

University of Groningen

Voortijdig schoolverlaten, een gedeelde verantwoordelijkheid

de Jong, G.; Docter-Jansen, L.; Zeelen, J.J.M.

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2011

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

de Jong, G., Docter-Jansen, L., & Zeelen, J. J. M. (2011). *Voortijdig schoolverlaten, een gedeelde verantwoordelijkheid: evaluatie-onderzoek naar de Plusvoorziening en het VSV-beleid in Groningen*. Rijksuniversiteit Groningen.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Als je denkt:

IK KAN ER MEE!

kijk dan op www.vsvgroningen.nl

Voortijdig schoolverlaten, een gedeelde verantwoordelijkheid

Evaluatieonderzoek naar de Plusvoorziening en
het VSV-beleid in Groningen

Gideon de Jong
Lenneke Docter-Jansen
Jacques Zeelen

kijk dan op www.vsvgroningen.nl

rijksuniversiteit
groningen

Colofon

Titel	Voortijdig schoolverlaten, een gedeelde verantwoordelijkheid – Evaluatieonderzoek van de Plusvoorziening en het VSV-beleid in Groningen
Auteurs	Gideon de Jong, MSc – onderzoeker Lifelong Learning Lenneke Docter-Jansen, MSc – onderzoeker Lifelong Learning Dr. Jacques Zeelen – universitair hoofddocent Lifelong Learning
Correspondentie	Gideon de Jong (gideon.de.jong@rug.nl), Jacques Zeelen (j.j.m.zeelen@rug.nl) Algemeen Pedagogische Wetenschappen (APW) – afdeling Lifelong Learning Rijksuniversiteit Groningen Grote Rozenstraat 38 9712 TJ Groningen Secretariaat: 050 363 6500
Copyright	Gebruik en overname van de teksten, ideeën en resultaten uit deze publicatie is vrijelijk toegestaan, mits met bronvermelding

**rijksuniversiteit
groningen**

Samenvatting

Onderzoek naar de Groningse Plusvoorziening en het VSV-beleid

Van januari tot december 2011 is vanuit de afdeling Algemeen Pedagogische Wetenschappen (vakgroep 'Lifelong Learning') van de Rijksuniversiteit Groningen in samenwerking met de Hanzehogeschool Groningen (Academie van Sociale Studies) en het Centrum voor Maatschappelijke Ondersteuning (CMO Groningen) een evaluatieonderzoek uitgevoerd naar de Plusvoorziening en het VSV-beleid in de provincie Groningen. Doel van dit onderzoek is een eindadvies te formuleren met betrekking tot de voortzetting van de plus- en vsv-trajecten op basis van uiteenlopende kwalitatieve deelonderzoeken die tijdens de genoemde maanden zijn verricht.

KWANTITATIEVE GEGEVENS PLUSVOORZIENING EN VSV-BELEID

Naast de input vanuit de kwalitatieve deelonderzoeken, zijn kwantitatieve gegevens met betrekking tot de Groningse Plusvoorziening en de VSV-projecten verkregen en geanalyseerd.

Kwantitatieve gegevens plusvoorziening

Aan de hand van de registratielijsten van de Plusvoorziening heeft er een beschrijvende analyse plaatsgevonden, resulterend in tabellen en staaf- en cirkeldiagrammen, hetgeen inzicht biedt in de kwantitatieve karakteristieken van jongeren die deelnemen aan een plustraject. De uitkomsten van deze kwantitatieve gegevens worden hier kort en bondig opgesomd. Het betreffen de kenmerken van de plusjongeren die tussen oktober 2010 en juli 2011 voor een plustraject zijn aangemeld.

In de periode oktober 2010 tot juli 2011 zijn er in totaal 106 jongeren aangemeld bij de indicatiecommissie van de Plusvoorziening, waarvan er 76 daadwerkelijk zijn geplaatst in een plustraject (39 in de Rebound, 29 in Coaching, 3 in Wonen-Werken-Leren en 5 in een combinatie van meerdere plustrajecten). Van de 76 aangemelde jongeren zijn er 34 mannelijke en 42 vrouwelijke deelnemers. De gemiddelde leeftijd ligt net boven de grens van de leerplicht, namelijk 18,38 jaar. Jongeren die zijn geplaatst in een traject zijn woonachtig in één van de drie RMC regio's van Groningen: 21 jongeren komen uit regio Oost-Groningen, 9 uit regio Noord/Eemsmond, 44 uit regio Centraal/Westerkwartier. Weliswaar zijn 2 jongeren woonachtig in een naastgelegen provincie (Drenthe en Friesland). Aan de hand van een lijst met postcodes die zijn aangemerkt als 'armoedeprobleemcumulatiegebied' (APC-gebied), kan worden vastgesteld dat 34% (n=26) van de Groningse plusjongeren woont in een dergelijk postcodegebied. Als er wordt ingezoomd op de gezinssamenstelling van de plusjongeren, dan komt 'slechts' 18% (n=14) uit een traditioneel gezin met twee biologische ouders, hetgeen wil zeggen dat 82% (n=62) van de plusjongeren woonachtig is in een 'niet-traditionele' gezinssituatie. De plusjongeren functioneren doorgaans op MBO niveau 2 (47%, n=36) en zijn met name vanuit het Noorderpoort (67%, n=51) aangemeld. Een grote meerderheid van de plusjongeren is aan de start van het schooljaar 2011-2012 nog steeds bij een onderwijsinstelling (74%, n=56) ingeschreven en volgt tijdens, dan wel na het plustraject, een opleiding. Echter kan hieruit niet geconcludeerd worden dat de plusjongeren die momenteel staan ingeschreven en onderwijs volgen daadwerkelijk een startkwalificatie zullen behalen. Dit zal de toekomst moeten uitwijzen.

Kwantitatieve gegevens VSV-projecten

Vanuit de verschillende coördinatoren van de dertien VSV-projecten zijn er kwantitatieve gegevens aangeleverd over onder andere hoeveel scholen en leerlingen hebben deelgenomen aan de projecten en of

dankzij de projecten leerlingen voor het onderwijs zijn behouden. Hierbij is een onderverdeling gemaakt in preventieve VSV-projecten en de projecten die gekenmerkt worden door het bedienen van een smallere doelgroep met meer specifieke problemen en die daardoor een intensievere begeleiding behoeft. In de onderstaande tabel zijn de kwantitatieve gegevens betreffende de VSV-projecten weergegeven.

VSV-project	Kwantitatieve gegevens	Periode
<i>Preventieve projecten</i>		
Loeks	14 deelnemende scholen, 32 groepen, 390 jongeren bediend	2010-11
Talentedmap	37 deelnemende scholen, 4594 jongeren bediend	2011-12
VMBO carroussel	26 deelnemende scholen, 114 jongeren bediend	2010-11
VSV theater	63 geplande voorstellingen vinden plaats op 31 scholen, +/- 6000 leerlingen die voorstelling zullen bijwonen	2011
Groninger Loopbaanacademie	265 scholings- en trainingsbijeenkomsten, 6010 docenten en overig personeel bijgeschoold	2011
Sportieve aanval op de uitval*	<i>Gerealiseerd:</i> 12 deelnemende scholen, 156 jongeren bediend <i>Planning:</i> 12 deelnemende scholen, 240 jongeren die zullen worden bediend	2010-12
<i>Projecten met intensievere begeleiding</i>		
Brugfunctionaris	87 instroom, 79 positieve uitstroom, 8 voortijdig gestopt**	2011
Decaan+	133 instroom, 130 positieve uitstroom, 3 voortijdig gestopt**	2010-11
Opstroomcoach	121 instroom, 98 positieve uitstroom, 23 voortijdig gestopt**	2011
ZAT	28 deelnemende vestigingen van de Groningse MBO-instellingen 22 vestigingen aangesloten bij stadZAT 4 vestigingen aangesloten bij ZAT buiten de stad 20 BAT's/IZT's/IZAT's in ontwikkeling 6 BAT's/IZT's/IZAT's in oprichting 11 opgeleide zorgcoördinatoren, 23 zorgcoördinatoren in cursus	2010-11
Doorstroomcoach	71 instroom, 60 positieve uitstroom, 11 voortijdig gestopt**	2011
Martinigilde	30 instroom, 16 positieve uitstroom, 6 nog in traject, 8 voortijdig gestopt**	2010-11
RMC+	1068 instroom, 712 positieve uitstroom (ofwel terug naar onderwijs)**	2010-11

* Alleen gegevens van Noorderpoort, gegevens van Alfa-college missen

** Deze getallen betreffen de aan het project deelnemende jongeren

CONCLUSIES DEELONDERZOEKEN

Achtereenvolgens staan hieronder conclusies weergegeven over: 1) de Plusvoorziening op basis van de expertinterviews (mesoniveau); 2) de Plusvoorziening aan de hand van de interviews met deelnemers en professionals van Rebound en Coaching (microniveau); 3) de VSV-projecten op basis van de interviews met deelnemers en professionals van de projecten, en; 4) de SROI-impactanalyse van het CMO Groningen.

Plusvoorziening: conclusies uit de expertinterviews – mesoniveau

- I. Samenwerking tussen en met scholen, hulpverlening en gemeenten is voor het voortbestaan van de Plusvoorziening belangrijk. Op deze manier kan er onder andere geleerd worden van elkaars expertise en professionele netwerk. Een daadkrachtige projectleiding faciliteert deze samenwerking. Nadruk op een collectieve verantwoordelijkheid voor overbelaste jongeren is hier essentieel, (financiële) lasten moeten evenredig worden verspreid.

2. De indicatiecommissie is de poortwachter van de Groningse Plusvoorziening; zij bewaakt dat de juiste jongeren worden bediend en voorkomt dat de projecten te snel volstromen met jongeren die met een lichtere vorm van zorg ook al goed af zouden zijn. Twijfels bestaan over hoe de indicatiecommissie zich verhoudt tot het stadZAT.
3. De Groningse Plusvoorziening zet in op de juiste projecten die het meest effectief zijn in de hulp aan overbelaste jongeren (Rebound en Coaching). Twijfels bestaan over een te dominante nadruk op curatieve voorzieningen.
4. Eenzijdige nadruk op een specifieke doelgroep zorgt voor een te gedifferentieerd aanbod van voorzieningen, bepaalde groepen (bijvoorbeeld AKA-leerlingen) raken daardoor ondergesneeuwd. Plustrajecten moeten worden afgestemd op bestaande VSV-trajecten en preventieve initiatieven om een te gefragmenteerde aanpak van voortijdig schoolverlaten en overbelastheid onder jongeren te voorkomen.
5. De tak 'arbeidsmarkt' is tot op heden onderbelicht in de Groningse Plusvoorziening. Jongeren die weerstand blijven bieden tegen het volgen van onderwijs (en dus het behalen van een startkwalificatie) zijn wellicht beter af in een begeleidingstraject naar een geschikte werkplek. Het is aannemelijk dat werkgevers aangesproken kunnen worden op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid om te investeren in kwetsbare jongeren, maar hen vooral ook op de kansen te wijzen die jongeren hen bieden bij een toenemende vergrijzing van hun personeel. Zij kunnen gemotiveerd worden te investeren in een coachingstraject waarin jongeren worden begeleid in het vinden van werk en het verkrijgen van de juiste werknemersmentaliteit.

Plusvoorziening: conclusies uit de interviews met jongeren en coaches – microniveau

6. Er worden (met name door scholen en ouders) irreële verwachtingen (bijvoorbeeld te snel ervan uitgaan dat probleemgedrag vermindert of dat schoolprestaties direct verbeteren) gesteld van de Rebound en Coaching. Een jongere is niet na een aantal maanden Plusvoorziening een 'voorbeeldige leerling'. Hier moet rekening mee worden gehouden, vooral tijdens overdrachtsmomenten terug naar de klas.
7. Docenten in het reguliere onderwijs moeten zich bewust zijn van hun handelingsruimte met betrekking tot het werken met overbelaste jongeren – enerzijds moeten ze niet te snel jongeren doorverwijzen naar de Plusvoorziening, anderzijds moeten ze niet te lang (ondanks de beste intenties) met jongeren blijven 'aanmodderen'.
8. Een traject van de Plusvoorziening is alleen effectief als de jongere de verantwoordelijkheid neemt om actief deel te nemen en de bereidheid heeft om te veranderen.
9. Het hebben van een dagbesteding (voornamelijk in de vorm van een opleiding) is essentieel voor coaches om jongeren te motiveren de draad van het leven weer op te pakken (denk aan herpakken dag- en nachtritme, opstaan, enzovoort).
10. De kracht in de begeleiding van coaches ligt vooral in het persoonlijke contact en een vertrouwensrelatie met de jongeren. Jongeren hebben belang bij een persoonlijke, positieve, oplossingsgerichte, praktische, sturende en motiverende benadering van docenten en coaches.
11. Rebound-docenten en coaches dienen te laten zien dat ze de jongeren serieus nemen. Hierdoor kan er gewerkt worden aan een goede werkrelatie en ontstaat er vertrouwen over en weer. Vanuit deze vertrouwensrelatie zullen jongeren sturing en (dwingende) adviezen van de rebound-docent en coach eerder aannemen.
12. Er moet – met de beperkte duur van de Rebound en Coaching in het achterhoofd – in de begeleiding en ondersteuning van overbelaste jongeren worden gestreefd naar duurzame (op de lange termijn gebaseerde) oplossingen (onder andere door het stimuleren van eigen kracht en het betrekken van het informele netwerk van de jongere en peers/leeftijdsgenoten).
13. Jongeren zijn zich bewust van hun problematiek en capaciteiten en zien het nut in van het behalen van een diploma (echter met verschillende motieven: de één vanuit financieel, de ander vanuit een sociaal-ontwikkelings en/of maatschappelijk oogpunt).

14. Jongeren waarbij de belemmeringen in zes maanden niet op te lossen zijn en de afstand naar een startkwalificatie te groot is, zouden meer gebaat kunnen zijn bij intensieve begeleiding naar werk. Zij kunnen op de werkvloer door middel van eerder verworven competenties toch certificaten behalen.

VSV-projecten: conclusies uit interviews met medewerkers en deelnemers van de VSV-projecten

15. *Algemene conclusie*

Op basis van de informatie die uit de interviews naar het effect van de VSV-projecten naar voren is gekomen, kan (met enige bescheidenheid) worden gesteld dat de huidige vormgeving van de VSV-projecten bijdraagt aan de vermindering van het aantal voortijdig schoolverlaters. De mate waarin dit heeft plaatsgevonden is aan de hand van de huidige beschikbare gegevens echter niet met zekerheid te zeggen. Elk van de projecten heeft zijn bijdrage geleverd aan het verminderen van het percentage voortijdig schoolverlaters in Groningen, zij het dat elk project dit op een eigen wijze tot stand heeft gebracht.

15A. *Kwaliteitsimpuls Loopbaanoriëntatie en -begeleiding, (LOB)*

Programmalijn A van het huidige beleid, waar de projecten Talentenmap, Loeks en VMBO Carrousel onder vallen, zijn preventieve projecten. Deze projecten zijn ingeweven in het LOB programma van verschillende VMBO-scholen. Doordat deze projecten met elkaar om de tafel zijn gaan zitten, hebben zij kennis genomen van elkaars programma. Hierdoor is bereikt dat de projecten beter op elkaar aansluiten en concrete ideeën zijn ontstaan over waar het aanbod aan leerlingen kan worden verbeterd.

15B. *Overstap nieuwe stijl VMBO – MBO*

De overstap van het VMBO naar het MBO is voor een zekere categorie jongeren een risicomoment om uit het onderwijs te vallen. Niet alleen de grootschaligheid van MBO-instellingen is hieraan debet, ook de afstand die jongeren uit afgelegen delen in de provincie moeten afleggen om een voor hen interessant onderwijstraject te volgen is een belangrijke factor voor uitval. Een warme overdracht, zoals geïnitieerd door een brugfunctionaris of een betrokken decaan uit het voortgezet onderwijs, levert een belangrijke bijdrage aan een succesvolle overgang van jongeren naar het MBO. Doordat RMC-medewerkers tegenwoordig op onderwijslocaties werkzaam zijn is het beter mogelijk vroegsignalering van risico's op voortijdig schoolverlaten vorm te geven, zodat sneller gerichte actie kan worden ondernomen en studenten bijvoorbeeld aan een brugfunctionaris worden toebedeeld.

15C. *Niet buitenboord maar binnenboord*

De projecten Niveau Opstroomcoach en Doorstroomcoach hebben hun meerwaarde bewezen in het behouden van jongeren voor het onderwijs. In het eerste project is het belangrijk dat er gericht wordt op de juiste doelgroep, ofwel die jongeren op niveau 1 waarvan de assumptie bestaat dat zij cognitief in staat zijn een opleiding op niveau 2 te voltooien. Met persoonlijke aandacht door de coach voor de jongere en diens achtergrond voelen jongeren zich erkend en begrepen zodat de motivatie om door te stromen naar een hoger niveau toeneemt. De doorstroomcoaches behoeden jongeren die een verkeerde studiekeuze hebben gemaakt voor uitval doordat zij hen begeleiden naar een opleiding die beter bij hen past. Beperkte instroommomenten vormen hier een struikelblok. Het stadZAT heeft vooralsnog weinig cases behandeld doordat het aantal aanmeldingen gering was. Deels hieraan ten grondslag ligt het feit dat de ZAT's op locatie tot eind 2011 de tijd hebben gekregen om gestalte te krijgen. Daarnaast kan verondersteld worden dat het aantal behandelde cases bij het stadZAT beperkt is doordat verwijzers eerder de weg vinden naar de indicatiecommissie van de Plusvoorziening.

15D. *Deskundigheidsbevordering*

Hieronder vallen twee projecten: de Groninger Loopbaan Academie en het VSV-theater Noord-Nederland. Docenten die in staat zijn hun lesprogramma gestructureerd aan te bieden, maar ook door hun manier van lesgeven jongeren weten te boeien, dragen in belangrijke mate bij aan het voorkomen van schooluitval. Deskundigheidsbevordering door de Groninger Loopbaan

Academie rust docenten uit met kennis en competenties op het gebied van voortijdig schoolverlaten – docenten zijn daardoor beter in staat om risico's die duiden op schooluitval in een vroeg stadium te signaleren zodat snel gerichte actie kan worden ondernomen; ook kunnen zij als consultant op het gebied van voortijdig schoolverlaten dienen voor hun collega's. Zonder dat er uitspraken gedaan kunnen worden dat het VSV-theater direct van invloed is op het voorkomen van schooluitval, blijkt het project succesvol in het aantal scholen en leerlingen dat met het toneelstuk wordt bereikt – jongeren die het stuk bijwonen reageren enthousiast, hetgeen een bijdrage kan leveren aan de bewustwording van de gevolgen van voortijdig schoolverlaten.

15E. Martinigilde

Het gildeleren is een nieuw concept in MBO-land daar de jongeren niet alleen op de werkvloer praktische ervaring opdoen, maar ook de docenten hun klaslokaal hebben verlaten. In het gildeleren zijn docenten aanwezig binnen de organisatie waar jongeren hun traject volgen. De organisatie levert de facilitaire middelen voor scholing. De tussentijdse resultaten, zowel uit de interviews als uit de kwantitatieve cijfers, laten een positief beeld zien van het Martinigilde. Juist die jongeren die moeite hebben met het meekomen in theoretische leerwegen, hebben baat bij praktijkgericht leren. Het Martinigilde biedt leerwerktrajecten aan jongeren op niveau 1 en 2 die doorgaans moeilijk in reguliere BBL-trajecten kunnen worden geplaatst. Praktijkbegeleiders vervullen een belangrijke rol in het gildeleren doordat zij voor jongeren als voorbeeld dienen, de jongeren kunnen aansturen en persoonlijke aandacht voor jongeren hebben als er problemen in de thuissituatie zijn.

15F. Sportieve aanval op de uitval buitenboord

Sportactiviteiten kunnen op een indirecte manier positieve invloed uitoefenen op het voorkomen van schooluitval. Sport legt namelijk een aantal patronen bloot: zijn jongeren bijvoorbeeld gemotiveerd om een activiteit te voltooien, nemen zij opdrachten van anderen aan? Het project 'Sportieve aanval op de uitval buitenboord' is per deelnemende MBO-instelling verschillend ingevuld. Er kunnen geen concrete uitspraken worden gedaan of jongeren daadwerkelijk door dit project voor het onderwijs blijven behouden. Wel wijst internationaal wetenschappelijk onderzoek uit dat sport indirect jongeren voor uitval kan behoeden.

SROI-meting: conclusie

- I6. Als de verwachtingen zoals die zijn ingeschat door de stakeholders (onder andere bestuurders en leidinggevenden van Groningse onderwijs- en hulpverleningsinstanties, beleidsmedewerkers van de gemeentelijke en provinciale overheid, afgevaardigden van de drie RMC-regio's) uitkomen, dan leveren zowel Rebound als Coaching een meerwaarde op. Voor Rebound geldt dan dat elke euro aan kosten 3,4 euro oplevert aan maatschappelijk rendement. Voor Coaching is dit zelfs 4,4 euro. Omdat het om schattingen gaat is op de cijfers een gevoeligheidsanalyse uitgevoerd, waarbij alle positieve opbrengsten gehalveerd zijn en de negatieve opbrengsten verdubbeld. Ook na deze gevoeligheidsanalyse zien we dat Rebound en Coaching een sociale meerwaarde opleveren. Voor Rebound geldt dan dat voor elke geïnvesteerde euro nog 1,1 euro aan sociaal rendement wordt voorgebracht. Coaching levert nog 1,5 euro op. Vermoedelijk zal de daadwerkelijk gerealiseerde meerwaarde ergens in de bandbreedte tussen deze waarden liggen.

AANBEVELINGEN M.B.T. CONTINUERING PLUSVOORZIENING EN VSV-BELEID

Er kan een zevental aanbevelingen aan de hand van de zestien bovenstaande conclusies worden geformuleerd met betrekking tot de voortzetting van de Groningse Plusvoorziening en het VSV-beleid. Dit betreffen:

- I Behouden en versterken regionale samenwerking en infrastructuur; het voorkomen van fragmentatie en differentiatie; het nastreven van een eenduidige vsv-aanpak.

- 2 Inzetten op vsv-deskundigheidsbevordering van docenten in de vorm van vroegsignalering en reflecteren op de eigen handelingsruimte.
- 3 Versterken capaciteiten en persoonlijke kwaliteiten van jongeren; het versterken van intermediaire vaardigheden van Rebound-professionals en coaches.
- 4 Betrekken van het (informele) netwerk in de begeleiding; realiseren van een succesvolle terugstroom vanuit de Rebound in de klas; nastreven van een duurzame inbedding.
- 5 Voor zover mogelijk de nadruk leggen op het behalen van een startkwalificatie; jongeren die tegen onderwijs blijven ageren begeleiden naar een geschikte werkplek.
- 6 Stimuleren van maatschappelijke betrokkenheid bij werkgevers; betrekken van werkgevers in de financiering van coachingtrajecten naar arbeid.
- 7 Voorkomen van langdurige werkloosheid en deprivatie door in te blijven zetten op het huidige VSV-beleid en de plustrajecten.

Inhoudsopgave

I.	Inleiding – Onderzoek naar de Plusvoorziening en het VSV-beleid in de provincie Groningen	15
1.1	Overbelaste jongeren en plusvoorzieningen	15
1.2	Evaluatieonderzoek naar de Groningse Plusvoorziening en het VSV-beleid	17
1.3	Leeswijzer	18
1.4	Beperkingen van het onderzoek	19
1.5	Dankwoord	19
2.	Cijfers Plusvoorziening en VSV-projecten in beeld	21
2.1	Kwantitatieve karakteristieken Plusvoorziening	21
2.2	Kwantitatieve karakteristieken VSV-projecten	27
2.2.1	<i>Preventieve VSV-projecten</i>	27
2.2.2	<i>VSV-projecten met intensievere begeleiding</i>	29
3.	Ervaringen jongeren van de Plusvoorziening	33
3.1	Uitkomsten van uitsprakenlijst en meetschalen	34
3.1.1	<i>Gemiddelde scores uitsprakenlijst</i>	35
3.1.2	<i>Gemiddelde scores meetschalen</i>	37
4.	Conclusies uit de deelonderzoeken	39
4.1	Plusvoorziening	39
4.1.1	<i>Conclusies uit de expertinterviews – mesoniveau</i>	39
4.1.2	<i>Conclusies uit de interviews met jongeren en coaches – microniveau</i>	45
4.2	VSV-projecten	48
4.2.1	<i>Conclusies uit interviews met medewerkers en deelnemers van de VSV-projecten</i>	48
4.3	‘Social Return On Investment’ analyse	51
4.3.1	<i>Conclusie uit de SROI-analyse</i>	52
5.	Aanbevelingen met betrekking tot continuering Plusvoorziening en VSV-projecten	53
5.1	Aanbevelingen	53
5.1.1	<i>Behouden en versterken regionale samenwerking en infrastructuur; het voorkomen van fragmentatie en differentiatie; het nastreven van een eenduidige vsv-aanpak</i>	53
5.1.2	<i>Inzetten op vsv-deskundigheidsbevordering van docenten in de vorm van vroegsignalering en reflecteren op de eigen handelingsruimte</i>	57
5.1.3	<i>Versterken capaciteiten en persoonlijke kwaliteiten van jongeren; het versterken van intermediaire vaardigheden van Rebound-professionals en coaches</i>	58
5.1.4	<i>Betrekken van het (informele) netwerk in de begeleiding; realiseren van een succesvolle terugstroom vanuit de Rebound in de klas; nastreven van een duurzame inbedding</i>	61
5.1.5	<i>Voor zover mogelijk de nadruk leggen op het behalen van een startkwalificatie; jongeren die tegen onderwijs blijven ageren begeleiden naar een geschikte werkplek</i>	63
5.1.6	<i>Stimuleren van maatschappelijke betrokkenheid bij werkgevers; betrekken van werkgevers in de financiering</i>	64

	<i>van coachingtrajecten naar arbeid</i>	
5.1.7	<i>Voorkomen van langdurige werkloosheid en deprivatie door in te blijven zetten op het huidige VSV-beleid en plustrajecten</i>	67

Appendix A	Voortijdig schoolverlaten – een literatuurstudie	71
A.1	Inleiding	71
A.2	Voortijdig schoolverlaten – de landelijke en Groningse context	72
A.3	Interventieprogramma's voortijdig schoolverlaten	81
A.4	Startkwalificatie en jeugdwerkloosheid	93
A.5	Exemplarische meerwaarde voor de Groningse Plusvoorziening	98
Appendix B	Schematisch overzicht van de Groningse Plusvoorziening	101
B.1	Organisatie Groningse Plusvoorziening	101
B.2	Rebound+	102
B.3	Coaching+	104
B.4	Jimmy's	105
B.5	Wonen-Werken-Leren	106
Appendix C	Het Groningse VSV-vraagstuk en de Plusvoorziening uitgedrukt in getallen	109
C.1	Overzicht landelijke en Groningse VSV-aantallen	109
C.2	Karakteristieken van de Plusvoorziening in tabellen	111
Appendix D	Expertinterviews	123
D.1	Achtergrond respondenten	123
D.2	Regionale samenwerking en collectieve verantwoordelijkheid	125
D.3	Indicatiecommissie	131
D.4	Motivatatie inzetten trajecten	134
D.5	Differentiatie en fragmentatie	139
D.6	Deskundigheidsbevordering van docenten over VSV	142
D.7	Betrekken netwerk	145
D.8	Startkwalificatie	147
D.9	Betrekken werkgevers	148
D.10	Scenario: geen investeringen in overbelaste jongeren	153
D.11	Tussentijdse conclusies en onderbouwing	154
Appendix E	Plusvoorziening – Percepties en ervaringen van professionals	157
E.1	Ervaringen met de Plusvoorziening	158
E.2	Ervaringen van professionals met Rebound+	164
E.3	Ervaringen van professionals met Coaching+	169
Appendix F	Plusvoorziening – De jongere aan het woord	175
F.1	Leefwereld van overbelaste jongeren in Groningen	177
F.2	Zelfinzicht van jongeren met betrekking tot onderwijs en toekomstplannen	183
F.3	Plusvoorziening: percepties van jongeren	190
F.4	Jongeren over begeleiding van de plus-professional	198
F.5	Groei in functioneren van overbelaste jongeren	203
F.6	Slotsom	208
Appendix G	Bevindingen onderzoek VSV-projecten	213
G.1	Onderzoeksprocedure en respondenten	213
G.2	Maatregel A: Kwaliteitsimpuls Loopbaanoriëntatie en -Begeleiding	214
G.3	Maatregel B: Overstap Nieuwe Stijl VMBO – MBO	220
G.4	Maatregel C: Niet Buitenboord maar Binnenboord	224

G.5	Maatregel D: Deskundigheidsbevordering	229
G.6	Maatregel E: Martinigilde	232
G.7	Maatregel F: Sportieve Aanval op de Uitval Buitenboord	234
Appendix H	SROI-meting trajecten Coaching en Rebound+ van de Groningse Plusvoorziening	237
H.1	Aanleiding	238
H.2	Methodiek	240
H.3	Fase één: de samenstelling van de impactmap	242
H.4	Fase twee: informatieverzameling	245
H.5	De maatschappelijke meerwaarde	249
H.6	Conclusies	254
Appendix I	Geraadpleegde literatuur	257

Onderzoek naar de Plusvoorziening en het VSV-beleid in de provincie Groningen

Het rapport ‘Vertrouwen in de school’ (Winsemius *et al.* [WRR], 2009) heeft de problemen van zogeheten ‘overbelaste jongeren’ op een hoge plaats van de politieke en maatschappelijke agenda gezet. Al sinds de jaren negentig is er prominent aandacht voor het voorkomen van schooluitval, meestal aangezwengeld door sociaal-maatschappelijke problemen als werkloosheid, tekorten op de arbeidsmarkt en een gebrek aan sociale cohesie (Eimers, 2006). Ondanks de ambitieuze doelstellingen lukt het niet om het aantal schoolverlaters drastisch te verminderen (Herweijer, 2008; Plasterk & Van Bijsterveldt-Vliegenthart, 2007; 2011; Van der Steeg & Webbink, 2006; Winsemius *et al.*, 2009). Hoe kan een voortijdig schoolverlater worden getypeerd? Dit is iedere jongere in de leeftijd van 12 tot 23 jaar die niet tenminste een opleiding havo, vwo of MBO niveau 2 heeft afgerond, langer dan vier weken geen onderwijs volgt en dus geen startkwalificatie heeft.

Doordat sinds de jaren negentig de vraag naar geschoolde arbeid in de alsmaar groeiende dienstverlenende sector toenam is een sterkere nadruk op de startkwalificatie komen te liggen (Eimers, 2006). Een startkwalificatie is volgens Eimers (2006, p. 5) een “uitdrukking van een onderwijspolitieke ambitie om het gemiddelde onderwijsniveau in Nederland te verhogen”. Tot eind jaren negentig was er een nadrukkelijke focus op het bestrijden van voortijdig schoolverlaten (vsv) in het voortgezet onderwijs, terwijl het probleem op het MBO in absolute en relatieve zin eigenlijk nijpender was. De politiek is zich hier het afgelopen decennium van bewust geworden, zodat het zwaartepunt van de zorg steeds nadrukkelijker is komen te liggen op de overgang van het VMBO naar het MBO en de problemen die zich met betrekking tot leerlingen op het MBO voordoen (Eimers, 2006). Synchroon lopend met de toenemende nadruk op de startkwalificatie is de afgelopen jaren aangestuurd op decentraal beleid waarin lokale partijen (scholen en gemeenten) een grote invloed kunnen uitoefenen in de aanpak van vsv, en op het bieden van maatwerk aan jongeren. Dit heeft enerzijds samenwerking in de regio tussen verantwoordelijke partijen gegenereerd, anderzijds is het hierdoor moeilijker geworden om een landelijk sluitende aanpak te formuleren. Kleinschalige ‘good practices’ melden vruchten af te werpen, terwijl dit tegelijkertijd niet in een daling van de vsv-cijfers is terug te zien (Eimers, 2006). Vaak ontbreekt het aan sturing en controle op de uitwerking door betrokken docenten en mentoren. Iets wat ook als zodanig door de Onderwijsraad (geciteerd in Van der Steeg & Webbink, 2006) in 2005 is vastgesteld: het regionale vsv-beleid is veelal onsamenhangend en fragmentarisch, waardoor veel initiatieven een tijdelijk en projectmatig karakter hebben. Eimers en Visser (2009) spreken hierdoor van de ‘rafelrand van het onderwijs’.

1.1 OVERBELASTE JONGEREN EN PLUSVOORZIENINGEN

Zoals Winsemius *et al.* (2009) betogen is niet elke schoolverlater voorbestemd te mislukken in de samenleving. Er zijn jongeren die ondanks het ontberen van een startkwalificatie prima in staat blijken hun weg te vinden op de arbeidsmarkt en in de samenleving – zij worden ‘opstappers’ genoemd. Het zijn echter de jongeren die wel een startkwalificatie kunnen behalen, maar door uiteenlopende problemen (veelal van psychosociale en cognitieve aard) uitvallen en een groot risico lopen in de marges van de samenleving terecht te komen. Deze zogeheten overbelaste jongeren glijpen door hun “sectoroverstijgende multiproblematiek” vaak door de mazen van het schoolvangnet (Winsemius *et al.* 2009, p. 24):

Hun vroegtijdig schoolverlaten is veelal een uiting van een bredere maatschappelijke uitval. Ze onttrekken zich daarom ook enigszins aan de greep van sectoraal georganiseerde departementen, diensten en adviesorganen, die hun problematiek wel degelijk signaleren maar nauwelijks handvatten kunnen aanreiken voor passende oplossingen omdat die deels buiten hun 'territoire' of buiten hun blikveld liggen.

Om toch overbelaste jongeren binnenboord te houden en ze in staat te stellen een startkwalificatie te laten behalen zijn sinds het schooljaar 2010-II in Nederland op provinciaal en regionaal niveau zogeheten 'plusvoorzieningen' opgezet. Plusvoorzieningen worden als op overbelaste jongeren toegesneden begeleidingstrajecten gezien in het behouden van jongeren voor het onderwijs en (indirect) de bestrijding van jeugdwerkloosheid (Algemene Rekenkamer, 2011). Uitgangspunt van deze voorzieningen is het bieden van structuur en gebondenheid (Winsemius *et al.*, 2009, p. 231-232):

Structuur duidt op zaken als orde, heldere regels en grenzen, eisen ook ten aanzien van leren, strakke handhaving daarvan, regelmaat en voorspelbaarheid. Verbondenheid duidt op zaken als aanbevelingen binding, warmte, bekommernis, aandacht, steun, liefde etc.

Dit impliceert dat onderwijs moet fascineren en de leerling moet stimuleren kennis op te doen en zich vaardigheden en competenties eigen te maken. Onderwijs moet aansluiten op de sociale capaciteiten en cognitieve ontwikkeling van de leerling, terwijl tegelijkertijd aandacht is voor de leefwereld van de leerling en problemen die zich hierin voordoen.

Landelijk gezien zijn er regio's die in grotere mate met vsv worden geconfronteerd. Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (zie Herweijer, 2008) blijkt bijvoorbeeld dat in achterstandswijken schooluitval onder jongeren twee keer boven dat van andere wijken ligt. Dit onderzoek wijst uit dat over het hele land genomen in plattelandsgebieden het probleem van voortijdig schoolverlaten minder groot is dan in verstedelijkte gebieden, maar dat er wel regio's op het platteland aanwijsbaar zijn met grotere problemen met betrekking tot onderwijsachterstand en schooluitval. In de provincie Groningen zijn postcodes in twee plattelandsregio's aan te wijzen die als armoedeprobleemcumulatiegebied¹ bekend staan: Delfzijl-Eemsmond en Oost-Groningen. Beide regio's zijn al generaties lang achtergesteld en gemarginaliseerd. Daarnaast kent ook de stad Groningen twee wijken (Korrewegwijk en De Hoogte) die bekend staan als zogeheten 'kracht- of aandachtswijken' (in 2007 door Plasterk en Van Bijsterveldt-Vliegenthart nog 'Vogelaarwijken', voorheen achterstandswijken, genoemd). Dit zijn wijken waarin een hoge concentratie van sociaaleconomische problemen bestaat. In dit rapport wordt onder andere ingezoomd op een belangrijke bevinding uit het rapport van Winsemius *et al.* (2009) dat overbelaste jongeren voornamelijk in achtergestelde stadswijken en plattelandsregio's geconcentreerd zijn ook opgaat voor de provincie en de stad Groningen (zie paragraaf 2.1 en appendix C).

De drie RMC-regio's (Oost-Groningen, Noord-Groningen-Eemsmond en Centraal en Westelijk Groningen) in de provincie Groningen hebben gekozen voor een aanpak van overbelasting onder leerlingen door het opzetten van een provinciebrede Plusvoorziening. Het belangrijkste argument hiervoor is om de financiële middelen evenredig te verdelen over de regio's waar de problemen het meest knellend zijn. De Groningse Plusvoorziening is een paraplu waar vier projecten onder vallen: Rebound², Coaching, Wonen-Werken-Leren, en Jimmy's.

Naast de Groningse Plusvoorziening zijn een dertiental VSV-projecten de laatste twee jaar geïmplementeerd die ondergebracht zijn bij overkoepelende thema's. Deze thema's betreffen: 1) Kwaliteitsimpuls Loopbaanoriëntatie en -begeleiding, (LOB); 2) Overstap nieuwe stijl VMBO – MBO; 3) Niet buitenboord maar binnenboord; 4) Deskundigheidsbevordering; 5) Martinigilde; 6) Sportieve aanval op de uitval buitenboord.

De plus- en vsv-trajecten zijn elk gericht op het binnenboord houden van jongeren in het onderwijs en ze toe te leiden naar een startkwalificatie. De trajecten richten zich dus op het voorkomen van voortijdig

¹ Armoedeprobleemcumulatiegebieden vormen de 8% armste achterstandswijken en -regio's met 20% van de huishoudens in Nederland (Van Bijsterveldt-Vliegenthart, 2009).

² Er bestaan ook rebound-voorzieningen in het voortgezet onderwijs. In dit rapport hebben we het over de rebound-voorzieningen in het MBO, vandaar de toevoeging +. Echter wordt in de meeste stukken van dit rapport de + weggelaten.

schoolverlaten. De trajecten zijn opgestart met aanjaagsubsidies. Of de projecten blijvend geïmplementeerd zullen worden is afhankelijk van de tussentijdse bevindingen en continuering van de subsidies.

1.2 EVALUATIEONDERZOEK NAAR DE GRONINGSE PLUSVOORZIENING EN HET VSV-BELEID

In de Groningse Plusvoorziening en het VSV-beleid participeren een groot aantal partijen uit het onderwijs, de (jeugd)hulpverlening en het gemeentelijk overheidsapparaat. Dit betreffen alle onderwijsinstellingen voor voortgezet onderwijs en de vier in de provincie Groningen opererende MBO-instellingen (Noorderpoort, Alfa-college, AOC Terra en ROC Menso Alting). Uit de hulpverleningssector participeren MJD, Elker en Radar in de Plusvoorziening. De gemeentelijke diensten worden vertegenwoordigd door de afgevaardigden van de RMC-regio's. Het Noorderpoort is zowel penvoeder van de projectleiding van de Plusvoorziening als het VSV-beleid.

Dit rapport doet verslag van het evaluatieonderzoek naar de Groningse Plusvoorziening en het VSV-beleid dat is uitgevoerd door de Rijksuniversiteit Groningen ('Lifelong Learning' van de studie Algemeen Pedagogische Wetenschappen) in samenwerking met de Hanzehogeschool Groningen (Academie van Sociale Studies) en het Centrum voor Maatschappelijke Ondersteuning (CMO) van de provincie Groningen. Doel van dit onderzoek is een eindadvies met betrekking tot de voortzetting van de plus- en vsv-trajecten te formuleren op basis van uiteenlopende kwalitatieve deelonderzoeken die van januari tot november 2011 zijn verricht. Dit zijn:

1. bevindingen uit een elftal semigestructureerde diepte-interviews met deskundigen op het gebied van voortijdig schoolverlaten om ideeën voor aanbevelingen over continuering van de plus- en vsv-trajecten aan te reiken (*uitgevoerd door Gideon de Jong, onderzoeker binnen Algemeen Pedagogische Wetenschappen van de RUG*).
2. bevindingen van de Rebound en Coaching vanuit het perspectief van deelnemers en professionals (*uitgevoerd door Lenneke Docter-Jansen, masterstudent Algemeen Pedagogische Wetenschappen van de RUG, sinds december 2011 MSc*);
3. bevindingen van Jimmy's vanuit de perspectieven van jongeren (*uitgevoerd door Elisabeth Dekker, bachelorstudent Onderwijskunde van de RUG*), en;
4. inzichten van de VSV-projecten vanuit het perspectief van (voornamelijk) medewerkers en (in enkele gevallen) deelnemers (*uitgevoerd door Marjolein Westenberg en Jeanet Knapper, studenten Maatschappelijk Werk en Dienstverlening van de Hanzehogeschool Groningen*).

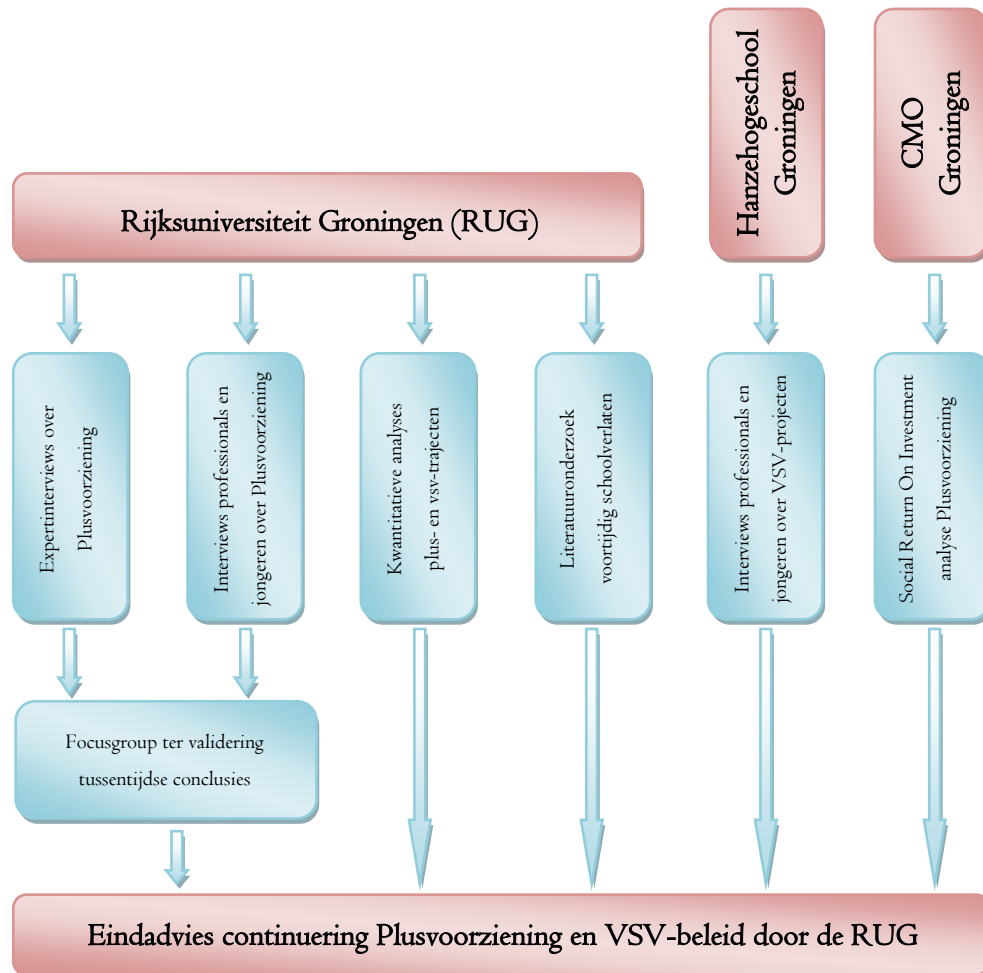
Daarnaast is:

5. aan de hand van registratielijsten beschrijvende statistische data verkregen over de karakteristieken van de deelnemers van de plus- en vsv-trajecten (*uitgevoerd door Lenneke Docter-Jansen en Gideon de Jong*), en;
6. een impactanalyse uitgevoerd van de plustrajecten – een zogeheten 'social return on investment' (SROI) analyse (*uitgevoerd door Erna Muntendam en Eddy de Tiège van het CMO Groningen in samenwerking met Lukas Westra*).

Om de tussentijdse conclusies uit de expertinterviews en de interviews met de professionals en jongeren van de Plusvoorziening te valideren is op 29 september 2011 een focusgroep-bijeenkomst georganiseerd. In totaal waren hier 23 mensen uit het onderwijs, de jeugdhulpverlening en het gemeentelijk overheidsapparaat aanwezig. De resultaten uit de andere deelonderzoeken zijn schriftelijk voorgelegd aan betrokken actoren zodat zij in staat werden gesteld hierop te reageren. Er hebben dus meerdere zogeheten 'feedback-loops' plaatsgevonden, uiteindelijk resulterend in het vanuit de Rijksuniversiteit Groningen geschreven eindrapport naar de Groningse Plusvoorziening en het VSV-

beleid. Het onderzoeksproces, lopend van januari tot december 2011, is in figuur 1.1 schematisch weergegeven.

Figuur 1.1 Onderzoek naar de Groningse Plusvoorziening en het VSV-beleid

1.3 LEESWIJZER

Dit rapport is een beknopte weergave van de grote hoeveelheid theoretische en empirische data die de afgelopen maanden zijn verzameld. Vandaar dat regelmatig verwezen zal worden naar appendices waar de lezer de conclusies en aanbevelingen aan de hand van de theoretische en empirische bewijsvoering kan verifiëren. De indeling van het rapport is als volgt:

- In het eerstvolgende hoofdstuk wordt aan de hand van statistische data een aantal karakteristieken van de plus- en vsv-trajecten en de deelnemers onder de loep genomen.
- Het derde hoofdstuk gaat in op de ervaringen van jongeren met de plustrajecten Rebound en Coaching.
- In het vierde hoofdstuk wordt een zestiental conclusies weergegeven en onderbouwd.
- Het laatste hoofdstuk bestaat uit zeven adviezen die worden verstrekt in het kader van de continuering van de plus- en vsv-trajecten.

Het rapport heeft een negental appendices, te weten:

- Literatuurstudie naar het probleem van voortijdig schoolverlaten en het ontstaan van plusvoorzieningen.
- Schematisch overzicht van de Groningse Plusvoorziening en VSV-projecten.
- Kwantitatieve gegevens van de plus- en vsv-trajecten in tabellen.
- Kwalitatieve bevindingen uit de expertinterviews.
- Kwalitatieve bevindingen uit het evaluatieonderzoek naar Rebound+ en Coaching vanuit het perspectief van professionals.
- Kwalitatieve bevindingen uit het evaluatieonderzoek naar Rebound+ en Coaching vanuit het perspectief van deelnemende jongeren.
- Kwalitatieve bevindingen uit het evaluatieonderzoek naar de VSV-projecten.
- Impactanalyse van de plustrajecten Rebound+ en Coaching.
- Literatuurlijst.

I.4 BEPERKINGEN VAN HET ONDERZOEK

Door de korte tijdsduur waarin de Groningse Plusvoorziening is opgestart en dit onderzoek heeft plaatsgevonden, is enige bescheidenheid met betrekking tot de in dit rapport opgenomen bevindingen en conclusies op zijn plaats. Ondanks dat de tussentijdse resultaten van de Plusvoorziening positief stemmen – een grote meerderheid van de jongeren die deelnemen aan een plustraject is aan de start van het schooljaar 2011-2012 behouden voor het onderwijs – kan er nog niet geconcludeerd worden dat de in de trajecten participerende jongeren daadwerkelijk een startkwalificatie zullen behalen. Toekomstig onderzoek zal dit moeten uitwijzen. Daarnaast was het aan de hand van de registratielijsten niet mogelijk om bivariate (ofwel toetsende) statistiek toe te passen op de effectiviteit van de plustrajecten – er kan daardoor geen beeld worden verkregen of problemen van jongeren dankzij tussenkomst van de Plusvoorziening zijn afgenomen, zodat alleen kan worden afgegaan op kwalitatieve bevindingen over verbetering vanuit percepties van professionals op de werkvloer en jongeren zelf. Ook moeten de cijfermatige resultaten uit de SROI-meting van het CMO Groningen met voorzichtigheid worden benaderd – door het gemis aan essentiële informatie in de registratielijsten is het lastig om concrete schattingen te maken van de maatschappelijke (financiële) opbrengsten van de Plusvoorziening op de langere termijn. De verschillende kwalitatieve deelonderzoeken hebben als beperking in zich dat een selectieve groep respondenten is benaderd zodat de uitkomsten niet per definitie toegeschreven kunnen worden aan de totale populatie schoolgaande (overbelaste) jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar.

I.5 DANKWOORD

Een dankwoord voor de partijen en mensen die in dit onderzoek hebben geparticipeerd is hier op zijn plaats. In een relatief kort tijdsbestek van tien maanden is een eindproduct ontstaan dat zonder tussenkomst van de volgende partijen niet voltooid had kunnen worden. Zonder anderen te kort te willen doen, noemen we het management en de projectleiding van de Groningse Plusvoorziening en het VSV-beleid (te weten Hans Everhardt, Gerry Blaauw, Harrie Wolthuis en Frank Broeders), alle betrokkenen in het dagelijks bestuur en de indicatiecommissie van de Groningse Plusvoorziening, de Hanzehogeschool (in het bijzonder Marjolein Westenberg en Jeanet Knapper voor onderzoek naar de VSV-projecten; Lisa Engels voor onderzoeksbevindingen over RMC+; Gert Schout [lector OGGz] voor zijn kritische en inspirerende feedback op een conceptversie van dit rapport), CMO Groningen (Erna Muntendam, Eddy de Tiège en Lukas Westra), ResearchNed (Marjolein Muskens) en de Rijksuniversiteit Groningen (in het bijzonder de volgende bachelorstudenten van Pedagogische Wetenschappen en Onderwijskunde: Elisabeth Dekker voor haar onderzoek naar Jimmy's; Nienke

IJdens en Sietske Klatter voor het transcriberen van de expertinterviews). Daarnaast gaat onze dank uit naar de gesprekspartners van de expertinterviews, de geïnterviewde professionals van de plustrajecten, maar bovenal de in een plus- en vsv-traject participerende jongeren die open en eerlijk hun leven en zienswijze van de trajecten met ons hebben gedeeld.

Hoofdstuk 2

Cijfers Plusvoorziening en VSV-projecten in beeld

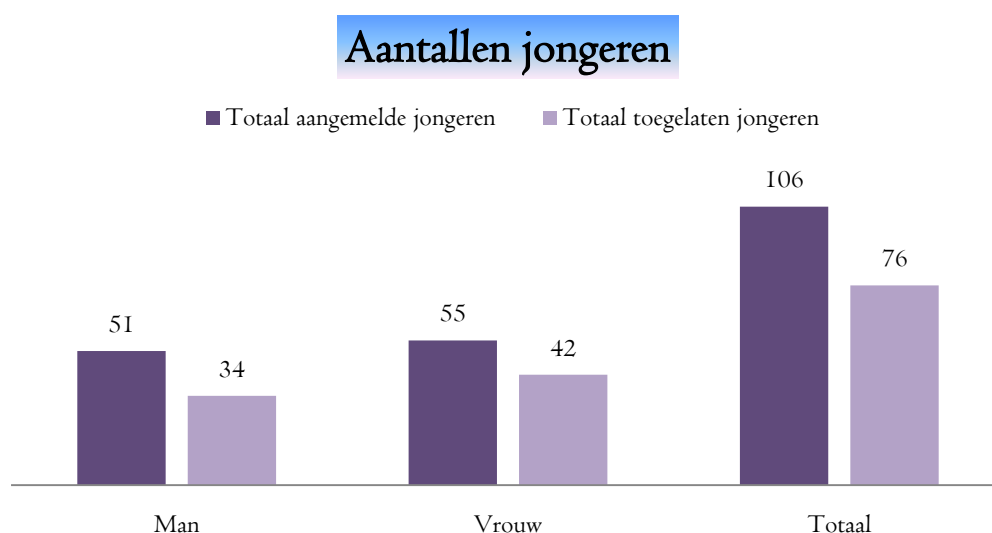
In dit hoofdstuk worden de kwantitatieve data behandeld van de Plusvoorziening en de VSV-projecten. Er wordt onder andere ingegaan op hoeveel jongeren en scholen hebben deelgenomen aan een plus- of vsv-traject, hoeveel jongeren dankzij de projecten voor het onderwijs zijn behouden of een startkwalificatie hebben behaald, wat de gemiddelde leeftijd is van de plusjongeren, uit welke RMC-regio's de plusjongeren vandaan komen en hoe hun woonsituatie kan worden getypeerd. Eerst wordt ingegaan op de gegevens over de Plusvoorziening, daarna over die van de dertien VSV-projecten.

2.1 KWANTITATIEVE KARAKTERISTIEKEN PLUSVOORZIENING

Aan de hand van de registratielijsten van de Plusvoorziening zijn er tabellen en staaf- en cirkeldiagrammen opgesteld die belangrijke kenmerken van de jongeren die tussen oktober 2010 en juli 2011 voor een plustraject zijn aangemeld in kaart brengen. De tabellen op basis waarvan de diagrammen zijn opgesteld, zijn vanwege de grote omvang opgenomen in appendix C. In deze paragraaf worden staaf- en cirkeldiagrammen van de belangrijkste kwantitatieve gegevens weergegeven.

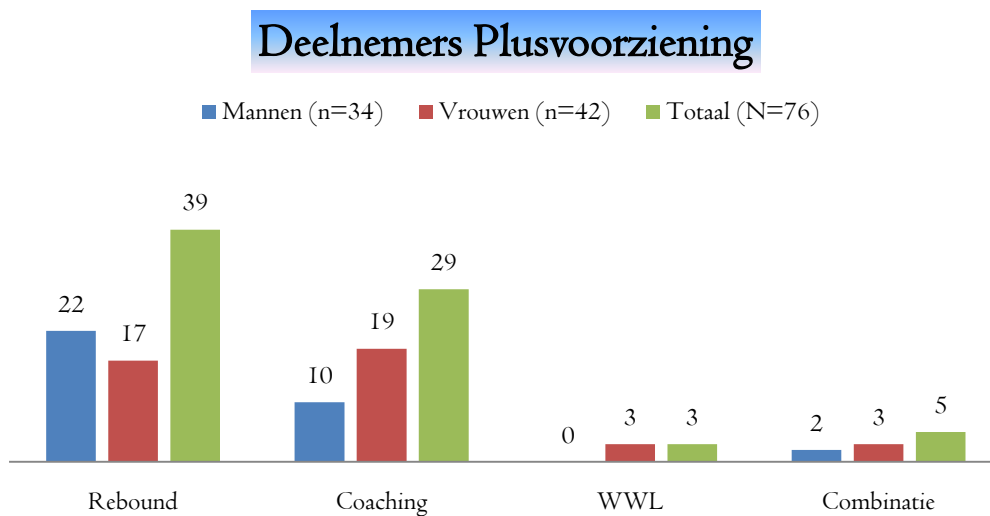
In figuur 2.1 staat het aantal jongeren dat deelneemt aan de Plusvoorziening vermeld naar man/vrouw verhouding. Hierin is het onderscheid gemaakt tussen het totale aantal jongeren dat is aangemeld (N=106) en de jongeren die daadwerkelijk zijn toegelaten tot een traject van de Plusvoorziening (N=76).

Figuur 2.1 Staafdiagram – Aantallen jongeren aangemeld en toegelaten tot Plusvoorziening

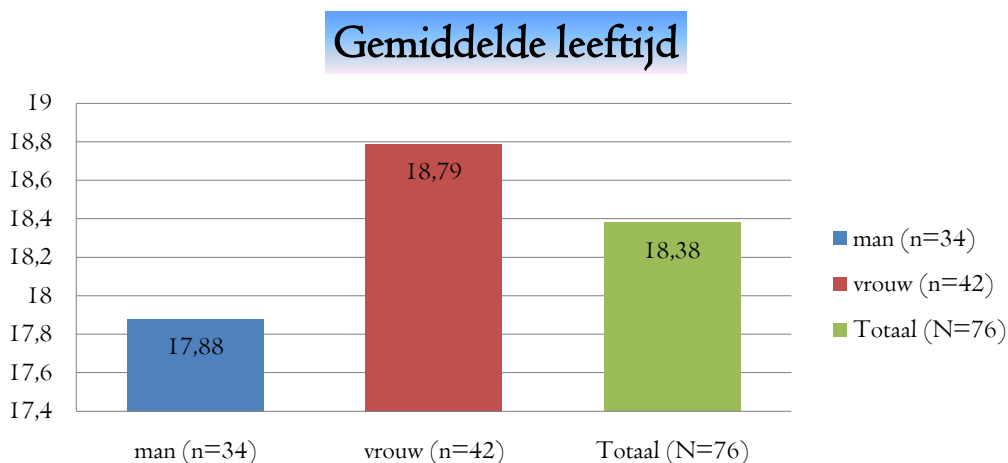
Bovenstaand staafdiagram laat zien dat er in verhouding meer vrouwen dan mannen deelnemen aan de Plusvoorziening: 55% van het totaal (N=76) bestaat uit vrouwen (n=42) en 45% uit mannen (n= 34). In het hieropvolgende staafdiagram zijn deze aantallen weergegeven in de vier trajecten van de Plusvoorziening.

Figuur 2.2 Staafdiagram – Deelnemers Plusvoorziening

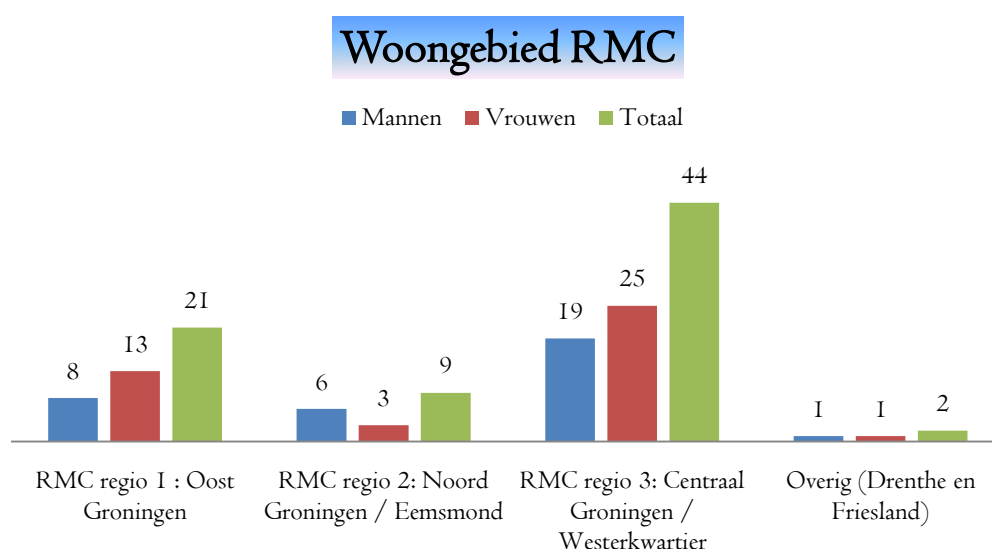
Zoals blijkt uit bovenstaand staafdiagram (figuur 2.2) zijn er meer jongeren die deelnemen aan de Rebound dan aan een coachingtraject. Er zijn enkele jongeren die meerdere trajecten van de Plusvoorziening met elkaar combineren. In de meeste gevallen is dit een combinatie van de Rebound en een coachingtraject. Daarnaast valt uit dit staafdiagram op dat er meer jongens in de Rebound zitten en juist meer meisjes in een coachingtraject. In onderstaand staafdiagram (figuur 2.3) is de gemiddelde leeftijd van de deelnemende jongeren weergegeven.

Figuur 2.3 Staafdiagram – Gemiddelde leeftijd plusjongeren

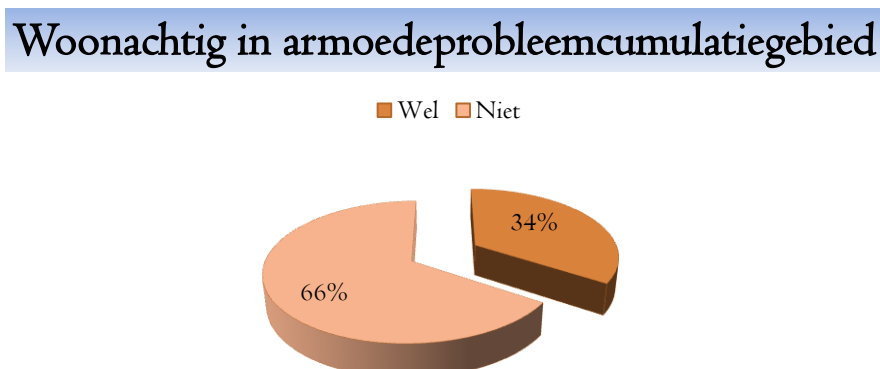
Uit bovenstaand staafdiagram wordt duidelijk dat de gemiddelde leeftijd van de jongeren die deelnemen aan de Plusvoorziening boven de leerplichtgrens zit: 18,38 jaar. De gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke deelnemers is het hoogst (18,79 jaar), in tegenstelling tot de mannelijke deelnemers die nog wél leerplichtig zijn (17,88 jaar). Hieruit zou verondersteld kunnen worden dat jongens zodra ze de 18 jaar zijn gepasseerd, minder open staan om deel te nemen aan een traject van de Plusvoorziening. Het is voor te stellen dat jongens eerder geneigd zijn te kiezen voor werk in plaats van onderwijs.

Figuur 2.4 Staafdiagram – Woongebied RMC

In bovenstaand staafdiagram staat weergegeven hoe de verhouding is tussen het aantal jongeren dat aan de Plusvoorziening deelneemt per RMC-gebied. Uit het staafdiagram blijkt dat de meeste jongeren die deelnemen aan een traject van de Plusvoorziening wonen in RMC regio 3 (Centraal Groningen en Westerkwartier). Slechts een klein percentage komt uit RMC Noord Groningen/Eemshond (11,8% van de plusjongeren, terwijl de regio 20,5% van alle schoolgaande jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar herbergt, zie tabel C.1 in appendix C). Hiervoor zouden twee verklaringen kunnen worden gegeven. Enerzijds heeft Noord Groningen/Eemshond een aantal zogeheten werkpleinen (die een goede ketensamenwerking kennen) van waaruit overbelaste jongeren leer- en/of werktrajecten volgen, zodat verondersteld kan worden dat er relatief minder overbelaste jongeren gebruik hoeven te maken van een plustraject. Anderzijds heeft deze regio in tegenstelling tot de andere twee regio's geen eigen reboundvoorziening, zodat het mogelijk is dat door de grotere afstand naar de dichtstbijzijnde rebound jongeren niet bereid zijn aan een reboundtraject deel te nemen. Voor een meer gedetailleerde weergave van uit welke gemeenten de deelnemende jongeren afkomstig zijn verwijzen we naar appendix C. Wanneer gekeken wordt naar de gemeentelijke herkomst van de Groningse plusjongeren, valt op dat 26 van de 76 jongeren uit een APC-gebied komt, ofwel 34,2% van het totaal (zie onderstaande cirkeldiagram).

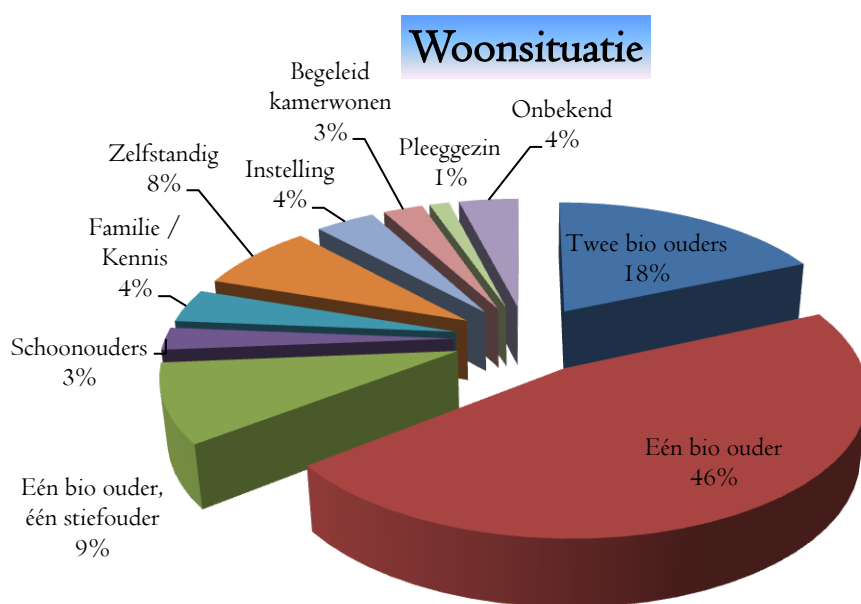
Figuur 2.5 Cirkeldiagram – Plusjongeren woonachtig in armoedeprobleemcumulatiegebied (N=76)

Uit tabel C.2 in appendix C valt op dat van de totale hoeveelheid schoolgaande jongeren in de leeftijd van 13 tot 23 jaar in de provincie Groningen 14,8% in een APC-gebied woont. Omdat het percentage van de Groningse plusjongeren hier ruim bovenzit, kan geconcludeerd worden dat een belangrijke bevinding van Winsemius *et al.* (2009) dat overbelaste jongeren voornamelijk uit APC-gebieden afkomstig zijn ook deels voor de provincie Groningen lijkt op te gaan.

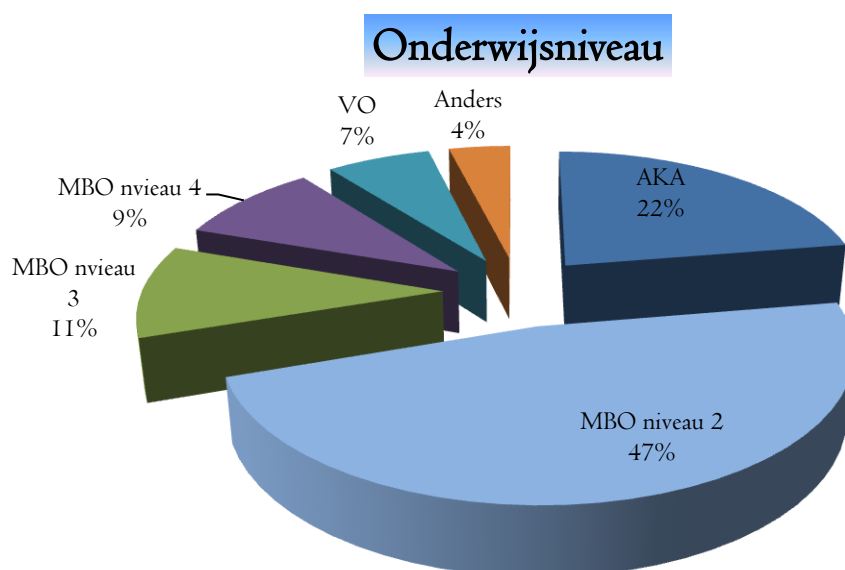
De woonsituatie van de jongeren is opgenomen in het onderstaande cirkeldiagram (figuur 2.6). Hierin wordt duidelijk dat er meerdere opties van woonsituaties zijn. Opvallend is dat 'slechts' 18% (n=14) van de totale groep jongeren die deelneemt aan de Plusvoorziening afkomstig is uit een 'twee-bio-ouder-gezin' (gezin met twee biologische ouders). Dat betekent dat 82% (n=62) van de jongeren uit een één-ouder-, samengesteld dan wel gebroken gezin komt. Hiermee wordt bevestigd dat de overbelaste jongeren doorgaans uit gebroken gezinnen komen en vaak een onstabiele woonsituatie kennen (zie Herweijer, 2008; Eimers, 2006; Winsemius *et al.*, 2009).

Figuur 2.6 Cirkeldiagram – Woonsituatie plusjongeren (N=76)

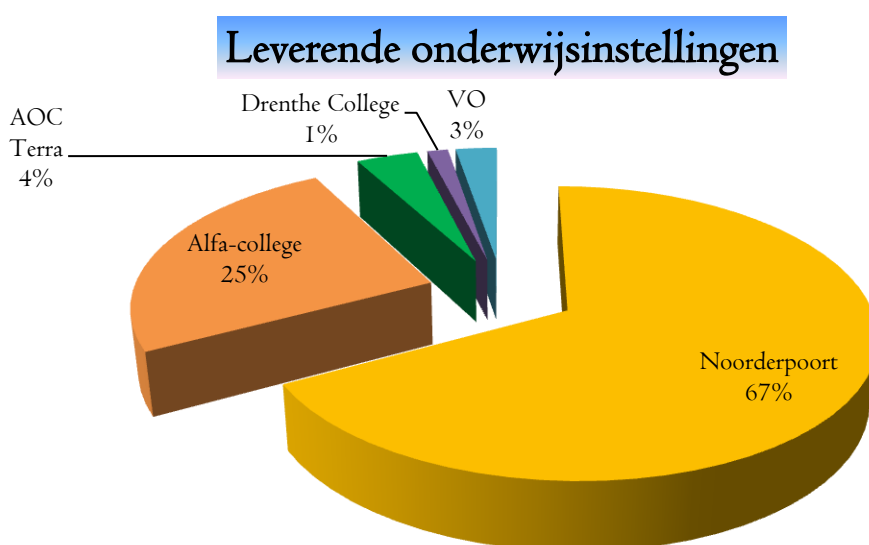
In onderstaand cirkeldiagram wordt duidelijk dat het niveau van de jongeren die deelnemen aan een Plustraject doorgaans op MBO niveau 2 zit, namelijk 47% (n=36). Het tweede hoogste percentage, ruim 22% (n=17), correspondeert met de groep jongeren die functioneren op MBO niveau 1, ook wel AKA-leerlingen genoemd.

Figuur 2.7 Cirkeldiagram – Onderwijsniveau plusjongeren (N=76)

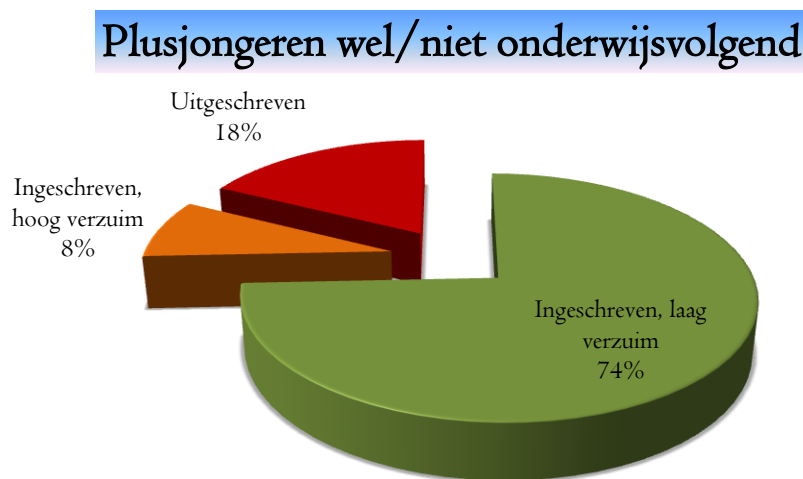
De scholen waar de jongeren staan ingeschreven gedurende het plustraject zijn weergegeven in figuur 2.8. Hieruit valt op dat een grote meerderheid van de jongeren onderwijs volgt op het Noorderpoort (namelijk 51 jongeren, ofwel 67%). Als er gekeken wordt naar de leerlingenaantallen van de scholen lijkt er geen verschil te bestaan in of de ene school significant meer jongeren heeft aangemeld dan de andere. In de gehele provincie heeft het Noorderpoort meerdere vestigingen, in tegenstelling tot het Alfa-college dat alleen vestigingen heeft in Groningen-stad en daardoor een kleinere leerlingpopulatie heeft. Het AOC-terra heeft een kleine dependance in Groningen-stad. Het Menso Alting heeft ten tijde van de teldatum geen enkele leerling in een plustraject participeren.

Figuur 2.8 Cirkeldiagram – Onderwijsinstelling plusjongeren (N=76)

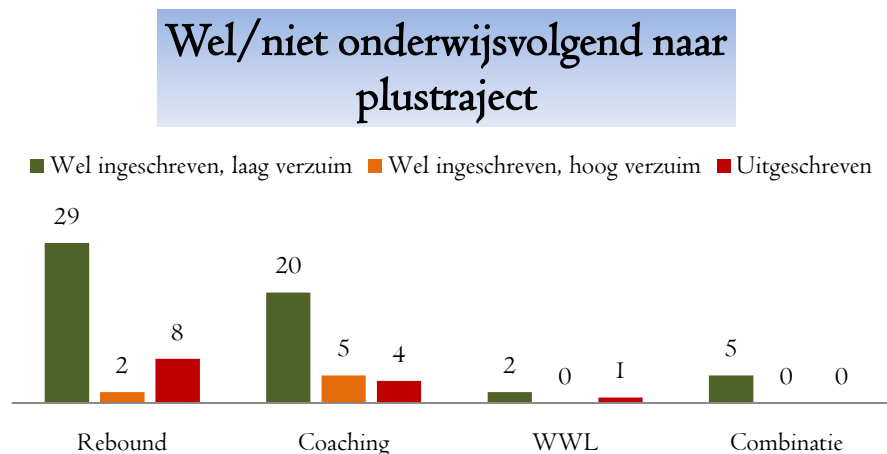
Een belangrijke vraag ten aanzien van de effectiviteit van de Plusvoorziening is of de jongeren die deelnemen, of hebben deelgenomen aan een plustraject, ook daadwerkelijk onderwijs volgen. Op deze vraag is geprobeerd antwoord te krijgen door zowel bij coaches en rebounddocenten na te vragen of de jongeren die zij begeleiden aan de start van het schooljaar 2011-2012 nog ingeschreven staan en ook daadwerkelijk onderwijs volgen, als ook alle plusjongeren te checken in het registratieprogramma van de betrokken onderwijsinstelling. Leerlingadministraties houden de aanwezigheid van jongeren op scholen bij. Van jongeren waarvan registratieprogramma's aangaven dat ze uitgeschreven zijn, is vervolgens bij de RMC's geverifieerd of ze daadwerkelijk uit het onderwijs zijn gevallen. Er zijn drie categorieën onderscheiden: 1) jongeren ingeschreven in een onderwijsinstelling en een laag verzuim hebben; 2) jongeren ingeschreven in een onderwijsinstelling en een hoog verzuim hebben, en; 3) jongeren die zijn uitgeschreven en dus geen onderwijs volgen. In onderstaand cirkeldiagram is procentueel weergegeven of de Plusjongeren wel of niet staan ingeschreven, en of bij inschrijving er sprake is van een laag of hoog verzuim.

Figuur 2.9 Cirkeldiagram – Plusjongeren wel/niet onderwijsvolgend totaal (N=76)

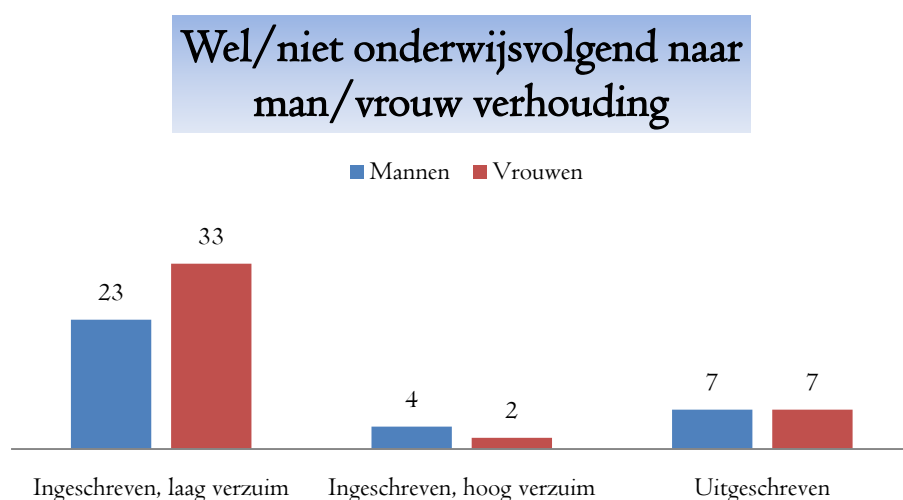
Uit bovenstaand cirkeldiagram wordt duidelijk dat 74% (n=56) van de jongeren die een Plustraject volgen, dan wel gevolgd hebben, in het onderwijs zit en ook daadwerkelijk aanwezig is. Iets meer dan een kwart, 26% (n=20) van de jongeren, volgt geen onderwijs. Figuur 2.10 geeft weer hoe deze aantallen zich verhouden tussen mannelijke en vrouwelijke deelnemers.

Figuur 2.10 Staafdiagram – Wel/niet onderwijsvolgend naar man/vrouw verhouding (N=76)

In bovenstaand staafdiagram is het wel of niet onderwijs volgen door Plusjongeren uiteengezet naar man en vrouw verhouding. Hieruit blijkt dat vrouwelijke deelnemers over het algemeen vaker ingeschreven staan en ook daadwerkelijk onderwijs volgen dan mannelijke deelnemers. Een laatste staafdiagram maakt duidelijk dat van de 39 jongeren uit de Rebound, 29 staan ingeschreven bij een onderwijsinstelling en een laag verzuim hebben. Bij het coachingstraject komen deze aantallen relatief gezien redelijk overeen: 20 van de 29 coachingjongeren staan ingeschreven en hebben een laag verzuim.

Figuur 2.11 Staafdiagram – Wel/niet onderwijsvolgend naar plustraject (N=76)

Aan de hand van de drie bovenstaande figuren zouden we kunnen concluderen dat een plustraject een positief effect heeft op de schoolgang van de jongeren. Een grote meerderheid van de Plusjongeren staat namelijk nog steeds bij een onderwijsinstelling ingeschreven en volgt tijdens, dan wel na het plustraject, een opleiding (n=56; 74%). Echter kan hieruit niet geconcludeerd worden dat jongeren die momenteel staan ingeschreven en onderwijs volgen daadwerkelijk een startkwalificatie zullen behalen – de hier bovenstaande cijfers geven alleen een indicatie van of jongeren na de opstart van de Plusvoorziening in januari 2011 bij de start van het schooljaar 2011-2012 voor het onderwijs zijn behouden. Of deze jongeren inderdaad een startkwalificatie zullen behalen moet de toekomst uitwijzen.

2.2 KWANTITATIEVE KARAKTERISTIEKEN VSV-PROJECTEN

Vanuit de verschillende coördinatoren van de dertien VSV-projecten zijn er kwantitatieve gegevens aangeleverd over onder andere hoeveel scholen en leerlingen hebben deelgenomen aan de projecten en of dankzij de projecten leerlingen voor het onderwijs zijn behouden. Deze cijfers zijn in de onderstaande tabellen weergegeven. Hierbij is een onderverdeling gemaakt in preventieve VSV-projecten en de projecten die gekenmerkt worden door het bedienen van een smallere doelgroep met meer specifieke problemen en die daardoor een intensievere begeleiding behoeven.

2.2.1 Preventieve VSV-projecten

In de onderstaande tabel zijn vijf projecten uit verschillende VSV-maatregelen opgenomen. Deze projecten kunnen worden gezien als preventieve maatregelen vanwege de brede opzet qua doelgroep (de projecten focussen zich op alle leerlingen op het [V]MBO en niet specifiek alleen op leerlingen die het risico lopen voortijdig school te verlaten) en een lage intensiteit qua begeleiding van leerlingen.

Tabel 2.1 Cijfers preventieve VSV-projecten

VSV-Project	Deelnemende scholen	Deelnemende jongeren
Maatregel A: Kwaliteitsimpuls Loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB)		
Loeks	<i>14 scholen, onderverdeeld in:</i>	
	44 groepen (2008/2009)	530 (2008/2009)
	51 groepen (2009/2010)	620 (2009/2010)
	44 groepen (2010/2011)	530 (2010/2011)
	32 groepen (2011/2012)	390 (2011/2012)
Talentenmap	19 scholen (2009/2010)	1699 (2009/2010)
	24 scholen (2010/2011)	3451 (2010/2011)
	37 scholen (2011/2012)	4594 (2011/2012)
VMBO Carrousel	35 scholen (2009/2010)	1323 (2009/2010)
	26 scholen (2010/2011)	1114 (2010/2011)
Maatregel D: Deskundigheidsbevordering		
VSV-Theater Noord-Nederland	63 voorstellingen op in totaal 31 scholen (2011)	+/- 6000 leerlingen die voorstelling bijwonen
Maatregel F: Sportieve aanval op de uitval buitenboord		
Sportieve aanval op de uitval	<i>'Goed werknemerschap' (2010-12)</i>	
Buitenboord*	<i>Gerealiseerd: 13 weken,</i>	156
	12 scholen	
	<i>Gepland: 17 weken,</i>	204
	12 scholen	
	<i>'Big Five for Life' (2010-12)</i>	
	<i>Gepland: 3 groepen,</i>	36
	12 scholen	

* Alleen gegevens van Noorderpoort, gegevens van Alfa-college missen

Bovenstaande tabel maakt inzichtelijk hoeveel scholen en groepen gedurende meerdere schooljaren gebruik hebben gemaakt van deze projecten. Loeks, een methodiek voor een integraal loopbaanoriëntatie en -begeleidingsprogramma, wordt gebruikt op 14 verschillende scholen en bedient ongeveer 500 leerlingen per schooljaar. Bij de Talentenmap, ook een project in het kader van loopbaanontwikkeling, zien we een stijging van het aantal deelnemende scholen van 19 in 2009/2010, 24 in 2010/2011 naar 37 scholen die de Talentenmap gebruiken in 2011/2012. Het aantal leerlingen dat gedurende deze drie jaren gebruik maakt van de Talentenmap bedraagt bijna 10.000 (om precies te zijn 9744). Een laatste VSV-project die valt onder maatregel A is de VMBO Carrousel. De VMBO Carrousel is loopbaanoriëntatie in de praktijk. Leerlingen bezoeken groepsgewijs bedrijven en instellingen. Zo maken ze op een praktische manier kennis met beroepen en werkgebieden. In 2009/2010 hebben ongeveer 1300 leerlingen deelgenomen aan dit VSV-project. Voor schooljaar 2010/2011 lag dit cijfer iets lager, namelijk ongeveer 1100 deelnemende leerlingen.

Een ander preventief ingesteld VSV-project is een project dat valt onder maatregel D, namelijk het VSV-theater Noord-Nederland. Tot aan eind 2011 worden er op 31 scholen in de provincies Groningen, Friesland en Drenthe voorstellingen verzorgd over het leven van een voortijdig schoolverlater, waarbij er ongeveer 6000 leerlingen zullen worden bereikt.

Het tweede VSV-project dat onder maatregel D valt, maar niet is opgenomen in bovenstaande tabel, is de Groninger Loopbaan Academie. Deze maatregel richt zich primair op docenten en overig onderwijspersoneel. Door middel van scholing en training verwerven docenten, decanen, managers, mentoren, tweedelijnsbegeleiders en conciërges kennis en vaardigheden rondom schooluitval, met als doel dat zij hun collega's kunnen voorlichten over het voorkomen van schooluitval. Daarmee zouden we

de Groninger Loopbaan Academie kunnen beschouwen als een preventief project. Gedurende de projectperiode hebben er 265 scholings- en trainingsbijeenkomsten plaatsgevonden waarbij ongeveer 6010 docenten en overig onderwijspersoneel zijn bediend.

Ten slotte het onder maatregel F vallende project 'Sportieve aanval op de uitval buitenboord'. Twee verschillende initiatieven zijn hierin ontplooid: 'Goed werknemerschap' en 'Big five for life'. Alleen de gegevens vanuit het Noorderpoort zijn over deze initiatieven bekend, die van het Alfa-college missen. Het afgelopen jaar heeft 'Goed werknemerschap' gedurende dertien weken op twaalf locaties van het Noorderpoort gedraaid. In totaal hebben 156 jongeren hieraan deelgenomen. Daarnaast staat dit initiatief op dezelfde scholen wederom in de planning en wordt getracht 204 jongeren hierin te laten participeren. Het initiatief 'Big five for life' is tot op heden nog niet uitgevoerd, wel ligt het in de planning om vanuit twaalf scholen 36 jongeren in drie groepen te laten participeren.

2.2.2 VSV-projecten met intensievere begeleiding

Naast de bovenstaande (preventieve) VSV-projecten, zijn de overige (meer begeleidingsintensieve) VSV-projecten weergegeven in de onderstaande tabel. Aan de hand van verschillende variabelen (instroom; positieve uitstroom; voortijdig gestopt met project; ingeschreven in onderwijs; uitgeschreven in onderwijs) worden de kwantitatieve gegevens omtrent vijf VSV-projecten uiteengezet.

Tabel 2.2 Cijfers VSV-projecten met intensievere begeleiding

VSV-project	Instroom	Positieve uitstroom (behouden voor onderwijs of behalen startkwalificatie)	Voortijdig gestopt met project	Ingeschreven in onderwijs	Uitgeschreven uit onderwijs
Maatregel B: Overstap nieuwe stijl VMBO – MBO					
Brugfunctionaris	87 (2011) 111 (2010) 92 (2009)	79 (2011) 97 (2010) 84 (2009)	8 (2011) 14 (2010) 8 (2009)	79 (2011) 97 (2010) 84 (2009)	8 (2011) 14 (2010) 8 (2009)
Decaan+	133 (2010/2011)	130 (2010/2011)	3 (2010/2011)	130 (2010/2011)	3 (2010/2011)
Maatregel C: Niet buitenboord maar binnenboord					
De niveau opstroomcoach	121	98 (5 startkwalificatie behaald, 93 volgen nog onderwijs)	23 (zijn uit onderwijs gevallen)	93	28 (5 startkwalificatie behaald, 23 voortijdig school verlaten)
Doorstroom-groepen in MBO	71	60 (57 geplaatst in beroepsopleiding, 3 terug naar opleiding)	11 (2 aan het werk, 9 anders)	60	11
Maatregel E: Martinigilde					
Martinigilde	30	16 gediplomeerd, 6 nog in traject	8 voortijdig gestopt	15 (van de 16 gediplomeerden zijn er 9 doorgestroomd in een hoger onderwijsniveau, 6 jongeren nemen nog deel in hetzelfde niveau van Martinigilde)	15 (waarvan 7 zijn gediplomeerd en niet doorgestroomd in hoger niveau, 8 voortijdig gestopt met traject)

Met de bovenstaande tabel is geprobeerd de VSV-projecten die een meer intensieve insteek hebben overzichtelijk weer te geven aan de hand van verschillende variabelen. Hieruit blijkt dat onder maatregel B twee projecten vallen. Eén hiervan is de Brugfunctionaris. Een brugfunctionaris heeft als taak er voor te zorgen dat VMBO-leerlingen waarvan het vermoeden bestaat dat ze uit het onderwijs zullen vallen in de overstap van het VMBO naar het MBO, een 'warme overdracht' krijgen tijdens deze overgang. Leerlingen kunnen een beroep doen op deze persoonlijke coach, die hen vanaf zes maanden voorafgaand aan de overgang intensief begeleidt tot zes maanden op het MBO na de overstap. Uit de gegevens blijkt dat er een lichte daling te zien is in het aantal leerlingen dat gebruikt maakt van deze brugfunctionaris (111 instromers in 2010 en 87 instromers in 2011). Daarentegen blijkt ook in 2011 een hoog percentage van de instromers een succesvolle doorstroom naar het MBO te hebben gemaakt. Eenzelfde trend is te zien bij het andere project dat valt onder maatregel B: Decaan+. Van de 133 instromers in Decaan+ hebben 130 succesvol het project doorlopen en zijn behouden gebleven voor het onderwijs (en volgen dus een MBO-opleiding).

Onder maatregel C vallen drie verschillende VSV-projecten: de niveau opstroomcoach; het Zorg Advies Team (ZAT); en de doorstroomgroepen MBO. Deze projecten moeten ervoor zorgen dat leerlingen waarvan het vermoeden bestaat dat zij een groter risico lopen uit school te vallen voor het onderwijs behouden blijven. Uit de tabel blijkt dat de positieve uitstroom bij deze projecten relatief hoog is, ofwel dat dankzij de projecten leerlingen voor het onderwijs blijven behouden, dan wel een startkwalificatie halen. Hiermee kunnen we vaststellen dat deze projecten een hoog succespercentage kennen.

Doordat het project ZAT in de ontwikkelingsfase verkeert, kunnen de kwantitatieve gegevens van dit project niet in bovenstaande tabel worden samengevat. In totaal worden binnen 28 locaties van de verschillende MBO-instellingen in de provincie Groningen tot eind 2011 zorg advies teams op poten gezet. In totaal zijn 22 vestigingen aangesloten bij het stadZAT, 4 vestigingen participeren in een ZAT buiten de stad. Daarnaast zijn er 20 BAT's/IZT's/IZAT's in diverse stadia van ontwikkeling en 6 hiervan in oprichting. 11 medewerkers zijn tot nu toe opgeleid tot zorgcoördinator, 23 volgen momenteel nog de cursus.

Een laatste VSV-project dat niet is weergegeven in de twee bovenstaande tabellen valt onder maatregel B, te weten RMC+. Omdat leerlingen van de grote MBO-instellingen in de stad Groningen voornamelijk afkomstig zijn uit de hele provincie Groningen en de kop van Drenthe, zoeken de verschillende RMC-regio's samenwerking. Nauw contact tussen de scholen en het RMC zorgt ervoor dat er voortijdig (preventief) kan worden ingegrepen bij problemen op school, zodat schooluitval kan worden voorkomen.

Tabel 2.3 Cijfers RMC+

School	Aantal RMC+ gesprekken 9/10		Aantal RMC+ gesprekken 10/11		Verhouding regio's		Resultaten		Aantal uren verzuim bij melding	
Alfa-college	Totaal 222		Totaal 435	(228 uniek)	255	Centraal	301	blijft op school	130	onbekend
					64	Drenthe	10	naar andere opleiding	138	0-16 uur
					46	Noord	87	niet gekomen	83	16-32 uur
	69	Leerplicht	149	Leerplicht	8	Zuidoost Drenthe	2	onbekend/openstaand	39	32-50 uur
	141	RMC	262	RMC	35	Oost	10	doorverwezen naar	45	50 uur of meer
	12	onbekend	10	onbekend	9	Friesland Oost		gemeente van herkomst		
	5	AKA	14	23+ / met startkw.	1	Friesland Noord	13	doorverwezen naar		
	18	Sprint		AKA	17	Onbekend		hulpverlening/2elijn		
			15	Sprint			9	gestopt		
			64				3	niet doelgroep		
							1	heeft startkwalificatie		
Noorderpoort	Totaal 239		Totaal 547		194	Centraal	355	blijft op school	160	onbekend
					107	Noord	33	naar andere opleiding	111	0-16 uur
					167	Oost	83	niet gekomen	144	16-32 uur
	67	Leerplicht	156	Leerplicht	54	Drenthe	32	doorverwezen naar	61	32-50 uur

	160 26 6 11 4 5	RMC Werkwijs Techniek onbekend KTM Sprint	371 7 26 9 31	RMC 23+ / met startkw. Werkwijs Techniek onbekend	5 6 3 1 3 1 29 2	Zuidoost Drenthe Friesland Oost Friesland Noord IJssel-Vecht Zuidwest Drenthe Flevoland Onbekend Duitsland	29 25 17 1	gemeente van herkomst doorverwezen naar hulpverlening/2e lijn onbekend / openstaand gestopt niet doelgroep	61	50 uur of meer
AOC Terra	Nvt		Totaal 44 14 27 2 1	Leerplicht RMC onbekend 23+ / met startkw.	16 10 7 9 2	Centraal Noord Oost Drenthe Friesland Oost	3 3 8 2	blijft op school naar andere opleiding niet gekomen doorverwezen naar gemeente van herkomst	1 3 12 16 12	onbekend 0-16 uur 16-32 uur 32-50 uur 50 uur of meer
ROC Menso Alting College	Nvt		Totaal 42 15 27	Leerplicht RMC	14 13 8 6 1	Centraal Noord Drenthe Friesland Oost Friesland Noord	25 5 4 1 7	blijft op school naar andere opleiding niet gekomen gestopt openstaand / onbekend	Niet geregistreerd door RMC+	

Uit bovenstaande tabel blijkt dat er in 2009/2010, 461 gesprekken met leerlingen hebben plaatsgevonden die afkomstig waren van het Noorderpoort of het Alfa-college. Deze aantallen liggen voor 2010/2011 beduidend hoger, namelijk 1068 gesprekken met leerlingen vanuit vier verschillende onderwijsinstellingen (Noorderpoort, Alfa-college, Menso Alting College, AOC Terra). In een relatief kort tijdsbestek zien we daarmee een ruime verdubbeling van het aantal gesprekken. Een ander opvallend punt uit de kwantitatieve gegevens betreffende RMC+, is dat het voornamelijk leerlingen betreft die afkomstig zijn uit Groningen-stad. Het resultaat van de gesprekken met leerlingen leidt tot het voortzetten van de onderwijsgang op de huidige onderwijsinstelling: van de 1068 gesprekken in 2010/2011 besloten 712 leerlingen hun schoolgang op de huidige school voort te zetten. Hiermee kunnen we vaststellen dat RMC+ een grote groep jongeren bedient en daarmee voortijdig schoolverlaten weet te voorkomen.

De in deze paragraaf opgenomen tabellen geven een globaal beeld van de kwantitatieve gegevens omtrent de VSV-projecten. De aantallen laten zien dat er een grote groep jongeren wordt bediend en dat de projecten door hun succesvolle interventies een belangrijke bijdrage leveren aan het voorkomen van voortijdig schoolverlaten.

Hoofdstuk 3

Ervaringen jongeren van de Plusvoorziening

De ervaringen van de in Rebound en Coaching participerende jongeren hebben een centrale rol gespeeld in het onderzoek naar de Groningse Plusvoorziening. Om jongeren daadwerkelijk een stem te geven wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de belangrijkste bevindingen uit het deelonderzoek naar de ervaringen van elf geïnterviewde jongeren met de Plusvoorziening. De bewijsvoering van de inhoud van dit hoofdstuk is te vinden in appendix F waarin de jongeren zelf aan het woord komen.

In diepte-interviews met elf jongeren worden uiteenlopende redenen voor deelname aan de Plusvoorziening genoemd. In de onderstaande tabel volgt een opsomming van redenen voor deelname die door de jongeren zijn gegeven.

Tabel 3.1 Redenen van deelname aan de Plusvoorziening

Reden van deelname aan Plusvoorziening	Door jongeren genoemd (N=11)
Te hoog verzuim van school	11
Geen structuur in leven	11
Ontbreken van dag- en nachtritme	11
Agressief gedrag (brutaal, mishandeling, problemen met autoriteit)	8
Ontbreken van aandacht, ondersteuning en motivatie van ouders	7
Verkeerde studiekeuze	7
Gebukt gaan onder (o.a. financiële) zorgen en stress	7
Schulden	7
Geen stabiele thuis en/of woonsituatie	7
Lichamelijke klachten	5
Laag zelfbeeld/weinig zelfvertrouwen	5
Verslaving aan drugs/alcohol	4
Justitiële problemen	4
Last van depressie (o.a. suïcidale gedachten)	3
Slechte en ongezonde levensstijl	3
Te druk met zorg voor huishouding en verzorging broertjes/zusjes	2
Niet goed functioneren door stoornis (ADHD, autisme, borderline, enzovoort)	2

Uit bovenstaande tabel wordt duidelijk dat er geen eenduidige reden te noemen is waarom jongeren deelnemen aan een traject van de Plusvoorziening. Vaak is er sprake van een combinatie of cumulatie van verschillende redenen wat maakt dat ze besluiten om deel te nemen aan een plustraject. Alle geïnterviewde jongeren noemen in ieder geval dat ze voorafgaand aan de Plusvoorziening een hoog verzuim hadden, geen structuur in het leven kenden en dat dientengevolge een vast dag- en nachtritme ontbrak. Aangezien deelname aan het traject vrijwillig is, blijft de uiteindelijke beslissing om in een traject te participeren bij de jongere. Het komt voor dat de reguliere school enige drang kan uitoefenen bij jongeren om deel te nemen aan een plustraject.

3.1 UITKOMSTEN VAN UITSPRAKENLIJST EN MEETSCHALEN

Er is een zogeheten uitsprakenlijst verspreid onder 22 jongeren die actief zijn of zijn geweest in een traject van de Plusvoorziening (Coaching of Rebound). Deze lijst bestaat uit 10 uitspraken³, en is als leidraad gebruikt tijdens de diepte-interviews met de jongeren. In totaal is de lijst door 21 jongeren ingevuld. Hiervan waren vijftien jongeren actief in de Rebound (zowel de Rebound in Groningen als Stadskanaal) en zes in een coachingtraject. De jongeren hebben hun mening gegeven over de Plusvoorziening door op de verschillende uitspraken een cijfer te geven van 1 tot 10. De onderstaande tabel geeft per uitspraak het gemiddelde cijfer aan en een toelichting hierop aan de hand van een citaat van een jongere die de kern van de uitspraak weergeeft.

Tabel 3.2 Uitkomsten van uitsprakenlijst

Uitspraken	Gem. cijfer (N=21)	Toelichting
Er is een begeleider of docent binnen dit project die begrijpt wat er in mij omgaat	7,9	<i>“Ze begrijpt je ook precies en is ook heel geïnteresseerd in je. Ze neemt ook echt de tijd voor je. Ze wil weten wat er gaande is met je. Met alles staat ze erg open voor je.” (jongere [m] uit de Rebound)</i>
Door dit project is er meer structuur in mijn leven gekomen	7,5	<i>“Ik bleef vaak in mijn bed liggen, of ik ging wel naar school toe, maar daar deed ik niks. Maar nu, na het coachingprogramma, ben ik weer aan het werk, en ik ga weer naar school.” (jongere [v] uit een coachingtraject)</i>
Door dit project gaat het beter met mijn opleiding	7,5	<i>“En toen dacht ik ook echt van: nu moet ik ook gewoon echt doorzetten.” (jongere [v] uit een coachingtraject)</i>
Door dit project gaat het beter met mijn persoonlijke leven	5,8	<i>“Nee. En sowieso is er verder niks veranderd. Buiten school doe ik wat ik altijd al doe. En Rebound heeft daar niet echt verandering in gebracht.” (jongere [m] uit de Rebound)</i>
Ik ben blij dat ik aan dit project ben begonnen	8,0	<i>“Je moet het zelf ook echt willen, het ligt aan jezelf. Je kan hier niet naar toe gaan met de intentie van ik ga niks doen, dan kan je beter thuis zitten. Je komt hier en je wilt hier echt wat leren, je wilt er iets van opsteken. Je wilt wel veranderen. Je moet ook wel openstaan voor verandering natuurlijk.” (jongere [m] uit de Rebound)</i>
Dit project past bij mij	6,9	<i>“Hoe het is aangepast en wat voor coach ik heb gekregen, vind ik het wel gewoon goed voor mij. Voor andere meisjes die in dezelfde soort situatie zitten zou het ook goed kunnen zijn.” (jongere [v] uit een coachingtraject)</i>
Begeleiders of docenten binnen dit project vinden het belangrijk hoe het met me gaat	8,5	<i>“Ze denken mee, ze luisteren naar je, ze werken met je mee, ze helpen je als je hulp nodig hebt, je kan eigenlijk met al je problemen bij ze komen.” (jongere [m] uit de Rebound)</i>
Door dit project leer ik om zelf verantwoordelijkheid te nemen voor mijn leven	7,5	<i>Doordat ik altijd al wel zorgde voor mijn moeder heb ik wel geleerd om de verantwoordelijkheid over mezelf te nemen. Qua school enzo, heb ik toch wel geleerd van dat ik wel aanwezig moet zijn. En presteren is ook wel gewoon belangrijk.” (jongere [v] uit een coachingtraject)</i>
Door dit project leer ik dat ik zelf dingen kan veranderen in mijn	7,0	<i>“Weet je, ik zie het, nu ik met school bezig ben, dan vind ik dat ik meer verantwoordelijkheid draag omdat het beter is dan niks doen.”</i>

³ Bron: Marjolein Muskens van ResearchNed, 2011.

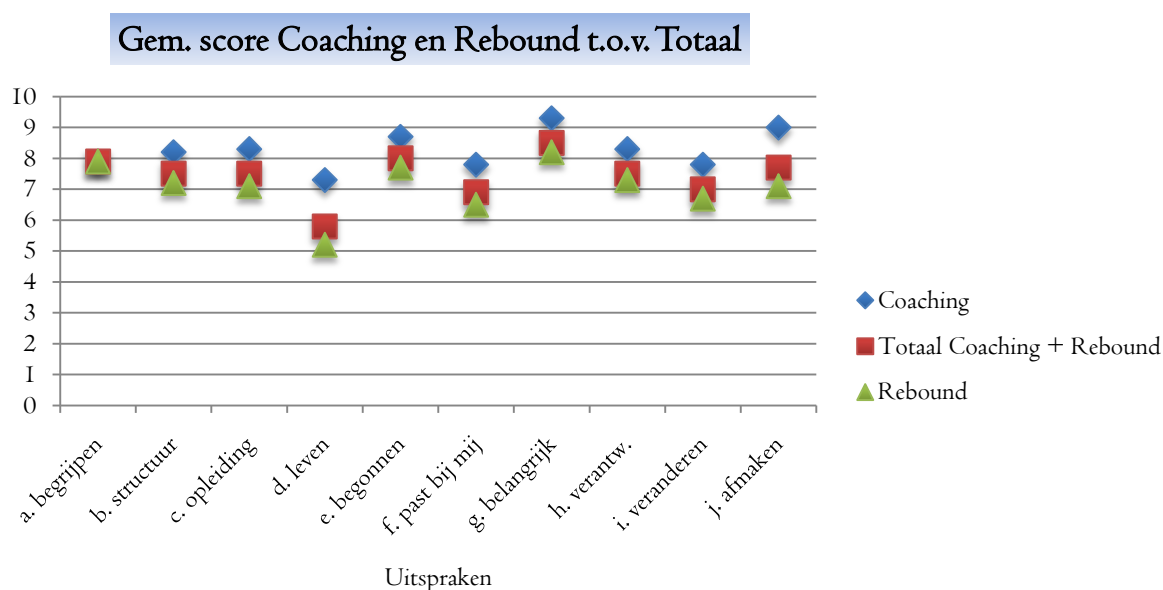
leven		<i>Dus dat ik bezig ben met mijn toekomst, en niet de hele dag op straat hang.” (jongere [m] uit de Rebound)</i>
Door dit project kan ik mijn opleiding afmaken	7,7	<i>“Want als dit er niet was, moest ik én mijn hele opleiding overnieuw doen. En ja de motivatie om de hele opleiding over te doen, dat was ook nog maar de vraag. Dit project heeft me wel echt geholpen.” (jongere [v] uit een coachingtraject)</i>

Het algemene beeld dat ontstaat als wordt ingezoomd op bovenstaande tabel is dat jongeren zeer te spreken zijn over de Plusvoorziening. Het laagste gemiddelde is namelijk een 5,8, het hoogste gemiddelde zelfs een 8,5. Het gemiddelde van alle gemiddelden samen is een 7,4. We kunnen dus concluderen dat de jongeren over het algemeen zeer te spreken zijn over het functioneren van de Plusvoorziening.

3.1.1 Gemiddelde scores uitsprakenlijst

In de onderstaande scatterplot zijn de gemiddelden van de uitsprakenlijst weergegeven, ditmaal afgezet tegen de gemiddelden van de jongeren uit de Coaching en de jongeren uit de Rebound. Zoals te zien in de legenda van het scatterplot zijn de gemiddelden van de scores op de uitspraken van de Coaching-jongeren in het blauw weergegeven, van de Rebound-jongeren in het groen, en is het totaal van Coaching en Rebound in het rood weergegeven. In het nu volgende stuk zullen er verschillende punten worden beschreven die zijn op te merken uit de onderstaande scatterplot.

Figuur 3.1 Scatterplot – Gemiddelde scores uitsprakenlijst

Wat allereerst opvalt in bovenstaande scatterplot, is dat de gemiddelde scores van de coaching-jongeren op elke uitspraak (met uitzondering van de uitspraak *a. Er is een begeleider of docent binnen dit project die begrijpt wat er in mij omgaat*, waarbij alle gemiddelde scores uitkomen op een 7,9) hoger uitvalt dan de gemiddelde scores van de rebound-jongeren. Het gemiddelde van alle gemiddelde scores van de Coaching-jongeren is dan ook een 8,3, tegenover een 7,1 als gemiddelde van alle gemiddelde scores bij de Rebound-jongeren. Hieruit kunnen we concluderen dat over het algemeen de jongeren uit de Coaching positiever zijn over de Plusvoorziening dan de jongeren uit de Rebound. Een mogelijke verklaring voor deze verschillen tussen Coaching-jongeren en Rebound-jongeren is dat bij een

coachingtraject, het behalen van de startkwalificatie niet altijd prioriteit één is, waardoor er veel tijd en energie gestoken kan worden in het zoeken naar oplossingen voor problemen op andere leefgebieden van de jongere. Door deze oplossingen en/of veranderingen gedurende het traject ervaart de jongere uit de Coaching vaker een 'succeservaring' dan een jongere uit de Rebound. Bij de Rebound wordt er namelijk door de jongeren hoofdzakelijk gewerkt aan hun schoolwerk waardoor er gedurende het traject minder zichtbare resultaten zijn op te merken die betrekking hebben op andere leefgebieden. Hierdoor is het mogelijk dat jongeren uit de Coaching, die over het algemeen meer veranderingen zien gedurende het traject van de Plusvoorziening, positiever reageren op de uitsprakenlijst dan de jongeren uit de Rebound.

Het tweede opmerkelijke punt is dat de uitkomsten van uitspraak *d. Door dit project gaat het beter met mijn persoonlijk leven*, erg laag uitvallen ten opzichte van de andere gemiddelden. Met name de jongeren uit de Rebound geven op deze uitspraak een laag cijfer, namelijk gemiddeld een 5,2. De jongeren uit de Coaching geven daarentegen een 7,3 gemiddeld, dat weliswaar toch nog het laagste gemiddelde is van alle gemiddelden van de Coaching-jongeren. Een mogelijke verklaring voor deze relatief lage uitkomst is dat met name de jongeren uit de Rebound de reden van hun deelname puur zien ter verbetering van schoolresultaten en niet ter verbetering van het persoonlijke leven. Dit blijkt uit de citaten van jongeren die zijn weergegeven in appendix F, waar duidelijk naar voren komt dat de jongeren hun privéleven en de Rebound duidelijk gescheiden houden. Bij de jongeren uit de Coaching is dit in veel gevallen niet zo. Gedurende deze trajecten wordt er juist gezocht naar oplossingen voor problemen in hun privéleven zodat er meer ruimte komt om te presteren op school (zie ook het hiervoor beschreven punt). Maar ook jongeren uit de Coaching geven aan dat er nog meer zaken uit hun persoonlijk leven moeten worden aangepakt wil het cijfer hoger uitvallen. Een coachingtraject van zes maanden is vaak te kort om alle problematiek op de verschillende leefgebieden volledig aan te pakken, waardoor jongeren na het traject nog vaak ondersteuning nodig hebben. Daarvoor zal de jongere 'nazorg' moeten ontvangen van de mentor op school, van een hulpverleningsinstantie of vanuit het informele netwerk (eventueel aangevuld met begeleiding door vrijwillige coaches van bijvoorbeeld Kans050).

Een derde punt dat opvalt is dat op uitspraak *g. Begeleiders of docenten binnen dit project vinden het belangrijk hoe het met me gaat*, het hoogste gemiddelde wordt gegeven. Namelijk een 8,5 op de gemiddelde score voor alle jongeren, een 8,2 gemiddeld voor de Rebound-jongeren, en maar liefst een 9,3 gemiddeld voor de Coaching-jongeren. Deze hoge gemiddelden geven aan dat jongeren zowel uit de Coaching als uit de Rebound het gevoel hebben dat hun begeleiders of docenten het belangrijk vinden hoe het met hen gaat. Uit deze resultaten blijkt dus dat jongeren juist dit aspect van betrokkenheid en aandacht voor hun leven als belangrijk achten, wellicht doordat deze jongeren in het verleden deze betrokkenheid en aandacht gemist hebben, hetzij thuis, hetzij bij andere hulpverleners, hetzij op onderwijsinstellingen die vaak erg groot en onpersoonlijk zijn. In appendix F wordt dit aspect van gemis aan persoonlijke aandacht op scholen beschreven met een citaat van een jongere die aangeeft dat je op school vaak een nummertje bent. Deze jongen die actief is in een reboundtraject, ervaart dat er bij de Rebound tijd en ruimte is voor persoonlijke aandacht en individuele begeleiding bij zijn schoolwerk. Maar ook jongeren uit het coachingtraject geven aan dat ze de persoonlijke benadering en steun van de coaches erg waarderen.

Een vierde en laatste punt dat hier beschreven zal worden naar aanleiding van de scatterplot, is dat er een groot gat zit tussen de gemiddelden in uitspraak *d. Door dit project gaat het beter met mijn persoonlijk leven*, en uitspraak *j. Door dit project kan ik mijn opleiding afmaken*. Het verschil tussen Coaching-jongeren en Rebound-jongeren bij uitspraak *d. Door dit project gaat het beter met mijn persoonlijk leven*, is 2,1 punten (7,3 – 5,2) en bij uitspraak *j. Door dit project kan ik mijn opleiding afmaken*, is dat 1,9 punten (9,0 – 7,1). Dit eerste verschil tussen gemiddelde scores op uitspraak *d.* is reeds beschreven in punt 2 en behoeft hier verder geen verklaring. Het tweede verschil, namelijk in uitspraak *j.* behoeft wel enige uitleg. Uit de resultaten die zijn waar te nemen in de scatterplot blijkt dat jongeren uit de Coaching met meer zekerheid dan jongeren uit de Rebound aan durven te geven, dat ze door het traject van de Plusvoorziening hun opleiding kunnen gaan afmaken. Dit resultaat is

opmerkelijk aangezien zou worden verwacht dat juist de jongeren uit de Rebound, die gedurende het traject meer tijd en energie steken in hun schoolwerk dan jongeren uit de Coaching, meer vertrouwen in het afronden van hun opleiding zouden moeten hebben. Een mogelijke verklaring voor deze verrassende uitkomst zou kunnen zijn dat, doordat de leefomstandigheden van de Coaching-jongeren in een relatief korte tijd aanzienlijk worden verbeterd, ze (zelf)inzicht, overzicht en grip krijgen op hun verdere schoolcarrière. Door het wegvallen van stress, chaos, onrust en onduidelijkheden omtrent schoolwerk, hebben deze jongeren hernieuwde kracht gekregen om hun opleiding af te ronden. Door dit vergrote zelfvertrouwen zou het kunnen resulteren in een hoger gemiddeld cijfer voor Coaching dan het gemiddelde van de scores die de jongeren geven aan Rebound.

3.1.2 Gemiddelde scores meetschalen

Naast de uitsprakenlijst is een meetschaal ontwikkeld om in kaart te brengen welk effect het plustraject heeft gehad op zowel de leefsituatie van de jongere, als de kans op het behalen van een startkwalificatie. Met deze meetschaal konden jongeren aangeven in hoeverre hun *leefsituatie* is verbeterd, door een cijfer van 1 tot 10 te geven voorafgaand aan het coaching- dan wel reboundtraject en een cijfer van 1 tot 10 op hoe de situatie op dit moment is.⁴ Eenzelfde meetschaal konden ze ook invullen voor *de kans op het behalen van een startkwalificatie*. Deze meetschaal is verspreid en door negentien jongeren uit de Rebound en de Coaching ingevuld. De volledige uitwerking, inclusief een enkele toelichting van een jongere op zijn of haar keuze, is terug te vinden in appendix F. Vanwege de grote omvang van de tabellen is ervoor gekozen deze niet op te nemen in dit hoofdstuk. In tabel 3.3 is een overzicht te zien van de gemiddelde scores.

Tabel 3.3 Overzicht van resultaten meetschalen (N=19)

Meetschaal	Voorafgaand	Heden	Afname/Toename
Leefsituatie	5,5	7,4	+1,9
Kans op het behalen van een startkwalificatie	4,7	7,2	+2,5

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de jongeren gemiddeld een 5,5 geven voor hun leefsituatie voorafgaand aan participatie in een plustraject, en dat deze score nu ze aan een traject deelnemen (of deel hebben genomen) gemiddeld een 7,4 is. Voor de kans op het behalen van een startkwalificatie geven de jongeren voorafgaand aan het traject eerst gemiddeld een 4,7, en nu het traject loopt gemiddeld een 7,2. Hieruit is op te merken dat zowel voor de meetschaal *leefsituatie*, als ook voor de meetschaal *kans op het behalen van een startkwalificatie*, een toename is te zien. Deze toename is voor de meetschaal *leefsituatie* gemiddeld +1,9. Voor de meetschaal *kans op het behalen van een startkwalificatie* is deze toename nog iets hoger, namelijk +2,5. Op basis van de bovenstaande gegevens kunnen we concluderen dat de Plusvoorziening een positief effect heeft gehad op hoe de jongeren hun leefsituatie ervaren, als ook de kans die zij zichzelf toedichten om een startkwalificatie te behalen nu ze deelnemen (of deel hebben genomen) aan een plustraject.

⁴ Aangezien de meeste jongeren op het moment van invullen van de meetschalen nog actief zijn in een plustraject, hebben de jongeren de meetschaal ingevuld voor hun situatie zoals die op het moment van invullen was.

Hoofdstuk 4

Conclusies uit de deelonderzoeken

In dit hoofdstuk worden de conclusies weergegeven en toegelicht die voortkomen uit de deelonderzoeken. Achtereenvolgens zijn dit de conclusies: 1) over de Plusvoorziening op basis van de expertinterviews (mesoniveau) en de interviews met deelnemers en professionals van Rebound en Coaching (microniveau); 2) over de VSV-projecten op basis van de interviews met deelnemers en professionals van de projecten, en; 3) uit de SROI-impactanalyse van het CMO Groningen.

4.1 PLUSVOORZIENING

4.1.1 Conclusies uit de expertinterviews – mesoniveau

- I. Samenwerking tussen en met scholen, hulpverlening en gemeenten is voor het voortbestaan van de Plusvoorziening belangrijk. Op deze manier kan er onder andere geleerd worden van elkaars expertise en professionele netwerk. Een daadkrachtige projectleiding faciliteert deze samenwerking. Nadruk op een collectieve verantwoordelijkheid voor overbelaste jongeren is hier essentieel, (financiële) lasten moeten evenredig worden verspreid.*

Een valkuil waar MBO-instellingen in het verleden vaak instapten was het denken in termen van concurrentie – het elkaar de loef afsteken met leerlingenaantallen en het wegkapen van leerlingen. Reeds voorafgaand aan de vaststelling van de groep overbelaste jongeren in het rapport ‘Vertrouwen in de school’, was bij de Groningse MBO-instellingen het besef gegroeid dat jongeren en scholen niet gebaat zijn bij denken in concurrentieverhoudingen wanneer het aankomt op het bestrijden van probleemgedrag onder leerlingen. De VSV-initiatieven die al eerder in gang waren gezet, hebben hier een belangrijke bijdrage aan geleverd: niet concurrentie tussen scholen stond voorop, maar samenwerking. Leerlingen worden in dit soort samenwerkingsverbanden niet als een hete aardappel van de ene naar de andere school geschoven. De intensieve ketensamenwerking in de Groningse Plusvoorziening kan hierop als een logisch gevolg worden gezien.

Eén van de meest besproken onderwerpen tijdens zowel de expertinterviews als de interviews met jongeren en professionals van de Plusvoorziening is het belang van regionale samenwerking. Negen van de elf respondenten van de expertinterviews hebben hier een duidelijke mening over gegeven. Het is evident dat allen een samenwerking op regionaal niveau voorstaan tussen alle betrokken partijen, ofwel de partijen uit het onderwijs, de hulpverlening als het gemeentelijk overheidsapparaat. Een samenwerking tussen partijen met als uitgangspunt een collectieve verantwoordelijkheid voor het begeleiden van jongeren naar een startkwalificatie. Doordat scholen elkaar weten te vinden en elkaar als partner zien wordt gezocht naar creatieve oplossingen om leerlingen voor het onderwijs te behouden – als de ene school vanwege het probleemgedrag van een leerling met de handen in het haar zit, springt de andere school in de bres.

Meerdere respondenten hebben ons geïnformeerd over de voordelen van regionale samenwerking in de provincie met betrekking tot de bestrijding van vsv onder overbelaste jongeren. Een centraal orgaan die de plusvoorzieningen aanstuurt wordt als een vereiste hiervoor gezien. In het geval van Groningen betreft dit de projectleiding van de Plusvoorziening. De projectleiding slaat bruggen tussen alle betrokken partijen en genereert daardoor een collectieve verantwoordelijkheid voor overbelaste jongeren onder scholen, gemeenten, RMC-regio's en hulpverleningsinstanties. Een bepaalde daad- en slagkracht die nodig is met de vele betrokken partijen. Door de korte lijnen kan snel op elkaar worden afgestemd. Enige kritiek van twee respondenten is dat de ‘overhead’ van de plusvoorziening aan de prijzige kant is.

Ondanks een positieve insteek, zijn er een aantal verbeterpunten aan te wijzen voor de projectleiding van de Groningse Plusvoorziening. Korte lijnen naar de direct betrokken instanties alleen is niet voldoende, ook een goed zicht op de sociale kaart en de wettelijke kaders is nodig om de doelgroep op de juiste manier te bedienen. Toch wordt de projectleiding als het basisfundament van de plusvoorziening gezien waar blijvend middelen op ingezet moeten worden, ook wanneer er bezuinigingen worden doorgevoerd. Vraag is alleen in welke vorm de projectleiding wordt voortgezet. Is het de bedoeling de projectleiding met hetzelfde aantal formatieplaatsen voort te zetten? Of is het realistisch nu de projecten lopen en na besluitvorming op welke projecten in te zetten, dat uit te voeren taken meer inslijten (routine worden) en daardoor in een korter tijdsbestek kunnen worden uitgevoerd? Blijft het Noorderpoort penvoerder? Of wordt dit gerouleerd tussen de andere betrokken onderwijs- en hulpverleningsinstanties?

Bij regionale samenwerking en collectieve verantwoordelijkheid moet aandacht uitgaan naar hoe de financiële lasten evenredig over de provincie onder de betrokken onderwijs- en hulpverleningsinstanties moeten worden verdeeld. De Groningse Plusvoorziening heeft voorafgaand aan de start van de projecten duidelijke afspraken gemaakt over de verdeling van de plusgelden: deze zijn ondergebracht onder één budget zodat de gelden evenwichtiger over de regio's konden worden verdeeld. Respondenten bevelen aan om ook de lasten evenredig te verdelen – het moet pijn doen in ieders portemonnee als het niet goed gaat. Dan speelt nog het dilemma van de overgang van 18 min naar 18 jaar en ouder – een overgang waardoor jongeren ineens met allerlei andere wetgevingen en instanties worden geconfronteerd. Een overgang die ook consequenties heeft voor het budget dat aan jongeren in het kader van een plustraject besteed kan worden.

Samenwerken betekent ook verbinden – het verbinden van de verschillende logica's en leefwerelden van alle betrokken instanties. Respondenten geven aan dat de school niet een wereld op zich moet zijn, maar in contact moet staan met de buitenwereld. Niet alleen met officiële instanties, maar vooral ook goede contacten met ouders en de buurt waar de school in is gesitueerd. Korte lijnen tussen instanties en met ouders zorgt ervoor dat sneller en doeltreffender kan worden gehandeld. Vooral verbinding met de gemeente is volgens meerdere respondenten essentieel. Verbinden is alleen mogelijk wanneer vertegenwoordigers van de betrokken instanties dezelfde taal spreken. Vooral om tot een gedegen begeleiding voor overbelaste jongeren te komen is een gemeenschappelijke taal essentieel. Een goed werkend instrument voor de indicatiestelling is belangrijk. Logica's van de scholen en hulpverleningsinstanties moeten namelijk op elkaar worden afgestemd, anders bestaat het risico dat jongeren met te lichte problematiek aangemeld worden voor de plusvoorziening terwijl ze met een minder intensieve hulpverlening ook goed af zouden zijn.

Op het niveau van de werkvloer is het belangrijk dat er blijvend energie moet worden gestoken in de communicatie tussen de verschillende partijen. Uit gesprekken met coaches, docenten en jongeren blijkt dat partijen doorgaans onvoldoende van elkaars bezigheden en taken weet hebben, waardoor miscommunicatie en onduidelijkheid ontstaat. Met name de scholen moeten nauw worden betrokken bij de deelname van de jongere aan de Plusvoorziening, aangezien de Plusvoorziening een tijdelijk traject is en de begeleiding die de jongere nodig heeft uiteindelijk overgenomen moet worden door andere partijen. De school zelf kan in de nazorg van de jongere ook een rol spelen. Als de betrokken partijen (scholen, hulpverleningsinstanties) duidelijk van elkaar weten wat ieders expertise, taken en werkwijze is, komt dit de begeleiding van de jongere ten goede.

2. *De indicatiecommissie is de poortwachter van de Groningse Plusvoorziening; zij bewaakt dat de juiste jongeren worden bediend en voorkomt dat de projecten te snel volstromen met jongeren die met een lichtere vorm van zorg ook al goed af zouden zijn. Twijfels bestaan over hoe de indicatiecommissie zich verhoudt tot het stadZAT.*

Wanneer een nieuwe voorziening in het leven wordt geroepen, dan zal deze zich in afzienbare tijd vullen als er geen goede indicatieprocedure aan vooraf gaat. Een poortwachtersfunctie is hier vereist. De indicatiecommissie is de poortwachter van de Groningse Plusvoorziening. Er zijn positieve ervaringen opgedaan met deze commissie omdat alleen jongeren die daadwerkelijk overbelast zijn in een traject worden geplaatst. Zodoende wordt voorkomen dat trajecten te snel volstromen met jongeren die met

minder begeleiding ook goed af zouden zijn, of met jongeren die te zware problematiek hebben en eigenlijk in een regulier hulpverleningstraject zouden moeten worden geplaatst. Preventie van overbelastheid verdient aanbeveling, maar als er toch sprake is van ernstige problemen, dan heeft de indicatiecommissie een cruciale rol in het doorleiden van jongeren van preventieve en milde vormen van vsv-begeleiding, naar voorzieningen die meer op het curatieve vlak opereren.

Niet alleen bewijst de indicatiecommissie haar meerwaarde met betrekking tot de efficiëntie, met een duidelijke positionering in het onderwijsveld (zodat alle partijen van haar bestaan afweten en haar eenvoudig weten te bereiken voor consult) wordt ook voorkomen dat teveel partijen (die met de beste intenties jongeren vooruit willen helpen) langs elkaar heen werken.

Jongeren worden niet zo maar aangemeld bij de indicatiecommissie van de Plusvoorziening. Hier gaat een uitgebreid traject aan vooraf. Voordat een jongere bij de indicatiecommissie terechtkomt zijn er al verschillende tussenstations gepasseerd. Eén van de belangrijkste vraagstukken waar de indicatiecommissie zich telkens over buigt is wanneer jongeren wel of niet geïndiceerd zijn als 'overbelast' en geplaatst moeten worden in een rebound- of coachingstraject. Een probleem in de diagnosticering en indicering, is beleid dat teveel wordt gebaseerd op schriftelijke rapportages. Deze rapportages dragen het risico in zich dat er ingezoomd wordt op incidenten, omdat deze het meest veelvuldig worden uitgemeten in de rapportages. Gaat het maanden goed, dan worden er hier enkele regels aan gewijd in de vorm van: 'geen bijzonderheden, maakt een goede indruk'. Zodra zich een incident heeft voorgedaan worden er meteen bladzijden hierover volgeschreven. De indicatiecommissie moet zich in haar oordeel voornamelijk baseren op schriftelijk aangeleverd materiaal. Daarnaast vult zij deze informatie via telefonisch contact met de verwijzers en andere instanties die met de jongeren zijn gemoeid aan. De aanmeldprocedure is uitgebreid, en geeft een goed beeld van de achtergrondproblematiek, maar voorkomen moet worden dat het een beeld is van een momentopname, of dat alleen is gebaseerd op incidenten. Volgens Laura Batstra (afdeling Orthopedagogiek, Rijksuniversiteit Groningen) en Allen Frances (psychiater en als voorzitter verantwoordelijk voor de samenstelling van de DSM-IV uit 1994) (zie Batstra & Frances, n.d.) moet overgestapt worden naar een 'stepped diagnosis' procedure waarin jongeren gedurende langere tijd worden gevolgd voordat overgegaan wordt op het toebedelen van een diagnose. Nu is indicering door de commissie voor een plustraject anders dan diagnosticering, wel bestaat hetzelfde risico dat jongeren op basis van incidenten aangemeld worden voor de Plusvoorziening. Goede afspraken en korte lijnen moeten bestaan tussen de indicatiecommissie en de verwijzers: de verwijzers moeten zich doordrongen zijn van de redenen voor aanmelding van de jongeren, dat problemen gedurende langere tijd bestaan en niet of nauwelijks opgelost kunnen worden zonder tussenkomst van begeleiding in een plustraject.

Er bestaat overeenstemming tussen de respondenten dat de indicatiecommissie moet worden voortgezet. Kritiekpunt is hoe de commissie zich verhoudt tot het (stad)ZAT en of de commissie alleen uit leden moet blijven bestaan van professionals die reeds bij de betrokken MBO-instellingen werkzaam zijn. Doordat het (stad)ZAT in Groningen nog in de kinderschoenen staat, maar de Plusvoorziening reeds loopt, lijken verwijzers uit het onderwijsveld de Plusvoorziening sneller te vinden. In hoeverre bestaat er overlap in de taakomschrijving van het (stad)ZAT en de indicatiecommissie? In de praktijk is het uitgangspunt dat voorafgaand aan aanmelding bij de indicatiecommissie, leerlingen eerst besproken worden in het interne zorgteam van onderwijsinstellingen en het (stad)ZAT en daarna worden geregistreerd bij Zorg voor Jeugd Groningen (een digitaal signaleringssysteem, waarmee professionals snel en efficiënt informatie kunnen uitwisselen). De vraag kan worden gesteld of er in deze verwijsketen niet teveel tussenschakels bestaan in de indicering voor de Plusvoorziening. Gekeken zou moeten worden naar een afbakening van de indicatiecommissie en het (stad)ZAT en worden bepaald of beiden afzonderlijk van elkaar blijven bestaan of dat er een samensmelting zou moeten plaatsvinden.

3. *De Groningse Plusvoorziening zet in op de projecten die het meest effectief zijn in de hulp aan overbelaste jongeren (Rebound en Coaching). Twijfels bestaan over een te dominante nadruk op deze curatieve voorzieningen.*

De gelden voor het opzetten van de Plusvoorziening zijn vrijgekomen nadat Winsemius *et al.* in 2009 ruchtbaarheid hadden gegeven aan de problemen van de overbelaste jongeren. In een stroomversnelling werden initiatieven in Nederland ontplooid om projecten van de grond te krijgen. Echter werd hier voorbij gegaan aan een belangrijke aanbeveling uit het rapport van Winsemius *et al.*: het opzetten van zogeheten plusscholen. In plaats daarvan kregen de RMC-regio's en de hierin betrokken instanties de vrijheid om de subsidie naar eigen inzicht te besteden. In de provincie Groningen is er voor gekozen om dominant in te zetten op coaching- en reboundtrajecten. Echter was de projectgroep vanaf het begin zich ervan bewust dat de losse projecten één geheel moesten gaan vormen, functionerend onder de paraplu van de Groningse Plusvoorziening. Het blijkt dus ondanks dat er niet tegemoet werd gekomen aan de aanbeveling om plusscholen op te zetten, in Groningen weloverwogen is gekeken naar het samenstellen van een aansluitend pakket van projecten die onder de Plusvoorziening zouden gaan vallen. Alle respondenten zijn het erover eens dat de Rebound haar meerwaarde ondertussen heeft bewezen. Hier moet blijvend op worden ingezet, voornamelijk omdat jongeren door de intensieve begeleiding weer in het reguliere onderwijs kunnen worden geplaatst en hierdoor direct voldaan wordt aan de eis van de Plusvoorziening: het voorkomen van vsv, in dit geval door jongeren voor het onderwijs te behouden en ze weer een kans te bieden terug te stromen in de reguliere trajecten. Daarnaast worden docenten in het reguliere onderwijs tijdelijk (en bij een succesvol reboundtraject voor langere tijd) ontlast van moeilijk gedrag van leerlingen. Het voordeel van de individuele aandacht voor de problemen van jongeren heeft echter ook een nadeel in zich. Door de achtergrondproblematiek van jongeren willen medewerkers van de Rebound nog weleens een oogje dichtknijpen en geen heilszaak maken van het bijvoorbeeld te laat komen op afspraken. Hier lijkt de Rebound haar doel voorbij te schieten: enerzijds zitten er jongeren omdat ze in de klas niet zijn te handhaven, anderzijds worden ze door de rebound-medewerkers niet eenduidig gewezen op het nakomen van afspraken.

Over Coaching zijn de meningen onder de respondenten verdeeld. De categorie jongeren die hiervoor in aanmerking komt balanceert al meer op de rand van uitval, en wanneer jongeren reeds zijn uitgevallen is het lastig ze weer in een onderwijstraject te plaatsen. Vaak komen ze uit gezinnen waar de ouders het pedagogisch laten afweten. Het is evident dat de problemen waar jongeren in een coachingtraject mee kampen niet alleen des schools zijn, maar juist sector-overschrijdend. De financiële borging van een traject zou dus niet alleen vanuit het onderwijsbudget gerealiseerd moeten worden. Docenten moeten proberen alles te doen wat in hun persoonlijke macht ligt om jongeren binnenboord te houden. Hierin vervullen ze als het ware ook de rol van coach, maar dan wel met een duidelijk omschreven takenpakket. Wanneer de persoonlijke begeleiding van de docent niet meer voldoende soelaas biedt, dan komt de verantwoordelijkheid bij de hulpverleningsinstanties te liggen. Signalen zijn er dat coaches door de praktische hulp en emotionele steun veel stress voor jongeren wegnemen zodat ze zich weer op het onderwijs kunnen concentreren. Een belangrijke factor tot decompenseren is schuldenproblematiek. Schulden zijn bij veel jongeren zo hoog opgelopen dat er hier volgens de respondenten prominent aandacht naar uit zou moeten gaan. Is het een taak van de coach om jongeren te helpen schulden die (niet zelden) oplopen tot in de tienduizenden euro's weg te werken? Of is dit in een tijdsbestek van zes maanden teveel gevraagd? Moet er inderdaad een aparte, vijfde, lijn binnen de Groningse Plusvoorziening worden opgezet, specifiek gericht op schuldenproblematiek?

Respondenten hebben uiteenlopende meningen over Jimmy's: positieve meningen zijn erover de wijze waarop Jimmy's opereert (het imago, laagdrempelig, outreachend). Echter zijn kritische geluiden te horen over hoe Jimmy's dit kan realiseren en of de daadwerkelijk overbelaste jongeren wel worden bereikt. De meerwaarde van Jimmy's zit in de preventie. Speciale aandacht gaat uit naar vroegsignalering van overbelastheid. Doordat een brede doelgroep wordt bediend, namelijk iedere jongere tussen de 12 en 23 jaar, tracht Jimmy's jongeren in beeld te krijgen die het risico lopen overbelast te raken.

Wonen Werken Leren, ook bekend onder de naam 'Kamers met Kansen', is een plustraject waar nog maar weinig gebruik van is gemaakt, toch zijn respondenten positief over dit initiatief –

overeenstemming bestaat dat als de jongere geen stabiele woonsituatie heeft dit project soelaas kan bieden.

Een kritiekpunt met betrekking tot de vier trajecten is gelegen in de curatieve insteek – relatief weinig aandacht gaat uit naar trajecten die meer op het preventieve vlak opereren. Een respondent legt het model van een zorgpiramide voor. Onderaan de piramide (een breed vlak) kan een groot deel van de jongeren door middel van preventieve interventies worden bediend, naarmate je hoger in de piramide komt neemt de intensiteit van de problemen toe en is intensievere begeleiding vereist. Pas hier komt de Plusvoorziening met de indicatiecommissie als poortwachter om de hoek kijken. Tussen het lage, brede deel en het hoge, smalle deel van de piramide is een grijs middengebied waar volgens de respondent weinig aandacht voor is. Dit middengebied bestaat uit de hulp aan jongeren die het preventieve stadium voorbij zijn, maar te milde problematiek hebben voor de Plusvoorziening. Kijkend naar de voorzieningen die vanuit de plusgeldten worden gefinancierd is ruime aandacht voor de preventieve (Jimmy's) en voor de curatieve functie (Rebound, Coaching en Wonen-Leren-Werken), echter weinig voor het middengebied. De vraag is of dit middengebied opgevuld kan worden met de VSV-projecten.

4. *Eenzijdige nadruk op een specifieke doelgroep zorgt voor een te gedifferentieerd aanbod van voorzieningen, bepaalde groepen (bijvoorbeeld AKA-leerlingen) raken daardoor ondergesneeuwd. Plustrajecten moeten worden afgestemd op bestaande VSV-trajecten en preventieve initiatieven om een te gefragmenteerde aanpak van voortijdig schoolverlaten en overbelasting onder jongeren te voorkomen.*

Zoals in de literatuurstudie staat vermeld (zie appendix A) is het probleem van voortijdig schoolverlaten vanaf de jaren negentig van de vorige eeuw prominent op de landelijke beleidsagenda komen te staan. Risicjongeren zijn echter van alle tijden, overbelaste jongeren zijn dan ook niet ineens met het rapport van Winsemius *et al.* (2009) uit de lucht komen vallen. Of de groep overbelaste jongeren en de problemen waar zij mee kampen door de jaren heen groter is geworden zijn de meningen tussen de respondenten over verdeeld. De citaten hierover in ogen schouw nemend (zie appendix D), zou dus gesteld kunnen worden dat de groep overbelaste jongeren in kwantitatieve zin niet is gegroeid, maar dat problemen van een andere orde zijn en zelfs door de respondenten als zwaarder worden ervaren. Meerdere respondenten zien dat er dankzij de realisatie van plusvoorzieningen in Nederland eindelijk aandacht uitgaat naar een omvattende aanpak om de volledige doelgroep van risicoleerlingen te bedienen, niet dat (zoals voorheen) alleen wordt gereageerd op de problemen zoals deze zich manifesteren.

Ook bestond in Groningen de verwachting dat met de plusgeldten eindelijk een gerichte aanpak gefinancierd kon gaan worden voor de MBO niveau I leerlingen. Deze groep jongeren wordt echter uitgesloten van de plusgeldten omdat alleen jongeren bediend mogen worden die een opleiding volgen die tot een startkwalificatie leidt (een AKA diploma geldt niet als startkwalificatie). Met de plusgeldten behoort dus een brede groep overbelaste jongeren bediend te worden, toch blijkt dat er grote groepen jongeren van deelname worden uitgesloten.⁵ De hulp vanuit de Plusvoorziening kent zijn grenzen wanneer er ernstige psychiatrische en/of verslavingsproblematiek om de hoek komt kijken. Hoe krijgt dit in de praktijk vorm? Oprecht vermelden dat jongeren niet geschikt zijn voor de Plusvoorziening is het devies.

Naast vergaande differentiatie blijft een ander gevaar op de loer liggen: fragmentatie. Zonder een coherente visie achter de Groningse Plusvoorziening kunnen projecten verworden tot een vergaarbak van oplossingen. Een veel gehoorde valkuil is die van een te gedifferentieerd en daardoor gefragmenteerd aanbod van voorzieningen voor voortijdig schoolverlaters. Respondenten hebben hun zienswijze gegeven op hoe een dergelijke (door Eimers en Visser [2009] genoemde) rafelrand kan worden voorkomen. Een provincie-breed aangestuurd pakket van voorzieningen door een kleine, maar daadkrachtige projectgroep is volgens meerdere respondenten (wederom) de basis om tot een effectieve

⁵ In de Groningse praktijk blijkt echter in enkele gevallen dat AKA-leerlingen die de potentie hebben door te stromen naar een niveau 2 opleiding in een plustraject zijn geplaatst, zie appendix C.

aanpak van voortijdig schoolverlaten onder overbelaste jongeren te komen. Voorzieningen die een voldoende brede doelgroep bedienen zodat de jongeren er gebruik van kunnen maken die daadwerkelijk overbelast zijn, terwijl tegelijkertijd wordt voorkomen dat voorzieningen binnen de kortste keren volstromen met jongeren die niet tot de doelgroep worden gerekend omdat ze met minder intensieve begeleiding ook gebaat zouden zijn. De rol van poortwachter door de indicatiecommissie is hier wederom belangrijk. Naast het voorkomen van versnippering en fragmentatie is een belangrijk speerpunt de bekendheid van de Plusvoorziening in het reguliere onderwijs te verbeteren. Hier lijkt het soms mis te gaan: jongeren worden al uitgeschreven voordat stil is gestaan bij de kansen die een plustraject hen zou kunnen bieden.

5. *De tak 'arbeidsmarkt' is tot op heden onderbelicht in de Groningse Plusvoorziening. Jongeren die weerstand blijven bieden tegen het volgen van onderwijs (en dus het behalen van een startkwalificatie) zijn wellicht beter af in een begeleidingstraject naar een geschikte werkplek. Het is aannemelijk dat werkgevers aangesproken kunnen worden op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid om te investeren in kwetsbare jongeren, maar hen vooral ook op de kansen te wijzen die jongeren hen bieden bij een toenemende vergrijzing van hun personeel. Zij kunnen gemotiveerd worden te investeren in een coachingtraject waarin jongeren worden begeleid in het vinden van werk en het verkrijgen van de juiste werknemersmentaliteit.*

Respondenten hebben uiteenlopende meningen over de meerwaarde van de startkwalificatie: enerzijds biedt een startkwalificatie mogelijkheden op de arbeidsmarkt en geeft het jongeren een gevoel van eigenwaarde, anderzijds kan de eenzijdige nadruk een dusdanige druk op jongeren uitoefenen dat ze alleen hierdoor al decompenseren en vervolgens uitvallen. Niet alleen voor jongeren kan de startkwalificatie een molensteen om de nek zijn, ook docenten lopen tegen problemen aan wanneer er een eenzijdige nadruk ligt op het behalen van een startkwalificatie – zij kunnen gefrustreerd raken doordat jongeren ondanks de intensieve begeleiding die zij bieden toch niet een startkwalificatie weten te behalen. Ten slotte kan ook voor de school als geheel de nadruk op het behalen van een startkwalificatie nadelige consequenties hebben – wanneer zij met de beste intenties een te grote groep overbelaste jongeren bedienen bestaat het risico dat zij niet kunnen voldoen aan het criterium om een minimaal aantal jongeren naar een startkwalificatie toe te leiden. Het is welhaast een paradox te noemen: enerzijds worden scholen gestimuleerd om alle jongeren binnenboord te houden (dus ook de jongeren waar een 'vlekje' aan zit en die moeilijk opleidbaar zijn) en zoveel mogelijk jongeren naar een startkwalificatie toe te leiden; anderzijds worden scholen die juist voor deze moeilijke groep extra inzet tonen (een groep die een minder grote kans heeft op het behalen van een startkwalificatie) afgestraft. Het is dan ook niet verwonderlijk dat scholen de deuren gesloten houden voor de groep risicjongeren door hen al aan de poort de wacht aan te zeggen.

In de Groningse Plusvoorziening is er voldoende aandacht voor de rol van het onderwijs en de zorg, echter ontbreekt de tak van de arbeidsmarkt. Voor veel jongeren kan het hebben van een baan juist veel in positieve zin betekenen, zoals het krijgen van erkenning voor wat je doet en het ontwikkelen van vertrouwen in de eigen capaciteiten. Werk structureert het leven en helpt jongeren hun leven weer een positieve draai te geven. Echter kunnen ze niet werken en leren als ze overbelast zijn. De vraag ontstaat of werkgevers een rol van betekenis kunnen spelen in de begeleiding van overbelaste jongeren naar en op de werkvloer. Kan bij afnemende financiële middelen vanuit de overheid een beroep worden gedaan op werkgevers om te investeren in jongeren? Meningen hierover zijn verdeeld. Respondenten die kansen hiervoor zien stellen dat werkgevers gewezen moeten worden op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid, maar ook op de kansen die jongeren hen bieden als ze eenmaal met de juiste begeleiding als volwaardige werknemers bij hen aan het werk zijn (wat gezien de komende vergrijzing ook wel noodzakelijk is). Respondenten die zich sceptischer opstellen zijn van mening dat werkgevers altijd naar het rendement kijken – wanneer een overbelaste jongere veel begeleiding nodig heeft en weinig rendement oplevert zou een werkgever moeilijk te paaien zijn hem/haar in dienst te nemen.

Er doen zich echter ontwikkelingen voor in de samenleving (vergrijzing en een relatieve toename van het aantal gepensioneerden) dat er toch goede redenen bestaan om werkgevers te betrekken in de

Plusvoorziening. Meer specifiek gericht op de Groningse context ziet een respondent (werkzaam als adviseur bij het UWV in de stad Groningen) dat het aantal banen aan de onderkant van de arbeidsmarkt niet (zoals jarenlang is verondersteld) aan het verdwijnen is. Er komen juist andersoortige banen bij, voornamelijk in de dienstverlenende sector. Traditionele sectoren zoals industrie en bouw worden daarentegen steeds kleiner. Bij een vergrijzende arbeidsmarkt en een toenemende vraag naar arbeid zullen werkgevers dus ook jongeren in dienst nemen die in eerste instantie minder rendement opleveren dan de gemiddelde werknemer. Met de juiste begeleiding en het bieden van mogelijkheden om vanaf de werkvloer certificaten te behalen zou dit weer in balans kunnen worden gebracht. 'Jobcarving' is een goed voorbeeld waar werknemers met een laag startniveau baat bij kunnen hebben: bepaalde activiteiten die doorgaans door hoger opgeleiden worden uitgevoerd worden bij jobcarving uitbesteed aan werknemers met een lager kwalificatieniveau, zodat dit enerzijds de hoger opgeleiden de tijd en ruimte geeft om zich meer toe te leggen op complexe taken terwijl dit anderzijds ruimte aan de onderkant van de arbeidsmarkt creëert.

Welke vaardigheden hebben jongeren nodig willen ze voor volwaardig werknemer worden aangezien? Het leren van sociale vaardigheden zoals op tijd op je werk verschijnen en goed met je collega's en klanten om kunnen gaan zijn belangrijk voor het ontwikkelen van een arbeidsidentiteit, en zijn daarom de afgelopen jaren steeds nadrukkelijker onder de aandacht gekomen. Binnen de MBO-instellingen is het aanleren van sociale vaardigheden de laatste jaren dan ook steeds meer onderdeel van de opleidingen gaan uitmaken (met als negatief effect dat dit zelfs zo intensief lijkt door te slaan dat jongeren niet meer de specifieke vaardigheden leren die voor een bepaald beroep zijn vereist). Bij het aanleren van een arbeidsidentiteit kan ook gekeken worden naar mogelijkheden om, eenmaal aan het werk, binnen bedrijven te leren.

Met de positieve insteek van verschillende respondenten met betrekking tot de mogelijkheden wat werk overbelaste jongeren te bieden heeft in het achterhoofd, kan de vraag gesteld worden of het niet te rechtvaardigen is dat plusgeldten ingezet moeten worden om jongeren die weerstand ten opzichte van school blijven bieden juist naar een arbeidsplek te begeleiden. Niet alleen kan gedacht worden aan professionele coaches, er is ook een rijk potentieel aan oudere werknemers die op afzienbare termijn met pensioen gaan en eventueel te stimuleren zijn de laatste jaren van hun werkend leven als mentor voor jongeren te fungeren.

Met de huidige subsidie-invulling van de plusgeldten is het niet mogelijk om coachingtrajecten in te zetten voor toeleiding naar een baan – expliciet is vermeld dat te subsidiëren projecten allereerst het behalen van een startkwalificatie voorop moeten stellen. Zouden er geen mogelijkheden zijn om werkgevers zo ver te krijgen (een deel van de) coachingtrajecten te financieren? Om werkgevers over de brug te krijgen is het aan te bevelen dat jongeren als kansrijk worden gepresenteerd; dat ze weliswaar in het beginstadium een investering van de werkgevers vragen, maar dat dit op de langere termijn zich terugbetaald. Voor werkgevers in Nederland telt tot nu toe dat ze alleen in kwetsbare jongeren willen investeren wanneer de overheid (deels) garant staat voor kosten die zij eventueel oplopen wanneer ze dergelijke jongeren in dienst nemen.

4.1.2 Conclusies uit de interviews met jongeren en coaches – microniveau

6. *Er worden (met name door scholen en ouders) irreële verwachtingen (bijvoorbeeld te snel ervan uitgaan dat probleemgedrag vermindert of dat schoolprestaties direct verbeteren) gesteld van de Rebound en Coaching. Een jongere is niet na een aantal maanden Plusvoorziening een 'voorbeeldige leerling'. Hier moet rekening mee worden gehouden, vooral tijdens overdrachtsmomenten terug naar de klas.*

Uit de interviews met de professionals van Rebound en Coaching komen verschillende aspecten naar voren. Zo geven professionals aan dat het coachingtraject van zes maanden in veel gevallen te kort is om alle problemen die spelen in de verschillende leefgebieden van de jongeren op te kunnen lossen.

Door de hoge verwachtingen die scholen, ouders en andere hulpverleningsinstanties hebben van de rebound- en het coachingstraject is het van belang dat er duidelijkheid wordt gegeven over de grenzen van de Rebound en het werk dat coaches kunnen leveren. Uit gesprekken met rebound-jongeren wordt duidelijk dat jongeren zich zorgen maken over de manier waarop ze behandeld zullen worden door docenten en medeleerlingen als ze weer terugkeren in de reguliere klassen. Er bestaat de kans dat jongeren blijvend worden gezien worden als ‘probleem-leerlingen’ en derhalve niet op een neutrale manier worden behandeld. Met het oog op gevaar van stigmatisering en ongelijke behandeling is het daarom van belang dat gedurende het plustraject, de school van herkomst op de hoogte blijft van de vorderingen die de jongeren maken. Tegelijkertijd is het van belang dat ook de docenten van de oorspronkelijke school leren wat een effectieve manier is om met het gedrag en/of beperkingen van de jongere om te gaan.

7. *Docenten in het reguliere onderwijs moeten zich bewust zijn van hun handelingsruimte met betrekking tot het werken met overbelaste jongeren – enerzijds moeten ze niet te snel jongeren doorverwijzen naar de Plusvoorziening, anderzijds moeten ze niet (ondanks de beste intenties) te lang met jongeren blijven ‘aanmodderen’.*

Coaches en docenten geven aan dat scholen jongeren geregeld te laat aanmelden bij de indicatiecommissie van de Plusvoorziening. Het is aannemelijk dat als docenten te lang wachten met het aanmelden van jongeren, problemen verder escaleren. Bij te zware problematiek kost het coaches en docenten extra tijd en inspanning om stabiliteit, vertrouwen en motivatie te creëren. Volgens de professionals zouden scholen, hoe goed de bedoelingen ook zijn, de jongeren niet krampachtig moeten vasthouden en professionele hulp inschakelen als de geboden hulp vanuit school ontoereikend is. Of zoals een docent van de Rebound zegt: “Als de emmer van de school vol is, dan is het te laat.”

In appendix F is aan de hand van citaten van jongeren beschreven uit wat voor gezinnen de overbelaste jongeren komen en met welke problematiek ze doorgaans te kampen hebben. Hierin wordt duidelijk dat de meerderheid van de jongeren die deelnemen aan de Plusvoorziening komt uit gebroken gezinnen. Vaak zijn de ouders gescheiden en groeien jongeren op in één-ouder-gezinnen. Andere aspecten die in veel gevallen terug komen zijn: gebrek aan liefde en affectie; financiële zorgen; stress; verslavingen aan drugs en alcohol; agressie/geweld; ongelijke behandeling tussen kinderen door ouders; en extra zorgtaken over huishouden en andere gezinsleden. Kortom, jongeren die een dergelijke belaste achtergrond hebben zijn beter af wanneer ze in een vroeg stadium op het individu toegesneden hulp krijgen. Extra inzet van de docent wordt meer dan gewaardeerd, maar docenten moeten zich bewust zijn van hun handelingsgrenzen: wanneer een situatie buiten hun expertisegebied valt doen ze er beter aan jongeren door te verwijzen.

8. *Een traject van de Plusvoorziening is alleen effectief als de jongere de verantwoordelijkheid neemt om actief deel te nemen en de bereidheid heeft om te veranderen.*

Vooraf de jongeren zelf geven aan dat als een jongere zich niet wil inzetten voor het plustraject en niet bereid is patronen te doorbreken en te veranderen, een traject van de Plusvoorziening weinig effect zal hebben. Een traject van de Plusvoorziening is dan ook vrijwillig, waardoor jongeren zelf de beslissing moeten nemen om deel te nemen aan het traject. Coaches en docenten geven weliswaar aan dat ook de jongeren die een minder sterke motivatie hebben te coachen zijn. Deze jongeren moeten eerst een drempel over waar de coach ze bij kan helpen.

Uit de interviews met de jongeren komen verschillende redenen naar voren waarom jongeren besloten deel te nemen aan een traject van de Plusvoorziening. Opvallend is dat met name a) te hoog verzuim van school, b) geen structuur in het leven en c) ontbreken van dag- en nachtritme door alle geïnterviewde jongeren worden genoemd. In de verhalen van de jongeren komt naar voren dat de opeenstapeling van problemen ervoor zorgde dat ze het zonder Plusvoorziening niet zouden redden.

9. *Het hebben van een dagbesteding (voornamelijk in de vorm van een opleiding) is essentieel voor coaches om jongeren te motiveren de draad van het leven weer op te pakken (denk aan herpakken dag- en nachtritme, opstaan, enzovoort).*

In de interviews met coaches komt naar voren dat het voor de effectiviteit van de begeleiding van belang is dat jongeren een dagbesteding hebben gedurende het coachingstraject. Jongeren dreigen anders in passiviteit te vervallen. Een dagbesteding zorgt er namelijk voor dat jongeren zich (weer) een bepaalde structuur eigen maken en vervolgens een dag- en nachtritme. Vanuit een 'dagbestedingsloze' situatie een jongere motiveren om in beweging te komen blijkt, uit de ervaringen van de coaches erg lastig te zijn.

10. *De kracht in de begeleiding van coaches ligt vooral in het persoonlijke contact en een vertrouwensrelatie met de jongeren. Jongeren hebben belang bij een persoonlijke, positieve, oplossingsgerichte, praktische, sturende en motiverende benadering van de docenten en coaches.*

Uit de verschillende citaten van de geïnterviewde jongeren in appendix F wordt duidelijk, dat de kracht in de begeleiding van coaches en docenten vooral ligt in het persoonlijke contact en een vertrouwensrelatie met de jongeren. Jongeren hebben behoefte aan een persoonlijke, positieve, oplossingsgerichte, praktisch, sturende, en motiverende benadering van de coach of docent. Jongeren geven aan dat door de Rebound of Coaching, gezamenlijk met een begeleider wordt gezocht naar oplossingen voor hun problematiek en dat ze hierdoor gaan nadenken over wie ze zijn en wat ze willen bereiken in hun leven. Deze sturing van de coach of docent wordt door de jongeren als prettig ervaren.

11. *Rebound-docenten en coaches dienen te laten zien dat ze de jongeren serieus nemen. Hierdoor kan er gewerkt worden aan een goede werkrelatie en ontstaat er vertrouwen over en weer. Vanuit deze vertrouwensrelatie zullen jongeren sturing en (dwingende) adviezen van rebound-docenten en coaches eerder aannemen.*

Deze conclusie is aanvullend op de vorige. In de interviews met jongeren komt naar voren dat ze het belangrijk vinden dat de coach of docent begrijpt wat er in de jongere omgaat en begrijpt hoe de leefwereld van de jongere eruit ziet. Jongeren geven aan dat als de 'klik' er is tussen de coach of docent en de jongere en ze zich begrepen voelen, ze bereid zijn adviezen en hulp van de professional te accepteren, ook als deze dwingend zijn. Het vertrouwen winnen van de jongere vergt veel tijd en energie van de coach of docent, maar betaalt zich dus in een later stadium terug. Tegelijkertijd is het van belang dat de coach als een casus-regisseur het netwerk van de jongere mobiliseert en aanstuurt zodat de zorg van de jongere over wordt genomen zodra het traject van de Plusvoorziening ten einde loopt. Door vanaf het prille begin het netwerk van de jongere te betrekken bij het traject, voorkom je dat de coach een té grote rol gaat spelen in het leven van de jongere.

12. *Er moet – met de beperkte duur van de Rebound en Coaching in het achterhoofd – in de begeleiding en ondersteuning van overbelaste jongeren worden gestreefd naar duurzame (op de lange termijn gebaseerde) oplossingen (onder andere door het stimuleren van eigen kracht en het betrekken van het informele netwerk van de jongere en peers/leefijdsgenoten).*

Docenten en coaches geven aan dat het belangrijk is om in de begeleiding van een jongere te zoeken naar duurzame oplossingen. Met name in het coachingstraject wordt gedurende het traject het informele netwerk van de jongere ingezet. Dit is nodig aangezien aan het einde van het traject de zorg overgenomen dient te worden door het netwerk dat om de jongere heen staat (ouders, familie, vrienden, burens, vereniging, school, enzovoort).

Het is aannemelijk dat banden binnen families sterker zijn dan professionele relaties, zodat verondersteld kan worden dat informele hulp op de lange termijn duurzamer is.

13. *Jongeren zijn zich bewust van hun problematiek en capaciteiten en zien het nut in van het behalen van een diploma (echter met verschillende motieven: de één vanuit financieel, de ander vanuit een sociaalontwikkelings en/of maatschappelijk oogpunt).*

In appendix F staat beschreven wat de beweegredenen waren van de geïnterviewde jongeren om voorafgaand aan het plustraject niet meer naar school te gaan (redenen als: geen motivatie om naar school te gaan; liever gaan werken; verkeerde studiekeuze; andere bezigheden/prioriteiten; verslavingen; ontbreken van structuur en dag- en nachtritme, enzovoort) en vervolgens het proces van bewustwording dat het toch wel zinvol is om een diploma te halen wil je iets bereiken in je leven. Zoals een coach dit zegt: “Jongeren uit de doelgroep zijn vaak gericht op ervarend leren, dus gewoon door te doen. Een startkwalificatie is veel te abstract voor ze. Een diploma halen willen ze wel; ze hebben een duidelijk einddoel voor ogen.”

Uit de verhalen van de jongeren blijkt dat ze veelal geen zin meer hadden in school en/of liever wilden werken. Het omslagpunt naar het besef dat een diploma belangrijk is speelt bij jongeren vanuit verschillende motieven. Zo zijn er enerzijds jongeren die aangeven met name vanuit financieel oogpunt een diploma te willen halen en anderzijds jongeren die vanuit een meer sociaal en ontwikkelingsgericht (niet willen ‘achterblijven’ met een [V]MBO-diploma) en/of maatschappelijk (een ‘goede’ plek verkrijgen in de samenleving) oogpunt willen (door)studeren en een diploma halen. Jongeren zijn zich over het algemeen dan ook bewust van hun problematiek en zien in dat ze aan bepaalde zaken moeten werken willen ze iets bereiken in de toekomst. Dit besef van werken aan problematiek en toekomstplannen is echter afhankelijk van het zelfinzicht van de jongere.

14. *Jongeren waarbij de belemmeringen in zes maanden niet zijn op te lossen en de afstand naar een startkwalificatie te groot is, zouden meer gebaat kunnen zijn bij intensieve begeleiding naar werk. Zij kunnen op de werkvloer door middel van eerder verworven competenties toch certificaten behalen.*

In de interviews met professionals (met name door de coaches) komt naar voren dat het in sommige gevallen lastig is ‘het behalen van een startkwalificatie’ als eerste prioriteit te houden. Coaches geven aan dat het voor sommige jongeren te hoog gegrepen is om een diploma te halen, omdat er teveel andere problemen spelen. Hierdoor zijn er andere zaken die meer prioriteit hebben in de begeleiding. In deze gevallen ligt de focus in de begeleiding in eerste instantie minder bij het behalen van een diploma, maar bijvoorbeeld bij het toeleiden naar werk. Het behalen van een startkwalificatie zal dan in een later stadium opnieuw kunnen worden opgepakt.

4.2 VSV-PROJECTEN

4.2.1 Conclusies uit interviews met medewerkers en deelnemers van de VSV-projecten

De dertien verschillende VSV-projecten zijn in tegenstelling tot de rebound- en coachingtrajecten van de Plusvoorziening minder intensief onderzocht. Hieraan lag de beperkte tijdsduur en de maximale investering die van de studenten van de Hanzehogeschool Groningen gevraagd kon worden, aan ten grondslag. Daardoor is per VSV-project een globaal beeld verkregen van de actuele stand van zaken. Hieronder wordt allereerst een algemene conclusie weergegeven die geldt voor alle projecten (conclusie nummer 15). Daarna is per VSV-maatregel (I5A tot en met I5F) een conclusie geformuleerd die betrekking heeft op de projecten die vallen onder de desbetreffende maatregel.

15. *Op basis van de informatie die uit de interviews naar het effect van de VSV-projecten naar voren is gekomen, kan (met enige bescheidenheid) worden gesteld dat de huidige vormgeving van de VSV-projecten bijdraagt aan de vermindering van het aantal voortijdig schoolverlaters. De mate waarin dit heeft plaatsgevonden is aan de hand van de huidige beschikbare gegevens echter niet met zekerheid te zeggen. Elk van de projecten heeft zijn bijdrage geleverd aan het verminderen*

van het percentage voortijdig schoolverlaters in Groningen, zij het dat elk project dit op een eigen wijze tot stand heeft gebracht.

15A. Kwaliteitsimpuls Loopbaanoriëntatie en -begeleiding, (LOB)

Programmalijn A van het huidige beleid, waar de projecten Talentenmap, Loeks en VMBO Carrousel onder vallen, zijn preventieve projecten. Deze projecten zijn ingeweven in het LOB programma van verschillende VMBO-scholen. Doordat deze projecten met elkaar om de tafel zijn gaan zitten, hebben zij kennis genomen van elkaars programma. Hierdoor is bereikt dat de projecten beter op elkaar aansluiten en concrete ideeën zijn ontstaan over waar het aanbod aan leerlingen kan worden verbeterd.

Het succes van een LOB-project is in meerdere gevallen afhankelijk van de competenties van de betrokken docent. Dit kan onder andere worden teruggezien in het project de Talentenmap. Wanneer een leerling verbondenheid voelt met een persoon binnen de school, bijvoorbeeld met een docent, draagt dit bij aan het verkleinen van de kans op voortijdig schoolverlaten.

Preventieve projecten als Loeks en de VMBO Carrousel dragen volgens de respondenten bij tot een meer overwogen keuze voor een vervolgopleiding. Een ander project dat zich richt op preventie is het VSV Theater. Aan de hand van een toneelstuk moeten jongeren zelf gaan nadenken over wat voortijdig schoolverlaten voor oorzaken en gevolgen heeft.

15B. Overstap nieuwe stijl VMBO – MBO

De overstap van het VMBO naar het MBO is voor een zekere categorie jongeren een risicomoment om uit het onderwijs te vallen. Niet alleen de grootschaligheid van MBO-instellingen is hieraan debet, ook de afstand die jongeren uit afgelegen delen in de provincie moeten afleggen om een voor hen interessant onderwijstraject te volgen is een belangrijke factor voor uitval. Een warme overdracht, zoals geïnitieerd door een brugfunctionaris of een betrokken decaan uit het voortgezet onderwijs, levert een belangrijke bijdrage aan een succesvolle overgang van jongeren naar het MBO. Doordat RMC-medewerkers tegenwoordig op onderwijslocaties werkzaam zijn is het beter mogelijk vroegsignalering van risico's op voortijdig schoolverlaten vorm te geven, zodat sneller gerichte actie kan worden ondernomen en studenten bijvoorbeeld aan een brugfunctionaris worden toebedeeld.

Risicoleerlingen zijn gebaat bij mentor- en coachingprogramma's. Het project brugfunctionaris is hier een goed voorbeeld van. Naar schatting van de brugfunctionarissen plaatsen zij 95 procent van de aangemelde leerlingen op een MBO-opleiding (zie appendix G). Van deze groep leerlingen behaalt volgens de brugfunctionarissen nogmaals 95 procent een diploma. De brugfunctionarissen geven eveneens aan dat de uitval het grootst is op niveau één en twee.

Het project Decaan+ is eveneens een voorbeeld van een mentor- of coachingprogramma. Het project is succesvol gebleken, al zijn er ook leerlingen begeleid door de Decaan+ die het zonder extra hulp waarschijnlijk ook wel gered zouden hebben. Hierdoor is het beeld betreffende de begeleiding van de Decaan+ wellicht te positief.

Het deelonderzoek naar RMC+ (uitgevoerd door een student Sociaal Juridische Dienstverlening van de Hanzehogeschool Groningen) loopt nog en zal in januari 2012 worden afgerond. In het verleden werden 18-plussers zelf verantwoordelijk geacht voor het wel of niet naar school gaan. Tussentijdse bevindingen maken inzichtelijk dat dankzij het installeren van RMC-medewerkers op MBO-instellingen aandacht is voor verzuim onder jongeren die de achttien jaar zijn gepasseerd (zie appendix G). Waarschijnlijk door een betere registratie werd in het beginstadium van dit project een lichte stijging van de vsv-cijfers gezien, terwijl zich daarna een daling inzette. Het feit dat een RMC-medewerker op locatie werkzaam is die jongeren in een vroeg stadium aanspreekt op hun verzuim, maar ook aandacht heeft voor hun problemen wordt door de onderwijspartijen als prettig ervaren – vroegsignalering en daadwerkelijke interventie op verzuim is hierdoor beter mogelijk. Verbeterpunten liggen in een nog sterkere nadruk op preventie (meldingen vinden vaak nog te laat plaats) en het instrueren van RMC-medewerkers zodat ze het “spel van hard en zacht” (zie Schout & De Jong, 2011b) nog beter leren

beheersen (ofwel enerzijds aandacht hebben voor de problemen van jongeren, maar ze ook aan durven spreken op hun gedrag als dit nodig is).

15C. Niet buitenboord maar binnenboord

De projecten Niveau Opstroomcoach en Doorstroomcoach hebben hun meerwaarde bewezen in het behouden van jongeren voor het onderwijs. In het eerste project is het belangrijk dat er gericht wordt op de juiste doelgroep, ofwel die jongeren op niveau 1 waarvan de assumptie bestaat dat zij cognitief in staat zijn een opleiding op niveau 2 te voltooien. Met persoonlijke aandacht door de coach voor de jongere en diens achtergrond voelen jongeren zich erkend en begrepen zodat de motivatie om door te stromen naar een hoger niveau toeneemt. De doorstroomcoaches behoeden jongeren die een verkeerde studiekeuze hebben gemaakt voor uitval doordat zij hen begeleiden naar een opleiding die beter bij hen past. Beperkte instroommomenten vormen hier een struikelblok. Het stadZAT heeft vooralsnog weinig cases behandeld doordat het aantal aanmeldingen gering was. Deels hieraan ten grondslag ligt het feit dat de ZAT's op locatie tot eind 2011 de tijd hebben gekregen om gestalte te krijgen. Daarnaast kan verondersteld worden dat het aantal behandelde cases bij het stadZAT beperkt is doordat verwijzers eerder de weg vinden naar de indicatiecommissie van de Plusvoorziening.

Zowel deelnemers als uitvoerders van Niveau Opstroomcoach geven aan dat dit project bijdraagt aan het binnenboord houden van leerlingen doordat zij doorstromen van niveau één naar niveau twee. De coach geeft de leerling net die extra aandacht die hij of zij nodig heeft om succesvol te zijn op niveau twee.

Het project Zorg Advies Teams (V)MBO lijkt kort na de start nog niet echt van de grond te komen. Volgens de respondenten ligt de oorzaak hiervan in de onbekendheid van een dergelijk nieuw initiatief. Veel tweedelijns begeleiders zijn gewend de problematiek van de leerlingen binnen de school op te lossen en de stap naar een zogeheten stadZAT is daarom groot.

Alle deelnemers die betrokken waren in het project Doorstroomgroepen in het MBO zijn binnenboord gebleven. Deze leerlingen waren zonder dit project wellicht voortijdig schoolverlaters geworden, omdat zij in sommige gevallen lang moesten wachten op een instroommoment op de opleiding van keuze.

15D. Deskundigheidsbevordering

Hieronder vallen twee projecten: de Groninger Loopbaan Academie en het VSV-theater Noord-Nederland. Docenten die in staat zijn hun lesprogramma gestructureerd aan te bieden, maar ook door hun manier van lesgeven jongeren weten te boeien, dragen in belangrijke mate bij aan het voorkomen van schooluitval. Deskundigheidsbevordering door de Groninger Loopbaan Academie rust docenten uit met kennis en competenties op het gebied van voortijdig schoolverlaten – docenten zijn daardoor beter in staat om risico's die duiden op schooluitval in een vroeg stadium te signaleren zodat snel gerichte actie ondernomen kan worden; ook kunnen zij als consulent op het gebied van voortijdig schoolverlaten dienen voor hun collega's. Zonder dat er uitspraken gedaan kunnen worden dat het VSV-theater direct van invloed is op het voorkomen van schooluitval, blijkt het project succesvol in het aantal scholen en leerlingen dat met het toneelstuk wordt bereikt – jongeren die het stuk bijwonen reageren enthousiast, wat een bijdrage kan leveren aan de bewustwording van de gevolgen van voortijdig schoolverlaten.

Het project Groninger Loopbaan Academie (GLA) geeft scholing aan docenten over hoe zij om moeten gaan met (mogelijke) risicoleerlingen, om zo het aantal voortijdig schoolverlaters te verminderen. Verondersteld wordt dat een goede docent een belangrijke rol kan spelen in het binnenboord houden van leerlingen. Het is hierbij van belang dat de docent voldoende geschoold is in het signaleren van risico's die leiden tot voortijdig schoolverlaten.

De voorstelling van het VSV-theater over het leven van een voortijdig schoolverlater heeft als doel jongeren bewust te maken van de negatieve consequenties wanneer zij voortijdig hun school verlaten. Belangrijk is dat jongeren door het stuk onder andere doordrongen worden van de gevolgen van een

verkeerde studiekeuze. Hierdoor probeert het VSV-theater indirect invloed uit te oefenen op jongeren (uit voornamelijk het VMBO) om weloverwogen keuzes te maken.

15E. Martinigilde

Het gildeleren is een nieuw concept in MBO-land daar de jongeren niet alleen op de werkvloer praktische ervaring opdoen, maar ook de docenten hun klaslokaal hebben verlaten. In het gildeleren zijn docenten aanwezig binnen de organisatie waar jongeren hun traject volgen. De organisatie levert de facilitaire middelen voor scholing. De tussentijdse resultaten, zowel uit de interviews als uit de kwantitatieve cijfers, laten een positief beeld zien van het Martinigilde. Juist die jongeren die moeite hebben met het meekomen in theoretische leerwegen, hebben baat bij praktijkgericht leren. Het Martinigilde biedt leerwerktrajecten aan jongeren op niveau 1 en 2 die doorgaans moeilijk in reguliere BBL-trajecten kunnen worden geplaatst. Praktijkbegeleiders vervullen een belangrijke rol in het gildeleren doordat zij voor jongeren als voorbeeld dienen, de jongeren kunnen aansturen en persoonlijke aandacht voor jongeren hebben als er problemen in de thuissituatie zijn.

Het project Martinigilde richt zich op leerlingen van de MBO-opleidingen Zorghulp niveau één en Helpende Zorg en Welzijn niveau twee. Dit project leidt leerlingen in kleine groepen, van twaalf leerlingen per niveau, op tot volwaardige beroepskrachten. Dit gebeurt in een praktijksetting, namelijk het Martini Ziekenhuis te Groningen. Zowel uitvoerders als deelnemers van dit project geven aan dat deze vorm van leren bijdraagt aan het behalen van het diploma. Het percentage uitvallende leerlingen is dan ook laag.

15F. Sportieve aanval op de uitval buitenboord

Sportactiviteiten kunnen op een indirecte manier positieve invloed uitoefenen op het voorkomen van schooluitval. Sport legt namelijk een aantal patronen bloot: zijn jongeren bijvoorbeeld gemotiveerd om een activiteit te voltooien, nemen zij opdrachten van anderen aan? Het project 'Sportieve aanval op de uitval buitenboord' is per deelnemende MBO-instelling verschillend ingevuld. Er kunnen geen concrete uitspraken worden gedaan of jongeren daadwerkelijk door dit project voor het onderwijs blijven behouden. Wel wijst internationaal wetenschappelijk onderzoek uit dat sport indirect jongeren voor uitval kan behoeden.

In het project Sportieve aanval op de uitval buitenboord kan aan de hand van bepaalde competenties worden bepaald of een leerling een vergrote kans heeft risicoleerling of voortijdig schoolverlater te worden. Dat sport daadwerkelijk een rol kan spelen in het verminderen van het percentage voortijdig schoolverlaters, is eveneens aangetoond door onderzoek van Pfeifer en Cornelißen (2010).

4.3 'SOCIAL RETURN ON INVESTMENT' ANALYSE

SROI staat voor social return on investment. Hoewel de SROI-methodiek op verschillende manieren wordt toegepast is het doel in alle gevallen om in beeld te brengen wat een organisatie of project aan resultaten oplevert. Het gaat hierbij om het in beeld brengen van de bredere maatschappelijke impact. Het is de bedoeling deze bredere impact voor zover mogelijk in monetaire waarden weer te geven. Op die manier levert het een beschrijving op wat de Plusvoorziening in financiële termen opleveren.

Deze benadering is geschikt om de meerwaarde van de Groninger Plusvoorziening te onderzoeken. Een meting van de directe effecten van de Plusvoorziening brengt alleen in beeld hoeveel jongeren gebruik maken van een plustraject en welke van deze jongeren binnen het onderwijs blijven en hun opleiding afmaken. Door deze aantallen af te zetten tegen de kosten van de Plusvoorziening ontstaat een beeld hoeveel het kost om een risicojongere in het onderwijs te behouden. Maar door uitsluitend te kijken naar de directe resultaten worden de verdere opbrengsten uit het oog verloren.

Een jongere die een startkwalificatie haalt, heeft niet alleen een grotere kans op het vinden en behouden van een baan, maar bespaart de maatschappij waarschijnlijk ook de kosten van een uitkering, re-

integratie en in sommige gevallen zorgkosten die voortkomen uit een negatieve spiraal van het ontbreken van kansen op de arbeidsmarkt, een zinvolle dagbesteding en duurzame toekomstperspectieven.

4.3.1 Conclusie uit de SROI-analyse

16. Rebound en Coaching leveren ook na een gevoeligheidsanalyse in financiële termen een maatschappelijk rendement. De assumptie van de stakeholders is dat deze projecten een positieve invloed hebben op de deelnemers. Voor de Rebound verwachten zij een afname van de hulpverlening, terwijl voor Coaching juist een toename wordt verwacht.

Als de verwachtingen zoals die zijn ingeschat door de stakeholders (onder andere bestuurders en leidinggevendenden van Groningse onderwijs- en hulpverleningsinstanties, beleidsmedewerkers van de gemeentelijke en provinciale overheid, afgevaardigden van de drie RMC-regio's) uitkomen, dan leveren zowel Rebound als Coaching een meerwaarde op. Voor Rebound geldt dan dat elke euro aan kosten 3,4 euro oplevert aan maatschappelijk rendement. Voor Coaching is dit zelfs 4,4 euro. Omdat het om schattingen gaat is op de cijfers een gevoeligheidsanalyse uitgevoerd, waarbij alle positieve opbrengsten gehalveerd zijn en de negatieve opbrengsten verdubbeld. Ook na deze gevoeligheidsanalyse zien we dat Rebound en Coaching een sociale meerwaarde opleveren. Voor Rebound geldt dan dat voor elke geïnvesteerde euro nog 1,1 euro aan sociaal rendement wordt voorgebracht. Coaching levert nog 1,5 euro op. Vermoedelijk zal de daadwerkelijk gerealiseerde meerwaarde ergens in de bandbreedte tussen deze waarden liggen.

Uit de resultaten van de SROI-meting komt ook naar voren dat alle betrokkenen bij Rebound en Coaching unaniem van mening zijn dat deze plustrajecten een sterke positieve invloed hebben op het vermogen tot zelfsturing en een realistisch zelfbeeld van de jongeren. Daarnaast is de verwachting dat er een aanzienlijke afname plaatsvindt van de overlast die docenten op school van deze jongeren ervaren. Ook buiten school wordt een afname van overlast verwacht.

Ten opzichte van de invloed op de zorg en hulpverlening die de jongeren nodig hebben verschillen de uitkomsten voor Rebound en Coaching. Voor Rebound geldt dat er een afname verwacht wordt in het aantal jongeren dat gebruik maakt van de hulpverlening. Bij Coaching wordt een toename verwacht. Vermoedelijk is dit te wijten aan de intensievere begeleidingsvorm bij Coaching, waardoor de behoefte aan hulp sneller aan het licht komt.

Een kanttekening is dat de uitkomsten van de SROI-meting niet onderbouwd kunnen worden met de gegevens uit de registratie. Naast het feit dat de lange termijn effecten van de trajecten zich nog moeten voordoen, is het op basis van de huidige wijze waarop de registraties binnen Rebound en Coaching plaatsvinden, moeilijk om de juiste gegevens voor de onderbouwing van de expertoordelen te achterhalen. Zo laat de SROI-meting zien dat stakeholders van de Plusvoorziening het verbeteren van de zelfsturing van de jongeren en het ontwikkelen van een realistisch zelfbeeld zien als belangrijke effecten van deelname aan Rebound of Coaching. Voor een goed zicht op de resultaten van de trajecten is het daarom van belang dat deze effecten op een eenduidige en kwantitatieve wijze in de registratie van de voortgang van de jongeren worden opgenomen. Nader onderzoek is nodig om te bepalen op welke wijze deze effecten het beste gemeten en gevolgd kunnen worden. Op basis hiervan zal het in de toekomst mogelijk zijn om de betrouwbaarheid van de schattingen (zoals deze in appendix H zijn weergegeven) nauwkeuriger te bepalen.

Hoofdstuk 5

Aanbevelingen met betrekking tot continuering Plusvoorziening en VSV-projecten

In het laatste hoofdstuk van dit rapport wordt stilgestaan bij de aanbevelingen die aan de hand van de zestien conclusies kunnen worden geformuleerd met betrekking tot de voortzetting van de Groningse Plusvoorziening en het VSV-beleid. Er wordt een zevental aanbevelingen behandeld die de projectleidingen Plus en VSV ter hand kunnen nemen. Elke aanbeveling is als volgt opgedeeld: a) een samenvattende conclusie op basis waarvan de aanbeveling is geformuleerd; b) bevindingen uit de literatuur die licht doen schijnen op de aanbeveling; c) knelpunten die kunnen worden aangewezen; d) het verstrekken van een advies op basis van de drie voorgaande punten.

5.1 AANBEVELINGEN

5.1.1 Behouden en versterken regionale samenwerking en infrastructuur; het voorkomen van fragmentatie en differentiatie; het nastreven van een eenduidige vsv-aanpak

De projectleidingen van de Groningse Plusvoorziening en het VSV-beleid hebben een sluitend aanbod van trajecten gerealiseerd voor leerlingen in de leeftijd van 13 tot 23 jaar die het risico lopen voortijdig school te verlaten. Er is sterk ingezet op regionale samenwerking tussen de betrokken partijen, zowel uit het onderwijs, de hulpverlening als de gemeenten. Deze samenwerking genereert een collectieve verantwoordelijkheid voor risicoleerlingen. De gebundelde krachten uit beide projectleidingen vormt samen een klein, maar daadkrachtig orgaan die als een spin in het web van de uiteenlopende betrokken partijen zit. Zij onderhoudt korte banden met zowel bestuurders en beleidsmedewerkers op mesoniveau, als ook de indicatiecommissie en uitvoerders van de projecten op de werkvloer. Een trede hoger in de organisatie zit het programmamanagement dat zicht heeft op zowel het mesobeleid zoals dit door de projectleidingen wordt uitgevoerd, als op het macrobeleid op voortijdig schoolverlaten zoals dit door de landelijke overheid wordt geïnitieerd. Het programmamanagement is daardoor het medium naar de projectleidingen toe zodat op het niveau van de werkvloer het landelijke beleid kan worden vertaald. Zowel de projectleidingen als het programmamanagement dragen verantwoording af naar het dagelijks bestuur van de Groningse Plusvoorziening.

De indicatiecommissie vervult een belangrijke functie binnen de Groningse Plusvoorziening. Zij draagt zorg voor een adequate indicering. Door deze slagboomfunctie zorgt zij er enerzijds voor dat de juiste doelgroep door de Plusvoorziening wordt bediend waardoor wordt voorkomen dat de trajecten volstromen met jongeren die ook met minder intensieve hulpverlening goed af zouden zijn. Hierdoor voorkomt ze tevens een krampachtige differentiatie (ofwel het uitsluiten van jongeren die baat kunnen hebben bij de Plusvoorziening) en wordt een gefragmenteerde aanpak (ofwel dat partijen langs elkaar heen werken) van voortijdig schoolverlaten afgewend.

Bevindingen uit de literatuur

Vaak ontbreekt het aan sturing en controle op de uitwerking van het vsv-beleid op regionaal niveau. Het vsv-beleid in Nederland kenmerkte zich daardoor lange tijd als onsamenhangend en fragmentarisch, waardoor veel initiatieven een tijdelijk en projectmatig karakter hadden (Eimers, 2006; Eimers & Visser, 2009; Onderwijsraad, 2005; Winsemius *et al.*, 2009). Eimers (2006) pleit voor een grensoverstijgende ketenbenadering in de aanpak van voortijdig schoolverlaten waarin elke schakel in de keten als curatief ten opzichte van de voorgaande kan worden gezien en preventief ten opzichte van de schakels die hierop volgen. Ingezet moet worden op het wegnemen van bureaucratische drempels omdat dit de motivatie

van jongeren de kop in kan drukken (Algemene Rekenkamer, 2008; Walz *et al.*, 2011). Om dit te verwezenlijken doen Walz *et al.* (2011, p. 22-23) een drietal voorstellen: 1) het aanstellen van één aanspreekpunt op organisatieniveau die sturing geeft aan de overeengekomen afspraken en doelen zoals deze in de keten zijn vastgesteld (*voor de Groningse Plusvoorziening de projectleiding die verantwoording aflegt aan het dagelijks bestuur en wordt gedekt door het programmamanagement*); 2) het instellen van casusbesprekingen waarin vertegenwoordigers van de partijen uit de keten met elkaar de situatie van telkens één jongere bespreken (*de indicatiecommissie en/of het ZAT*), en; 3) het aanstellen van één aanspreekpunt op de werkvloer voor de jongere in de vorm van een coach, een persoon die aan kan sluiten bij de belevingswereld van de jongere en tegelijkertijd een goede samenwerkingsrelatie onderhoudt met de betrokken partijen in de keten – de coach dient ook discretionaire ruimte te krijgen zodat hij of zij voldoende zeggingskracht heeft om slagvaardig te zijn (*een mentor uit het regulier onderwijs of een professional van de Rebound of Coaching*).

De projectleiding zou ook zorg moeten dragen voor het aansturen van initiatieven die zich richten op de transitie van VMBO naar MBO, omdat dit vaak een kritische periode is waarin veel jongeren uit het onderwijs vallen (dit wordt niet alleen in Nederland gezien, ook in de internationale literatuur wordt de overgang van de ene school naar de andere als risicofactor beschreven, zie bijvoorbeeld Archambault *et al.*, 2009; Martin *et al.*, 2002; Rumberger, 2001). Samenwerking tussen het VMBO en MBO is noodzakelijk om de toeleiding naar het MBO beter te laten verlopen. Overbelaste jongeren die moeite hebben met de vrijere invulling van het MBO-onderwijs zouden meer intensieve begeleiding moeten krijgen, bijvoorbeeld in de vorm van loopbaanbegeleiding of verlengd VMBO (Herweijer, 2008; Van der Steeg & Webbink, 2006). VMBO-scholen kenmerken zich vaak door kleinschaligheid en geborgenheid, de grootschaligheid van MBO-opleidingen voor jongeren die de overstap maken vormt voor veel jongeren een bedreiging. Om een gevoel van kleinschaligheid en geborgenheid binnen grote schooleenheden te realiseren kan gedacht worden aan het creëren van ‘scholen in scholen’ (Dybranski *et al.*, 2008; Rumberger, 2001) die zich kenmerken door een persoonlijke educatieve omgeving (Klem & Connell, 2004). Als jongeren zich geborgen voelen zal dit resulteren in een sterkere binding met de school (Fredricks *et al.*, 2004). Het schoolklimaat laat zich kenmerken door ethische en zorgzame relaties tussen docenten en jongeren, wederzijds respect en eerlijkheid, en een gezamenlijk gedragen verantwoordelijkheid onder docenten om hun leerlingen over de eindstreep te trekken. Schoolprestaties nemen significant toe wanneer dit warme klimaat gepaard gaat met structuur en een nadruk op het behalen van leerdoelen (Balfanz *et al.*, 2007; Dybranski *et al.*, 2008; Fredricks *et al.*, 2004; Herweijer, 2008; Klem & Connell, 2004) – een zekere ‘academic press’ (druk om te presteren) is volgens Dybranski *et al.* (2008) dan ook vereist.

Knelpunt

Een door een aantal respondenten van de expertinterviews genoemd knelpunt is de dure ‘overhead’ van de Plusvoorziening (zie appendix D). Veel geld is gestoken in overleg- en besluitvorming. Wellicht is de opstartfase hieraan debet. Door de ontstane infrastructuur is het aannemelijk dat met een voortzetting van de Groningse Plusvoorziening vanaf 2012 minder budget op de ‘overhead’ hoeft te worden ingezet. De rolverhouding tussen de indicatiecommissie en het (stad)ZAT is schimmig. Er lijkt overlap in de activiteiten te bestaan. Het is aanbevelingswaardig om te zoeken naar samenwerkingsvormen of een versmelting van beide organen.

Er bestaat een grijs gat tussen de curatieve initiatieven (Rebound, Coaching en Wonen Werken Leren) en de preventieve insteek van Jimmy’s. Een aantal VSV-projecten en professionalisering van docenten zouden dit gat kunnen vullen. Belangrijk is dat nagedacht wordt over een sluitende aanpak van voortijdig schoolverlaten in de provincie Groningen waarin de VSV-projecten en de Plusvoorziening op elkaar aansluiten en elkaar aanvullen.

Door de eenzijdige nadruk op het behalen van een startkwalificatie ligt het gevaar van krampachtige differentiatie op de loer: alleen jongeren die een opleiding op minimaal MBO niveau 2 volgen worden door de Plusvoorziening bediend, terwijl overbelaste jongeren met minder cognitieve capaciteiten op AKA-opleidingen van een voorziening worden uitgesloten waar ze (waarschijnlijk) baat bij zouden

hebben. De Groningse Plusvoorziening heeft echter bewezen soepel met de indicatiecriteria van de landelijke overheid om te gaan en derhalve ook AKA-leerlingen toe te laten waarvan het vermoeden bestaat dat zij cognitief in staat zijn een startkwalificatie te behalen.

Aan de andere kant zijn jongeren aan te wijzen die de 22 jaar zijn gepasseerd. Evenals AKA-leerlingen zou de groep 23 plussers niet door de Plusvoorziening mogen worden bediend.

Advies

Het is aanbevelingswaardig om de infrastructuur die de afgelopen twee jaar is ontstaan te continueren en te verfijnen. De vraag kan hier worden gesteld of de projectgroepen Plusvoorziening en VSV als twee aparte organen moeten worden voortgezet of dat het voor het realiseren van een eenduidige vsv-aanpak aan te bevelen is beiden bij één paraplu onder te brengen. Mocht voor dit laatste worden gekozen dan moet gekeken worden naar hoe de verschillende vsv- en plusprojecten zich tot elkaar verhouden. Deze trajecten kunnen worden weergegeven in een zogeheten 'begeleidingspiramide'.⁶ Dit model behelst een onderscheid te maken in lichte tot zwaardere vormen van begeleiding. Hoe hoger in de piramide des te zwaarder de problematiek van de te bedienen doelgroep en des te intensiever de begeleiding die wordt geboden (en inherent, hoe hoger de kosten van de begeleiding). Tegelijkertijd heeft de begeleidingspiramide onderaan een brede basis, terwijl als er hoger in de piramide wordt geklommen de breedtebasis steeds smaller wordt – dit betekent dat laag in de piramide een brede doelgroep kan worden bediend, terwijl hoog in de piramide de te bedienen doelgroep door oplopende problematiek steeds kleiner wordt.

Vertaald naar het Groningse VSV-beleid (zie figuur 5.1) wordt het fundament van de piramide gevormd door preventieve initiatieven zoals deze door Jimmy's worden geïnitieerd en initiatieven die in de reguliere klassen vorm krijgen. Doel van deze preventieve activiteiten is een brede doelgroep te bedienen (alle schoolgaande jongeren in de leeftijd van 13 tot 23 jaar). Niet alleen kan hierbij gedacht worden aan het aanbieden van loopbaanoriëntatie in het voortgezet onderwijs zodat jongeren een juiste studiekeuze maken (zoals met de projecten Talentenmap, Loeks en VMBO Carrousel getracht wordt na te streven), ook vroegsignalering door een jongerenadviescentrum valt onder preventie (in Groningen zijn dit de activiteiten die door Jimmy's worden uitgevoerd).

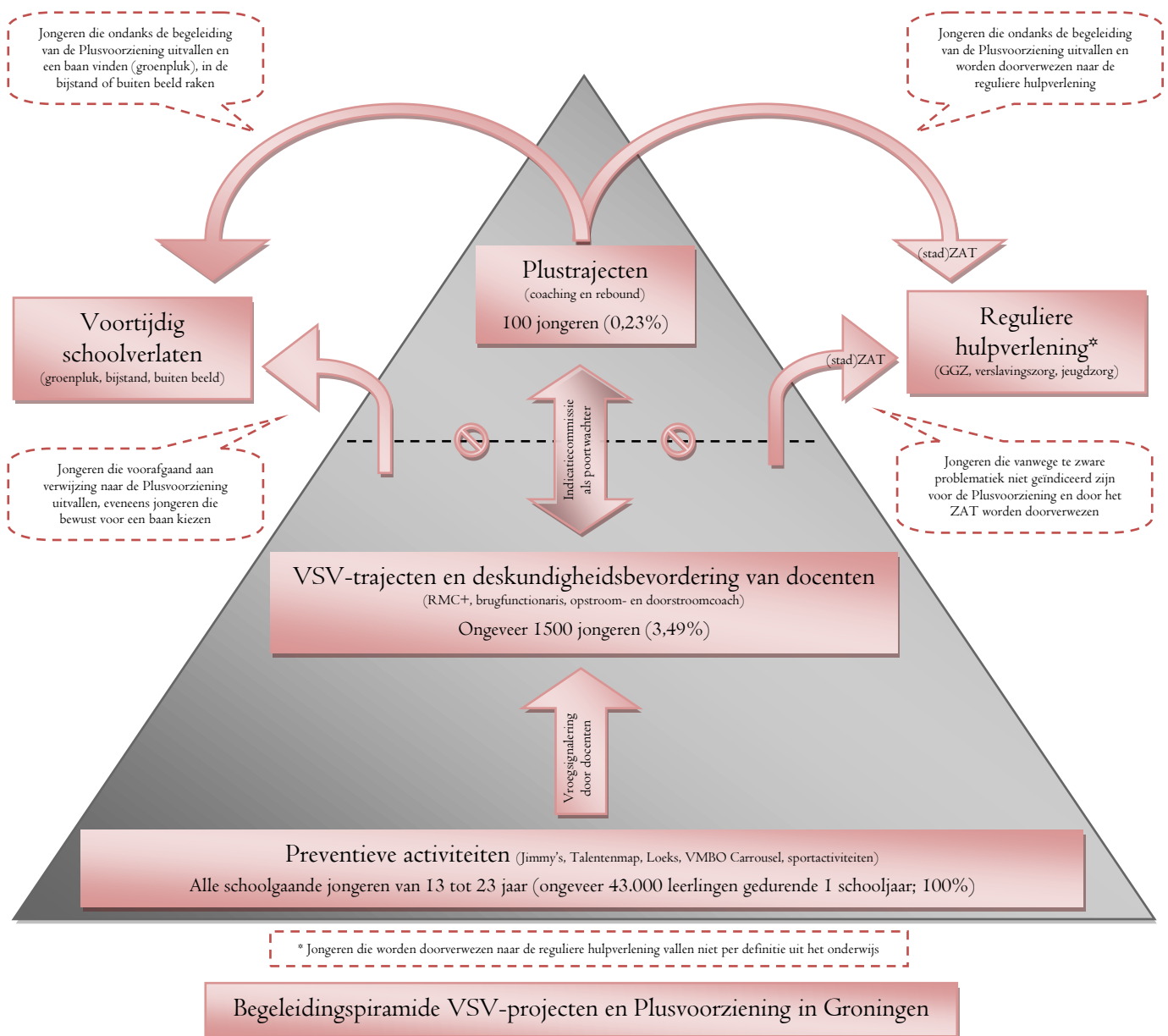
Vroegsignalering is ook een taak van docenten en de RMC-medewerkers die op locatie werkzaam zijn. Om docenten hiervoor handvatten te geven zou ingezet kunnen worden op deskundigheidsbevordering van docenten op het gebied van voortijdig schoolverlaten (in de volgende paragraaf wordt hier verder op ingegaan). Het project 'Groninger Loopbaan Academie' is hier een voorbeeld van. Deskundigheidsbevordering van docenten met betrekking tot het probleem van voortijdig schoolverlaten zit al een trede hoger in de begeleidingspiramide omdat dit initiatief zich richt op een specifiekere doelgroep (de jongeren waarvan docenten het vermoeden hebben dat ze risico lopen uit te vallen). Met dit initiatief is per deelnemer dan ook meer geld gemoeid dan de relatief goedkope loopbaanoriëntatie-projecten (waar je per definitie een grotere groep jongeren mee kan bedienen). In dezelfde orde van intensiteit van begeleiding zijn initiatieven aan te wijzen die jongeren waarvan het vermoeden op uitval bestaat bij de hand worden genomen. Coaches vanuit het onderwijs helpen met een individuele aanpak jongeren door te stromen van MBO niveau 1 naar niveau 2 (opstroom-coaches), of begeleiden hen in het instromen in een andere studie die de jongere beter past (doorstroom-coaches). Ook brugfunctionarissen vervullen op dit niveau van de piramide een belangrijke functie – zij begeleiden jongeren waarvan de verwachting is dat de transitie van het (kleinschalige) VMBO naar het (grootschalige) MBO een risicofactor is.

De top van de piramide wordt gevormd door de Plusvoorziening. In de Groningse context betreffen dit Coaching en Rebound. Beide trajecten zijn ingericht voor de zogeheten overbelaste jongeren. De

⁶ Doorgaans wordt gesproken van 'zorgpiramide', echter wordt in dit rapport het woord 'zorg' zoveel mogelijk vermeden. Om minder de nadruk te leggen op beperkingen (zorg impliceert namelijk dat er beperkingen zijn waar aandacht naar uit moet gaan) van jongeren, wordt er in dit kader gesproken van 'begeleidingspiramide'.

doelgroep is klein, maar heeft complexe problematiek wat zonder tussenkomst van professionele begeleiding ervoor zorgt dat de kans dat deze jongeren uitvallen vrijwel 100% is. Intensiteit van begeleiding is hoog (en daardoor duur) en wordt in het geval van Coaching door buitenschoolse hulpverleningsinstanties aangeboden. Een belangrijk orgaan voor de instroom in de Plusvoorziening is, zoals reeds gezegd, de indicatiecommissie. Zij zorgt ervoor dat alleen dié jongeren in een plustraject worden geplaatst die hier ook daadwerkelijk voor zijn geïndiceerd en is daardoor de poortwachter van de Plusvoorziening.

Figuur 5.1 Begeleidingspiramide VSV-projecten en Plusvoorziening in Groningen

Naast de initiatieven zoals deze in de begeleidingspiramide staan weergegeven zijn in figuur 5.1 twee buiten de piramide geplaatste routes vermeld. De ene route leidt tot de reguliere hulpverlening (te denken aan jeugdzorg, geestelijke gezondheidszorg en verslavingszorg). Jongeren die te complexe problematiek hebben wat zelfs niet hoog in de piramide door tussenkomst van een plustraject kan worden verholpen, kunnen via het Zorg Advies Team (ZAT) worden aangemeld voor een geïndiceerd

hulpverleningstraject. Uiteraard bestaat ook de mogelijkheid dat jongeren nadat ze in een plustraject zijn geplaatst alsnog doorverwezen worden naar de reguliere hulpverlening. Lang niet alle jongeren die in de reguliere hulpverlening terechtkomen vallen uit school – naast de vsv- en plustrajecten kan ook de reguliere hulpverlening bijdragen aan het behouden van jongeren voor het onderwijs.

De tweede route is de weg die zoveel mogelijk moet worden vermeden, namelijk de route die leidt tot uitval. Jongeren vallen uit doordat ze aan het werk gaan (groenpluk – hoewel jongeren die blijven ageren tegen onderwijs wellicht beter af zijn in een begeleidingstraject naar een geschikte werkplek, zie voor verdere uitleg subparagraaf 5.1.5), maar kunnen ook in de bijstand terechtkomen (als ze 18 jaar en ouder zijn), of zelfs helemaal buiten beeld raken (doordat ze bijvoorbeeld het delinquente pad opgaan en helemaal worden losgeweekt van hun sociale inbedding).

Wat betekent het hier bovenstaande voor het continueren en verfijnen van de vsv-infrastructuur van Groningen? Een projectleiding die verantwoordelijk wordt voor het overkoepelende VSV-beleid moet in staat zijn de hele begeleidingspiramide te 'beheersen'. Zij moet daarom korte lijnen kunnen onderhouden met de bestuurders en beleidsmedewerkers op mesoniveau en de professionals op de werkvloer, waarin ze rugdekking krijgt van het programmamanagement en verantwoording afdraagt aan het dagelijks bestuur. De projectleiding fungeert als consultant voor alle actoren uit het VO en VMBO-onderwijs (jongeren, docenten, leidinggevend en bestuurders) als voor alle andere betrokken partijen (gemeenten en hulpverleningsinstanties – de arbeidsmarkt ontbreekt vooralsnog, echter worden in subparagraaf 5.1.6 suggesties gedaan hoe deze tak in het VSV-beleid kan worden betrokken). Een belangrijke vraag die gesteld kan worden is in welke bezetting de projectleiding moet worden gecontinueerd. Het is voorstelbaar dat met de ontstane infrastructuur een aantal zaken op hun plaats zijn gevallen en meer routine zijn geworden zodat de projectleiding in afgeslankte vorm kan worden voortgezet.

5.1.2 Inzetten op vsv-deskundigheidsbevordering van docenten in de vorm van vroegsignalering en reflecteren op de eigen handelingsruimte

Ondanks het initiëren van de Groningse Plusvoorziening blijft de rol van de reguliere docenten belangrijk. Zij moeten weten waar de grenzen van de eigen handelingsruimte liggen om jongeren extra begeleiding te bieden mocht dit nodig zijn. Ingezet moet worden op het reflecteren op de eigen capaciteiten, maar ook op tekortkomingen, zodat jongeren enerzijds niet te snel naar de Plusvoorziening worden doorverwezen, maar anderzijds ook niet te lang (ondanks de beste intenties) met hen wordt 'aangemodderd'. Docenten vormen zodoende door hun signaleringsfunctie en de interventies die zij zelf kunnen ondernemen een belangrijke brugfunctie tussen de preventieve activiteiten en de doorstroom naar de begeleidingsintensievere VSV-projecten en de Plusvoorziening.

Bevindingen uit de literatuur

Docenten spelen een centrale rol in het voorkomen van voortijdig schoolverlaten. Zij kunnen namelijk in een zo vroeg mogelijk stadium risicosignalen opvangen. Lyche (2010, p. 15) geeft aan dat er internationaal consensus bestaat onder wetenschappers dat slechte schoolprestaties ('educational performance' of 'academic achievement') de belangrijkste voorspeller is van vsv. Vandaar dat al tijdens de basisschool significant aandacht uit moet gaan naar de schoolprestaties van leerlingen – wanneer deze achterblijven zouden de onderliggende oorzaken hiervan in beeld moeten worden gebracht (zie ook Battin-Pearson *et al.*, 2000; Finn, 1989; Herweijer, 2008; Janosz *et al.*, 2000; Luyten *et al.*, 2003; Marks, 2007; Neild *et al.*, 2008; Rumberger, 1987; 2001). Volgens Finn (1989) leiden slechte schoolprestaties tot een negatief zelfbeeld – er ontstaat hier een vicieuze cirkel van slechte prestaties met afgenomen motivatie tot gevolg, hetgeen weer resulteert in nog mindere prestaties. In de ogen van Janosz *et al.* (2000) zou preventie van vsv zich daarom allereerst moeten richten op het verbeteren van de schoolprestaties, voornamelijk bij de groep jongeren die nog niet als overbelast kunnen worden aangemerkt, maar ongezien toch het risico lopen voortijdig school te verlaten.

Het schoolbestuur kan docenten tegemoet komen door het creëren van een stimulerende werkomgeving: kleine klassen, eventueel een aanstelling van een deskundige als consultant voor docenten (Winsemius *et*

al, 2009; Lagana-Riordan *et al.*, 2011) – bijvoorbeeld medewerkers van de Rebound en Coaching die door docenten kunnen worden geraadpleegd. Hoewel kostbaar kan ook gedacht worden aan het aanbieden van specialisaties en differentiaties in de omgang met moeilijk gedrag van leerlingen voor docenten (Lagana-Riordan *et al.*, 2011).

Leerkrachten zouden over culturele competenties moeten beschikken om een beter begrip te ontwikkelen van de uiteenlopende achtergronden (culturele achtergronden, maar ook de sociaal economische status [SES] van ouders) van gezinnen en de taal die deze gezinnen bezigen (Cairney, 2000). De school zou niet alleen laagdrempelig moeten zijn, maar ook 'outreaching' in de vorm van huisbezoeken (Sheldon, 2007; Ziomet-Daigle, 2010). Zodoende kan er beter zicht komen op opvoedingsproblemen en welke pedagogische hulp ouders behoeven. Informatie aan ouders moet afgestemd worden op hun cognitieve vermogens en taalvaardigheid (White & Kelly, 2010).

Knelpunt

Afgevraagd moet worden of het beperkte geld ingezet moet worden op dure bijscholingstrajecten voor docenten of juist op goedkopere vormen van voorlichting en instructies voor docenten door medewerkers van de Rebound en/of Coaching.

Advies

Het budget van de Plusvoorziening moet worden ingezet waar de problemen het meest nijpend zijn. Het bijscholen van docenten is een dure aangelegenheid. Daarnaast moeten docenten zich concentreren op hun primaire taak, en dat is lesgeven. Wel vervult de docent een belangrijke rol in het signaleren van risico's op voortijdig schoolverlaten. Een docent moet daarom weten:

- wanneer een jongere als overbelast kan worden aangemerkt of het risico loopt overbelast te raken (het vroegtijdig signaleren);
- wat zijn of haar eigen handelingsruimte is met betrekking tot het begeleiden van (potentieel) overbelaste jongeren;
- wanneer een jongere in aanmerking komt voor een VSV-traject;
- wanneer een jongere aangemeld zou moeten worden bij de indicatiecommissie voor de Plusvoorziening of bij het ZAT voor de reguliere hulpverlening;
- wanneer een jongere meer gebaat is bij een traject naar werk dan bij het behalen van een startkwalificatie.

Bij professionalisering hoeft niet alleen gedacht te worden aan bijscholing; het voorlichten en instrueren van docenten door coaches van de Rebound is ook een optie. Daarnaast kunnen deze coaches ook als consulenten worden ingezet.

Het is gelegen aan de projectleiding van de Plusvoorziening om in te zetten op voorlichting van docenten over de mogelijkheden die de vsv- en plustrajecten hun leerlingen kunnen bieden, en daarnaast het slaan van bruggen tussen docenten en medewerkers van de Rebound en Coaching.

5.1.3 Versterken capaciteiten en persoonlijke kwaliteiten van jongeren; het versterken van intermediaire vaardigheden van Rebound-professionals en coaches

Om zicht te krijgen op de rol en het takenpakket van de medewerkers van de Rebound en Coaching is er aan de hand van interviews met zowel professionals als jongeren uit de Plusvoorziening een lijst ontwikkeld met competenties en vaardigheden van rebound-docenten en coaches die jongeren waarderen uit de begeleiding (zie tabel F.4 in appendix F). Deze lijst geeft een overzicht van dié elementen uit de begeleiding waar jongeren behoefte aan hebben. Zo blijkt uit de lijst dat jongeren belang hebben bij een: persoonlijke; positieve; oplossingsgerichte; praktische; sturende; en motiverende benadering van de rebound-docenten en coaches. Jongeren geven aan dat door de Rebound of Coaching er gezamenlijk wordt gezocht naar oplossingen voor hun problemen en dat ze gaan nadenken over wie ze zijn en wat ze willen in hun leven. In de interviews komt naar voren dat met name de coach korte lijnen onderhoudt

met alle rondom de jongere betrokken partijen – hij of zij is een casusregisseur die vanuit een ‘helicopter view’ de problematiek en capaciteiten van de jongere in kaart brengt en het netwerk dat rondom de jongere staat mobiliseert en aanstuurt. De begeleiding van de jongere moet zodra het traject van de Plusvoorziening ten einde loopt over worden genomen door andere betrokkenen rondom de jongere (zie ook subparagraaf 5.1.4). Door vanaf het prille begin het netwerk van de jongere te betrekken bij het traject, wordt voorkomen dat de coach een té grote rol gaat spelen in het leven van de jongere. Hiermee geven coaches aan dat het vertrouwen dat ontstaat gedurende het coachingstraject van zes maanden, niet zo diep moet gaan dat de coach een onvervangbare rol gaat spelen in het leven van de jongere. Weliswaar moet een jongere zich gedurende het traject begrepen en serieus genomen voelen. Daarom is het inzetten van intermediaire vaardigheden om een goed contact met de jongere te krijgen essentieel. Ditzelfde geldt ook voor de jongeren die deelnemen aan de Rebound. De extra aandacht voor de leefsituatie van de jongere en persoonlijke benadering tijdens de Rebound, wordt zowel door jongeren als door de professionals gezien als een waardevol aspect. Zowel rebound- als coachingjongeren geven aan, dat als de ‘klik’ er is tussen de coach of rebounddocent – en de jongere zich begrepen voelt – de jongere bereid is (dwingende) adviezen en hulp van de docent/coach te accepteren. Kortom, de uitdaging voor de rebound-docent en de coach is de balans te zoeken tussen enerzijds zorgen voor een goede werkrelatie die wordt gekenmerkt door betrokkenheid en vertrouwen, en anderzijds de verantwoordelijkheid bij de jongere en zijn netwerk neer te leggen en daarmee vervangbaar te zijn.

Wanneer ingezoomd wordt op de achtergrond van overbelaste jongeren valt op dat zij veelal uit gebroken gezinnen komen waar werkloosheid, schulden, psychische problemen en verslaving een prominente rol spelen. Vaak zijn de ouders gescheiden en groeien jongeren op in een één-ouder-gezin. Andere aspecten die in veel gevallen terug komen zijn: gebrek aan liefde en affectie; financiële zorgen; stress; verslaving aan drugs en alcohol; agressie en geweld; ongelijke behandeling tussen kinderen door ouders; extra zorgtaak over huishouden (zie appendix F). Uit de interviews kwamen dan ook verschillende redenen naar voren waarom jongeren besloten deel te nemen aan een traject van de Plusvoorziening. Opvallend is dat met name a) te hoog verzuim van school, b) geen structuur in het leven, en c) het ontbreken van dag- en nachtritme, door alle geïnterviewde jongeren worden genoemd. In de verhalen van de jongeren komt naar voren dat de opeenstapeling van problemen ervoor zorgde dat ze het zonder Plusvoorziening niet zouden redden. Het traject van de Plusvoorziening geeft aandacht aan deze problemen, zodat de ‘achtergrondruis’ vermindert waardoor de jongeren zich kunnen concentreren op het volgen van onderwijs of het uitvoeren van werk.

Bevindingen uit de literatuur

Als we kijken naar de competenties van docenten/coaches dan laat de ‘ijsbergstructuur’ van Bergenhenegouwen *et al.* (2002, p. 98) (zie appendix E) zien dat er een onderverdeling wordt gemaakt in: vakkennis en vaardigheden; intermediaire vaardigheden; waarden en normen, en; zelfconcept, motivatie en gedrevenheid. Bergenhenegouwen *et al.* maken hierin het onderscheid tussen de veranderbaarheid en de belangrijkheid van competenties. Schout *et al.* (2010) stellen dat de competenties die een lage mate van veranderbaarheid hebben (met name empathisch vermogen, betrokkenheid, gedrevenheid, enzovoort) belangrijker zijn in het contact met cliënten (in het geval van de Plusvoorziening ‘jongeren’) dan de competenties die makkelijker zijn aan te leren en daardoor veranderbaar zijn (beroepskennis en vaardigheden). Ofwel, de competenties waar je als coach of rebounddocent over zou ‘moeten’ beschikken heb je wel of heb je niet en zijn daarmee moeilijk aan te leren.

Interventieprogramma’s voor risicoleerlingen zouden zich niet eenzijdig moeten richten op het afleren van problematisch gedrag. Het aanleren en versterken van competenties zou een centrale rol moeten krijgen. Op basis van empirisch en literatuuronderzoek formuleren Bradshaw *et al.* (2008) een aantal kerncompetenties.

De eerste die wordt benoemd is een *positief zelfbeeld*. Het is bekend dat zwakke schoolprestaties een negatieve invloed uitoefenen op het zelfbeeld van jongeren. Het risico bestaat hier van een zichzelf in stand houdend proces: het zwakke zelfbeeld van jongeren wordt aangetast door zwakke prestaties, wat

de jongeren demotiveert om de volgende keer beter te presteren met wederom slechte prestaties en een nog negatiever zelfbeeld tot gevolg (zie ook Finn, 1989). Het doorbreken van deze negatieve spiraal zou speerpunt moeten zijn. Jongeren zullen meer eigenwaarde ontwikkelen naarmate ze meer successen boeken.

Zelfcontrole is belangrijk in het reguleren van het eigen gedrag. Jongeren die in staat zijn hun emoties en gedrag beter te beheersen, presteren op school beter: ze zijn in staat om doelen te stellen en door goed te plannen deze te verwezenlijken. Ook belangrijk hier is dat de 'locus of control' (Bradshaw *et al.*, 2008, p. 23) – ofwel het geloof de situatie en de uitkomsten te kunnen beïnvloeden – bij jongeren wordt gestimuleerd. Jongeren met een sterke externe 'locus of control' hebben het gevoel dat ze geen invloed hebben op de uitkomsten, maar dat deze volledig door de omgeving worden bepaald. Daarentegen zijn jongeren met een sterke interne 'locus of control' van mening dat zij de situatie volledig in de hand hebben en de omstandigheden kunnen beïnvloeden.

Besluitvorming. Het is bekend dat het gedrag van jongeren bepaald wordt door hun attitude, referentiekader en de mate waarin ze in staat zijn hun gedrag te reguleren (zelfcontrole). De besluitvorming van jongeren om wel of niet hun diploma te behalen is dus afhankelijk hiervan. Jongeren met een positieve houding ten opzichte van school, die de motivatie hebben een diploma te behalen en goed in staat zijn hun gedrag te reguleren en schooltaken te plannen, lopen minder risico voortijdig school te verlaten. Jongeren die weinig verwachtingen hebben van de beloningen van een schooldiploma (bijvoorbeeld de mogelijkheden van het hebben van een diploma op de arbeidsmarkt) zijn eerder geneigd voortijdig af te haken.

Moreel en prosociaal gedrag. Jongeren met een sterk ontwikkelde empathie en prosociaal gedrag zijn beter in staat om conflicten met leeftijdsgenoten te bespreken en op te lossen. Deze jongeren zijn minder ontvankelijk voor risicovol gedrag en hebben vaak betere schoolprestaties.

Sterke verbondenheid met ouders. Volgens Bowlby (1980) zal elk kind van nature hechtingsgedrag richting de opvoeders vertonen. Een al of niet veilige hechting heeft niet alleen invloed op sociaal-emotionele aspecten binnen relaties, maar op het gehele functioneren van een persoon. Uit de hechtingsliteratuur is bekend dat jongeren die een sterke hechting met ouders hebben ontwikkeld minder problemen op latere leeftijd vertonen. Een veilige hechting met de ouders heeft een positieve invloed op het copinggedrag van jongeren, het ontwikkelen van een positief zelfbeeld en zelfcontrole. Belangrijk is om ouders in de school van hun kinderen te betrekken, zodat zij hen kunnen ondersteunen in het ontwikkelen van positieve verwachtingen met betrekking tot het onderwijs. Door hechtingsproblemen lopen overbelaste jongeren risico op een gezonde groei van adolescentie naar volwassenheid – ze ontberen de steun van ouders. Overbelaste jongeren hebben moeite met het formuleren van een eigen biografie; ze zijn onvoldoende in staat om de verschillende rollen (tegelijkertijd een student, werknemer, gezinslid, maar ook een actief burger zijn) aan te nemen die de samenleving van ze vraagt (Côte & Bynner, 2008; Geldens & Bourke, 2008; Leccardi, 2005).

Knelpunt

In de interviews met rebound-jongeren komt naar voren dat jongeren zich zorgen maken over de manier waarop ze behandeld zullen worden door docenten en medeleerlingen na de periode op de Rebound. Door de opeenstapeling van problematiek kan een beeld ontstaan van pathologie en beperkingen. Er bestaat de kans dat jongeren blijvend worden gezien worden als 'probleem-leerlingen' en derhalve niet op een neutrale manier worden behandeld als ze terugstromen in de klas. Het gevaar van stigmatisering en ongelijkwaardige behandeling door docenten en/of medeleerlingen in het reguliere onderwijs ligt op de loer en daardoor (op de lange termijn) beperktere kansen op de arbeidsmarkt en een normaal leven. Iets wat (in mindere mate) ook geldt voor de leerlingen in een coachingtraject. Bij enkele van de geïnterviewde coaching-jongeren is de relatie tussen de jongere en de docent zo verslechtert dat er vanuit de school te weinig medewerking en support is. Het is begrijpelijk dat deze geringe interesse zeer demotiverend voor deze jongeren kan werken. Jongeren willen het gevoel hebben dat niet alleen zij hun best doen om te veranderen, maar dat ook de scholen en de docenten zich zullen inspannen om in de toekomst een betere verstandshouding met ze te kunnen hebben.

Advies

Met het oog op gevaar van stigmatisering en ongelijke behandeling is het van belang dat gedurende het plustraject, de school van herkomst op de hoogte blijft van de vorderingen die de jongeren maken. Tegelijkertijd is het van belang dat ook de docenten van de oorspronkelijke school leren wat een effectieve manier is om met het gedrag en/of beperkingen van de jongeren om te gaan (zie ook advies 2), en dat ze vooral ook in staat zijn om de positieve competenties die jongeren hebben te benadrukken en stimuleren deze te ontplooien.

Een manier om stigmatisering en ongelijke behandeling tegen te gaan zou kunnen zijn door in een vroeg stadium (binnen de school) aandacht te besteden aan zowel de problematiek als ook de capaciteiten van de jongere in kwestie. Uit onderzoek van Hayden uit 2009, blijkt dat een Eigen Kracht-conferentie (in het Engels wordt gesproken van Family Group Conference) waarin het probleem binnen de context en met alle betrokken actoren wordt besproken zinvol kan zijn in het tegengaan van stigmatisering binnen de school (Hayden, 2009). Door het bijeenbrengen van betrokken partijen rondom de jongere ontstaat er een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het welzijn van de jongere en kan er gezocht worden naar oplossingen. Echter moet er de bereidheid zijn van ouders om mee te werken aan een Eigen Kracht-conferentie. De onderzochte cases die niet hebben geleid tot een conferentie waren diegenen waarbij de problematiek omtrent gedrag het grootst was. Ofwel, de conferentie van de jongeren die doorgaans de meeste hulp en begeleiding nodig hebben, vinden niet plaats vanwege bezwaren vanuit de familie. Een Eigen Kracht-conferentie is geen wondermiddel, maar kan wellicht, mits deze conferenties in een vroeg stadium worden ingezet, problematiek en stigmatisering voorkomen (Hayden, 2009).

5.1.4 Betrekken van het (informele) netwerk in de begeleiding; realiseren van een succesvolle terugstroom vanuit de Rebound in de klas; nastreven van een duurzame inbedding

Deelname aan een plustraject is tijdelijk. Vooral bij jongeren die geplaatst zijn in een coachingtraject is het aan te bevelen om op zoek te gaan naar krachten binnen het sociaal netwerk van de jongere ten einde een duurzame vorm van (informele) begeleiding te realiseren. Niet alleen kan hierbij gedacht worden aan het betrekken van familieleden en vrienden, maar ook aan de rol die bijvoorbeeld vrijwillige coaches (Kans050), trainers van sportverenigingen en andersoortige vormen van actief burgerschap kunnen vervullen.

Voor de Rebound geldt dat duurzaamheid van het geleerde alleen gerealiseerd kan worden wanneer een jongere, eenmaal terug in de klas, niet terugvalt in oude patronen. Het is niet altijd de jongere die moet worden aangewezen als de probleemveroorzaker. Het probleem kan ook zijn oorsprong hebben in de interactie tussen de jongere met zijn of haar klasgenoten en/of de docent.

Bevindingen uit de literatuur

Overbelaste jongeren komen veelal uit gezinnen die gekenmerkt worden door multiproblematiek. Veel ouders hebben een economisch zwakke positie, waardoor er vaak geldgebrek is. Onderzoek wijst uit dat kinderen die opgroeien in een eenoudergezin een groter risico lopen voortijdig school te verlaten (zie onder andere Herweijer, 2008; Kalmijn & Kraaykamp, 2003; Janosz *et al.*, 2000; Neild *et al.*, 2008; Rumberger & Larson, 1998; Rumberger, 2001; Schoon & Duckworth, 2010; Traag & Van der Velden, 2007; Traag & Van der Velden, 2011), maar ook in gezinnen met vier of meer kinderen is een grotere kans op vsv omdat er minder individuele aandacht door de ouders kan worden gegeven (Sen & Clemente, 2010; Traag & Van der Velden, 2011). Door het gebrek aan aandacht en begeleiding worden jongeren ook niet voorzien van de essentiële sociale vaardigheden, zoals de omgang met leeftijdsgenoten en docenten, of mist het ze aan culturele codes, zoals het aannemen van een professionele beroepshouding (vooral als de ouders werkloos zijn) (Rumberger & Lamb, 2003; Winsemius *et al.*, 2009). Ze kunnen moeilijk met structuur omgaan zodat ze moeite hebben zich aan te passen in de klas of hun leerproces in te plannen.

Daarnaast speelt de sociaaleconomische status (SES) en educatiegraad van ouders een rol: wanneer ouders een lager inkomen hebben (doordat ze laaggeschoold werk verrichten, of een uitkering hebben) lopen jongeren een groter risico op vsv (Battin-Pearson *et al.*, 2000; Dillon *et al.*, 2003; Entwisle *et al.*,

2004; Finn, 1989; Janosz *et al.*, 2000; Lyche, 2010; Neild *et al.*, 2008; Rumberger, 1987; Rumberger, 2001; Rumberger & Lamb, 2003; Sen & Clemente, 2010; Traag & Van der Velden, 2007; Traag & Van der Velden, 2011; White & Kelly, 2010). Iets wat zich tevens uit in de graad van geletterdheid van ouders (Hannon geciteerd in Cairney, 2000, p. 167). Dit impliceert dat wanneer de geletterdheid bij ouders zwak is (hetgeen in milieus met een lage SES meer wordt gezien), het gevaar bestaat dat kinderen cognitief achterblijven op leeftijdsgenoten (zie onder andere Cairney, 2000; Herweijer, 2008; Kalmijn & Kraaykamp, 2003; Traag & Van der Velden, 2011).

Desondanks zijn goede banden met ouders essentieel (zie Cairney, 2000; Sheldon, 2007; Terry, 2008; White & Kelly, 2010; Ziomek-Daigle, 2010). Onder andere voor het doorbreken van wantrouwen richting de school; veel ouders vatten de school namelijk op als een ‘verdorven instituut’, of krijgen een verdraaid beeld van de werkelijkheid als ze alleen maar negatieve informatie over hun kinderen ontvangen (Kelly & White, 2010). Investeren in ouderbetrokkenheid leidt tot betere schoolprestaties van leerlingen (Cairney, 2000) en doet het risico op spijbelen afnemen (Sheldon, 2007). Naast de ouders, is het onderhouden van korte lijnen met de buurt essentieel: overbelaste jongeren hebben grote moeite met het zich staande houden in de zogeheten ‘derdenruimte’ en zijn vaak beïnvloedbaar door leeftijdsgenoten. Toegewerkt kan worden naar zogeheten ‘buurtscholen’ die als bakermat van rust en veiligheid in een onveilig ervaren buurt kunnen fungeren. Als laatste kan gedacht worden aan het pedagogische belang van vrijetijdsbestedingen en sportverenigingen. Martin *et al.* (2002) concluderen bijvoorbeeld in hun literatuurstudie dat buitenschools georganiseerde activiteiten bij onder andere sportverenigingen een bewezen effect hebben op het voorkomen van voortijdig schoolverlaten (zie ook Dybranski *et al.*, 2008; Finn, 1989; Fredricks *et al.*, 2004; Mahoney & Cairns, 1997; Pfeifer & Cornelissen, 2010).

Knelpunt

Wanneer coaches niet inzetten op het mobiliseren van informele steun uit het netwerk van de jongere, dan bestaat het risico dat de tijdens het traject opgebouwde verworvenheden als een kaartenhuis in elkaar vallen. Hoe kunnen nu de extra krachten uit het netwerk worden gemobiliseerd die nodig zijn om duurzaamheid te realiseren? Als teveel wordt ingezoomd op alleen de mogelijkheden die ouders/opvoeders kunnen bieden dan wordt voorbijgegaan aan de ondersteuning die ook door familieleden, burens of vrienden kan worden geboden.

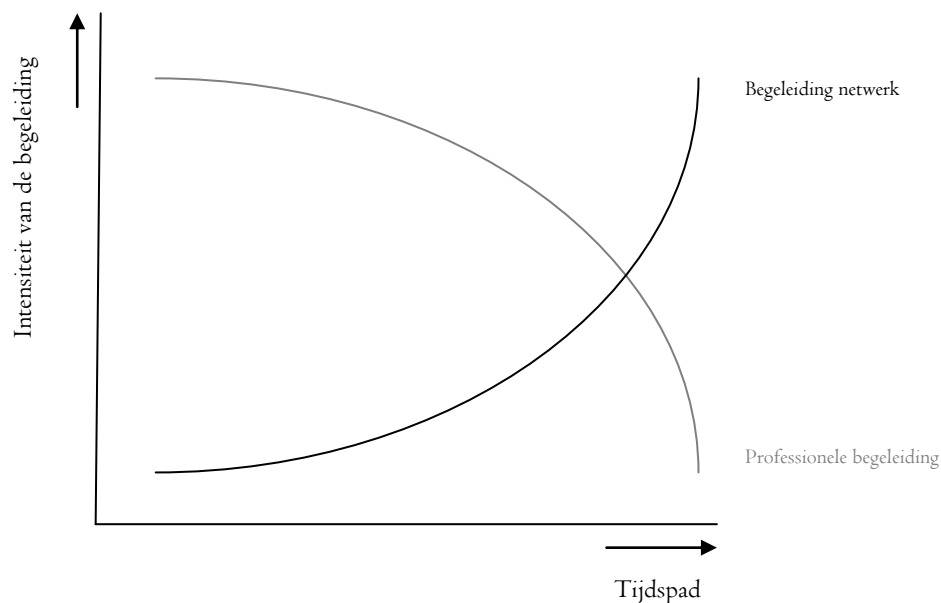
Advies

Wanneer de scherpe kantjes van gedrag en problematiek eraf zijn zou het netwerk van de jongere gemobiliseerd kunnen worden om duurzaamheid in de begeleiding te realiseren – een coachingstraject duurt bijvoorbeeld zes maanden, voorstelbaar is dat tegen het eind van dit traject de begeleiding overgedragen wordt aan het netwerk. Banden binnen families zijn vaak sterker dan professionele relaties, zodat verondersteld kan worden dat informele hulp op de langere termijn duurzamer is. We kunnen de intensiteit van professionele en informele begeleiding in een grafiek weergeven (zie figuur 5.2).

De coach is aan de start van het begeleidingstraject intensief betrokken bij de jongere. Al in een vroeg stadium van het traject zoekt de coach naar mogelijkheden om het netwerk te mobiliseren – gebruikmakend van netwerkstrategieën of aan Eigen Kracht-conferenties aanpalende besluitvormingsmodellen (zie Schout & De Jong, 2010; 2011a). Aan een Eigen Kracht-conferentie (EKC) nemen verschillende partijen deel. Niet alleen de jongere, diens familie en hulpverleners zijn aanwezig, ook vrienden, buurtgenoten en bijvoorbeeld leerkrachten kunnen participeren. Door middel van een democratisch besluitvormingsproces wordt toegewerkt naar een plan waar iedere deelnemer van de conferentie mee instemt. Het plan beschrijft de taken en verantwoordelijkheden van de verschillende actoren. De traditionele wijze van besluitvorming waarbij professionals de touwtjes in handen hebben, wordt in een EKC terzijde geschoven – juist de familie bepaalt de agenda. Families zijn vaak beter in staat om werkbare oplossingen te vinden dan hulpverleners (Lupton, 1998). EKC’s maken het mogelijk dat families met het probleem leren omgaan op een manier die overeenstemt met de eigen cultuur, leefstijl en geschiedenis (Jackson & Morris, 1999). In tegenstelling tot ‘traditionele’ benaderingen die

veelal “family-centred” zijn, is een EKC juist “family-driven” (Merkel-Holguin, 2004, p. 164). De benadering is met andere woorden niet gericht op de familie maar bereikt resultaten door de familie. EKC's benutten dus de hulpbronnen die in de samenleving zelf aanwezig zijn. De natuurlijke betrokkenheid van familie en omstanders wordt gemobiliseerd en gebruikt. Door EKC's wordt sociale steun gegenereerd en worden binnen het netwerk afspraken gemaakt wie welke begeleiding gaat uitvoeren.

Figuur 5.2 Intensiteit van professionele begeleiding en informele steun op een tijdschaal

Uit de bovenstaande grafiek is af te leiden dat geleidelijk aan het netwerk bij afnemende intensiteit van problematiek steeds meer taken uit handen van de coach zal moeten gaan nemen tot het moment daar is waar de coach de volledige zorg overdraagt aan het netwerk. Eventueel kan ook gebruik worden gemaakt van de diensten van vrijwillige coaches, of van studenten van sociaal pedagogische opleidingen die in het kader van een stage overbelaste leerlingen begeleiden.

EKC's kunnen ook worden ingezet bij het terugstromen van jongeren vanuit de Rebound naar de reguliere klassen (zie ook advies 3) of zelfs voorafgaand aan de doorverwijzing naar de Rebound.

5.1.5 Voor zover mogelijk de nadruk leggen op het behalen van een startkwalificatie; jongeren die tegen onderwijs blijven ageren begeleiden naar een geschikte werkplek

Het belang van een startkwalificatie is evident: het biedt een grotere kans op het vinden van een baan en daardoor het verkrijgen van een goede uitgangspositie in de samenleving. Jongeren zijn niet alleen door het hebben van een startkwalificatie aantrekkelijker voor werkgevers, ook kan het behalen van een startkwalificatie jongeren een ‘boost’ van erkenning geven. Aan de andere kant kan een te sterke nadruk op het behalen van een startkwalificatie op een zekere categorie overbelaste jongeren zoveel druk uitoefenen dat ze decompenseren en alsnog uitvallen. Jongeren die weerstand tegen het volgen van onderwijs blijven bieden zouden meer gebaat zijn met warme begeleiding naar werk.

Bevindingen uit de literatuur

Jongeren met een startkwalificatie hebben grotere kansen een plek te vinden op de arbeidsmarkt (zie Eimers, 2006; Walz *et al.*, 2011). Uit recente CBS-cijfers blijkt dat in 2010 de werkloosheid onder jongeren met een startkwalificatie op 7,3% lag terwijl dit voor jongeren zonder startkwalificatie 15,3% en daarom twee keer zo hoog was (zie Walz *et al.*, 2011, p. 77). Onderwijs speelt dan ook een belangrijke rol in het economische succes van individuen (Van Elk *et al.*, 2011). Jongeren zonder

startkwalificatie zijn moeilijker naar opleiding of werk te begeleiden (Algemene Rekenkamer, 2008). Ze blijken in grotere mate afhankelijk van economische conjunctuur – ofwel wanneer de economische situatie tegenzit, lopen deze jongeren een groter risico werkloos te worden (Van der Steeg en Webbink, 2006). De maatschappelijke kosten die voortijdig schoolverlaten met zich meebrengt worden voornamelijk duidelijk door lagere belastingopbrengsten, een groter beroep op (sociale) voorzieningen en de kosten die gepaard gaan met een intensivering van criminaliteit (zie ook appendix H over de SROI impactanalyse).

In het kader van aansluiting vinden met de arbeidsmarkt geven Dybranski *et al.* (2008) een aantal aanbevelingen. Voor de categorie ‘overbelaste jongeren’ lijkt met name de volgende aanbeveling van belang: het inrichten van een leeromgeving die aansluit op de ‘echte wereld’ en mogelijkheden biedt voor werkplekgerelateerd leren (zie ook Harvey, 2001). Om dit te realiseren zouden docenten zich voortdurend moeten laten bijscholen om kennis actueel te houden. Daarnaast dienen zij een pedagogisch klimaat te creëren waarin het leren optimaal kan plaatsvinden en de kansen die het geleerde jongeren biedt op de arbeidsmarkt te vergroten. Jongeren moeten worden uitgerust met de competenties die nodig zijn om hun weg te vinden op de arbeidsmarkt en in de samenleving. Ingezet zou moeten worden op ‘employability’, ofwel competenties die jongeren in staat stellen zich beter aan te kunnen passen aan de eisen die de arbeidsmarkt aan hen stelt. Daarnaast is recentelijk door minister Van Bijsterveldt-Vliegenthart (2011, p. 4) van OCW geopperd dat het aantal kwalificaties en opleidingen binnen het MBO moet worden teruggebracht: “Slimme bundeling van kwalificaties en opleidingen moet leiden tot doelmatigere opleidingen van een hogere kwaliteit die inspelen op de behoefte van het bedrijfsleven.”

Knelpunt

Een competitief ingezet curriculum, gericht op het behalen van een startkwalificatie, vraagt een te grote inspanning voor een zeker aantal overbelaste jongeren (die vaak al negatieve ervaringen hebben met leren) (zie Illeris, 2006; Smyth, 2005). Door de nadruk op competitief gedrag wordt voorbij gegaan aan samenwerking – een belangrijke factor, aldus Osterman (2000), in het ontstaan van vervreemding, vereenzaming en polarisering.

Advies

Wat te doen met jongeren die niet meer leerplichtig zijn en ondanks dat ze de cognitieve vermogens hebben een startkwalificatie te behalen blijven ageren tegen het volgen van onderwijs? Moeten deze jongeren voortdurend in een traject naar een startkwalificatie worden geplaatst? Om te voorkomen dat deze jongeren uit beeld raken en op het verkeerde (delinquent) pad terechtkomen zijn deze jongeren wellicht beter af bij begeleiding van het vinden van een geschikte werkplek van waaruit ze zich verder kunnen ontplooiën. Maar zitten werkgevers te wachten op jongeren die geen startkwalificatie hebben en (niet uitzonderlijk) een gebruiksaanwijzing hebben? In de volgende subparagraaf gaan we hier verder op in.

5.1.6 Stimuleren van maatschappelijke betrokkenheid bij werkgevers; betrekken van werkgevers in de financiering van coachingtrajecten naar arbeid

De takken onderwijs en hulpverlening zijn sterk vertegenwoordigd in de Groningse Plusvoorziening. Daarnaast wordt er samengewerkt met de verschillende gemeenten. Wat grotendeels ontbreekt, is de tak van de arbeidsmarkt. Ondanks dat het aspect van werken terugkomt in het traject Wonen-Werken-Leren, wordt relatief weinig aandacht besteed aan hoe de arbeidsmarkt betrokken kan worden in de Plusvoorziening. Hoe kunnen werkgevers gemotiveerd worden een meer prominente rol in te nemen? Enerzijds kunnen ze worden aangesproken op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid; wanneer er niet in overbelaste jongeren wordt geïnvesteerd, dan zal niet alleen de samenleving de nadelige consequenties van een uitgerangeerde groep ervaren (zoals grotere uitgaven aan uitkeringen, toename delinquent gedrag), ook werkgevers kunnen met de negatieve gevolgen worden geconfronteerd (in de vorm van vandalisme). Anderzijds kunnen werkgevers ook worden gewezen op de voordelen die jongeren hen (met een toenemende vergrijzing in het achterhoofd) kunnen bieden; jongeren zijn relatief

goedkope werknemers, en met de juiste begeleiding (tijdens de opstartfase, eventueel in een meester-gezel relatie) kunnen ze uitgroeien tot volwaardige werknemers.

De huidige trajecten van de Plusvoorziening zijn volledig afhankelijk van overheidsgeld. De subsidiegelden worden in ieder geval in het schooljaar 2012-2013 voortgezet. Vraag is echter of deze geldstroom duurzaam is; bij een kabinetswisseling of toenemende bezuinigingen op de overheidsuitgave is het niet ondenkbaar dat de gelden voor de Plusvoorziening stop worden gezet. Vraag rijst hier hoe bewezen effectieve trajecten voortgezet kunnen worden als er geen gebruik meer kan worden gemaakt van overheidssubsidie. Is het mogelijk om een beroep op de arbeidsmarkt te doen en werkgevers te stimuleren te investeren in coachingtrajecten voor overbelaste jongeren? Wellicht dat een overbelaste jongere in een begintraject van een baan niet het gemiddelde rendement levert en overlappende problemen vertoont die ook binnen een onderwijssetting zichtbaar zijn (te laat komen, weinig motivatie, obstinaat gedrag). Voorstelbaar is daarentegen dat een coach die jongeren naar werk begeleidt (en ze desgewenst elke ochtend uit bed haalt, motiveert en er voor werkgevers is als zij met de jongeren tegen problemen aanlopen) in staat moet zijn jongeren te helpen door te groeien naar een volwaardig werknemer. Een coachingtraject dat nu veelvuldig ingezet wordt om jongeren voor het onderwijs te behouden kan ook de richting van de arbeidsmarkt opzoeken – voornamelijk bij dié jongeren die wel over de cognitieve vermogens beschikt een startkwalificatie te behalen maar blijven ageren tegen onderwijs. Wanneer deze jongeren eenmaal aan het werk zijn kunnen ze door middel van EVC-trajecten toch certificaten behalen om aantrekkelijk te blijven voor de arbeidsmarkt.

Bevindingen uit de literatuur

In een recent rapport van de OECD (Scarpetta *et al.* 2010) worden leercontracten aanbevolen waarin werkgevers verplicht worden te investeren in opleidingen voor jongeren zonder startkwalificatie die zij in dienst nemen. Om werkgevers financieel tegemoet te komen bevelen Scarpetta *et al.* (2010) eventuele subsidieverstrekking door de overheid aan. Walz *et al.* (2011, p. 57) wijzen hierbij op twee belangrijke elementen: “ten eerste het werven van de banen en het tot stand brengen van de match tussen jongere en werkgever, en ten tweede het beïnvloeden van de beeldvorming en het bewaken van de arbeidsrelatie.” Om werkgevers over de streep te trekken zouden risico’s overgenomen kunnen worden (bijvoorbeeld het overnemen van het formele werkgeverschap), of het inzetten op een ‘peer-to-peer’ benadering waarin werkgevers elkaar onderling enthousiast kunnen maken te investeren in jongeren. Jongeren zouden als competent moeten worden gepresenteerd – capaciteiten staan centraal, niet de onmogelijkheden en beperkingen die ze hebben.

Knelpunt

Nederland laat zich kenmerken door het financieren van leerwerktrajecten door middel van overheidsgeld. Sinds de kredietcrisis van 2008 is echter de broekriem van de overheid strak aangetrokken – zowel op landelijk, regionaal als lokaal niveau heeft de overheid minder geld te besteden dan voorheen. En ondanks een geleidelijke economische opkrabbeling tijdens de jaren 2008-2010, slaat de eurocrisis anno 2011 hard om zich heen. De vooruitzichten stemmen somber. Het is dan ook niet ondenkbaar dat zware bezuinigingen zullen volgen op trajecten die vanuit de sociale dienst en UWV’s van gemeenten worden geïnitieerd. Met de afnemende overheidssubsidies in het achterhoofd rijst de vraag of er mogelijkheden bestaan werkgevers te betrekken in de financiering van coachingtrajecten van jongeren naar werk. Het knelpunt wat zich hier aan dient ligt in het verlengde van onze Hollandse verzorgingsstaat-geest, namelijk dat werkgevers moeilijk te paaien zouden zijn werkplekken voor overbelaste jongeren te creëren als er geen overheidssubsidie voor begeleiding is.

Advies

Om een advies te formuleren hoe de maatschappelijke betrokkenheid van werkgevers met betrekking tot de problemen van jongeren die het risico lopen voortijdig school te verlaten te vergroten, kan een voorbeeld worden genomen aan zogeheten ‘good practices’. Het project ‘Workforce Outsource Services’ (WOS) in New York kan hiervoor worden aangedragen (zie Langer, 2003; 2009; 2010; Hamm, 2009,

www.wforce.org). Hoewel een non-profit organisatie, haalt WOS haar eigen opdrachten binnen bij grote bedrijven (multinationals zoals Prudential en Johnson & Johnson) en is daardoor zelfvoorzienend. Hoe werkt WOS? Jongeren uit sociaaleconomisch gedepriveerde regio's in en rond New York worden uitgenodigd voor een zesweekse oriëntatie waarin ze getraind worden door coaches die binnen WOS werkzaam zijn. De meest gemotiveerde jongeren worden geselecteerd en gaan participeren in een IT-programma van de Columbia University (New York) en tegelijkertijd krijgen ze een werkplek bij een binnen het WOS participerend bedrijf. Lang niet altijd betreft dit alleen jongeren zonder 'achtergrondruis', ook jongeren waar problematiek speelt (zoals affectieve verwaarlozing door ouders en een beperkte eigenwaarde) participeren in WOS (Langer, 2009). Het doel is dat jongeren binnen zes jaar een diploma halen. De bedrijven betalen elk donaties aan WOS zodat de 'overhead' van WOS kan worden gefinancierd, maar (nog belangrijker) óók de coaches die bij WOS werkzaam zijn. In de praktijk komt het takenpakket van een WOS-coach overeen met de coaches die vanuit de hulpverlening (MJD, Elker en Radar) voor de Groningse Plusvoorziening werkzaam zijn. Een WOS-coach begeleidt jongeren intensief in het doorgroeien naar volwaardig werknemerschap – ze nemen 'achtergrondruis' (sociale, praktische en emotionele problemen) van jongeren weg zodat jongeren de mentale ruimte krijgen zich te concentreren op werken en leren.

Dr. Arthur Langer, de initiator en voorzitter-bestuurder van WOS, staat een financiële aanpak voor waarin WOS onafhankelijk is van overheidsgeld en volledig draaiende wordt gehouden door financiële impulsen van bedrijven. In zijn visie is overheidsgeld altijd afhankelijk van het politieke klimaat – wanneer een wisseling van de 'politieke wacht' plaatsvindt bestaat bij overheidssubsidiëring altijd het risico dat de subsidiekraan wordt dichtgedraaid. Ook financiële injecties vanuit het bedrijfsleven zijn afhankelijk van golfbewegingen – wanneer het economische tij tegenzit, kunnen geldstromen afnemen. Hier ligt de reden verscholen waarom Arthur Langer in zee is gegaan met grote multinationals. De budgetten van deze bedrijven liggen hoger – investeren in leerwerk-trajecten voor kansrijke (de positieve omdraaiing van risico-) jongeren drukt niet zwaar op hun budget. De ervaring leert dat jongeren in een kort tijdsbestek uitgroeien tot volwaardige werknemers die het bedrijf juist geld opleveren dan dat ze geld kosten. De coach van WOS is hierin een essentiële schakel omdat hij of zij, zoals reeds gezegd, achtergrondruis wegneemt. Daarnaast is de coach een motivator (in de zin van dat hij of zij jongeren eventueel bij de hand naar werk begeleidt) en laagdrempelig (jongeren kunnen ook buiten kantooruren en in het weekend de coach consulteren – de ervaring leert dat jongeren hier geen misbruik van maken). Hoe kan dit nu vertaald worden naar de Groningse context? In Groningen zijn een aantal grote bedrijven aan te wijzen waar investeringen in coachingprogramma's voor jongeren naar werk toe een niet al te grote invloed zal hebben op de financiële balans. Gedacht kan worden aan bedrijven in het havengebied in de regio Eemshaven, of een bedrijf als de Gasunie. Maar ook (semi-)overheidsinstellingen zoals DUO en de Rijksuniversiteit Groningen, en kleinere lokale ondernemingen kunnen hierin worden betrokken. Geïnventariseerd moet worden waar de arbeidsbehoefte bij deze bedrijven en instellingen ligt en waar zij tekorten (door de aankomende vergrijzing) verwachten. Wat kan van bedrijven worden gevraagd voor de financiële injecties? Stel dat een coach een caseload kan bedienen van twintig jongeren op basis van een voltijd werkweek. De kosten voor bedrijven is dan gelegen in het financieren van de coachingtrajecten (ofwel voor twintig trajecten één voltijd werkende coach), de 'overhead' die hierbij om de hoek komt kijken en de financiële injecties die zij moeten doen om jongeren in onderwijsprogramma's te laten participeren (te denken aan het deelnemen aan EVC-trajecten binnen MBO-instellingen). De assumptie kan worden gedaan dat de tijdsinvestering van coaches in het begin van het traject groot is, maar afneemt zodra de achtergrondruis van jongeren vermindert en jongeren zich volledig kunnen concentreren op werken en leren. Bedrijven worden ontzien van hun verantwoordelijkheid als er problemen met jongeren op de werkvloer bestaan – het is de taak van de coach om bedrijven hierin tegemoet te komen door deze problemen samen met de jongere op te lossen.

Een WOS-programma in de Groningse context staat en valt met een initiator die zowel een organisatie- als een communicatietalent heeft. Dat een dergelijk initiatief organisatievaardigheden vergt, spreekt voor zich. Communicatietalent vraagt hier enige uitleg. De initiator moet in staat zijn bedrijven en

instellingen voor zich te winnen. Arthur Langer bijvoorbeeld heeft directe lijnen met de bestuursvoorzitters van grote multinationals als Prudential en Johnson & Johnson. Door mensen in de top van het bedrijf mee te krijgen door hen aan te spreken op de capaciteiten en talenten die jongeren hen kunnen bieden en de maatschappelijke verantwoordelijkheid die ze hebben, is Langer in staat gebleken om de bestuursvoorzitters enthousiast te krijgen. Daarentegen moet een initiator ook een goede communicator zijn naar mensen op de bedrijfsvloer, een inspirator voor de binnen WOS werkzame coaches en affiniteit hebben met jongeren. Coaches zijn in staat om het “spel van hard en zacht” (zie Schout & De Jong, 2011b) te spelen. Van coaches die bijvoorbeeld meerdere keren op huisbezoek gaan en steeds een dichte deur aantreffen wordt een vasthoudendheid en een assertiviteit gevraagd die lang niet alle coaches op kunnen brengen. Een zekere mate van zelfbewustzijn is nodig om ondanks het uitblijven van blijken van waardering, toch door te gaan. Soms hebben jongeren bemoediging nodig, soms kort daarna weer begrenzing, het tonen van empathie moet soms kort daarop afgewisseld worden met confrontatie. De persoon van de coach en diens cognitieve flexibiliteit speelt dus een doorslaggevende rol in de bereidheid van jongeren een leerwerktraject te volgen. Het draait echter niet alleen om de persoon maar ook om methodische competenties als het vermogen om feedback te vragen op de werkrelatie, om door te vragen en als het nodig is met metacommunicatie de werkrelatie opnieuw te bespreken en stem te geven aan vermoedens dat het mis (of goed) gaat.

5.1.7 Voorkomen van langdurige werkloosheid en deprivatie door in te blijven zetten op het huidige VSV-beleid en plustrajecten

Internationaal onderzoek wijst uit dat voortijdige schoolverlaters een groot risico lopen langdurig werkloos te worden, in gemarginaliseerde omstandigheden te komen en gedeprimeerd te raken van voorzieningen. Respondenten van de expertinterviews (zie appendix D) wijzen op de nadelige consequenties als er niet in overbelaste jongeren wordt geïnvesteerd. Aannemelijk is dat als overbelaste jongeren niet voor het onderwijs blijven behouden, geen startkwalificatie halen of niet op een adequate manier naar werk worden begeleid, ze in een vicieuze cirkel van werkloosheid en deprivatie terechtkomen die met het verstrijken van de jaren moeilijker wordt te doorbreken. De SROI-analyse van het CMO Groningen (zie appendix H) maakt inzichtelijk dat het investeren in overbelaste jongeren door ze een plustraject aan te bieden op de lange termijn zijn vruchten zal afwerpen: door de Plusvoorziening zullen meer jongeren een startkwalificatie halen zodat elke geïnvesteerde euro in het geval van Rebound een maatschappelijke opbrengst zal opleveren van minimaal 1,1 tot maximaal 3,4 euro, en voor Coaching zelfs tussen 1,5 tot 4,4 euro.

Bevindingen uit de literatuur

Uit recente cijfers van het CBS blijkt dat de jeugdwerkloosheid in Nederland als gevolg van de crisis in 2009 flink was gestegen naar 13,9%, terwijl dit een jaar eerder nog 8,3% was (zie Algemene Rekenkamer, 2011). Doordat de vooruitzichten over het herstel van de economie somber zijn ligt gevaar van langdurige werkloosheid op de loer. Mroz en Savage (2006, p. 260) wijzen op een “spell of unemployment” waar moeilijk aan is te ontsnappen. Hardnekkige werkloosheid, ook als zodanig door Schout *et al.*, 2011 (p. 670) waargenomen in gemarginaliseerde regio’s van de provincie Groningen, is moeilijk te doorbreken. Het ontbreekt werkloze overbelaste jongeren aan beroepsvaardigheden, daarnaast hebben ze vaak attitude-problemen met betrekking tot een arbeidsidentiteit, en zijn er structurele barrières aan te wijzen zoals discriminatie en de afwezigheid van duurzame banen in de regio’s waar ze wonen. Dit belemmert jongeren in de accumulatie van ‘human capital’, met een lager inkomen tot gevolg.

In de westerse wereld bestaat er brede consensus over dat voortijdige schoolverlater minder kansen hebben op de arbeidsmarkt en eerder in gemarginaliseerde omstandigheden komen te leven (zie onder andere Algemene Rekenkamer, 2008; Archambault *et al.*, 2009; Christenson & Thurlow, 2004; Commission of the European Communities, 2011; Dillon *et al.*, 2003; Eimers, 2006; Herweijer, 2008; Lyche, 2010; Marks, 2007; Neild *et al.*, 2008; Oreopoulos, 2007; Rumberger, 2001; Rumberger & Lamb, 2003; Schoon & Duckworth, 2010; Traag & Van der Velden, 2011; Van der Steeg & Webbink,

2006; Van Elk *et al.*, 2011; Webbink *et al.*, 2009). Investeren in jongeren die het risico lopen voortijdig school te verlaten is met het oog op een vergrijzende arbeidsmarkt en een toenemende ontgroening van de samenleving een belangrijk politiek uitgangspunt (Plasterk & Van Bijsterveldt-Vliegenthart, 2007; 2011). Ondanks dat investeringen in de preventie van voortijdig schoolverlaten zwaar drukken op het overheidsbudget, wegen deze investeringen niet op tegen de kosten op langere termijn, zoals een groter aantal jong volwassenen die afhankelijk is van uitkeringen, meer gezondheidsrisico's heeft en daardoor een groter beroep doet op hulpverleningsvoorzieningen, en – niet zelden – een groter risico loopt delinquent gedrag te ontwikkelen (Dillon *et al.*, 2003; Herweijer, 2008; Lyche, 2010; Plasterk & Van Bijsterveldt-Vliegenthart, 2007; Rumberger, 1987; 2001; Traag & Van der Velden, 2011). Jongeren die voortijdig schoolverlaten hebben een grotere kans op psychische problemen, zoals depressie en gevoelens van eenzaamheid, en verslaving aan alcohol en drugs (zie onder andere Barrowman *et al.*, 2001; Comiskey, 2003; Franklin *et al.*, 2007; Lagana-Riordan *et al.*, 2011; Dillon *et al.*, 2003).

Daarentegen, zoals Oreopoulos (2007) betoogt, hebben volwassenen die aanvullende scholing hebben gevolgd over het algemeen een betere gezondheid, vertonen minder vaak depressieve klachten, zijn minder vaak werkzoekend, en zijn dientengevolge meer tevreden over hun leven. Educatie kan dan ook volgens Oreopoulos (2007) als een lange termijn investering worden gezien.

Knelpunt

Overbelaste jongeren die voor de Plusvoorziening zijn geïndiceerd balanceren op de rand van schooluitval. Schooluitval leidt in veel gevallen tot maatschappelijke uitval. Alles is eraan gelegen om deze jongeren te behouden voor het onderwijs en anders te begeleiden naar het vinden van een geschikte werkplek. Vroegtijdige signalering is hier essentieel om erger op de langere termijn te voorkomen. Een knelpunt is wanneer deze vroegsignalering onvoldoende kan worden gerealiseerd, bijvoorbeeld op grote scholen waar weinig zicht is op het welbevinden van jongeren doordat het mentorschap niet naar behoren wordt ingevuld.

Advies

Dit advies is een samenvatting van alle voorgaande aanbevelingen. Om schooluitval en daaropvolgend maatschappelijke uitval en deprivatie te voorkomen kunnen aanbevelingen op organisatieniveau, op het niveau van de werkvloer en met betrekking tot de arbeidsmarkt worden geformuleerd:

Op organisatieniveau:

- Behouden en versterken regionale samenwerking en infrastructuur.
- Het voorkomen van fragmentatie en differentiatie.
- Het nastreven van een eenduidige vsv-aanpak.

Op het niveau van de werkvloer:

- Inzetten op professionalisering van docenten in de vorm van vroegsignalering en reflecteren op de eigen handelingsruimte.
- Versterken competenties en capaciteiten van jongeren.
- Investeren in intermediaire vaardigheden van rebound- en coaching-professionals.
- Betrekken van het netwerk en de klas.
- Het nastreven van een duurzame inbedding.
- Voor zover mogelijk de nadruk leggen op het behalen van een startkwalificatie.
- Jongeren die tegen onderwijs blijven ageren begeleiden naar een geschikte werkplek.

Met betrekking tot de arbeidsmarkt:

- Stimuleren van maatschappelijke betrokkenheid werkgevers.
- Betrekken van werkgevers in de financiering van coachingtrajecten naar arbeid.

Als je denkt:

IK KAP ERMEE!

Appendices

Aan de slag als zorghulp

01 vwo 2 tweede fase

at
PRAXIS
Autotechnicus

kijk dan op www.vsvgroningen.nl

Voortijdig schoolverlaten – een literatuurstudie

A.1 INLEIDING

Het rapport ‘Vertrouwen in de school’ (Winsemius *et al.* [WRR], 2009) heeft de problemen van zogeheten ‘overbelaste jongeren’ op een hoge plaats van de politieke en maatschappelijke agenda gezet. Al sinds de jaren negentig is er prominent aandacht voor het voorkomen van schooluitval, meestal aangezwengeld door sociaal-maatschappelijke problemen als werkloosheid, tekorten op de arbeidsmarkt en een gebrek aan sociale cohesie (Eimers, 2006). Ondanks de ambitieuze doelstellingen lukte het niet om het aantal schoolverlaters drastisch te verminderen.

Zoals Winsemius *et al.* (2009) aangeven is niet elke schoolverlater voorbestemd te mislukken in de samenleving. Er zijn jongeren – ‘opstappers’ – die ondanks het ontbreken van een startkwalificatie prima in staat blijken hun weg te vinden op de arbeidsmarkt en in de samenleving. Het zijn echter de jongeren die wel een startkwalificatie kunnen behalen, maar door uiteenlopende problemen – veelal van psychosociale en cognitieve aard – uitvallen en een groot risico lopen in de marges van de samenleving terecht te komen. Deze overbelaste jongeren glippen door hun “sectoroverstijgende multiproblematiek” vaak door de mazen van het schoolvangnet (Winsemius *et al.* 2009, p. 24):

[H]un vroegtijdig schoolverlaten is veelal een uiting van een bredere maatschappelijke uitval. Ze onttrekken zich daarom ook enigszins aan de greep van sectoraal georganiseerde departementen, diensten en adviesorganen, die hun problematiek wel degelijk signaleren maar nauwelijks handvatten kunnen aanreiken voor passende oplossingen omdat die deels buiten hun ‘territoire’ of buiten hun blikveld liggen.

Om toch overbelaste jongeren binnenboord te houden en ze in staat te stellen een startkwalificatie te laten behalen zijn sinds 2010 in Nederland op provinciaal en regionaal niveau zogeheten ‘plusvoorzieningen’ opgezet. Plusvoorzieningen worden als een belangrijk op overbelaste jongeren toegesneden middel gezien in de bestrijding van jeugdwerkloosheid (Algemene Rekenkamer, 2011). Uitgangspunt van deze voorzieningen is het bieden van structuur en gebondenheid (Winsemius *et al.*, 2009, p. 231-232):

Structuur duidt op zaken als orde, heldere regels en grenzen, eisen ook ten aanzien van leren, strakke handhaving daarvan, regelmaat en voorspelbaarheid. Verbondenheid duidt op zaken als aanbevelingen binding, warmte, bekommernis, aandacht, steun, liefde etc.

Dit impliceert dat onderwijs moet fascineren en de leerling moet stimuleren kennis op te doen en zich vaardigheden eigen te maken. Onderwijs moet aansluiten op de sociale capaciteiten en cognitieve ontwikkeling van de leerling, terwijl tegelijkertijd aandacht is voor de leefwereld van de leerling en problemen die zich hierin voordoen.

De drie RMC-regio’s⁷ (Regionaal Meld-en Coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaters) in de provincie Groningen hebben gekozen voor een provinciebrede aanpak van het opzetten van de Groningse plusvoorziening. Het belangrijkste argument hiervoor is om de financiële middelen evenredig te verdelen over de regio’s waar de problemen het meest knellend zijn. De Groningse plusvoorziening is een paraplu waar vier projecten onder vallen: rebound, coaching, wonen-leren-werken, en Jimmy’s. De projecten zijn opgestart met aanjaagsubsidies. Of de projecten blijvend geïmplementeerd zullen worden is afhankelijk van de tussentijdse bevindingen.

⁷ Te weten 1) Oost-Groningen, 2) Noord-Groningen-Eemsmond en 3) Centraal en Westelijk Groningen. In totaal zijn er in Nederland 39 RMC-regio’s ingesteld.

Achtereenvolgens wordt in deze literatuurstudie ingegaan op het probleem van voortijdig schoolverlaten in Nederland (deel I). Daarna wordt aandacht besteed aan de voor- en nadelen van een startkwalificatie, en de relatie van het ontbreken van een startkwalificatie met jeugdwerkloosheid (deel 2). Uiteindelijk wordt antwoord gegeven op de centrale vraag van de literatuurstudie, namelijk welke inzichten interventieprogramma's opleveren die van exemplarische waarde zijn voor de Groningse plusvoorziening (deel 3).

A.2 VOORTIJDIG SCHOOLVERLATEN – DE LANDELIJKE EN GRONINGSE CONTEXT

Het probleem van voortijdig schoolverlaten (vsv) staat al jaren op de beleidsagenda van het ministerie OCW. Werden er tot aan de jaren zeventig grote groepen laagopgeleide mensen door de arbeidsmarkt getolereerd – er was in de agrarische en industriële samenleving namelijk een grote vraag naar laaggeschoolde arbeiders –, vanaf die tijd vindt echter een verschuiving plaats naar de dienstverlenende sector. Juist in deze sector bestaat een groeiende vraag naar werknemers met een minimaal kwalificatieniveau. Een startkwalificatie is dan ook volgens Eimers (2006, p. 5) een “uitdrukking van een onderwijspolitieke ambitie om het gemiddelde onderwijsniveau in Nederland te verhogen”. Vanaf het begin van de jaren negentig is in Nederland het ijkpunt komen te liggen op het behalen van een startkwalificatie (Eimers, 2006).⁸ Het beleid omtrent het behalen van de startkwalificatie zou ‘activerend’ van aard moeten zijn en niet in termen van ‘rechten en plichten’ tot uitdrukking moeten komen.⁹ Tot eind jaren negentig was er een nadrukkelijke focus op het bestrijden van vsv in het voortgezet onderwijs, terwijl het probleem op het MBO eigenlijk groter was. Het afgelopen decennium is de politiek zich hiervan bewust geworden en is het zwaartepunt van zorg meer komen te liggen op de overgang van VMBO naar het MBO en de problemen die zich op het MBO voordoen (Eimers, 2006). Tegelijkertijd met de nadruk op de startkwalificatie werd aangestuurd op decentraal beleid waarin lokale partijen (scholen en gemeenten) een grote eigen invloed gingen uitoefenen in de aanpak van vsv en op maatwerk. Dit zorgde voor een goede samenwerking in de regio tussen verantwoordelijke partijen, echter werd het hierdoor moeilijk om een landelijk sluitende aanpak te formuleren. Kleinschalige ‘good practices’ meldden vruchten af te werpen, terwijl dit tegelijkertijd niet in een daling van de vsv-cijfers was terug te zien (Eimers, 2006). Daarnaast blijkt uit een verkennend onderzoek van de Inspectie voor het Onderwijs (2007) onder vier VMBO-scholen en zes afdelingen van vijf ROC's dat op elk niveau van de onderzochte scholen soms tegenstrijdige vertalingen plaatsvonden van het vsv-beleid en de te nemen maatregelen. Vaak ontbreekt het aan sturing en controle op de uitwerking door betrokken docenten en mentoren. Iets wat ook als zodanig door de Onderwijsraad (geciteerd in Van der Steeg & Webbink, 2006) in 2005 is vastgesteld: het vsv-beleid is veelal onsamenhangend en fragmentarisch, waardoor veel initiatieven een tijdelijk en projectmatig karakter hebben.

Een voortijdig schoolverlater is iedere jongere in de leeftijd van 12 tot 23 jaar die niet tenminste een opleiding havo, vwo of MBO-niveau 2 heeft afgerond en die langer dan vier weken geen onderwijs volgt.¹⁰ Sinds 2007 zijn cijfers over het aantal uitvallers vanuit de RMC's bekend die gebaseerd zijn op

⁸ Een proces dat ook als zodanig in andere westerse landen wordt gezien (zie onder andere Harvey, 2001; Lyche, 2010; Montecel *et al.*, 2004; Rumberger, 2001; Schoon & Duckworth, 2010).

⁹ “Eén van de voornaamste bezwaren tegen de startkwalificatie is de relatief zwakke onderbouwing hoe dit als drempelkwalificatie voor entree op de arbeidsmarkt moet dienen. [...] In de regel wordt de startkwalificatie voornamelijk als een opleidingsniveau opgevat en niet als een inhoudelijk en empirisch onderbouwde set van competenties die een goede entree op de arbeidsmarkt bieden” (Eimers, 2006, p. 28).

¹⁰ Vanaf het studiejaar 2013-2014 wordt de drempelloze instroom in niveau 2 van het MBO beëindigd (nog in behandeling bij Tweede Kamer, besluit: januari 2012). Op niveau 1 blijft drempelloze instroom nog wel mogelijk. Om toegelaten te worden tot niveau 2 is een diploma uit het VO of niveau 1 verplicht. Ongediplomeerde jongeren die na enkele jaren werken weer willen gaan leren moeten een toelatingsexamen doen. Niveau 1 blijft een opleiding die is gericht op het behalen van een erkend diploma om door te stromen naar niveau 2 en goed voorbereid op de arbeidsmarkt als een startkwalificatie niet haalbaar is. Tevens zal zij onder de naam ‘entreeopleiding’ doorgaan. Mochten gemeenten meer voor probleemjongeren

het zogeheten ‘onderwijsnummer’, deze gegevens zijn meer betrouwbaar dan voorheen. De meeste vsv’ers (ongeveer 35.000 in het schooljaar 2005-2006) kunnen in het MBO worden aangewezen, 11.000 vallen uit in het voortgezet onderwijs, terwijl 7000 niet de overstap maken naar een vervolgopleiding.¹¹ Longitudinaal onderzoek van Traag en Van der Velden (2011) onder 19.254 Nederlandse middelbare scholieren verdeeld over 108 scholen vanaf het jaar 1989 wijst uit dat jongens ten opzichte van meisjes bijna twee keer zo vaak vertegenwoordigd zijn onder de groep jongeren die voortijdig school hebben verlaten. Er kan hier een negatief beeld van de (V)MBO’er ontstaan, echter blijkt het geval dat niet minder dan 94% van de VMBO’ers doorstroomt naar het MBO of de havo. De uitval is het hoogst op MBO niveau 1 (assistentenopleidingen) waar het uitvalspercentage op 35 tot 40% ligt, terwijl dit op niveau 2 (basisberoepsopleidingen) op 15% ligt en niveau 3 en 4 iets boven de 5% komt. Daardoor zijn zes op de tien uitvallers uit het MBO afkomstig uit de laagste twee niveaus (Herweijer, 2008).

Ondanks vele investeringen – 80 miljoen euro in 2005 (Eimers, 2006) en 112 miljoen euro in 2011 (Algemene Rekenkamer, 2011) – blijft het probleem van vsv hardnekkig (Herweijer, 2008; Plasterk & Van Bijsterveldt-Vliegthart, 2007; Van der Steeg & Webbink, 2006; Winsemius *et al.*, 2009). Desondanks is het doel gesteld dat ten opzichte van 2002 in 2012 het aantal voortijdige schoolverlaters moet zijn gehalveerd van 71.000 naar 35.000. Recentelijk is door het ministerie van OCW vastgesteld dat MBO-instellingen het aantal schoolverlaters in 2016 moeten hebben teruggedrongen tot 25.000 (Van Bijsterveldt-Vliegthart, 2011). Daarnaast is de leerplicht vanaf 1 augustus 2007 verhoogd van 16 naar 18 jaar, en geldt voor iedereen tot 27 jaar een leerwerkplicht om te voorkomen dat uitkeringen worden aangevraagd (Plasterk & Van Bijsterveldt-Vliegthart, 2007).

Landelijk gezien zijn er regio’s die in grotere mate met vsv worden geconfronteerd. Uit onderzoek van het CPS (zie Herweijer, 2008) blijkt bijvoorbeeld dat in achterstandswijken¹² schooluitval onder jongeren twee keer boven dat van andere wijken ligt. De provincie Groningen kent een aantal regio’s die als armoedecumulatiegebied¹³ bekend staan, zoals de regio’s Delfzijl-Eemshaven en Oost-Groningen. Deze regio’s zijn al generaties lang achtergesteld en gemarginaliseerd. Naast deze regio’s kent ook de stad Groningen twee wijken (Korrewegwijk en De Hoogte) die bekend staan als zogeheten ‘kracht- of aandachtswijken’ (in 2007 door Plasterk en Van Bijsterveldt-Vliegthart nog ‘Vogelaarwijken’ genoemd), wijken waarin ook een hogere concentratie van psychosociale problemen bestaat. Onderzoek van het SCP (Herweijer, 2008) wijst uit dat over het hele land genomen in plattelandsgebieden het probleem van voortijdig schoolverlaten minder groot is dan in verstedelijkte gebieden, maar dat er wel regio’s op het platteland aanwijsbaar zijn met grotere problemen met betrekking tot onderwijsachterstand en schooluitval. De Onderwijsraad (2005) wijst op een aantal essentiële verschillen tussen jongeren die voortijdig uit school zijn gevallen in grote verstedelijkte gebieden en jongeren uit de andere regio’s:

Een groot verschil tussen grote steden en de andere regio’s is, dat de jongeren in grote steden onbekend en in de andere regio’s vaak met naam en toenaam bekend zijn. In middelgrote steden en plattelandsgebieden gaat het daarom niet zozeer om het traceren van jongeren, als wel om het leggen van contacten en het doen van een aantrekkelijk leeraanbod. In de grote steden ligt een eerste belemmering juist in de onbekendheid met de jongeren in kwestie, onder meer veroorzaakt door onvolkomenheden in de registratie, maar ook doordat jongeren rondtrekken en daardoor moeilijk grijpbaar zijn.

willen doen, dan dienen gemeenten contracten met instellingen af te sluiten en additionele financiële middelen te regelen (Van Bijsterveldt-Vliegthart, 2011).

¹¹ Herweijer (2008) plaatst hier wel een kanttekening: door de drempelloze toelating tot de laagste niveaus van het MBO heeft een groot aantal MBO’ers nooit een diploma in het voortgezet onderwijs gehaald. Het probleem van vsv lijkt dan ook door het vo te worden doorgeschoven naar het MBO.

¹² Een achterstandswijk wordt getypeerd aan de hand van drie criteria (Herweijer, 2008, p. 143): “[...] een hoog percentage niet-westerse allochtonen, veel inwoners met een laag inkomen en veel inwoners met een uitkering”.

¹³ Armoedecumulatiegebieden vormen de 8% armste achterstandswijken met 20% van de huishoudens in Nederland (Van Bijsterveldt-Vliegthart, 2009).

Een belangrijke bevinding uit het rapport van Winsemius *et al.* (2009) dat overbelaste jongeren voornamelijk in achtergestelde stadswijken en plattelandsgeregione's geconcentreerd zijn, lijkt dus ook op te gaan voor de provincie en de stad Groningen. In dit eerste deel van de literatuurstudie zullen we ingaan op het landelijke probleem van vsv en zullen we de oorzaken nader toelichten, alvorens we licht schijnen op de Groningse situatie.

Een korte geschiedenis van de relatie tussen overbelaste jongeren en voortijdig schoolverlaten

Schooluitval is er altijd al geweest, zij het met golfbewegingen. Het kwam echter pas in de jaren negentig prominent onder de politieke aandacht. De laatste twintig jaar zijn er dan ook vele beleidsdocumenten verschenen die proberen dit probleem te tackelen onder andere door het verplichten van het behalen van een startkwalificatie.

De focus van de politieke agenda op vsv en het behalen van een startkwalificatie gaat gepaard met een voortdurende ambitie het Nederlands onderwijsniveau te verhogen (Eimers, 2006; Winsemius *et al.*, 2009). Ook blijkt jeugdwerkloosheid een bepalende rol te spelen in voortijdig schoolverlaten omdat er een voortdurende druk op jongeren wordt uitgeoefend een startkwalificatie te behalen om interessant te zijn voor de arbeidsmarkt. Dit bleek vooral in de jaren negentig een grotere rol te spelen omdat er in de economische sector een steeds grotere vraag ontstond naar hoger gekwalificeerd personeel. Uit onderzoek van De Graafzijl *et al.* (2006) blijkt onder andere dat werkgevers eerder de voorkeur geven aan gediplomeerden van rond de 25 jaar boven jongere potentiële werknemers zonder diploma (daarentegen hechten werkgevers vaak meer waarde aan werkervaring dan educatie).

Het behalen van een startkwalificatie MBO-niveau 2 werd de minimale norm, niet meer het succesvol voltooien van de middelbare school (Winsemius *et al.*, 2009). In de westerse wereld bestaat er brede consensus over dat voortijdige schoolverlater minder kansen hebben op de arbeidsmarkt en eerder in gemarginaliseerde omstandigheden komen te leven (zie onder andere Algemene Rekenkamer, 2008; Archambault *et al.*, 2009; Christenson & Thurlow, 2004; Commission of the European Communities, 2011; Dillon *et al.*, 2003; Eimers, 2006; Herweijer, 2008; Lyche, 2010; Marks, 2007; Neild *et al.*, 2008; Oreopoulos, 2007; Rumberger, 2001; Rumberger & Lamb, 2003; Schoon & Duckworth, 2010; Traag & Van der Velden, 2011; Van der Steeg & Webbink, 2006; Van Elk *et al.*, 2011; Webbink *et al.*, 2009).¹⁴ Investeren in jongeren die het risico lopen voortijdig school te verlaten is met het oog op een vergrijzende arbeidsmarkt en een toenemende ontgroening van de samenleving een belangrijk politiek uitgangspunt (Plasterk & Van Bijsterveldt-Vliegthart, 2007). Ondanks dat investeringen in de preventie van voortijdig schoolverlaten zwaar drukt op het overheidsbudget, wegen deze investeringen niet op tegen de kosten op langere termijn, zoals een groter aantal jong volwassenen dat afhankelijk is van uitkeringen, meer gezondheidsrisico's heeft en daardoor meer een beroep doet op hulpverleningsvoorzieningen, en – niet zelden – een groter risico loopt delinquent gedrag te ontwikkelen (Dillon *et al.*, 2003; Herweijer, 2008; Lyche, 2010; Plasterk & Van Bijsterveldt-Vliegthart, 2007; Rumberger, 1987; 2001; Traag & Van der Velden, 2011).¹⁵ Jongeren die voortijdig de school verlaten hebben een grotere kans op psychische problemen, zoals depressie en gevoelens van eenzaamheid, en verslaving aan alcohol en drugs (zie onder andere Barrowman *et al.*, 2001; Comiskey, 2003; Franklin *et al.*, 2007; Lagana-Riordan *et al.*, 2011; Dillon *et al.*, 2003). Alcohol en drugsgebruik kan naast een gevolg ook een oorzaak zijn van voortijdig schoolverlaten – middelengebruik geldt namelijk als versterker of antecedent van zowel internaliserend als externaliserend probleemgedrag.¹⁶ Onderzoek naar

¹⁴ Hoewel onderzoek van Schoon en Duckworth (2010) uitwijst dat voortijdig schoolverlaters niet alleen maar in gemarginaliseerde omstandigheden terechtkomen, maar er ook voldoende voorbeelden zijn van succesvolle integratie op de arbeidsmarkt en in de samenleving (door Schoon en Duckworth [2010, p. 284] "resilient integration" genoemd)

¹⁵ In het onderzoek van Lyche (2010, p. 9) worden verschillende andere onderzoeken aangehaald (zoals Bridgeland *et al.*, 2006; Levin, 2009) waarin duidelijk de kosten naar voren komen wanneer er niet wordt geïnvesteerd in de preventie van vsv. In haar eigen onderzoek wordt duidelijk dat vsv ernstige consequenties heeft met betrekking tot de belastinginkomsten.

¹⁶ Herweijer (2008, p. 106-107) onderscheidt verschillen in problemen tussen jongens en meisjes: vertonen jongens voornamelijk 'geëxternaliseerd' probleemgedrag (gedragsproblemen, drugs- en alcoholgebruik, delinquent gedrag), bij meisjes daarentegen is meer sprake van 'geïnternaliseerd' probleemgedrag (psychische stoornissen, eetproblemen).

alcoholgebruik heeft bijvoorbeeld aangetoond dat vroeg en veelvuldig alcoholgebruik kwalijke gevolgen heeft voor de ontwikkeling van de hersenen, zoals een achterstand van de cognitieve functies. Het is daarom aannemelijk dat jongeren die vroeg en veelvuldig met alcohol beginnen slechtere schoolprestaties gaan vertonen. Ook blijkt middelengebruik, en voornamelijk cannabis, een belangrijke voorspeller van spijbelgedrag (Ter Bogt *et al.*, 2009).

Daarentegen, zoals Oreopoulos (2007) betoogt, hebben volwassenen die aanvullende scholing hebben gevolgd over het algemeen een betere gezondheid, vertonen minder vaak depressieve klachten, zijn minder vaak werkzoekend, en zijn dientengevolge meer tevreden over hun leven. Educatie kan dan ook volgens Oreopoulos (2007) als een investering worden gezien. Drugsverslaving daarentegen kan ook weer een belangrijke oorzaak voor voortijdig schoolverlaten vormen (Comiskey, 2003), voornamelijk omdat het een negatieve invloed heeft op de werking van cognitieve functies.

Nadat de verschillende kabinetten Balkenende zorgen bleven uiten over vsv en jeugdwerkloosheid, heeft het kabinet Rutte het beleid met betrekking tot vsv van haar voorganger overgenomen. Naast het probleem van jeugdwerkloosheid liggen ook zorgen over de integratie van allochtonen en sociale orde ten grondslag aan het huidige vsv-beleid. Belangrijk zijn ook de in 2000 in Lissabon tussen de Europese regeringsleiders gemaakte afspraken, voornamelijk gericht op een halvering van het aantal schoolverlaters tussen 2000 en 2010 (zie onder andere Commission of the European Communities, 2011). Pas de laatste vijf jaar is de politiek zich meer bewust van deze urgentie.

Het huidige vsv-beleid is gebaseerd op het plan 'Aanval op de uitval' uit 2006, wat in 2007 werd opgevolgd door 'Aanval op de schooluitval: een kwestie van uitvoeren en doorzetten' (Plasterk & Van Bijsterveldt-Vliegenthart, 2007; Winsemius *et al.* 2009). In dit laatste plan wordt geen notie genomen van de specifieke problemen van de risicojongere. Een reeks maatregelen staan in dit plan vermeld die zich specifiek richten op het voorkomen van de schooluitval voor de hele populatie leerlingen op het VMBO en het MBO.

Voortijdig schoolverlaten en overbelaste jongeren

Aandacht voor overbelaste jongeren werd altijd ondergebracht bij de meer algemene vsv-beleidsdocumenten. Pas sinds het rapport van Winsemius *et al.* in 2009 verscheen, wordt er meer licht gescheden op de specifieke problemen van de overbelaste jongeren in relatie tot schooluitval. In het rapport wordt duidelijk dat het niet alleen de jongeren zijn die verantwoordelijk zijn voor hun uitval – vaak doen media namelijk het beeld ontstaan dat jongeren volledig verantwoordelijk zijn voor de problemen waar zij in verkeren (Smyth & Hattam, 2001; Smyth & Hattam, 2002). Ze worden afgeschilderd als 'losers', onrendabelen, niet-succesvol, gebrek aan ambities, zelfs als gevaarlijk (Comiskey, 2003; Lee & Breen, 2007).

Over wie hebben we het als we spreken over de 'overbelaste jongere'? Een heldere definitie heeft namelijk grote invloed op hoe de overbelaste jongere in relatie tot voortijdig schoolverlaten moet worden gezien (Eimers, 2006). Er zijn altijd uiteenlopende termen gebruikt voor deze groep jongeren, waaronder risicojongeren en verhinderden (Eimers & Visser, 2009), of de moeilijk grijpbare jongeren (Winsemius *et al.* 2009). Volgens Winsemius *et al.* (2009, p. 36) zijn overbelaste jongeren

leerlingen die gebukt gaan onder een opeenstapeling van problemen, uiteenlopend van beperkte vaardigheden en gedragsproblemen tot gebroken gezinnen, chronische armoede en werkloosheid, schulden, verslaving, criminaliteit in de directe omgeving, etc. Deze jongeren zouden wellicht graag een diploma willen halen, maar de opeenstapeling van individuele en omgevingsproblemen vergt zoveel van hun incasseringsvermogen, dat het hen op zeker moment eenvoudig te veel wordt, met uitval als gevolg. Waar het om gaat, zo blijkt, is de optelsom. Een groot aantal leerlingen valt uit vanwege een stapeling van – elk op zichzelf misschien niet doorslaggevende – factoren. Ze krijgen van doen met zoveel problemen tegelijk dat ze – als waren het jongleurs die net een bal te veel in de lucht moeten houden – bezwijken onder de totale belasting.

Het is een groep waarin verschillende subgroepen zijn aan te wijzen. Er is derhalve geen sprake van een homogene groep.¹⁷ De samenstelling van deze subgroepen verschilt per regio. Zoals Winsemius *et al.* (2009, p. 38) accentueren zal daarom een “one-size-fits” beleid onrecht doen aan de specifieke problemen van deze diffuse groep, een beleid dat passende maatregelen neemt binnen de drie leefwerelden van overbelaste jongeren (Winsemius *et al.*, 2009): het gezin, de buurt, en de school (ook wel aangeduid als het chaotische gezin, chaotische school, en chaotische buurt). Om een op de maat afgesneden aanpak van voortijdig school verlaten te bieden is het daarom in de ogen van Janosz *et al.* (2000, p. 173) essentieel dat er een helder omschreven typologie van de doelgroep bestaat:

Working with a typology of dropouts may help highlight the complexity of the relationships between risk and protective factors for a particular problem.

Oorzaken voortijdig schoolverlaten onder overbelaste jongeren

Er is een bijna onuitputtelijke lijst van onderzoeksartikelen, rapporten en boeken op te stellen die de afgelopen decennia zijn verschenen en zich specifiek richten op het probleem van voortijdig schoolverlaten. Echter, zoals Eimers (2006) stelt is het merendeel van het verrichte onderzoek van kwantitatieve aard waar met name factoren worden omschreven die van invloed zijn op het probleem. Dit betreft een veelheid aan factoren die kunnen worden aangewezen in het karakter van de leerling, de gezins- en schoolsituatie. Eimers (2006, p. 13) concludeert dat de factoren “[...] te weinig van de variantie (in schoolsucces) binnen de gemeten groep leerlingen” verklaren. Wel toont onderzoek aan dat wanneer zich meerdere factoren voordoen, het risico op vsv groter wordt.

Het zijn de drie leefwerelden waarin de oorzaken voor vsv onder overbelaste jongeren aangewezen kunnen worden. Zoals uiteenlopende onderzoekers (Christenson & Thurlow, 2004; Eimers, 2006; Finn, 1989; Herweijer, 2008; Lyche, 2010; Rumberger, 2001; Van der Steeg & Webbink, 2006) aangeven, is voortijdig schoolverlaten het eindstadium van een cumulatief proces van ontbinding met (‘disengagement’) en terugtrekken uit (‘withdrawal’) de schoolsituatie – in navolging van Finn (1989) spreekt Eimers (2006, p. 15) in dit geval van een proces van gebeurtenissen die hij aanduidt als ‘chain of events’. Doorgaans worden twee vormen van binding onderscheiden (Archambault *et al.*, 2009, 653; Neild *et al.*, 2008, p. 546): 1) ‘academically engaged’ met de school, wat zich uit in het volgen van de regels en participatie tijdens schoolactiviteiten resulterend in inspanningen om kennis te vergaren en vaardigheden te leren; 2) ‘social engagement’ wat refereert aan deelname aan positieve relaties met docenten en leeftijdsgenoten en participatie in buitenschoolse activiteiten (in andere studies wordt een tweedeling gemaakt van ‘social engagement’ in zelfregulerend gedrag en storend gedrag, zie Libbey, 2004). Het is algemeen aanvaard dat scholen die getypeerd kunnen worden als bureaucratisch (Neild *et al.*, 2008), agressief of juist passief (Smyth & Hattam, 2002) voortijdig schoolverlaten in de hand werken.

Het betreffen voornamelijk sociaal-maatschappelijke factoren die in veel gevallen van de ene generatie op de andere generatie worden overgeërfd. De drie leefwerelden kunnen, in navolging van Cairney (2000), elk als een culturele context worden gezien waarin participanten op een specifieke manier eigen vormen van handelen, denken en referentiekaders ontwikkelen aan de hand van de interacties die tussen de participanten plaatsvinden. Zo omschrijven Smyth en Hattam (2002, p. 377) het ontstaan van een schoolcultuur als volgt:

School cultures are produced through a complex interweaving of sociocultural, political, economic and organisational factors, together with a constellation of class/race/gender factors. School cultures are not the prerogative or domain of any one group – teachers, students, parents, politicians, the business community or policy-makers. Rather, school cultures emerge out of and are continually constructed and reconstructed through the ongoing struggles between and among each of these groups as they vie to have their particular

¹⁷ Te denken aan de door Janosz *et al.* [2000] omschreven ‘stille’ dropout [quiets], degene met goede resultaten maar met veel gedragsproblematiek [disengaged dropouts], de ‘onderpresteerder’ [low achievers], en de ‘onaangepasten’ [maladjusted dropout] – deze laatste groep lijkt de meeste overeenkomst te vertonen met de door Winsemius *et al.* [2009] omschreven overbelaste jongeren

view of schooling represented. School culture, therefore, looks quite different depending upon whose vantage point is taken. Because of the dynamic and shifting quality of school culture, any attempt to capture or represent it is necessarily a fraught process because of what is included and excluded.

In navolging van Cairney (2000) en Smyth (2005) zien wij risicovol gedrag als een sociaal construct. Smyth (2005, p. 120) verwoordt dit als volgt:

[...] what can be said is that labeling of this kind is a contentious issue that is the consequence of a process of social construction rather than a disinterested given; it is the result of the operation of what is constructed as being 'normal' and, therefore, what is considered appropriate to label as aberrant or deviant—and the at risk category is a prime instance of this. The problem with allowing some groups to be categorised 'at risk' is that it places the focus on the individual, personal, familial and cultural deficits, while deflecting the focus away from the larger social and political forces that led to the situation in the first place.

We zullen kort op de leefwerelden ingaan. We verwijzen naar de pagina's 64-68 van het rapport van Winsemius *et al.* (2009) voor een uitgebreidere omschrijving.

Chaotische gezinnen. Overbelaste jongeren komen veelal uit gezinnen die gekenmerkt worden door multiproblematiek. Veel ouders hebben een economisch zwakke positie, er is daardoor vaak geldgebrek. Armoede heeft een directe invloed op de leerprestaties van leerlingen, vooral wanneer ze niet in hun basisbehoeften worden voorzien (denk aan het zonder ontbijt naar school gaan). Ouders werken soms dag en nacht om het hoofd boven water te houden. Aan de andere kant is er ook een groot aantal ouders werkloos. In beide gevallen is er vaak een gebrek aan aandacht en begeleiding van de kinderen, maar ook als er sprake is van eenoudergezinnen – onderzoek wijst uit dat kinderen die opgroeien in een eenoudergezin een groter risico lopen voortijdig school te verlaten (zie onder andere Herweijer, 2008; Kalmijn & Kraaykamp, 2003; Janosz *et al.*, 2000; Neild *et al.*, 2008; Rumberger & Larson, 1998; Rumberger, 2001; Schoon & Duckworth, 2010; Traag & Van der Velden, 2007; Traag & Van der Velden, 2011), maar ook in gezinnen met vier of meer kinderen is een grotere kans op vsv omdat er minder individuele aandacht door de ouders kan worden gegeven (Traag & Van der Velden, 2011). Een vergelijkbaar resultaat met betrekking tot de kans op het volgen van 'post-secundair' onderwijs werd gevonden door Sen en Clemente (2010): bij vijf of meer kinderen in een gezin neemt de kans hierop significant af. Door het gebrek aan aandacht en begeleiding worden jongeren ook niet voorzien van de essentiële sociale vaardigheden, zoals de omgang met leeftijdsgenoten en docenten, of mist het ze aan culturele codes, zoals het aannemen van een professionele beroepshouding (vooral als de ouders werkloos zijn) (Rumberger & Lamb, 2003; Winsemius *et al.*, 2009). Daarnaast kunnen ze moeilijk met structuur omgaan zodat ze moeite hebben zich aan te passen in de klas of hun leerproces in te plannen. Zoals Cairney (2000) betoogt ontbreken binnen dergelijke gezinnen de vaardigheden om een ondersteunend klimaat te creëren. Echter, het is te kort door de bocht om alleen de jongere en zijn of haar familie aan te wijzen als de verantwoordelijken voor het voortijdig verlaten van school. Vaak wordt juist een discrepantie gezien tussen wat de school te bieden heeft op het gebied van academische instructies en sociale ondersteuning, en de dagelijkse gang van zaken binnen het gezin – er vindt een mismatch plaats tussen het culturele waardesysteem van de school en dat van de thuissituatie (Cairney, 2000; Smyth & Hattam, 2002; Smyth, 2005).

Chaotische buurten. De buurten waar overbelaste jongeren opgroeien worden veelal aangemerkt als armoedecumulatiegebieden – buurten die gekenmerkt worden door werkloosheid, overlast, onveiligheid en verwaarlozing. Ook in de internationale literatuur wordt melding gemaakt van de negatieve invloed van dergelijke achterstandsgebieden op jongeren, zoals een groter risico op drugsgebruik, delinquent gedrag en voortijdig schoolverlaten (zie onder andere Balfanz *et al.*, 2007; Rumberger, 2001). Jongeren die niet door hun ouders worden begeleid zullen moeite hebben zich in deze buurten staande te houden. Ook de schoolovergang speelt hier een belangrijke rol: jongeren verlaten de als veilig geachte buurt en komen in een voor hen onbekende omgeving terecht waarin minder sociale controle is. Daarnaast komen

jongeren ten tijde van de pubertijd steeds meer in de invloedssfeer van *peers* en zijn zodoende ontvankelijk voor groepsdruk (het is niet ongebruikelijk dat ze door andere jongeren in het criminele circuit terechtkomen).

Chaotische scholen. Problemen worden omvangrijker binnen scholen wanneer ze een grotere concentratie hebben van leerlingen uit zwakke sociaal-economische milieus. Hoger opgeleide ouders halen in veel gevallen hun kinderen van dergelijke scholen zodat de concentratie kinderen met zwakke sociale competenties alleen maar toeneemt. “Volgens onderzoeker Bowen Paulle staat deze concentratie van kansarme leerlingen oplossingen in de weg. Een te grote concentratie van ‘overbelasten’ die weinig sociale vaardigheden hebben meegekregen, leidt tot onrust en gebrek aan structuur op scholen” (Winsemius *et al.*, 2009, p. 67). Ook sociale erfelijkheid lijkt hier een rol te spelen: komen jongeren uit een gezin vandaan waarvan de ouders ook voortijdig school hebben verlaten, dan wordt ditzelfde patroon in veel gevallen ook bij hun kinderen teruggezien (zie ook Marks, 2007). Door het uitblijven van successen op school bouwen veel jongeren al vroeg een negatief zelfbeeld op, en zien zichzelf daardoor als uitschot van de maatschappij. “Een dergelijke houding leidt niet zelden tot boosheid en vijandigheid ten opzichte van alles wat met autoriteit te maken heeft of onderdeel vormt van de Nederlandse samenleving – dus ook de school” (Winsemius *et al.*, 2009, p. 68). Chaotische scholen vormen niet alleen een verwarrende omgeving voor leerlingen, ook docenten ervaren de negatieve gevolgen van grote schooleenheden waar structuur en geborgenheid vaak ontbreekt. Zoals Lagana-Riordan *et al.* (2011) duidelijk maken hebben veel docenten op grote traditionele scholen in de Verenigde Staten vaak een te grote ‘caseload’ (hoeveelheid leerlingen die ze bedienen) – hierdoor hebben ze minder aandacht voor de individuele leerling, terwijl tegelijkertijd door de werkdruk ook een zekere onverschilligheid bij docenten kan optreden. Daarnaast vonden deze onderzoekers dat in grote traditionele scholen: leerlingen zich vaak onveilig voelen doordat er onder andere meer gepest wordt; teveel een nadruk wordt gelegd op autoriteit en regels waardoor het systeem rigide is terwijl flexibiliteit ten aanzien van de regels veelal gewenst is bij overbelaste jongeren (rekening houdend met de omstandigheden van de jongeren); er veel problemen bestaan tussen jongeren onderling (uitsluiting van groepen). Een te strak gedisciplineerde school met een te grote nadruk op regels impliceert volgens Smyth en Hattam (2002) een gebrek aan vertrouwen in en respect voor jongeren.

Complicerende factoren

Wanneer gekeken wordt naar de oorzaken van vsv die kunnen worden aangewezen in drie leefwerelden, kan snel de indruk ontstaan dat alleen sociaal-maatschappelijke factoren ten grondslag liggen aan het probleem. Lyche (2010) benadrukt dat er naast deze factoren ook individuele oorzaken voor vsv bestaan. Deze bij de OECD werkzame onderzoekster wijst dan met name op gedragsproblematiek (zoals spijbelen, gebrek aan motivatie en zelfs delinquent gedrag) wat een belangrijke voorspeller is van vsv (ook in longitudinaal onderzoek van Balfanz *et al.* [2007] komt duidelijk naar voren dat spijbelen en gedragsproblematiek belangrijke voorspellers zijn van vsv – implicerend dat vroegtijdige interventies noodzakelijk zijn in de preventie van vsv [zie ook Herweijer, 2008]). Wel, vervolgt ze, is er een duidelijke connectie tussen deze individuele factoren en de achtergrond van risicojongeren, zoals negatieve ervaringen met onderwijs (reeds opgedaan op de basisschool) en weerbarstige gezinssituaties (gebroken gezinnen, affectieve verwaarlozing door ouders). Daarnaast speelt de sociaal-economische status (SES) en educatiegraad van ouders een rol: wanneer ouders een lager inkomen hebben (doordat ze laaggeschoold werk verrichten, of een uitkering hebben) lopen jongeren een groter risico op vsv (Battin-Pearson *et al.*, 2000; Dillon *et al.*, 2003; Entwisle *et al.*, 2004; Finn, 1989; Janosz *et al.*, 2000; Lyche, 2010; Neild *et al.*, 2008; Rumberger, 1987; Rumberger, 2001; Rumberger & Lamb, 2003; Sen & Clemente, 2010; Traag & Van der Velden, 2007; Traag & Van der Velden, 2011; White & Kelly, 2010). Iets wat zich tevens uit in de graad van geletterdheid van ouders (Hannon geciteerd in Cairney, 2000, p. 167):

The family's literacy values and practices will shape the course of the child's literacy development in terms of the opportunities, recognition, interaction and models available to them.

Dit impliceert dat wanneer de geletterdheid bij ouders zwak is (hetgeen in milieus met een lage SES meer wordt gezien), het gevaar bestaat dat kinderen cognitief achterblijven op leeftijdsgenoten (zie onder andere Cairney, 2000; Herweijer, 2008; Kalmijn & Kraaykamp, 2003; Traag & Van der Velden, 2011). Het spreekt voor zich dat kinderen uit allochtone gezinnen waarvan de ouders beperkt de Nederlandse taal machtig zijn, een lage SES hebben en in verstedelijkt gebied wonen een nog groter risico lopen, vooral omdat allochtone ouders met weinig tot geen scholing zich vaak niet bewust zijn dat educatie een belangrijk doel op zichzelf is om later succesvol te zijn in de samenleving (Herweijer, 2008; Kalmijn & Kraaykamp, 2003; Van der Steeg & Webbink, 2006). Door de taalproblemen en beperkte educatie van ouders beginnen allochtone leerlingen vaak met een flinke achterstand.

Een geheel andere factor voor verhoogd risico op vsv wordt gevormd als jongeren meer dan 20 uur in de week werken (Entwisle *et al.*, 2004). Ook zwangerschap onder tienermeisjes is een risicofactor (Entwisle *et al.*, 2004; Rumberger, 1987). Vergelijkend onderzoek tussen verschillende Europese landen laat zien dat binnen een gestratificeerd onderwijsstelsel als dat van Nederland waar leerlingen al vroeg worden gesorteerd en over stromingen worden verdeeld “[...] de verschillen in leerprestaties en de ongelijkheid van onderwijskansen voor kinderen uit verschillende sociale milieus groter is” (Herweijer, 2008, p. 74). Desondanks zijn in andere landen met een dergelijk onderwijsstelsel, zoals Oostenrijk en Zwitserland, weinig vsv'ers aanwijsbaar, waarschijnlijk doordat het beroepsonderwijs sterk ontwikkeld is en een grotere waarde wordt gegeven aan het concept van een Leven Lang Leren. Het Nederlandse onderwijsstelsel heeft wel als voordeel dat leerlingen makkelijk kunnen op- en afstromen naar een hoger of lager niveau. Dit zou volgens Herweijer (2008) voortijdig schoolverlaten mogelijk deels voorkomen.

Leerprestaties als voorspeller van voortijdig schoolverlaten

Lyche (2010, p. 15) geeft aan dat er internationaal consensus bestaat onder wetenschappers dat schoolprestaties ('educational performance' of 'academic achievement') de belangrijkste voorspeller is van vsv, vandaar dat al tijdens de basisschool significant aandacht uit moet gaan naar de schoolprestaties van leerlingen – wanneer deze achterblijven zou prominent aandacht uit moeten gaan naar de factoren hiervan (zie ook Battin-Pearson *et al.*, 2000; Finn, 1989; Herweijer, 2008; Janosz *et al.*, 2000; Luyten *et al.*, 2003; Marks, 2007; Neild *et al.*, 2008; Rumberger, 1987; 2001). Uit een cohortstudie van Traag en Van der Velden (2007) onder 19.000 Nederlandse scholieren waarvan de schoolprestaties vanaf 1989 zijn bijgehouden blijkt dat jongeren die voortijdig school hebben verlaten aanzienlijk minder goede prestaties hadden en lagere adviezen kregen ten tijde van de overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs dan jongeren die uiteindelijk een MBO-diploma behaalden. Volgens Finn (1989) leiden slechte schoolprestaties tot een negatief zelfbeeld – er ontstaat hier een vicieuze cirkel van slechte prestaties, een negatief zelfbeeld met afgenomen motivatie tot gevolg, hetgeen weer resulteert in slechtere prestaties. In de ogen van Janosz *et al.* (2000, p. 185) zou preventie van vsv zich daarom allereerst moeten richten op het verbeteren van de schoolprestaties, voornamelijk bij de groep jongeren die nog niet als overbelast kunnen worden aangemerkt, maar ongezien toch het risico lopen voortijdig school te verlaten:

These students are still motivated in regard to school, and they should respond positively to school proactive measures. This strength should not be ignored.

Een andere, internationaal veel genoemde oorzaak van vsv is de mobiliteit onder jongeren tussen scholen, hetgeen schooluitval bevordert. Gebleken is dat als jongeren voor de school worden behouden, het risico op vsv kleiner is (Lyche, 2010; Rumberger & Larson, 1998; Rumberger, 2001).

Meer in het algemeen neemt het risico op vsv toe wanneer er sprake is van het bestaan van meerdere risicofactoren tegelijkertijd en een opeenstapeling van problemen (Bradshaw *et al.*, 2008; Lyche, 2010;

Winsemius *et al.*, 2009). Zoals Eimers (2006, zie Winsemius *et al.*, 2009) aangeeft heeft een opeenstapeling van negatieve gebeurtenissen een katalyserende werking:

Het uitvallen van 'overbelasten' is volgens hem [Eimers, red.] dus het resultaat van twee soorten determinanten. Enerzijds zijn er achtergrondvariabelen, d.w.z. de min of meer gegeven en betrekkelijk stabiele risicofactoren, zoals aanleg van de leerling, schoolklimaat en SES van de ouders. Anderzijds wegen voorgrondgebeurtenissen mee, d.w.z. (een reeks van) stressful life events die de druk op het individu zozeer vergroten dat hij uiteindelijk afhaakt, bijvoorbeeld scheiding van ouders, problemen op school, ongewenste zwangerschap enzovoort.

Lee en Breen (2007) maken een onderscheid tussen expliciete en impliciete vormen van uitsluiting van het onderwijs. Expliciete uitsluiting vindt plaats wanneer jongeren te horen krijgen dat het hun aan de vaardigheden ontbreekt om school te voltooien, of dat hun gedrag als dusdanig lastig wordt ervaren dat ze zelfs worden gemotiveerd om school te verlaten. Impliciete vormen van uitsluiting, zoals pesten of een mismatch tussen de leerbehoeften van de jongere en de aangeboden curricula, worden echter vaker gezien – jongeren raken vervreemd van de school en onttrekken zich ervan.

In navolging van Rumberger (2001, p. 33) kunnen we concluderen dat er niet één enkele oorzaak is aan te wijzen voor het ontstaan van voortijdig schoolverlaten – een volledig begrip krijgen waarom jongeren voortijdig schoolverlaten is daarom een moeilijke, zo niet onmogelijke opgave, omdat het wordt veroorzaakt door een willekeur van individuele, sociaal-maatschappelijke en schoolgebonden factoren. Desondanks hebben we in deze paragraaf inzichtelijk proberen te maken welke risicofactoren voor voortijdig schoolverlaten met betrekking tot de groep overbelaste jongeren kunnen worden aangewezen.

Plusvoorziening

De hier bovengeschetste problemen en oorzaken van voortijdig schoolverlaten onder overbelaste jongeren, heeft de landelijke politiek bewust gemaakt van het voeren van concreet beleid om deze jongeren bij te staan in het toewerken naar een plaats op de arbeidsmarkt en het vinden van hun weg in de samenleving. Ook omdat eerder geboekte progressie om vsv te tackelen "[...] te vaak fragmentarisch, kleinschalig, kortdurend, projectmatig en plaatsgebonden" was (Eimers, 2006, p. 31). Tot aan de jaren tachtig was er door het buurtgerichte welzijnswerk vaak voldoende aandacht voor de problemen van deze categorie jongeren, georganiseerd dicht bij de jongeren in de buurt. Echter zijn deze voorzieningen vanaf die tijd wegbezuinigd. Met de opkomst van thema's als veiligheid, leefbaarheid en integratie staat de wijk weer volop in de aandacht als context waar de zorg georganiseerd moet worden (Eimers, 2006). Om de vier aanbevelingen te realiseren doen Winsemius *et al.* (2009) concrete voorstellen aan de hand waarvan de landelijke plusvoorzieningen momenteel worden gerealiseerd. Deze voorstellen kunnen worden teruggebracht tot het concept 'binden en boeien', waarin het, aldus Witte en Notten (2008, p. 12), draait

om een continue betrokkenheid binnen én buiten de school. Het nauwlettend volgen van de leerling, het bewaken en begeleiden van de gevoelige overgang van het VMBO naar het MBO door counselors. Bij voorkeur geen luide, door de publieke en politieke tribune gewaardeerde drang- en dwangmaatregelen, maar het boeien en binden van leerlingen voor en aan het onderwijs.

Wat is nu een plusvoorziening? In het rapport van Winsemius *et al.* (2009) wordt er gesproken van een 'plusschool'. We grijpen echter voor een omschrijving van een plusvoorziening naar het in 2009 door de toenmalige staatssecretaris OCW – Van Bijsterveldt-Vliegenthart – opgestelde document 'Tijdelijke subsidieregeling plusvoorzieningen overbelaste jongeren'. De plusvoorziening is (Van Bijsterveldt-Vliegenthart, 2009, p. 2-3)

een voorziening ten behoeve van de onderwijsinstellingen in een RMC-regio, die bestaat uit een gecombineerd programma van onderwijs leidend naar het behalen van een startkwalificatie, zorg, hulpverlening en waar nodig arbeidstoeleiding, dat wordt aangeboden aan jongeren van 12 tot 23 jaar, die

zodanig ernstige problemen ondervinden op het gebied van financiën, gezondheid, huisvesting, sociale omgeving of maatschappelijk functioneren dat zij de onderwijsinstelling zonder diploma dreigen te verlaten.

Per RMC-regio is geld beschikbaar voor de periode 2010-2011 op basis waarvan contextgebonden projecten (vallende onder de paraplu van de plusvoorziening) worden opgesteld en uitgevoerd. Scholen en gemeenten binnen de regio zijn verantwoordelijk voor het opvangen van de groep overbelaste jongeren – de school voor het begeleiden van jongeren naar het behalen van een diploma en een startkwalificatie, maar ook voor interne zorg aan jongeren; terwijl de gemeente de externe specialistische zorg van buiten de school levert.¹⁸ Zowel de school als gemeente is verantwoordelijk voor het bijeenbrengen van externe expertise in één of meerdere Zorg Advies Teams (ZAT's) aan de school (Plasterk & Van Bijsterveldt, 2007, p. 5):

In de ZAT's zitten professionals uit (speciaal) onderwijs, welzijnswerk, leerplicht/RMC, jeugdzorg, gezondheidszorg en veiligheid. Ze zorgen ervoor dat emotionele, gedrags-, ontwikkelings- en leerproblemen zo vroeg mogelijk worden gesignaleerd en dat jongeren hulp krijgen. Ook hun familie en school ontvangen steun.

Een plusvoorziening doet een groot beroep op externe hulpverlenende instanties om een laagdrempelig integraal hulpverleningsaanbod aan jongeren te leveren. “Het gaat hier om zorg, hulpverlening en vormen van begeleiding die de verantwoordelijkheid van de school te boven gaat” (Van Bijsterveldt-Vliegthart, 2009, p. 9).

Voor wie is de plusvoorziening bedoeld? Er wordt hier gericht op een zekere categorie binnen de groep overbelaste jongeren, want uiteindelijk worden alleen jongeren in de projecten geholpen die nog binnen het onderwijs zitten en het risico lopen uit te vallen – jongeren die reeds zijn uitgevallen worden dus niet meegenomen. De plusvoorziening richt zich op jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar die de cognitieve vermogens hebben een startkwalificatie te behalen, maar door een opeenstapeling van problemen niet in staat zijn dit via het reguliere onderwijstraject te behalen, en die het risico lopen in de marges van de samenleving terecht te komen. Door middel van extra zorg en begeleiding wordt getracht deze jongeren voor het onderwijs te behouden en de kansen op het behalen van een startkwalificatie te vergroten.

Scholen en gemeenten binnen de RMC's zijn zelf verantwoordelijk voor de invulling van hun eigen plusvoorziening, voornamelijk omdat de aard van de problematiek onder overbelaste jongeren per regio verschilt. In deze samenwerking dienen criteria te worden geformuleerd wie als overbelaste jongere aangewezen kan worden, zodat alleen die jongeren van de plusvoorziening gebruik zullen maken die hier ook echt belang bij hebben (Van Bijsterveldt-Vliegthart, 2009).

A.3 INTERVENTIEPROGRAMMA'S VOORTIJDIG SCHOOLVERLATEN

Uitendlopend onderzoek (zie voor een overzicht Franklin *et al.*, 2007) heeft uitgewezen dat een significant grote groep jongeren die voortijdig school verlaten in essentie wel over de capaciteiten beschikt een opleiding af te ronden zolang ze voor de juiste keuzes worden gesteld en er aandacht is voor hun (eventueel problematische) achtergrondsituatie. Alleen daarom zijn extra investeringen in overbelaste jongeren al gerechtvaardigd. De wetenschappelijke literatuur biedt een breed scala aan informatie over interventieprogramma's die succesvol zijn gebleken bij het terugdringen van voortijdig schoolverlaten. Echter, contextgebonden factoren zorgen ervoor dat een interventie die goed blijkt te werken, niet per definitie in een andere context positieve resultaten oplevert (Dynarski & Gleason,

¹⁸ “Onder zorg en hulpverlening worden vormen van zorg, hulp en (individuele) begeleiding verstaan die bijdragen aan het wegnemen van de problemen die de jongere op één of meerdere leefgebieden ervaart. Voorbeelden hiervan zijn schuldhelpverlening, maatschappelijke zorg, psychosociale hulpverlening, opvoed- en gezinsondersteuning, begeleid wonen, begeleiding bij vrijetijdsbesteding, jeugdgezondheidszorg maar ook HALT-voorzieningen en resocialisatie na detentie” (Van Bijsterveldt-Vliegthart, 2009, p. 11).

2002). In plaats van te bedenken welk programma opgesteld zou worden als een interventie, is het volgens Dynarski en Gleason (2002) effectiever dat er gericht wordt op de ontwikkeling van interventiestrategieën. Dergelijke strategieën kunnen worden geformuleerd nadat de risicofactoren in beeld zijn gebracht. Ofwel zoals White en Kelly (2010, p. 228) stellen:

[C]onceptualizing school dropout as the culminating event in a process of alienation from school that is the result of both negative forces (risk factors) and a lack of sufficient supports (protective factors) may provide school counselors with a framework for intervention.

In dit tweede deel van de literatuurstudie willen we een aantal interventieprogramma's gericht op voortijdig schoolverlaten onder het licht houden, omdat ze van exemplarische meerwaarde (in het Engels wordt vaak gesproken van 'exemplary value') kunnen zijn voor de Groningse plusvoorziening.

Basisvoorwaarden voor preventie van voortijdig schoolverlaten

In Nederland wordt erg sterk gericht op de preventie van voortijdig schoolverlaten. Daarentegen is er ook een breed aanbod aan zogeheten 'curatieve' initiatieven – waarbij meestal verwezen wordt naar de interventies die worden uitgevoerd nadat een jongere is uitgevallen (Eimers, 2006). Ook binnen scholen zelf wordt ingezet op curatieve middelen, zoals het aanstellen van persoonlijke coaches, echter blijkt uit internationaal onderzoek dat deze projecten én duurder én minder effectief zijn dan preventieve maatregelen (Van der Steeg & Webbink, 2006).¹⁹ Eimers (2006, p. 17) pleit voor een ketenbenadering waarin elke schakel in de keten als curatief ten opzichte van de voorgaande kan worden gezien en preventief ten opzichte van de schakels die hierop volgen. Niet alleen voor de aanpak van voortijdig schoolverlaten zijn geluiden te horen over het inzetten op ketenbenadering, ook in de begeleiding van kwetsbare jongeren naar en op de arbeidsmarkt speelt ketenzorg een steeds belangrijkere rol, omdat dieperliggende problemen van jongeren alleen aangepakt kunnen worden als jongeren naast dat ze de mogelijkheid hebben te werken of een opleiding te volgen ook begeleiding vanuit de hulpverlening krijgen. Een grensoverstijgende ketenbenadering is hierbij van belang (Walz *et al.*, 2011). Echter behoeft de ketensamenwerking op verschillende aspecten verbetering, onder andere (Algemene Rekenkamer, 2008, p. 17): betere signalering, melding en informatie-uitwisseling tussen de instanties, duidelijkere regie van de zorgverlening, verbeteren van doorstroom en nazorg. Ingezet moet worden op het wegnemen van bureaucratische drempels omdat dit de motivatie van jongeren de kop in kan drukken (Algemene Rekenkamer, 2008; Walz *et al.*, 2011). Om dit te realiseren doen Walz *et al.* (2011, p. 22-23) een aantal voorstellen: 1) aanstellen van één aanspreekpunt op organisatiestructuur die sturing geeft aan de overeengekomen afspraken en doelen zoals deze in de keten zijn vastgesteld; 2) aanstellen van één aanspreekpunt voor de jongere in de vorm van een coach, een persoon die aan kan sluiten bij de belevingswereld van de jongere en tegelijkertijd een goede samenwerkingsrelatie onderhoudt met de betrokken partijen in de keten – de coach dient ook discretionaire ruimte te krijgen zodat hij of zij voldoende zeggingskracht heeft om slagvaardig te zijn; 3) het instellen van casusoverleggen waarin vertegenwoordigers van de partijen uit de keten met elkaar de situatie van telkens één jongere bespreken.²⁰

Basisvoorwaarden plusvoorziening

Volgens de door Winsemius *et al.* (2009, p. 89-98) geïnterviewde deskundigen zijn drie basisvoorwaarden essentieel waar hoe dan ook aan voldaan zou moeten worden voordat er überhaupt

¹⁹ Van der Steeg en Webbink (2006, p. 52) vatten reboundprojecten op als preventieve voorzieningen. Een duidelijker onderscheid wordt gemaakt door Den Boer *et al.* (2006, p. 5): "Curatieve maatregelen gaan veelal in de richting van arbeid of in die van hulpverlening, zo mogelijk in de richting van het herstellen van de band tussen onderwijs en persoon; specifiekpreventieve maatregelen zijn primair gericht op het willen (gaan) versterken van de binding tussen school en individu."

²⁰ Onbekendheid over privacywetgeving bemoeilijkt informatieuitwisseling, vooral de uitwisseling van informatie vanuit zorginstellingen verloopt daardoor lastig. Daarnaast kan het probleem van verkokering spelen (Algemene Rekenkamer, 2008).

extra tijd en energie geïnvesteerd wordt in het realiseren van plusvoorzieningen: 1) het investeren in leraren; 2) meer praktijkgerichte opleidingen; 3) het versoepelen van de overstap van school en/of opleiding. We zullen ze elk toelichten.

Het investeren in leraren

Docenten die werken met overbelaste jongeren zouden naast passie voor onderwijs ook affiniteit met overbelaste jongeren moeten hebben. Een focus op capaciteiten en persoonlijke kwaliteiten van jongeren is aan te bevelen (terwijl het niet ongebruikelijk is dat er te sterk wordt ingezoomd op de beperkingen van leerlingen), als volgt door Lagana-Riordan *et al.* (2011, p. 110) uitgelegd:

Teachers can help at-risk students to succeed by maintaining a nonjudgmental attitude when students make mistakes. By focusing on student strengths and helping them obtain the tools they need to succeed academically, no matter their personal circumstances, teachers convey messages of acceptance and can teach students that they can overcome their obstacles.

Het schoolbestuur zou aandacht moeten besteden aan het creëren van een stimulerende werkomgeving: kleine klassen, eventueel een aanstelling van een deskundige als consulent voor docenten (Winsemius *et al.*, 2009; Lagana-Riordan *et al.*, 2011).²¹ Het aanbieden van specialisaties en differentiaties in de omgang met moeilijk gedrag voor docenten is ook aanbevelenswaardig (Lagana-Riordan *et al.*, 2011, p. 110):

Teachers can advocate for in-service training and continuing education units that focus on assisting at risk students. Training of this nature can help teachers and administrators better understand the problems that their students face and the support that they might need.

Docenten doen er volgens Lagana-Riordan *et al.* (2011, p. 110) (zie ook Smyth & Hattam, 2002) ook goed aan nadruk te leggen op het bevorderen van de volwassenheid en eigen verantwoordelijkheid van jongeren:

In fact, several students pointed out that the expectations for maturity and responsibility at SFAS [interventieprogramma in kwestie] helped them to accomplish goals outside of school. Giving students choices in the classroom and allowing them to feel in control can increase their feelings of maturity and responsibility. These feelings of responsibility and control are especially important for at-risk students who may feel like their home lives are often out of their control.

Meer praktijkgerichte opleidingen

Belangrijk is opleidingen te creëren die aansluiten op de behoeften en interesses van jongeren (zo ook door de Onderwijsraad [2005] aan de Tweede Kamer geadviseerd). Voor overbelaste jongeren – maar ook voor de opstappers – zijn dit voornamelijk praktijkgerichte opleidingen waarin jongeren praktische vaardigheden leren die direct toe te passen zijn op de werkplek (reeds in 1987 door Rumberger [1987]

²¹ Daarentegen wordt door Van Elk *et al.* (2011, p. 36) ook kanttekeningen geplaatst bij kleine klassen: “Klassenverkleining heeft tot doel de kwaliteit van het onderwijs te verhogen, waardoor leerprestaties kunnen verbeteren. Vaak wordt gedacht dat het verkleinen van klassen bijdraagt aan de prestaties van leerlingen omdat een leraar meer tijd beschikbaar heeft per leerling. Dit effect is echter niet vanzelfsprekend, omdat verschillende mechanismen zich kunnen voordoen in een grote of kleine klas. Zo heeft een leerling in een grotere klas een grotere kans een medeleerling te treffen waarvan hij/zij veel kan leren. Ook is het mogelijk dat de leraar zijn gedrag niet verandert in een kleinere klas of zelfs minder effectief gaat werken in een kleinere klas door te kiezen voor een andere verhouding tussen individuele en klassikale aanpakken. Daarnaast leidt het verkleinen van klassen tot een grotere vraag naar leraren waardoor er meer onervaren docenten voor de klas komen hetgeen de kwaliteit negatief kan beïnvloeden. In hoeverre deze mogelijke mechanismen daadwerkelijk van belang zijn is niet bekend. Het betekent echter wel dat het effect van het verkleinen of vergroten van klassen op voorhand niet duidelijk is.” Daarnaast wordt door Cornet *et al.* (geciteerd in Van Elk *et al.*, 2011, p. 37) verondersteld dat de maatschappelijke baten van klassenverkleining niet opwegen tegen de maatschappelijke kosten. Klassenverkleining heeft daarnaast volgens Van Elk *et al.* (2011) het nadeel dat de vraag naar leerkrachten toeneemt, terwijl er een periode van tekorten aan leerkrachten wordt verwacht.

geopperd). Daarnaast zou er prominent aandacht uit moeten gaan naar sociale vaardigheden, omdat ook in veel beroepen voor laaggekwatificeerd personeel een steeds grotere nadruk op communicatie en samenwerking komt te liggen. Naast de medewerking van scholen meer passende opleidingen te bieden, zouden ook werkgevers de ruimte aan overbelaste jongeren moeten bieden zich te ontplooien op de werkvloer, door onder andere een meer intensieve begeleiding.

Het versoepelen van de overstap van school en/of opleiding

De transitie van VMBO naar MBO is vaak een kritisch periode waarin veel jongeren uit het onderwijs vallen (dit wordt niet alleen in Nederland gezien, ook in de internationale literatuur wordt de overgang van de ene school naar de andere als risicofactor gezien, zie bijvoorbeeld Archambault *et al.*, 2009; Martin *et al.*, 2002; Rumberger, 2001; Van der Steeg & Webbink, 2006). Een verkeerde studiekeuze wordt vaak aangehaald als oorzaak van vsv (Herweijer, 2008, Van Bijsterveldt-Vliegenthart, 2011). Uit onderzoek van de Inspectie voor het Onderwijs (2006, p. 18) blijkt verder dat zowel het VMBO als het MBO de inspanningen van de andere partij niet hoog inschatten:

[H]et MBO klaagt over het gebrekkige beroepsbeeld waarmee deelnemers vanuit het VMBO binnenkomen, terwijl het VMBO klaagt over de mooie verhalen om zieltjes te winnen bij de open dagen van het MBO. Kennelijk overheerst soms het denken in termen van 'wij' en 'zij' en wordt het toch nog weinig als gezamenlijk opdracht gezien.

Het is niet voor niets dat voormalig minister Ronald Plasterk en staatssecretaris Marja van Bijsterveldt-Vliegenthart in 2007 prominent ondersteuning bij dit transitiemoment op de politieke agenda zetten (Plasterk & Van Bijsterveldt-Vliegenthart, 2007). Samenwerking tussen het VMBO en MBO is noodzakelijk om de toeleiding naar het MBO beter te laten verlopen. Echter, "[...] ROC's krijgen vanuit het VMBO niet altijd informatie over nieuwe deelnemers en vragen daar ook lang niet altijd naar. De zogenoemde 'warme overdracht' van leerlingen loopt stuk op allerlei praktische bezwaren en komt onvoldoende van de grond (Herweijer, 2008, p. 99). Overbelaste jongeren die moeite hebben met de meer vrije invulling van het MBO-onderwijs zouden meer intensieve begeleiding moeten krijgen, bijvoorbeeld in de vorm van loopbaanbegeleiding of verlengd VMBO (Herweijer, 2008).

Kenmerken succesvolle programma's, aanbevelingen voor scholen

Uit een vergelijkende literatuurstudie trekt Lyche (2010) de conclusie dat de meest succesvolle programma's in het bestrijden van voortijdig schoolverlaten bestaan uit interventies die zowel worden uitgevoerd in als buiten de school, en waarin prominent rekening wordt gehouden met systeem/macro-factoren (bijvoorbeeld het transitiemoment van de middelbare school naar het MBO). In grote lijnen komt een Nederlandse aanpak waarin aandacht is voor de problemen binnen de drie door Winsemius *et al.* (2009) geformuleerde leefwerelden tegemoet aan de door Lyche (2010) geformuleerde basisvoorwaarden voor succesvolle interventieprogramma's.

Voortbordurend op aanbevelingen van Junger *et al.* (2003) en Rumberger (2001) verstrekken Winsemius *et al.* (2009, p. 179) een viertal kenmerken van succesvolle programma's. Succesvolle programma's:

1. *zijn onveranderlijk brede programma's* waarin zowel kinderen als ouders worden betrokken;
2. *betrekken meerdere settings in hun activiteiten*, waar zowel aandacht is voor de context van het gezin, buurt als vriendengroep. Het is hier ook van belang dat jongeren een sterke betrokkenheid met de school ontwikkelen, de school zal zich daarom niet alleen primair moeten richten op de onderwijstaken maar ook een beschermde omgeving voor de jongeren creëren.
3. *zijn langdurig*, waarin zorg tussen de vaak uiteenlopende betrokken instanties adequaat op elkaar moet worden afgestemd.
4. *beginnen op jonge leeftijd*. Vaak zijn psychosociale en gedragsproblemen al op de basisschool zichtbaar en zetten deze zich voort op latere leeftijd. Preventie van problemen op jonge leeftijd heeft daardoor de voorkeur.

Deze programma's kunnen alleen worden geïmplementeerd wanneer scholen hieraan meewerken. Winsemius *et al.* (2009, p. 182-185) verstrekken de volgende aanbevelingen specifiek voor scholen:

- *Structuur en verbondenheid.* De school moet structuur bieden in een door de jongeren als chaotisch ervaren leefwereld. Frontlijnwerkers, in bijvoorbeeld de vorm van mentor of coach, dienen betrokkenheid te tonen en warmte uit te stralen. Tegelijkertijd zou dit gepaard moeten gaan met nadruk op leerdoelen, het stellen van duidelijke regels, het hanteren van positieve en negatieve belangen, maar ook het jongeren aanspreken op hun capaciteiten opdrachten succesvol af te ronden.
- *Menging.* Een te sterke concentratie van overbelaste jongeren in een klas moet worden voorkomen. Kansarme kinderen profiteren namelijk van de aanwezigheid van kansrijke kinderen. Teveel overbelaste jongeren in een klas zorgt voor een onrustig klimaat waarin de leerkrachten zich niet meer primair op het onderwijs kunnen richten.
- *Professionele bekwaamheid en betrokkenheid van leerkrachten.* Het blijkt telkens dat scholen die goede resultaten boeken met zwakke leerlingen betrokken leraren in dienst hebben die ook de moeilijke leerlingen naar een diploma begeleiden. Ook is onderlinge betrokkenheid onder leraren essentieel waarin gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de leerlingen bestaat (zie ook Klem & Connell, 2004). Dit is echter lastig te realiseren omdat het soort werk vaak een individualistische cultuur in de hand werkt.
- *Korte lijnen tussen de school, ouders en de buurt.* Vooral goede banden met ouders zijn essentieel (zie ook Cairney, 2000; Sheldon, 2007; Terry, 2008; White & Kelly, 2010; Ziomek-Daigle, 2010). Onder andere voor het doorbreken van wantrouwen wat bij veel ouders wordt gezien; velen vatten de school op als een 'verdorven instituut', of krijgen een verdraaid beeld van de werkelijkheid als ze alleen maar negatieve informatie over hun kinderen ontvangen (Kelly & White, 2010). Daarnaast leidt investering in ouderbetrokkenheid tot betere schoolprestaties van leerlingen (Cairney, 2000) en neemt het risico op spijbelen af (Sheldon, 2007). Leerkrachten zouden over culturele competenties moeten beschikken om een beter begrip te ontwikkelen van de uiteenlopende achtergronden (culturele achtergronden, maar ook de SES van ouders) van gezinnen en de taal die binnen deze gezinnen wordt gebezigd (Cairney, 2000). De school zou niet alleen laagdrempelig moeten zijn, maar ook 'outreaching' in de vorm van huisbezoeken (Sheldon, 2007; Ziomet-Daigle, 2010). Zodoende kan er beter zicht komen op opvoedingsproblemen en welke pedagogische hulp ouders zouden kunnen krijgen. Informatie aan ouders moet afgestemd worden op hun cognitieve vermogens en taalvaardigheid (White & Kelly, 2010). Naast de ouders is het onderhouden van korte lijnen met de buurt essentieel: overbelaste jongeren hebben grote moeite met het zich staande houden in de zogeheten 'derdenruimte' en zijn vaak beïnvloedbaar door *peers*. Toegewerkt kan worden naar zogeheten 'buurtscholen' die als bakermat van rust en veiligheid in een onveilig ervaren buurt kunnen fungeren. Als laatste kan gedacht worden aan het pedagogische belang van vrijetijdsbestedingen en sportverenigingen. Martin *et al.* (2002) concluderen bijvoorbeeld in hun literatuurstudie dat buitenschools georganiseerde activiteiten bij onder andere sportverenigingen een bewezen effect hebben op het voorkomen van voortijdig schoolverlaten (zie ook Dybranski *et al.*, 2008; Finn, 1989; Fredricks *et al.*, 2004; Mahoney & Cairns, 1997).

Zoals Winsemius *et al.* (2009) benadrukken zijn interventieprogramma's veelal gericht op psychosociale en gedragsproblemen onder adolescenten, en blijken mits goed uitgevoerd succesvol te zijn. Er is echter weinig bekend over het toepassen van interventies en een daadwerkelijke afname van voortijdig schoolverlaten onder jongeren. In Nederland zijn de risicofactoren goed in beeld gebracht, het blijft echter steken bij de effectiviteit van de programma's en inzichten in de interventies zelf. Uit onderzoek in voornamelijk de VS blijkt dat het inzetten op preventieve maatregelen meer successen opleveren dan de maatregelen die worden genomen voor de jongeren die reeds zijn uitgevallen, voornamelijk wanneer

deze worden ingezet bij jongeren op een zo jong mogelijke leeftijd (zie onder andere Rumberger, 1987; 2001).

Daarnaast blijkt uit uiteenlopend onderzoek (zie voor een overzicht Winsemius *et al.*, 2009, p. 181) dat het betrekken van volwassenen in de begeleiding van jongeren in de vorm van mentor of coach een cruciaal onderdeel is van een succesvol programma. Een coach of mentor heeft langdurig contact met jongeren, is makkelijk bereikbaar, helpt jongeren met problemen op meerdere levensgebieden, en houdt zich bezig met de sociale ontwikkeling van jongeren.

Lessen uit de internationale literatuur

Naast de aanbevelingen van Winsemius *et al.* (2009), Eimers (2006) en Eimers en Visser (2009) zijn uiteenlopende lessen te trekken uit de internationale literatuur. Voortijdig schoolverlaten is namelijk een veel onderzocht fenomeen in westerse landen. Naast de oorzaken en risicofactoren zijn er in ruime mate artikelen, rapporten en boeken voor handen waarin praktijken worden omschreven die succesvol blijken te zijn in het terugdringen van vsv. Opvallend is dat in boeken en artikelen vanaf 2000 een steeds grotere nadruk is komen te liggen op de omgevingsfactoren die van invloed zijn op vsv, volgens Lehr *et al.* (2003) resulterend in interventieprogramma's die in toenemende mate rekening houden met de omgeving (zowel schoolsituatie als het gezin en de buurt, maar ook de invloed van leeftijdsgenoten) waarin risicojongeren opgroeien. Een grootschalig kwalitatief onderzoek van Terry (2008) in Canada onder volwassenen die als adolescenten voortijdig school hebben verlaten maakt bijvoorbeeld inzichtelijk dat ouders en leeftijdsgenoten zowel een positieve invloed (binden aan school) als een negatieve invloed (niet inspelen op risicovol gedrag, zoals spijbelen, slechte schoolprestaties; jongeren niet stimuleren of aanzetten tot schoolactiviteiten of zelfs – paradoxaal – het motiveren geen aandacht te besteden aan schoolactiviteiten; pesten) op jongeren uitoefenen. Vergelijkbare, kwantitatieve, resultaten worden gevonden in onderzoek van Beekhoven en Dekkers (2005b) en Pfeifer en Cornelißen (2010). Zowel Beekhoven en Dekkers (2005b) als Luyten *et al.* (2003) en Traag en Van der Velden (2011) onderschrijven namelijk het effect dat het door Bourdieu geïntroduceerde concept van cultureel kapitaal op sociale stratificatie – ofwel dat de sociaaleconomische achtergrond van kinderen van invloed is in hoeverre ouders hun kinderen ondersteunen en begeleiden bij voltooiing van een opleiding. In deze theorie van Bourdieu wordt verondersteld dat sociale ongelijkheid door de generaties heen wordt overgeërfd (een gegeven dat in longitudinaal onderzoek in het Verenigd Koninkrijk van Schoon en Duckworth [2010] bevestigd lijkt te worden). Naast cultureel kapitaal zien Traag en Van der Velden (2011) ook een belangrijke rol weggelegd voor economisch (de financiële middelen van ouders), menselijk (de cognitief stimulerende omgeving, in hoeverre jongeren leren van bijvoorbeeld ouders en leeftijdsgenoten) en sociaal kapitaal (de interactie tussen ouders en kinderen) – samen met cultureel kapitaal door Traag en Van der Velden (2011, p. 55) samengevat als 'family capital'.

Een belangrijke aanbeveling van Lyche (2010, p. 29) met betrekking tot interventieprogramma's heeft betrekking op wanneer deze ingezet moeten worden en op welke schaal:

The earlier the intervention, the broader the target should be, preventing the rise of problem behaviour in itself. As students get older and start exhibiting signs of identified riskfactors, interventions should become more targeted, towards groups and then towards individuals.

Engagement – binden en verbinden

Er is zowel empirische als theoretische onderbouwing (zie voor de literatuur onder andere Anderson *et al.*, 2004, p. 97; Archambault *et al.*, 2009; Balfanz *et al.*, 2007; Battin-Pearson *et al.*, 2000; Finn, 1989; Fredricks *et al.*, 2004; Klem & Connell, 2004; Lyche, 2010; Osterman, 2000) van het effect van binding ('engagement') met de school en het verbeteren van de schoolprestaties. Binding uit zich niet alleen in het volgen van lessen, het maken van huiswerk, en positief gedrag, maar ook op de psychologische identificatie met de school, en het gevoel dat de jongere wordt gerespecteerd als individu. Met name de ondersteuning die jongeren van docenten ervaren is bepalend in hoeverre ze zich aan de school verbonden voelen – meer dan support vanuit de ouders of leeftijdsgenoten (Osterman, 2000).

Fredricks *et al.* (2004, p. 60, 62-65) onderscheiden drie vormen van binding: 1) *gedragsmatige binding* uit zich in participatie van lessen en buitenschoolse activiteiten; 2) *emotionele binding* wat bestaat uit positieve en negatieve reacties op docenten, leeftijdsgenoten en school, en is gericht op het creëren van een band met een institutie (school) en de intrinsieke wil om werk te verrichten (studeren); 3) *cognitieve binding* wat zich richt op de cognitieve inspanningen die moeten worden verricht om een taak naar behoren te voltooien.

Een belangrijke factor voor de mate van binding is in hoeverre schoolcurricula leerlingen weten te boeien. Onderzoek (zie voor een overzicht Lyche, 2010, p. 17) heeft uitgewezen dat wanneer onderwijs jongeren niet weet te boeien, dit ten koste gaat van hun motivatie onderwijs te volgen, met een groter risico op het zich onttrekken van school tot gevolg. Een andere aanbeveling die gedaan kan worden met betrekking tot het binden van jongeren met de school is, naast het aanbieden van boeiend onderwijs, het inzetten op voor jongeren leuke activiteiten met een minder dwingend en schools karakter, zoals structurele sportactiviteiten en 'leisure' activiteiten (bijvoorbeeld een 'chill' ruimte binnen de school, schoolfeesten) (Pfeifer & Cornelißen, 2010; Terry, 2008). Pfeifer en Cornelißen (2010) hebben in hun onderzoek zelfs significant bewijs gevonden voor het gegeven dat sport een positief effect heeft op de schoolprestaties van leerlingen, en daardoor indirect bijdraagt aan het voorkomen van voortijdige schooluitval. De assumptie is dat sportactiviteiten namelijk 'slechte'/negatieve 'leisure' activiteiten reduceert, zoals televisiekijken, roken, drinken, en drugsgebruik. Een ander positief effect van sport is dat jongeren meer 'soft skills' ontwikkelen (zoals het volgen van opdrachten, het werken in teamverband, presteren in een gereguleerd systeem, en socialisatie binnen een groep) en dat het een beroep doet op hun verantwoordelijkheid, motivatie, discipline, zelfdiscipline, en zelfvertrouwen – resulterend in minder spijbelgedrag en een toegenomen motivatie om school af te maken en sociale interacties tussen leeftijdsgenoten.

Volgens Grant (zie Anderson *et al.*, 2004) is binding de bepalende factor voor het probleem van voortijdig schoolverlaten. Wel zal al in een zo vroeg mogelijk stadium ingezet moeten worden op binding met de school, want ondanks het gegeven dat voortijdig schoolverlaten pas echt een probleem begint te worden vanaf de middelbare school, begint het 'ontbindingsproces' met de school veelal in een eerder stadium (Dynarski *et al.*, 2008). Het is namelijk de basisschool waar een leerling interesse in school en leren begint te ontwikkelen. Volgens Dynarski *et al.* (2008) zou daarom al in een zo vroeg mogelijk stadium ingezet moeten worden op screening van gedrag wat als voorspeller van voortijdig schoolverlaten wordt gezien, zoals spijbelen, geen huiswerk maken en gedragsproblemen in de klas.

Belonging – erbij horen

Naast binden en boeien zou ook op school in de klas prominent aandacht uit moeten gaan naar het erbij horen ('belonging') (zie onder andere Finn, 1989; Fredricks *et al.*, 2004; Lee & Breen, 2007; Osterman, 2000), dat gedefinieerd kan worden als het gevoel van het individu dat hij of zij wordt geaccepteerd, wordt ingesloten en aangemoedigd door anderen. 'Erbij horen' is een essentiële voorwaarde voor het creëren van gemeenschapszin: het draagt eraan bij dat mensen het gevoel hebben betekenisvol te zijn voor anderen. Binnen een groep waar zorg voor elkaar wordt gedragen, hebben mensen een gezamenlijk vertrouwen in dat ieders individuele behoeften wordt voorzien doordat er 'committent' naar elkaar is (Osterman, 2000). Daarentegen, in groepen waar geen zorg voor elkaar bestaat en waarin leerlingen het gevoel hebben er niet bij te horen, bestaat een groot risico op minderwaardigheidsgevoelens en depressie bij leerlingen (Lee & Breen, 2007). In scholen waar teveel de nadruk wordt gelegd op schoolprestaties ontbreekt gemeenschapszin, er wordt juist een tendens gezien naar competitief gedrag, door Osterman (2000, p. 355) als volgt verwoord:

We want children to succeed; we reward those who do. Unfortunately, this is an orientation that fosters competition and differentiation, and one which teachers convey through their interaction with students.

Een te competitief ingezet curriculum vraagt een te grote inspanning voor deze categorie jongeren die vaak al negatieve ervaringen hebben met leren (Smyth, 2005). Door de nadruk op competitief gedrag

wordt voorbij gegaan aan samenwerking – een belangrijke factor, aldus Osterman (2000), in het ontstaan van vervreemding, vereenzaming en polarisering. Onderzoek (zie voor een overzicht Osterman, 2000, p. 349) heeft uitgewezen dat ‘cooperative learning’ (leren door middel van samenwerking) een significant positief effect heeft op het ontwikkelen van goede relaties tussen ‘peers’:

Cooperative learning directly affects the frequency of student interaction and, if properly implemented, also the nature of student interaction. In theory, structuring the work to require and reward group effort (positive interdependence) for task completion and for the learning of each individual group member insures a greater level and different quality of interaction than under competitive or individualistic learning conditions. The task is structured so that members of the group need each other (Osterman, 2000, p. 349).

Voorwaarde voor dit ‘cooperative learning’ is het creëren van kleine leereenheden waarin (voornamelijk de teruggetrokken) leerlingen zich op hun gemak voelen (Osterman, 2000). In dergelijke leerstrategieën staat de leerling centraal en wordt de intrinsieke motivatie tot leren gestimuleerd (Lee & Breen, 2007). Osterman (2000) maakt in haar literatuurstudie inzichtelijk dat reeds in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw sterke correlaties werden gevonden tussen een gebrek aan het gevoel erbij te horen op school en uiteenlopende psychische en psychiatrische stoornissen. Daarentegen, zoals Osterman (2000, p. 331) stelt:

When children experience positive involvement with others, they are more likely to demonstrate intrinsic motivation, to accept the authority of others while at the same time establishing a stronger sense of identity, experiencing their own sense of autonomy, and accepting responsibility to regulate their own behavior in the classroom consistent with social norms.

Zoals White en Kelly (2010) betogen is adolescentie een kritische periode in de ontwikkeling waarin veel jongeren zich negatief en opstandig opstellen ten opzichte van de school en worden in toenemende mate beïnvloed door leeftijdsgenoten, niet altijd even positief uitpakkend. Een belangrijke bevinding uit de literatuurstudie van Osterman (2000) is de invloed van leeftijdsgenoten op het gevoel van jongeren erbij te horen. Uiteenlopend onderzoek (zie Osterman, 2000, p. 335-336) maakt inzichtelijk dat jongeren die niet door hun leeftijdsgenoten worden geaccepteerd, eerder geneigd zijn zich aan school te onttrekken en de kwaliteit van leven negatief te beoordelen. Jongeren die het risico lopen voortijdig school te verlaten zullen wanneer ze veel optrekken met andere risicojongeren een toenemende druk ervaren de waarden en normen zoals deze binnen de school heersen te verwerpen, terwijl als ze voortdurend geconfronteerd worden met de succesvolle schoolprestaties van andere jongeren minderwaardigheidsgevoelens kunnen ontwikkelen (Battin-Pearson *et al.*, 2000; Osterman, 2000).

Elementen van interventieprogramma's

Ook in dit programma is een centrale rol toebedeeld aan medewerkers. In dit programma heten zij ‘monitor’, maar in grote lijnen komt deze rol overeen met die van coach, mentor of casemanager. Een ‘monitor’ onderhoudt intensieve relaties met de jongere en zijn of haar ouders met als doel jongeren voor de school te behouden. Een monitor is in staat om zich aan te passen aan de jongere en de situatie zoals deze zich voordoet, is in staat om in conflicten te bemiddelen, en heeft organisatorische vaardigheden om de ‘case te managen’. Doel is niet zozeer het realiseren van een vriendschappelijke band met de jongere, maar eerder een relatie die gekenmerkt wordt door zorg en ondersteuning. Doorgaans is een monitor geen docent, maar iemand afkomstig uit de buurtgemeenschap die vaak wel een achtergrond heeft in het werken met risicojongeren. De boodschap die een monitor voortdurend uitdraagt is dat educatie belangrijk is en de jongere de capaciteiten heeft op school te slagen. Het contact met de monitor is laagdrempelig: ook buiten schooltijden zijn zij voor jongeren bereikbaar.

Het aspect van ‘Check & Connect’ richt zich op de verbindingen aanleggen tussen de jongere, zijn of haar ouders en de school. ‘Gecheckt’ wordt in welke mate deze binding succesvol is, op basis waarvan veranderingen en verbeteringen in het de ‘connection’ plaatsvinden. Een monitor toont zich hierin duurzaam volhardend en consistent.

'Check & Connect' heeft bewezen effectief te zijn in het terugdringen van voortijdig schoolverlaten (Anderson *et al.*, 2004). Een sterkere binding met de school werd door de onderzoeker gezien als een toenemende bereidheid onder jongeren lessen te volgen en hun huiswerk te voltooien. Daarnaast bleek dat ouders meer betrokken raakten met de schoolprestaties van hun kinderen en was er sprake van een betere communicatie tussen de ouders en de school.

Op basis van hun onderzoek komen Anderson *et al.* (2004, p. 110) tot vier implicaties voor het onderwerpen van interventieprogramma's gericht op binding met de school:

1. *Gedragmatige implicaties.* Gericht op participatie in de klas, het eventueel inrichten van extra curricula.
2. *Academische implicaties.* Voldoende tijd om een opdracht naar behoren te voltooien.
3. *Cognitieve implicaties.* Zelfsturend leren, nadruk op eigen verantwoordelijkheid.
4. *Psychologische implicaties.* Gevoel erbij te horen, relaties met docenten en leeftijdsgenoten.

Lever *et al.* (2004) omschrijven het 'FUTURES Program', een programma ontwikkeld speciaal voor risicojongeren in steden in de staat Maryland, Verenigde Staten. Dit programma richt zich op verbinden van het schoolsysteem met praktijkgerichte trainingen en het bedrijfsleven. Belangrijke elementen zijn het aanleren van basiscompetenties, het opdoen van werkervaring, motivatie en leiderschap, ondersteuning, en begeleiding van jongeren naar de arbeidsmarkt. Voorafgaand aan het programma volgen jongeren zogeheten 'summerschools' waarin ze worden bijgespijkerd in basisvaardigheden, zoals wiskunde, lezen en schrijven, ict-vaardigheden. Ook is een deskundige op het gebied van psychische problemen aanwezig die ondersteuning aan jongeren biedt en docenten aanstuurt hoe met jongeren om te gaan.

Jongeren worden in kleine klassen geplaatst en krijgen bovengemiddelde begeleiding en ondersteuning. Docenten krijgen intensieve begeleiding van deskundigen op het zo goed mogelijk geven van onderwijs en het bieden van psychosociale ondersteuning.

Centraal in het programma staan de 'youth advocates', beter te omschrijven als coaches of case managers. Deze personen zijn er voornamelijk ter ondersteuning van jongeren bij problemen met betrekking tot het onderwijs, maar ook andere levensgebieden. Contact met hen is laagdrempelig. Ook een zogeheten 'transition advocate' is betrokken in het programma; een coach die zich voornamelijk focust op toeleiding naar de arbeidsmarkt.

In het programma zijn er korte lijnen met zorginstellingen, zoals buurtgerichte geestelijke gezondheidszorg, die met name de jongeren proberen te bereiken die psychische problemen hebben maar niet de weg weten te vinden naar de reguliere zorginstellingen.

Het 'FUTURES Program' heeft bewezen door de integrale aanpak met zorginstellingen en het bedrijfsleven het percentage voortijdig schoolverlaters terug te dringen (Lever *et al.*, 2004). Door de nadruk te leggen op de persoonlijke groei van jongeren en het versterken van hun veerkracht (in Engels bekend als de term 'resilience') door middel van intensieve, integrale begeleiding zijn jongeren beter in staat om een diploma te behalen en een plek te vinden op de arbeidsmarkt. Cruciaal blijkt telkens de warme betrokkenheid van volwassenen die een belangrijke rolmodel vormen voor de jongeren.

Kerncompetenties voor jongeren

Interventieprogramma's richten zich niet eenzijdig op het afleren van problematisch gedrag. Het aanleren en versterken van competenties staat ook centraal. Op basis van empirisch en literatuuronderzoek formuleren Bradshaw *et al.* (2008) een aantal kerncompetenties.

De eerste die wordt benoemd is een *positief zelfbeeld*. Het is bekend dat zwakke schoolprestaties een negatieve invloed uitoefenen op het zelfbeeld van jongeren. Het risico bestaat hier van een zichzelf in stand houdend proces: het zwakke zelfbeeld van jongeren wordt aangetast door zwakke prestaties, wat de jongeren demotiveert om de volgende keer beter te presteren met wederom slechte prestaties en een nog negatiever zelfbeeld tot gevolg. Het doorbreken van deze negatieve spiraal zou speerpunt moeten zijn. Jongeren zullen meer eigenwaarde ontwikkelen naarmate ze meer successen boeken.

Zelfcontrole is belangrijk in het reguleren van het eigen gedrag. Jongeren die in staat zijn hun emoties en gedrag beter te beheersen, presteren op school beter: ze zijn in staat om doelen te stellen en door goed te plannen deze te verwezenlijken. Ook belangrijk hier is dat de 'locus of control' (Bradshaw *et al.*, 2008, p. 23) – het geloof de situatie en de uitkomsten te kunnen beïnvloeden – bij jongeren wordt gestimuleerd. Jongeren met een sterke externe 'locus of control' hebben het gevoel dat ze geen invloed hebben op de uitkomsten, maar dat deze volledig door de omgeving worden bepaald.

Besluitvorming. Het is bekend dat het gedrag van jongeren bepaald wordt door hun attitude, referentiekader en de mate waarin ze in staat zijn hun gedrag te reguleren (zelfcontrole). De besluitvorming van jongeren om wel dan niet hun diploma te behalen is dus hier afhankelijk van: jongeren met een positieve houding ten opzichte van school, die de norm hebben een diploma te behalen en goed in staat zijn hun gedrag te reguleren en schooltaken te plannen, lopen minder risico voortijdig school te verlaten. Jongeren die weinig verwachtingen hebben van de beloningen van een schooldiploma (bijvoorbeeld de mogelijkheden van het hebben van een diploma op de arbeidsmarkt) zijn eerder geneigd de school voortijdig te verlaten.

Moreel en prosociaal gedrag. Jongeren met een sterk ontwikkelde empathie en prosociaal gedrag zijn beter in staat om conflicten met leeftijdsgenoten te bespreken en op te lossen. Deze jongeren zijn minder ontvankelijk voor risicovol gedrag en hebben vaak betere schoolprestaties.

Sterke verbondenheid met ouders. Volgens Bowlby (1980) zal elk kind van nature hechtingsgedrag richting de opvoeders vertonen. Een al of niet veilige hechting heeft niet alleen invloed op sociaal-emotionele aspecten binnen relaties maar op het gehele functioneren van een persoon. Uit de hechtingsliteratuur is bekend dat jongeren die een sterke hechting met ouders hebben ontwikkeld minder problemen op latere leeftijd ontwikkelen. Een veilige hechting met de ouders is van positieve invloed op het copinggedrag van jongeren, het ontwikkelen van een positief zelfbeeld en zelfcontrole. Belangrijk is om ouders in de school van hun kinderen te betrekken, zodat zij hen kunnen ondersteunen in het ontwikkelen van positieve verwachtingen met betrekking tot het onderwijs. Door hechtingsproblemen lopen overbelaste jongeren risico op een gezonde groei van adolescentie naar volwassenheid – ze ontberen de steun van ouders die broodnodig is. Overbelaste jongeren hebben moeite met het formuleren van een eigen biografie; ze zijn onvoldoende in staat om de verschillende rollen (tegelijkertijd een student, werknemer, gezinslid, maar ook een actief burger) aan te nemen die de samenleving van ze vraagt (Côte & Bynner, 2008; Geldens & Bourke, 2008; Leccardi, 2005).

Aanbevelingen gedaan door 'Institute for Education Sciences' (Verenigde Staten)

We besluiten deze paragraaf met zes aanbevelingen gedaan door 'The Institute for Education Sciences' (IES) (met onder andere gerenommeerde namen als Russell Rumberger, Jeremy Finn en Mark Dybranski die hierin participeren) in opdracht van de 'U.S. Department of Education' (zie Dynarski *et al.*, 2008). We besteden in dit rapport prominent aandacht aan deze aanbevelingen omdat de auteurs het gevonden wetenschappelijke bewijs voor de aanbevelingen onderverdelen in 'high', 'moderate' en 'low'. We zullen ze allen toelichten en met zienswijzen uit andere bronnen aanvullen:

Aanbevelingen met betrekking tot de diagnostiek:

- I. Maak gebruik van registratiesystemen die een realistische schatting schetsen van het aantal schoolverlaters en helpt bij het in beeld brengen van de jongeren die behoren tot de risicogroep.²² (*low*)

Dit wordt door Dybranski *et al.* (2008) (eveneens door Herweijer, 2008; Jozefowicz-Simbeni, 2008; Lehr *et al.*, 2002; Ziomek-Daigle, 2010) als de gebruikelijke eerste stap gezien. Een kritische analyse zorgt namelijk voor een duidelijke 'scope' waar het te voeren vsv-beleid op gebaseerd dient te worden. Wie zijn de jongeren die de extra begeleiding het meest nodig hebben

²² Zoals Montecel *et al.* (2004) duidelijk stellen zijn beleidsmakers vaak pas bereid concrete actie te ondernemen wanneer ze zich bewust zijn van de significantie van het aantal jongeren die daadwerkelijk uitvallen en welke negatieve gevolgen dit heeft voor de arbeidsmarkt en samenleving. Een goed werkend registratiesysteem is dan ook volgens deze auteurs een eerste vereiste waar aan moet worden voldaan.

en welke voorziening en begeleiding zijn deze jongeren het meest gebaat? Belangrijk volgens de onderzoekers is een coördinator (of bij een grote school een coördinerend team) dan te stellen die alle data registreert, veranderingen signaleert en op basis hiervan het beleid bijstelt. Een belangrijke indicator voor het risico op voortijdig schoolverlaten vormt absentie, ofwel het ongeoorloofd afwezig zijn – White en Kelly (2010) stellen dan ook dat dit één van de eerste factoren moet zijn waarop wordt gemonitord. Vroegtijdige signalering van risicofactoren is dan ook een vereiste (zie ook Onderwijsraad, 2005).

Interventies gericht op de doelgroep

2. Stel volwassenen aan als coaches ('advocates'). Aan de hand van hun kwaliteiten worden coaches aan bepaalde jongeren toegewezen. (*moderate*)
Coaches zijn verantwoordelijk voor het onder de aandacht brengen van leer- en sociale problemen, communicatie tussen de school en de familie, en opkomen voor de belangen van de jongeren. Het werk kan gekenmerkt worden als dat van een casemanager. Belangrijk is dat coaches in staat zijn een relatie met jongeren op te bouwen die gekenmerkt wordt door vertrouwen en onvoorwaardelijkheid.²³ Coaches moeten dan ook in staat zijn zich in te leven in de jongeren en te adapteren aan hun leefomgeving. Essentieel volgens Dybranski *et al.* (2008) is verder dat coaches niet overbelast worden en een maximale 'caseload' hebben van 15 jongeren, maar daarentegen wel buiten schooltijden en in weekenden bereikbaar zijn.
3. Zorg voor ondersteuning bij en verrijking van het leerproces om zodoende de leerprestaties te verbeteren. (*moderate*)
Zoals Dybranski *et al.* (2008) in hun literatuurstudie laten zien heeft wetenschappelijk onderzoek bewezen dat het ondersteunen bij en het verrijken van het leerproces jongeren uitrust met essentiële competenties en de negatieve cirkel van leren-frustratie-motivatatieproblemen doorbreekt en daardoor de kans op voortijdig schoolverlaten verkleint. Ook worden vervreemdingsprocessen ('alienation') met betrekking tot de school hierdoor doorbroken. Binding met school lijkt dé 'antidote' (tegengif) te zijn van vervreemding (Fredricks *et al.*, 2004, p. 60). Bij programma's kan gedacht worden aan intensieve binnen- en buitenschoolse programma's, huiswerkondersteuning en tutorprogramma's. In dit soort programma's kan ook gebruik worden gemaakt van 'peer support', ofwel ondersteuning door leeftijdsgenoten (White en Kelly, 2010).
4. Implementeer programma's om ervoor te zorgen dat het problematisch gedrag van jongeren in klassen wordt aangepakt en die hen helpen hun sociale vaardigheden te verbeteren. (*low*)
Scholen spelen een belangrijke rol in het helpen van jongeren hun emoties in relatie met volwassenen en leeftijdsgenoten te herkennen, begrijpen en reguleren. Door hier prominent aandacht voor te hebben zullen scholen beter in staat zijn problematisch gedrag van jongeren in de klas aan te pakken door ze te leren op een positieve manier te interacteren en communiceren. Het buiten de klas plaatsen van jongeren met problematisch gedrag in speciale programma's zorgt er tevens voor dat dynamiek in de klas wordt verkleind en docenten daardoor worden ontlast. Een ander bijkomend voordeel is dat jongeren de lange termijn consequenties van hun gedrag leren inzien. Een belangrijke voorwaarde voor het opzetten van dergelijke programma's is gebruik te maken van buitenschoolse expertise, er kan hierbij gedacht worden aan kennis en ervaring vanuit de geestelijke gezondheidszorg, jeugdzorg, verslavingszorg en het welzijnswerk.

School-brede interventies

5. Maak de leeromgeving en de begeleiding persoonlijker, zodat er een sterkere binding tussen jongeren, docenten en de school zal ontstaan. (*moderate*)
Voornamelijk op grote scholen bestaat het risico dat jongeren zich vervreemden van de school, met een gebrekkige hechting aan de school en een groter risico op voortijdig schoolverlaten tot gevolg. Wetenschappelijk onderzoek (zie Dybranski *et al.*, 2008; Rumberger, 2001) bewijst keer op keer dat binnen kleinschalige schooleenheden een beter klimaat heerst, minder spijbelgedrag

²³ Telkens komt het belang van de vertrouwensband met tenminste één volwassene naar voren in de literatuur (Montecel *et al.*, 2004).

voorkomt en daardoor de prestaties van jongeren toenemen resulterend in een hoger percentage jongeren die succesvol het schooltraject doorlopen. Daarentegen vindt Herweijer (2008) bewijs voor dat de uitval in Nederland op grotere vestigingen juist kleiner is dan op kleinschalige vestigingen – als verklaring geeft hij aan dat dit voor het voortgezet onderwijs gelegen kan zijn dat VMBO-leerlingen zich optrekken aan leerlingen van de havo of vwo (zie ook Traag & Van der Velden, 2007). Ook zou de leerlingzorg binnen grotere vestigingen beter georganiseerd zijn. Om een gevoel van kleinschaligheid en geborgenheid ook binnen grote schooleenheden te realiseren kan gedacht worden aan het creëren van ‘scholen in scholen’ (Dybranski *et al.*, 2008; Rumberger, 2001); een meer persoonlijke educatieve omgeving (Klem & Connell, 2004), hetgeen ook resulteert in een sterkere binding met de school (Fredricks *et al.*, 2004). Het schoolklimaat laat zich herkennen door ethische en zorgzame relaties tussen docenten en jongeren, wederzijds respect en eerlijkheid, en een gezamenlijk gedragen verantwoordelijkheid onder docenten om hun leerlingen over de eindstreep te trekken. Schoolprestaties nemen significant toe wanneer dit warme klimaat gepaard gaat met structuur en een nadruk op het behalen van leerdoelen (Balfanz *et al.*, 2007; Dybranski *et al.*, 2008; Fredricks *et al.*, 2004; Herweijer, 2008; Klem & Connell, 2004)²⁴; een zekere ‘academic press’ is volgens Dybranski *et al.*, (2008) dan ook een vereiste.²⁵ De Nederlandse reboundvoorziening lijkt overlap te hebben met de door Dybranski *et al.* (2008) benoemde ‘scholen in scholen’. Een rebound is een kleine groep jongeren die tijdelijk uit de reguliere klassen zijn geplaatst in verband met gedragsproblematiek. Er wordt met name ingezet op het versterken van zelfcontrole en sociale competenties. Daarnaast wordt gericht op het versterken van het zelfbeeld, woedebeheersing en probleemoplossend vermogen. Gewenst gedrag wordt positief bekrachtigd. “In een periode van drie tot vier maanden wordt ingezet op onderwijs en gedragsverandering, herstel van de verhoudingen, verbetering van de leerattitude en het inhalen van leerachterstanden. Deze periode biedt tevens de mogelijkheid voor zowel de school als de leerlingen om even op adem te komen” (Holter & Bruinsma, 2010, p. 10).

6. Stel een rigoureuze en relevante instructie/begeleiding centraal zodat jongeren zich beter kunnen identificeren en binden met leren, en rust jongeren uit met competenties die zij nodig hebben om een diploma te behalen en die hen helpen hun weg te vinden op de arbeidsmarkt. (*moderate*)
In het kader van aansluiting vinden met de arbeidsmarkt geven Dybranski *et al.* (2008) een aantal aanbevelingen. Voor de categorie ‘overbelaste jongeren’ lijkt met name de volgende aanbeveling van belang: het inrichten van een leeromgeving die aansluit op de ‘echte wereld’ en mogelijkheden biedt voor werkplekgerelateerd leren (zie ook Harvey, 2001). Om dit te kunnen realiseren zouden docenten zich voortdurend moeten laten bijscholen om voortdurend in staat te zijn een link te leggen tussen de school, het leren en de arbeidsmarkt om zodoende de jongeren uit te rusten met de competenties die zij nodig hebben hun weg te vinden op de arbeidsmarkt en een plaats te krijgen in de samenleving. Intervisie onder en supervisie voor docenten kan hier een welkome bijdrage tot leveren, omdat op deze manier leergemeenschappen tussen docenten worden gecreëerd waarin docenten elkaar kunnen instrueren en van feedback voorzien. Competenties gericht op ‘employability’ zullen jongeren in staat stellen zich beter aan te kunnen passen aan de eisen die aan hen op de arbeidsmarkt worden gesteld. Daarnaast is recentelijk door minister Van Bijsterveldt-Vliegenthart (2011, p. 4) van OCW geopperd dat het aantal kwalificaties en

²⁴ Zoals Fredricks *et al.* (2004) in hun literatuurstudie laten zien, is dat jongeren een groter risico lopen op voortijdig schoolverlaten als ze geen positieve, ondersteunende relatie met een docent hebben.

²⁵ Echter bestaat hier ook een keerzijde. Zoals Dynarski en Gleason (2002) stellen, hoe intensiever een programma (zoals een school in een school) des te groter de kans dat jongeren die het risico lopen voortijdig school te verlaten daadwerkelijk worden geholpen, maar dat aan de andere kant ook het gevaar van stigmatisering op de loer ligt hetgeen hen verder van de ‘normale’ school doet vervreemden (iets waar ook Eimers [2006] voor waarschuwt). Daarnaast kunnen jongeren onwelwillend tegenover een dergelijk ‘bijzonder’ programma staan, of zijn ouders niet bereidwillig hun kinderen in programma’s te laten plaatsen (Rumberger, 2001). Een andere keerzijde is dat probleemgedrag versterkt kan worden zodra probleemjongeren bij elkaar worden geplaatst en er niet voldoende aandacht, steun en hulp aan deze jongeren wordt gegeven (Holter & Bruinsma, 2010).

opleidingen binnen het MBO moet worden teruggebracht: “Slimme bundeling van kwalificaties en opleidingen moet leiden tot doelmatigere opleidingen van een hogere kwaliteit die inspelen op de behoefte van het bedrijfsleven.”

Het voorkomen van versnippering

Door de jaren heen is een breed scala aan interventies ontstaan om de problematiek van voortijdig schoolverlaten te tackelen. Vaak zijn deze interventies ondoorzichtig – de transparantie ontbreekt. Ook werken veel programma's langs elkaar heen zonder dat er in voldoende mate gekeken wordt waar van elkaar kan geleerd worden. Eimers (2006) en Eimers en Visser (2009) spreken in dit geval van de 'rafelrand van het beroepsonderwijs' – ofwel halve leer/werktrajecten die moeilijk aansluiting bieden op de arbeidsmarkt. Door de versnippering en discontinuïteit is veel expertise en zijn ervaren beroepskrachten verloren gegaan, terwijl de omgang met risicoleerlingen specifieke capaciteiten aan deskundigheid vraagt. Daardoor verschuift de druk naar betrokken docenten die een “natuurlijke aanleg” hebben met de doelgroep om te gaan (Eimers, 2006, p. 47). Naast gebrek aan transparantie is het vaak het geval dat interventies sporadisch worden uitgevoerd en zich kenmerken door een korte termijn planning en het ontbreken van een evaluatie-instrument, en zijn daardoor in onvoldoende mate gericht op het monitoren van korte en lange termijn doelen (White & Kelly, 2010). Om daadwerkelijk vast te stellen dat interventieprogramma's succesvol zijn is het volgens White en Kelly (2010) aanbevelingswaardig om meer in te zetten op longitudinaal onderzoek waarin een grote groep jongeren gedurende langere tijd wordt gevolgd.

A.4 STARTKWALIFICATIE EN JEUGDWERKLOOSHEID

De startkwalificatie als onderwijsnorm werd in de jaren negentig ingevoerd (Eimers, 2006). Uitgangspunt is dat jongeren pas het onderwijs mogen verlaten als ze een startkwalificatie hebben (Herweijer, 2008).²⁶ Het was met name een reactie op de toentertijd grote zorgen met betrekking tot een groeiende jeugdwerkloosheid. Jongeren met een startkwalificatie worden geacht grotere kansen een plek te vinden op de arbeidsmarkt. Onderzoek heeft deze aanname ondertussen bewezen (zie Eimers, 2006). Uit recente CBS-cijfers blijkt dat in 2010 de werkloosheid onder jongeren met een startkwalificatie op 7,3% lag terwijl dit voor jongeren zonder startkwalificatie 15,3% en daarom twee keer zo hoog was (zie Walz *et al.*, 2011, p. 77). Onderwijs speelt dan ook een belangrijke rol in het economische succes van individuen (Van Elk *et al.*, 2011). Jongeren zonder startkwalificatie zijn moeilijker naar opleiding of werk te begeleiden (Algemene Rekenkamer, 2008). De kans dat jongeren met een startkwalificatie werkloos worden is kleiner, daarnaast hebben ze vaak hogere en beter betaalde functies. Volgens Eimers (2006) staat dan ook de waarde van de startkwalificatie niet ter discussie. Wel is hij kritisch over het feit dat jongeren zonder startkwalificatie vaak negatief worden afgeschilderd – alsof het niet in het bezit hebben van een startkwalificatie per definitie tot mislukken op de arbeidsmarkt en het slagen in de samenleving betekent. Deze stigmatisering is dan ook zeker niet terecht. Voornamelijk de groep 'opstappers' blijkt goed in staat hun plek op de arbeidsmarkt en in de samenleving te vinden.

In dit deel van de literatuurstudie schetsen we een korte geschiedenis van jeugdwerkloosheid in Nederland en welke gevolgen dit heeft gehad op het onderwijsbeleid en de maatschappelijke positie van jongeren. We benadrukken het belang van het bestrijden van jeugdwerkloosheid om zodoende te voorkomen dat een grote groep jongeren afglijdt in gemarginaliseerde posities waar niet alleen zichzelf maar ook de samenleving als geheel de wrange vruchten van zal moeten plukken.

²⁶ Een startkwalificatie vormt het bewijs van een afgeronde opleiding op minimaal MBO niveau 2, afgeleid van de kwalificatiestructuur van de Wet educatie en beroepsonderwijs.

Recente ontwikkelingen met betrekking tot jeugdwerkloosheid

In oktober 2009 werd de ‘Wet investeren in jongeren’ ingevoerd waardoor de leeftijdsgrens van de aanpak van jeugdwerkloosheid is verhoogd tot 27 jaar. Doel van de wet is arbeidsparticipatie van jongeren tot 27 jaar. De wet verplicht gemeenten om jongeren een leer- of werktraject aan te bieden. Jongeren komen in beginsel niet in aanmerking voor een uitkering, waarbij een uitzondering wordt gemaakt voor jongeren die door ziekte of belemmeringen niet kunnen werken (Algemene Rekenkamer, 2011). De wereldwijde financiële crisis van 2008 heeft hard toegeslagen in de OECD landen. In 2009 was de ratio werkloze jongeren gestegen met 6% tot een percentage van 19%.²⁷ In totaal 15 miljoen jongeren in de OECD landen waren in 2009 werkloos, vier miljoen meer dan twee jaar eerder (Scarpetta *et al.*, 2010). In de EU nam de jeugdwerkloosheid in de periode 2008-2010 toe van 14,7% tot over de 20%, voornamelijk doordat de vraag naar jonge arbeiders in de bouw drastisch verminderde (Bell & Blanchflower, 2011). Een andere oorzaak zien Bell en Blanchflower (2011, p. 3) in het concept “last-in first-out”, zodat jongeren de eersten zijn die ontslagen worden tijdens een economische recessie.²⁸ En ondanks dat “flexicurity” (tijdelijke contracten leidend tot een vaste overeenkomst – het “stepping-stone effect”) voor de crisis vaak nog een opstap betekende naar een permanente baan (OECD, 2008, p. 14), is het niet ondenkbaar dat in economisch mindere tijden tijdelijke contracten niet worden verlengd. Ook het gebrek aan werkervaring is hier aan debet (OECD, 2008, p. 50). Uit recente cijfers van het CBS blijkt dat de jeugdwerkloosheid in Nederland als gevolg van de crisis in 2009 flink was gestegen naar 13,9%, terwijl dit een jaar eerder nog 8,3% was (zie Algemene Rekenkamer, 2011).²⁹ Nederland brengt het er relatief nog goed vanaf – in zowel Frankrijk als Italië bleek in 2009 één op de vier jongeren werkloos te zijn, in Spanje was zelfs 40% van de jongeren werkloos (Scarpetta *et al.*, 2010).³⁰ En hoewel er sprake is van een licht herstel van de wereldeconomie, blijven de vooruitzichten voor jongeren op werk somber. Gevaar van langdurige werkloosheid ligt daardoor op loer (zie ook Mroz en Savage [2006, p. 260] die wijzen op een “spell of unemployment” wat jongeren belemmert in de accumulatie van “human capital”, zich voornamelijk uitend in minder inkomsten [p. 264]; Bell en Blanchflower [2011, p. 3] spreken in dit kader van “underemployment” zodat jongeren moeilijk “human capital” kunnen verwerven), en daardoor het gevaar op een sociaal uitgesloten generatie levend in armoede. Scarpetta *et al.* (2010, p. 16) spreken in dit kader van de “potentially scarring effects of unemployment on youth”:

‘Scarring’ means that the mere experience of unemployment will increase future unemployment risks and/or reduce future earnings, mainly through effects associated with human capital (i.e. deterioration of skills and foregone work experience) or signaling effects (i.e. periods of unemployment convey a signal of low productivity to potential employers). The longer the unemployment spell lasts, the more individual productivity will be affected and the lower the level of initial qualification, the longer the scarring effects are likely to last.

Het hier bovenstaande citaat impliceert dat overheidsbeleid zich moet richten op een duurzame verbinding tussen jongeren en de arbeidsmarkt. Een aanzet hiertoe kan worden gegeven door jongeren meer begeleiding te bieden bij het vinden van werk en ondersteuning tijdens de opstartfase wanneer er een baan is gevonden. Ook zou volgens Scarpetta *et al.* (2010) meer de nadruk door de overheid gelegd

²⁷ Jongeren die opgroeien tijdens een recessie neigen er naar te geloven dat succes in het leven eerder van geluk afhangt dan van inspanningen, ze hebben minder vertrouwen in publieke instituties zoals Giuliano en Spilimberg (geciteerd in Bell & Blanchflower, 2011) betogen.

²⁸ Dit beleid werd op 1 maart 2006 gewijzigd in het zogeheten ‘reflectie principe’: ontslagen zouden meer evenredig verdeeld moeten worden over de leeftijdsgroepen (OECD, 2008). Of dit in de praktijk van tijdelijke contracten daadwerkelijk zo wordt toegepast is de vraag.

²⁹ De prestaties van Nederlandse jongeren op de arbeidsmarkt is altijd één van de beste geweest binnen de OECD landen. Maar ondanks de gunstige resultaten hebben Nederlandse werkloze jongeren een grote kans om langdurig werkloos te worden (OECD, 2008).

³⁰ Belangrijk is volgens Scarpetta *et al.* (2010) dat ook concreet actie wordt ondernomen tegen tijdelijke contracten die voor veel jongeren uitlopen op een doodeinde. Ook omdat het verdiende loon bij tijdelijke contracten vaak lager ligt, er minder zekerheden worden geboden (in de vorm van ziektekosten) en minder mogelijkheden te participeren in ‘on-the-job training’.

moeten worden op wederzijdse verplichtingen tussen jongeren en de overheid: in ruil voor uitkeringsgelden worden jongeren verplicht gesteld te participeren in trainingen, te solliciteren (weliswaar met ondersteuning) en banen aan te nemen die hen worden aangeboden – in internationale termen het “mutual obligations” principe genoemd (OECD, 2008, p. 128). Dit is in Nederland al een aantal jaar geïmplementeerd en is verplicht voor iedere jongere tot 27 jaar.

Recente absolute cijfers van vsv in Nederland staan vermeld in een rapport van de Algemene Rekenkamer (2011, p. 5): “[h]et aantal jongeren van 15 tot 27 jaar dat geregistreerd stond bij UWV Werkbedrijf nam van december 2007 tot december 2009 toe van bijna 40.000 tot ruim 61.000. [...] Daarna is een daling ingezet, tot bijna 55.000 in december 2010.” In december 2010 bestond het aantal geregistreerde jongeren zonder startkwalificatie bij het UWV uit ruim 30.000 (55%) (Algemene Rekenkamer, 2011). Er zijn echter aanzienlijk meer niet-werkende jongeren dan dat er bij het UWV staan ingeschreven. Volgens cijfers van het CBS (zie Algemene Rekenkamer, 2011, p. 5) waren in het derde kwartaal van 2010 167.000 jongeren aan te wijzen die geen onderwijs volgden en ook geen werk hadden. 59.000 van hen behoorden tot de werkloze beroepsbevolking, ofwel dat deel van de jongeren die op zoek is naar betaald werk voor ten minste twaalf uur per week en daarvoor ook per direct beschikbaar zijn. De overige 108.000 worden door de Algemene Rekenkamer (2011, p. 5) aangemerkt als “niet-participerend”, de helft onder hen heeft geen startkwalificatie.

Jongeren zijn in vergelijking met andere groepen meer kwetsbaar voor schommelingen op de arbeidsmarkt. Walz *et al.* (2011) zien voornamelijk de tijdelijk contracten en de beperkte werkervaring hiervan als oorzaak. Wanneer de crisis voor langdurige werkloosheid zorgt, wordt het voor jongeren die lang stil hebben gezeten lastig om bij een aantrekkende economie een plek op de arbeidsmarkt te vinden. Daarnaast hebben kwetsbare jongeren last van “verdringing op de arbeidsmarkt” (Walz *et al.*, 2011, p. 46): bij een krimpende arbeidsmarkt krijgen jongeren met een startkwalificatie veelal de voorkeur. Ook werkervaring speelt hier een belangrijke rol: wanneer werkervaring ontbreekt nemen kansen op de arbeidsmarkt significant af. Het opdoen van werknemersvaardigheden wordt een steeds groter belang aan gehecht.

Jeugdwerkloosheid onder overbelaste jongeren en begeleiding naar werk

Nederland kende tot de jaren zestig een florierende arbeidsmarkt voor jeugdigen. Door structurele veranderingen van de economie (overgang van een op agricultuur en industrie gerichte arbeidsmarkt naar een dienstverlenende arbeidsmarkt) en de arbeidsmigratie leidde tot een afnemende vraag naar jeugdige, ongeschoolde arbeiders, een trend die zich tot aan de jaren negentig voortzette (Meijers & Te Riele, 2004).

Eimers (2006, p. 54) berekende in 2006 aan de hand van gegevens van het CBS dat het aantal niet-werkenden onder jongeren in de leeftijdsgroep 15-29 jaar zonder startkwalificatie 32% is. Aangenomen wordt dat het grootste deel van deze groep bestaat uit de zogeheten ‘overbelaste jongeren’. Relatief vaker zijn in deze groep namelijk de eerder genoemde risicofactoren op voortijdig schoolverlaten aanwijsbaar. Eimers (2006, p. 54) geeft aan dat in deze groep meer jongeren kunnen worden aangewezen van allochtone afkomst en uit eenoudergezinnen. Vaak hebben deze jongeren gedurende de hele loopbaan een groter risico op het ontwikkelen van problemen met betrekking tot het werk. Ze nemen dan ook een kwetsbare positie in de op de arbeidsmarkt. Walz *et al.* (2011, p. 8) spreken van een kwetsbare jongere “[...] als een jongere die niet in staat is om zonder extra hulp economisch zelfstandig te worden en te blijven”. De groep is divers en heeft grote overlap qua achterliggende problematiek met de door Winsemius *et al.* (2009) omschreven overbelaste jongeren (Walz *et al.*, 2011, p. 11):

We hebben het bijvoorbeeld over jongeren met psychische of gedragsproblematiek, licht verstandelijk gehandicapte of beperkte jongeren. Ook jongeren met multiproblematiek (onder andere psychiatrische en/of sociale problematiek, problemen met schulden, huisvesting, criminaliteit of in de thuissituatie) behoren tot de doelgroep.

Deze jongeren hebben behoefte aan maatwerk door bijvoorbeeld individuele begeleiding van een coach die de aanpak goed kan afstemmen op de specifieke behoeften en mogelijkheden van de jongeren – een coach die “outreaching” te werk gaat en de jongeren dus actief benadert en indien nodig ongevraagd hulp aanbiedt (Algemene Rekenkamer, 2008, p. 53). Intensieve begeleiding is vooral van belang bij jongeren die problemen hebben op meerdere leefgebieden. Maatwerk blijkt effectief te zijn om probleemgedrag van jongeren aan te pakken. Een coach helpt bij het vinden van werk of opleiding, versterkt competenties van jongeren en fungeert als “prosociaal rolmodel” en houdt toezicht op het nakomen van afspraken (Walz *et al.*, 2011, p. 11). Een beroep leren is in de ogen van Meijers en Te Riele (2004) voornamelijk het participeren in de sociaal-culturele omgangsvormen zoals deze op de werkvloer gelden – een coach is een belangrijke spil in de socialisatie van jongeren als competente werknemer. Door de diversiteit en flexibiliteit van het maatwerk sluit het ingeslagen traject aan op de behoeften, wensen en (on)mogelijkheden van jongeren. Daarnaast heeft de coach een positieve insteek waardoor de capaciteiten van jongeren worden versterkt. Belangrijke inzet is sollicitatietraining omdat is gebleken dat kwetsbare jongeren bepaalde vaardigheden – zoals het jezelf presenteren en oefenen met schrijven van brieven – lastig vinden om in de praktijk te brengen.

Vaak zijn kwetsbare jongeren aan het begin van een begeleidingstraject moeilijk te motiveren om een opleiding te gaan volgen of werk te zoeken. Volgens Walz *et al.* (2011) is daarom een tussenfase van belang waarin ze in eerste instantie aan de slag gaan om hun eigen leven weer op de rails te krijgen. De begeleider onderzoekt samen met de jongere welke wensen en mogelijkheden hij of zij heeft met betrekking tot het te volgen onderwijs of de te kiezen baan en zet daarna in op het motiveren van jongeren naar opleiding of werk. Ook wordt specifiek aandacht besteed aan een arbeidsritme omdat dit als een belangrijke oorzaak van uitval wordt gezien. Naast dat er aandacht is voor de belevingswereld van de jongere en de wensen die hij of zij heeft met betrekking tot werk is het zaak voor de begeleider om de jongere te helpen reflecteren op de eigen mogelijkheden – wanneer de praktijk anders uitvalt kan dit namelijk hard aankomen. Als laatste zouden er afspraken gemaakt moeten worden met werkgevers die zich committeren met het project om kwetsbare jongeren stage- en werkplaatsen te bieden. In een recent rapport van de OECD (Scarpetta *et al.* 2010) worden leercontracten aanbevolen waarin werkgevers verplicht worden te investeren in opleidingen voor jongeren zonder startkwalificatie die zij in dienst nemen. Om werkgevers financieel tegemoet te komen bevelen Scarpetta *et al.* (2010) eventuele subsidieverstrekking door de overheid aan. Walz *et al.* (2011, p. 57) wijzen hierbij op twee belangrijke elementen: “ten eerste het werven van de banen en het tot stand brengen van de match tussen jongere en werkgever, en ten tweede het beïnvloeden van de beeldvorming en het bewaken van de arbeidsrelatie.” Om werkgevers sneller over de streep te trekken zouden risico’s overgenomen kunnen worden (bijvoorbeeld het overnemen van het formele werkgeverschap), of het inzetten op een ‘peer-to-peer’ benadering waarin werkgevers elkaar onderling enthousiast kunnen maken. Jongeren zouden als competent moeten worden gepresenteerd – capaciteiten staan centraal, niet de onmogelijkheden en beperkingen die jongeren hebben.

Werkbegeleidingsprojecten

De afgelopen jaren hebben uiteenlopende projecten op verschillende niveaus initiatieven in gang gezet om de begeleiding van werkloze jongeren met meervoudige problematiek te verbeteren. Echter staan deze projecten nog in de kinderschoenen. De Algemene Rekenkamer (2011) geeft als aanbeveling dat de centrale rol van de gemeente als sturingsorgaan belangrijk is in de verdere ontwikkeling van de projecten. Een interessant project is ‘Wijkscholen’ in Rotterdam (zie Walz *et al.*, 2011) wat zich richt op overbelaste jongeren die uit school zijn gevallen en geleidelijk aan in een negatieve spiraal terechtkomen van armoede, psychische problematiek, pedagogische verwaarlozing en delinquent gedrag. In de wijkschool staat werk centraal. Structuur en gebondenheid wordt geboden, iets wat voor overbelaste jongeren die veelal uit een structuurloos en chaotisch milieu komen van essentieel belang is. Interessant aan dit project is dat vanuit een visie wordt gewerkt dat overbelaste jongeren in eerste instantie niet gebaat zijn bij “[...]een warm bad aan zorg en ontwikkel-assessments om pas daarna naar werk te worden toegeleid”, maar juist bij “[...]werk, zodat structuur ontstaat in een tot dan toe tamelijk

structuurloos leven, zodat eigenwaarde en autonomie groeien, zodat betrokkenheid ontstaat bij collega's, op klanten, op bazen" (Walz *et al.*, 2011, p. 53). Vanuit de arbeidsidentiteit wordt aandacht besteed aan de onderwijs en zorg die jongeren behoeven. Een begeleider in de vorm van 'meester' ondersteunt de jongeren op de werkvloer en onderhoudt een pedagogische relatie die zich kenmerkt door vertrouwen, motiveren en bereikbaar zijn. De meester straalt tegelijkertijd gezag uit en stelt duidelijke eisen aan de jongeren.

Jeugdwerkloosheid en het gevaar van sociale uitsluiting

Zoals hier boven beschreven blijkt uit de CBS-cijfers dat een meerderheid van de jongeren die werkloos zijn of niet-werk zoekend geen startkwalificatie heeft. Verondersteld kan worden dat een groot deel onder hen als overbelast aangerekend kan worden. We hebben al eerder uiteengezet dat overbelaste jongeren te kampen hebben met uiteenlopende psychosociale problemen. Onderzoek van Bjarnason en Sigurdardottir (2003) in zes Europese landen toont aan dat jongeren die werk hebben of (weer) een opleiding volgen gelukkiger zijn en minder stress hebben dan jongeren die werkloos zijn. Jongeren ervaren meer stress zodra de periode dat ze werkloos zijn toeneemt. Volgens deze onderzoekers vertonen werkloze jongeren onder invloed van stress meer zelfdestructief gedrag in de vorm van roken en excessief alcoholgebruik.

Deze problemen ontstaan in een ingewikkelder wordende samenleving waarin steeds minder sprake is van sociale cohesie. De Nederlandse samenleving verwordt alsmaar meer tot een door de Duitse socioloog Ulrich Beck omschreven risicosamenleving (zie Beck, 1986; 1992; 2002). In een risicosamenleving worden mensen geconfronteerd met de vele keuzes die ze moeten maken. Veel mensen verliezen het overzicht en maken zodoende verkeerde keuzes die een negatieve invloed hebben op de rest van hun leven. Om een stabiel en regelmatig leven te leiden is het in de opinie van de socioloog Manuel Castells, belangrijk dat mensen beschikken over een zeker kennisniveau en startkwalificaties om aan de arbeidsmarkt te kunnen deelnemen. Naast het begrip risicosamenleving, wordt dan ook wel gesproken van de kennissamenleving of netwerksamenleving (Castells, 1997; 1998).

Grote groepen mensen raken binnen de risico/netwerksamenleving sociaal uitgesloten. Sociale uitsluiting kenmerkt zich door de marginalisering van standaard levensvoorwaarden en de beperking van participatie binnen sociale en beroepsmatige processen. Bepaalde groepen en individuen worden systematisch uitgesloten van de toegang tot bepaalde posities zodat ze niet in staat zijn een autonoom leven te leiden. Binnen het westers kapitalisme is dit veelal de toegang tot de arbeidsmarkt. Sociale uitsluiting is een proces, niet een omstandigheid. Echter, de grenzen ervan worden steeds verlegd en wie uitgesloten wordt varieert gedurende de tijd op basis van factoren als educatie, demografische karakteristieken, enzovoort. Castells (1998) ziet met name in het gebrek aan reguleer werk het sleutelmechanisme tot sociale uitsluiting.

Kosten van voortijdig schoolverlaten

Het probleem van voortijdig schoolverlaten is een grote kostenpost. Van der Steeg en Webbink (2006) maken onderscheid in de kosten vanuit een macro-economisch perspectief (lagere lonen, grotere kans op werkloosheid, gebrekkig ontwikkelingsperspectief)³¹ en niet-economisch gerelateerde kosten zoals een slechtere gezondheid en een lager gevoel van eigenwaarde. Jongeren zonder startkwalificatie of met een laag opleidingsniveau blijken in grotere mate afhankelijk van economische conjunctuur – wanneer de economische situatie tegenzit zijn lopen deze jongeren een groter risico werkloos te worden (Van der Steeg en Webbink, 2006). De maatschappelijke kosten die voortijdig schoolverlaten met zich meebrengt worden voornamelijk duidelijk door lagere belastingopbrengsten, een groter beroep op (sociale) voorzieningen en de kosten die gepaard gaan met een intensivering van criminaliteit.

³¹ Daarnaast wijst internationaal onderzoek uit dat elk jaar van gevolgd onderwijs een significante stijging van het inkomen genereert, echter blijkt dat voor de lagere onderwijsniveaus in Nederland niet op te gaan – een jaar extra werkervaring levert evenveel op als een jaar extra lbo-onderwijs (Van der Steeg & Webbink, 2006).

A.5 EXEMPLARISCHE MEERWAARDE VOOR DE GRONINGSE PLUSVOORZIENING

De eerste tweede delen van deze literatuurstudie hebben inzicht gegeven in het probleem van voortijdig schoolverlaten vanuit een internationaal, Nederlands en Gronings perspectief. In dit deel van de literatuurstudie gaan we in op welke exemplarische meerwaarde deze bevindingen hebben in relatie tot de Groningse Plusvoorziening.

Belangrijkste inzichten voor de Groningse plusvoorziening

We hebben gelezen dat de overbelaste jongeren met het rapport van Winsemius *et al.* (2009) niet zomaar uit de lucht zijn komen vallen. Er is een geschiedenis aan vooraf gegaan van overheidsinitiatieven om het probleem van voortijdig schoolverlaten te bestrijden. In de jaren tachtig richtte het beleid zich op het bestrijden van jeugdwerkloosheid terwijl vanaf halverwege de jaren negentig werd ingezoomd op de capaciteiten en kansen die jongeren hebben en bieden op de arbeidsmarkt (bij een toenemende vraag naar werknemers). Het afgelopen decennium werd het probleem in relatie tot ontwikkelingen die zich op landelijk en globaalniveau voordoen afgewogen – het bestrijden van vsv onder jongeren stond ineens in het teken van dreigende sociale uitsluiting en daardoor toenemende kosten op uitkeringen en zorg, evenals aanzwellende kosten door toenemende delinquentie. Deze tendensen zijn ook als zodanig in de provincie Groningen zichtbaar. Het beleid is tweeledig. Enerzijds wordt gestreefd jongeren een startkwalificatie te laten behalen zodat zij aantrekkelijker zijn voor de arbeidsmarkt, betere kansen hebben om hun baan te behouden en daardoor optimaal kunnen deelnemen aan de samenleving. Anderzijds zijn beleidsmedewerkers en bestuurders zich bewust van de kosten die op langere termijn ontstaan als er niet in de doelgroep wordt geïnvesteerd. Jongeren dreigen daardoor in een vicieuze cirkel van langdurige werkloosheid, armoede en verpaupering terecht te komen.

De oorzaken van de problemen onder overbelaste voortijdige schoolverlaters zijn gelegen in een combinatie van psychosociale problemen die zich binnen gezinnen manifesteren, gemarginaliseerde regio's en wijken waar jongeren opgroeien en de invloed van leeftijdsgenoten. Voor Groningen lijkt de situatie niet anders te zijn, hoewel het absolute en relatieve aantal problemen zoals deze zich onder jongeren in grootstedelijke gebieden voordoen wellicht hoger ligt. Echter groeien ook in Groningen jongeren op binnen gebroken gezinnen waar door psychische en verslavingsproblemen en langdurige werkloosheid onder ouders pedagogische verwaarlozing optreedt en geleidelijk aan jongeren een opeenstapeling van problemen krijgen. Sociaal-maatschappelijke problemen zijn vaak generationeel overdraagbaar. Jongeren die daardoor het verkeerde voorbeeld van hun ouders krijgen zullen moeite hebben zich te onttrekken van een gemarginaliseerd bestaan.

In relatie tot de school speelt binding een belangrijke rol. In hoeverre voelen jongeren zich verbonden met de school? In Groningen speelt het probleem dat veel jongeren die aan een MBO-instelling studeren veelal lange afstanden moeten reizen. Kosten van openbaar vervoer zouden voor bepaalde ouders dusdanig hoog kunnen liggen dat zij hun kinderen niet naar die opleiding kunnen laten gaan die zij graag willen volgen. Niet alleen de afstand, het gebrek aan mobiliteit en het niet kunnen volgen van de opleiding naar voorkeur maar de opleiding die het makkelijkst bereikbaar is, zou ook de grootste van de MBO-instellingen een belangrijke rol kunnen spelen. Jongeren uit de provincie die hun middelbare schoolperiode hebben doorlopen op een kleine school kunnen zich verloren voelen in een grote en onoverzichtelijke MBO-instelling die ook nog eens op lange afstand van de woonplaats ligt. Het is de taak van de MBO's om een leeromgeving te creëren waar jongeren zich kunnen ontplooiën, maar waar ze zich tegelijkertijd ook geaccepteerd en veilig voelen.

Gekeken zou moeten worden naar de specifieke risicofactoren in de Groningse context die een belangrijke voorspeller van voortijdig schoolverlaten zijn. Internationaal bestaat er consensus dat leerprestaties op jonge leeftijd de belangrijkste indicator is op de kans dat jongeren op latere leeftijd uitvallen. Aan slechte leerprestaties liggen niet alleen cognitieve beperkingen ten grondslag, bij een grote categorie jongeren zijn deze voornamelijk gerelateerd aan problemen die zich in hun leefomgeving voordoen. Problemen in de thuissituatie en de buurten waar jongeren opgroeien kunnen dusdanig een belasting voor jongeren zijn dat zij zich niet meer optimaal kunnen concentreren op school. Wanneer

leerprestaties van jongeren achterblijven zou daarom prominent aandacht uit moeten gaan naar achterliggende problemen. Wellicht dat docenten huisbezoeken af zouden moeten leggen om het plaatje helder te krijgen.

Om problemen van overbelaste jongeren te reduceren biedt de internationale literatuur een breed scala aan initiatieven die scholen en hulpverleningsinstanties kunnen ontplooien. Altijd ligt het gevaar van een te gedifferentieerd en gefragmenteerd aanbod op de loer. Met het initiatief van de landelijke plusvoorzieningen zou een samenhangend aanbod van trajecten aan overbelaste jongeren moeten worden geboden die dreigen uit te vallen. De Groningse Plusvoorziening zet voornamelijk in op coachingtrajecten en reboundvoorzieningen. Doel moet zijn om een samenhangend aanbod te realiseren waarin een duidelijk verband is tussen een toe-/afnemende problematiek van jongeren en toe-/afnemende intensiteit van begeleiding. Ondanks de sterke nadruk op curatieve initiatieven zou constructief moeten worden gekeken naar hoe bestaande VSV-projecten die een minder belaste doelgroep bedienen samen met de plustrajecten geïntegreerd kunnen worden in een samenhangend aanbod van initiatieven om het probleem van voortijdig schoolverlaten te voorkomen. Preventieve projecten zouden zich moeten richten op alle jongeren die onderwijs volgen, maar kunnen alleen met beperkte financiële middelen worden gerealiseerd. Een stapje hoger in de schaal van problematiek komen trajecten om de hoek kijken waar de intensiteit van begeleiding hoger ligt, en daardoor meer financiële kosten met zich meebrengen. Bij dit soort initiatieven kan gedacht worden aan: het professionaliseren van docenten zodat zij beter in staat zijn jongeren met een 'vlekje' te begeleiden en zodoende voor het onderwijs te behouden; een warme overdracht van risicojongeren van het VO naar het MBO. Hoe groter de problematiek des te intensiever de begeleiding en des te hoger de kosten.

Projecten zouden zich niet alleen moeten richten op de beperkingen en problemen die jongeren hebben, veel eerder zouden de sterke kanten van jongeren moeten worden gestimuleerd. Dit impliceert het versterken van het zelfbeeld, het aanleren van zelfsturend en -corrigerend gedrag, in staat zijn weloverwogen besluiten te maken, het stimuleren van prosociaal gedrag, en het versterken van banden tussen kinderen en ouders evenals tussen ouders en docenten.

Met betrekking tot de nadruk op het behalen van een startkwalificatie kunnen vanuit de literatuur een aantal voors en tegens worden geformuleerd. Het is evident dat jongeren met een startkwalificatie betere kansen op de arbeidsmarkt hebben en een eenmaal verkregen functie eerder zullen behouden, evenals dat ze een betere positie in de samenleving in zullen nemen doordat ze een hoger inkomen hebben. Echter, jongeren die blijven ageren tegen het volgen van onderwijs zullen wellicht beter af zijn met intensieve begeleiding naar werk. Ze zijn gebaat bij het vinden van een boeiende werkplek. Erkenning voor gedane werkzaamheden versterkt het zelfbeeld en doet het risico afnemen dat jongeren hun baan verliezen en in gemarginaliseerde omstandigheden terechtkomen.

Appendix B

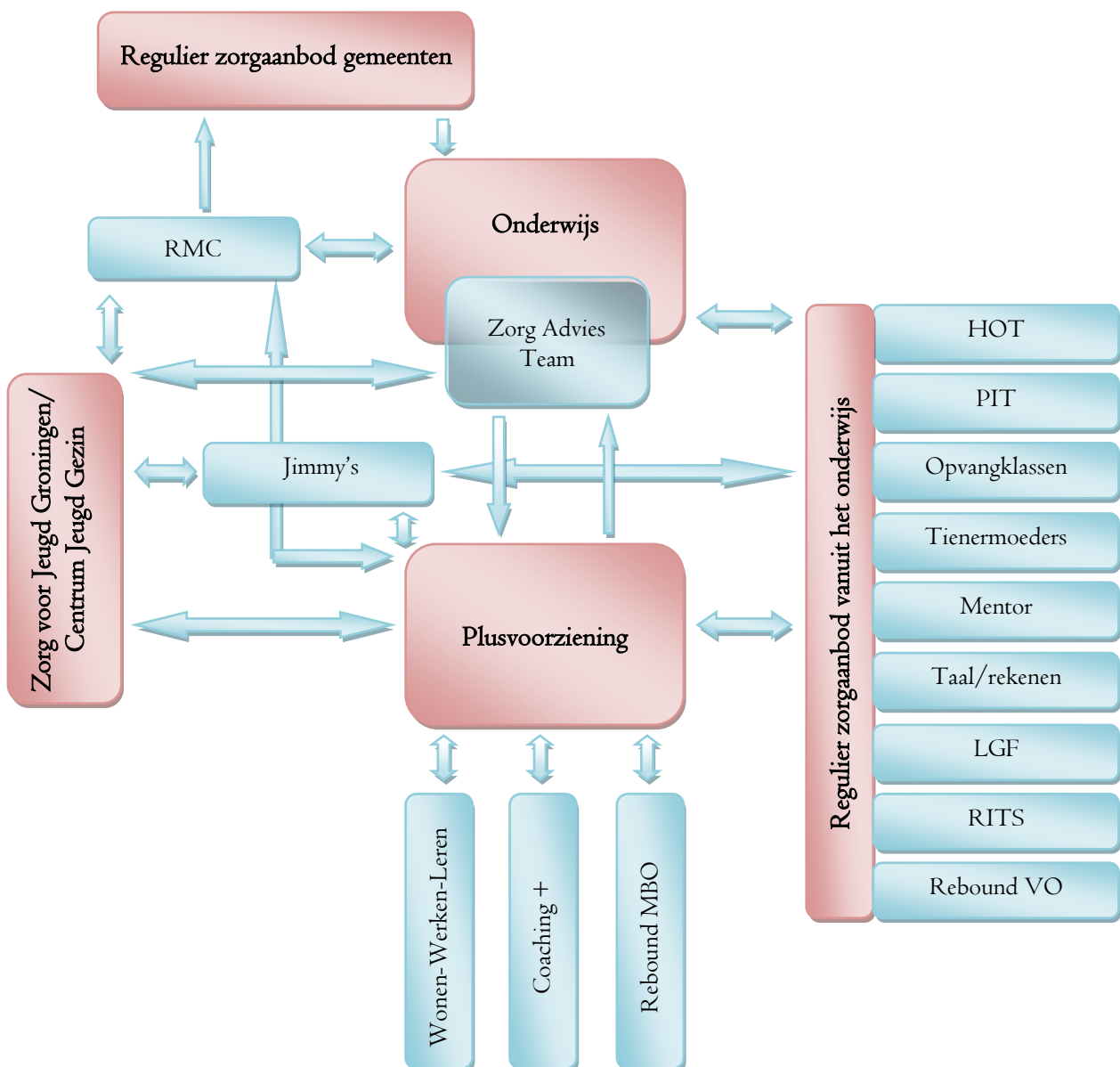
Schematisch overzicht van de Groningse Plusvoorziening

Deze appendix geeft een beschrijving van de projecten van de Groningse Plusvoorziening. Allereerst wordt ingegaan op hoe de Groningse Plusvoorziening is georganiseerd. Daarna zullen achtereenvolgens de vier projecten worden beschreven (Rebound; Coaching; Jimmy's; Wonen-Werken-Leren).

B.1 ORGANISATIE GRONINGSE PLUSVOORZIENING

De plek die de Plusvoorziening inneemt in het veld van zorg en onderwijs, wordt in het onderstaande figuur weergegeven. Hierin wordt aangegeven hoe de lijnen lopen naar en vanaf de Plusvoorziening.

Figuur B.1 Structuur Plusvoorziening Groningen

De Plusvoorziening is in bovenstaand figuur afgebeeld in het midden van het schema en heeft meerdere lijnen van en naar zich toe lopen. Lijnen vanaf het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG); RMC en leerplicht; indirect van en naar reguliere zorgtrajecten vanuit de gemeente; direct vanuit het onderwijs; het Zorg Advies Team (ZAT) en overige reguliere trajecten van uit het onderwijs. Daarnaast zijn in het figuur de projecten van de Plusvoorziening opgenomen (Wonen, Werken Leren; Coachen; Rebound MBO). Het vierde project dat, weliswaar deels, vanuit de Plusvoorziening wordt bekostigd is Jimmy's en neemt een preventieve rol in (de drie andere plustrajecten opereren voornamelijk op het curatieve vlak). Door de meer preventieve werking lopen er meerdere lijnen van en naar Jimmy's. De bovenstaande afbeelding geeft een duidelijk beeld van de rol die de Plusvoorziening inneemt in het (complexe) veld van onderwijs en zorg.

B.2 REBOUND+

Eén van de twee trajecten die uitgebreid in dit rapport centraal staat is de Rebound+. In de stad en provincie draaien momenteel een rebound, schakelopvang en time-out voorzieningen voor het Voortgezet Onderwijs. In de Rebound+ worden deze voorzieningen uitgebreid voor de doelgroep MBO-studenten.

De MBO Rebound+ biedt leerlingen (van 16 tot 23 jaar) tijdelijk extra ondersteuning die gericht is op het wegnemen van blokkades die het goed functioneren van de cursist in de weg staan en geeft extra zorg en ondersteuning die nodig is voor het volgen van de onderwijsloopbaan. Het versterken van de 'persoonlijke effectiviteit van handelen' van de leerling staat centraal gedurende het begeleidingstraject. In het traject wordt nauw samengewerkt met de betrokken MBO-scholen en met andere partijen en voorzieningen op het gebied van welzijn, zorg en hulpverlening. (vsvgroningen, n.d./c)

In de opzet voor de Rebound+ wordt de ervaring van de VO-voorzieningen gebruikt om de Rebound voor de MBO doelgroep te ontwikkelen. Op basis van overleggen met de werkgroep zijn er voorstellen gedaan rondom de inrichting van de Rebound+ voorziening in de stad en de regio. Momenteel zijn er drie Rebound+ groepen gestart: twee in Groningen-stad en één in Stadskanaal.

Rebound+ is gericht op het bieden van onderwijs en opvang aan overbelaste jongeren in het MBO die dreigen vast te lopen op de eigen school en die daardoor in een crisissituatie kunnen belanden. Het doel is het aanleren van specifieke competenties die gericht zijn op terugkeer naar het onderwijs. Daarnaast werkt Rebound+ aan algemene competenties om het zelfstandig functioneren in de maatschappij te bevorderen. Rebound+ laat jongeren kennis maken met verschillende vormen van vrijetijdsbesteding. Daarnaast wordt geïntegreerde hulpverlening aangeboden, door middel van een orthopedagoog, schoolmaatschappelijk werk, ambulante begeleiding, nazorg, Bureau Jeugdzorg, Verslavingszorg Noord-Nederland, en GGD.

De jongeren en hun omgeving staan centraal bij de Rebound+. Het onderwijs wordt gestuurd door de hulpvraag van de school van herkomst. Op basis van die vraag en het potentieel van de jongere arrangeert Rebound+ samen met de jongere, de ouders/verzorgers en de school van herkomst een leerroute die moet leiden naar terugplaatsing op de school van herkomst of op een andere vergelijkbare opleiding. Dit dient bereikt te worden door:

- te werken met kleine groepen (ongeveer twaalf jongeren);
- speciale bekwame, geschoolde, gepassioneerde rebound-docenten aan te stellen;
- creëren van rustige, kleine locatie met goede faciliteiten (één kantoorruimte, twee gespreksruimtes, ICT-voorzieningen, sportvoorziening en praktijkruimtes);
- integrale pedagogische aanpak: meer dan onderwijs, veel praktijk, regelmaat en structuur;
- aandacht besteden aan sociaal emotionele groei en een gevoel thuis te horen in de voorziening;

- leerlingen zelf verantwoording laten dragen voor hun ontwikkeling;
- sterke samenwerking met scholen;
- leerlingen succeservaringen op te laten doen;
- leerlingen een spiegel voor te houden en hier met hen over in gesprek te gaan;
- intensieve persoonlijke en betrokken inzet en aandacht van de leerkracht bij de leerling;
- onderwijs op maat aan te bieden;
- een kort opvangtraject aan te bieden, waarin wordt gediagnosticeerd, getraind en geleerd;
- het aanbieden van nazorg en ambulante begeleiding;
- een zorgvuldige overstap van voorziening naar de school.

Nadat de jongere door de indicatiecommissie is toegelaten in het traject, vindt er een kennismakingsgesprek plaats met de orthopedagoog van de Rebound+. Het resultaat van het gesprek is dat een jongere wel of niet geplaatst kan worden op de Rebound+. Voor iedere jongere wordt een handelingsplan opgesteld met daarin de doelen waar de jongere aan gaat werken. De Rebound+ koppelt het resultaat vervolgens terug naar de indicatiecommissie. Wordt een jongere niet geplaatst op de Rebound+, dan wordt er gezocht naar een ander passend traject. De indicatiecommissie neemt hierin de regie en houdt ook de 'toeleverende school' op de hoogte. Gedurende de participatie in de Rebound+ is er regelmatig contact met de school waar de jongere ingeschreven staat over de vorderingen. Op basis van de evaluatie van de doelen geeft de coördinator van de Rebound+ aan of een jongere weer terug kan naar school. Er wordt een zorgvuldige overdracht gedaan met de mentor. De informatie-uitwisseling tussen Rebound+ en vervolgscholen is essentieel voor het slagen van de terugkeer van de jongere. Er wordt een geleidelijk terugkeertraject afgesproken met de school. Deze is afhankelijk van de ontwikkeling van de jongere en kan dus ook per jongere verschillen. De docent/coach van de Rebound+ zal de aanvang van de terugkeer begeleiden en dit gaandeweg overdragen aan de mentor van de terugkerende opleiding.

Het personeel van de Rebound+ bestaat uit de volgende formatie:

- per rebound-groep: twee docenten/coaches (één docent op de groep, de tweede docent heeft de dagelijkse leiding) (taken: verzorgt AVO lessen, eventueel andere lessen, verzorgt vaklessen zoals gymnastiek, techniek, creatieve vakken en/of koken, groepstraining, voert individuele gesprekken, contactpersoon voor hulpverleners/ouders/collega-scholen enzovoort);
- onderwijsassistent (taken: begeleiding van en naar activiteiten, achterwacht, assistentie in de groep, administratie);
- gedragsdeskundige/orthopedagoog (taken: doet onderzoek, intake, contact met GGZ, voert gesprekken met jongeren en ouders, ontwikkelt professionaliseringstrajecten voor collega's en voert die uit, begeleidt individuele docenten in de omgang met overbelaste jongeren);
- coördinator Rebound+ (taken: geeft leiding aan het Rebound+ team, organiseert en ontwikkelt professionaliseringsactiviteiten, geeft voorlichting aan schoolteams, ZAT-medewerkers, directies en bestuurders).

Het dagprogramma van de Rebound+ (lestijden zijn doorgaans van 8.30/9.00 tot 15.00 uur) bestaat uit verschillende programma-onderdelen en wordt vormgegeven door de medewerkers. Echter de aanleverende school verzorgt het vakinhoudelijke onderwijs door er voor te zorgen dat de leerling de gebruikte lesmaterialen, digitale leerprogramma's, planningen en toetsen heeft. De volgende onderdelen komen aan bod: 1) algemene vakken zoals Nederlands, Engels, Wiskunde; 2) specifieke vakken zoals opleidingsgerelateerde vakken, praktijkvakken (bijvoorbeeld koken, creatieve lessen, drama enzovoort), buitenactiviteiten, sport, loopbaanoriëntatie, sociale vaardigheidstraining; 3) werk (door middel van stage en/of arbeidstraining), en; 4) zorg (vorm van lichte coaching om buitenschoolse belemmerende factoren onder begeleiding aan te kunnen pakken).

Een groot onderdeel in het dagprogramma op de Rebound+ is de sociale vaardigheidstraining. Deze training is gebaseerd op een tweetal methodieken, namelijk Equip en Covey. Met name de theorie van Stephen Covey over 'de zeven eigenschappen van succes' is populair binnen de Rebound+. Deze methodiek wordt veel ingezet voor schoolteams, directies en leerlingen en studenten. Een toenemend aantal scholen in het PO, VO, MBO en HBO werkt volgens 'De zeven eigenschappen van effectief leiderschap' binnen het team en met leerlingen en studenten. De zeven eigenschappen sluiten goed aan bij het adaptief onderwijs van de Rebound+ en het tegemoet komen aan de basisbehoefte van autonomie, relatie en competenties van leerlingen. Jongeren die werken volgens de zeven eigenschappen: nemen verantwoordelijkheid voor het eigen functioneren en de eigen resultaten; weten wat er in hun rol werkelijk toe doet; zijn in staat te werken vanuit een vooraf benoemd eindresultaat, aansluitend bij de waarden van de school/opleiding; begrijpen wat hun eigen rol is tijdens samenwerking met anderen; zien in waarom zij in samenwerking de resultaten behalen die zij behalen, en; zijn in staat om hun eigen gedrag bij samenwerking constructiever en dus effectiever te maken.

B.3 COACHING+

Het tweede traject waar veel aandacht aan wordt besteed is Coaching+. Overbelaste jongeren hebben baat bij individuele coaching; iemand die in principe 24 uur per dag beschikbaar is indien er zich problemen voordoen.

Coaching+ richt zich op jongeren met meervoudige problematiek op diverse leefgebieden. Het gaat om een combinatie van vaardigheidstekorten, een gebrekkig sociaal netwerk en geringe/onvoldoende toegang tot maatschappelijke voorzieningen. Het aanbod bestaat uit begeleiding en bemiddeling door een coach waarbij individuele gesprekken en samen activiteiten ondernemen centraal staan. Jongeren leren keuzeproblemen op te lossen en leren vaardigheden aan. De focus ligt op het binnen de poorten van de school houden van de jongere, met als doel het behalen van een startkwalificatie. (vsvgroningen, n.d./d)

De duur van het coachingstraject bedraagt zes maanden met gemiddeld vier uur individuele begeleiding per week. Met deze vier uur wordt flexibel omgegaan door de coaches. Zo vindt er doorgaans aan het begin van het coachingstraject meer begeleiding plaats dan aan het einde van het traject. Evenals er in de ene week meer begeleiding door de coach nodig kan zijn dan in de andere week. Aan het eind van de zes maanden vindt er nog enige nazorg plaats in de vorm van een 'knipkaart'. Met deze kaart heeft de jongere een X aantal uren coaching tegoed en kan de jongere, op eigen initiatief, hulp inschakelen van de coach.

Het coachingstraject dat gefinancierd wordt vanuit de Plusmiddelen wordt aangeboden door drie hulpverleningsinstanties, namelijk: Elker; Maatschappelijke Juridische Dienstverlening (MJD), en; Radar.

De coach is de persoon die in het woud van zorgverleners (jeugdhulpverlening, onderwijs, verslavingszorg, kredietbank enzovoort) de permanente schakel is tussen alle voorzieningen, en helpt de jongere overzicht en orde te scheppen in het complexe veld van zorg en onderwijs. De methodiek en werkwijze van Elker en MJD bevat veel overeenkomsten en is gestoeld op een ander traject dat wordt aangeboden door Elker, namelijk 'Nieuwe Perspectieven'. Radar is een eigen weg ingeslagen en werkt volgens een eigen methodiek. Echter zijn er verschillende aspecten die zowel in de methodiek van Elker en MJD, als ook in de methodiek van Radar terugkomen. Deze aspecten zijn: aandacht voor de problematiek op verschillende leefgebieden, en; betrekken van het (informele) netwerk van de jongere. Gedurende het coachingstraject wordt er aandacht besteed aan verschillende leefgebieden en wordt de (multi)problematiek in kaart gebracht. MJD en Elker sluiten hierbij aan op het bestaande initiatief, 'nieuwe perspectieven', wat perspectief wil scheppen op verschillende gebieden. Perspectief op het gebied van: hulp en dienstverlening; gezondheid; familie en gezin; vrienden; wonen; school; werk;

financiën; vrije tijd, en; politie/justitie. Deze leefgebieden worden echter ook door Radar gebruikt als leidraad gedurende het coachingstraject. Door als coach met de jongere de verschillende leefgebieden langs te lopen en in kaart te brengen ontstaat er orde, overzicht en duidelijkheid waardoor zichtbaar wordt waar gedurende de zes maanden aan gewerkt dient te worden. Een ander aspect wat centraal staat in zowel de methodiek van MJD en Elker als Radar, is het betrekken van het (informele) netwerk van de jongere. Na een oriëntatieperiode waarin de coach en de jongere elkaar leren kennen en de problematiek en situatie van de jongere in kaart brengen, wordt er (doorgaans na drie maanden) een bijeenkomst georganiseerd waarin verschillende personen uit het netwerk van de jongere aanwezig zijn. Tijdens deze bijeenkomst wordt er gesproken over de problematiek én capaciteiten van de jongere en worden er afspraken gemaakt betreffende ondersteuning en hulp. Door het betrekken van het netwerk kan er worden gewerkt aan duurzame, op de lange termijn gestoelde oplossingen.

B.4 JIMMY'S

Een traject dat mede vanuit de Plusvoorziening wordt gesubsidieerd, is voorheen het jongeren advies bureau (JAB+), dat nu in een modern en eigentijds jasje is gestoken: Jimmy's.

Jimmy's is dé plek in Groningen waar jongeren binnen het VO/MBO in de stad en provincie Groningen terecht kunnen met vragen op diverse leefgebieden. Daarnaast heeft Jimmy's een inlooppunt voor alle Groningse jongeren van 12 tot 23 jaar, met een basisaanbod aan informatie en advies op een breed terrein (geld, seks, opleidingen, werk, uitgaan, etc.) (vsvgroningen, n.d./a).

In het kader van een bachelor scriptie, is door Ilse Dekker (derdejaars Onderwijskunde, RUG), een onderzoek uitgevoerd bij Jimmy's. Een (deel)vraag die in haar bachelor scriptie centraal staat is: *Waar staat Jimmy's in het speelveld van de Groningse Plusvoorziening in relatie tot het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG)?* Naast de interviews die zij heeft uitgevoerd onder jongeren, heeft ze beschreven hoe Jimmy's is vormgegeven en vanuit welke visie Jimmy's de jongeren wil bereiken. Van deze beschrijving wordt op deze plek gebruik gemaakt.

Het basisplan voor Jimmy's is ontwikkeld door de stichting Maatschappelijke en Juridische Dienstverlening (MJD), de Gemeente Groningen en de Plusvoorziening. Zij concludeerden dat er naast de CJG's een eigen, laagdrempelige en fysieke inlooppunt voor jongeren tussen de 16 en 23 jaar zou moeten komen, zodat jongeren hun informatie niet hoeven te verkrijgen op de plek waar (hun) ouders heen kunnen gaan voor opvoedingsvragen. De CJG's beschikken wel over een fysiek inlooppunt, maar dit is met name gericht op het beantwoorden van opvoedvragen van ouders. Voor jongeren beschikken zij over een digitaal inlooppunt, maar er was tot op heden bij de vorming van de CJG's geen fysieke inlooppunt voor jongeren tot 23 jaar. Door samenwerking tussen het CJG (vanuit de gemeente Groningen) en de Plusvoorziening is Jimmy's tot stand gekomen. Jimmy's is een op zichzelf staande voorziening naast de CJG. De verschillende partijen (waaronder ook de MJD), hebben opdrachten gecombineerd.

De naam Jimmy's komt van de werknaam JIM: Jongeren Informatie Medewerker. Jimmy's vormt een inlooppunt voor jongeren van 12 tot 23 jaar. Door zich niet te profileren als 'probleemloket' is Jimmy's voor alle jongeren bereikbaar. Jongeren kunnen (geheel vrijblijvend en op eigen initiatief) met zowel een vraag als/of een idee bij Jimmy's terecht. Op deze manier fungeert Jimmy's als een contactpunt, waar jongeren met elkaar of met andersoortige vormen van hulpverlening kunnen worden verbonden. Daarnaast wordt er aanvullend advies aangeboden tijdens spreekuren door professionals. De jongere wordt door de professionals niet benaderd als cliënt, maar als 'jongere' om zo een gelijkwaardige relatie te bereiken. Jimmy's Groningen is in vergelijking met de andere drie pilotprojecten (Rebound, Wonen-Werken-Leren, Coaching) ook in Groningen een uniek project. Alle vier de pilotprojecten willen voortijdig schooluitval onder jongeren tegengaan, maar één van de voorwaarden is wel dat de

desbetreffende jongere op dat moment nog naar school gaat. Voor Jimmy's is dit geen voorwaarde, iedereen mag en kan komen.

Door deze brede hantering van de doelgroep heeft Jimmy's in tegenstelling tot de andere drie plustrajecten een meer preventief karakter met betrekking tot het terugdringen van overbelasting onder jongeren.

'Vroeg signaleren' en 'empoweren' van jongeren zijn de sleutelwoorden in de aanpak. Jongeren hebben juist in deze kwetsbare en cruciale periode in hun leven – en ieder op zijn of haar eigen manier – ondersteuning en begeleiding nodig om er voor te zorgen dat ze kunnen opgroeien tot zo stabiel en zelfstandig mogelijke volwassenen. Door het enorme en veelal versnipperde aanbod van informatie en advies aan jongeren (maar ook professionals) weten veel jongeren de weg naar de juiste instanties niet te vinden. Jimmy's is de zogenaamde paraplu waaronder dit aanbod van informatie en advies wordt gepresenteerd.

Er worden vier vormen van Jimmy's onderscheiden:

- *Jimmy's Headquarters*: De fysieke locatie waar op een laagdrempelige, overzichtelijke en aantrekkelijke manier informatie en advies van verschillende organisaties wordt aangeboden. Ook is Jimmy's Headquarters een ontmoetingsplek voor jongeren en professionals onderling;
- *Jimmy's on Tour*. Dit is de mobiele variant op de Headquarters, ten behoeve van de provincie. Op termijn wordt een fysieke plek in de provincie gerealiseerd;
- *Jimmy's Digitaal*. Het online ontsluiten van informatie en advies. Jimmy's Digitaal sluit aan bij andere relevante online communities, onderzoekt de social media functionaliteit en maakt hierbij gebruik van de kennis en vaardigheden van de jongeren, bijvoorbeeld door samenwerking te zoeken met multimedia-opleidingen van MBO- en HBO-instellingen;
- *Jimmy's People*. Zowel de professionals als de jongeren zelf die Jimmy's bemannen. Hun uitvalsbasis is de Headquarters, maar Jimmy's medewerkers werken ook outreachend. De kern van Jimmy's team wordt gevormd door jongerenwerkers, maar ook juist de jongeren zelf zorgen voor aansprekende informatie en voorlichting. Jimmy's biedt hen de mogelijkheid om als vrijwilliger of stagiaire aan de slag te gaan.

B.5 WONEN, WERKEN EN LEREN

Een tweede traject waarin in dit rapport minder aandacht wordt besteed, maar op deze plek wel enige uitleg behoeft, is Wonen-Werken-Leren traject (WWL).

Het doel van Wonen-Werken-Leren is om jongeren met een slechte woon-/thuissituatie een stabiele woonomgeving te bieden, om daarmee de kans op het behalen van een startkwalificatie te vergroten. Voor deze jongeren is toeleiding naar werk in combinatie met een BBL-traject een belangrijk middel. Daarom vindt er op lokaal niveau nadrukkelijk samenwerking plaats met de gemeentes, werkpleinen, woningbouwverenigingen en hulpverlening. Vanuit de Plusvoorziening zijn er middelen beschikbaar voor inrichting en eventuele woonbegeleiding en coaching. Er wordt ingezet op intensieve woonbegeleiding waarbij onderwijsperspectief centraal staat. Naast de stad Groningen is in de regio Noord (Delfzijl, Appingedam) zijn er inmiddels een viertal wooneenheden gerealiseerd ten behoeve van de overbelaste cursisten. Er zijn verregaande ontwikkelingen binnen de gemeente Oldambt, Menterwolde, Stadskanaal, Vlagtwedde en Pekela (vsvgroningen, n.d./b).

In de stad Groningen is het project Kamers met Kansen onlangs van start gegaan en is onderdeel van Campus Diep. Campus Diep is een keten van woonvoorzieningen voor jong volwassenen van 18 tot 27 jaar die met hun leven aan de slag willen en begeleiding wensen op het gebied van wonen, leren en werken. Jongeren die in aanmerking komen voor een woonvoorziening van Campus Diep hebben een

veilige en stabiele plek nodig om zich te kunnen ontwikkelen en een positie in de samenleving te verkrijgen. Ze hebben behoefte aan ondersteuning en begeleiding op maat, afgestemd op persoonlijke wensen en doelen op meerdere leefgebieden. Het doel van dergelijke voorzieningen is om jongeren met een slechte woon-/thuissituatie een stabiele woonomgeving te bieden om daarmee de kans op het behalen van een startkwalificatie te vergroten.

De voorzieningen van Campus Diep bieden:

- rust, veiligheid, structuur en een eigen plek;
- hulp bij psychosociale problemen;
- begeleiding bij het op orde brengen van financiën;
- begeleiding bij het halen van een startkwalificatie;
- begeleiding bij het vinden van vast werk;
- ondersteuning bij het vinden van een eigen huis, en;
- begeleiding bij het krijgen en onderhouden van een sociaal netwerk.

Kamers met Kansen is een concept, een project en een stichting. Rode draad is dat partners uit verschillende branches samenwerken aan een gezamenlijk doel: meer jongeren op weg helpen naar een solide toekomst. Kamers met Kansen is gesitueerd in vijftien woonstudio's aan het Damsterdiep in de stad Groningen. Er wonen vijftien jongvolwassenen tussen de 18 en 27 jaar voor de duur van gemiddeld anderhalf jaar. Iedere bewoner heeft een eigen studio. Er is vier uur per week woonbegeleiding per deelnemer. Woonbegeleiders ondersteunen deelnemers bij het vervroegd zelfstandig worden en het opzetten van een eigen huishouding. Ook begeleiden zij deelnemers bij het halen van een startkwalificatie (alle deelnemers volgen een opleiding).

De pijlers van Kamers met Kansen zijn:

- *Wonen.* Jongeren met verschillende achtergronden leven samen met leeftijdgenoten en maken gezamenlijk gebruik van de aanwezige voorzieningen. Veiligheid en betaalbaarheid zijn essentieel.
- *Werken.* Veel bewoners hebben een bijbaantje, een stage of doen vrijwilligerswerk. Kamers met Kansen helpt jongeren in contact te komen met verschillende werkgevers en banen. Ook kan de coach een werkgever adviseren over de beste kandidaat.
- *Leren.* De bewoners hebben niet altijd een stimulerende of belonende omgeving gehad. Kamers met Kansen prikkelt jongeren om de meest geschikte opleiding te volgen. Talenten worden benut, interesses worden gevolgd.

Met ingang van mei 2011 is er een nieuwe voorziening gestart binnen Campus Diep die wordt gefinancierd vanuit de plusgeldten, namelijk: 'kansen voor jonge schoolgaande moeders'. Campus Diep biedt acht jonge schoolgaande moeders begeleiding in wonen, opvoeden en leren. Uiteindelijke doel is dat de deelnemers een startkwalificatie halen, veilig en zelfstandig kinderen kunnen opvoeden en zelfstandig een huishouden kunnen voeren. De ambulante begeleiding kan plaatsvinden in de situatie dat de jonge moeder nog bij haar ouders thuis woont (vier uur per week). Daarnaast zijn er vier proefwoningen met ambulante woonbegeleiding (zes uur per week) voor jonge moeders die niet meer bij hun ouders thuis (kunnen) wonen.

Vanuit de middelen van de Plusvoorziening krijgen deze initiatieven een extra ondersteuning om zodoende sneller van start te kunnen gaan. Daarnaast is er een bedrag vanuit de plusmiddelen vrijgemaakt, speciaal voor de overbelaste jongeren, die gebaat zijn bij een woonplek in Kamers met Kansen.

Appendix C

Het Groningse VSV-vraagstuk en de Plusvoorziening uitgedrukt in getallen

In deze appendix worden op de provincie Groningen gebaseerde kwantitatieve gegevens betreffende voortijdig schoolverlaten (vsv) weergegeven. Deze cijfers zijn afkomstig van de 'vsv-verkenner' die zowel landelijk als ook per RMC gebied de gegevens omtrent vsv in kaart brengen. Daarnaast wordt specifiek ingegaan op een aantal karakteristieken van de jongeren die deelnemen aan de Groningse Plusvoorziening. De karakteristieken worden in twintig tabellen weergegeven.

C.1 OVERZICHT LANDELIJKE EN GRONINGSE VSV-AANTALLEN

Voordat er ingezoomd wordt op de vsv-aantallen per RMC-regio in de provincie Groningen, wordt hieronder eerst een tabel weergegeven waarin het totaal aantal schoolgaande jongeren in de leeftijd van 13 tot 23 jaar in de provincie staat vermeld, evenals de verdeling naar RMC-regio.

Tabel C.1 Totaal aantal schoolgaande jongeren (12-22 jaar) in de provincie Groningen

RMC-regio	Aantal schoolgaande jongeren (12-23 jaar) in 2009-2010	Percentage
<i>Totaal provincie Groningen</i>	<i>42.933</i>	<i>100%</i>
RMC Oost Groningen	11.878	27,7%
RMC Noord Groningen/Eemsmond	8807	20,5%
RMC Centraal Groningen/Westerkwartier	22.248	51,8%

Andere belangrijke gegevens met betrekking tot de totale populatie leerlingen in de leeftijd van 12 tot 23 jaar gaan in op hoeveel van de leerlingen in zogeheten 'armoedeprobleemcumulatiegebieden' (APC-gebieden) woonachtig is. De hier onderstaande tabel geeft deze cijfers weer.

Tabel C.2 Totaal aantal schoolgaande jongeren uit 'armoedeprobleemcumulatiegebieden'

RMC-regio	Aantal schoolgaande jongeren woonachtig in APC-gebied*	Percentage jongeren uit APC-gebied per regio	Percentage-verdeling APC onder regio's
<i>Totaal provincie Groningen</i>	<i>6302 van 42.933</i>	<i>14,8%</i>	<i>100%</i>
RMC Oost Groningen	298 van 11.878	2,5%	4,7%
RMC Noord Groningen/Eemsmond	265 van 8807	3,0%	4,2%
RMC Centraal Groningen/Westerkwartier	5739 van 22.248	25,5%	91,1%

* APC-gebied is armoedeprobleemcumulatiegebied

Uit bovenstaande tabel is op te maken dat van de in totaal 6302 leerlingen die woonachtig zijn in een APC-gebied het grootste percentage uit RMC Centraal Groningen/Westerkwartier afkomstig is (91,1%), in één van de wijken van Groningen-stad die hiervoor zijn aangemerkt. Een klein percentage van 8,9% is afkomstig uit RMC Oost Groningen (4,7%) en RMC Noord Groningen/Eemsmond (4,2%).

Een voortijdig schoolverlater is iedere jongere in de leeftijd van 12 tot 23 jaar die niet tenminste een opleiding havo, vwo of MBO niveau 2 heeft afgerond en die langer dan vier weken geen onderwijs volgt. Onderstaande tabellen (C.3 en C.4) geven een overzicht van de vsv-aantallen (landelijk en provinciaal) voor de schooljaren 2005-2006, 2008-2009 en 2009-2010 (Ministerie van OCW: vsv-verkenner, 2011).

Tabel C.3 Overzicht landelijke en Groningse vsv-aantallen

	VSV Totaal 2005/2006		VSV Totaal 2008/2009		VSV Totaal 2009/2010	
	<i>Landelijk</i>	<i>Provinciaal</i>	<i>Landelijk</i>	<i>Provinciaal</i>	<i>Landelijk</i>	<i>Provinciaal</i>
Totale aantallen	52.681 (4,0%)*	1.649 (3,8%)**	41.785 (3,2%)	1.353 (3,1%)	39.941 (3,0%)	1.353 (3,1%)
Geslacht						
Man	31.308 (4,7%)	997 (4,6%)	25.117 (3,8%)	817 (3,7%)	23.858 (3,6%)	206 (3,7%)
Vrouw	21.373 (3,3%)	652 (3,3%)	16.668 (2,6%)	536 (2,4%)	16.083 (2,5%)	137 (2,4%)
Leeftijd						
15 en jonger	3.012	121	2.151	73	1.115	87
16	4.181	102	2.203	60	1.964	61
17	10.759	233	5.596	141	4.527	119
18	11.465	363	12.271	392	11.977	316
19	8.796	310	8.200	269	8.535	304
20	6.358	203	5.332	194	5.793	217
21	3.476	177	3.584	122	3.666	150
22	3.012	140	2.151	102	2.364	99
MBO	36.274 (9,3%)	1.220 (8,5%)	30.735 (7,8%)	1.074 (7,3%)	29.900 (7,5%)	1.054 (7,2%)

* Dit betreft het percentage op het totale aantal schoolgaande jongeren in Nederland van 12 tot 23 jaar

** Dit betreft het percentage op het totale aantal schoolgaande jongeren in de provincie Groningen van 12 tot 23 jaar

Zoals te zien in bovenstaande tabel zijn in de loop van de jaren de landelijke vsv-aantallen afgenomen van 53.000 in 2005-2006 naar ongeveer 40.000 in 2009-2010. Dit komt neer op een daling van 1% (van 4,0% in 2005-2006 naar 3,0% in 2009-2010). De provinciale aantallen laten een iets lichtere daling zien, namelijk van 1.649 in 2005-2006 naar 1.353 in 2009-2010, wat neer komt op een daling van 0,7% (van 3,8% in 2005-2006 naar 3,1% in 2009-2010). Hierbij valt op dat voor 2008-2009 en 2009-2010 hetzelfde aantal vsv'ers is berekend wat inhoudt dat de daling vanaf 2009-2009 relatief gezien 'stil staat'.

Uit de vsv-verkenner blijkt daarnaast dat het grootste aantal vsv'ers uit het MBO komen. Van de 40.000 landelijke vsv'ers in 2009-2010 komen er zo'n 30.000 uit het MBO. Kijkend naar de provinciale gegevens van Groningen is hetzelfde patroon op te merken, van de 1.400 vsv'ers zitten ongeveer 1.100 op het MBO. Andere conclusies die getrokken kunnen worden aan de hand van tabel C.3 is dat er over het algemeen (zowel landelijk als provinciaal) meer mannen dan vrouwen voortijdig de school verlaten en de meeste vsv'ers tussen de 17 en 19 jaar oud zijn.

Tabel C.4 Overzicht aantallen voortijdig schoolverlaters per RMC-regio

	VSV Totaal 2005 / 2006			VSV Totaal 2008 / 2009			VSV Totaal 2009 / 2010		
	O.*	N.**	C.W.***	O.	N.	C.W.	O.	N.	C.W.
Totaal aantal	492 (4,1%)	327 (3,5%)	830 (3,8%)	396 (3,3%)	236 (2,6%)	721 (3,3%)	343 (2,9%)	252 (2,9%)	758 (3,4%)
Geslacht									
Man	284 (4,8%)	207 (4,3%)	506 (4,6%)	239 (4,0%)	156 (3,4%)	422 (3,8%)	206 (3,5%)	157 (3,4%)	473 (4,2%)
Vrouw	208 (3,5%)	120 (2,7%)	324 (3,0%)	157 (2,6%)	80 (1,9%)	299 (2,7%)	137 (2,3%)	95 (2,2%)	285 (2,6%)
Leeftijd									
15 en jonger	31	19	71	24	12	37	23	12	52
16	29	26	37	20	13	27	11	11	39
17	65	46	122	45	29	67	39	14	66
18	99	76	188	121	68	203	81	69	166
19	106	58	146	76	45	148	90	47	167
20	63	35	105	52	30	112	48	49	120
21	56	37	84	32	22	68	21	29	89
22	43	30	67	26	17	59	19	21	59
MBO	382 (9,1%)	233 (7,6%)	605 (8,7%)	298 (7,1%)	185 (6,4%)	591 (8,3%)	257 (6,3%)	201 (7,0%)	596 (8,3)

* O. staat voor RMC gebied Oost Groningen

** N. staat voor RMC gebied Noord Groningen/Eemsmond

*** C.W. staat voor RMC gebied Centraal Groningen/Westerkwartier

In bovenstaande tabel worden de aantallen betreffende het vsv-vraagstuk in de drie verschillende RMC regio's in Groningen naast elkaar weergegeven. Als we kijken naar de procentuele aantallen van vsv, dan zien we in regio Oost een daling van 1,2% (van 4,1% in 2005-2006 naar 2,9% in 2009-2010); in regio Noord een daling van 0,6% (van 3,5% in 2005-2006 naar 2,9% in 2009-2010), en; in regio Centraal/west een daling van 0,4% (van 3,8% in 2005-2006 naar 3,4% in 2009-2010). Aan de hand van deze cijfers zouden we kunnen vaststellen dat in RMC regio Groningen Oost de grootste procentuele daling in het aantal vsv'ers is op te merken. Daarnaast wordt ook met tabel C.4 bevestigd dat in Groningen meer mannen dan vrouwen voortijdig school verlaten en de meeste vsv'ers tussen de 17 en 19 jaar oud zijn.

C.2 KARAKTERISTIEKEN VAN DE PLUSVOORZIENING IN TABELLEN

Aan de hand van de registratieformulieren van de Plusvoorziening zijn er met behulp van het statistische programma SPSS beschrijvende analyses uitgevoerd wat geresulteerd heeft in de onderstaande zestien tabellen. In de eerste, hier onderstaande, tabel zijn de algemene karakteristieken (variabelen: leeftijd, woonplaats en woonsituatie) van de plusjongeren opgenomen.

Tabel C.5 Algemene karakteristieken van de plusjongeren

	Totaal (N=76)		Man (n=34; 44,7%)		Vrouw (n=42; 55,3%)	
Leeftijd						
16	2	2,6%	2	5,9%	0	0%
17	23	30,3%	15	44,1%	8	19,0%
18	21	27,6%	8	23,5%	13	31,0%
19	13	17,1%	4	11,8%	9	21,4%
20	12	15,8%	4	11,6%	8	19,0%
21	2	2,6%	1	2,9%	1	2,4%
22	2	2,6%	0	0%	2	4,8%
23	1	1,3%	0	0%	1	2,4%
Woonplaats*						
Stad	28	36,8%	12	35,3%	16	38,1%
Platteland	48	63,2%	22	64,7%	26	61,9%
Woonsituatie						
Twee bio ouders	14	18,4%	8	23,5%	6	14,3%
Eén bio ouder	35	46,1%	17	50,0%	18	42,9%
Eén bio ouder en één stiefouder	7	9,2%	3	8,8%	4	9,5%
Familie/Kennissen	3	3,9%	2	5,9%	1	2,4%
Schoonouders	2	2,6%	0	0%	2	4,8%
Zelfstandig	6	7,9%	1	2,9%	5	11,9%
Instelling	3	3,9%	2	5,9%	1	2,4%
Begeleid kamerwonen	2	2,6%	1	2,9%	1	2,4%
Pleeggezin	1	1,3%	0	0%	1	2,4%
Onbekend	3	3,9%	0	0%	3	7,1%

* 'Stad' staat voor de stad Groningen, elke andere plaats in de provincie wordt gerekend als 'platteland'

Met de bovenstaande tabel wordt duidelijk dat: er van de 76 ingeschreven plusjongeren, er 34 mannelijke en 42 vrouwelijke deelnemers zijn; de plusjongeren doorgaans 17 of 18 jaar oud zijn; voornamelijk wonen op het platteland (echter wordt een brede definitie van de term platteland gehanteerd, alleen de stad Groningen wordt als stad aangerekend), en; de meeste jongeren uit een gezin met maar één biologische ouder (dan wel of niet aangevuld met andere opvoeders) komen. De onderstaande tabel geeft de onderwijskarakteristieken (variabelen: school; type onderwijs; schoolloopbaan; verzuim; en huidige leerprestaties) van de plusjongeren weer.

Tabel C.6 Onderwijskarakteristieken van de plusjongeren

	Totaal (N=76)		Man (n=34)		Vrouw (n=42)	
School						
Noorderpoort	51	67,1%	22	64,7%	29	69,0%
Alfa-college	19	25,0%	10	29,4%	9	21,4%
AOC Terra	3	3,9%	0	0%	3	7,1%
Drenthe College	1	1,3%	1	2,9%	0	0%
Voortgezet onderwijs	2	2,6%	1	2,9%	1	2,4%
Type Onderwijs						
BOL	53	69,7%	22	64,7%	31	73,8%
AKA	15	19,7%	7	20,6%	8	19,0%

VO	5	6,6%	4	11,8%	1	2,4%
Anders (o.a. BBL)	3	3,9%	1	2,9%	2	4,8%
Schoolloopbaan						
Normaal	25	32,9%	14	41,2%	11	26,2%
Schoolwisseling	24	31,6%	12	35,3%	12	28,6%
Doublures	6	7,9%	3	8,8%	3	7,1%
Onbekend	21	27,6%	5	14,7%	16	38,1%
Verzuim						
Hoog	66	86,8%	30	88,2%	36	85,7%
Laag	9	11,8%	4	11,8%	5	11,9%
Onbekend	1	1,3%	0	0%	1	2,4%
Huidige Leerprestaties						
Goed	5	6,6%	2	5,9%	3	7,1%
Voldoende	16	21,1%	4	11,8%	12	28,6%
Matig	5	6,6%	0	0%	5	11,9%
Onvoldoende	44	57,9%	24	70,6%	20	47,6%
Onbekend	6	7,9%	4	11,8%	2	4,8%

Tabel C.6 geeft een overzicht van de onderwijskarakteristieken van de plusjongeren waarin er onderscheid is gemaakt tussen mannelijke en vrouwelijke deelnemers. Uit de tabel blijkt dat de meeste jongeren onderwijs volgen op een locatie van het Noorderpoort. Aangezien het Noorderpoort veruit de meeste locaties, en daardoor de grootste leerlingpopulatie, heeft (zowel in Groningen-stad als in het overige deel van de provincie), is dit geen opmerkelijk gegeven. Doorgaans volgen de plusjongeren een MBO beroepsopleidende leerweg (BOL) opleiding. Echter komt er ook een percentage jongeren uit het AKA-onderwijs, ofwel MBO niveau I. Aan de hand van tabel C.6 kunnen we vaststellen dat ruim 85% van de plusjongeren voorafgaand aan de Plusvoorziening een hoog verzuim kende en dat de leerprestaties onvoldoende waren (namelijk 57,9% van de plusjongeren). Tabel C.7 gaat dieper in op het onderwijsniveau van de plusjongeren. In deze tabel is het opleidingsniveau afgezet tegen de projecten van de Plusvoorziening.

Tabel C.7 Onderwijsniveau van de plusjongeren

	Totaal (N=76)		Man (n=34)		Vrouw (n=42)	
Opleidingsniveau						
AKA	17	22,4%	8	23,5%	9	21,4%
MBO 2	36	47,4%	14	41,2%	22	52,4%
MBO 3	8	10,5%	3	8,8%	5	11,9%
MBO 4	7	9,2%	4	11,8%	3	7,1%
VO	5	6,6%	4	11,8%	1	2,4%
Anders	3	3,9%	1	2,9%	2	4,8%
Rebound	N=39		n=22		n=17	
AKA	10	25,6%	6	27,3%	4	23,5%
MBO 2	19	48,7%	9	40,9%	10	58,8%
MBO 3	3	7,7%	1	4,5%	2	11,8%
MBO 4	2	5,1%	2	9,1%	0	0%
VO	3	7,7%	3	13,6%	0	0%
Anders	2	5,1%	1	4,5%	1	5,9%
Coaching	N=29		n=10		n=19	
AKA	3	10,3%	1	10%	2	10,5%
MBO 2	14	48,3%	4	40%	10	52,6%

MBO 3	5	17,2%	2	20%	3	15,8%
MBO 4	5	17,2%	2	20%	3	15,8%
VO	2	6,9%	1	10%	1	5,3%
Anders	0	0%	0	0%	0	0%

In de bovenstaande tabel staat het opleidingsniveau van de plusjongeren weergegeven. Uit de tabel blijkt dat de meeste jongeren functioneren op MBO niveau 2. Dezelfde trend zien we ook als we het opleidingsniveau afzetten tegen de Rebound en het coachingtraject. Van de jongeren die deelnemen aan de Rebound functioneert 48,7% van de jongeren op MBO niveau 2 en van de jongeren die deelnemen aan het coachingtraject functioneert 48,3% op MBO niveau 2. Tabel C.8 geeft een overzicht van de woonplek van de plusjongeren.

Tabel C.8 Woonplek van de plusjongeren

	Totaal (N=76)		Man (n=34)		Vrouw (n=42)	
RMC Oost Groningen	N=21	27,6%	n=8	23,5%	n=13	31,0%
Veendam	6	7,9%	3	8,8%	3	7,1%
Bellingwedde	0	0%	0	0%	0	0%
Menterwolde	0	0%	0	0%	0	0%
Oldambt	5	6,6%	1	2,9%	4	9,5%
Pekela	3	3,9%	2	5,9%	1	2,4%
Stadskanaal	7	9,2%	2	5,9%	5	11,9%
Vlagtwedde	0	0%	0	0%	0	0%
RMC Noord Eemsmond	N=9	11,8%	n=6	17,6%	n=3	7,1%
Delfzijl	3	3,9%	3	8,8%	0	0%
Appingedam	0	0%	0	0%	0	0%
Bedum	0	0%	0	0%	0	0%
De Marne	1	1,3%	0	0%	1	2,4%
Eemsmond	2	2,6%	1	2,9%	1	2,4%
Loppersum	1	1,3%	1	2,9%	0	0%
Ten Boer	1	1,3%	1	2,9%	0	0%
Winsum	1	1,3%	0	0%	1	2,4%
RMC Centraal West	N=44	57,9%	n=19	55,9%	n=25	59,5%
Groningen	29	38,2%	12	35,3%	17	40,5%
Grootegeest	1	1,3%	0	0%	1	2,4%
Haren	1	1,3%	0	0%	1	2,4%
Hoogezand-Sappemeer	9	11,8%	3	8,8%	6	14,3%
Leek	1	1,3%	1	2,9%	0	0%
Marum	2	2,6%	2	5,9%	0	0%
Slochteren	0	0%	0	0%	0	0%
Zuidhorn	1	1,3%	1	2,9%	0	0%
Overig	N=2	2,6%	n=1	2,9%	n=1	2,4%
Drenthe en Friesland	2	2,6%	1	2,9%	1	2,4%

De meeste jongeren die deelnemen aan de Plusvoorziening, zo blijkt uit bovenstaande tabel, komen uit de regio RMC Centraal Groningen/Westerkwartier. Slechts een klein percentage (11,8% van de plusjongeren, terwijl de regio 20,5% van alle schoolgaande jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar herbergt, zie tabel C.1) komt uit de regio RMC Noord Groningen/Eemsmond. Hiervoor zouden twee verklaringen kunnen worden gegeven. Enerzijds heeft Noord Groningen/Eemsmond een aantal zogeheten werkpleinen (die een goede ketensamenwerking kennen) van waaruit overbelaste jongeren

leer- en/of werktrajecten volgen, zodat verondersteld kan worden dat er relatief minder overbelaste jongeren gebruik hoeven te maken van een plustraject. Anderzijds heeft deze regio in tegenstelling tot de andere twee regio's geen eigen reboundvoorziening, zodat het mogelijk is dat door de grotere afstand naar de dichtstbijzijnde rebound jongeren niet bereid zijn aan een reboundtraject deel te nemen.

Wanneer gekeken wordt naar de gemeentelijke herkomst van de Groningse plusjongeren, valt op dat 26 van de 76 jongeren uit een APC-gebied komt, ofwel 34,2% van het totaal (zie onderstaande tabel). Uit tabel C.2 valt op dat van de totale hoeveelheid schoolgaande jongeren in de leeftijd van 13 tot 23 jaar in de provincie Groningen, 14,8% in een APC-gebied woont. Omdat het percentage van de Groningse plusjongeren hier ruim bovenzit, kan geconcludeerd worden dat een belangrijke bevinding van Winsemius *et al.* (2009) dat overbelaste jongeren voornamelijk uit APC-gebieden afkomstig zijn ook grotendeels voor de provincie Groningen lijkt op te gaan.

Tabel C.9 Jongeren woonachtig in 'armoedeprobleemcumulatiegebieden'

	Totaal (N=76)		Man (n=34)		Vrouw (n=42)	
Woonachtig APC-gebied*						
Wel	26	34,2%	8	23,5%	18	42,9%
Niet	50	65,8%	26	76,5%	24	57,1%

* APC is 'armoedeprobleemcumulatie'

Er zijn vier trajecten binnen de Groningse Plusvoorziening. Aan welk traject van de Plusvoorziening deze jongeren deelnemen, is weergegeven in de onderstaande tabel.

Tabel C.10 Jongeren in plustraject

	Totaal (N=76)		Man (n=34)		Vrouw (n=42)	
Plustraject						
Rebound	39	51,3%	22	64,7%	17	40,5%
Coaching	29	38,2%	10	29,4%	19	45,2%
WWL	3	3,9%	0	0%	3	7,1%
Combinatie	5	6,6%	2	5,9%	3	7,1%

Tabel C.10 laat zien dat de meeste jongeren die worden aangemeld bij de Plusvoorziening en ook daadwerkelijk worden geplaatst, deelnemen aan de Rebound (51,3%) of het coachingtraject (38,2%). Een ander opvallend punt uit deze tabel is dat met name de mannelijke deelnemers in de Rebound (64,7% van de mannen) zijn geplaatst terwijl een aanzienlijk deel van de vrouwelijke deelnemers in een aan coachingtraject zit (45,2% van de vrouwen; een bijna even groot deel van de vrouwelijke deelnemers, namelijk 40,5%, is in de Rebound geplaatst).

De problematiek waar de jongeren mee te kampen hebben is uiteengezet in de onderstaande tabellen (C.11 tot en met C.17).

Tabel C.11 Globale problematiek van de plusjongeren

	Totaal (N=76)		Man (n=34)		Vrouw (n=42)	
Manifestatie*						
School	18	23,7%	7	20,6%	11	26,2%
Thuis	6	7,9%	1	2,9%	5	11,9%
Netwerk	2	2,6%	0	0%	2	4,8%
Combinatie	43	56,6%	26	76,5%	17	40,5%
Onbekend	7	9,2%	0	0%	7	16,7%
Intrinsieke problematiek						
Zeer ernstig	15	19,7%	7	20,6%	8	19,0%
Ernstig	15	19,7%	8	23,5%	7	16,7%
Matig	8	10,5%	4	11,8%	4	9,5%
Licht tot geen probleem	38	50,0%	15	44,1%	23	54,8%
Extrinsieke problematiek						
Zeer ernstig	10	13,2%	7	20,6%	3	7,1%
Ernstig	22	28,9%	9	26,5%	13	31,0%
Matig	5	6,6%	3	8,8%	2	4,8%
Licht tot geen probleem	39	51,3%	15	44,1%	24	57,1%
Diagnose**						
Ja	15	19,7%	11	32,4%	4	9,5%
Nee	61	80,3%	23	67,6%	38	90,5%
Verslaving ***						
Ja	20	26,3%	9	26,5%	10	23,8%
Nee	56	73,7%	25	73,5%	32	76,2%
Arbeidsongeschikt****						
Ja	5	6,6%	2	5,9%	3	7,1%
Nee	71	93,4%	32	94,1%	39	92,9%

* Waar de problematiek zich manifesteert

** Voornamelijk diagnoses gerelateerd aan gedragsstoornissen (ADHD, ADD of PDD-NOS) of persoonlijkheidsstoornissen (borderline)

*** Zowel alcohol, cannabis als harddrugverslaving

**** Jongeren in de Wajong

In tabel C.11 zijn verschillende variabelen opgenomen: manifestatie; intrinsieke problematiek; extrinsieke problematiek; diagnose; verslaving; arbeidsongeschikt. Uit de tabel blijkt dat plusjongeren doorgaans te maken hebben met problematiek op verschillende leefgebieden (een combinatie komt in 56,6% van de gevallen voor). De intrinsieke en extrinsieke problematiek is uiteengezet aan de hand van een meetschaal waarin er gescoord is op: zeer ernstig, ernstig, matig, licht tot geen probleem. Hieruit blijkt dat voorafgaand aan de aanmelding bij de Plusvoorziening 19,7% van de plusjongeren zeer ernstige intrinsieke problemen heeft en 28,9% van de plusjongeren ernstige extrinsieke problemen. Ook verslaving speelt bij plusjongeren een grote rol: 73,7% van de plusjongeren zou een verslaving hebben. De intrinsieke en extrinsieke problematiek van de plusjongeren is in de onderstaande twee tabellen (C.12 en C.13) afgezet tegen de Rebound en het coachingstraject.

Tabel C.12 Gedrag van de plusjongeren op de Rebound

	Totaal (N=39)		Man (n=22)		Vrouw (n=17)	
Intrinsieke problematiek						
Zeer ernstig	5	12,8%	4	18,2%	1	5,9%
Ernstig	5	12,8%	4	18,2%	1	5,9%
Matig	4	10,3%	3	13,6%	1	5,9%
Licht tot geen probleem	25	64,1%	11	50,0%	14	82,4%
Gemiddelde*	3,2564		2,9545		3,6417	
Extrensieke problematiek						
Zeer ernstig	8	20,5%	6	27,3%	2	11,8%
Ernstig	11	28,2%	5	22,7%	6	35,3%
Matig	3	7,7%	1	4,5%	2	11,8%
Licht tot geen probleem	17	43,6%	10	45,5%	7	41,2%
Gemiddelde*	2,7346		2,6818		2,8235	

* Voor de gehele tabel geldt de volgende schaalverdeling: zeer ernstig (4), ernstig (3), matig (2), licht tot geen probleem (1)

De bovenstaande en onderstaande tabel geven weer in hoeverre jongeren uit de Rebound, dan wel Coaching, problemen ervaren op intrinsiek en extrensiek vlak. Hieruit blijkt dat aan de hand van de aanmeldformulieren jongeren op de Rebound doorgaans meer intrinsieke problematiek hebben en jongeren uit het coachingtraject meer extrensieke problematiek. Er wordt getwijfeld aan deze uitkomst aangezien het voorstelbaar is dat juist de jongeren die naar de Rebound gaan 'uit de klas knallen' en daarmee verondersteld kan worden dat zij ten opzichte van de jongeren uit de Coaching meer extrensieke gedragsproblematiek zouden vertonen.

Tabel C.13 Gedrag van de plusjongeren in de Coaching

	Totaal (N=29)		Man (n=10)		Vrouw (n=19)	
Intrinsieke problematiek						
Zeer ernstig	7	24,1%	2	20,0%	5	26,3%
Ernstig	8	27,6%	4	40,0%	4	21,1%
Matig	2	6,9%	1	10,0%	1	5,3%
Licht tot geen probleem	12	41,4%	3	30,0%	9	47,4%
Gemiddelde*	2,6552		2,500		2,7368	
Extrensieke problematiek						
Zeer ernstig	1	3,4%	0	0,0%	1	5,3%
Ernstig	9	31,0%	4	40,0%	5	26,3%
Matig	1	3,4%	1	10,0%	0	0%
Licht tot geen probleem	18	62,1%	5	50,0%	13	68,4%
Gemiddelde*	3,2414		3,100		3,3158	

* Voor de gehele tabel geldt de volgende schaalverdeling: zeer ernstig (4), ernstig (3), matig (2), licht tot geen probleem (1).

De onderstaande tabel gaat in op de specifieke problematiek van de plusjongeren.

Tabel C.14 Specifieke problematiek van de plusjongeren

	Totaal (N=76)		Man (n=34)		Vrouw (n=42)	
Concentratie						
Ja*	56	73,7%	26	76,5%	30	71,4%
Nee	20	26,3%	8	23,%	12	28,6%
Geheugen						
Ja	9	11,8%	3	8,8%	6	14,3%
Nee	67	88,2%	31	91,2%	36	85,7%
Studievaardigheden						
Ja	24	31,6%	16	47,1%	8	19,0%
Nee	52	68,4%	18	52,9%	34	81,0%
Werkhouding						
Ja	48	63,2%	27	79,4%	21	50,0%
Nee	28	36,8%	7	20,6%	21	50,0%
Motivatie						
Ja	49	64,5%	24	70,6%	25	59,5%
Nee	27	35,5%	10	29,4%	17	40,%
IQ						
Ja	4	5,3%	3	8,8%	1	2,4%
Nee	72	94,7%	31	91,2%	41	97,6%
Dyslexie						
Ja	7	9,2%	3	8,8%	4	9,5%
Nee	69	90,8%	31	91,2%	38	90,5%
Dyscalculie						
Ja	1	1,3%	0	0%	1	2,4%
Nee	75	98,7%	34	100%	41	97,6%
Lichamelijke klachten						
Ja	11	14,5%	1	2,9%	10	23,8%
Nee	65	85,5%	33	97,1%	32	76,2%

* 'Ja' impliceert problemen binnen de betreffende variabele, 'nee' impliceert geen problemen

In de bovenstaande tabel zijn verschillende variabelen opgenomen: concentratie; geheugen; studievaardigheden; werkhouding; motivatie; IQ; dyslexie; dyscalculie, en; lichamelijke klachten. Hierbij impliceert 'Ja' dat er zich problemen binnen de betreffende variabele manifesteren en 'Nee' geen problemen. Opvallend is dat 73,7% van de plusjongeren aangeeft problemen te hebben met betrekking tot de concentratie en 63,2% van de plusjongeren problemen ervaart op het gebied van hun werkhouding. In de onderstaande drie tabellen wordt ingegaan op de variabelen financiële en justitiële problematiek. Doordat de gegevens ook per plustraject zijn weergegeven kan er onderscheid worden gemaakt tussen Rebound en Coaching.

Tabel C.15 Financiële en justitiële problematiek van de plusjongeren

	Totaal (N=76)		Man (n=34)		Vrouw (n=42)	
Financiële problemen						
Ja	34	44,7%	11	32,4%	23	54,8%
Nee	42	55,3%	23	67,6%	19	45,2%
Politie/justititeel contact						
Ja	22	28,9%	10	29,4%	12	28,6%
Nee	54	71,1%	24	70,6%	30	71,4%

In tabel C.15 staat weergegeven dat 44,7% van de plusjongeren zegt financiële problemen te hebben en 28,9% van de jongeren geeft aan in het verleden dan wel heden contact te hebben gehad met politie en justitie.

Tabel C.16 Financiële problemen per plustraject

	Totaal (N=29)		Man (n=10)		Vrouw (n=19)	
Totaal						
Ja	34	44,7%	11	32,4%	23	54,8%
Nee	42	55,3%	23	67,6%	19	45,2%
Rebound						
Ja	11	28,2%	4	18,2%	7	41,2%
Nee	28	71,8%	18	81,8%	10	58,8%
Coaching						
Ja	17	58,6%	6	60%	11	57,9%
Nee	12	41,4%	4	40%	8	42,1%

Tabel C.16 en C.17 geven weer in hoeverre er verschil bestaat tussen de jongeren die in de Rebound participeren en de jongeren die in een coachingtraject zijn geplaatst met betrekking tot financiële problemen en contacten met politie en/of justitie. Hierin wordt duidelijk dat 58,6% van de jongeren uit het coachingtraject financiële problemen heeft. Dit percentage ligt beduidend hoger dan voor de jongeren uit de Rebound (namelijk 'slechts' 28,2%). Echter het percentage van de vrouwelijke deelnemers binnen de Rebound die financiële problemen heeft ligt hoger, namelijk 41,2% in tegenstelling tot de mannelijke deelnemers waar 18,2% aangeeft problemen te hebben op financieel gebied.

Tabel C.17 Contact met politie en/of justitie per plustraject

Totaal (N=76)			Man (n=34)		Vrouw (n=42)	
Totaal						
Ja	22	28,9%	10	29,4%	12	28,6%
Nee	52	71,1%	24	70,6%	30	71,4%
Rebound						
Ja	9	33,1%	6	27,3	3	17,6
Nee	30	76,1%	16	72,7	14	82,4

Coaching					
Ja	10	34,5%	3	30%	7 36,8%
Nee	19	65,5%	7	70%	12 63,2%

Voor de variabele ‘contact met politie en justitie’ zien we een gelijke trend tussen Rebound en Coaching: 33,1% van de reboundjongeren geeft aan (in het verleden dan wel heden) contact te hebben (gehad) met politie en/of justitie, voor de coachingjongeren ligt dit percentage op 34,5%.

Nu een beschrijving van zowel de globale als specifieke problematiek van de plusjongeren is behandeld, gaat de onderstaande tabel in op de pedagogische capaciteiten van de ouders en/of opvoeders van de plusjongeren. Uit de tabel blijkt dat 56,6% van de ouders/opvoeders van de plusjongeren opvoedingsonmacht ervaren.

Tabel C.18 Pedagogische capaciteiten ouders/opvoeders van de plusjongeren

Totaal (N=76)			Man (n=34)		Vrouw (n=42)	
Ouderlijk gezag						
Biologische ouders	14	18,4%	7	20,6%	7	16,7%
Biologische moeder	13	17,1%	8	23,5%	5	11,9%
Biologische vader	5	6,6%	4	11,8%	1	2,4%
Voogd	1	1,3%	0	0%	1	2,4%
Onbekend	43	56,6%	15	44,1%	28	66,7%
Opvoedingsonmacht						
Ja	43	56,6%	22	64,7%	21	50,0%
Nee	33	43,4%	12	35,3%	21	50,0%
Verwaarlozing						
Ja	11	14,5%	2	5,9%	9	21,4%
Nee	65	85,8%	32	94,1%	33	78,6%
Vermoedelijke mishandeling						
Ja	2	2,6%	1	2,9%	1	2,4%
Nee	74	97,4%	33	97,1%	41	97,6%
Relationeel						
Ja	38	50,0%	14	41,2%	24	57,1%
Nee	38	50,0%	20	58,8%	18	42,9%

Tabel C.19 geeft weer hoeveel procent van de plusjongeren daadwerkelijk hulp heeft gehad van hulpverleningsorganisaties dan wel ondersteuning vanuit het onderwijs.

Tabel C.19 Eerdere en lopende hulpverlening aan de plusjongeren

	Totaal (N=76)		Man (n=34)		Vrouw (n=42)	
Eerdere hulpverlening						
Jeugdzorg	6	7,9%	1	2,9%	5	11,9%
GGZ	2	2,6%	1	2,9%	1	2,4%
Verslavingszorg	1	1,3%	0	0%	1	2,4%
LVG/MW/Reclassering	2	2,6%	1	2,9%	1	2,4%
Vanuit school/Leerplicht	11	14,5%	4	11,8%	7	16,7%
Combinatie	9	11,8%	4	11,8%	5	11,9%
Geen	45	59,2%	23	67,6%	22	52,4%

Lopende hulpverlening					
Jeugdzorg	1	1,3%	0	0%	1 2,4%
GGZ	5	6,6%	3	8,8%	2 4,8%
Verslavingszorg	2	2,6%	0	0%	2 4,8%
LGV/MW/Reclassering	4	5,3%	3	8,8%	1 2,4%
Vanuit school/leerplicht	20	26,3%	9	26,5%	11 26,2%
Combinatie	32	42,1%	15	44,1%	17 40,5%
Geen	12	15,8%	4	11,8%	8 19,0%

In bovenstaande tabel is onderscheid gemaakt tussen eerdere hulpverlening en lopende hulpverlening. Daarbij zijn er verschillende categorieën uiteengezet: jeugdzorg; GGZ; LVG/Maatschappelijk Werk/Leerplicht; combinatie; en geen. Uit de aanmeldformulieren van de plusjongeren blijkt dat 59,2% van de jongeren geen hulp heeft gehad in het verleden. Na, dan wel tijdens, het traject van de Plusvoorziening blijkt dit percentage veel lager uit te vallen; 15,8% van de jongeren geeft aan geen lopende hulpverlening te hebben.

Een belangrijke vraag ten aanzien van de effectiviteit van de Plusvoorziening is of de jongeren die deelnemen, of hebben deelgenomen aan een plustraject, ook daadwerkelijk onderwijs zijn blijven volgen. De laatste, hier onderstaande, tabel geeft antwoord op deze vraag. De cijfers zijn gebaseerd op of de jongeren bij aanvang van het schooljaar 2011-2012 nog in het onderwijs stonden ingeschreven.

Tabel C.20 Jongeren tijdens of na volgen plustraject wel of niet in het onderwijs

	Ingeschreven en laag verzuim		Ingeschreven en hoog verzuim		Uitgeschreven	
Totaal (N=76)	56	73,7%	6	7,9%	14	18,4%
Man/vrouw-verhouding						
Man (N=34)	23	67,6%	4	11,8%	7	20,6%
Vrouw (N=42)	33	78,6%	2	4,8%	7	16,7%
Plustraject						
Rebound (N=39)	29	74,4%	2	5,1%	8	20,5%
Coaching (N=29)	20	69,0%	4	13,8%	5	17,2%
WWL (N=3)	2	66,7%	0	0%	1	33,3%
Combinatie (N=5)	5	100%	0	0%	0	0%

Er zijn in de bovenstaande tabel drie categorieën onderscheiden: ingeschreven in een onderwijsinstelling en een laag verzuim; ingeschreven in een onderwijsinstelling en een hoog verzuim, en; uitgeschreven. In de tabel is procentueel weergegeven of de Plusjongeren wel of niet onderwijs volgen. Hierin wordt duidelijk dat 73,7% van de jongeren die een Plustraject volgen, dan wel gevolgd hebben, aan de start van het schooljaar 2011-2012 in het onderwijs zitten en ook daadwerkelijk aanwezig zijn. Iets meer dan een kwart, 26,3% van de jongeren, volgt geen onderwijs – waarvan 7,9% nog wel ingeschreven staat maar een hoog verzuim kent, de daadwerkelijke uitgeschreven jongeren betreft een percentage van 18,4%. Als er gekeken wordt naar de man/vrouw verhouding dan blijkt dat de vrouwelijke deelnemers over het algemeen vaker ingeschreven staan en ook daadwerkelijk onderwijs volgen dan de mannelijke deelnemers. Ook wordt met deze tabel duidelijk dat van de 39 jongeren uit de Rebound, op 1 september 2011 29 staan ingeschreven bij een onderwijsinstelling en een laag verzuim hebben. Bij de Coaching komen deze aantallen redelijk overeen: 20 van de 29 coachingjongeren staan ingeschreven en hebben een laag verzuim. Aan de hand van tabel C.20 zou er geconcludeerd kunnen worden dat een plustraject een positief effect heeft op de schoolgang van de jongeren. Een grote meerderheid van de

Plusjongeren volgt namelijk tijdens, dan wel na deelname aan de Plusvoorziening een onderwijstraject. Echter kan hieruit niet geconcludeerd worden dat jongeren die momenteel staan ingeschreven en onderwijs volgen daadwerkelijk een startkwalificatie zullen behalen – de hier bovenstaande cijfers geven alleen een indicatie van of jongeren na de opstart van de Plusvoorziening in januari 2011 bij aanvang van het schooljaar 2011-2012 voor het onderwijs zijn behouden. Of deze jongeren inderdaad een startkwalificatie zullen behalen moet de toekomst uitwijzen.

Appendix D

Expertinterviews

Om meer handreikingen te krijgen voor advies aan de Groningse Plusvoorziening met betrekking tot de mogelijke voortzetting van de vier projecten is een elftal diepte-interviews verricht met bestuurders, beleidsmedewerkers, onderzoekers en projectmanagers uit het onderwijs, de hulpverlening en/of de arbeidsmarkt. Deze deskundigen is gevraagd om vanuit mesoniveau te reflecteren op de vier projecten en aanpalende vormen van plusvoorzieningen in Nederland en aanbevelingen te doen met betrekking tot de toekomst van de Groningse Plusvoorziening. Hieronder volgen de belangrijkste bevindingen met de bijbehorende tekst en uitleg.

D.1 ACHTERGROND RESPONDENTEN

Er zijn elf semigestructureerde diepte-interviews aan de hand van een topiclijst verricht met uiteenlopende deskundigen. Interviews duurden 60 tot 120 minuten, werden opgenomen en nadien getranscribeerd. Getranscribeerde interviews zijn met behulp van het software programma Atlas.ti geanalyseerd. Dit resulteerde in trends, patronen en afwijkingen hierop om uiteindelijk de belangrijkste bevindingen van de respondenten over de (Groningse dan wel Nederlandse) plusvoorziening te geven. We hebben hierbij gebruik gemaakt van Flick's (2009) analytische methode om aan de hand van de empirie een theoretische samenhang te formuleren.

Tabel D.1 Respondenten expertinterviews

Respondent (N = 11)	Functie en achtergrond	Relatie tot Plusvoorziening	Belangrijkste uitspraak m.b.t. Plusvoorziening
Ton Eimers	Arbeidssocioloog bij Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt (KBA). Ervaring: Onderzoek beroepsonderwijs en arbeidsmarkt, 20 jaar onderzoekservaring naar voortijdig schoolverlaten.	In vroeg stadium al betrokken. Deskundige in rapport 'Vertrouwen in de school'. Betrokken bij onderzoek en innovatie van VSV-projecten in Nederland.	Dus ik denk: je hebt altijd een curatieve voorziening nodig. Dat is één. Twee is: je moet eigenlijk altijd zorgen dat je je stinkende best doet om te zorgen dat die curatieve voorzieningen leeg zijn. Dat is een beetje een paradox, maar dat is wel zo.
Richard Anderiesse	Programmamanager Plusvoorziening Rotterdam. Ervaring: gemeente-ambenaar, ervaring in communicatie- en voorlichtingsboek, bestuurservaring en – ondersteuning.	Is programmamanager van de (grote hoeveelheid) projecten van de plusvoorzieningen binnen de regio Rijnmond, vanuit de Coöperatie 'Rotterdams Offensief', een samenwerkingsverband van vijf Rotterdamse schoolbesturen die circa 80% van het aantal leerlingen in huis heeft.	Dus het is ook een beetje in onderwijsland van: onbekend maakt onbemind. Soms weet men ook vaak niet van de plusvoorzieningen. Hebben ze er wel van gehoord, maar oké, zijn die dan ook voor onze leerlingen? Ja, dat noemen wij altijd risicoleerlingen, maar dat zijn uiteindelijk de overbelaste jongeren. Is ook een kwestie van terminologie.
Roelof van der Velde	Adviseur arbeidsmarkt: arbeidsinformatie en arbeidsmarktonderzoek voor de	Heeft als arbeidsmarktadviseur zich op de werkgelegenheid voor jongeren en maakt schattingen	Elk initiatief aan de voorkant is gewoon goed. Wat wij merken is ook van op het moment dat

	<p>drie noordelijke provincies.</p> <p>Ervaring: van origine historicus, bij (voorlopers) UWV aan de slag gegaan.</p>	<p>over werkkansen van jongeren.</p>	<p>jongeren school verlaten, ze heel veel moeite hebben om aan de bak te komen, om snel werk te vinden, dat het daarna gewoon nog langer moeilijk blijft. Dus alles wat je aan de voorkant wint is voor ons alleen maar een voordeel.</p>
Hans Everhardt	<p>Programmamanager van de Groningse Plusvoorziening en programmagelden VSV.</p> <p>Ervaring: opgeleid tot orthopedagoog. De laatste jaren bij het Noorderpoort zich voornamelijk toegeleid op voortijdig schoolverlaten, zorgstructuur en arbeidstoeleiding.</p>	<p>Is één van de initiatiefnemers van de Groningse Plusvoorziening. Heeft geholpen bij het opzetten van de kaders (financiën, werkgroepen, dagelijks bestuur, indicatiecommissie, aanknopingspunten beleid en bestuur).</p>	<p>Volgens mij ligt hier de kracht om het gemeenschappelijk op te pakken, met VO en MBO en de RMC-contactgemeenten. Ik zie dat wij in de afgelopen twee jaar echt dichterbij elkaar zijn gegroeid.</p>
Henk ten Brinke	<p>Adviseur onderwijs en arbeidsmarkt bij het Centrum voor Maatschappelijke Ondersteuning (CMO) van de provincie Groningen.</p> <p>Ervaring: heeft zich de afgelopen jaren toegeleid op het probleem van voortijdig schoolverlaten, daarvoor werkzaam geweest in het jongerenwerk en het (K)MBO.</p>	<p>Is de voorzitter van de werkgroep Financiën van de Groningse Plusvoorziening</p>	<p>Ik heb het idee dat hoe men hier in de provincie bezig is in relatie tot de vsv-aanpak en de programmagelden dat er wel wat ontstaat. [...] Zo'n plusvoorziening werkt dus wel. [...] Ik vind wel dat er ontzettend veel geld in het management gaat zitten. Weten ze hoe de wetten in elkaar steken voor de overbelaste jongeren? En hoe zien met name de wettelijke kaders eruit met betrekking tot de toeleiding naar de reguliere zorgvoorzieningen?</p>
Annette Klappe	<p>Projectleider VSV op Alfa-college.</p> <p>Ervaring: 30 jaar KMBO, jaren voor de klas, daarna coördinerende taken.</p>	<p>Lid DB Plusvoorziening vanuit Alfa-college.</p>	<p>We weten gewoon van het heeft geen zin om leerlingen over de schutting te gooien en te zeggen van: wij hebben nu twee keer geprobeerd en nu jullie even en over een half jaar gooien jullie hem weer terug.</p>
Anja Aaldering	<p>Directeur/bestuurder MJD.</p> <p>Ervaring: van originie (jeugd)inrichtingswerker, sociologie gestudeerd, daarna in beleid en organisatie terechtgekomen.</p>	<p>MJD is als brede welzijns/zorg-organisatie betrokken in coachingstrajecten voor overbelaste jongeren in Groningen en de vormgeving en uitvoering van Jimmy's (inlooppunt voor en door jongeren).</p>	<p>Er zal veel meer gebruik gemaakt moeten worden van het sociale steunsysteem. In veel gevallen komt zo'n jongere uit een gezin waar ook al problemen bestaan. [...] En je ziet nu in de hele hulpverlening, maar ook in het jongerenwerk, veel meer het empoweren van de mensen zelf. Burgerkracht noemen ze dat ook wel eens: de burgers weer meer het heft in handen geven, niet de professional die van alles doet.</p>
Marion Arends	<p>Regiodirecteur Alfa-college, beheert portefeuille arbeidsmarktbeleid – risicojongen.</p>	<p>Beheert portefeuille leerlingbegeleiding bij Alfa-college en is daardoor verantwoordelijk voor beleid risico-/overbelaste jongeren</p>	<p>Achteraf gezien hadden wij misschien nog wel een vijfde lijn moeten opzetten: schuldenproblematiek. [...] Eigenlijk is dat zo'n grote groep,</p>

	Ervaring: opgeleid tot orthopedagoog en gewerkt in leerlingbegeleiding.		die schuldenproblematiek is zó groot, dat we daar, in curatieve en in creatieve zin nog wel extra aandacht naar uit moeten laten gaan.
Harry Buit	Manager bij Elker. Ervaring: begonnen als maatschappelijk werker in het jongerenwerk. Daarna Bureau Jeugdzorg, uiteindelijk bij residentiële zorg.	Elker is als jeugdzorgorganisatie betrokken in coachingstrajecten voor overbelaste jongeren in Groningen.	Je moet zorgen dat die preventieve structuur gewoon draait als een tierelier en je moet zorgen dat je curatief, als het echt nodig is elkaar weet te vinden
Klaas Steenhuis	Wethouder Jeugd, gemeente Veendam. Ervaring: altijd in publieke domein gewerkt (sociale dienst, werkplaats), voornamelijk arbeidsmarktbeleid. Van 2006 tot 2010 ook Onderwijs en Arbeidsmarkt in portefeuille.	Als wethouder Jeugdbeleid betrokken bij de zorg voor risico-/overbelaste jongeren in de gemeente Veendam.	Rond 40 tot 50% van de jongeren die vroegtijdig school verlaten in de provincie worden met succes weer teruggeleid naar regulier onderwijs. Mijn stelling is: dan heeft de oorspronkelijke school dus gefaald.
Belita Seinstra	Orthopedagoog/gz-psycholoog Noorderpoort Cursistendienstverlening. Ervaring: begonnen in de volwasseneneducatie. Ondertussen tien jaar leerlingbegeleider Noorderpoort.	Lid indicatiecommissie Plusvoorziening vanuit Noorderpoort.	Ik denk dat de indicatiecommissie daar een belangrijke rol in heeft. Soms vragen collega's van de scholen of het nodig is om ook voor de Plusvoorziening weer een indicatiecommissie te hebben, "wat een gedoe en een bureaucratie". Maar we zitten daar met alle drie de MBO's en met Jeugdzorg. We gaan echt samen in overleg, niet alleen voor "je eigen school". Aan de hand van de aanmelding van een leerling met concrete multiproblemen kijken we of de gevraagde plus-oplossing voor deze leerling inderdaad passend zou zijn of dat er al dan niet reguliere trajecten binnen en/of buiten school beter kunnen aansluiten.

D.2 REGIONALE SAMENWERKING EN COLLECTIEVE VERANTWOORDELIJKHEID

Eén van de meest besproken onderwerpen tijdens de interviews is het belang van een regionale samenwerking. Negen van de elf respondenten hebben hier een duidelijke mening over gegeven. Het is evident dat allen een samenwerking op regionaal niveau voorstaan tussen alle betrokken partijen, ofwel de partijen uit het onderwijs, de hulpverlening als het gemeentelijk overheidsapparaat. Iets wat tot uitdrukking komt in een citaat van Ton Eimers, een landelijk expert op het gebied van voortijdig schoolverlaten (vsv):

Dat de schoolbesturen onderling een regionaal arrangement zouden moeten maken en zeggen: luister eens, als we ons daar nu op die problematiek concentreren, en als die problematiek zich daar concentreert [...] dan moeten we daar ook specifieke afspraken over maken. [Ton Eimers]

Samenwerking tussen partijen met als uitgangspunt een collectieve verantwoordelijkheid voor het begeleiden van jongeren naar een startkwalificatie. Een collectieve verantwoordelijkheid die ook in de provincie Groningen wordt benadrukt:

Volgens mij ligt hier de kracht om het gemeenschappelijk op te pakken, met VO en MBO en de RMC-contactgemeenten. Ik zie dat wij in de afgelopen twee jaar echt dichterbij elkaar zijn gegroeid. [Hans Everhardt]

Een valkuil waar MBO-instellingen in het verleden vaak instapten was het denken in termen van concurrentie – het elkaar de loef afsteken met leerlingenaantallen en het wegkapen van leerlingen. Reeds voorafgaand aan de vaststelling van de groep overbelaste jongeren in het rapport ‘Vertrouwen in de school’, was bij de Groningse MBO-instellingen het besef gegroeid dat jongeren en scholen niet gebaat zijn bij denken in concurrentieverhoudingen wanneer het aankomt op het bestrijden van probleemgedrag onder leerlingen. De VSV-initiatieven die al eerder in gang waren gezet, hebben hier een belangrijke bijdrage aan geleverd: niet concurrentie tussen scholen stond voorop, maar samenwerking. Leerlingen worden in dit soort samenwerkingsverbanden niet als een hete aardappel van de ene naar de andere school geschoven. De intensieve ketensamenwerking in de Groningse Plusvoorziening kan hierop als een logisch gevolg worden gezien. Een ontwikkeling die ook in Rotterdam kan worden waargenomen. Wat deze samenwerking tussen scholen oplevert blijkt uit het volgende:

Wat je ook ziet binnen de scholenwereld: het is voor scholen niet vanzelfsprekend om samen te werken, zoals in allerlei koepelorganisaties, alleen op individueel schoolniveau. School heeft natuurlijk zijn leerlingen, het schooljaar, allerlei zaken die geregeld moeten worden, dus dat is ook voor een deel voorstelbaar, school zit nu eenmaal in een bepaald stramien. Maar we hebben nu wel bijvoorbeeld vanuit het Rotterdams Offensief alle initiatiefnemers voor de Plusvoorziening rondom de tafel. Die hebben bijeenkomsten, kennisuitwisseling, nu, dan kan je zeggen: dat is leuk, gezellig. Dat is het ook wel, maar het gaat vooral om het volgende. Nu ontstaat de situatie dat een ROC zegt: wij hebben nog een leerling in Schiedam, bij een Schiedamse vestiging waar ik eigenlijk niet zoveel mee kan. Kan die niet naar de Lentiz groep, die zit ook in Schiedam, kan die niet naar jouw Plusvoorziening? [Richard Anderiesse]

Leerlingen worden in dit soort samenwerkingsverbanden niet als een hete aardappel van de ene naar de andere school geschoven. Ook in Groningen is meer de nadruk komen te liggen op waar scholen elkaar kunnen ondersteunen in de begeleiding van zorgleerlingen:

Een leerling die mogelijk wordt afgewezen aan de poort van de school, omdat hij openlijk vertelt problemen te hebben en daardoor moeite kan hebben om het diploma te behalen. Wat moet hij dan? Moet hij dan op slinkse wijze maar naar een andere MBO gaan, niets vertellen van zijn problematiek en hopen dat hij daar niet wordt afgewezen? Met het risico van voortijdige uitval doordat er geen hulpverlening of schoolondersteuning is geboden. Dat is een hele gekke situatie die je dan krijgt. Het is belangrijk om als MBO's met elkaar een soort samenwerkingsverband te maken, zodat je vanuit een brede en deskundige blik kijkt van: waar kan deze leerling met welke ondersteuning wel terecht? Ook scholen bereid blijven houden om, ondanks de financiële druk, toch open te blijven staan voor leerlingen die iets extra's vragen. Dat is de komende tijd de uitdaging. [Belita Seinstra]

Samenwerking tussen scholen en minder nadruk op concurrentie resulteert in een collectieve verantwoordelijkheid voor overbelaste leerlingen. Doordat scholen elkaar weten te vinden en elkaar als partner zien wordt gezocht naar creatieve oplossingen om leerlingen voor het onderwijs te behouden – als de ene school vanwege het probleemgedrag van een leerling met de handen in het haar zit springt de andere school in de bres.

Projectleiding van de Plusvoorziening

Meerdere respondenten hebben ons geïnformeerd over de voordelen van regionale samenwerking in de provincie met betrekking tot de bestrijding van vsv onder overbelaste jongeren. Een centraal orgaan die de plusvoorzieningen aanstuurt wordt als een vereiste hiervoor gezien. In het geval van Groningen betreft dit de projectleiding van de Plusvoorziening. Geluiden over de projectleiding zijn positief:

Maar wat die mensen die er op zitten en zowel de coördinatoren van de rebound plus goed hebben gedaan is dat ze heel open het hebben gepresenteerd van: wij denken dat het nu zo moet, maar wij willen graag weten wat jullie ervan vinden. [...] En niet van: we hebben alle wijsheid in pacht. Nee, we gaan met z'n allen kijken of het werkt. Dus dat hebben ze goed gedaan. Dat heeft volgens mij voor veel goodwill gezorgd. [Marion Arends]

De projectleiding slaat bruggen tussen alle betrokken partijen en genereert daardoor een collectieve verantwoordelijkheid voor overbelaste jongeren onder scholen, gemeenten, RMC's en hulpverleningsinstanties. Een bepaalde daad- en slagkracht die nodig is met de vele betrokken partijen:

Als je dat dan ook nog doet met drie contactgemeenten die namens alle gemeenten spreken en dan ook nog eens met mensen uit het hulpverleningsveld, dan wordt het aantal belangen wat daar op tafel ligt nog vele malen groter. [Hans Everhardt]

Door de korte lijnen kan snel op elkaar worden afgestemd, wat al tijdens de opstartfase van de Plusvoorziening zichtbaar werd:

En je moet je wel bedenken dat dat redelijk soepeltjes leek te gaan. Heeft te maken met dat andere, en dat is wel echt specifiek Gronings: in Groningen is een sterke traditie van ketensamenwerking. [...] En iedereen kent elkaar. [...] Er zit ook chemie tussen mensen. Soms ontstaat er binding omdat mensen elkaar kennen. [Marion Arends]

In Rotterdam worden de plusgelden voor overbelaste jongeren door het Rotterdams Offensief verdeeld. Ook stuurt zij de uiteenlopende projecten aan. Richard Anderiesse, manager van deze organisatie, geeft aan dat zij als het ware het spin in het web zijn van de Rotterdamse plusvoorziening:

Het geld van OCW is ook naar de Gemeente Rotterdam gegaan als contactgemeente voor de regio Rijnmond, het Rotterdams Offensief voert namens het onderwijs de regie over zaken als verantwoording, monitoring en zorg voor de contacten tussen de verschillende plusvoorzieningen. Wat eigenlijk een heel simpele bewoording is van het verhaal. En wij zijn ook degenen die de monitor hebben ontwikkeld, en overleg voeren met de diverse plusvoorzieningen die de monitor in moeten vullen. Via het Rotterdams Offensief wordt verantwoording afgelegd bij OCW. We stemmen ook af in de regio met de regiowethouders, dus ook eens in de zoveel tijd hebben we een bestuurlijk overleg met de wethouders van en onderwijs bestuurders in de regio Rijnmond. Dus we zijn zeg maar een soort spin in het web als het gaat om plusvoorzieningen en de toekomstige opzet, methodiekontwikkeling, discussie met de diverse aanbieders. En wij rapporteren ook over de voortgang en wij doen natuurlijk de afronding. [Richard Anderiesse]

Nu is er meer geld gemoeid met de aanpak van overbelastheid onder jongeren in Rotterdam (zowel de hoeveelheid jongeren en de problematiek van de jongeren is groter dan in de meeste andere regio's in Nederland), toch lijkt de projectleiding van de gecombineerde plusvoorzieningen in Rotterdam (het Rotterdams Offensief) raakvlakken te tonen met hoe de projectleiding van de Groningse Plusvoorziening te werk gaat. Het Rotterdams Offensief lijkt echter ook meer te doen voor de scholen zelf – ze nemen bureaucratische rompslomp uit handen:

Scholen zeggen ook wel vaak van: ja, onderwijs, zoveel potjes en subsidies...en dit en dat en we worden helemaal gek van al die regelingen, we kunnen niet overal achteraan jagen, we moeten zoveel moeite doen voor zo weinig geld. We zijn een verantwoordingsbureaucratie, dus een deel van de onvrede is ook wel weer voorstelbaar. Maar goed, wij van het Rotterdams Offensief zijn er ook wel weer om ze te helpen: om een de aanvraag goed te doen. En de aanvraag gaat natuurlijk vooral om hun eigen aanpak, de verantwoording, om ze

daarbij te helpen. En door ze werk uit handen te nemen. Dat ze zich vooral kunnen concentreren op de onderwijsaanpak, daar zijn scholen natuurlijk voor en niet voor het invullen van één of andere monitor. [...] Wij hebben natuurlijk het overzicht over al die voorzieningen. Dus vanuit het Rotterdams Offensief weten we ook wat OCW nu wil weten, waar letten ze op, wat is nu relevant, wat is niet relevant? Dus dat scheelt ook weer heel veel tijd. [Richard Anderiesse]

Enige kritiek van twee respondenten is dat de 'overhead' van de plusvoorziening aan de prijzige kant is:

Ik heb het idee dat hoe men hier in de provincie bezig is in relatie tot de vsv-aanpak en de programmagelden dat er wel wat ontstaat. En als je dat vergelijkt met andere provincies waar ik dan ook wel kom of van hoor, dan doen wij het in het Groningse nog niet eens zo slecht. Zo'n plusvoorziening werkt dus wel: in die samenwerking tussen de RMC-gemeenten, de provincie, jeugdzorg en het onderwijs...dat valt dan nog wel mee. Ik vind wel dat er ontzettend veel geld in het management gaat zitten. Weten ze hoe de wetten in elkaar steken voor de overbelaste jongeren? En hoe zien met name de wettelijke kaders eruit met betrekking tot de toeleiding naar de reguliere zorgvoorzieningen? [Henk ten Brinke]

Eerst met de vsv-projecten, daarna met de plusprojecten: als het om projecten gaat, dan gaat er gewoon heel veel geld zitten in overhead en het opzetten van een organisatie. We waren al een half jaar bezig voordat de eerste leerling überhaupt aan een plustraject kon beginnen. Dan krijg je twee miljoen...stel dat je dat volledig in zou kunnen zetten voor coachingstrajecten, dan kan je een heleboel leerlingen daarmee helpen. Maar goed er moet een DB komen en ik ben daar zelf ook debet aan. Er moeten projectleiders en kartrekkers komen. [...] Er blijft gewoon veel meta, of organisatorische lucht, kraakbeen tussenzitten. Soms is het nodig en soms vind ik het zonde van het geld. [Annette Klappe]

Ondanks een positieve insteek, zijn er dus een aantal verbeterpunten aan te wijzen voor de projectleiding van de Groningse Plusvoorziening. Korte lijnen naar de direct betrokken instanties alleen is niet voldoende, ook een goed zicht op de sociale kaart en de wettelijke kaders is nodig om de doelgroep op de juiste manier te bedienen.

Toch wordt de projectleiding als het basisfundament van de plusvoorziening gezien waar blijvend middelen op ingezet moeten worden, ook wanneer er bezuinigingen worden doorgevoerd. Vraag is alleen in welke vorm de projectleiding wordt voortgezet. Is het de bedoeling de projectleiding met hetzelfde aantal formatieplaatsen voort te zetten? Of is het realistisch nu de projecten lopen en na besluitvorming op welke projecten in te zetten dat uit te voeren taken meer inslijten (routine worden) en daardoor in een korter tijdsbestek kunnen worden uitgevoerd? Blijft het Noorderpoort penvoerder? Of wordt dit gerouleerd met de andere betrokken onderwijs- en hulpverleningsinstanties?

Duurzaamheid van de Plusvoorziening

De huidige projecten worden gefinancierd door de plusgeldten die vanaf 2010 aan de RMC-gemeenten beschikbaar zijn gesteld. De subsidie die landelijk vrijkwam voor de jaren 2010 en 2011 (60 miljoen euro) worden nadien in ieder geval voor een jaar voortgezet (30 miljoen euro). Overheidsgeld heeft een nadeel in zich, en dat is dat er nooit een 100% garantie is dat subsidies worden voortgezet (afhankelijk van de partijen die de regering vormen), wat ook blijkt uit de volgende drie citaten:

Wat voor mij eigenlijk elke keer weer een puzzel was, en eigenlijk nog is, is dat het weer tijdelijk geld is: aanjaagsubsidies en alle verantwoordelijkheidstoestanden die daarbij horen, want die rol hebben wij ook nog als Noorderpoort, namelijk contactschool. En de onzekerheid: hoe gaan we hier nu mee verder? En hoe zorg ik ervoor dat ik met dat geld geen structurele voorzieningen ga inrichten die als de subsidie wordt stopgezet letterlijk in elkaar storten. Want daar hebben we helaas wel veel ervaring mee. [Hans Everhardt]

De rijksoverheid gaat voor een periode initiëren dat het vraagstuk van de overbelaste jongeren aangepakt wordt, en dan trekt ze zich er weer uit terug. Soms wordt het dan wel geïmplementeerd, maar vaak zie je ook dat het weer wegzakt. Dat moeten we dus zien te voorkomen. Dus de vraag is: hoe zorg je er nu voor dat dit blijvend tot verbeteringen leidt? [Klaas Steenhuis]

Het nadeel van overheidsfinanciering is altijd dat de politiek snel resultaten wil zien. En dit zijn processen die kunnen wel tien tot twaalf jaar duren voordat je echt resultaat ziet. Het zijn hele trage processen maar ze zijn wel essentieel. [Roelof van der Velde]

Afhankelijk is welke partijen het kabinet vormen en wat de speerpunten van het kabinet zijn. Daarnaast speelt de economische situatie ook een belangrijke rol: het is aannemelijk dat met de huidige economische ontwikkelingen vanaf 2013 de subsidiekraan wordt dichtgedraaid. Hoe kan er echter voor gezorgd worden dat een Plusvoorziening die effectief schijnt te werken en jongeren weer op het juiste spoor weet te zetten duurzaam geïmplementeerd wordt? De hier bovenbeschreven regionale samenwerking is de allereerste vereiste om deze duurzaamheid te garanderen. Twee factoren spelen hier een belangrijke rol: 1) verspreiding van de financiële lasten (draaglasten) over meerdere schouders (oprekken van de draagkracht door collectieve verantwoordelijkheid na te streven); 2) verbinding, ofwel het aan elkaar knopen van de verschillende logica's en leefwerelden van alle betrokken instanties.

Verspreiding van financiële lasten

Bij regionale samenwerking en collectieve verantwoordelijkheid moet aandacht uitgaan naar hoe de financiële lasten evenredig over de provincie onder de betrokken onderwijs- en hulpverleningsinstantie moeten worden verdeeld. De Groningse Plusvoorziening heeft voorafgaand aan de start van de projecten duidelijke afspraken gemaakt over de verdeling van de plusgelden: deze zijn ondergebracht onder één budget zodat de gelden evenwichtiger over de regio's konden worden verdeeld:

In de toedeling van middelen voor de plusactiviteiten over de drie RMC regio's zaten grote verschillen. Centraal Groningen – dus de stad, maar ook het Westerkwartier en Hoogezand – kreeg bijna twee miljoen voor twee jaar en de twee andere regio's maar 60.000 euro voor elk twee jaar. Dus wij hebben hier in Groningen gekozen om het gezamenlijk aan te pakken, en dat is de kracht van Groningen: collectief optreden. Dat gebeurt namelijk lang niet overal in het land. [Hans Everhardt]

Respondenten bevelen aan om ook de lasten evenredig te verdelen, het moet pijn doen in ieders portemonnee als het niet goed gaat:

Ik noem dat collectieve verantwoordelijkheid. En dan niet als een soort abstracte term, maar liefst zo concreet mogelijk vormgegeven. Dus: gezamenlijk bestuur, gezamenlijke financiële verantwoordelijkheid. Dus ik vind zoiets als ontschotten en samenwerking, dat is natuurlijk allemaal mooi en dat wordt heel vaak geroepen onder die vlag. Maar heel veel kleine en grote bootjes lekken. Ik noem dat liever gezamenlijke, collectieve verantwoordelijkheid, concreet vormgeven in bestuurlijke, financiële kaders, waarin je die verantwoordelijkheid ook daadwerkelijk met elkaar deelt. Het moet pijn in de portemonnee doen op het moment dat je het niet goed doet. [Ton Eimers]

Ik hoop dat scholen ook gezamenlijk zeggen van: een rebound lost zo'n probleem op, en dan met name de druk in de klas. Wij moeten gezamenlijk, de vier scholen, zeggen: wij financieren dit gezamenlijk. En dan ook ergens op een centrale plek organiseren, en iedereen koopt stoeltjes in. Dit gaan wij als school financieren. En natuurlijk hoop je dan op subsidie van de gemeente of van de zorg, maar wij als scholen zeggen: dit is onze eerste verantwoordelijkheid. En dit kunnen wij ook, hiervoor hebben wij de expertise in huis. [Annette Klappe]

Volgens Harry Buit is er vanuit de zorginstellingen ook bereidheid om mee te denken in het realiseren van financiële duurzaamheid:

Toch zou je ook met de bestaande middelen, zowel vanuit het onderwijs als vanuit de zorg met elkaar eens goed kunnen kijken van: hoe kunnen we ervoor zorgen dat die coaching ook regulier wordt ingezet? Daar zijn wij ook best bereid toe, daar hebben wij zelf ook al plannen voor in gedachten. [...] Wij denken dat we daar zelf ook een bijdrage aan kunnen leveren doordat we een stukje van onze verblijfs hulp inleveren. En we zouden graag zien dat die scholen natuurlijk hun best doen om die infrastructuur in tact te houden. [Harry Buit]

Een andere, door Hans Everhardt, aangedragen mogelijkheid om op de leerling afgestemde begeleiding te bieden is het zogeheten ‘rugzakjes-model’:

Ik ben acht jaar geleden begonnen te roepen van: ik wil dat elke leerling bij ons binnen het Noorderpoort een rugzakje heeft. Ik had heel veel gedoe van afstroom van leerlingen vanuit team A, en team B had zoiets van: hó, we hebben nu zo veel, we moeten extra klassen vullen, maar er is geen geld voor...even simpel beredeneerd. Ik zeg dus al heel lang: ik wil rugzakjes. Maar ik weet ook dat het inrichten en monitoren van rugzakjes een administratieve belasting en strategisch gedrag met zich meebrengt. We hebben sinds een aantal jaar twee teldata in het MBO. Vroeger hadden we er maar één, de bekende 1 oktober. Op 2 oktober gingen dan alweer de eerste leerlingen de deur uit. Dus nu hebben we 1 februari als tweede teldatum. Maar overal, op welke teldatum je ook zit, zie je strategisch gedrag. En in de bedrijfsvoering voor logge apparaten als de ROC's is het ontzettend lastig om met een flexibele financiering om te gaan. [...] Ik kan dus geen systeem bedenken waarin je dat effectief en efficiënt zou kunnen organiseren. Want in principe: geld dat de leerling volgt is het allermooiste principe. Want dat betekent als de leerling uitvalt, de rest van het budget gewoon meegaat met die leerling. En dat je dan kan schakelen, want dat rugzakje blijft gewoon meegaan. [Hans Everhardt]

Dan speelt nog het dilemma van de overgang van 18 min naar 18 jaar en ouder – een overgang waardoor jongeren ineens met allerlei andere wetgevingen en instanties te maken krijgen. Een overgang die ook consequenties heeft voor het budget dat aan jongeren in het kader van een plustraject besteed kan worden:

Voor die 18 minners is het zo dat er straks één indicatie komt. De verantwoordelijkheid voor 18 minners komt te liggen bij twee entiteiten: onderwijs en de gemeente. En dat betekent dat er een directe relatie tussen VO, MBO, ZAT en CJG moet komen te liggen waarbij je gaat zoeken naar een gezamenlijke indicatie. En die is onafhankelijk en die kijkt naar: dit is des schools en dit is niet des schools, en dit zou er moeten gebeuren en dat zou betekenen dat we daar en daar en dat traject erop in zouden moeten zetten. Dat we zowel tegen de gemeenten als tegen de CJG's kunnen zeggen: voor zowel die 18 minners als 18 plussers gaan wij voor die aanpak eenduidige procedures ontwikkelen. [Henk ten Brinke]

Verbinding

Samenwerken betekent ook verbinden – het verbinden van de verschillende logica's en leefwerelden van alle betrokken instanties. Respondenten geven aan dat de school niet een wereld op zich moet zijn, maar in contact moet staan met de buitenwereld, niet alleen officiële instanties, maar ook goede contacten met ouders en de buurt waar de school in is gesitueerd. Korte lijnen tussen instanties en met ouders zorgt ervoor dat sneller en doeltreffender kan worden gehandeld. Vooral verbinding met de gemeente is volgens meerdere respondenten essentieel:

Verbinding met de rest van de voorzieningen. Dus met het jongerenwerk. De school moet niet alleen een wereld op zich zijn. [...] De gemeente is daar wel een schakel in natuurlijk. Want die moeten straks de hele jeugdzorg, ook de geïndiceerde jeugdzorg en de justitiële kant, de kindermishandeling...dat komt allemaal bij de gemeente. Zelfs de jeugdpsychiatrie. Dus dat is een behoorlijke klus. Daar spelen scholen een hele belangrijke rol in. [Anja Aaldering]

We gaan samen verantwoordelijkheid nemen en we hebben ook de wettelijke kaders om dat met elkaar te doen. En in die zin zie ik het versterken van de rol van de gemeente, het toebrengen van meer mogelijkheden naar de gemeente, het versterken van de samenleving, dat zie ik echt als een kans. [Ton Eimers]

Verbinden is alleen mogelijk wanneer vertegenwoordigers van de betrokken instanties dezelfde taal spreken. Vooral om tot een goed geïndiceerde zorg voor overbelaste jongeren te komen is een gemeenschappelijke taal essentieel:

De verschillende partijen verplichten zich dan ook om dezelfde taal te gebruiken want anders kun je nooit zo'n indicatie-instrument gebruiken. Wordt het te licht of te zwaar? Uiteindelijk is het wel iets te dik geworden, maar het is wel een gezamenlijk product. En dat vind ik al zoveel winst. Want als je het al niet eens bent over zo'n indicatie-instrument, dan kom je dus ook nooit op die grens uit van wat is nu nog van de

school en wat is nu van de zorginstelling. [...] We zijn wel eens bezig geweest om dan te zeggen van: laten we dan wat jullie nu onder voldoende verstaan eens leggen naast wat bij ons nodig is om deze opleiding te beginnen. Is dan hun planning en de vaardigheden waar zij op inzetten voldoende om aan een beroepsopleiding te beginnen? Of is dat sowieso voldoende om aan een onderwijstraject te beginnen? [Annette Klappe]

Een goed werkend instrument voor de indicatiestelling is belangrijk, logica's van de scholen en hulpverleningsinstanties moeten namelijk op elkaar worden afgestemd, anders bestaat het risico dat jongeren met te lichte problematiek aangemeld worden voor de plusvoorziening terwijl ze met een minder intensieve hulpverlening ook gebaat zouden zijn:

Want ja, dat zijn niet dezelfde schalen waarmee je werkt. En dat zou heel goed zijn als die schalen wel op elkaar aansluiten. Je moet de leerling ook niet onnodig zes keer door een indicatiecommissie laten beoordelen en zes keer z'n hele ziel op tafel laten leggen. Dat zou mooi zijn als dat uit die samenwerkingsprojecten wel komt. Dat een leerling gewoon één keer z'n verhaal hoeft te vertellen. [Annette Klappe]

D.3 INDICATIECOMMISSIE

Mijn ervaring is dat als je een voorziening in het leven roept, dan vult het zich vanzelf, en dan gaan mensen jongeren over de schutting gooien. [Hans Everhardt]

Dit citaat van Hans Everhardt vat de mening van meerdere respondenten samen: wanneer een nieuwe voorziening in het leven wordt geroepen, dan zal deze zich in afzienbare tijd vullen als er geen goede indicatieprocedure aan vooraf gaat – een poortwachtersfunctie is vereist.

De indicatiecommissie is de poortwachter van de Groningse Plus. Er zijn positieve ervaringen opgedaan met deze commissie omdat alleen jongeren die daadwerkelijk overbelast zijn in een traject worden geplaatst. Zodoende wordt voorkomen dat trajecten te snel vol raken met jongeren die met minder begeleiding ook goed af zouden zijn. Preventie van overbelastheid verdient aanbeveling, maar als er toch sprake is van ernstige problemen, dan heeft de indicatiecommissie een cruciale rol in het doorleiden van jongeren van preventieve, milde vormen van hulpverlening, naar voorzieningen die meer op het curatieve vlak opereren:

Preventief en curatief zijn eigenlijk twee kanten van dezelfde aanpak. Daar tussenin zit die verwijzings- en toelatingsprocedure. Die heeft niet alleen maar een slagboomfunctie vanuit het preventieve naar het curatieve, die heeft ook die tegendrukfunctie. [...] En dat principe maakt dezelfde mensen bestuurlijk en financieel verantwoordelijk voor zowel de curatieve als de preventieve kant. Zorg ervoor dat het schakeloket dat er tussenin zit geen onderdeel wordt van de curatieve voorziening. Het zijn niet de mensen van het flexcollege zelf die beoordelen of iemand toelaatbaar is, nee, dat is een onafhankelijke club, die verantwoording aflegt aan diezelfde bestuurders en die bestuurders zeggen ook van: letten jullie eens beter op. [Ton Eimers]

Aan de andere kant moet ook worden voorkomen dat er misbruik van een dure voorziening als de Rebound wordt gemaakt. Uiteraard moet worden voorkomen dat jongeren met te lichte problematiek een Rebound gaan vullen. Daar staat tegenover dat een indicatiecommissie ook niet te kritisch moet zijn in het doorleiden van jongeren naar de Rebound. Een citaat van Annette Klappe maakt dit duidelijk:

Ik ben heel blij met het feit dat die reboundgroepen vol zitten. Want dat was bij ons de afgelopen tien jaar dat we daarmee experimenteerden soms ook ... ja dan was er zo'n groep en dan zaten er maar twee leerlingen en er zitten wel twee dure docenten op. Dan is het ook weer logisch dat bij een bezuinigingsoperatie zo'n groep het eerste sneuvelt. Want in een beroepsopleiding zit één docent op dertig leerlingen en dan ga je geen groepje overeind houden met twee leerlingen en twee docenten. Ja, dat was best een risico, dat zag ik wel als een risico, maar omdat het we over alle scholen doen, dus met de vier MBO's samen, was het gelukkig geen probleem om die groepen vol te laten lopen. [Annette Klappe]

Zoals hier boven duidelijk wordt had het Alfa-college een aantal jaar een eigen reboundvoorziening, bekend onder de Pitstraat. Echter was het moeilijk deze te vullen, zodat het weinig efficiënt was:

Wij hebben de afgelopen tien jaar gestoeid met rebound-achtige voorzieningen binnen het Alfa-college. Maar dan liepen ze goed en dan waren ze weer niet te betalen. Bij de eerste de beste bezuiniging was dat het eerste wat sneuvelde, want ja die jongeren zaten daar wel maar er is geen beroepsopleiding of ten minste geen echte beroepsopleiding. En bij elk inspectiebezoek werd zo'n voorziening afgeschoten, want die inspecteurs zeiden: ja sorry hoor, maar jullie zijn een school voor beroepsopleidingen en hiervoor krijgen jullie geen geld van Zoetermeer. Dus wij wilden altijd wel wat met die jongeren, we zagen ze ook wel, maar we hebben er altijd mee geworsteld van: hoe kunnen we ze nu effectief opvangen? En wat is nu de grens: wanneer is het nog onderwijs, wanneer is het nog beroepsopleiding, wanneer is het nog algemeen onderwijs en wanneer is het gewoon een jeugdzorgproject? [Annette Klappe]

Nu er wordt samengewerkt tussen de verschillende MBO-instellingen en er een gevoel van gedeelde verantwoordelijkheid bestaat kunnen de lasten (financiële kosten, facilitaire voorzieningen) evenredig over de MBO's worden verdeeld. Tegelijkertijd kunnen nu voldoende jongeren worden aangeleverd die vanwege de achterliggende problemen ook echt gebaat zijn bij begeleiding binnen de Rebound.

Niet hier alleen bewijst de indicatiecommissie haar meerwaarde met betrekking tot de efficiëntie, met een duidelijke positionering in het onderwijsveld (zodat alle partijen van haar bestaan afweten en haar makkelijk weten te bereiken voor consult) wordt ook voorkomen dat teveel partijen (die met de beste insteek jongeren vooruit willen helpen) langs elkaar heen werken:

Zes keer een intakegesprek van een uur op scholen en bij hulpverleners, daar zitten dan duur betaalde professionals, die maken aantekeningen, die gaan bellen met scholen. En dan bijvoorbeeld ook maar even iemand van jeugdzorg bellen. Dat wordt een heel traject. Er zijn zo allerlei mensen die heel betrokken, maar ook regelmatig inefficiënt rondom leerlingen "aan het dansen zijn". Als je dat efficiënter organiseert, dan ben ik er van overtuigd dat we met hetzelfde geld dat we nu hebben de toeleiding en gerichte begeleiding ook veel efficiënter kunnen organiseren. [Belita Seinstra]

Kritische geluiden over de indicatiecommissie vanuit het onderwijsveld worden ook gehoord:

Soms vragen collega's van de scholen of het nodig is om ook voor de Plusvoorziening weer een indicatiecommissie te hebben, "wat een gedoe en een bureaucratie". Maar we zitten daar met alle drie de MBO's en met Jeugdzorg. We gaan echt samen in overleg, niet alleen voor "je eigen school". Aan de hand van de aanmelding van een leerling met concrete multiproblemen kijken we of de gevraagde plus-oplossing voor deze leerling inderdaad passend zou zijn of dat er al dan niet reguliere trajecten binnen en/of buiten school beter kunnen aansluiten. [Belita Seinstra]

Een gedegen indicering

Jongeren worden niet zo maar aangemeld bij de indicatiecommissie van de Plus. Hier gaat een uitgebreid traject aan vooraf:

Wat docenten zelf kunnen doen is bespreken en signaleren van problemen met de leerling. We hebben bij het Noorderpoort een systeem dat docenten bij een onderwijsteam horen, waar een leerlingbegeleider aan is verbonden. Op het moment dat een docent niet met de individuele leerling verder kan omdat de problematiek zijn taak of zijn deskundigheid overstijgt, dan kan hij doorverwijzen naar de leerlingbegeleiding. In een begeleiding en adviesteam op school wordt dan besproken welke begeleiding ingezet kan worden binnen school of er wordt extern hulpverlening of advies gevraagd, bijvoorbeeld via het ZAT. Dat zijn de begeleidingslijnen die er liggen en waarlangs ook de terugkoppeling naar docent en leerling moet plaatsvinden. [Belita Seinstra]

Voordat een jongere bij de indicatiecommissie terechtkomt zijn er al verschillende tussenstations gepasseerd. Eén van de belangrijkste vraagstukken waar de indicatiecommissie zich telkens over moet buigen is wanneer jongeren wel of niet geïndiceerd zijn als 'overbelast' en doorverwezen moeten worden naar een rebound- of coachingstraject:

De plusformulieren komen binnen met kruisjes bij de problemen die zich voordoen en de aanvullende informatie. Misschien zou onderzocht moeten worden of het inderdaad de hele ernstige problematische situaties betreft? Ja, waarschijnlijk wel, in ieder geval op zijn minst ernstig in de thuissituatie. [Belita Seinstra]

Een probleem in de diagnosticering en indicering, is beleid dat wordt gebaseerd op schriftelijke rapportages. Deze rapportages dragen het risico in zich dat er ingezoomd wordt op incidenten, omdat deze het meest veelvuldig worden uitgemeten in de rapportages. Gaat het maanden goed, dan worden er hier enkele regels aan gewijd in de vorm van: 'geen bijzonderheden, maakt een goede indruk'. Zodra zich een incident heeft voorgedaan worden er meteen bladzijden over volgeschreven. De indicatiecommissie moet zich in haar oordeel voornamelijk baseren op schriftelijk aangeleverd materiaal. Het aanmeldformulier is uitgebreid, en geeft een goed beeld, maar voorkomen moet worden dat het een beeld is van een momentopname. Volgens Laura Batstra (afdeling Orthopedagogiek, Rijksuniversiteit Groningen) en Allen Frances (psychiater en als voorzitter verantwoordelijk voor de samenstelling van de DSM-IV) (zie Batstra & Frances, n.d.) moet overgestapt worden naar een 'stepped diagnosis' waarin jongeren gedurende langere tijd worden gevolgd voordat overgegaan wordt op het toebedelen van een diagnose. Nu is indicering door de commissie geen diagnosticering, wel bestaat hetzelfde risico dat jongeren op basis van incidenten aangemeld worden voor de Plusvoorziening. Goede afspraken en korte lijnen moeten bestaan tussen de indicatiecommissie en de verwijzers: de verwijzers moeten zich doordrongen zijn van de redenen voor aanmelding van de jongeren, dat problemen gedurende langere tijd bestaan en niet of nauwelijks opgelost kunnen worden zonder tussenkomst van professionele begeleiding. Een besef wat zich steeds verder aan het ontwikkelen is:

Er zijn last minute toch ook nog wel eens aanmeldingen. Mensen moeten natuurlijk een formulier invullen, scholen hebben het druk, maar het wordt wel steeds duidelijker, ook voor de scholen voor welke leerlingen de Plusvoorziening wel een oplossing kan bieden en voor welke niet. [Belita Seinstra]

De vraag rijst hier op of alle overbelaste jongeren in de provincie Groningen door de Plusvoorziening worden bediend, want voorafgaand aan de start van de vier projecten werd een schatting gemaakt dat de doelgroep 600 tot 700 jongeren zou tellen:

[Harry Buit] Het is natuurlijk een hele grote doelgroep. Kinderen die zorg krijgen, maar waar zich de problematiek niet altijd onmiddellijk op school manifesteert.

[Onderzoeker] Dus dat betekent dat van die 600, dat de 100 die nu zijn aangemeld, dat die echt van die categorie ook degene zijn waarvan de problematiek het meest duidelijk is aan te wijzen?

[Harry Buit] De problematiek manifesteert zich heel duidelijk op school, maar dat kan natuurlijk net zo goed op andere terreinen. Bijvoorbeeld bij justitie, dat ze vaak met politie in aanraking komen, of dat er vrij complexe gezinsproblematiek is, of dat de voortijdige schoolverlating al is gerealiseerd. Dan horen ze eigenlijk niet meer bij de doelgroep. [...] Maar 600, dat had ik niet geloofd.

Het feit dat maar een deel van de geschatte 600 jongeren wordt bediend, wordt ook door Henk ten Brinke aangekaart. Echter zit er een tegenstelling in met de mening van Harry Buit: hoewel Harry Buit aangeeft dat 600 overbelaste jongeren in de provincie Groningen een waarschijnlijk een te grote schatting is, is Henk ten Brinke van mening dat als er maar 80 jongeren gebruikmaken van een plustraject (zoals op het moment van het interview, juni 2011) er geen groep overbelaste jongeren zou bestaan:

Vervolgens duurt het weer zo lang voordat de vier projecten c.q. pilots ingezet worden. En het aantal jongeren wat bediend wordt is te weinig. En niet gericht op: waar zitten die jongeren? Na 70 jongeren komen ze erachter dat waarschijnlijk die indicatieprocedure anders moet. Er wordt gezegd dat die jongeren meervoudige problemen hebben. Na negen maanden 80 jongeren over de hele provincie op de totale (V)MBO populatie...dan hebben wij in Nederland geen overbelaste jongeren... [Henk ten Brinke]

Problematiek die zich duidelijk op school manifesteert (vooral extrinsieke problematiek zoals hyperactiviteit, autoriteits- en gedragsproblemen) valt in het oog van de docenten, terwijl er ook

verschuilde problematiek is waar moeilijker een vinger op is te leggen (intrinsieke problemen zoals geslotenheid, somberheid, zich afzonderen):

Niet alle overbelaste jongeren vertonen verstorend gedrag op school zodat ze als overbelaste boven komen drijven. Wij hebben bijvoorbeeld heel veel mantelzorgers op school. Daar hoor ik nu van omdat ik met Humanitas bezig ben. Die mantelzorgers zijn blijkbaar óf te trots óf zulke sterke kanjers dat die dat kunnen combineren: thuis de zorg voor ouders dragen en ondertussen gewoon naar school gaan. Volgens de ene definitie zijn dat wel overbelaste jongeren, maar als ze geen lastig gedrag vertonen komen ze niet in beeld. [Annette Klappe]

Indicatiecommissie versus stadZAT

Er bestaat overeenstemming tussen de respondenten dat de indicatiecommissie moet worden voortgezet. Kritiekpunt is hoe de commissie zich verhoudt tot het stadZAT en of de commissie alleen uit leden moet blijven bestaan van professionals die reeds bij de betrokken MBO-instellingen werkzaam zijn. Doordat het stadZAT in Groningen nog in de kinderschoenen staat, maar de Plusvoorziening reeds loopt lijken verwijzers uit het onderwijsveld de Plusvoorziening sneller te vinden:

Ik heb begrepen dat er vergeleken met de aanmeldingen voor de Plusvoorziening weinig leerlingvragen worden doorverwezen naar de zorgadvisteam. Omdat het ZAT-MBO ook nog maar net op de huidige wijze is ingevoerd, is men er denk ik ook aan gewend om vanuit school rechtstreeks met de hulpverlening te communiceren als dat aan de orde is. En als dat niet verder lukt, dan eventueel een plusaanmelding te doen. En een zorgadvisteam is meer een bespreekteam, terwijl verwijzers nu ervaren dat het bij de Plus heel snel richting een concreet oplossingsgericht aanbod voor leerlingen kan gaan. [Belita Seinstra]

Daar is in deze provincie al een systeem voor bedacht: dat je via de ZATs...waarvan, ik dacht, Noorderpoort en Alfa samen 1,4 miljoen hebben gekregen om één ZAT in te richten, los van de Plusvoorziening. En dat ZAT betekent dat je daar een aantal mensen neerzet van het maatschappelijk werk, jeugdzorg, enzovoort. En die leg je een probleem voor en die geven je een advies hoe je met het probleem moet omgaan en of je zo'n kind moet doorgeleiden naar de geïndiceerde jeugdzorg. Wat doen ze vervolgens met die indicatiecommissie van de plusvoorziening? Gaan ze zelf vier orthopedagogen vanuit de eigen organisatie die met hun eigen procedure werken, de toelating tot de plusvoorziening regelen. Dat is hun werk niet, hun expertise niet, en nog veel belangrijker, vervolgens zeggen ze van: we zetten coaching in voor een aantal uren, en die constateren dan vervolgens na een aantal dagen dat er teveel mensen mee bezig zijn, dat de problematiek langdurig en zwaar is, en komen dan vervolgens in het indicatiecircuit. [Henk ten Brinke]

In hoeverre bestaat er overlap in de taakomschrijving van het stadZAT en de indicatiecommissie? Wordt er niet langs elkaar heen gewerkt? Natuurlijk moet er niet in termen van concurrentie worden gedacht, want deze vorm van concurrentie komt de efficiëntie en inzet van gelden daar waar deze echt nodig zijn niet ten goede. Gekeken zou moeten worden naar afbakening van de beide commissies en worden bepaald of beiden afzonderlijk van elkaar blijven bestaan of dat er een samensmelting zou moeten plaatsvinden.

D.4 MOTIVATIE INZETTEN TRAJECTEN

De gelden voor het opzetten van de Plusvoorziening zijn vrijgekomen nadat Winsemius *et al.* (2009) ruchtbaarheid hadden gegeven aan de problemen van de overbelaste jongeren. In een stroomversnelling werden initiatieven in Nederland ontplooid om projecten van de grond te krijgen. Echter werd hier voorbij gegaan aan een belangrijke aanbeveling uit het rapport van Winsemius *et al.*: het opzetten van zogeheten plusscholen. In plaats daarvan kregen RMC-gemeenten en de hierin betrokken instanties de vrijheid om de subsidie naar eigen inzicht te besteden:

Dus toen is die, noodgedwongen en onvermijdelijk zal ik maar zeggen, subsidieregeling voor plusvoorzieningen gekomen. Maar als je die leest, dan zie je daar iets heel raars: dan lees je dat de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid heeft gezegd: er moeten plusvoorzieningen komen. En er

staat ook in omschreven wat die plusvoorzieningen zijn, namelijk een soort institutjes, scholen, voor overbelaste jongeren. En vervolgens, staat in die regeling dat je zelf mag bedenken wat je eronder verstaat. En dat heeft er dus toe geleid, dat er een heleboel regio's in het land dus helemaal geen plusvoorziening zijn gaan opbouwen, maar coachingstrajecten en reboundvoorzieningen. [Ton Eimers]

Een gelijksoortige ontwikkeling werd ook door Henk ten Brinke waargenomen:

We hebben toen Winsemius uitgenodigd, en hij had een goed verhaal. Maar toen kwam het geld los voor die aanpak, en moest het een verhaal worden van tussen de RMC's, scholen en het bedrijfsleven. Dan zie je daar eigenlijk dat de gemeenten er niet goed opletten en dan laten ze vervolgens door de scholen opstellen wat er moet gebeuren. En vervolgens is er een heleboel geschuif van aanpakken... subsidies waar het op gebaseerd is in relatie met het rijk. En eigenlijk zie je dan dat de gemeenten niet heel erg goed die regiefunctie op zich nemen. Wij zijn alleen maar ondersteunend vanuit de provincie, vanuit de RMC om trekker te zijn van het Actieplan VSV en wij hebben gelijk gezegd van: gemeenten doe dit nu anders en borg dit nu van begin af aan en borg dit ook binnen de aanpak zoals je nu bezig bent. [Henk ten Brinke]

In de provincie Groningen is er ook voor gekozen om dominant in te zetten op coachings- en reboundtrajecten:

We hebben in de verdeling van de middelen ook percentages gemaakt van wat we toedelen aan de vier projecten. Dus niet alle vier een kwart. Rebound en coaching hebben het leeuwendeel van het budget gekregen.

[Onderzoeker] De andere twee projecten [Jimmy's en Wonen Werken Leren] worden ook grotendeels door andere partijen gefinancierd...?

Ja, dat klopt. Dat hebben we echt gezien als aanjaagsubsidie. Bij de andere twee hadden we echt zoiets van: daar willen we mee experimenteren. En als het goed is moet Rebound-MBO uiteindelijk bekostigd gaan worden vanuit de reguliere middelen van het MBO. Coaching is nog een boeiend gesprek over wie daar nu financieel voor verantwoordelijk is, zeker of we daar ook financieringsbronnen voor kunnen binnenhalen. [Hans Everhardt]

Echter was de projectgroep zich vanaf het begin ervan bewust dat de losse projecten één geheel moesten gaan vormen, werkend onder de paraplu van de Groningse Plusvoorziening:

Ik heb in de ontwikkelgroep mensen uit de gemeente gehad en in ieder geval één iemand uit de jeugdhulpverlening. We hebben op hoofdlijnen vier programmalijnen bedacht. Dit is waar we het ongeveer op willen focussen. En toen hebben we werkgroepen samengesteld. We hebben in ieder geval niet zoveel, om het even oneerbiedig te formuleren, echt product opgeleverd, behalve de indicatiecommissie... en dat zijn gedragswetenschappers die weten waar ze het over hebben. Maar de andere vier werkgroepen zijn gewoon met elkaar aan de slag gegaan. Voor het proces is dat heel goed geweest, los van het resultaat, er zijn meer en minder hoogwaardige producten uitgekomen, maar dat vind ik ook niet erg. Maar voor het proces was het heel goed: door die mensen bij elkaar te zetten - en de mensen uit het onderwijs, en uit de gemeenten, en uit de hulpverlening - dat zijn mensen die op hoog beleidsniveau zitten en weten wat er speelt. In een maand of drie, tot vlak voor de zomer van 2010, hebben die het aan de rol gebracht. We hebben in april 2010 de projectleiding opgestart en de werkgroepen hebben in oktober een plan aangeleverd. [Hans Everhardt]

Het blijkt dus dat ondanks niet tegemoet werd gekomen aan de aanbeveling om plusscholen op te zetten, in Groningen weloverwogen gekeken is naar het samenstellen van een aansluitend pakket van voorzieningen die onder de Plusvoorziening zouden gaan vallen.

Rebound

Alle respondenten zijn het erover eens dat de Rebound een meerwaarde heeft en dit reeds heeft bewezen:

Er even van uitgaande dat er geen geld meer zou zijn, of dat nu in 2012 of in 2013 is, dan hoop ik dat wij als scholen zeggen van: wij houden Rebound in de lucht. [Annette Klappe]

Hier moet op ingezet blijven worden, voornamelijk omdat jongeren door de intensieve begeleiding weer in het reguliere onderwijs kunnen worden geplaatst en hierdoor direct voldaan wordt aan de eis van de Plus: het voorkomen van vsv, in dit geval door jongeren voor het onderwijs te behouden en ze weer een kans te bieden terug te stromen in het reguliere onderwijs. Daarnaast worden docenten in het reguliere onderwijs tijdelijk (en bij een succesvol reboundtraject voor langere tijd) ontlast van moeilijk gedrag van leerlingen:

Uiteindelijk lukt het een docent niet met een volle klas om een jongere zo veel aandacht te geven zodat je hem erbij kunt houden. En dat lukt de Rebounddocenten veel beter. [Annette Klappe]

Het voordeel van de individuele aandacht voor de problemen van jongeren heeft echter ook een nadeel in zich. Door de achtergrondproblematiek van jongeren willen medewerkers van de Rebound nog weleens een oogje dichtknijpen en geen heilszaak maken van het bijvoorbeeld te laat op afspraken komen:

Er moet inderdaad een voorziening zijn van negen tot vier. Maar bij Rebound heb je het warme bad gevoel: dan zitten ze in een omgeving met veel aandacht, met veel ruimte voor hun eigen ontwikkeling. En op het moment dat Rebound is afgelopen moeten ze toch weer naar een beroepsopleiding waar eisen worden gesteld en met op tijd komen. Niet dat ze op de Rebound niet op tijd hoeven te komen, maar daar zijn toch de eisen wat anders. [Annette Klappe]

Hier lijkt de Rebound zijn doel voorbij te gaan: enerzijds zitten er jongeren omdat ze in de klas niet zijn te handhaven, anderzijds worden ze door de Reboundmedewerkers niet eenduidig gewezen op het nakomen van afspraken.

Coaching

Over de coaching zijn de meningen onder de respondenten verdeeld. De categorie jongeren die hiervoor in aanmerking komt balanceert al meer op de rand van uitval, en wanneer jongeren reeds zijn uitgevallen is het lastig ze weer in een onderwijstraject te plaatsen. Vaak komen ze uit gezinnen waar de ouders het pedagogisch laten afweten:

De meeste problematiek die op zich wel complex is, maar waarvan de ouders gezond in elkaar steken, die vindt zijn weg wel. Want zulke ouders hebben gewoon de verantwoordelijkheid zelf dat hun kind de behandeling krijgt die die nodig heeft. Maar op school merk je natuurlijk vooral die problematiek waarbij de ouders niet die verantwoordelijkheid kunnen nemen, omdat ze de weg niet vinden. [Hans Everhardt]

Afgevraagd kan worden of ouders per definitie niet een steek laten vallen wanneer hun kind in een coachingstraject wordt geplaatst:

Ik vind dat als ouders hun werk goed doen, dan zou dit niet nodig moeten zijn. Eén op één aandacht van een volwassene, dat moet een jongere van zijn ouders krijgen. Je krijgt ook aandacht van medeleerlingen en van een docent op school. Maar dit soort aandacht, ja, hier laten ouders gewoon een steek vallen. En dit vind ik zelf dus ook iets waar tijdens de borging dit niet alleen op het bordje van het onderwijs moet liggen. [Annette Klappe]

In de laatste zin van het citaat wordt duidelijk dat de problemen waar jongeren in het coachingstraject meekampen niet alleen des schools zijn, maar sector overschrijdend. De financiële borging van het traject zou dus niet alleen vanuit het onderwijsbudget gerealiseerd moeten worden:

Bij de borging vind ik dat dit dan ook bij MJD, Elker of de gemeente hoort te liggen. Maar dan mogen ze ook van de scholen verwachten dat wij ... dat onze vorm van coaching in ieder geval tot aan de deur van de school wel goed geregeld is. En dat is nog niet op alle scholen het geval. Dus ik weet dat heel veel coaching afhangt van de docent zelf. [...] Opleidingen mogen zelf weten hoeveel persoonlijke aandacht ze geven aan leerlingen. En daarmee heb je dus het risico dat er bij een bepaalde opleiding het serieus wordt genomen en

dan heeft een coach ook echt zoveel uren, en krijgt die leerling ook persoonlijke aandacht. En bij andere opleidingen ligt het een beetje aan het karakter van de coach of hij dingen ziet of hij leerlingen doorverwijst of dat hij leerlingen in de kraag grijpt, of een aai over de bol geeft van: kom eens langs als je problemen hebt. [Annette Klappe]

Wat eigenlijk duidelijk wordt in bovenstaand verhaal: docenten moeten proberen alles te doen wat in hun persoonlijke macht ligt om jongeren binnenboord te houden. Hierin vervullen ze als het ware ook de rol van coach, maar dan wel met een duidelijk omschreven takenpakket. Wanneer de persoonlijke begeleiding van de docent niet meer voldoende soelaas biedt, dan komt de verantwoordelijkheid bij de hulpverleningsinstanties te liggen.

Een vraag die Marion Arends zich stelt is of het coachingstraject niet te duur is. Het is namelijk een intensieve, één-op-één, vorm van hulpverlening:

Toen uiteindelijk de voorstellen voor de vier lijnen er lagen, herkende ik mij daar wel in. Maar ik heb mij wel afgevraagd of dat van die coaching gaat werken. Omdat...het is vrij ongrijpbaar. Het is duur, het is één op één. Werkt bij overbelasting zo iets als een coachingstraject? [...] Gaat het nu werken of niet? En is het functioneel? Zitten de goede mensen erop? De coach is er om de losse eindjes aan elkaar te knopen. Met wie communiceert met die coach? [Marion Arends]

Dezelfde vraag houdt Annette Klappe ook bezig:

Als je ziet wat die individuele coachingstrajecten kosten, sommige tenminste, dan denk je: daarvoor moet een school zo'n jongere een heel jaar lang, veertig weken vijf dagen per week van les geven. En dat zelfde bedrag gaat 'hup' naar individuele coaching. Als dat bedrag naar school zou gaan, dan zou je de klassen kunnen halveren en dan zou die jongere misschien die individuele coaching niet eens nodig hebben. [Annette Klappe]

Marion Arends baseert haar twijfels op de ervaringen die zij als bestuurslid van het voormalige Groningse Jeugd Adviescentrum (JAC) had opgedaan:

Want het is zo ongrijpbaar. Ik herinner me ook nog wel toen ik in het bestuur van het JAC zat, dat is al knap lang geleden hoor, dat je jongeren ook heel snel kwijt raakt in zo'n traject. Je hebt niet die binding met een groep. Je hebt alleen maar de binding vanuit je eigen gevoel dat het nuttig is met een coach. En jongeren opereren toch heel graag in groepen. Dus dat is een beetje mijn twijfel. [Marion Arends]

Daarentegen zijn er ook signalen dat coaches door de praktische hulp en emotionele steun veel stress voor jongeren wegnemen zodat ze zich weer op het onderwijs kunnen concentreren. Een belangrijke factor voor decompenseren is schuldenproblematiek. Schulden zijn bij veel jongeren zo hoog dat er hier volgens Marion Arends prominent aandacht naar uit zou moeten gaan:

De naïviteit van jongeren, met name laagopgeleide jongeren, over hun schulden en hoe ze daar mee omgaan en wat ze daarmee doen. [...] Achteraf gezien hadden wij misschien nog wel een vijfde lijn moeten opzetten: schuldenproblematiek. [...] Eigenlijk is dat zo'n grote groep, die schuldenproblematiek is zo groot, dat we daar, in curatieve en in creatieve zin nog wel extra aandacht naar uit moeten laten gaan. [Marion Arends]

Is het een taak van de coach om jongeren te helpen schulden die soms wel oplopen tot in de tienduizenden euro's weg te werken? Of is dit in een tijdsbestek van zes maanden teveel gevraagd? Moet er inderdaad een aparte, vijfde, lijn binnen de Groningse Plusvoorziening worden opgezet, specifiek gericht op schuldenproblematiek?

Advies is met een voortzetting van de huidige financiële middelen blijvend op coachingstrajecten in te zetten; bij minder financiële armslag zou gekeken moeten worden naar creatieve oplossingen, zoals het inzetten van vrijwillige coaches bij minder zware problematiek.

Jimmy's

Respondenten hebben uiteenlopende meningen over Jimmy's: positieve meningen zijn erover de wijze waarop Jimmy's opereert (het imago, laagdrempelig, outreachend). Echter zijn kritische geluiden te horen over hoe Jimmy's dit kan realiseren en of de daadwerkelijk overbelaste jongeren wel worden bereikt:

Natuurlijk kan dat een nuttige voorziening zijn, maar jongeren moeten weten dat het er is en laagdrempelig is. Ik vind dat het eigentijds aandoet. [Harry Buit]

Jimmy's bijvoorbeeld...voorlichtingsfunctie...dan denk ik: daar is geen overbelaste jongere die daar op afkomt. Ik werk al 35 jaar met randgroepjongeren, ik heb nog nooit een jongere die overbelast is bij de loketten gezien. [Henk ten Brinke]

De satellieten van Jimmy's in de regio zouden ook vooral digitaal worden. Je hoeft niet per se een koffietafel te hebben, maar ook die mogelijkheid leek mij wel wat. In mijn eerste gedachte zat Jimmy's ook bij de ingang van de MacDonalds in de Herestraat. Als we nu met MacDonalds een afspraak maken dat de eerste tafel links, dat daar een vaste jongerenwerker kan zitten en dan al kauwend kunnen ze er langs lopen, foldertjes halen over wat nu in de etalage van Jimmy's ligt over bepaalde items. Over seksualiteit of over vakantiewerk of over wat dan ook, alles wat jongeren bezig houdt. Maar op een plek waar jongeren sowieso wel binnen komen. Dan maak je het helemaal laagdrempelig. [Annette Klappe]

Jongeren moeten weten dat het er is en laagdrempelig is. Ik vind dat het eigentijds aandoet. Ik kan me voorstellen dat jongeren die erop gewezen worden daar ook terecht kunnen en dat je op die manier het eerste contact maakt. [Klaas Steenhuis]

De meerwaarde van Jimmy's zit in de preventie. Speciale aandacht gaat uit naar vroegsignalering van overbelastheid. Doordat een brede doelgroep wordt bediend, namelijk iedere jongere tussen de 12 en 23 jaar, tracht Jimmy's jongeren in beeld te krijgen die het risico lopen overbelast te worden. Anja Aaldering, directeur van het MJD geeft een goed voorbeeld hiervan:

We zien de afgelopen periode een toename van tienermoeders. [...] Als je kijkt naar de voorgeschiedenis van de tienermoeders, een gedeelte daarvan is overbelast, of in ieder geval komt daar in de buurt. [...] Ik denk niet dat we alles nog zichtbaar hebben. Dat we nog juist aan die preventie en die vroegsignalering werken. [Anja Aaldering]

Annette Klappe vult aan dat Jimmy's door de eigentijdse aanpak aansluit bij de jongerencultuur:

Ik ben blij dat Jimmy's erbij zit, ook al is dat niet echt een plusproject. Het is namelijk niet allemaal kommer en kwel, en overbelast dat betekent niet dat het allemaal ratjes en randcriminelen zijn. Zij hebben gewoon pech gehad in hun leven. En Jimmy's, ik vind dat dus wel een hele frisse manier van denken van: doe iets voor jongeren, sluit aan bij de jongerencultuur in de hoop dat zich daar ook jongeren melden die in de problemen zitten en die je dan direct door kan leiden naar coaching of Rebound of onderwijs met een extra zorgaanbod. [Annette Klappe]

Wonen Werken Leren

Wonen Werken Leren, ook bekend onder de naam 'Kamers met Kansen' is een traject waar nog maar weinig gebruik van is gemaakt, toch zijn respondenten positief over dit initiatief – overeenstemming bestaat dat als er geen stabiele woonsituatie is dit project soelaas kan bieden.

Ik vind het prachtig, woonbegeleiding. Maar dat vind ik eigenlijk net zoiets als de coaching, dat dit in eerste instantie niet op het bordje van school moet komen te liggen. Je moet goede verwijzadressen hebben, maar dan moet een school er vanuit kunnen gaan dat als wij verwijzen, dat zij die woonbegeleiding verder regelen. [...] Wonen Werken Leren...die werkpoot moet dus nog veel beter uitgewerkt worden. Maar we hebben Stichting Huis, we hebben Kamers met Kansen, dus daar hoeven maar een paar lijntjes nog wat steviger aan elkaar geplakt te worden, dan kan die plussubsidie er wel tussenuit. [Annette Klappe]

D.5 DIFFERENTIATIE EN FRAGMENTATIE

Zoals in de literatuurstudie staat vermeld is het probleem van voortijdig schoolverlaten vanaf de jaren negentig van de vorige eeuw prominent op de landelijke beleidsagenda komen te staan. Risicjongeren zijn echter van alle tijden, overbelaste jongeren zijn dan ook niet ineens met het rapport van Winsemius *et al.* (2009) uit de lucht komen vallen:

Het probleem is eigenlijk altijd hetzelfde: jongeren die hun weg in het onderwijs niet zo goed kunnen vinden, die niet zo goed bediend worden met datgene wat wij hen te bieden hebben, problemen meenemen en het daardoor moeilijk hebben. Maar de maatschappelijke context waarin het probleem zich afspeelt, die verandert door de loop van de tijd heen, voor een belangrijk deel bepaald door grotere maatschappelijke ontwikkelingen zoals economische ontwikkelingen of integratievraagstukken en de culturele samenlevingsdiscussie die daarin speelt. [Ton Eimers]

Of de groep overbelaste jongeren en de problemen waar zij mee kampen door de jaren heen groter is geworden zijn de meningen tussen de respondenten over verdeeld:

De wettelijke kaders veranderen, de subsidieregelingen veranderen, de definities veranderen. Maar wat blijft is gewoon jongeren met problemen die moeite hebben om in het onderwijs hun weg te vinden en vooral de overgang met de arbeidsmarkt. En daar is in essentie niet heel veel veranderd. Ook niet in kwantitatieve zin. Daar zijn natuurlijk wel wat metabolisaties, er zijn wel deels wat nieuwe type problemen aan toegevoegd. Er zitten wel in de context een aantal belangrijke veranderingen, maar in essentie gaat het eigenlijk nog steeds om dezelfde vragen en in essentie staan we eigenlijk nog steeds voor dezelfde onopgeloste problemen. [Ton Eimers]

De omstandigheden zijn totaal anders. Er wordt in deze tijd meer in termen van beheersing gedacht. Dus als je twintig jaar geleden twee chocoladerepen jatte, dan kreeg je een korte toespraak en nu krijg je een straf aan je broek. Dus in die zin, wordt er beheersmatiger gedacht. De tweede ontwikkeling die ik zie, is dat de verleidingen waar jongeren aan bloot staan ook een stuk groter zijn geworden. [...] En de derde ontwikkeling is, en dat geldt met name voor jongens, dat twintig jaar geleden dat onderwijs veel gestructureerder in elkaar zat. Dat bood als het ware veel meer structuur en houvast. En nu is het veel meer een competentiegericht onderwijs, zelfstudie, zelf werkstukken maken. Voor een bepaald deel van die doelgroep is die structuur gewoon onvoldoende. Dus ja, is dat probleem nu groter geworden? Groter vind ik lastig, maar het is wel wat zichtbaarder geworden. [Harry Buit]

Ik ben 27 jaar geleden begonnen. Ik ben zelf begonnen bij het KMBO, toen was dat het VMBO voor risicjongeren. Omdat ik ook leerling-begeleidster was...dat vonden we toen zorgjongeren. En nu is er een categorie jongeren bij gekomen waarvan de gecombineerde problematiek zoveel groter is dan toen. Ik vind dat de caseload van de ROC's wel zwaarder is geworden. In de zin van niet meer deelnemers met problemen, maar ik vind de problematiek veel zwaarder. Dat is het grote verschil met twintig jaar geleden. [...] En er is een groep bijgekomen, anderstalige jongeren. Die groep was vroeger veel kleiner. Die brengen ook een andere problematiek met zich mee, in de zin van problemen thuis, onthechting, worsteling met de normen uit het ouderlijk land van de ouders. [Marion Arends]

De hier bovenstaande citaten in ogen schouw nemend, zou dus gezegd kunnen worden dat de groep overbelaste jongeren in kwantitatieve zin niet is gegroeid, maar dat problemen van een andere orde zijn en zelfs door de respondenten als zwaarder worden ervaren. Marion Arends geeft een voorbeeld van deze veranderingen:

Ik vind dat er veel meer schuldenproblematiek is. Dat zal ook komen door bijvoorbeeld mobieltjes. Ik vind dat er veel en veel meer drugsgebruik is. En ik denk ook dat de sociale netwerken waar de jongeren vroeger in zaten, dat die minder goed jongeren opvangen. Vroeger was het toch wel heel vaak zo dat die jongere dan bijvoorbeeld als er wat was of de ouders zetten hem de deur uit, dan gingen ze wel naar een tante. Op de een of andere manier werden ze beter opgevangen. Die sociale opvangvoorziening, zeg maar het dorp van vroeger, vind ik veel minder, daardoor komen ze dus sneller in de problemen. [Marion Arends]

Het vsv-beleid voor deze specifieke groep kenmerkte zich voorafgaand aan de plusvoorzieningen door het initiëren van reactieve interventies, een eenduidige aanpak ontbrak:

We hebben heel lang gewerkt vanuit een reactieve manier: er dient zich een hoeveelheid jongeren aan, we zien 'oh jee, daar hebben we niks mee', en dus gaan we daar een oplossing voor bedenken. Dat is eigenlijk, bij wijze van spreken, vijftien jaar lang de gang van zaken geweest. Er komen allemaal ongediplomeerde jongeren in het MBO, wat moeten we daar nu mee? We gaan de AKA oprichten. We hebben het a-niveau diploma in het VMBO afgeschaft, nu kunnen we die jongeren niet diplomeren, wat gaan we doen? We gaan leerwerktrajecten beginnen. Dus heel reactief en ook heel operationeel. [Ton Eimers]

Ton Eimers, landelijk vsv-deskundige, ziet dat er dankzij de realisatie van plusvoorzieningen in Nederland eindelijk aandacht uitgaat naar een omvattende aanpak om de hele doelgroep van risicoleerlingen te bedienen, niet zoals voorheen wordt alleen gereageerd op de problemen zoals deze zich manifesteren:

Het is eigenlijk gebleven bij een algemene constatering van: je hebt ze, dat weet je, want je ziet ze gewoon op straat lopen en daar moeten we wat mee doen. Terwijl je nauwelijks de notie heb van hoeveel zijn het er dan eigenlijk en eventueel wat voor type en hoe oud zijn ze, jongens, meisjes, waar zitten ze dan, in welk type onderwijs zitten ze? En dan houd je dus in stand dat de voorziening zegt van: ik kan voor deze jongeren werken, maar ik heb toch niet de verantwoordelijkheid voor al die problematiek die daar is, ik kan alleen maar dit. En daar is nu met de plusvoorzieningen eigenlijk wel een soort omslagpunt bereikt. [...] Dat is één van de opbrengsten van deze manier van kijken, waarin je zegt van: we reageren niet alleen op wat zich overal manifesteert, maar we hebben de intentie om die hele doelgroep te kennen. [...] Ik wil graag die hele problematiek kennen en ik wil weten met wat voor type aanpak die verschillende onderdelen van de problematiek moeten worden opgelost. [...] Je kunt niet meer zeggen van: ik ga alleen maar over dezen en daar heb ik mijn geld voor, dat wordt bekostigd. [Ton Eimers]

Een heldere definitie van de doelgroep is belangrijk: welke jongeren zijn overbelast en vallen zodoende onder de doelgroep van de plusvoorziening? Een nadeel volgens Annette Klappe is dat veel literatuur over de achtergrond en problematiek van overbelaste jongeren is gebaseerd op jongeren uit de Randstad:

Ik had voor mezelf de verwachting van: laten we hier in Groningen een definitie hebben van wat wij nu verstaan onder een overbelaste jongere. Want heel veel van die rapporten zijn gebaseerd op Rotterdamse en Amsterdamse situaties en dan denk ik: daar moet je dan toch je eigen versie van maken? Hoe zit het dan in Groningen met die overbelaste jongeren? [Annette Klappe]

Ook bestond in Groningen de verwachting dat met de plusgelden nu eindelijk een gerichte aanpak gefinancierd kon gaan worden voor de MBO niveau I leerlingen. Deze groep jongeren wordt echter uitgesloten van de plusgelden omdat alleen jongeren bediend mogen worden die een opleiding volgen die tot een startkwalificatie leidt (een AKA diploma geldt niet als startkwalificatie):

Toen de nota van Winsemius in beeld kwam hadden we hier in Groningen van: we krijgen eindelijk de afdelingen niveau I nu beter bekostigd, want daar komt geld voor de plusvoorziening en dat is die doelgroep. In de regelgeving is die hele populatie, niveau I, buiten het domein van de plusvoorziening gebleven. Dus onze afdeling werkwijze, niveau I zit nog steeds met een financieel tekort. [...] Je hebt een tweedeling bij werkwijze: de leerlingen die uit het praktijkonderwijs komen, cognitief zwak zijn, maar die wel na twee jaar een AKA-diploma halen, en je hebt ook nog cognitief zwakke leerlingen met multiproblematiek, die zitten ook bij werkwijze. En die vallen buiten de plusvoorziening omdat zij geen startkwalificatie zullen gaan behalen. Wij moeten ons dus richten op niveau 2, want we kunnen die leerlingen van niveau I niet meetellen. [Hans Everhardt]

Met de plusgelden behoort dus een brede groep overbelaste jongeren bediend te worden, toch blijkt dat er grote groepen jongeren van deelname worden uitgesloten.³² Naast deze differentiatie blijft een ander

³² In de Groningse praktijk echter blijkt echter in enkele gevallen dat AKA-leerlingen die de potentie hebben door te stromen naar een niveau 2 opleiding in een plustraject zijn geplaatst, zie appendix C.

gevaar op de loer liggen: fragmentatie. Zonder een coherente visie achter de Groningse Plusvoorziening kunnen projecten verworden tot een vergaarbak van oplossingen:

Op een gegeven moment wordt het toch een soort vergaarbak van oplossingen, zonder dat er echt een beeld aan ten grondslag ligt van: wat wil je nu eigenlijk bereiken? Dus ik heb het idee dat dat de situatie is: van een beetje fragmentarische oplossingen, die op zichzelf helemaal niet verkeerd zijn, maar zijn gekozen zonder doordachte analyse van wat gaat het kind nu echt verder helpen? [Harry Buit]

De hier bovenbeschreven valkuil is een te gedifferentieerd en daardoor gefragmenteerd aanbod van voorzieningen voor voortijdig schoolverlaters. Respondenten hebben ons hun zienswijze gegeven op hoe een dergelijke (door Eimers genoemde) rafelrand kan worden voorkomen. Een provinciebreed aangestuurd pakket van voorzieningen door een kleine, maar daadkrachtige projectgroep is volgens meerdere respondenten (wederom) de basis om tot een effectieve aanpak van voortijdig schoolverlaten onder overbelaste jongeren te komen. Voorzieningen die een voldoende brede doelgroep bedienen zodat de jongeren er gebruik van kunnen maken die daadwerkelijk overbelast zijn terwijl tegelijkertijd wordt voorkomen dat voorzieningen binnen de kortste keren vol stromen met jongeren die niet tot de doelgroep worden gerekend omdat ze met minder intensieve begeleiding ook gebaat zouden zijn. De rol van poortwachter door de indicatiecommissie is hier wederom belangrijk. Een kritiekpunt van Ton Eimers is dat de plusvoorziening zich te eenzijdig richt op jongeren van MBO niveau 2 terwijl problemen van gelijke aard vooral ook bij jongeren van MBO niveau 1 aangewezen kunnen worden.

En dan kunnen we wel projecten oprichten, wat we in het verleden altijd deden, maar een project, nog een project, nog een project, dat doen we niet meer, we schaffen gewoon de projecten af, maken één voorziening, die voorziening die moet breed zijn in de zin van er moet VMBO in zitten, basiskader, theoretische leerweg, er moet ook havo en vwo inzitten, er moet MBO inzitten, zodat elk individu, op elk onderwijsniveau daar terecht kan en zodat daar binnen eigenlijk ieder individu geholpen kan worden aan een onderwijstraject op maat. Op maat in termen van: op welk niveau wil je je diploma halen? Maar op maat ook in termen van tempo, vorm, et cetera. Dus die ene voorziening, daar kan je nooit afgewezen worden, tenzij je, dat is natuurlijk wel een restrictie, bijvoorbeeld verslavingsproblematiek of erge psychiatrische problematiek hebt. Dan heb ik gezegd dat als het onderwijsverantwoordelijkheid is, dan is de deur van die voorziening altijd open, want dit is namelijk de laatste mogelijkheid die ze krijgen, the last resort. [Ton Eimers]

Zoals Ton Eimers aangeeft kent de hulp vanuit de Plusvoorziening zijn grenzen wanneer er ernstige psychiatrische en/of verslavingsproblematiek om de hoek komt kijken. Hoe krijgt dit in de praktijk vorm? Oprecht vermelden dat jongeren niet geschikt zijn voor de Plusvoorziening is het devies:

Als leerlingen dan zoveel nodig hebben wat wij als school niet kunnen bieden, dan moet je ook eerlijk zijn dat we dat niet kunnen bieden. En dan niet zo van: we wijzen je af. Maar gewoon van: we zouden je wel willen toelaten, maar dan ben je weer na een halfjaar uitgevallen of bijvoorbeeld overspannen, want wat jij nodig hebt, dat hebben we gewoon niet. [Belita Seinstra]

Naast het voorkomen van versnippering en fragmentatie is een belangrijk speerpunt de bekendheid van de Plusvoorziening in het reguliere onderwijs. Hier lijkt het soms mis te gaan: jongeren worden al uitgeschreven voordat stil is gestaan bij de kansen die een plustraject zou kunnen bieden:

Ik betrap nog steeds tweedelijners bij ons erop dat zij een leerling uitschrijven en dat ik dan zeg: en heb je ze bij de plus aangemeld, heb je ze bij het ZAT aangemeld? [En als reactie:] 'Och ja, is ook zo. Ja nu ja, ik heb nu al geen contact meer met hem maar bij de volgende zal ik erom denken.' Dat zijn dan nieuwe wegen, die ook bij de tweedelijners eerst moeten inslijten. Jongeren met sociaal emotionele problematiek aanmelden bij de plus of aanmelden bij het ZAT. Dat is dus ook het nadeel van altijd weer nieuwe projecten: de tijd die nodig is dat de structuur helemaal is ingebed van: oh ja, we hebben nog een plus, we hebben nog een ZAT [Annette Klappe].

Té curatieve insteek?

Een kritiekpunt met betrekking tot de vier trajecten is gelegen in de curatieve insteek, zoals Harry Buit, manager bij Elker, dit uitlegt:

Dus ik moet zeggen dat de infrastructuur die daar ontstaat, dat vind ik op zich niet zo verkeerd. Maar wel een beetje curatief ingesteld. Ik zou eigenlijk zo'n piramide willen. Dat noemen wij wel eens een agressiepiramide, en dan weten mensen, die gaan handelen op het moment dat het dus hier zit [wijzend alsof water tot aan de lippen staat]. Nu is het zo, dan kom je dus in zo'n commissie, en dan word je dus gekwalificeerd als kwetsbare jongere, en dan komt er dus die zorg uit dit pad. En wat ik dus vraag is, als het dus hier is, wat zou je gaan doen [wijzend naar het middendeel van een getekende piramide]? Zodat mensen in het onderwijs ook veel meer onder aan die piramide dus al het gevoel krijgen van: hé, dit zou wel eens kunnen gaan werken. [Harry Buit]

Wat Harry Buit precies probeert uit te leggen is dat onderaan de piramide (een breed vlak) een groot deel van de jongeren door middel van preventieve interventies kan worden bediend, en naarmate je hoger in de piramide komt de intensiteit van de problemen toeneemt en intensievere begeleiding is vereist. Pas hier komt de Plusvoorziening met de indicatiecommissie als poortwachter om de hoek kijken. Tussen het lage, brede deel en het hoge, smalle deel van de piramide is een grijs middengebied waar zijns inziens weinig aandacht voor is. Dit middengebied bestaat uit de hulp aan jongeren die het preventieve stadium voorbij zijn, maar te milde problematiek hebben voor de Plusvoorziening. Kijkend naar de voorzieningen die vanuit de plusgeldten worden gefinancierd ziet Harry Buit ruime aandacht voor de preventieve (Jimmy's) en voor de curatieve functie (Rebound, Coaching en Wonen Leren Werken), echter weinig voor het middengebied:

Als je nu kijkt naar Jimmy's, dat is eigenlijk heel vrijblijvend. Ik vind dat trouwens heel leuk en creatief opgezet, dus ik ben daar op zich wel positief over, daar gaat ook best iets meer aanzien van uit. Maar vervolgens, dan kun je van Jimmy's als het ware naar de Rebound. En dat is nu juist dat gat, waar het onderwijs als het ware zelf wat in zou moeten voorzien. [Harry Buit]

D.6 DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING VAN DOCENTEN OVER VSV

Als je dit zou zien als een verbetertraject waarop het onderwijs vervolgens zelf het beter op moet gaan pakken, dan vind ik de Plus een goed concept. Maar als je dit gaat beschouwen, en zo gaat het vaak in dit land: er is een probleem en dan gaan we iets nieuws bedenken en dan organiseren we het eromheen...dan zijn we fout bezig. [Harry Buit]

Harry Buit wil met bovenstaand citaat zeggen dat de initiatieven die momenteel worden ontplooid voor de overbelaste jongeren tot doel moeten hebben een verbetering van onderwijs voor de doelgroep te realiseren. Niet alleen op de jongeren afgestemd onderwijs, maar ook aandacht voor preventie van overbelastheid. Vooral deskundigheidsbevordering van docenten op het gebied van voortijdig schoolverlaten wordt door meerdere respondenten genoemd om dit preventieve karakter te realiseren. Hierdoor kunnen aan de voordeur veel problemen worden voorkomen waardoor aan de achterdeur (van de meer intensieve hulpverlening) minder jongeren aan zullen kloppen.

Preventie wordt door allen als de sleutel gezien, waar naast de curatieve initiatieven meer op moet worden ingezet. Echter kan niet van docenten gevraagd worden dat zij op een dusdanige manier worden bijgeschoold dat ze taken overnemen die anders door coaches worden gedaan:

Deze categorie waar we het nu over hebben, vind ik niet meer de verantwoordelijkheid van het onderwijs. Frank Broeders doet nu een scan langs alle teams waar vsv'ers zijn, en hij vraagt aan de teams wat ze eraan hebben gedaan, en hij krijgt op individueel leerling-niveau alles te horen. Frank zegt: die docenten van ons die doen stinkend hun best om jongeren binnenboord te houden. Dus wij doen dat al, maar wij moeten ook bij onze professie, bij onze core-business blijven: wij zijn een onderwijsinstelling, en natuurlijk doe je meer dan puur alleen lesgeven, dat is al lang niet meer zo in het MBO. Studieloopbaanbegeleiders heten ze tegenwoordig, en geen mentoren of decanen. Echt de insteek: op weg naar een startkwalificatie, of op weg

naar volwaardig burgerschap, of noem dat allemaal maar op...dus dat is er zeker wel. Tuurlijk is er een grensgebied tussen het een en ander. Maar ergens moet je een keer zeggen van: dat is de professie van de hulpverleners, deze categorie is te zwaar voor ons. [Hans Everhardt]

Wel realistisch is dat docenten leren reflecteren op het eigen vermogen met betrekking tot de begeleiding van overbelaste jongeren en de grens leren herkennen wanneer jongeren doorverwezen moeten worden naar de Plusvoorziening:

Dat is natuurlijk de uitdaging van het onderwijs: om ook de docenten tegen zichzelf te beschermen. En ook die grens duidelijker te maken van: wanneer mag je als docent nu zeggen van 'Sorry, maar ik heb alles geprobeerd wat in mijn macht ligt, maar ik bereik hem niet, ik heb er meer last van, voor hem is het ook geen zinvol traject want hij haalt niks of hij maakt ook niks af.' [Annette Klappe]

Ik zou wel onderzoek willen doen naar de houding en het gedrag van betrokken docenten die met dit soort jongeren te maken hebben ten tijde van dat ze nog in het reguliere onderwijs zitten. Wat de succesfactoren zijn als het gaat om gedrag en houding van docenten en begeleiders. Mijn stelling is, maar dat is wel een 'hell of a job', dat zie ik ook wel: uitgangspunt moet zijn dat het onderwijs zichzelf kritisch zou moeten beschouwen, aan zelfonderzoek zou moeten doen, op dat ze vervolgens zelf zoveel mogelijk het probleem kunnen tackelen doordat ze zich zelf zo adequaat mogelijk gaat aanpassen. [Klaas Steenhuis]

Coaches van de rebound zouden een adviserende en ondersteunende rol in kunnen vervullen. Korte lijnen tussen reboundbegeleiders en docenten is hierin essentieel. Afgevraagd mag worden of deze adviserende functie een tussenpartij op zich moet nemen (het gaat hier per definitie alleen om advies, niet om de verwijzing van jongeren vanuit de reguliere klassen naar de rebound).

Risico bestaat dat als docenten ondanks de beste intenties door blijven modderen met moeilijke leerlingen, dat niet alleen de problemen zich verder kunnen opstapelen, maar dat ook de leerlingen met weinig of geen problematiek ondergesneeuwd raken:

Ik vind, en dat kan ik alleen echt goed van het Alfa-college zeggen, dat wij soms heel erg ver gaan met jongeren om ze te behouden voor het onderwijs. Dat is ook hartstikke goed en knap van ons, maar er zit wel een andere kant aan: dat daardoor deelnemers met minder problematiek of geen problematiek soms wel eens wat weinig aandacht krijgen omdat alles dan gaat naar die één of twee leerlingen die heel veel aandacht nodig hebben. Dus je moet je afvragen of dat goed is, want je doet de rest tekort. [...]. Je hebt ook verantwoordelijkheid naar die anderen. Ook verantwoordelijkheid in het kader van de veiligheid: dat je soms moet besluiten dat het gewoon te onveilig is voor de rest. [...] Dus de grens wordt denk ik niet alleen bepaald door wat de docent zelf kan, maar ook door het neveneffect van als een moeilijke jongere nog in de groep zit. [Marion Arends]

Curatieve initiatieven zoals coaching en rebound moeten worden behouden, maar tegelijkertijd moet er ook voor worden gezorgd dat er zo min mogelijk gebruik van wordt gemaakt. Docenten spelen een belangrijke rol in de preventie van overbelasting:

Dus ik denk: je hebt altijd een curatieve voorziening nodig. Dat is één. Twee is: je moet eigenlijk altijd zorgen dat je je stinkende best doet om te zorgen dat die curatieve voorzieningen leeg zijn. Dat is een beetje een paradox, maar dat is wel zo. [Ton Eimers]

Je moet zorgen dat die preventieve structuur gewoon draait als een tierelier en je moet zorgen dat je curatief, als het echt nodig is, elkaar weet te vinden. [Harry Buit]

Ik denk ook wel dat het investeren in onderwijsteams, dus didactische coaching een hele belangrijke is die moet blijven. En ja, dat het vooral binnen de school blijft. Je kunt zeggen van externe voorzieningen of onderwijsopvangvoorzieningen...het zijn vaak leerlingen die ook niet meer terug gaan naar de school van herkomst. Dus dan heb je weer een nieuw probleem: waar moeten die leerlingen nu weer naar toe? Dus eigenlijk moet alles erop gericht zijn om de leerling in de school te houden. Dus de combinatie onderwijs en zorg. En ik denk dat, als het niet anders kan dan moet je natuurlijk externe zorg inhuren, maar dat binnen je onderwijsteam beleggen of binnen je eigen medewerkers, de docenten. [Richard Anderiesse]

Hoe zou deze preventieve functie in concreto vorm moeten worden gegeven? Meerdere respondenten zien met name een rol voor docenten weggelegd in het vroegtijdig signaleren van symptomen die duiden op overbelasting:

Ik denk dat een docent een hele belangrijke rol kan vervullen in het vroegsignaleren. Ik noem maar wat, verslavingsproblematiek of dat de jongere niet goed in zijn vel zit. [Anja Aldering]

Docenten moeten signaleren. Dat is hun taak, dat is wat ze moeten doen. [Marion Arends]

De signalerende functie van een docent. Dat je kan inschatten van: we hebben hier iemand die heeft problemen, maar die zijn best te handelen of iemand anders heeft ernstige problematiek en die moeten we doorverwijzen. [Richard Anderiesse]

Ik denk dat het opzetten van een goede leerlingbegeleidingstructuur en, laten we zeggen, het vooral ook trainen in die zin van de interne leerlingbegeleiders die daar verantwoordelijkheid in hebben, dat dat eigenlijk al een hele klus is. Om er voor te zorgen dat iets van een signaal naar zorg komt, of om er voor te zorgen dat die leerlingen weer zo toegerust worden dat ze zichzelf weer kunnen bedruipen. Dat is natuurlijk iets waarin het onderwijs een bepaalde signalerende rol heeft. En ik zie dat daarvoor ook wel structuren worden ontworpen om te verwijzen. Maar als je kijkt naar, laten we zeggen, het pedagogisch handelen van de leraren of van de interne leerlingbegeleider, dan heb ik het idee dat daarin relatief weinig geïnvesteerd wordt. En ja, dat vormt natuurlijk wel de basis voor de zorg voor kwetsbare jongeren. Met name dat je weet hoe je jongeren met een bepaalde stoornis moet aanpakken. Dat je weet van: hoe doe ik dat nu met een adhd'er of met een autistische jongere? Op welke knoppen moet ik dan wel drukken en waar moet ik een beetje vanaf blijven? [Harry Buit]

Naast de signalerende functie staat Harry Buit dus ook een aanpak voor waarin docenten pedagogisch worden bijgeschoold in de omgang met jongeren die moeilijker in de omgang zijn dan de gemiddelde leerling:

Ik merk zelf wel dat in het onderwijs heel veel ambitie is. Er is ook heel veel betrokkenheid bij die leerling, daar is echt helemaal niks mis mee, maar ik vind wel dat die professionele attitude rondom zorgleerlingen echt nog wel verbetering behoeft. In de zin van: hoe kan ik nu met bepaalde type leerlingen beter om gaan. En dan hoeft je heus geen expert te zijn op het gebied van autisme. Want soms kun je met kleine keuzen net een iets andere benadering vinden en dan kan je al heel veel bereiken. En ik vind het wel jammer dat daar nu nog niet, in het kader van dit project weinig aandacht naar uitgaat. [Harry Buit]

Om te signaleren moeten soms creatieve wegen worden bewandeld. Leerlingen aan een bureau laten plaatsnemen en hun verhaal proberen te laten vertellen lukt in veel gevallen – zelfs met de meest empathische insteek – niet. Door leerlingen iets aan te bieden wat hen boeit kunnen er gesprekken ontstaan tussen de docent en leerling die zich geleidelijk ontwikkelen in de richting van problemen waar ze mee zitten:

We waren op bezoek bij een voorziening, waarbij een docente zei: op deze school hebben we kooklessen voor jongeren. Tijdens het koken, dan sta je in de pan te roeren en dan praat je, dan krijg je gesprekken met die jongeren. Een mooi voorbeeld, in plaats van dat je zegt: gaat u zitten en praat u maar. [Richard Anderiesse]

Opvallend is dat respondenten die niet uit het onderwijsveld komen van mening zijn dat meer van reguliere docenten gevraagd kan worden met betrekking tot de begeleiding van overbelaste jongeren. Respondenten uit het onderwijsveld daarentegen staan een beleid voor waarin docenten niet zozeer worden bijgeschoold in het omgaan met deze groep jongeren, wel dat ze duidelijk de grenzen van de eigen handelingsruimte leren kennen.

D.7 BETREKKEN NETWERK

Een onderbelicht aspect in de Plusvoorziening is het mobiliseren van steun uit het netwerk van de jongeren. Een aspect wat weinig in de interviews aanbod is gekomen, maar wel dermate belangrijk is in dit rapport, omdat het netwerk duurzaamheid van zorg kan garanderen. Een tendens die volgens Anja Aldering ook steeds meer in de samenleving gestalte krijgt:

Wat nu een beetje de nieuwe trend is in het hele welzijn, maar ook in de zorg, dat is dat we niet alles kunnen overlaten aan professionals. Dat geldt voor een docent, maar dat geldt ook voor de hulpverlener. Dus er zal veel meer gebruik gemaakt moeten worden van het sociale steunsysteem. In veel gevallen komt zo'n jongere uit een gezin waar ook al problemen kunnen bestaan. Die misschien al jaren in het circuit zitten: van de ene hulpverlener naar de hulpverlener. Dan moet je ook wat doorzettingsmacht hebben aan de ene kant, maar aan de andere kant is dat we ook veel meer gebruik moeten maken van de sociale steunsystemen die er wel zijn. Want nu is het heel vaak dat als er een gezin is met al een gebrekkig steunsysteem, dan moet je ze dus leren hoe ze die steun kunnen mobiliseren. Misschien moeten ze vrijwilligerswerk gaan doen, dat ze een beetje contacten krijgen...dat ze weer wat vertrouwen krijgen. Want vaak is het dat mensen met heel weinig steunsystemen...die zijn ook heel erg kwetsbaar. En je ziet nu in de hele hulpverlening, maar ook in het jongerenwerk, veel meer het empoweren van de mensen zelf. Burgerkracht noemen ze dat ook wel eens: de burgers weer meer het heft in handen geven, niet de professional die van alles doet. [Anja Aldering]

Het is voorstelbaar dat in een gezin waarin problemen lange tijd bestaan (zelfs van generatie op generatie worden 'geërfd') dat het mobiliseren van 'eigen kracht' lastig wordt als er niet 'extra krachten' rondom het gezin worden gemobiliseerd – de contacten die vanwege een bloedband (familie), een vriendschapsrelatie of buurtrelatie dichtbij het gezin betrokken zijn en vanuit deze betrokkenheid hen graag wil ondersteunen weer op het juiste spoor te komen.

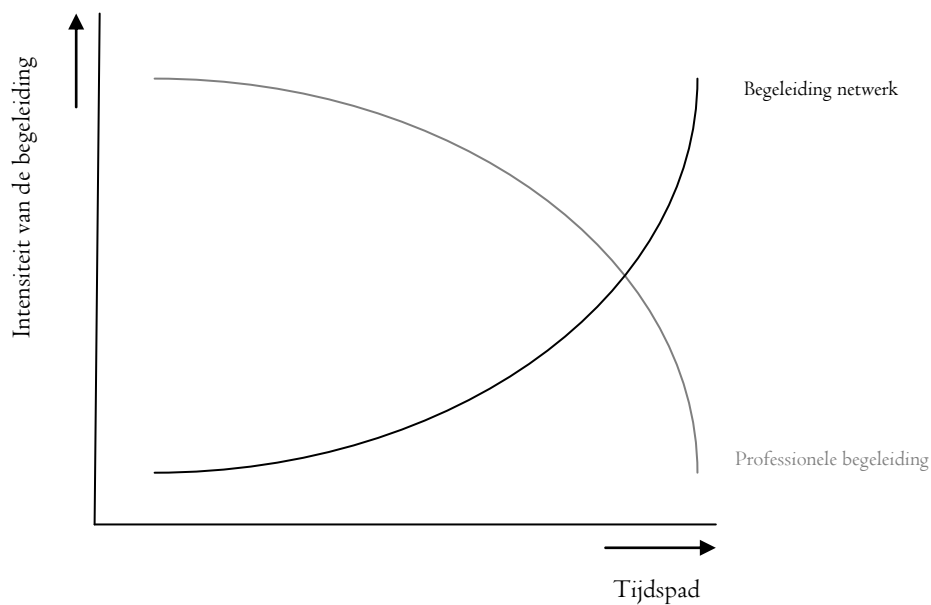
Het blijkt ook dat het niet altijd de jongere is die geholpen wil worden, een hulpvraag kan ook vanuit de ouders komen:

[Onderzoeker] Dus dat betekent dat als je die persoon die twee jaar geleden iets betekend heeft weet op te sporen en alleen al zegt van: die jongere zit in de knoei en jij kan echt iets voor hem betekenen, dan dat ze ook bereid zijn om...

Ja, daar wordt naar gekeken. Maar het kan ook een opa zijn of een oma. Die jongeren worden dus niet zo zeer zelf behandeld, daar zijn ze soms in een bepaalde leeftijdsrange ook helemaal niet voor in, die zelfreflectie ontbreekt. Maar waar ze vaak wel voor in zijn is de compensatie van klachten in de omgeving. Dat is gewoon een andere oplossingsstrategie. [Harry Buit]

Welke rol kunnen ouders, familie, vrienden en andere betrokkenen vervullen in de begeleiding aan overbelaste jongeren? Een jongere die wordt aangemeld bij de coaching of rebound vertoont vaak gedrag waarvan verwacht mag worden dat alleen professionele begeleiding op dat moment soelaas biedt. Meerdere respondenten zijn echter van mening dat wanneer de scherpe kantjes van gedrag en problematiek eraf zijn dat het netwerk kan worden gemobiliseerd om duurzaamheid in de begeleiding te realiseren – een coachingstraject duurt bijvoorbeeld zes maanden, voorstelbaar is dat tegen het eind van dit traject de begeleiding overgedragen wordt aan het netwerk. Banden binnen families zijn vaak sterker dan professionele relaties, zodat verondersteld kan worden dat informele hulp op de langere termijn duurzamer is. We kunnen de intensiteit van professionele en informele begeleiding in een grafiek weergeven (zie figuur D.I).

Figuur D.1 Intensiteit van professionele begeleiding en informele steun op een tijdschaal

De coach is aan de start van het begeleidingstraject intensief betrokken bij de jongere. Al in een vroeg stadium van het traject zoekt de coach naar mogelijkheden om het netwerk te mobiliseren (eventueel gebruikmakend van netwerkstrategieën of aan Eigen Kracht-conferenties aanpalende besluitvormingsmodellen). Sociale steun wordt gegenereerd en binnen het netwerk worden afspraken gemaakt wie welke begeleiding gaat uitvoeren. Geleidelijk aan zal het netwerk bij afnemende intensiteit van problematiek steeds meer taken uit handen van de coach moeten gaan nemen tot het moment daar is waar de coach de volledige zorg overdraagt aan het netwerk. Eventueel kan ook gebruik worden gemaakt van de diensten van vrijwillige coaches:

Maatjes voor de professional om in te zetten. Ik noem maar wat: een gezin met financiële problemen, dat zien wij heel veel – kinderen die in armoede opgroeien, dat is soms diepe ellende. Maar als je dan daarin vrijwilligers betreft die orde brengen in die financiën, de brieven openen en daar een systeem in brengen. [Anja Aaldering]

Of van studenten van sociaal pedagogische opleidingen die in het kader van een stage overbelaste leerlingen kunnen begeleiden:

We hebben SPW als opleiding. Die leerlingen hebben ook stageopdrachten. Soms kun je een SPW leerling van niveau 4, een derde of een vierdejaars koppelen aan een eerstejaars niveau 1 of 2 leerling. Dat is ook al een coachingsrelatie. [Annette Klappe]

Belangrijk is dan wel dat de jongere weer in rustig vaarwater verkeert:

Het gaat toch heel vaak om de vertrouwensband en als die jongere zelf aan geeft dat die daar wel voldoende aan heeft, dat als die één keer in de week zijn hart kan luchten. Maar het kan soms ook een deksel zijn wat er af vliegt, waardoor er allerlei problemen juist op tafel komen te liggen. Dus dat vind ik ook wel een dilemma met vrijwillige coaching van: wat doe je die mensen aan, hoe bescherm je beide partijen daartegen, hoe zorg je ervoor dat het niet uit de bocht vliegt? [Annette Klappe]

D.8 STARTKWALIFICATIE

Respondenten hebben uiteenlopende meningen over de meerwaarde van de startkwalificatie: enerzijds biedt dit mogelijkheden op de arbeidsmarkt en geeft het jongeren een gevoel van eigenwaarde, anderzijds kan de eenzijdige nadruk een dusdanige druk op jongeren uitoefenen dat ze alleen hierdoor al uitvallen. Annette Klappe vraagt zich dan ook af of de maatschappij daardoor vanzelf niet een grote groep risicojongeren creëert:

Neem bijvoorbeeld de startkwalificatie. Op zich een hartstikke goed papiertje. Dat iedereen een startkwalificatie moet halen is op papier mooi, maar daardoor haal je wel die jongeren naar binnen die twintig jaar geleden misschien de hele dag in de vijver zaten te vissen of die 's avonds bij hun oom op de markt vis stonden te verkopen en verder wat onduidelijk aan hun kostje kwamen of een uitkering hadden. Die worden nu allemaal keer op keer weer teruggestuurd naar school van: ga eerst maar je startkwalificatie halen. Ja, daarmee creëert de maatschappij dus een grotere groep risicojongeren. Als je de lat heel hoog legt zijn er dus meer mensen die er onderdoor vallen dan wanneer je de lat heel laag legt. [Annette Klappe]

Niet alleen voor jongeren kan de startkwalificatie een molensteen om de nek zijn, ook docenten lopen tegen problemen aan wanneer er een eenzijdige nadruk ligt op het behalen van een startkwalificatie:

Er zijn inderdaad heel veel jongeren die, waarvan we ons wel kunnen voorstellen dat het onderwijs daar een keer nee tegen zegt. Want ze willen niks, ze doen niks, ze zijn er nooit. Dan doen ze weer een testje en daar komt dan uit: probeer dat maar weer. Want ze moeten wel, ze worden weer gestuurd door een leerplichtambtenaar. Maar ja, gemotiveerd om naar school te gaan zijn ze niet. [...] Nieuwe docent, die heeft soms ook van: ik wil dat hele verleden niet weten, ik ga er persoonlijk voor zorgen dat jij een startkwalificatie haalt. Dan na een half jaar weer een docent over de rooie, want die is teleurgesteld in zichzelf, die zegt van: het is me niet gelukt om hem die startkwalificatie te laten behalen, ik zag toch wel goede dingen in die jongen, als hij er was tenminste. Weer een 'failure', weer een misinvestering. [Annette Klappe]

Tenslotte kan ook voor de school als geheel de nadruk op het behalen van een startkwalificatie nadelige consequenties hebben:

Ik was laatst op een school, die net was bezocht door de inspectie. De directie gaf aan, dat ze waarschijnlijk weer negatief in het nieuws zouden komen, want ze hadden te weinig jongeren naar een diploma geleid. Terwijl het juist een school is die heel veel inzet op persoonlijke begeleiding, om zoveel mogelijk jongeren, ook al is er wat mee aan de hand, toch te helpen een diploma te halen. [Belita Seinstra]

Als je zoals het Noorderpoort veel werkprojecten hebt en jongeren komen niet verder dan niveau I, dan telt dat dus negatief in je vsv-cijfers. Ze hebben 10-15% niveau I leerlingen. Maar je komt wel aan je norm als je niet veel in niveau I investeert. Vsv-aantallen moeten verminderen, als dat niet gebeurt krijg je elk jaar cumulatief minder geld. [Henk ten Brinke]

Het is welhaast een paradox te noemen. Enerzijds worden scholen gestimuleerd om alle jongeren binnenboord te houden (dus ook de jongeren waar een 'vlekje' aan zit en moeilijk opleidbaar zijn) en zoveel mogelijk jongeren naar een startkwalificatie toe te leiden. Anderzijds worden scholen die juist voor deze moeilijke groep extra inzet tonen (een groep die een minder grote kans heeft op het behalen van een startkwalificatie) afgestraft. Het is dan niet verwonderlijk dat scholen de deuren gesloten houden voor de groep risicojongeren door hen al aan de poort de wacht toe te zeggen. Een ander knelpunt is wat te doen met de jongeren die ook een overbelaste achtergrond hebben en niet over de cognitieve capaciteiten beschikken een startkwalificatie te halen, maar toch gebaat zijn bij individuele begeleiding – de AKA-jongeren:

Formeel mogen we alleen jongeren laten deelnemen aan de plusvoorziening die op school zitten en zicht hebben op het behalen van een startkwalificatie. Zolang ze nog in onderwijs zitten mag ik ze meetellen, ook al halen ze geen startkwalificatie, maar dat we ze in ieder geval baggage mee kunnen geven. Ik ervaar het knellend aan de onderkant, dus onder niveau 2, en ik ervaar het knellend bij de categorie die niet op school

zit, en bij die 23-plussers. Daar lopen we met Wonen Werken Leren tegenaan. Daar heb je die link met de arbeidsmarkt nadrukkelijker. En waar het lokale veld mee te maken heeft zijn jongeren die daar rondhangen, geen huis hebben, niet op school zitten. ...die mag je dan huisvesting bieden, maar die mag je niet financieren vanuit de plus. Dus zeg ik: gemeenten, jullie moeten met je eigen middelen komen. [Hans Everhardt]

Daar heeft de minister [Van Bijsterveldt, OCW] ons in februari mee om de oren geslagen. In die brief staat iets over niveau I. En wat zij daar in zegt, daar zitten twee heel zorgwekkende dingen in. Er komt een gemaximeerd budget voor niveau I. Dat betekent dat wanneer er heel veel jongeren zijn die naar niveau I moeten, en het geld is op, dan gaat zij ons toestaan dat wij wachtlijsten instellen. Dat is wel heel interessant. Wat gaat er nu met die leerlingen gebeuren die wij niet meer kunnen plaatsen omdat er gemaximeerd budget is? [...] Het tweede is: wij mogen voor het eerst in ons bestaan als ROC's, voor die groep, als ze 18 zijn en er zit geen perspectief in, dan mogen we ze een bindend studie advies geven. Dus dan gaan ze eraf. Dan hebben ze dus niks. Ze zijn 18 jaar, ze hebben geen startkwalificatie, geen diploma. En dan? Een hele interessante vraag. De vraag is of je niet iets moet doen met een nuttige functietraining. Dat je dan niet moet zeggen van: oké, diploma zit er niet in, sociale vaardigheden is 0,0, wordt het ook niet. Wat is nu arbeidsmarkt relevant? Het is bijvoorbeeld arbeidsmarkt relevant als iemand lasser wordt. Je kan lassen als je een vaste hand hebt en verder hoeft je niks te weten. Je gaat gewoon elke dag naar die schepen en je last de platen aan elkaar, hartstikke leuk. Er is dus een groep die aan de onder- of aan de bovenkant in 2013 uit gaat vallen. [Marion Arends]

Niet alleen jongeren van MBO niveau I opleidingen kunnen niet geplaatst worden in een plustraject, ook jongeren (of eigenlijk jong volwassenen) van 23 jaar en ouder zijn een ondergesneeuwde groep. Juist deze jong volwassenen zouden gebaat zijn bij intensieve begeleiding naar werk:

Er is dus sprake van suboptimale oplossingen, in mijn visie, als je het hebt over plusvoorzieningen. Als wij, het onderwijs, een aantal jongeren niet binnenboord kunnen houden, dan moet het onderwijs gaan kijken hoe wij die jongeren wel kunnen interesseren voor een arbeidsplaatsontwikkelingstraject. [Klaas Steenhuis]

Verskillende respondenten zien ontwikkelingen binnen de arbeidsmarkt die wijzen op een groeiende vraag binnen de dienstverlenende sector naar arbeid aan de onderkant waar niet per definitie een startkwalificatie voor nodig is. Daarentegen zal een werkgever in economisch krappe tijden altijd kiezen voor jongeren met een startkwalificatie.

D.9 BETREKKEN WERKGEVERS

In de Groningse Plus is voldoende aandacht voor de rol van onderwijs en zorg, echter ontbreekt de tak arbeidsmarkt. Voor veel jongeren kan het hebben van een baan juist veel in positieve zin betekenen, zoals het krijgen van erkenning voor wat je doet:

Wat ik het machtigste middel vind om iemand weer sociaal op z'n poten te krijgen, is werk. Dat er een plek is waar je verwacht wordt, waar je een prestatie levert, waar je voor gewaardeerd wordt en waar je salaris voor ontvangt. Dat is wel een uiterst machtig middel om iemand z'n zelfvertrouwen terug te geven en om iemand z'n leven weer terug op orde te laten krijgen. [Marion Arends]

Hoe dit mechanisme van zelfvertrouwen precies werkt legt Marion Arends als volgt uit:

Als je werkt dan produceer je iets, je draagt iets bij. Je ontvangt altijd iets van waardering. Ook al is het alleen maar via je salaris. Dat is de enige situatie waarin je iets doet en waarvoor je constant beloond wordt met salaris. Plus dat je in een dagritme en een sociale context zit. Werk levert ook altijd ritme op, levert contacten op. En je moet daar gewoon 's ochtends zijn, als je er niet bent word je gemist. Dat heb je allemaal niet als je thuis zit met een uitkering. Werk structureert gewoon heel erg je leven en ik denk ook je zelfbewustzijn. Dus ik denk nog steeds dat het leren van beroepsvaardigheden waarvoor je gewoon 's morgens ergens om acht uur moet zijn, dat dat het beste middel is om mensen weer op de rails te krijgen. Het punt is alleen: als ze overbelast zijn kunnen ze niet leren. En je moet wel zorgen dat ze wat kunnen leren, en dan is een beroepsopleiding volgens mij een heel krachtig middel om ze weer op poten te krijgen. [Marion Arends]

Werk structureert het leven en helpt jongeren hun leven weer een positieve draai te geven. Alleen, zoals Marion Arends zegt, kunnen ze niet werken en leren als ze overbelast zijn. De vraag ontstaat of werkgevers een rol van betekenis kunnen spelen in de begeleiding van overbelaste jongeren naar en op de werkvloer. En kan bij afnemende financiële middelen vanuit de overheid een beroep worden gedaan op werkgevers om te investeren in jongeren? Meninge hierover zijn verdeeld. Respondenten die kansen hiervoor zien stellen dat werkgevers gewezen moeten worden op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid, maar ook op de kansen die jongeren hen bieden als ze eenmaal met de juiste begeleiding als volwaardige werknemers bij hen aan het werk zijn (wat gezien de komende vergrijzing ook wel noodzakelijk is):

Dat je echt bevlogen ondernemers hebt, die zeggen van: ik vind dat mijn maatschappelijke verantwoordelijkheid, ik wil daarin investeren. Of ik ben een groot bedrijf en ik vind het voor mijn reputatie belangrijk. [...] Werkgevers zijn best bereid om te accepteren dat je een soort kwaliteitsrange hebt binnen je werknemersbestand. En bepaalde dingen moeten nu eenmaal opgevuld worden, je kunt niet overal de top tien van Nederland voor werven. Het is niet alleen maar heel hard economisch, ze zijn best bereid om mensen aan te nemen, maar wel tegen de basale voorwaarden. En: als er problemen zijn moet ik niet de godganse dag mee bezig zijn. [Ton Eimers]

Je ziet heel vaak in relatie tot de vergrijzing in Oost-Groningen: werkgevers willen wel. Werkgevers staan niet met de rug naar de samenleving. Werkgevers zien wel dat als wij zoveel mogelijk van deze jongeren gaan inpassen dat het beter is voor de samenleving en de wijk en buurt waar zij in wonen. Alleen, wij moeten goed leren luisteren als overheid en als partijen op die arbeidsmarkt, op welke wijze wij deze werkgevers zo goed mogelijk kunnen bedienen om ze het ook gemakkelijker te maken aan dit onderdeel mee te doen. [...] Dus ontzorgen betekent, en dan zeg ik het even kort door de bocht: als wij nu zorgen dat wij als overheid alle administratieve perikelen voor onze rekening nemen, en dat u ervoor zorgt dat die werknemer zich goed gaat ontwikkelen. Dat soort deals kan je sluiten met werkgevers. [Klaas Steenhuis]

Respondenten die zich sceptischer opstellen zijn van mening dat werkgevers altijd naar het rendement kijken – wanneer een overbelaste jongere veel begeleiding nodig heeft en weinig rendement levert zou een werkgever moeilijk te paaien zijn hem/haar in dienst te nemen:

Die arbeidsmarkt, daar zitten ondernemers die de maatschappelijke verantwoordelijkheid ook moeten nemen. En hoe krijg je nu ondernemers zo ver dat ze die nemen? En dat is een beetje de vraag. Als je goede contacten hebt met een ondernemer en die wil eens een keer een overbelaste jongere in het traject nemen, dan is het ook zo: het moet wel op een gegeven moment iets opleveren. [Anja Aaldering]

Financieel investeren in deze jongeren is op een gegeven moment natuurlijk ook accepteren dat ze een lager rendement hebben dan anderen. Maar voor mij, en dat blijft boven water staan: op een gegeven moment moet een werkgever wel zien dat er op termijn een rendement uitkomt. Maar een lager rendement zullen ze op een gegeven moment gewoon accepteren. En ze zullen het zoeken in zaken als jobcarving. [Roelof van der Velde]

Er doen zich echter ontwikkelingen voor in de samenleving (vergrijzing en een relatieve toename van aantal gepensioneerden) dat er toch goede redenen bestaan om werkgevers te betrekken in de Plusvoorziening:

De komende jaren komen we met een enorme vervangingsvraag te zitten: 700.000 mensen gaan met pensioen. De arbeidsmarkt zal dus meer gaan spannen. Dus het wordt steeds interessanter om te kijken hoe wij deze jongeren tijdig op de arbeidsmarkt kunnen betrekken. [Klaas Steenhuis]

Een heel groot deel van de schoolverlaters die doet het eigenlijk wel goed op de arbeidsmarkt. Als ze niet heel erg verhinderd zijn door hun problemen, dan vinden ze hun plek op de arbeidsmarkt wel. Er is ook werk voor hen. Er zijn inmiddels ook een aantal studies verschenen waarin ook duidelijk wordt dat er wel behoefte is aan laaggeschoold werk. Die arbeidsmarkt is vrij stabiel, die krimpt ook niet. [...] Er is op de arbeidsmarkt voldoende opnamecapaciteit om ook jongeren die aan de onderkant van het onderwijs zitten, dus laaggeschoold zijn, om die een plek te bieden, met of zonder diploma's. Er is herhaald onderzoek hier naar gedaan. Ook als je werkgevers vraagt over laaggeschoold werk...wat vinden ze het belangrijkste: niet het

diploma of wat dan ook, nee, ze vinden het belangrijkste, zeg eens wat, arbeidsdiscipline en motivatie. [...]
Nu komen we bij de vraag: kunnen overbelasten naar werk geleid worden? En het antwoord daarop is: ja!
Want dat is al heel vaak aangetoond, in projecten. Mits ze met die jongeren in staat zijn om hen klaar voor werk te krijgen. [Ton Eimers]

Meer specifiek gericht op de Groningse context ziet Roelof van der Velde, adviseur bij het UWV in de stad Groningen, de volgende ontwikkelingen op de arbeidsmarkt zich voordoen:

Heel lang is er gedacht: aan de onderkant van de arbeidsmarkt, daar gaan steeds meer banen weg. Dat is helemaal niet het geval. Wat je wel ziet is dat er ander soort banen bij komen. De provincie Groningen kent een arbeidsmarkt die steeds meer dienstverlenend is geworden. Traditionele sectoren als industrie en bouw worden hier kleiner. Dat waren eigenlijk ook sectoren waar voor laagopgeleiden veel werk was te vinden. Als je het hebt over het hele simpele productiewerk, dat gaat verdwijnen. Dat is een trend die al jaren aan de gang is, dat gaat gewoon door. Maar desondanks zie je wel degelijk dat er andersoortige arbeidsplaatsen aan de onderkant van die arbeidsmarkt ontstaan. Want op het moment dat je zo'n nieuw gebouw van de DUO hebt, dan heb je flink wat logistiek nodig, je hebt schoonmaak nodig, je hebt kantinepersoneel nodig. Er zullen altijd weer andere vormen van arbeid voor laagopgeleiden ontstaan. [Roelof van der Velde]

Bij een vergrijzende arbeidsmarkt en een toenemende vraag naar arbeid zullen werkgevers dus ook jongeren in dienst nemen die in eerste instantie minder rendement opleveren dan de gemiddelde werknemer. Met de juiste begeleiding en het bieden van mogelijkheden om vanaf de werkvloer certificaten te behalen zou dit weer in balans kunnen worden getrokken. 'Jobcarving' is een goed voorbeeld waar werknemers met een laag startniveau baat bij kunnen hebben: bepaalde zaken die doorgaans door hoger opgeleiden worden uitgevoerd worden bij jobcarving uitbesteed aan werknemers met een lagere kwalificatiegraad zodat dit enerzijds de hoger opgeleiden de tijd en ruimte geeft om zich meer toe te leggen op complexe taken terwijl het anderzijds ruimte aan de onderkant van de arbeidsmarkt creëert. Een andere manier om ruimte aan de onderkant te creëren wordt door Hans Everhardt geopperd:

Vraag is: hoe ziet de populatie werknemers in een bedrijf eruit? Hoe ziet die onderkant eruit, en wat hebben ze daar nodig? En dan moet je een breed gesprek beginnen met zo'n werkgever, want dan vraag je eerst waar de personele behoefte ligt, want dan kan je een inschatting maken wat je over vijf jaar nodig hebt, en van welk niveau. Kan je dan zittend personeel opscholen van niveau 2 naar 3 of 4, waardoor er aan die onderkant weer ruimte ontstaat? Dan roepen wij altijd: dat opscholen naar niveau 4 dat kunnen wij ook bieden, want we hebben evc-trajecten, enzovoort. Daardoor creëer je dus ruimte aan de onderkant. Daarin werken we als ROC heel nauw samen met de werkpleinen, dus UWV, gemeenten en werkgevers. [Hans Everhardt]

Welke vaardigheden hebben jongeren nodig willen ze voor volwaardig werknemer worden aangezien. Het leren van sociale vaardigheden zoals op tijd op je werk verschijnen en goed met je collega's en klanten om kunnen gaan zijn belangrijk voor het ontwikkelen van een arbeidsidentiteit, en zijn daarom de afgelopen jaren steeds nadrukkelijk onder de aandacht gekomen:

Heel zwart-wit gezegd: achter een productielijn kan je gaan zitten en daar kan je gewoon met oogkleppen op het werk doen, daar hoeft je weinig te communiceren. Maar in de nieuwe banen die aan de onderkant van de arbeidsmarkt ontstaan moet je toch vaak in communicatie treden met anderen. Al is het maar omdat je post moet uitdelen, al is het maar omdat je in een kantine ergens als keukenhulp actief bent. Dat zijn toch andersoortige sociale vaardigheden. Maar ze zijn er wel. Het zijn andere banen dan in het verleden. [Roelof van der Velde]

Die arbeidsidentiteit, daar begint het eigenlijk mee. Het gaat er natuurlijk niet om dat iemand ineens een volleerd technicus is of in de procesindustrie aan de slag kan. Je moet het wel in gradaties zien. [Richard Anderiesse]

Het probleem, op tijd zijn en hoe ga je om met je collega's, dat zijn dingen die altijd fout gaan. Het zal heel interessant zijn om daarin te investeren. Soort sociale werknemers vaardigheden. En dan wel on-the-job, dus ze hebben die baan al, dan moet je zorgen dat ze daar niet uitvallen. [Marion Arends]

Binnen de MBO-instellingen is het aanleren van sociale vaardigheden de laatste jaren steeds meer onderdeel van de opleidingen gaan uitmaken, zelfs zo intensief dat het naar de andere kant lijkt door te slaan en jongeren niet meer de specifieke vaardigheden leren die voor een bepaald beroep vereist zijn:

De laatste jaren is in het MBO erg veel nadruk gelegd op sociale vaardigheden en presentatievaardigheden binnen het competentiegericht onderwijsmodel. Zo extreem zelfs, dat het nu blijkbaar weer nodig is dat Nederlands, rekenen, verplichte vakken worden, die zelfs centrale examens gaan kennen. [Belita Seinstra]

Bij het aanleren van een arbeidsidentiteit kan ook gekeken worden naar mogelijkheden om, eenmaal aan het werk, binnen bedrijven te leren:

Het ambachtsproject, dat is een leuk project waarbij een ondernemer in een grote loods de mogelijkheid biedt aan vooral jongeren, maar ook wel aan volwassenen, om zich te oriënteren op ambachtelijk werk: wil je werken, heb je een goede werkhouding, laat maar zien, dan kunnen we kijken wat er voor je is – straatleggen, installatietechniek, metselen. Afijn, allerlei ambachtelijke dingen. Daar krijgen ze begeleiding van een werkmeester die de klappen van de zweep uit het bedrijfsleven kent, die weet dat je op tijd moet komen en een beetje stuurt op het soort zaken, zoals hoe ga je om met je collega's en met je baas. [...] Soms moeten ze ook nog fatsoenlijk leren eten. Dus ze hebben nu een keukentje gemaakt in die loods, de begeleiders die gaan nu ook één keer in de week met die jongeren koken zodat ze niet altijd alleen maar patat eten. [Klaas Steenhuis]

Mensen die aan de onderkant van de arbeidsmarkt werken hebben vaak negatieve ervaringen met leren. Het is niet ondenkbaar dat dit ook voor overbelaste jongeren geldt, of gaat gelden wanneer ze voortijdig schoolverlaten en links- of rechtsom toch een baan weten te vinden:

Ik denk dat je moet inzetten op een leven lang leren. Voor deze groep jongeren is het in een schoolsituatie van belang dat ze daar dingen leren die ze leuk vinden op dat moment. Want het is een groep die al moeite heeft met leren. Als je ze de dan ook nog de dingen laat leren die ze niet leuk vinden, dan haken ze nog eerder af. Ik denk dat op het moment dat ze op school dingen leren die ze leuk vinden dat ze dan makkelijker vervolgens, en dan moet het wel via principes van een leven lang leren en daar hoort en het onderwijs en het bedrijfsleven zich bewust van te zijn, dat ze dan op een gegeven moment nog weer andere keuzes gaan maken. [Roelof van der Velde]

Met de positieve insteek van verschillende respondenten met betrekking tot de mogelijkheden wat werk overbelaste jongeren te bieden heeft in het achterhoofd, kan de vraag gesteld worden of het niet te rechtvaardigen is dat plusgeldten ingezet moeten worden om jongeren die weerstand ten opzichte van school blijven bieden juist naar een arbeidsplek te begeleiden:

Ik denk dat een deel van de plusmiddelen...om dat te stoppen in de coaching van jongeren die beginnen te werken, dus de overgang van het MBO naar de eerste baan, het zou heel interessant als je investeert in begeleiding van twee jaar voor mensen die beginnen met werken zodat ze niet uitvallen, niet in conflict komen, niet ontslagen worden. [Marion Arends]

Niet alleen kan gedacht worden aan professionele coaches, er is ook een rijk potentieel aan oudere werknemers die op afzienbare termijn met pensioen gaan en eventueel te stimuleren zijn de laatste jaren van hun werkend leven als mentor voor jongeren te fungeren:

Je hebt dus ook in je subregionale omgeving de middenstander die een werknemer heeft van 60 of 62 en die daar ook iets mee moet. Waarbij je ook afspraken zou kunnen maken met zo'n werknemer dat hij zolang die nog in dienst is als een soort van mentor of coach optreedt zodat die jongere alvast kan beginnen. [Klaas Steenhuis]

Met de huidige subsidie-invulling van de plusgeldten is het niet mogelijk om coachingstrajecten in te zetten voor toeleiding naar een baan – expliciet is vermeld dat te subsidiëren projecten allereerst het

behalen van een startkwalificatie voorop moeten stellen. Zouden er geen mogelijkheden zijn om werkgevers zo ver te krijgen (een deel van de) coachingstrajecten te financieren?

Ik denk dat we veel meer met het bedrijfsleven moeten doen en dat we het bedrijfsleven ook duidelijk moeten maken van: als jullie nu een kleine bijdrage betalen, een kleine sponsoractie, dan hebben jullie straks het voordeel dat er geen bushokjes vernield worden en dat jullie ramen niet ingegoooid worden, en jullie hebben het voordeel dat er meer goed opgeleide jongeren zijn. [...] En als je dan ook tegen een bedrijf kan zeggen: jullie hebben de werkruimte en de uitdaging van zo'n werkruimte, wij proberen met een goede coach dat zo'n jongere er ook op tijd is en dat hij een beetje helder uit z'n ogen kijkt, en dat hij weet hoe die zich moet gedragen. Die kant doen wij dan. Maar geef hem de mogelijkheid om in zo'n bedrijf wat te groeien. [Annette Klappe]

Om werkgevers over de brug te krijgen is het aan te bevelen dat jongeren als kansrijk worden gepresenteerd, dat ze weliswaar in het beginstadium een investering van de werkgevers vragen, maar dat dit op de langere termijn zich terugbetaald:

Financieel investeren in deze jongeren is op een gegeven moment natuurlijk ook accepteren dat ze een lager rendement hebben dan anderen. Maar voor mij, en dat blijft boven water staan: op een gegeven moment zal een werkgever wel inzien dat er op termijn een rendement uit die jongeren komt. [Roelof van der Velde]

Er zijn echter een aantal ontwikkelingen aan te wijzen die financiering vanuit de arbeidsmarkt mogelijkkerwys frustreren:

Over financiering vanuit de arbeidsmarkt ben ik niet optimistisch, zeker met die nieuwe wetgeving niet: de 'Wet werken naar vermogen'. Omdat één van de regels bijvoorbeeld binnen deze wet is dat er naar gezinsinkomen wordt gekeken. Dus als een vsv'er een vader en moeder heeft die voldoende gezinsinkomen hebben, komt die jongere al niet in aanmerking voor een uitkering. Dus kan er vanuit de uitkeringssituatie ook geen financiering mogelijk zijn om extra ondersteuning of faciliteiten te bieden. [Hans Everhardt]

In 2009 hebben ze de 'Wet investeren in jongeren' bedacht en daar staat in dat jongeren een leerwerk aanbod moeten krijgen. Maar de gemeente is individueel verantwoordelijk voor het leerwerk aanbod. Dus of ze dat aan jongeren aanbieden die vallen onder de pluscategorie, of aan bejaarden, dat mag de gemeente allemaal zelf weten. Nu hebben ze in 2011 terwijl de plusvoorziening doorloopt ook nog eens de spelregels veranderd, want het budget van de participatiegelden wordt met de helft gekort en er komt een Wet werken naar vermogen. De specifieke aanpak voor deze jongeren is niet meer opgenomen. Voor het onderwijs als penvoerder wordt het een heel ingewikkeld verhaal als met 21 gemeenten afspraken moet maken om gebruik te maken van het participatiebudget. Het zal heel moeilijk zijn om tegen die gemeenten te zeggen van: we hebben zoveel overbelaste jongeren, daar hebben we dat en dat voor gedaan, dat werkt erg goed en dat kost ongeveer zoveel, dus hoe gaan we dat doen? En dan doen we alles in een gezamenlijke pot en daar gaan we de plusvoorziening van betalen. [...] Want dan zegt de gemeente: wij steken geen geld in jongeren, want we hebben er maar tien in de bijstand en we hebben wel tweehonderd mensen 45-plus, dus wij zetten het resterende geld voor 2012 in voor 45-plus. En die jongeren, die redden zich maar. Dus dan kom je vervolgens met een overbelaste jongere, en zegt de medewerker van de bijstand: sorry. Dus wat de scholen moeten doen is hun handelingsverlegenheid door een onafhankelijke club laten bepalen, dat moet jeugdzorg zijn. [Henk ten Brinke]

Voor werkgevers in Nederland telt toch nog steeds dat ze alleen in kwetsbare jongeren willen investeren wanneer de overheid (deels) garant staat voor kosten die zij eventueel oplopen wanneer ze dergelijke jongeren in dienst nemen:

Werkgevers weten van alle regelingen die er vanuit de rijksoverheid mogelijk zijn, en die zeggen: waarom zou ik mijn eigen middelen investeren als er vanuit de overheid ook gelden te halen zijn? Als de Wva eraf gaat, Wet vermindering afdracht, dan hebben we een ander verhaal op tafel liggen. Maar dan is de vraag of werkgevers kwetsbare jongeren van nu nog wel in een BBL-traject willen opnemen. [Hans Everhardt]

D.10 SCENARIO: GEEN INVESTERINGEN IN OVERBELASTE JONGEREN

Respondenten is gevraagd naar het scenario als er niet in de groep overbelaste jongeren wordt geïnvesteerd. Wat zijn de consequenties als de plusgeldten stop worden gezet en de Groningse Plusvoorziening als een kaartenhuis in elkaar valt?

Door de jaren heen zijn er heel wat goede initiatieven omwille van bezuinigingsdrift van de landelijke overheid teloorgegaan. Nooit is echter daardoor de groep kwetsbare jongeren verdwenen:

Ik zie dat niet als een argument om te zeggen: schaf de curatieve voorziening maar af. Dat is in het verleden heel vaak gedaan en dat is nooit succesvol geweest. Ze hebben gezegd: we schaffen het vormingswerk af, we schaffen de spijbelopvang-projecten af, we schaffen de randgroep-projecten af, het VMBO A niveau diploma schaffen we af, allerlei schakelvoorzieningen in het MBO schaffen we af. Maar nooit is daardoor die groep verdwenen. [...] Nooit is daardoor het probleem opgelost. In tegendeel, altijd is er dan weer een vervangende voorziening teruggekomen. [Ton Eimers]

Investeren in overbelaste jongeren levert volgens Ton Eimers op drie manieren rendement op:

Evalueren, tegenwoordig moderne term, dat doen we in termen van rendement. Het eerste rendement is het externe rendement, zoals een diploma, een startkwalificatie, het vinden van een baantje. Het tweede type rendement is intern rendement. Dat is zeg maar de toegevoegde waarde. Dat geldt zeker voor dit soort voorzieningen, niet alles wat je toevoegt aan die jongeren kan namelijk uitgedrukt worden in een diploma. Dus bijvoorbeeld rondom probleemhantering en probleemvermindering, daar kun je heel veel successen mee behalen. Maar misschien haalt die toch dat diploma niet. Dus we proberen ook in de evaluatie van die voorzieningen tot uitdrukking te brengen dat er meer waarde is dan alleen maar dat wat je kan uitdrukken in een diploma. Dat geldt natuurlijk vooral voor deze groep, omdat zij vaak geen diploma halen. [...] En het derde aspect is...misschien is rendement daar niet helemaal de juiste term voor, dat noemen we een soort omgevingsrendement. Als je overbelaste jongeren in een plusvoorziening opvangt, dan ontlast je als het ware de omgeving daarmee. [Ton Eimers]

Wanneer de respondenten gevraagd wordt naar de consequenties voor het uitblijven van investeringen, dan zien zij gevaren als langdurige werkloosheid, psychische problemen en zelfs delinquent gedrag op de loer liggen:

Omdat je het over het topje van de piramide hebt, dan heb je het toch over relatief dure zorg. En de vraag is ook wel: als je dat niet zou doen, dan loop je natuurlijk ook wel het risico dat het natuurlijk juist met dit type jongeren escaleert. Een deel van die jongeren die glijdt dan gewoon af. Afglijden naar justitie, geen dagbesteding. Dan krijg je ze in een vervolgfase. Participatiebudget is nu ook bijna leeggehaald, dus dan weet je dat je deze jongeren dus op termijn in een soort bijstandsuitkering krijgt. Vervolgens is het dus pleisters plakken. Het is verstandig om iets op de een of andere manier te blijven doen voor deze doelgroep, omdat ze in principe toch wel in staat zijn om een startkwalificatie te halen. [Harry Buit]

Ik denk dat we sowieso door moeten gaan met die zware categorie leerlingen. Maar we moeten ook investeren in preventie, dus er voor zorgen dat leerlingen in de problemen komen en dreigen uit te vallen. Voor die categorie leerlingen die eigenlijk ofwel uitgevallen was, ofwel thuis zat of wel ingeschreven was bij een onderwijsvoorziening of tussen wal en schip was gevallen. Dat zijn wel intensieve voorzieningen, maar we bereiken wel een groep waarvan je als maatschappij zegt van: als je dat niet doet, dan weet je zeker dat je die kwijt bent. Dat die mensen in de criminaliteit komen of een uitkering krijgen of misschien wel aan werk komen maar dan leven ze voor een hongerloon. [Richard Anderiesse]

Het is een feit dat op het moment dat opa en vader werkloos zijn en je woont in hetzelfde gebied, dan is het heel moeilijk om daar uit te komen. Dat is misschien wel de grootste belemmering om de werkloosheid te verlaten. [Klaas Steenhuis]

Werkloosheid is niet zozeer een gegeven, het is veelal een toestand van armoede en verpaupering. Zoals in de literatuurstudie nader is toegelicht is er een aantal zogeheten armoedecumulatie-gebieden in Groningen aan te wijzen waar sinds de sluiting van onder andere de kartonindustrie langdurige

werkloosheid onder zekere segmenten van de bevolking is ontstaan. Onderwijs voor deze groep is een belangrijke voorwaarde om uit de vicieuze cirkel van werkloosheid, armoede en verpaupering te komen doordat het jongeren helpt basale vaardigheden als lezen, schrijven en rekenen toe te passen:

In deze gemeente [Veendam] hebben we tussen de 10 en 15% laaggeletterden. Die hebben moeite met formele brieven van de overheid, belastingdienst, enzovoort. En dat is een risicogroep die zich vrij snel afwendt en vervreemdt van de formele wereld. En dan is het interessant vanuit financieel-economisch oogpunt om te zorgen dat de groep mensen die aan de onderkant verpauperd zo klein mogelijk is. Daar zijn sociale, economische en financiële motieven voor. [Klaas Steenhuis]

Onderwijs is dus niet alleen belangrijk voor het behalen van een startkwalificatie, maar draagt ook bij aan de competenties die nodig zijn om jezelf als burger staande te houden in de samenleving wanneer er onder andere formele brieven behandeld moeten worden of er belastingaangifte moet worden gedaan. Eenmaal aan het werk zou pertinent ingezet moeten worden op een langdurige arbeidsrelatie:

Op het moment dat mensen langer in een arbeidsproces zitten, zijn ze minder gevoelig om er weer uit te vliegen. Ik denk dat je je samen moet richten op van: zorg maar dat ze die toetreding maken. En op het moment dat die toetreding gemaakt is, ontstaan er heel andere mechanismen. Dan draaien ze ook gewoon mee in een normaal patroon. [Roelof van der Velde]

Zoals Marion Arend schetst kunnen anders draaideurtoestanden bij de sociale dienst ontstaan:

Het zou interessant zijn om na te gaan hoeveel jongeren met een volwaardig MBO-diploma aan een baan komen en waarbij het dan toch op allerlei manieren fout gaat. Als ze binnen één of twee jaar hun werk kwijtraken, dan krijg je draaideurtoestanden, dan gaan ze naar de sociale dienst. Als je ze dan op het werk kan houden, als ze je ze nog een verlengde groeiperiode geeft. Maar dan niet op school, maar verlengde groei in een baan. [Marion Arends]

D.11 TUSSENTIJDSE CONCLUSIES EN ONDERBOUWING

De tussentijdse conclusies vloeien direct voort uit de in dit hoofdstuk toegelichte bevindingen. In onderstaande tabel staan de conclusies vermeld, worden ze onderbouwd en wordt aangegeven op basis van de input van hoeveel respondenten deze conclusies zijn geformuleerd.

Tabel D.2 Tussentijdse conclusies expertinterviews

Tussentijdse conclusie	Onderbouwing	Genoemd door 'n' (aantal) respondenten (N = 11)
Behouden en versterken regionale samenwerking en stimuleren collectieve verantwoordelijkheid	De Groningse Plusvoorziening heeft sterk ingezet op regionale samenwerking tussen de betrokken partijen, zowel uit het onderwijs, de hulpverlening als de gemeenten. Deze samenwerking genereert een collectieve verantwoordelijkheid voor overbelaste jongeren in de provincie Groningen die dreigen voortijdig school te verlaten. De projectleiding van de Plusvoorziening is een klein, maar daadkrachtig orgaan die als een spin in het web van de uiteenlopende betrokken partijen zit. Zij onderhoudt korte banden met zowel bestuurders en beleidsmedewerkers op mesoniveau, als ook de indicatiecommissie en uitvoerders van de projecten op de werkvloer.	9
Behouden indicatiecommissie (eventueel samenwerking met	De indicatiecommissie vervult een belangrijke functie binnen de Groningse Plusvoorziening. Zij draagt zorg voor een adequate indicering.	7

het stadZAT)	Door deze slagboomfunctie zorgt zij enerzijds voor dat de juiste doelgroep door de Plus wordt bediend en voorkomen wordt dat de Plus volstroomt met jongeren die ook met minder intensieve hulpverlening gebaat zijn.	
Voorkomen differentiatie en fragmentatie	De Groningse Plusvoorziening heeft een aansluitend aanbod van trajecten voor overbelaste jongeren gerealiseerd. De indicatiecommissie waakt ervoor dat de juiste doelgroep wordt bediend, maar voorkomt een krampachtige differentiatie zodat jongeren die baat kunnen hebben bij de Plusvoorziening hiervan worden uitgesloten. Hierdoor wordt een gefragmenteerde aanpak van voortijdig schoolverlaten voorkomen.	6
Deskundigheidsbevordering van docenten over voortijdig schoolverlaten	Ondanks het initiëren van de Groningse Plusvoorziening blijft de rol van de reguliere docenten belangrijk. Zij moeten weten waar de grenzen van de eigen handelingsruimte liggen om jongeren extra begeleiding te bieden mocht dit nodig zijn. Ingezet moet worden op het reflecteren op de eigen capaciteiten, maar ook op tekortkomingen zodat jongeren niet te snel naar de Plusvoorziening worden doorverwezen, maar ook niet te lang (ondanks de beste intenties) met hen wordt aangemodderd.	8
Betrekken van het netwerk	Deelname aan een plustraject is tijdelijk. Vooral bij jongeren die gebruik maken van coaching is het aan te bevelen om tijdens het traject op zoek te gaan naar krachten binnen het sociaal netwerk van de jongere ten einde een duurzame vorm van (informele) begeleiding te realiseren. Niet alleen kan hierbij gedacht worden aan het betrekken van familieleden en vrienden, maar ook aan de rol die bijvoorbeeld, vrijwillige coaches, trainers van sportverenigingen en andersoortige vormen van actief burgerschap kunnen vervullen.	2
Nadruk op startkwalificatie voor zover mogelijk	Het belang van een startkwalificatie is evident: het biedt een grotere kans op het vinden van een baan en daardoor het verkrijgen van een goede uitgangspositie in de samenleving. Jongeren zijn niet alleen aantrekkelijker voor werkgevers, ook kan het behalen van een startkwalificatie jongeren een 'boost' van erkenning geven. Aan de andere kant kan een te sterke nadruk op het behalen van een startkwalificatie op een zekere categorie overbelaste jongeren zoveel druk uitoefenen dat ze decompenseren en alsnog uitvallen. Jongeren die weerstand tegen het volgen van onderwijs blijven bieden zouden meer gebaat zijn met warme begeleiding naar werk.	10
Stimuleren maatschappelijke betrokkenheid werkgevers	De takken onderwijs en hulpverlening zijn sterk vertegenwoordigd in de Groningse Plusvoorziening. Daarnaast wordt er samengewerkt met de verschillende gemeenten. Wat grotendeels ontbreekt is de tak van de arbeidsmarkt. Ondanks dat het aspect van werken terugkomt in het traject Wonen Werken Leren, wordt relatief weinig aandacht besteed aan hoe de arbeidsmarkt betrokken kan worden in de Plusvoorziening. Hoe kunnen werkgevers gemotiveerd worden een meer prominente rol in te nemen? Enerzijds kunnen ze worden aangesproken op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid; wanneer er niet in overbelaste jongeren wordt geïnvesteerd, dan zal niet alleen de samenleving de nadelige consequenties van een uitgerangeerde groep ervaren (zoals grotere uitgaven aan uitkeringen, toename delinquent gedrag), ook werkgevers kunnen met de negatieve gevolgen worden geconfronteerd (in de vorm van vandalisme). Anderzijds kunnen werkgevers ook worden gewezen op de voordelen die jongeren hen (met een toenemende vergrijzing in het achterhoofd) kunnen bieden; jongeren zijn relatief goedkope werknemers en met de juiste begeleiding (tijdens de opstartfase, eventueel in een meester-gezel relatie) kunnen ze uitgroeien tot volwaardige werknemers.	8
Betrekken werkgevers in de financiering van coachingstrajecten naar arbeid	De huidige trajecten van de Plusvoorziening zijn volledig afhankelijk van overheidsgeld. De subsidiegelden worden in ieder geval in het jaar 2012 voortgezet. Vraag is echter of deze geldstroom duurzaam is; bij een kabinetswisseling of toenemende bezuinigingen op de overheidsuitgave is	9

het niet ondenkbaar dat de gelden voor de Plusvoorziening stop worden gezet. Vraag rijst hier hoe zich bewezen trajecten voortgezet kunnen worden als er geen gebruik meer kan worden gemaakt van overheidssubsidie. Is het mogelijk om een beroep op de arbeidsmarkt te doen en werkgevers te stimuleren te investeren in coachingstrajecten voor overbelaste jongeren? Wellicht dat een overbelaste jongere in een begintraject van een baan niet het gemiddelde rendement levert en overlappende problemen vertoont die ook binnen een onderwijssetting zichtbaar zijn (te laat komen, weinig motivatie, obstinaat gedrag). Voorstelbaar is dat een coach die jongeren naar werk begeleidt en ze desgewenst elke ochtend uit bed haalt, motiveert en er voor werkgevers is als zij met de jongeren tegen problemen aanlopen in staat moet zijn jongeren te helpen door te groeien naar een volwaardig werknemer. Een coachingstraject dat nu veelvuldig ingezet wordt om jongeren voor het onderwijs te behouden kan ook de richting van de arbeidsmarkt opzoeken, voornamelijk bij die categorie jongeren die wel over de cognitieve vermogens beschikken een startkwalificatie te behalen maar blijven ageren tegen onderwijs. Wanneer deze jongeren eenmaal aan het werk zijn kunnen ze door middel van evc-trajecten toch certificaten behalen om aantrekkelijk te blijven voor de arbeidsmarkt.

Versterken competenties en mogelijkheden van jongeren binnen het onderwijs en op de arbeidsmarkt

Wanneer ingezoomd wordt op de achtergrond van overbelaste jongeren valt op dat zij veelal uit gebroken gezinnen vandaan komen waar werkloosheid, schulden, psychische en verslavingsproblemen een prominente rol spelen. Hierdoor kan een beeld ontstaan van pathologie en beperkingen. Deze beeldvorming kan leiden tot stigmatisering en daardoor beperkte kansen op de arbeidsmarkt en een normaal leven. Een combinatie van aandacht voor problemen (zodat er geen achtergrondruis meer is die jongeren van het zich concentreren op het volgen van onderwijs of werken doet afleiden) en het versterken van competenties die jongeren wel hebben.

9

Voorkomen van langdurige werkloosheid en deprivatie

Internationaal onderzoek wijst uit dat voortijdige schoolverlaters in grote mate kans lopen langdurig werkloos te worden en in gemarginaliseerde omstandigheden te komen. Respondenten van ons onderzoek wijzen op de nadelige consequenties als er niet in overbelaste jongeren wordt geïnvesteerd. Aannemelijk is dat als overbelaste jongeren niet voor het onderwijs blijven behouden, geen startkwalificatie halen of niet op een adequate manier naar en op werk worden begeleid, dat ze in een vicieuze cirkel van werkloosheid, marginalisering en deprivatie terechtkomen die met het verstrijken van de jaren moeilijker wordt te doorbreken.

7

Appendix E

Plusvoorziening – Percepties en ervaringen van professionals

In deze appendix wordt ingegaan op de ervaringen van de werkzame professionals in de Groningse Plusvoorziening. Gedurende de onderzoeksperiode heeft een aantal interviews (N=10) plaatsgevonden met coaches, docenten en andere professionals die betrokken zijn bij de uitvoering en/of aansturing van de Plusvoorziening zoals deze in Groningen is gesitueerd. Tijdens de gesprekken zijn verschillende onderwerpen aan de orde gesteld. Om de structuur in het gesprek te garanderen en onduidelijkheden te voorkomen, is er gewerkt met een vooraf opgestelde (semi-gestructureerde) topiclijst. Door te werken met een topiclijst is geprobeerd een doorlopend gesprek te voeren met de professionals. Gedurende het gesprek konden de professionals enerzijds aangeven wat hun werkzaamheden zijn, welke soort methodiek zij hanteren en welke competenties en/of vaardigheden in hun ogen belangrijk zijn om te werken met de doelgroep overbelaste jongeren en anderzijds konden de professionals hun ervaringen met de onderzoeker delen en aangeven waarvan hij of zij dacht waar verbeterpunten in de toekomst liggen met betrekking tot de uitvoering van de Plusvoorziening.

De uitkomsten van deze interviews zullen in deze appendix worden besproken. In een drietal paragrafen wordt ingegaan op de ervaringen met de Plusvoorziening in het algemeen (zie paragraaf E.1), op de ervaringen met Rebound+ (E.2) en de ervaringen met Coaching+ (E.3). Er is, voorafgaand aan de onderzoeksperiode, gekozen om de focus te leggen op het traject van de Rebound+ en de Coaching+, dit omdat de meeste jongeren in deze trajecten van de Plusvoorziening actief zijn. Gelet hierop is gekozen voor bovenstaande indeling van paragrafen. Tevens wordt in paragraaf E.1 aandacht besteed aan de stand van zaken omtrent het traject Wonen-Werken-Leren, als ook de vorderingen van de totstandkoming van Jimmy's (een jongeren adviesbureau).

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de geïnterviewde professionals, hun functie en de rol die zij hebben binnen de Plusvoorziening.

Tabel E.1 Overzicht van geïnterviewde professionals

N=10	seks	functie	Betrokken instantie	Plusvoorziening
1	man	Docent/coach		Rebound Groningen
2	vrouw	Lid indicatiecommissie/aansturing coachingtrajecten	Jeugd- en opvoedhulp-instantie: Elker	Indicatiecommissie en aansturing coaching-trajecten
3	vrouw	Manager van hulpverleningsinstantie (instantie is aanbieder van coaching-trajecten)	Bureau voor sociale vraagstukken: Radar	Coaching
4	man	Coach	Bureau voor sociale vraagstukken: Radar	Coaching
5	man	Docent/coach		Rebound Stadskanaal
6	vrouw	Projectleider	Maatschappelijke en Juridische Dienstverlening (MJD)	Jimmy's
7	man	Filiaalmanager		Jimmy's
8	vrouw	Projectleider/wetenschapper	Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling (CMO)	Wonen-Werken-Leren

9	man	Coördinator		Rebound Groningen en Stadskanaal
10	vrouw	Coach	Maatschappelijke en Juridische Dienstverlening (MJD)	Coaching

E.1 ERVARINGEN MET DE PLUSVOORZIENING

Deze paragraaf is onderverdeeld in drie subparagrafen. Er wordt aandacht besteed aan welke competenties en/of vaardigheden in de ogen van de professionals belangrijk zijn om te kunnen werken met de doelgroep overbelaste jongeren in het algemeen, de kenmerken en verbeterpunten van de Plusvoorziening in het algemeen (organisatorisch niveau) en de stand van zaken en ervaringen omtrent Jimmy's en het traject Wonen-Werken-Leren (WWL).

Competenties van een plusdocent/-coach

Aan de docenten, coaches en andere betrokkenen is de vraag voorgelegd wat in hun ogen belangrijke competenties en/of vaardigheden zijn bij het werken met jongeren uit de Plusvoorziening. Aan de hand van een aantal citaten van professionals wordt beschreven hoe coaches en docenten omgaan met de jongeren uit de Plusvoorziening.

Coaches en docenten geven aan een soort van 'spin in het web' van de jongere te zijn. Vaak hebben jongeren te maken met meerdere instanties en/of organisatie, hetgeen voor jongeren geregeld voor problemen en onduidelijkheden zorgt. Door jongeren te ondersteunen en te adviseren komt er ordening en overzicht in de vaak aanwezige chaos:

Naar mijn mening staat een coach naast de jongere en gaat hij samen met de jongere kijken en in kaart brengen waar de problemen liggen. Je gaat dus als coach-zijnde niet de problemen oplossen, maar je maakt inzichtelijk waar de problemen liggen en je gaat dan samen kijken hoe je hier oplossingsgericht aan kan werken. Het is heel belangrijk om de problemen wel bij de jongere te houden. Het is echt coaching, dus naast de jongere gaan staan, hem begeleiden om het mogelijk te maken dat die basisvoorzieningen sterker worden, zodat de kans op een startkwalificatie groter wordt. [respondent 2: lid indicatiecommissie – aansturing coaching]

Ook in de volgende appendix, waarin de jongeren zelf aan het woord komen, wordt duidelijk dat gedurende het plustraject duidelijkheid ontstaat omtrent de problematiek van de jongere. Dit zorgt voor rust en overzicht waardoor er meer energie en tijd in het behalen van een startkwalificatie kan worden gestoken.

Hetzelfde valt te lezen in het volgende citaat waarin een manager van een hulpverleningsinstantie die de coachingtrajecten aanbiedt, aangeeft dat je als coach een regisseur moet zijn:

Je moet een coach zijn die systeemgericht kan werken en moet snappen wat loyaliteit voor kinderen en leerlingen betekent. Ik denk dat je kennis moet hebben van psychosociale en psychiatrische problematiek. Deze problematiek kunnen herkennen en daar adequaat op kunnen handelen. Ondertussen moet je een 'super casus regisseur' kunnen zijn die voortdurend kan verbinden met school, met ouders met verzorgers, met werkgevers, met klanten. [...] En je moet ook aan kunnen sluiten. Ik denk: je moet wel empoweren, en bekrachtigen, maar je moet geen stap harder lopen dan de leerling, of ex-leerling, want dan kan je het vergeten, dan ben je het beestje kwijt. Je moet voortdurend net een beetje erachter blijven, een klein duwtje kunnen geven. Maar ook weer niet te hard want dan gaat het ook weer harder dan ze zelf kunnen. [...] Dus ik denk dat daar best een stevige taakomschrijving op moet zitten. Zo hanteren wij het hier wel. Ik zou niet zomaar iemand op deze coaching zetten. Nee, je moet echt van wanten weten. [respondent 3: manager van een hulpverleningsinstantie]

Met het bovenstaande citaat wordt duidelijk dat er niet licht moet worden gedacht over de werkzaamheden van een docent of coach die te maken heeft met de doelgroep van de overbelaste

jongeren. Een coach moet van-veel-markten-thuis zijn, getuige het hier volgende citaat:

Ik denk wel, dat je vooral in staat moet zijn om te motiveren, dingen om te zetten naar positieve gedachtes, op de kracht gaan zitten van de jongere, een grenzeloze geïntegreerde aanpak. Het is gewoon echt alle leefgebieden aan elkaar kunnen koppelen, mensen met elkaar in contact laten brengen. Maar ook wel een jongere durven aan te pakken natuurlijk. [respondent 10: coach]

Een ander belangrijk aspect wat in veel gesprekken met docenten en coaches naar voren komt, is dat jongeren het gevoel moeten hebben dat de coach zich in hem of haar interesseert. De coach is er voor de jongere en staat aan zijn of haar kant. Het vergt geduld, flexibiliteit en inlevingsvermogen van een coach om het vertrouwen te winnen van een jongere:

Een jongere moet zijn verhaal kunnen doen, van hoe het komt dat hij of zij niet goed met zijn moeder of vader kan opschieten, hoe het voelt om schulden te hebben, hoe het voelt om geen vrienden te hebben of om verkeerde vrienden te hebben, hoe hij eigenlijk aan het blowen is geraakt. Dus eigenlijk ben je volkomen geïnteresseerd in die jongere. Niet alleen in zijn problematiek, maar in de jongere an sich. Dus die jongere voelt zich gewaardeerd. [respondent 2: lid indicatiecommissie – aansturing coaching]

Uit gesprekken met docenten en de coördinator van de Rebound komt naar voren dat een rebound-docent een veelzijdig persoon moet zijn:

Allereerst, de ideale rebound-docent die bestaat niet, maar wel het ideale docententeam. Je moet bevoegd zijn; je moet breed georiënteerd zijn; dus van sociale naar technische studie tot landbouw; je moet een didacticus zijn; je moet je kunnen inleven in de jongere; niet bang zijn en stevig in je schoenen staan; je moet structuur kunnen bieden maar daarin wel flexibel kunnen zijn; oplossingsgericht kunnen denken; een band kunnen opbouwen met een leerling, en; lol kunnen beleven met de jongeren maar toch ook altijd het doel voor ogen houden. [respondent 9: coördinator Rebound]

De coördinator van Rebound geeft met het bovenstaande citaat aan dat er gestreefd wordt naar de ultieme samenstelling van verschillende opgeleide rebound-docenten. Door de diverse opleidingsachtergronden van de jongeren die deelnemen aan de Rebound, is het noodzakelijk dat er een team van docenten is dat deze variatie aan opleidingen kan ondervangen, om zo de jongeren op een effectieve manier te kunnen begeleiden. Ditzelfde punt geldt ook voor de coaches uit het coachingstraject. Een individuele coach kan nooit over alle essentiële competenties beschikken. Daarom is het belangrijk dat teams worden samengesteld waarin professionals elkaar aanvullen (zie ook Schout *et al.*, 2010).

De bovenstaande gegevens kunnen we samenvatten in onderstaande tabel.

Tabel E.2 Overzicht van competenties/vaardigheden van de plusdocent en -coach

Competenties/vaardigheden van de plusdocent en -coach	
<i>Kennis</i>	<i>Attitude</i>
<ul style="list-style-type: none">• Kennis van sociale kaart binnen hulpverlening en andere betrokken instanties• Kennis van voorwaarden en route van regulier en speciaal aanbod buiten de school• Ervaring met de doelgroep (overbelaste jongeren)• Uitgebreide netwerkkennis• Kennis van ontwikkelingsfasen van jongeren• Kennis van problematiek overbelaste jongeren	<ul style="list-style-type: none">• Open staan voor nieuwe/andere invalshoeken vanuit betrokken personen en instanties, zonder vooroordelen• Positieve, open houding• Geduldig• Inlevingsvermogen

Vaardigheden

- Gestructureerd en flexibel kunnen denken
 - Analyseren en begeleiden van jongeren
 - Communiceren op verschillende niveaus (van uitvoering tot en met beleid)
 - Snel kunnen schakelen zonder de individuele en gezamenlijke doelstellingen uit het oog te verliezen
 - Kunnen motiveren
 - Oplossingsgericht kunnen werken
 - Ondersteunend werken
 - Vasthouden aan grenzen van begeleiding
 - Verbindingen kunnen leggen
 - Geïnteresseerd zijn in leefwereld van de jongere
 - Didactische vaardigheden hebben (in het geval van rebound-docent)
 - Breed georiënteerd zijn
 - Kunnen omgaan met verschillende (crisis)situaties, achtergronden en milieus
-

Kenmerken en verbeterpunten van Plusvoorziening

Gedurende de interviews met de professionals is gesproken over wat in hun ogen belangrijke kenmerken zijn van de Plusvoorziening en waar zij in de toekomst nog mogelijke verbeterpunten zien. De belangrijkste kenmerken en verbeterpunten zijn in de onderstaande tabellen (tabel E.4 en E.5) weergegeven en zijn elk ondergebracht in drie categorieën: organisatorisch, afstemming partijen en uitvoering. Onder de categorie ‘organisatorisch’ worden kenmerken verstaan die iets zeggen over de structuur van de Plusvoorziening en de plaats die de Plusvoorziening inneemt in het veld van de hulpverlening en begeleiding rondom de overbelaste jongeren. In de tweede categorie ‘afstemming partijen’ vallen kenmerken die iets zeggen over de samenwerking tussen partijen, te weten: onderwijsinstellingen, hulpverleningsinstanties, overheidsorganen en gemeenten. De categorie ‘uitvoering’ gaat over de werkwijze en methodiek van de professionals binnen de Plusvoorziening. Deze drie categorieën komen elk terug in de onderstaande tabellen.

Tabel E.4 Overzicht met belangrijke kenmerken Plusvoorziening

Belangrijke kenmerken Plusvoorziening

Organisatorisch

- Snelle en op de jongere zelf gerichte ondersteuning bieden
- Duidelijke doelstelling van begeleiding jongere
- Snel, adequaat en flexibel leveren van extra ondersteuning waar reguliere hulpverlening onvoldoende resultaat oplevert
- Iets nieuws kunnen aanbieden aan jongeren met een korte wachttijd
- Hulp wordt opgestart vanuit school waar de signalering van de problematiek plaatsvindt
- Snelle verwijzing en indicatie
- Geen lange wachttijden
- Geen Bureau Jeugdzorg indicatie nodig

Afstemming partijen

- Nieuwe kans bieden voor jongeren die anders niet verder kunnen
 - Kortere lijnen tussen scholen, hulpverlening, instanties ed.
 - Samenwerking met o.a. scholen, gemeenten, hulpverleners
 - Werken ‘over de grenzen’ van de betrokken hulpverleners
-

Uitvoering

- Koppel verschillende levensaspecten rond de jongere aan elkaar tot één ‘verhaal’
- Werken aan het behalen van de opleiding
- Stellen van duidelijke doelen aan begin van hulpverleningstraject
- Intensief en deskundige hulpverlening
- Meer tijd voor begeleiding van jongeren
- Hulp op maat kunnen bieden
- Hulpverlening richt zich op de eigen kracht van jongere en zijn of haar informele netwerk

Tabel E.5 Overzicht met verbeterpunten Plusvoorziening

Verbeterpunten Plusvoorziening

Organisatorisch

- Beter afstemmen van reguliere vsv-middelen en middelen Plusvoorziening
- Zoeken naar structurele financiering
- Plusvoorziening beschikbaar stellen voor jongeren uit zowel de provincie, als ook voor jongeren die woonachtig zijn buiten de provincie maar wel in de provincie op school zitten
- Voorkomen van verkeerd gebruik van de aanmelding bij de Plusvoorziening voor zaken die maatschappelijk knellen (bv. wachtlijsten Jeugdzorg/hulpverlening ed.)

Afstemming partijen

- Gemeenten meer betrekken bij Plusvoorziening
- Zorgen voor draagvlak vanuit gemeenten, provincie en het ministerie om de Plusvoorziening verder te ontwikkelen
- Alle betrokken partijen (hulpverlening ed.) moeten weten van elkaar wat ze precies doen, om zo overlap van bezigheden te voorkomen
- Blijvend aandacht steken in samenwerking tussen partijen
- Communicatie tussen school en hulpverlening duidelijker

Uitvoering

- In verband met aanmeldingen Plusvoorziening: meer duidelijkheid over de doelgroep overbelaste jongere
- Duidelijkheid omtrent wat wel en niet haalbaar is met de Plusvoorziening
- Plusvoorziening niet als dwangmiddel gaan gebruiken, het blijft een vrijwillig traject
- Scholen moeten jongeren op het ‘juiste moment’ doorsturen; niet te snel, maar ook niet te laat
- School moet gedurende het plustraject vertrouwen hebben in de jongere
- Strijd tussen schoolbelangen en belangen verdere ontwikkeling van de jongere
- Expertise uitwisselen tussen coaches en docenten
- Het aanmeldformulier invullen kost professionals (te) veel tijd, zou efficiënter moeten
- Onduidelijkheid over categorisering van problematiek in aanmeldformulier (matig, ernstig, ...). Wat wordt verstaan onder ernstige problematiek?

Jimmy's en Wonen-Werken-Leren

Zoals reeds aan het begin van deze appendix is gesteld, is ervoor gekozen om in het onderzoek de focus te leggen op de Rebound en Coaching. In appendix B is beschreven hoe de andere trajecten van de Plusvoorziening, Jimmy's en Wonen-Werken-Leren (WWL), zijn vormgegeven. Daarnaast hebben er gesprekken plaatsgevonden met zowel de projectleider van Jimmy's als ook van WWL. In deze gesprekken hebben de projectleiders aangegeven wat de stand van zaken is omtrent de ontwikkeling en totstandkoming van Jimmy's, dan wel WWL.

Jimmy's

Jimmy's is deels vanuit de Plusvoorziening en deels vanuit de gemeente ontwikkeld in het kader van het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG). Vanwege de grote ranche in leeftijd van het CJG, -9 maanden tot 23 jaar, is er gekozen om naast het CJG een apart 'bureau' op te zetten voor de oudere jongeren (12+). Dit 'bureau' kreeg de naam Jimmy's en is vormgegeven in samenwerking met jongeren in een pand aan de Hereweg in Groningen-stad. Daarnaast is er een website ontwikkeld waar jongeren terecht kunnen met vragen en/of problemen. Jimmy's is door de inlooptmogelijkheid een laagdrempelige plek en wil er dan ook zijn voor alle jongere die informatie/advies en/of hulp nodig hebben. De doelgroep die Jimmy's bedient is dan ook breder dan de doelgroep bij de andere trajecten van de Plusvoorziening. Daarmee heeft Jimmy's in tegenstelling tot andere plustrajecten een meer preventief karakter met betrekking tot voortijdig schoolverlaten (vsv):

We willen toegankelijk zijn voor iedereen, maar we hoeven niet iedereen te bereiken. Iedereen moet hier kunnen komen, maar dat wil niet zeggen dat we pas tevreden zijn als iedereen hier over de drempel is geweest.
[respondent 6: projectleider Jimmy's]

De medewerkers van Jimmy's, de jongeren informatiemedewerkers, zijn op een enthousiaste en 'outreaching' manier bezig om jongeren in te lichten over het bestaan van Jimmy's:

We gaan niet wachten totdat de jongeren over de drempel komen. We gaan actief op zoek naar de jongeren.
[respondent 6: projectleider Jimmy's]

De projectleider vertelt in een gesprek dat ze onder outreachend met name verstaat dat Jimmy's zich laat zien op plekken waar jongeren komen. Onder andere door te flyeren op festivals en activiteiten in Groningen (denk aan het bevrijdingsfestival, introductieweek voor eerstejaars studenten in Groningen [KEIweek] enzovoort), langs te gaan op scholen en openingstijden te hanteren die zoveel mogelijk afgestemd zijn op jongeren. Zo is het pand aan de Hereweg open op donderdag (middag en avond), vrijdag (middag) en zaterdag (middag). Naast het bekendmaken van Jimmy's aan jongeren op activiteiten en festivals in Groningen, gaan medewerkers bij Jimmy's ook in gesprek met directeurs, docenten, mentoren en hulpverleners van scholen en hulpverleningsinstanties. Door Jimmy's bekend te maken op scholen is de verwachting dat mentoren en/of andere docenten en medewerkers, jongeren doorverwijzen met vragen naar Jimmy's:

Het moet een ontmoetingsruimte zijn waar je kan internetten, zitten, vragen stellen, gezellig zijn. Jimmy's kan bestaan naast andere hulpverlening. Het is én én, en niet óf óf. Er wordt ook niet meteen een dossier aangelegd of wat dan ook. [respondent 7: filiaalmanager Jimmy's]

Door hulpverleningsinstanties bekend te maken met Jimmy's, kan Jimmy's een rol gaan spelen in de nazorg van een hulpverleningstraject. Een hulpverleningsinstantie kan er bijvoorbeeld voor kiezen om het laatste gesprek tussen de jongere en de hulpverlener, plaats te laten vinden in het pand van Jimmy's. Op deze manier weet de jongere van het bestaan van Jimmy's en kan Jimmy's als een soort vangnet voor jongeren gaan fungeren.

Zowel de filiaalmanager als de projectleider van Jimmy's zijn blijvend in gesprek met scholen en hulpverleningsorganisaties. Volgens hen is het van belang dat mensen structureel actief zijn binnen Jimmy's en niet eenmalig iets doen. Met name de scholen zijn lastig te bereiken door de grote omvang (bijvoorbeeld ROC's). De communicatie is soms dubbel en het is vaak onduidelijk wie je moet hebben:

Je kan wel een rector van een ROC een nieuwsbrief sturen, maar dat wil nog niet zeggen dat het terecht komt bij de docenten en leerlingen. Dat is nog wel ingewikkeld. Want scholen zijn een hele belangrijke partner voor Jimmy's. Er is daar veel één-op-één contact voor nodig. [respondent 7: filiaalmanager Jimmy's]

Ze geven aan dat dit proces van bekendwording veel tijd en energie kost, maar dat dit uiteindelijk zijn vruchten zal afwerpen. Door de korte periode van haar bestaan kunnen de projectleider en de

filiaalmanager van Jimmy's nog niet iets zeggen over resultaten met betrekking tot Jimmy's. Weliswaar zijn ze tevreden en positief over de voortgang en zijn ze verbaasd over het aantal mensen dat zich wil committeren met Jimmy's:

De jongeren die hier binnen zijn geweest, die komen terug. En dat is een erg goed teken! Ik durf te wedden dat de meeste jongeren of mensen die binnen zijn geweest achteraf zeggen van: Jimmy's daar heb ik wat aan gehad! [respondent 6: projectleider Jimmy's]

Wonen-Werken-Leren (WWL)

Het doel van het WWL-traject is om jongeren te begeleiden bij het zelfstandig wonen en van daar uit ze te stimuleren om weer te gaan leren zodat ze hun startkwalificatie gaan halen. Om dit te kunnen ontwikkelen, heeft de provincie Groningen het Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling (CMO)³³ in Groningen eind 2009 de opdracht verstrekt om begeleid wonen-werken-leren te organiseren in de regio's. Het CMO probeert samen met de regionale of soms gemeentelijke aanbieders van WWL-traject tot een integraal aanbod te komen. Daarnaast vindt er afstemming plaats tussen de regio's.

In een gesprek met de projectleider van WWL komt naar voren dat het belangrijkste ervaren knelpunt bij de ontwikkeling van woonplekken voor jongeren de bezuinigingen zijn waar de gemeenten mee worden geconfronteerd. Gemeenten zijn niet snel geneigd om aan iets nieuws te beginnen, helemaal als het een structurele voorziening betreft. Het CMO probeert daarom nadrukkelijk om begeleid wonen-werken-leren aan te laten sluiten bij wat er al wordt gedaan op het terrein van ambulante begeleiding, dagbesteding, toeleiding naar werk enzovoort. Een tweede ervaren knelpunt bij de ontwikkeling van begeleid kamer-wonen projecten, is dat de doelgroep van de projecten van de Plusvoorziening niet overeenkomt met de doelgroep van de gemeenten. Daardoor wordt er voor een beperkt aantal plaatsen geld aangevraagd bij de Plusvoorziening. De gemeenten willen alle jongeren tussen de 18-27 jaar die begeleid wonen-werken-leren nodig hebben kunnen bedienen (dit is in het kader van de 'Wet investeren in jongeren' vastgesteld). Jongeren die vanuit de Plusvoorziening in begeleid wonen-werken-leren trajecten worden geplaatst zijn niet ouder dan 23, zitten nog op school, en mogen nog geen startkwalificatie hebben. Volgens de projectleider van WWL twijfelen gemeenten dan ook soms om zich aan te sluiten bij de Plusvoorziening, omdat ze deze inperking van de doelgroep vervelend vinden. Gemeenten zijn namelijk verantwoordelijk – of een jongere, verbonden aan een MBO-instelling of niet, hij of zij heeft recht op hulp, vandaar dat sommige gemeenten het liever zonder de Plusvoorziening willen doen. De rol van de projectleider van WWL is om de lijn met MBO-instellingen erin te houden en in overleg te gaan om bijvoorbeeld van de vijf aangeboden plaatsen, twee plekken aan te vragen bij de Plusvoorziening. Op die manier blijft een MBO-instelling wel betrokken bij het begeleid kamer-wonen, wat in het belang is van de jongeren aangezien de gemeente de jongere vaak pas later in beeld heeft dan de school.

Het relatief gezien beperkte aantal plaatsen in Groningen-stad zorgt voor grote wachtlijsten bij aanbiedende begeleid kamer-wonen projecten. Dit betekent dat jongeren die baat zouden hebben bij zo'n woonplek vaak lang moeten wachten op een beschikbare plek. Met de komst van de Plusvoorziening is het mogelijk om een jongere 'voorrang' te geven en met urgentie een plek aan te bieden. Echter is een woonplek bij begeleid kamer-wonen erg kostbaar en zijn er onvoldoende financiële middelen om alle jongeren die aangemeld worden bij de Plusvoorziening een woonplek te kunnen aanbieden. Volgens de projectleider van WWL is de gemeente Groningen hard bezig om meer woonplekken te creëren. Om deze plekken te kunnen ontwikkelen is het van belang dat de samenwerking tussen gemeenten, organisaties en instanties soepel verloopt:

³³ CMO Groningen is een expertisecentrum voor onderwijs, ontwikkeling en advies in de maatschappelijk sector (zorg, onderwijs en welzijn).

In de stad gaat de samenwerking erg goed. In de provincie is het lastiger. Hoe groter de organisatie hoe complexer het is om ermee samen te werken. Maar je hebt ze wel nodig. Ook omdat die vaak meer geld te besteden hebben. [respondent 8: projectleider WWL/wetenschapper CMO]

Daarnaast geeft de projectleider aan dat ook particuliere initiatieven zich moeten aansluiten bij de ontwikkeling van woonplekken voor jongeren. Weliswaar moet er zicht zijn op de benadering en methodiek van particulieren, aangezien er ook particulieren zijn die slechts alleen woonruimte aanbieden:

Er zijn enkele zorgboeren die geld via het PGB van de jongeren krijgen en zo rijk worden. Ze huisvesten een te grote groep jongeren, bieden geen begeleiding en zo ontstaat er een grote chaos. Vaak zijn jongeren zo wanhopig dat ze alles aangrijpen omdat ze écht niet meer thuis kunnen wonen. Zulke situaties moeten we voorkomen. Als het niet goed is, moet je er vooral niet naar verwijzen. [respondent 8: projectleider WWL/wetenschapper CMO]

Uit het bovenstaande citaat wordt duidelijk dat het van belang is om zicht te krijgen op particuliere initiatieven. Op die manier kan je de succesvolle particuliere initiatieven onderscheiden van de minder effectieve voorziening. Hierdoor weet je zeker dat je jongeren doorverwijst naar verantwoordelijke plekken waar ze de aandacht en begeleiding krijgen die ze nodig hebben.

Tussenbalans

In deze paragraaf zijn er verschillende onderwerpen aan bod gekomen die een nadere beredenering eisen. Zo is gesproken over het gegeven dat de coaches en docenten een soort van ‘spin in het web’ van de jongeren dienen te zijn – een regisseur die de verschillende eindjes aan elkaar knoopt. Het blijkt in veel gevallen namelijk dat gedurende het plustraject er duidelijkheid ontstaat omtrent de problematiek van de jongere wat zorgt voor orde en overzicht. Met de gegeven citaten wordt duidelijk dat coaches en docenten moeten beschikken over veelzijdige kwaliteiten. Aangezien een coach of docent nooit kan beschikken over alle essentiële competenties, is uitwisseling van kennis en expertise van belang.

Van Dellen (2010) stelt dat de opdracht van de professional niet eenvoudig is en duidelijk wordt in een driehoeksverhouding tussen de ‘lerende’, de ‘professional’ en de ‘context’. Door de dynamische relatie tussen de lerende, zijn omgeving en de professional ontstaat volgens van Dellen de ‘aanzet tot leren’. In dit proces, zo stelt van Dellen, is er een rol weggelegd voor de motivatie en de emotie (de zin) om te leren. De citaten van de professionals laten zien dat coaches en docenten een rol kunnen spelen in dit proces van leren bij een jongere. Door de jongere te ondersteunen en te motiveren, kan een coach of docent de jongere aansporen de draad van het leren weer op te pakken.

In de volgende twee paragrafen zullen de professionals die werkzaam zijn in de Rebound en het coachingstraject beschrijven wat hun ervaringen zijn met de Plusvoorziening, waar het in hun ogen op stuk loopt en waar zij verbeterpunten voor de toekomst zien.

E.2 ERVARINGEN VAN PROFESSIONALS MET REBOUND+

Ik denk dat de Rebound voor de jongeren een moment van bezinning is. ‘Waar ben ik nou mee bezig geweest?’, en ‘Waar wil ik mee bezig gaan?’. Ze gaan nadenken over hun toekomst perspectief, maar ook over van ‘Goh, er is toch wel veel ellende bij me’ en ‘Hoe kan ik nou proberen om daar mee om te gaan?’. Er van af komen, dat lukt moeilijk en is nog niet zo makkelijk. Maar er mee leren omgaan, dat is wel een uitdaging voor ze. [respondent 5: docent/coach Rebound Groningen]

In deze paragraaf worden de uitkomsten van de interviews met de professionals van de Rebound beschreven. Tijdens de interviews konden de docenten en de coördinator aangeven wat tot dan toe hun ervaringen zijn met de Rebound en waar in hun ogen de knelpunten en verbeterpunten zitten. Allereerst wordt een drietal beperkingen beschreven, gevolgd door geboekte resultaten en verbeterpunten voor de toekomst.

Lesprogramma Rebound+

Zoals reeds beschreven in appendix B, bestaat het lesprogramma van de Rebound uit verschillende onderdelen. In een interview beschrijft een docent van de Rebound de verschillende onderdelen van een dag op de Rebound:

Je kan grofweg vier zaken noemen. De eerste is de algemene reguliere leergang. Dit is vooral van belang voor degenen die nog steeds de doelstelling hebben om weer terug te komen op de oorspronkelijke school. Deze leerlingen zullen dan ook veel individueel aan het werk moeten. Dan heb je als tweede sociale vaardigheidstraining, die hier in Groningen-stad gepland staat tussen kwart voor 10 tot half 11 en echt een groepsgebeuren is. Als derde programma-onderdeel hebben we dan nog veel, ik noem het maar, de middagactiviteiten. Dit is de ene keer wat individueel dan de andere keer. Dat kan zijn: creatief bezig zijn, koken, gezamenlijk sporten op fitness, een tijdje bezig zijn om wat educatieve films op de donderdag te laten zien enzovoort. Dus op die manier heb je elke middag een activiteit. En dan heb je ook nog een vierde programma-onderdeel en dat is de individuele begeleiding in de vorm van coaching. [respondent 1: docent/coach Rebound Groningen]

Met het bovenstaande citaat wordt duidelijk dat er wordt geprobeerd de balans te zoeken tussen individuele en gezamenlijke activiteiten. Echter ligt de focus toch met name op het individuele werk. In een gesprek met de coördinator van de Rebound komt naar voren dat hij graag zou zien dat er meer groepswork plaatsvindt. Hij vertelt dat het voor deze jongeren belangrijk is om te leren samenwerken en te luisteren naar elkaar. Volgens hem is dat niet mogelijk als er alleen individueel werk op het dagprogramma staat.

Een ander gespreksonderwerp tijdens de interviews met de professionals uit de Rebound, is het zoeken van de balans tussen onderwijs en zorg. De docenten en coördinator geven aan dat de Rebound een onderwijsvoorziening is en geen hulpverleningsinstantie. Weliswaar geven ze aan dat deze twee componenten, onderwijs en zorg, niet los van elkaar gezien kunnen worden, maar dat de focus binnen Rebound wel moet liggen op het onderwijs. Voor sommige jongeren is het doorlopen van onderwijs niet mogelijk zonder extra zorg en ondersteuning. De coaching die gegeven wordt bij Rebound is een hele lichte vorm van begeleiding. De docenten en coördinator geven aan dat het met name betrokkenheid tonen is en zorgen dat de jongeren hun zaken/problemen op orde krijgen zodat er meer ruimte wordt gecreëerd in hun hoofd voor schoolzaken. Er wordt dan ook aangegeven dat een traject als de Rebound uitstekend gecombineerd kan worden met een intensiever coaching- of ander hulpverleningstraject. Binnen de deelnemende jongeren aan de Plusvoorziening is dit ook bij een aantal het geval; deze jongeren combineren een reboundtraject met een coachingtraject.

Digitalisering van lesmateriaal

Een tweede punt dat door de docenten en de coördinator van de Rebound doorgaans als een beperking wordt gezien, is de digitalisering van het lesmateriaal. Opleidingen van tegenwoordig gebruiken met name digitale leeromgevingen om lesstof over te brengen en vervolgens te toetsen bij de leerling. Deze elektronische leeromgeving corrigeert gemaakte fouten en wordt vervolgens geüpload naar de oorspronkelijke school, zodat de docenten van de Rebound weinig zicht hebben op de gemaakte opdrachten, leerresultaten en leervorderingen van de leerling. Op die manier kan een docent van de Rebound dus alleen zien of de werkhouding van de leerling goed is, maar niet of hij of zij daadwerkelijk de juiste antwoorden geeft. De docenten van de Rebound geven aan dat er door deze digitalisering een gebrek is aan interactie tussen de docent en de leerling, aangezien de jongere volledig wordt aangestuurd en gecorrigeerd door het digitale programma. De oplossing ligt volgens de coördinator van de Rebound in een betere communicatie tussen de school en de Rebound. Hierdoor kunnen de docenten van de Rebound meer betrokken worden bij de leervorderingen van de leerlingen.

Toch worden niet alleen de beperkingen van het werken met de digitale leeromgevingen door de professionals opgemerkt. Zo vertelt een docent dat door te werken met het lesprogramma van de opleiding, er wél wordt voldaan aan de eisen die de opleiding stelt, wat van belang is voor de jongeren die uiteindelijk weer terug willen naar de opleiding:

Dat het programma zelf al de correctie doet hoeft niet per definitie een beperking te zijn, want dat geeft ook weer mogelijkheden. Dat de resultaten geüpload worden naar de opleiding zie ik niet als een beperking maar juist als een plus, want de leerlingen die daar ook echt mee bezig zijn, die zijn dus ook bezig om te voldoen aan de eisen die gesteld worden vanuit de opleiding waar ze ook weer naar terug willen. En dat wordt dus ook inzichtelijk gemaakt in wat ze allemaal moeten doen en wat ze gedaan hebben. Als het gaat om de communicatie en interactie met de leerling vind ik het wel lastiger en beperkender. [respondent I: docent/coach Rebound Groningen]

Betrokkenheid onderwijsinstellingen

In gesprekken met professionals komt naar voren dat de samenwerking en communicatie tussen de Rebound en de oorspronkelijke scholen van de jongeren geregeld te wensen over laat. Dit komt bijvoorbeeld naar voren in het aanleveren van lesmateriaal. De scholen zijn verplicht om lesmateriaal aan te leveren, maar voor de Rebound is het niet altijd duidelijk of dit materiaal zo uit de kast is getrokken of dat het de daadwerkelijke lesprogramma's zijn. Bovendien wordt het materiaal in sommige gevallen te laat aangeleverd en zitten jongeren weken zonder lesprogramma's op de Rebound, of is het lesprogramma niet compleet en missen er methodes van bepaalde vakken.

Een ander aspect waar in het belang van een goede communicatie tussen de aanleverende school en de Rebound naar voren komt, is het dilemma dat de docenten van de Rebound niet bekwaam zijn om jongeren te helpen met opleiding-specifieke vragen. Hiervoor is de ondersteuning, begeleiding en kennis van de vakdocenten op de opleiding noodzakelijk. Het is dan ook in het belang van de jongere dat de samenwerking tussen de Rebound en de opleiding goed is.

Ook met het oog op gevaar van stigmatisering en ongelijke behandeling van medeleerlingen en docenten is het van belang dat gedurende het traject van de Rebound, de school van herkomst op de hoogte blijft van de vorderingen die de jongere maakt bij de Rebound. Tegelijkertijd is het van belang dat ook de docenten van de oorspronkelijke school leren wat een effectieve manier is om met het gedrag en/of beperkingen van de jongere om te gaan. Alleen dan kan er volgens de docenten en de coördinator van de Rebound een succesvolle terugplaatsing van de jongere naar de oorspronkelijke opleiding plaatsvinden.

Resultaten van Rebound+

Naar aanleiding van de interviews met de docenten en de coördinator van de Rebound kunnen we concluderen dat de periode van bestaan van de Rebound nog te kort is om concrete uitspraken te doen met betrekking tot behaalde resultaten. Tussen de start van de Rebound (eind december 2010 / begin januari 2011) en de interviews (mei 2011) zat namelijk slechts 5 maanden:

Het is nog in ontwikkeling. Dus dat betekent dat er heel veel, zowel qua locatie, qua werkwijze, qua netwerk, qua contact, qua benadering en methodiek; dat is allemaal in een beginfase. Sommige punten zijn wel al meer ontwikkeld, maar heel veel dingen zijn nog in een beginfase. (respondent I: docent/coach Rebound Groningen)

De docenten en de coördinator geven aan dat het tijd (minstens één jaar) en energie kost om de Rebound te ontwikkelen en vorm te geven. De Rebound moest in een korte tijd opgestart worden, waardoor er nog verschillende zaken op elkaar afgestemd moesten worden. Echter is er wel de kennis en ervaring aanwezig vanuit het Rebound VO (voortgezet onderwijs), aangezien de coördinator van Rebound ook de coördinatie en aansturing heeft over de Rebound VO.

Terugkomend op de resultaten; in het onderstaande citaat wordt duidelijk dat er verschillende opties zijn waar jongeren terecht komen na de Rebound:

De Rebound draait in ieder geval een jaar en dan zullen er best wel resultaten komen. Dan wel leerlingen die zijn teruggeschakeld, dan wel leerlingen doorgeschakeld, dan wel leerlingen richting hulpverlening, dan wel leerlingen richting werk of een werk-combinatie zoals een BBL-opleiding. Dat is de waarde van de Rebound en dat zie ik dan ook als positief kenmerk. Als je die vier richtingen bewerkstelligd hebt, dan heb je er positieve zaken uitgehaald. [respondent I: docent/coach Rebound Groningen]

De docent uit bovenstaand citaat zegt tevreden te zijn als ze de vier opties (teruggeschakeld, doorgeschakeld, richting hulpverlening, richting werk of BBL-traject) hebben bewerkstelligd.

De persoonlijke doelstelling van de coördinator van de Rebound is om minimaal 50% van de jongeren terug te laten gaan naar school. Dit percentage moet gedurende de jaren opgeschroefd worden tot zo'n 70 á 80%. De verwachting is dat dit enkele jaren in beslag zal nemen. De jongeren die (nog) niet terug worden geschakeld moeten worden begeleid naar andere trajecten zoals werk- en zorgtrajecten.

Een ander aspect waar de docenten tevreden mee zijn is, dat gedurende het reboundtraject jongeren de kans grijpen om serieus na te gaan denken over hun toekomst:

Ik ben tevreden dat we in ieder geval met een heel aantal leerlingen bindend werken. En ik ben ook wel tevreden, dat geldt overigens niet voor allemaal, dat de leerlingen gewoon gericht bezig zijn met hun vervolgopleiding. Waar ik dan minder tevreden over ben, is dat dat bij ook een aantal leerlingen mist. Het blijkt dus dat je bij de jongeren waar dat mist niet de aansluiting vindt en niet de motivatie kan aanboren om na te gaan denken over hun vervolgopleiding. Dat is jammer. [respondent 1: docent/coach Rebound Groningen]

Met het bovenstaande citaat wordt duidelijk dat niet alle jongeren bereidt zijn te werken aan hun toekomst. In het volgende voorbeeld vertelt een docent van de Rebound in Stadskanaal over een jongere die in eerste instantie niets leek te willen ondernemen:

Het is een meisje met een sterke ODD [Oppositional Defiant Disorder, ofwel opstandig en deviant gedrag]. Die kwam van AKA niveau I en dacht alles wel snel te kunnen, maar deed vervolgens helemaal niks op school, ook niet bij Rebound. Ze heeft gedurende de periode dat ze bij ons was weinig laten zien. Wel hebben we haar constant gestimuleerd. De ene keer kwam ze wel en de andere keer weer niet. Heel zelfbepalend gedrag. Op een gegeven moment hebben we haar een interne stage aangeboden. Dat wilde ze allemaal niet. Op een gegeven moment hebben we dat verplicht gesteld. Maar ook in andere zaken hielden we haar strak en moest ze zich houden aan afspraken. Van: morgen heb je dat af, en overmorgen heb je dat af. En ondanks haar ODD problematiek had ze het toch af, of net één opdracht niet, maar dat was goed. En uiteindelijk is ze wel die interne stage gaan doen, in de wetenschap dat ze het diploma niet zou halen als ze die stage niet ging doen. Maar dat heeft wel geleid dat ze is gaan solliciteren en is aangenomen. Dus je hebt er niet direct invloed op, maar je weet het gedrag wel zo te reguleren dat ze uit zichzelf het een en ander is gaan ondernemen. Dat is dan een resultaat. [respondent 5: docent/coach Rebound Stadskanaal]

Door geduld, stimulatie, daadkracht en doorzettingsvermogen van docenten van de Rebound, wordt de kans dat jongeren de draad van leren en werken weer oppakken vergroot. De docenten en de coördinator van de Rebound zijn het er over het algemeen dan ook over eens dat:

[...] de categorie jongeren die hier nu zit makkelijker weer in een vervolgtraject komt en anders al lang een studie had afgebroken omdat er geen bemiddeling in was. [respondent 1: docent/coach Rebound Groningen]

Verbeterpunten

Tijdens de interviews konden de professionals aangeven waar er in hun ogen nog verbeterpunten voor de toekomst zitten. Net zoals in tabel E.5 zijn deze verbeterpunten in de onderstaande tabel weergegeven en gecategoriseerd onder drie categorieën: organisatorisch, afstemming partijen en uitvoering.

De verbeterpunten in tabel E.6 zijn specifiek rebound-gerelateerd en zijn genoemd door de docenten en de coördinator van de Rebound.

Tabel E.6 Overzicht met verbeterpunten Rebound+ vanuit het perspectief van professionals

Verbeterpunten Rebound+ vanuit het perspectief van professionals

Organisatorisch

- Faciliteiten moeten beter (oa. meer computers nodig, alles onder één dak)
- Dossiers van jongeren digitaliseren
- Contactpersonen per aanleverende school aanstellen (per studierichting)
- Zorgen voor een meer uniforme aanpak binnen Rebound. Verschillen tussen Stadskanaal en Groningen zijn groot (bij de ene meer structuur/duidelijkheid, bij de ander meer focus op band/betrokkenheid/warmte), door bij elkaar te kijken kan dit in balans komen
- Verdere ontwikkeling van de methodiek
- Noodzaak van een bruikbaar meetinstrument binnen Rebound om zo op een adequate manier in te spelen op dat wat er speelt en zicht te krijgen op verandering in problematiek van jongeren
- In de toekomst zou Rebound ook een meer adviserende rol kunnen krijgen richting scholen (begeleiding voor docenten, hoe benader je de leerling, hoe houden we de leerling in de school)

Afstemming partijen

- Betere samenwerking met scholen
- Duidelijke afspraken met scholen
- Efficiënte samenwerking tussen Rebound en hulpverlening
- Scholen moeten niet te lang wachten met het doorverwijzen van een jongere naar de Rebound. Vaak hebben docenten op scholen het té lang aangezien (contractje op contractje) waardoor het soms onmogelijk is om na de Rebound weer terug te keren naar de school
- Meer samenwerking met rebounds op andere MBO-instellingen zou ook vruchtbaar zijn.

Uitvoering

- Alle docenten zijn experts en hebben hun eigen kwaliteiten. Dit zou beter benut kunnen worden door meer als één team te gaan functioneren
- Scheiding maken tussen vakdocenten en coach. Bijvoorbeeld coach heeft leiding, begint en sluit af. Daartussen ruimte voor vakdocenten (bijvoorbeeld docent vreemde talen en docent exacte vakken). Op die manier worden leerlingen meer gestimuleerd en gemotiveerd om aan het werk te gaan
- De lat binnen Rebound mag wel wat hoger. Er mogen best wel wat eisen gesteld worden aan progressie leervorderingen van leerlingen
- Besef dat Rebound niet de oplossing is voor alle problemen. Een hoog schoolverzuim bij een jongere is niet ineens opgelost door een aantal maanden Rebound

Tussenbalans

In deze paragraaf zijn de uitkomsten van de interviews met professionals die specifiek gerelateerd zijn aan de rebound besproken. In het bovenstaande stuk komt naar voren dat de docenten en de coördinator van de Rebound zoeken naar de balans tussen de componenten ‘onderwijs’ en ‘zorg’, als ook de verhouding tussen ‘individueel’ en ‘groepswerk’. De professionals geven aan dat de focus binnen de Rebound moet liggen op het onderwijs aangezien de Rebound een tijdelijke opvang voor jongeren uit het MBO is. Hierdoor krijgen de jongeren de intensieve en persoonlijke begeleiding die zij nodigen hebben en worden de docenten op MBO-instellingen ontlast. Echter geven de docenten en de coördinator van de Rebound aan dat gedurende de periode dat jongeren op de Rebound zitten, de onderwijsinstellingen nauw betrokken moeten blijven bij de leervorderingen en het functioneren van de jongeren. Met het oog op stigmatisering en ongelijke behandeling van docenten en medeleerlingen, is het voor de jongeren van belang dat het contact en de communicatie met de school van herkomst ‘goed’ blijft. De volgende paragraaf zal dieper in gaan op de uitkomsten van de interviews met de professionals die werkzaam zijn binnen het coachingstraject.

E.3 ERVARINGEN VAN PROFESSIONALS MET COACHING+

Eigenlijk is het coachingtraject echt maatwerk. Voor de één ben je een soort buddy en voor de ander ben je echt bijna een multifunctionele hulpverlener. [respondent I0: coach MJD]

In deze paragraaf worden de uitkomsten van de interviews met de professionals van het coachingtraject beschreven. Tijdens de interviews konden de coaches en leidinggevenden aangeven wat tot dan toe hun ervaringen waren met het coachingtraject en waar in hun ogen de knelpunten en verbeterpunten zitten. Allereerst wordt een drietal beperkingen beschreven, gevolgd door geboekte resultaten en verbeterpunten voor de toekomst.

Coachingtraject is niet de oplossing voor alle problemen

In interviews met coaches komt naar voren dat coaches aangeven niet over het vermogen te beschikken om gedurende het coachingtraject van zes maanden alle problemen die spelen in de verschillende leefgebieden van de jongeren op te lossen. Het vergt tijd en energie van een coach om een vertrouwensband op te bouwen met de jongeren; om vervolgens de problemen van de jongeren in kaart te brengen en op tafel te krijgen, en; als laatste stap, daaraan te kunnen werken. Dat het coachingtraject niet alle problemen van de jongeren kan oplossen, heeft volgens de coaches mede te maken met het probleem dat het coachingtraject door scholen vaak te laat wordt ingezet. Hierdoor zitten jongeren vaak al diep in de problemen:

Je ziet vaak dat goedbedoelende mentoren de boel in al die jaren wat proberen te redden. Van: 'Kom maar, dan gaan we dit of dat doen'. Maar goed, dat zijn korte termijn oplossingen. [respondent 4: coach Radar]

De coach uit het bovenstaande citaat geeft aan dat de goed bedoelde handelingen van de docenten en mentoren op scholen in de meeste gevallen geen invloed hebben op de leefsituatie van de jongere op de lange termijn. Dit blijkt ook uit het volgende citaat:

Wat we wel merken wat soms lastig is, dat als een jongere eigenlijk al zo lang problemen heeft en de school hem ook erg lang binnen heeft gehouden; dat de school op het moment van inzet van de coaching eigenlijk zoiets heeft van 'we hebben het wel gehad met die jongere', er ook echt geen stap meer mis kan gaan omdat anders de jongere van school af moet. [respondent 2: lid indicatiecommissie/coaching Elker]

Doordat scholen de jongeren zo lang mogelijk op school houden ligt het gevaar op de loer dat als een coachingtraject niet het gewenste effect teweegbrengt, de jongere van school gestuurd wordt en/of niet meer terug mag komen:

En een voorwaarde moet gewoon zijn, dat is in het verleden ook al gebleken, de school moet er ook gewoon nog vertrouwen in hebben. Dat als ze zeggen van: jij gaat voor die Plusvoorziening, dan gaan wij er ook voor. [respondent I0: coach MJD]

Een tweede punt wat naar voren komt uit de interviews is dat scholen, maar ook ouders en/of andere hulpverleningsinstanties, te hoge verwachtingen stellen aan het coachingtraject. Dit komt duidelijk naar voren in het onderstaande citaat:

Het andere is dat toch de scholen heel goed onze grenzen moeten weten. Want in het begin werden wij als een soort van 'mega mindy's' neergezet. Wij kunnen niet alles. Als een jongere niet wil dan kunnen wij nog zo ons best doen, dan werkt het niet. [respondent I0: coach MJD]

Uit verhalen van coaches blijkt dat zij te 'dealen' hebben met hulpverlening, scholen en ook ouders die verwachten dat de coach de problemen gaat oplossen, waardoor zij achterover gaan leunen. Volgens de geïnterviewde coaches is dit niet de bedoeling en is juist de samenwerking tussen de partijen van belang.

Belang van een dagbesteding

Coaches geven aan dat het voor de effectiviteit van het coachingstraject van belang is dat jongeren gedurende het traject een dagbesteding hebben. Onder het hebben van een dagbesteding wordt school, Rebound, dan wel werk verstaan. Dit blijkt uit het volgende citaat van een coach:

Ik vind het heel erg lastig om vanuit het niets jongeren in beweging te krijgen. [respondent 4: coach Radar]

Het bovenstaande citaat geeft het belang aan van een dagbesteding voor een jongere. Als jongeren een dagbesteding hebben, blijkt het namelijk voor veel coaches gemakkelijker te zijn om aangrijpingspunten te hebben gedurende het coachingstraject. Bovendien krijgt een coachingstraject, als een jongere geen dagbesteding heeft, een ander doel:

De meeste jongeren slapen uit, gaan later op bed en gaan andere dingen doen 's avonds. Dus het hele leven gaat anders. Een aantal jongeren zijn van school getrapt omdat ze niet handelbaar waren. Dan is dat extra moeilijk, omdat het dan als coach lastig is om ze weer terug naar school te krijgen. Waar ze ook heen gaan, het gaat altijd vanuit een bepaalde negativiteit. De doelen die je dan gaat stellen gaan dan over welke opleiding je wil gaan doen, wat wil je, een bijbaantje zoeken enzovoort [...] Als jongeren geen dagbesteding hebben, hebben ze niks meer te verliezen, alleen maar te willen. En dat is een hele andere motivatie. [respondent 4: coach Radar]

De docent uit het bovenstaande geeft aan dat als jongeren geen dagbesteding hebben, jongeren vanuit een bepaalde negativiteit beslissingen nemen. Hij beschrijft dit met: *“Ze hebben niks meer te verliezen, alleen maar te willen.”* Hierdoor is het voor de coach lastig om de jongere te motiveren en aan te sturen een diploma te halen, dan wel te gaan werken.

Afstemming tussen partijen

Zoals reeds beschreven in appendix B, wordt het coachingstraject aangeboden door drie verschillende hulpverleningsinstanties in Groningen: Elker, MJD en Radar. De insteek aan het begin van de totstandkoming van de coachingtrajecten was om een uniforme aanpak te ontwikkelen met een gezamenlijke methodiek.

Door verschillen in prijsamenstellingen van de coachingtrajecten is deze samenwerking tussen de drie partijen niet volledig tot stand gekomen. Dit heeft er uiteindelijk voor gezorgd dat MJD en Elker veelal samenwerken qua methodiek en werkwijze van het coachingstraject en Radar een meer eigen weg is ingeslagen.

Uit gesprekken met coaches en leidinggevendenden van de drie verschillende partijen, blijkt dat er na ruim een half jaar pluscoaching, met name door Radar, behoefte is aan een meer uniforme aanpak en gezamenlijke methodiek:

Ik denk dat als die drie partijen de koppen bij elkaar steken en daar de kwalitatief sterke zaken bijeen brengen, dan heb je natuurlijk een fantastische coachingvorm. Ik heb ook voorgesteld van ‘zet alle pluscoaches nou eens bij elkaar en laat ze veel meer overleggen’. Iedereen heeft een eigen netwerk en op dit moment moet iedereen opnieuw het wiel uitvinden. Dus als je dat gezamenlijk doet kun je veel meer gezamenlijk gebruikmaken van expertise en van bepaalde netwerkcontacten. Op die manier krijg je ook niet dat de ene leerling tegen de andere leerling op school zegt van ‘goh jouw coach doet dat wel, dat wil ik ook!’ [respondent 3: manager Radar]

In het bovenstaande citaat wordt duidelijk dat er nog veel te winnen valt met betrekking tot de samenwerking tussen de verschillende hulpverleningsinstanties. Doordat iedere hulpverleningsinstantie werkt vanuit een eigen visie en achtergrond, zou er mee expertise en netwerkcontacten uitgewisseld kunnen worden. Volgens de manager uit het bovenstaande citaat zou dit het coachingstraject ten goede komen.

Een ander aspect dat wordt aangehaald in het bovenstaande citaat is dat leerlingen onderling verschillen kunnen gaan opmerken in de aanpak van de pluscoaches. Dit kan leiden tot onenigheid en

ontevredenheid bij jongeren, wat de relatie tussen de jongere en de coach kan verslechteren. Het is mogelijk dat door een meer uniforme aanpak te hanteren zulke risico's worden voorkomen.

Resultaten

Zoals is beschreven in paragraaf E.2, vinden de docenten van de Rebound het lastig om op dit moment concrete uitspraken te doen met betrekking tot behaalde resultaten, aangezien het een beginnend traject is en het daarom te maken heeft met opstartproblemen en kinderziektes. De coaches uit het coachingstraject opereren in een andere situatie die moeilijk te vergelijken is met een traject als de Rebound. Het coachingstraject is een individuele, één-op-één begeleiding, waardoor de coach fungeert in verschillende situaties van jongeren. In die zin ondervindt een coachingstraject geen last van gebrek aan faciliteiten of iets dergelijks. Weliswaar zijn er punten te noemen die kunnen worden gezien als overkoepelende behaalde resultaten.

Wat over het algemeen als resultaat wordt gezien door de coaches komt naar voren in het volgende citaat:

Het resultaat is, wat we vaak van jongeren terugkrijgen, dat ze in die periode dat ze zo'n coaching hebben gehad, gezien worden. Dat ze echt met hun problematiek zonder oordeel gezien worden. Dat is eigenlijk wel heel erg belangrijk, dat ze dat als eerste vinden. Ze zijn er niet meer of minder om, ze mogen gewoon zijn wie ze zijn. Ook zo'n heel verhaal wat ze houden rondom zo'n schema, een omgevingsanalyse, maakt dat je interesse toont in een jongere. [respondent 2: lid indicatiecommissie/coaching Elker]

Met het bovenstaande citaat wordt duidelijk dat coaches het als resultaat zien dat jongeren gedurende het coachingstraject beschikken over een luisterend oor en iemand die interesse toont in zijn of haar leven. Coaches hebben het vertrouwen dat vanuit deze betrokkenheid, ze jongeren kunnen motiveren en stimuleren iets te maken van hun leven:

Ik ben er echt van overtuigd, dat alle jongeren, diep in hun hart, een diploma willen halen. Iedereen wil doen wat hij of zij leuk vindt en een diploma halen en de leukste baan ter wereld hebben. Dus dat is ook ons uitgangspunt, dat wil iedereen. Maar soms zit er zo'n harnas van ellende waar je doorheen moet, maar dat is wel onze visie. Daar vertrouwen we op, hoe diep ze soms ook in dit soort jongeren zit. [respondent 3: manager Radar]

Jongeren die deelnemen aan het coachingstraject hebben doorgaans te maken met meervoudige problematiek. Het is dan ook in veel gevallen niet reëel om te verwachten dat na een half jaar alle problematiek is aangepakt, dan wel opgelost. Dit blijkt uit het volgende citaat:

Bij een aantal jongeren denk ik van 'dat ga je niet redden in een half jaar'. Daarbij is de problematiek zo dominant dat het de jongere beperkt in het behalen van zijn niveau 2 opleiding. Dus ja, dan moet je dat streven van een niveau 2 opleiding loslaten. En ik merk bij sommige jongeren dat ik zelf dat doel wel heel erg op de voorgrond heb staan, maar dat zij dat helemaal niet hebben. En dan kan ik dat wel willen, maar dan heeft het geen zin. [respondent 4: coach Radar]

In samenspraak met de jongere, worden er aan het begin van het coachingstraject doelen opgesteld. De coach uit het bovenstaande citaat vertelt dat het doel van het behalen van een startkwalificatie, gedurende het traject kan verschuiven van prioriteit één naar prioriteit twee, of zelfs nog lager. Bij deze jongeren blijkt dat het behalen van een diploma (op dat moment) teveel gevraagd is:

Kijk, als je het over doelen hebt, er worden wel heel veel doelen gehaald met de jongeren. Maar goed, die doelen stel je samen met de jongeren op om ze ook te halen natuurlijk, want anders hoeft je ze niet te stellen. En wat ik daar een heel positief resultaat in vind, is dat jongeren daarin ook gaan bewegen. Niet altijd in mijn tempo, bijna nooit in mijn tempo, maar ze bewegen wel. En ze gaan zich ook afvragen, van: wat wil ik eigenlijk? [respondent 4: coach Radar]

Ondanks dat jongeren niet altijd de doelen halen die vooraf aan het traject zijn opgesteld, geven coaches

aan tevreden te zijn met het feit dat de jongeren (vaak na een periode van stilstaan) weer in beweging zijn. Dat jongeren kritisch naar hun eigen leven gaan kijken en gaan nadenken over wat ze willen bereiken. Dit blijkt ook uit het volgende gesprek tussen een manager en een coach:

Manager Radar: Maar ik heb de indruk, dat bij alle trajecten die we hebben lopen, het perspectief dat door de Plus is gesteld, namelijk het behalen van een startkwalificatie, dat jullie daar wel in de termijn die ervoor staat op uit gaan komen. Ondanks wat er allemaal nog speelt bij de jongeren. Dus in die zin ben ik heel tevreden over de resultaten.

Coach Radar: Ja, als je naar die resultaten kijkt heb je het alleen over het onderwijs. Persoonlijk stel ik mijn doel eigenlijk nog wel wat hoger. Want dat is natuurlijk beleidsmatig de lijn, de doelstelling, want met niveau 2 kun je in principe nog helemaal niks. Dus het gaat mij ook om de ontwikkeling die de jongeren zelf moeten maken, van 'wat wil ik in mijn leven op de langere termijn?' Ik wil niet alleen voldoen aan een beleidsregeltje van niveau 2, want daar heb je niks aan. [gesprek tussen respondent 3: manager Radar, en; respondent 4: coach Radar]

Ook andere geïnterviewde coaches geven aan tevreden te zijn met de ontwikkeling dat jongeren dankzij het coachingstraject worden uitgedaagd hun leven (weer) op de rails te krijgen. Toch blijkt in sommige gevallen dat de problematiek van de jongere te zwaar is voor het aantal uren dat staat voor het coachingstraject vanuit de Plusvoorziening.

Verbeterpunten

Tijdens de interviews konden de professionals aangeven waar er in hun ogen nog verbeterpunten voor de toekomst zitten. Net zoals in tabel E.5, zijn deze verbeterpunten in de onderstaande tabel weergegeven en gecategoriseerd onder drie categorieën: organisatorisch, afstemming partijen en uitvoering. De verbeterpunten in deze tabel zijn specifiek coaching-gerelateerd en zijn genoemd door de coaches en andere betrokkenen uit het coachingstraject.

Tabel E.7 Overzicht met verbeterpunten Coaching+ vanuit het perspectief van professionals

Verbeterpunten Coaching+ vanuit het perspectief van professionals

Organisatorisch

- Zorgen voor een meer uniforme aanpak van Coaching
- Verdere ontwikkeling van gezamenlijke methodiek
- Tijdens de intake moeten alle betrokkenen aanwezig zijn (aanmelder, jongere, coach, indicatiecommissie)
- Meer bekendheid op scholen van bestaan Coaching en Plusvoorziening
- Flexibel omgaan met beschikbaar gestelde uren
- Duidelijk aangeven waar de grenzen liggen van het werk van de coaches
- Scholen moeten niet te lang wachten met het doorverwijzen van een jongere naar Coaching. Vaak wordt de hulpverlening te laat ingezet, waardoor de jongere al diep in de problemen zit

Afstemming partijen

- Meer samenwerken tussen verschillende aanbiedende partijen (Radar, Elker, MJD)
- Meer samenwerken tussen aanpalende hulpverleningsinstanties (Lentis, Accare, VNN, Bureau Jeugdzorg, enzovoort)
- Nauwere samenwerking met scholen (docenten en mentoren)
- Meer bewogenheid (interesse en betrokkenheid) vanuit school voor deze doelgroep (overbelaste jongeren)

Uitvoering

- Besef bij scholen en docenten dat Coaching niet de oplossing is voor alle problemen. Een hoog schoolverzuim bij een jongere is niet ineens opgelost door een aantal maanden Coaching
- Alle coaches zijn experts en hebben hun eigen kwaliteiten en vaardigheden. Door onderling contact te hebben en meer te fungeren als één team kan er geleerd worden van ieders expertise en netwerk
- Behoeft aan een groter team van coaches

- Intake moet plaatsvinden op school, hoe slecht de relatie tussen de jongere en de school ook is. Op deze manier krijg je helder wat er al is gedaan en hoeft de coach niet alles opnieuw te gaan doen
- Behoeftte aan meer informatie over de voorgeschiedenis van jongere (wat is er gebeurd in het verleden aan hulpverlening, diagnoses of hypothesen enzovoort)
- Scholen (of bv. reclassering) mogen het coachingstraject niet inzetten als dwangmiddel. Het is een vrijwillig traject
- Jongeren moeten op de hoogte zijn van de invulling van het coachingstraject (intensiteit, duur enzovoort)
- Meer inzetten van eigen kracht en het informele netwerk van de jongere (tijdens en na traject)
- Duidelijke afspraken met scholen over doelen en verwachtingen
- Voor de effectiviteit van het coachingstraject is het van belang dat jongeren een dagbesteding hebben

Tussenbalans

De laatste paragraaf van deze appendix beschrijft de ervaringen van de professionals uit het coachingstraject. Uit de interviews met coaches komen verschillende belangrijke aspecten naar voren. Zo geven coaches aan dat het coachingstraject van zes maanden in veel gevallen te kort is om álle problemen die spelen in de verschillende leefgebieden van de jongeren op te kunnen lossen. Door de hoge verwachtingen die scholen, ouders en andere hulpverleningsinstanties stellen aan het coachingstraject is het dan ook van belang dat er duidelijkheid ontstaat omtrent de grenzen van het coachingstraject en het werk dat de coach kan leveren. Als de betrokken partijen (scholen, hulpverleningsinstanties) duidelijk van elkaar weten wat ieders expertise, taken en werkwijze is, komt dit de begeleiding van de jongere ten goede. Op deze manier ontstaat er een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het welzijn van de jongere en kunnen de verschillende partijen elkaar versterken in plaats van verzwakken. Daarnaast geven coaches aan dat het voor de effectiviteit van de begeleiding van belang is, dat jongeren een dagbesteding hebben gedurende het coachingstraject. Vanuit het niets een jongere motiveren om in beweging te komen blijkt uit de ervaringen van de coaches erg lastig te zijn.

De hierop volgende appendix zal in het teken staan van de jongeren die deelnemen aan een traject van de Plusvoorziening.

Appendix F

Plusvoorziening – De jongere aan het woord

We zitten allemaal op een leeftijd dat we een beetje eigenwijs zijn. Van die ouderen willen we toch niks aannemen, zo is het toch?!

In deze appendix zullen de uitkomsten van de interviews met de jongeren worden beschreven. Er hebben interviews plaatsgevonden met elf jongeren die actief zijn of zijn geweest in een project van de Groningse Plusvoorziening. Omdat de jongeren uit de Plusvoorziening met name actief zijn in de Rebound of een coachingstraject, is ervoor gekozen om jongeren uit deze twee projecten te interviewen. Via docenten van de Rebound en de coaches is contact gelegd met de jongeren.

Tijdens de gesprekken zijn verschillende onderwerpen aan de orde gesteld. Zo is enerzijds gesproken over het leven van de jongere; de opvoeding en achtergrond van de jongere; gezinssamenstelling; het belang van een startkwalificatie of diploma, en; toekomstplannen. Anderzijds zijn de ervaringen van de jongeren met betrekking tot het project van de Plusvoorziening waarin zij participe(e)r(d)en besproken. Tijdens de interviews kwamen vragen aan bod als: ben je tevreden met de begeleiding; wat heb je geleerd; zou je het aanraden aan anderen, en; wat was er gebeurd als je niet mee had gedaan met de Plusvoorziening? Door middel van semi-gestructureerde (diepte) interviews aan de hand van een topiclijst, is geprobeerd een doorlopend gesprek te voeren om zo het verhaal en de ervaringen van de jongeren boven tafel te krijgen. Naast de gebruikte topiclijsten is er ook gebruik gemaakt van de zogenoemde uitsprakenlijst en ontwikkelde meetschalen. Ook zullen de uitkomsten van de observaties die hebben plaatsgevonden bij de Rebound worden beschreven.

Deze gegevens en gesprekken zijn verwerkt en geanalyseerd en zullen worden beschreven in vijf paragrafen. In de eerste paragraaf (F.1) zal de leefwereld van de overbelaste jongere worden besproken en is er aandacht voor het gezin waar de jongere in is opgegroeid. De tweede paragraaf (F.2) bespreekt het zelfinzicht van de jongere, want in hoeverre zijn de jongeren uit de Plusvoorziening zich bewust van hun eigen problematiek? En hebben zij zicht op hun toekomst? Deze vragen zullen aan bod komen in paragraaf F.3. In de paragraaf die daarop volgt (F.4) zullen de ervaringen van de jongeren met de Plusvoorziening worden besproken. Aspecten waar de jongeren tevreden over zijn, maar ook aspecten uit de Plusvoorziening waar de jongeren in de toekomst graag veranderingen in willen zien. In paragraaf F.5 zal specifiek worden ingegaan op de begeleiding van de docenten en -coaches uit de Plusvoorziening. Aan de hand van citaten zal duidelijk worden welke aspecten jongeren waarderen in de begeleiding. Als laatste zal er worden stil gestaan bij de leervorderingen van de jongeren gedurende het plustraject.

In onderstaande tabel (tabel F.1) is een schema te vinden met algemene gegevens van de elf geïnterviewde jongeren. Uit deze tabel volgt een tweede tabel (tabel F.2) waarin de aantallen van sekse, leeftijd, plaats, woonsituatie, plustraject uit de eerste tabel zijn samengevat.

Tabel F.1 Algemene gegevens van geïnterviewde jongeren

N = II	Sekse	Leef-tijd	Plaats	Woon-situatie	Gezin	Opleiding	Problematiek	Project Plus
1	man	18	Groningen	Thuis-wonend	Moeder, zus (23) en zusje (13)	MBO niveau 2 – BOL Werktuig bouwkunde	Hoge mate van verzuim, weinig structuur, drugsverslaving (blowen)	Rebound Groningen
2	man	17	Marum	Thuis-wonend	Vader, Moeder, 2 zussen, 1 broertje	MBO niveau 2 – BOL Zakelijke Dienst verl.	Veel verzuim, concentratiestoornis (ADHD), agressief gedrag, justitiële problemen	Rebound Groningen
3	man	17	Groningen	Thuis-wonend	Vader, moeder	Havo	Hoge mate van verzuim, weinig structuur, agressief, druk in de klas (gedragsproblemen)	Rebound Groningen
4	man	16	Groningen	Begeleid Kamer wonen	Vader, 1 broer, 1 zus	MBO niveau 4 – Sociaal Maats. Dienst verl.	Onstabile thuissituatie, weggelopen van huis, hoge mate van verzuim, zoekt het conflict op	Rebound Groningen
5	vrouw	18	Stads-kanaal	Samen met vriend (woon-plaats instabiel)	Ouders gescheiden, 1 zus (23), 1 broer (21), 1 broertje (16)	MBO niveau 2 – gastvrouw	Onstabile thuissituatie, weinig structuur, agressief, justitiële problemen, hoge mate van verzuim, drugsverslaving (blowen)	Rebound Stads-kanaal
6	man	20	Groningen (voorheen Leek)	Begeleid kamer-wonen	Ouders gescheiden, moeder, 2 zussen	MBO niveau 2 – School voor Maatwerk	Sociale verwaarlozing, ongezonde leefstijl, drugsverslaving (blowen), schulden, veel verzuim, weinig structuur	Coaching MJD
7	vrouw	20	Groningen	Thuis-wonend	Ouders gescheiden, 1 zus	MBO niveau 4 – BOL Dieren verzorging	Onstabile thuissituatie, vader alcoholist, depressieve klachten (periode suïcidaal), hoge mate van verzuim	Coaching Elker
8	vrouw	22	Haren	Zelf-standig	Ouders, 1 zus, 5 zusjes, 1 broertje	MBO niveau 2 - schoonheids-specialiste	Weinig aandacht, hoge mate van stress en geldzorgen, slaapproblemen, lichamelijke klachten (migraine), veel afwezig school door ziekte	Coaching MJD
9	vrouw	19	Groningen (voorheen Stads-kanaal)	Begeleid Kamer wonen	Ouders gescheiden, 1 zus	MBO niveau I detailhandel	Onstabile en onveilige thuissituatie, weinig structuur, veel verzuim, hoge mate van stress, zorgtaak over huishouding	Coaching Elker
10	vrouw	19	Groningen	Woont bij moeder,	Ouders gescheiden,	MBO niveau 2 –	Onstabile thuissituatie, traumatische ervaringen in	Coaching Radar

				staat op wacht- lijst van Kamers met Kansen	I broertje	BBL Zakelijke Dienst verl.	verleden, veel verzuim, gebrek aan zelfbeheersing, depressieve klachten, slaapproblemen, ongezonde levensstijl, hoge mate van stress, zorgtaak over huishouding en broertje	
II	vrouw	18	Win- schoten (voorheen Scheemda)	Woont samen met vriend	Ouders gescheiden, 2 zussen, 1 broer	MBO niveau 2 – BOL Helpende zorg en welzijn	Veel verzuim, verslapen, ongezonde leefstijl, licht overgewicht, laag zelfbeeld, weinig zelfvertrouwen, gebrek aan steun vanuit gezin/familie	Coaching Radar

Tabel F.2 Verhouding/spreiding in aantallen interviews

Verhouding/spreiding	Aantal (N=II)
Man/vrouw verdeling	5 mannen, 6 vrouwen
Rebound/Coaching verdeling	Rebound (N=5): Groningen (n=4), Stadskanaal (n=1) Coaching (N=6): MJD (n=2), Elker (n=2), Radar (n=2)
Spreiding in leeftijd	Tussen 16 en 22 jaar (gem. leeftijd 18,5)
Spreiding in woonplaats	Groningen-stad (n=5), Groningen-provincie (n=6)
Spreiding in woonsituatie	Thuiswonend (n=5), Begeleid kamer wonen (n=3), Woont samen met vriend (n=2), Zelfstandig (n=1)

F.1 LEEFWERELD VAN OVERBELASTE JONGEREN IN GRONINGEN

In deze paragraaf, onderverdeeld in een drietal subparagrafen, worden de resultaten van de interviews met betrekking tot de leefwereld van overbelaste jongeren in de provincie Groningen besproken. De beschreven uitkomsten zullen ondersteund worden met citaten van jongeren om op deze manier het verhaal van de jongere te laten spreken. Er wordt aandacht besteed aan de problematiek en de achtergrond van de jongere. Hoewel de titel van deze appendix 'De jongere aan het woord' is, is er bewust gekozen om in deze paragraaf ook de begeleiders en de coaches 'aan het woord' te laten. Er is hiervoor gekozen om zo de problematiek die aanwezig is bij deze groep jongeren duidelijk weer te kunnen geven.

Gezin en achtergrond van geïnterviewde jongeren

Met de volgende verhalen van de jongeren wordt een beeld geschetst van de gezinnen waaruit de jongeren komen en daarnaast ook de problemen waar de jongeren mee te kampen hebben. Deze achtergrondverhalen van de jongeren maken inzichtelijk waarom het niet goed gaat met de jongeren. Vaak hebben deze jongeren een verleden met hulpverleningsinstanties en zorgaanbieders. In de eerste casus volgt het verhaal van een jongere uit een coachingtraject die vertelt dat hij van jongs af aan werd verwaarloosd en niet op gelijke wijze werd behandeld als zijn zusje:

Ik ben opgegroeid in een gezin met drie kinderen, zonder mijn vader. Mijn ouders zijn gescheiden voor of na mijn geboorte, dat weet ik niet, dat houd ik niet bij. En ja, duidelijk was vanaf het begin dat mijn zus het lievelingetje was en ik de duivel. En nou ja, vanaf mijn middelbare school ging het echt verkeerd. Ik moest zelf naar mijn diplomering, in mijn eentje elf kilometer fietsen terwijl mijn moeder naar paardrijles ging van mijn zus. En nou ja, daar ging een beetje ruzie over, te erg, te ver, bijna erg te ver. [respondent 6: jongere (m) uit de coaching]

Uit dit verhaal blijft dat de jongen minder liefde en aandacht van zijn ouders kreeg dan zijn zusje. Uit de volgende casus blijkt dit aspect van gebrek aan aandacht bij een andere jongere ook te ontbreken:

Jongere: Ik kom best wel uit een groot gezin, een heel groot gezin. Acht kinderen zeg maar, zeven meisjes en één jongen. Nou dat is wel leuk, maar wel druk. Dus ja. Aandacht verdelen is lastig.

Interviewer: Ja je ouders hebben het dan druk zat met alle aandacht verdelen over alle kinderen.

Jongere: Ja, een beetje verdelen...dat is een beetje wankel. De ene keer heeft die dat probleem, de andere keer dat probleem, dus dan hebben ze wel wat minder aandacht voor me. [respondent 8: jongere (v) uit de coaching]

De jongere uit casus 2 geeft aan dat ze uit een groot gezin komt, waardoor er voor haar vaak geen tijd en aandacht was. Doordat andere broertjes en zusjes in het gezin problemen hadden eisten zij de aandacht op van de ouders.

Deze afwezigheid van liefde en affectie blijkt ook uit de volgende casus. Een meisje vertelt dat zij de taak van de oudere op zich heeft genomen en haar moeder eigenlijk ziet als kind waar zij voor moet zorgen:

Ik ben eigenlijk de oudere hier. Ik ben degene die het gezin runt qua geld, qua mijn broertje opvoeden, ik moet zelfs mijn moeder huilend over mijn schouder nemen, terwijl dat eigenlijk andersom hoort. Ik ben eigenlijk gewoon de moeder hier in huis, en mijn moeder en broertje zijn eigenlijk mijn kinderen. Zo zie ik het soms. [...] Mijn moeder en ik hadden echt oorlog. Mijn moeder leefde voor de computer en daar kon ik niet mee omgaan. Ze luisterde niet naar me als ik iets wilde vertellen. En vooral als je je rot voelt en met tranen in je ogen er naast staat. Dan verwacht je wel een beetje aandacht. [respondent 10: jongere (v) uit de coaching]

Het is begrijpelijk dat een meisje uit het bovenstaande citaat het niet redt op school en in de samenleving zonder extra begeleiding. Voor haar is een coach die betrokken is en haar helpt met het zoeken naar oplossingen een enorme steun. Eenzelfde soort situatie doet zich voor bij een andere jongere:

Op een gegeven moment, ik was een moeder voor mijn moeder. En ik zorgde voor haar. Ook gewoon financieel, want zij leeft van een bijstandsuitkering, en ja, doordat ze haar verslavingen heeft, roken, ging het geld gewoon heel erg snel op. En was ik degene die op het eind van de week voor haar eten moest kopen. En soms zei ze van: 'Mag ik 4 euro?', want dan had ze niks meer, en een verslaving, maar dan zei ik ook gewoon van: 'Nee dat kan ik niet doen. Ik wil best eten voor je kopen, dat is geen probleem, maar je verslaving dat is jouw verslaving, daar ga ik niet aan meedoen, daar ben ik niet verantwoordelijk voor.' Maar het is wel moeilijk om dan je moeder zo te zien, echt depressief. [respondent 9: jongere (v) uit de coaching]

De jongere uit het bovenstaande citaat vertelt dat zij de zorg droeg over het huishouden en de financiën. Daarnaast zag zij hoe haar moeder gebukt ging onder een depressie. Een dergelijke thuissituatie biedt jongeren weinig stabiliteit en veiligheid, iets wat zij in deze leeftijdsfase juist nodig hebben. Verschillende geïnterviewde jongeren geven aan geen stabiele thuissituatie te hebben. Zo vertelt een meisje van de Rebound, die samen met haar vriend bij zijn moeder woonde, dat ze uit huis zijn gezet:

Jongere: Vrijdagavond zijn mijn vriend en ik eruit gezet door zijn moeder. Volgens haar deden we niks in huis, en we hadden geen geld, terwijl nu net het geld ook gaat lopen, en we wilden ons deze week gaan inschrijven bij woningbouw Lefier, om een nieuw huis te krijgen.

Interviewer: En wat heb je ondernomen toen je het hoorde?

Jongere: Nou, het was niet zomaar even horen, het is een flinke ruzie geweest, en ook klappen uitgedeeld, nou ja, mijn vriend en ik zijn naar het centrum gegaan, we hebben een feest gevierd, en gewoon even helemaal alles vergeten. En toen hebben we zaterdag van alles geregeld, en we kunnen nu komende week bij een vriend van ons slapen. [respondent 5: jongere (v) uit de Rebound Stadskanaal]

De jongere uit bovenstaand verhaal beschikt niet over een vaste plek waar ze kan wonen. Dit zorgt voor veel stress en onrust waardoor de kans op schoolverzuim alleen maar toeneemt.

Daarentegen komen niet alle jongeren uit de Plusvoorziening ook daadwerkelijk uit gezinnen waar problemen voorkomen. Dit blijkt uit het volgende verhaal van een jongere uit de Rebound. Deze jongen zegt zelf uit een heel normaal gezin te komen:

Ik kom gewoon uit een normaal en ondernemend gezin, we hebben een eigen bedrijf. Mijn moeder heeft een woonwinkel, zij is interieurstylist. Dus we komen wel uit een normaal gezin. Ik heb nog twee zussen en een broertje. Mijn zussen zijn ook beide opgeleid. Mijn zus werkt met Tbs'ers, en de ander is secretaresse. Nou ja, allebei wel goed opgeleid. Mijn broertje doet de Havo, en ik doe niveau 2 [beetje denigrerend]...haha. Nou goed, ik hoor uiteindelijk ook op niveau 4 te zitten, alleen door mijn gedrag zit ik hier. [respondent 2: jongere (m) uit de Rebound Groningen-stad]

Deze jongen geeft aan dat de problemen veroorzaakt zijn door zijn eigen gedrag en niet zozeer door zijn achtergrond en opvoeding.

Uit bovenstaande voorbeelden wordt duidelijk dat deze jongeren het zonder begeleiding van de ouders of één of andere vorm van hulpverlening niet redden op school en in de maatschappij. Door een coaching- of reboundtraject, kunnen jongeren begeleid worden in het op orde krijgen van zaken en het behalen van een startkwalificatie.

In de gesprekken die hebben plaatsgevonden met de jongeren worden uiteenlopende redenen van deelname aan de Plusvoorziening genoemd. In de onderstaande tabel volgt een opsomming van redenen aan deelname die door de jongeren zijn gegeven.

Tabel F.3 Redenen van deelname aan Plusvoorziening

Reden van deelname aan Plusvoorziening	Door jongeren (N=11) genoemd
Te hoog verzuim van school	11
Geen structuur in leven	11
Ontbreken van dag en nacht ritme	11
Agressief gedrag (brutaal, mishandeling, problemen met autoriteiten)	8
Ontbreken van aandacht, ondersteuning en motivatie van ouders	7
Verkeerde studiekeuze	7
Gebukt gaan onder zorgen (o.a. financiële) en stress	7
Schulden	7
Geen stabiele thuis en/of woonsituatie	7
Lichamelijke klachten	5
Laag zelfbeeld/weinig zelfvertrouwen	5
Verslaving aan drugs/alcohol	4
Justitiële problemen	4
Last van zware depressie (o.a. suïcidale gedachten)	3
Slechte en ongezonde levensstijl	3
Te druk met zorg over huishouding en verzorging broertjes/zusjes	2
Niet goed functioneren door gedragsstoornis (ADHD, autisme, borderline etc.)	2

Uit bovenstaande tabel wordt duidelijk dat er geen eenduidige reden te noemen is waarom jongeren deelnemen aan een traject van de Plusvoorziening. Vaak is er sprake van een combinatie of cumulatie van verschillende redenen wat maakt dat ze besluiten om deel te nemen aan de Plusvoorziening. Aangezien deelname aan het traject vrijwillig is, blijft de uiteindelijke beslissing om in een traject te participeren bij de jongere. Weliswaar komt het voor dat de reguliere school enige drang kan uitoefenen bij jongeren om deel te nemen aan een traject.

Problematiek van overbelaste jongeren

Eén van de eerste interviews die plaatsvond voor het onderzoek naar de Plusvoorziening was een gesprek met een lid van de indicatiecommissie. Zij stuurt vanuit de indicatiecommissie alle coaches aan en zorgt voor het eerste contact tussen de jongere en de coach. Tijdens het gesprek sprak zij over de problematiek van deze groep overbelaste jongeren. Zij beschreef dit als volgt:

Het is eigenlijk bij de opzet van de plusvoorzieningen, zo kijk ik er zelf tegen aan, dat Den Haag heeft gekeken van waar ligt de 'bottleneck' binnen de scholen, dat jongeren zonder startkwalificatie de school verlaten. Hoe groot is dat percentage en waar ligt dat dan aan? En eigenlijk is er al heel veel voor deze groep in de aanbieding. Er zijn talloze projecten en heel veel hulpverlening rondom deze jongeren, maar er is altijd een groep die buiten de boot valt, en dat zijn die multiprobleem jongeren. En die proberen we met de Plusvoorziening te ondervangen. [...] Dat betekent dat er op meerdere leefgebieden problemen zijn. Het is lang niet altijd zo dat jongeren niet slim genoeg zijn om een startkwalificatie te halen. Dus vaak hebben ze het IQ wel om niveau 2 te halen, maar zijn er omstandigheden rondom hen die maken dat ze die niet kunnen halen. Dat kan heel divers zijn. Dat kan zijn doordat er weinig netwerk is, een zwak sociaal milieu, ontwikkelingsstoornissen, drugsproblematiek, soms woonproblemen, eigenlijk heel divers. En vaak is het die combinatie die zorgt dat de problemen ontstaan. Kijk, als een jongere alleen woonproblemen heeft dan redt hij zich wel. Maar als hij én schulden, én woonproblematiek, én geen sterk netwerk heeft, dan komt er eigenlijk zoveel op een jongere af dat maakt dat zo'n jongere vaak gaat spijbelen en het niet meer ziet zitten. Ze hebben de kwaliteiten wel in zich, maar die ruimte wordt zo beperkt door de omstandigheden dat maakt dat een jongere gewoon niet verder komt en blokkeert. En vaak is het zo dat de onderliggende basisproblematiek, als je een beetje die piramide voor je ziet, wat heb je als eerste nodig, de basisvoorzieningen. Als het daar aan schort dan zie je ook dat jongeren er andere problemen bij krijgen. Dat ze dan sneller gaan blowen, sneller winkeldiefstal plegen, met kleine criminaliteit in aanraking komen, politie en justitie, eigenlijk dat dan het balletje gaat rollen. Ze komen steeds verder in de problemen, krijgen schulden. Dan hebben ze op een gegeven moment zoiets van 'mij lukt nooit meer wat'. [zie tabel E.I, respondent 2: lid indicatiecommissie – coaching Elker]

Het bovenstaande citaat sluit aan bij dat wat in de theorie reeds is beschreven, namelijk dat deze groep jongeren gebukt gaat onder problemen op meerdere leefgebieden. Het is de opeenstapeling van de problemen wat ervoor zorgt dat deze groep het niet redt zonder extra hulp en ondersteuning. Wat coaches en docenten daarnaast ook aangeven, is dat de problematiek die speelt bij de jongeren vaak al langdurig aanwezig is. Deze aspecten – de opeenstapeling en de langdurigheid van problematiek – zorgen ervoor dat deze groep doorgaans extra moeite heeft met het functioneren in de samenleving en het succesvol doorlopen van het onderwijs.

In een interview met een coach is gesproken over de problematiek van de jongeren die hij begeleidt en of er volgens hem overeenkomstige kenmerken tussen de jongeren zijn op te merken. Deze coach vertelt dat bij de meeste jongeren, de relatie met volwassenen vaak verstoord of problematisch is. Hij omschrijft deze problematiek als volgt:

Er is sprake van meervoudige problematiek. En vaak zie je dat de school, tenminste bij degene die ik dan heb gehad, daar is al zoveel gebeurd op school, die kunnen eigenlijk niet terug naar school. Door hun gedrag, door conflicten of door hun achterstand. Maar de problemen liggen vaak veel dieper: in het gezin, in de jongere zelf, in schulden, in blowen, in agressief gedrag naar docenten toe enzovoort. Op die manier kunnen de docenten de jongere ook niet meer in de groep hanteren. [...] Maar wat ik wel kenmerkend vind, of gemeenschappelijke deler bij de jongeren, is de problematische relatie met volwassenen. Als je kijkt naar hoe het in het onderwijs is gegaan, dan zijn ze uitgevallen omdat onderwijspersoneel, docenten, niet met het gedrag om konden gaan van de jongere. De jongere kan zich tegelijkertijd niet hanteren in het schoolsysteem.

Voor sommigen geldt dat het schoolsysteem te rigide is, waar ze meer vrijheid en praktijk willen, en voor anderen geldt juist dat ze te weinig structuur krijgen op school. [zie tabel E.I, respondent 4: Coach – Radar]

Uit bovenstaand citaat blijkt dat de overbelaste jongeren vrijwel nooit probleemloos hun schoolcarrière doorlopen. Er is vaak sprake van verzuim, agressief gedrag tegenover docenten en/of medeleerlingen en moeite met het omgaan met autoriteit. Bovenstaand citaat wordt ook bevestigd door het citaat in de aanhef van het hoofdstuk:

We zitten allemaal op een leeftijd dat we een beetje eigenwijs zijn. Van die ouderen willen we toch niks aannemen, zo is het toch?! [respondent 2 jongere (m) uit de Rebound Groningen]

Deze jongen vertelde over de reden van zijn deelname aan de Rebound en waarom het steeds niet lukte op school. Hij is meerdere keren geschorst en uiteindelijk van school gewisseld. Gedurende de onderzoeksperiode hebben er een aantal observaties plaatsgevonden op de Rebound in zowel Groningen-stad als in Stadskanaal. Jongeren die bij de Rebound komen, hebben vaak (zoals hierboven reeds geschetst) een verleden op verschillende scholen waar ze moeilijk hanteerbaar waren. Uit de volgende observatie-aantekeningen blijkt dit moeilijk hanteerbare gedrag:

Leerling(5) komt met veel aanwezigheid (luidruchtig ‘hallo’ zeggen enzovoort) binnen en gaat achter een computer zitten. Meteen raakt ze gefrustreerd over het feit dat de pc niet doet wat ze wil. Ze begint op luide toon haar frustratie met anderen te delen. Dit gaat gepaard met scheldwoorden. De docenten laten haar uittrazen. Met non-verbale taal (bedenklijke, strenge gezichten/lichaamshouding) geeft docent(2) aan dat haar gedrag ontoelaatbaar is. Leerling geeft gehoor aan signaal en stopt met schelden. Even later roept leerling(5) om hulp van docent(2). Docent loopt rustig naar haar toe en toont betrokkenheid. Ze kijkt en denkt mee waarom de pc niet werkt. Hierdoor wordt de leerling rustiger en praat niet meer zo luid/agressief. [observatie aantekeningen Rebound Groningen-stad]

Uit de bovenstaande observatie blijkt dat deze groep jongeren veelal externaliserend gedrag vertoont en dat het als docent tact en maatwerk vraagt om hier op een goede en doeltreffende manier op in te spelen. Het is noodzakelijk dat als jongeren zich langdurig op deze manier gedragen in de klas, docenten en scholen adequaat actie ondernemen.

Zoals al eerder werd aangehaald, komen de jongeren vaak uit gebroken gezinnen. Uit tabel F.I blijkt dat bij acht van de elf geïnterviewde jongeren de ouders niet meer bij elkaar zijn. De scheiding is vaak gepaard gegaan met ruzies, geweld en onveilige situaties voor de kinderen. Het is dan ook begrijpelijk dat jongeren niet veel thuis zijn, op straat hangen, niet naar school gaan, de zorg overnemen van broertjes en zusjes, rollen tussen moeder en dochter omdraaien en/of volledig hun eigen gang gaan. Een docent van de Rebound in Stadskanaal sprak over het soort gezinnen waar deze jongeren in zijn opgegroeid. Hij vertelde dat er in Stadskanaal veel gezinnen onder de armoedegrens leven, wat zo zijn invloed heeft op de ontwikkeling van jongeren:

In Stadskanaal is veel armoede. Er is niet één leerling die niet uit een verscheurd gezin komt. Armoede, verslaving, zoals alcohol en drugsproblematiek, speelt ook bij ouders een grote rol. Kinderen die uit huis worden gezet omdat moeders het niet meer aan kunnen. De rol van de ouders wordt opgedrongen aan de kinderen. Nou dat krijg je als daar een labiele thuissituatie is. Ik denk dat armoede de grootste problematiek is en alles wat daar nog bij komt. [zie tabel E.I, respondent 5: docent/coach Rebound Stadskanaal]

Uit bovenstaand citaat blijkt dat ouders vaak kampen met verslavingen aan alcohol en drugs. Als jongeren opgroeien met ouders of broers en zussen die verslaafd zijn aan drugs en alcohol, is het niet vreemd dat jongeren zelf ook verdovende middelen gaan gebruiken. Bovenstaande kan worden geïllustreerd aan de hand van een citaat van een geïnterviewde jongere. Zij vertelt openhartig dat haar vader alcoholist is en dat ook haar zus veelvuldig alcohol gebruikt:

Mijn vader is alcoholist. Dus ja, ik ben wel bij hem, en ik vind het ook wel leuk bij hem, maar het moet niet te lang zijn. Vooral niet 's avonds, want dan komen zijn vrienden. Daar vind ik gewoon niets aan. Mijn zus

heeft er ook echt een tik van, net als mijn vader. Die is ook met alcohol en wat dan ook bezig. [respondent 7: jongere (v) uit de coaching]

Bovenstaand citaat is een voorbeeld van dat de thuissituatie van de geïnterviewde jongeren verre van stabiel is. Uit tabel F.I blijkt dat zeven van de elf jongeren in een onstabiele thuissituatie zijn opgegroeid.

Te zware problematiek voor Plusvoorziening

In gesprekken met coaches en docenten komt naar voren dat zij deze doelgroep ervaren als een lastige ‘multi-problem’ groep. Met name de coaches van het coachingstraject geven aan dat het begeleiden van deze jongeren ervaring en kennis van de problematiek vereisen. Zo blijkt uit gesprekken dat docenten en coaches aangeven dat er altijd een groep jongeren zal blijven die ook met een Plusvoorziening niet geholpen kan worden, omdat er bij deze groep te zware problematiek aanwezig is. Met het volgende citaat wordt dit duidelijk weergegeven:

Er is ook wel weer die doelgroep waar we een beetje mee in onze maag zitten, die teveel problematiek hebben, dat je eigenlijk ook misschien straks wel heel helder hebt: deze jongeren halen het gewoon op dit moment nog niet. En misschien is dat ook wel helemaal niet erg. Zo van ga eerst maar eens een paar jaar aan jezelf werken. Of ze moeten nog dieper zinken om zelf te voelen van ‘ik zit niet op de plek of juiste weg’ en ‘ik moet veranderen’. Als jongeren zelf niet voelen dat er verandering nodig is, dan kun je keihard gaan werken, maar dat heeft geen zin. En dat is natuurlijk heel erg logisch. Ik bedoel, als je zelf ergens een probleem mee schijnt te hebben wat iedereen roept, maar dat je zelf zoiets heb van: ‘nou iedereen roept het, maar ik heb er zelf totaal geen problemen mee.’ [zie tabel E.I, respondent 2: lid indicatie commissie – coaching Elker]

Het blijkt dat het niet eenvoudig is om te bepalen wanneer een jongere nu overbelast is. Het is voor docenten en coaches zoeken naar de grenzen van de hulpverlening binnen de Plusvoorziening. Dit blijkt uit het onderstaande citaat van een coach die een voorbeeld geeft van een afgebroken coachingstraject:

Ik heb nu al bij twee jongeren het coachingstraject moeten afbreken, omdat bij deze gevallen al snel bleek dat het gewoon echt niet haalbaar was. Dat ook het traject vrij laat is ingezet. Maar goed dat was er gewoon nog niet eerder. Dan was er misschien wel andere hulp geweest, maar één meisje bleek toch veel te autistisch te zijn bijvoorbeeld. Die had zo’n irreëel zelfbeeld, die deed niveau I en die wilde binnen een jaar psychologe worden, bloedserieus. Dat is natuurlijk heel ingewikkeld om zo’n jongere een spiegel voor te houden van: dat kan niet, dat ga je niet redden. [zie tabel E.I, respondent 10: Coach – MJD]

Deze vragen spelen ook bij de docenten van de Rebound. Zo vertelde een docent van de Rebound:

Docent/coach: De vraag die speelt is: in hoeverre kan je de problematiek van de leerlingen aan? Want je moet toch misschien een keer daar een onderscheid in maken. We hebben nu ook kinderen met ADHD en een flinke psychiatrische stoornis en dan denk ik wel van, past dat hier wel?

Interviewer: Je bedoelt dat de problematiek dan toch wel eens te zwaar is voor de Rebound?

Docent/coach: Ja, weet je, dan krijg je als Rebound een ander doel. Dan ben je niet meer bezig met het behalen van een startkwalificatie, maar ben je meer bezig met de onderliggende problematiek van de jongere. [zie tabel E.I, respondent 5: docent/coach Rebound in Stadskanaal]

Uit de bovenstaande citaten blijkt dat het voor coaches en docenten niet gemakkelijk is om af te grenzen wat de doelgroep van de Plusvoorziening is. De komende tijd zal duidelijk moeten worden wat coaches en docenten aan kunnen qua problematiek van jongeren, en welke stapeling van problemen te zwaar is voor de ondersteuning vanuit de Plusvoorziening.

Tussenbalans

In deze paragraaf is de leefwereld van de jongeren beschreven, waarbij er uitgebreid aandacht is besteed aan het gezin en de achtergrond van de jongeren en de problematiek waar jongeren doorgaans mee te maken hebben. Met de gegeven citaten wordt duidelijk dat de meerderheid van de jongeren die deelnemen aan de Plusvoorziening komen uit gebroken gezinnen. Vaak zijn de ouders gescheiden en

groeien jongeren op in een één-ouder-gezin. Andere aspecten die in veel gevallen terug komen zijn: gebrek aan liefde en affectie; financiële zorgen; stress; verslavingen aan drugs en alcohol; agressie/geweld; ongelijke behandeling tussen kinderen door ouders; extra zorgtaak over huishouden enzovoort. Uit de interviews komen dan ook verschillende redenen naar voren waarom jongeren besloten deel te nemen aan een traject van de Plusvoorziening (zie tabel F.3). Opvallend is dat met name 1) te hoog verzuim van school, 2) geen structuur in het leven en 3) ontbreken van dag- en nachtritme, door alle geïnterviewde jongeren worden genoemd. In de verhalen van de jongeren komt naar voren dat de opeenstapeling van problemen ervoor zorgde dat ze het zonder Plusvoorziening niet zouden redden. Volgens Beekhoven en Dekker (2005a) is voortijdig schoolverlaten het resultaat van een langdurig en complex proces, wat het tegelijkertijd ook lastiger maakt om het probleem aan te pakken (Beekhoven & Dekker, 2005a; Herweijer, 2008; Winsemius *et al.*, 2009). Om de risicofactoren te kunnen beperken wordt er in de literatuur geschreven over 'beschermende factoren'. Bezanson en Hopkins (2007) beschrijven een drietal factoren: 1) zorgende en ondersteunende volwassenen; 2) mogelijkheden om betekenisvol te participeren in school en maatschappij, en; 3) hoge verwachtingen van ouders en docenten wat betreft prestaties en toekomstig succes. We kunnen vaststellen dat in het leven van de geïnterviewde jongeren deze beschermende factoren grotendeels ontbreken. In de volgende paragrafen zal er verder worden ingegaan op aspecten als: zelfinzicht van jongeren; bevindingen van de jongeren met betrekking tot de begeleiding; hun ervaringen met betrekking tot de Plusvoorziening, en; wat het plustraject hen heeft gebracht.

F.2 ZELFINZICHT VAN JONGEREN MET BETREKKING TOT ONDERWIJS EN TOEKOMSTPLANNEN

In deze paragraaf zal er worden ingegaan op het zelfinzicht van de jongeren en hun bewustzijn van de problematiek waar ze mee te maken hebben. De interviews hebben veel informatie opgeleverd over de periode dat de jongeren thuis hebben gezeten en niet naar school gingen en de omslag naar het besef dat een diploma van belang is voor het verdere verloop van hun leven en toekomst in de samenleving. Dit omslagpunt zal besproken worden in de volgende vier subparagrafen: 1) periode van thuiszitten; 2) nut van diploma; 3) toekomstplannen, en; 4) bewustzijn van problematiek.

Periode van thuiszitten

Gedurende de onderzoeksperiode zijn er gesprekken gehouden met de jongeren over de periode dat ze niet naar school gingen en veel thuis waren. Uit de interviews wordt met name duidelijk dat het 'geen zin meer in school' door een meerderheid van de onderzochte jongeren wordt aangehaald. De meeste jongeren geven aan een periode niet naar school te zijn gegaan omdat ze gewoonweg waren gestopt met hun opleiding omdat de opleiding niet bij ze paste en/of ze geen motivatie meer konden opbrengen om de opleiding af te maken.

Weliswaar werd ook een tweede punt, 'vonden werken leuker', vaak genoemd door de geïnterviewde jongeren. Zo gaf een jongen aan dat zodra hij gestopt was met zijn opleiding, werken de eerste prioriteit kreeg. Deze jongen stak al zijn tijd en energie in zijn bijbaantje om geld te kunnen verdienen.

Naast deze twee beschreven aspecten, zorgde de communicatie tussen de school en de jongere vaak voor veel problemen. In veel gevallen was de communicatie niet duidelijk en volledig (afspraken werden niet nagekomen), waardoor jongeren afhaakten en niet meer op school kwamen. Dit had vaak grote consequenties, zo vertelde een meisje:

Ik zou mijn opleiding gewoon opnieuw gaan doen, ik was niet geslaagd, en nou ja, net toen ik drie weken naar school ging, ben ik weer teruggegaan naar Brabant. En toen ben ik al snel weer teruggekomen. Ik had toen niet door dat ik het hier toch wel goed had. Dus toch maar terug gevlucht, terug naar Groningen, na drie weken was ik weer terug in Stadskanaal, en toen mocht ik niet meer terugkomen op mijn opleiding. Dus ik heb toen heel lang thuis gezeten. [respondent 5: jongere (v) van de Rebound Stadskanaal]

De jongere uit het bovenstaande citaat vertelt dat ze vanwege omstandigheden verhuisde van Stads kanaal naar haar zus in Noord-Brabant waar ze oorspronkelijk vandaan kwam. Al na drie weken kwam ze erachter dat ze het toch wel goed had en ging dan ook terug naar Stads kanaal. In haar optiek had ze 'gewoon' drie weken van school gemist en ging er van uit dat ze zo weer kon beginnen. De school dacht daar anders over en besloot dat ze niet meer terug mocht komen op haar opleiding. De consequentie was dat ze een lange periode heeft thuisgezeten en de stap om naar school te gaan daarmee steeds groter werd.

Meer jongeren vertellen openhartig over de duur van hun periode dat ze niet naar school gingen en wat ze gedurende die periode veelal deden. In het nu volgende stuk zal door het geven van verschillende gesprekken tussen de interviewer en een aantal jongeren duidelijk worden welke prioriteiten zij hadden tijdens hun periode van thuiszitten:

Jongere: Ik ben bijna twee jaar niet meer op school geweest. En ja, ik had geen structuur in mijn leven.

Interviewer: Was je veel thuis dan?

Jongere: Nee, ik was juist bijna nooit thuis!

Interviewer: Wat deed je dan die twee jaar?

Jongere: Uhh... Ja beetje hangen met vrienden, veel werken.

Interviewer: Oh, dus je werkte wel?

Jongere: Ja. Ik werkte toen bij veel pizzeria's. Dus overdag niks en 's avonds werken.

[respondent 1: jongere (m) van de Rebound Groningen – stad]

Met het bovenstaande citaat wordt bevestigd dat het gedurende de periode zonder school/opleiding, voor deze jongere belangrijk was om wel te werken en geld te verdienen. Een andere jongere daarentegen geeft aan niet te werken, maar met name te slapen:

Jongere: Ik heb vorig jaar examens gedaan, dus ik was sowieso vroeger vrij. Dus met vakantie en alles erbij, ben ik zo'n negen maanden thuis gebleven en daar tussen zo'n tien dagen naar school geweest.

Interviewer: Dat is best wel een tijd inderdaad. Want wat deed je dan?

Jongere: Ja, slapen...slapen...en dan ging ik wel naar buiten toe met vrienden.

Interviewer: Maar je werkte niet?

Jongere: Nee.

Interviewer: Verveelde je je niet?

Jongere: Nou ja, het was soms wel een beetje verveling. Omdat iedereen nog op school zat. Maar ik sliep meestal wel. Het was niet heel erg thuis.

[respondent 3: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Deze jongen vertelt dat hij veel sliep en af en toe met vrienden afsprak. Doordat deze vrienden wel naar school gingen, kon hij niet altijd met ze afspreken wat geregeld zorgde voor verveling. Weer een andere jongen geeft aan niet veel gedaan te hebben gedurende de periode dat hij niet naar school ging. Door de afwezigheid van een dagbesteding blowde hij veel:

Jongere: Eerst had ik niks te doen...niks niks niks niks, helemaal niks. En toen was ik vier weken thuis.

Interviewer: Want wat deed je toen veel? Sliep je veel?

Jongere: Nee, ik sliep niet veel. Ik ging vaak naar buiten een jointje roken als het kon.

[respondent 6: jongere (m) uit de coaching]

De jongeren uit de bovenstaande casussen geven aan niet veel gedaan te hebben gedurende de periode van thuiszitten. Eigenlijk komt in de verhalen naar voren dat ze het niet heel erg vonden om niet naar school te gaan en iets anders te doen dan een opleiding. In casus 2 zegt de jongere zelfs van: *'het was niet heel erg thuis'*. Daarentegen vertelt in onderstaande casus een andere jongere dat zij het juist vreselijk vond om thuis te zitten en zich opgesloten voelde in haar eigen huis:

Interviewer: Want hoe vond je dat om thuis te zitten?

Jongere: Echt verschrikkelijk. Ja, dat was echt niks voor mij. Ik wil gewoon lekker bezig zijn. Ja, ik voelde me echt opgesloten in mijn eigen huis. En ook nog met die winter erbij. Vier maanden thuis zitten, dat is echt

niks aan! Ik heb me zo verveeld, je kunt geen kant op, en sneeuw overal, dus het is niet leuk om buiten te zijn, vrienden laten me zitten, dus je gaat ook niet naar buiten, je zit gewoon opgesloten in je huis. Nou, dan wil je echt wel weer aan de gang gaan.

Interviewer: Want wat deed je toen? Was je veel aan het slapen of aan het uitgaan?

Jongere: Ja, veel slapen, uitgaan niet, en we gebruikten ook drugs. Maar daar ben ik helemaal mee gekapt, want ik had er geen zin meer in. Ik heb mijn eigen laptop en daar zat ik altijd spelletjes op te spelen, en op facebook. Daar was ik de hele dag mee bezig. Op een gegeven moment had ik niks meer te vertellen aan vrienden en dat gaat dan ook verwateren.

Interviewer: Ik kan me voorstellen dat zo'n eerste paar weken het nog wel te doen is thuis, omdat je dan niks hoeft te doen enzo, maar dat het na een tijdje toch wel gaat vervelen... of niet?

Jongere: Ja, die eerste maand lag ik alleen maar te slapen. Dan was het normaal dat ik gewoon tot vier uur 's middags op bed lag. En vier uur 's nachts ging ik weer op bed. Dus mijn hele dag- en nachtritme was omgedraaid. Dus dan krijg je dat. Je hebt de volgende dag niks te doen, dus je kan laat opblijven en lang in bed blijven liggen. Op een gegeven moment vond de moeder van mijn vriend het heel vervelend worden. Die was er hartstikke boos om geweest, van 'je komt om twaalf uur je bed uit'. Maar dat was uiteindelijk toch nog niet goed genoeg. Dus zo heb ik het overleefd. Ik was van twaalf tot vier uur 's nachts wakker. En dan moet je iets te doen hebben.

[respondent 5: jongere (v) van de Rebound Stadskanaal]

Uit de interviews kunnen we afleiden dat jongeren heel wisselend denken over hun periode van thuiszitten. De meeste jongeren geven wel aan zich verveeld te hebben en hun tijd te verdoen met slapen. Slechts een enkeling zegt het prettig te vinden om niet naar school te gaan, omdat ze liever wilden werken en geld verdienen.

In de volgende subparagraaf zal blijken dat jongeren met verschillende motieven de school weer hebben opgepakt. Het zal duidelijk worden hoe deze omslag van thuiszitten en het geen prioriteit aan school geven, naar de bewustwording dat het behalen van een diploma toch wel zinvol is plaatsvindt.

Nut van diploma

Uit de gesprekken met de jongeren kan geconcludeerd worden dat alle elf geïnterviewde jongeren het nut in zagen van een diploma en een startkwalificatie. Weliswaar is dit besef bij de ene jongere sterker aanwezig dan bij de andere. Globaal kunnen we twee groepen onderscheiden: enerzijds een categorie jongeren die aangeeft een diploma te willen halen omdat ze dan meer geld te besteden hebben, en anderzijds het 'kamp' met jongeren die aangeven een diploma te willen halen omdat ze denken het alleen te redden in de maatschappij met een 'goed' diploma. Het verschil in motivatie zal geïllustreerd worden aan de hand van een aantal citaten. Zo vertelt een jongere dat hij later graag veel geld wil verdienen, omdat hij veel geld uitgeeft aan dure kleding:

Het is eigenlijk wel noodzakelijk, want ik wil later wel mijn geld hebben om de dingen die ik wil hebben te kunnen kopen. Ik koop zeg maar wel veel dure kleding enzo, en daar heb ik dan weer geld voor nodig. Ik wil wel een goed betaalde baan hebben. En ik denk niet dat me dat met alleen een tl-diploma gaat lukken.

[respondent 3: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Of een soortgelijke reden, een meisje die aangeeft te willen samenwonen en daar wel geld voor nodig heeft:

Met mijn opleiding heb ik sowieso dingen veranderd. Ik had er eerst geen zin meer in, eerst dacht ik van ik ga wel werken, maar op een gegeven moment dacht ik aan een BBL-opleiding, en dat is gewoon dé oplossing. Vooral als ik ga samenwonen met mijn vriend, dan heb ik gewoon een inkomen nodig. Want hij wil ook wel weer naar school. [respondent 5: jongere (v) uit de Rebound – Stadskanaal]

Ook geeft een meisje als reden van het behalen van een diploma omdat ze dan niet meer leerplichtig is en dus het wel moet halen:

Maar ja, ik dacht nu ook gewoon van, ik wil nu ook gewoon veel dingen leren. En ik moet sowieso mijn niveau 2 halen, want dan ben ik niet meer leerplichtig. Dus en ja, zo is het wel een beetje gekomen dat ik wel

gewoon doorging, van: dit moet ik wel gewoon gaan halen. Alleen mijn motivatie was gewoon weg.
[respondent 9: jongere (v) uit de coaching]

Het bovenstaande citaat, waarin een meisje vertelt haar diploma te willen halen omdat ze dan niet meer leerplichtig is, is eigenlijk de verbindende schakel tussen de twee hiervoor aangeduide groepen (enerzijds, jongeren willen diploma omdat ze dan meer geld denken te hebben; anderzijds, jongeren willen diploma omdat ze écht iets willen bereiken). In dit citaat komt naar voren dat deze jongere graag dingen wilde leren en daarom opnieuw een poging ging doen om haar diploma te halen. Dit aspect van 'graag dingen willen leren' komt nog sterker naar voren in de onderstaande citaten. Zo vertelde een jongere enthousiast dat hij een passie heeft voor de advocatuur en daar graag iets in zou willen doen, beseffend dat het hem veel moeite en energie zal gaan kosten:

Ik wil later HBO Rechten gaan studeren. En anders wordt het dat nooit. Dan wordt het tuintjes schoffelen ofzo ergens. [...] Zonder een diploma kan je waarschijnlijk niet eens in een fabriek werken weet je. Dus sowieso wil ik een diploma halen. Anders was ik hier niet eens naar toe gegaan. [...] Ik moet toch misschien even doorzetten. Ik hou gewoon vol wat ik wil bereiken, ik wil heel wat bereiken, misschien wel iets teveel, maar toch, je moet toch een bepaald richtpunt hebben. En als je een bepaald doel voor ogen hebt dan houd je je daar aan vast. [respondent 2: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

De jongere uit het bovenstaande citaat vertelt dat hij duidelijk een bepaald doel voor ogen heeft en zich daar aan wil blijven vasthouden. Voor hem werkt dat motiverend en stimulerend om zijn best te blijven doen op school. Weliswaar merkt hij terecht op dat het misschien wel iets teveel is wat hij wil bereiken en eigenlijk kleinere (haalbare) doelen moet gaan stellen. Maar voor nu werkt het positief en wil hij zich inzetten om een betere toekomst te bereiken. Het volgende citaat is een soortgelijke reden, namelijk van een meisje die zegt dat ze niet wil blijven steken bij een MBO-diploma, maar door wil naar het HBO:

Interviewer: Je gaf net ook wel aan dat je wel het idee hebt dat als je straks je diploma hebt, je echt wel meer kansen hebt.

Jongere: Ja, meer kans op een baan, op een beter leven. Ik bedoel, ik ken mensen die hebben geen goede opleiding, oké, die hebben misschien wel een goed leven, dat zeg ik niet, maar ik vind het zelf gewoon fijn dat ik een diploma heb. En ik kan misschien met een MBO 4 diploma helemaal niks, maar ik kan wel laten zien dat ik iets heb afgerond voor een vervolgopleiding. Ik moet alleen het vierde jaar nog en daarna wil ik HBO gaan doen.

Interviewer: Dus je zag toch al wel het belang in van het halen van een diploma, ook al voor het coachingstraject?

Jongere: Ja, dat zeker wel. Ik wil niet achter blijven met een VMBO-diploma, en dan zit je daar met de gebakken peren en dan kun je achter de kassa gaan zitten.

Interviewer: Ik snap het. Misschien ook omdat je het ziet bij je zus die misschien wat minder dat belang ziet?

Jongere: Ja, want ze is nu, even kijken, ze is nu 23 en ze heeft altijd in de horeca gewerkt. En ze ziet nu gelukkig in dat ze niet altijd in de horeca kan blijven werken. En ja, het is natuurlijk heel leuk, maar je kunt niet tot je 67^e achter de bar gaan zitten. En dat wilde ik gewoon niet. Ik wou niet aansukkelen en aankijken, en op een gegeven moment op mijn 25^e merken van 'oh wacht even, ik heb helemaal niks bereikt'. Zo ben ik eigenlijk altijd al geweest. Ik wil niet blijven zitten met een VMBO-diploma.

[respondent 7: jongere (v) uit de coaching]

Ook deze jongere beseft dat ze niet achter wil blijven met een VMBO-diploma, maar daadwerkelijk iets wil bereiken in haar leven en verder moet leren om een diploma te behalen.

Aan de hand van de bovenstaande verhalen van de jongeren kunnen we concluderen dat over het algemeen de geïnterviewde jongeren, weliswaar met verschillende motieven, wel degelijk het besef hebben dat het behalen van een diploma belangrijk is en ze alleen met een diploma een kans hebben op het verkrijgen van een goede plek in de samenleving. In de volgende subparagraaf zal er verder worden ingegaan op wat de toekomstplannen van jongeren zijn.

Toekomstplannen van jongeren

In de topiclijst voor de interviews met de jongeren draait punt II om ‘toekomstplannen’. Aan bijna alle geïnterviewde jongeren is gevraagd hoe zij hun toekomst zien en of ze een beeld voor ogen hadden waar zij over een x aantal jaren zouden staan. Op deze vraag werd heel wisselend geantwoord. De één leeft echt van dag tot dag en durft amper een week of maand vooruit te kijken, terwijl de ander enorme plannen heeft voor de toekomst en graag zou willen doorstuderen om hun droombaan te kunnen bereiken. De meerderheid van de jongeren kiest toch voor het eerste antwoord, namelijk dat zij nog niet goed vooruit durven kijken. De meesten gaven aan blij te zijn op het punt waar ze nu waren en tevreden te zijn met dat wat ze al bereikt hadden. De stap om dan na te denken hoe ze zichzelf zien over een x aantal jaren is voor veel jongeren erg lastig. Deze uitersten komen duidelijk naar voren in de volgende citaten:

Ik heb wel een beeld ja. Mijn beeld is later gewoon een gezinnetje, gewoon een goede baan, gewoon een normaal leven in de maatschappij. [respondent 1: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Daar tegenover zeggen anderen juist dat ze echt met de dag leven en dan ook niet vooruit kijken:

Interviewer: Want wat zijn je dromen, wat hoop je voor de toekomst?

Jongere: Nou, ik leef van dag tot dag. Dus dat zien we dan wel.

Interviewer: Dus je kijkt niet zo ver vooruit?

Jongere: Nee.

[respondent 4: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Of een ander antwoord van een jongere uit de coaching:

Interviewer: Heb je verder een idee wat je wil gaan doen?

Jongere: Nee.

Interviewer: Of weet je het nog niet? Leef je een beetje van dag tot dag?

Jongere: Ik zie het wel als het aanvliegt. Ik heb niet zoiets van plannen, terwijl het om de dag weer anders is.

[respondent 6: jongere (m) uit de coaching]

Er is ook een groep die het nog niet weet, zoals onderstaande reactie weergeeft:

Interviewer: Kan je iets over je toekomstplannen vertellen? Je zegt duidelijk van, ik ga straks echt doen wat ik wil met die opleiding, heb je verder nog een bepaald beeld van hoe je jezelf ziet over tien jaar bijvoorbeeld?

Jongere: Nee, eigenlijk niet. Ik wil die vervolgopleiding in Amsterdam gewoon gaan doen. En daarna een goede baan gaan zoeken en dan zie ik het wel verder. Kijk, ik weet niet of ik terugkom. Misschien blijf ik dan in Amsterdam maar misschien kom ik wel terug naar Groningen. Dat weet ik eigenlijk nog niet. Dat zie ik dan wel.

Interviewer: Ja, dus dat is gewoon afwachten.

Jongere: Ja, zeker.

[respondent 7: jongere (v) uit de coaching]

Met de bovenstaande citaten wordt duidelijk dat de jongeren heel wisselend reageren op de vraag hoe ze zichzelf in de toekomst zien. De meeste jongeren durven niet goed vooruit te kijken en uit te spreken waar ze zullen staan. Hun situatie op de korte termijn kunnen ze wel redelijk inschatten en ze durven hun verwachtingen daarvan ook uit te spreken, maar hun situatie inschatten over een langere periode is voor veel jongeren een te lastige opgave.

Een laatste aanvulling op het bovenstaande; een coach vertelde in een gesprek wat hij dacht dat jongeren belangrijk vinden in een opleiding en wat ze willen bereiken in de toekomst:

Dat is soms wel lastig, omdat die jongeren zelf geen idee hebben van wat er te koop is. Maar ze weten bijvoorbeeld wel dat ze veel geld willen verdienen en dat ze niet vies werk willen doen. Dus ze zijn wel kritisch in hun verwachtingen. [zie tabel E.1, respondent 4: coach – Radar]

Bewustzijn van problematiek

Aan coaches en docenten is de vraag voorgelegd of ze dachten dat de jongeren doorhebben wat hun problematiek is en waar de jongeren aan kunnen werken. Zo vertelde een coach dat jongeren over het algemeen wel snappen dat ze niet voldoen aan verwachtingen van andere mensen. Het punt om daar vervolgens aan te gaan werken bezorgt de jongeren meer moeite. Volgens de coach komt daar dan ook een stuk onzekerheid bij kijken. In het verleden zijn deze jongeren vaak teleurgesteld in mensen, docenten en hulpverleners. Om dan weer te gaan geloven dat je zelf tot veranderingen in staat bent, vergt veel tijd en inspanning. Coaches geven dan ook aan dat ze het als hun taak zien om de jongeren die hoop en dat vertrouwen terug te geven, zodat ze niet alleen bewust worden van hun problematiek, maar ook daadwerkelijk ermee aan de slag kunnen gaan. Met het volgende citaat wordt dit duidelijk gemaakt:

Het is net hoe diep je de problematiek natuurlijk wil analyseren. Maar ze snappen best wel dat ze niet voldoen aan bepaalde verwachtingen en wat ze eigenlijk nodig hebben om hun doel te behalen zoals betrokkenen dat willen. Dat snappen ze wel. Maar goed, als je dan tien keer te laat bent gekomen, of helemaal niet, en je zegt weer van: 'Sorry.'... Dat werkt ook niet. Dus op een gegeven moment komen ze wel, als je het hebt over diepere lagen, ook een beetje in schaamte en schuld terecht. En dat is ook heel belemmerend. Van 'ik heb nu al zo lang bewezen dat ik het niet kan, ja, wie gelooft eigenlijk nog in mij?' Ze geloven er zelf niet in, docenten geloven er niet in, ze zijn van school getrapt, ouders geloven er niet meer in, en dat is denk ik wel een heel belangrijk onderdeel van de coaching waar je op moet aansluiten: weer hoop geven. [zie tabel E.I, respondent 4: coach – Radar]

Dezelfde vraag werd ook gesteld aan de docent/coach van de Rebound. Hij vertelde dat naarmate zo'n traject als de Rebound vordert, het voor de jongeren steeds meer duidelijk wordt wat hun problematiek is en waar ze aan moeten werken. Jongeren gaan nadenken over wat ze écht willen, wat voor soort beroep bij hen past, en of ze niet toch van opleiding moeten veranderen om gelukkiger te zijn:

Interviewer: En je hebt dus wel het idee dat de jongeren wel zicht hebben op hun situatie? Of denk je dat dat gedurende de Rebound steeds duidelijker wordt?

Docent/coach: Ja, dat wordt steeds duidelijker gedurende het project. Je ziet ook dat ze switchen van opleiding. En niet omdat ze niet meer terug kunnen naar hun opleiding, maar omdat ze zich bedenken van 'waar ik nu mee bezig ben geweest, dat past gewoon niet bij mij'. En dat heb ik alleen maar gedaan omdat mijn vriendinnetje dit ook deed, of omdat het misschien wel met status te maken heeft. [zie tabel E.I, respondent 5: docent/coach Rebound – Stadskanaal]

Deze docent/coach geeft aan dat een traject als de Rebound een periode van bezinning is op je eigen leven. Dit werkt voor jongeren vaak verhelderend en stimulerend. Een periode van bewustwording van de problematiek waar ze mee te kampen hebben en waarin ze vervolgens in alle rust kunnen nadenken over dat wat ze willen bereiken in hun leven. Tegelijkertijd geven coaches aan dit proces van bewustwording een lastig aspect te vinden in de begeleiding van de jongeren. Zo vertelt een coach dat de sterkte van dit bewustzijn van een jongere soms lastig is in te schatten. Dit wordt duidelijk aan de hand van het volgende citaat:

Want ik heb nu ook een andere jongere die heeft al zo veel verzuim gehad. En het blijkt, daar zit ook meer achter wat we nog absoluut niet duidelijk hebben wat het is, maar dan vraag je van hoe is het gegaan. 'Ja, gaat harstikke goed de laatste tijd', en dan blijkt dat ie inderdaad één dag daarvoor naar school is geweest en dat ziet hij dan als de laatste tijd. Zulke dingen. [zie tabel E.I, respondent 10: coach – MJD]

Uit het bovenstaande blijkt dat coaches vaak te maken hebben met onderliggende problemen waar gedurende het traject steeds meer zicht op komt. De jongere in het bovenstaande voorbeeld heeft zelf niet in de gaten dat met 'de laatste tijd', niet de afgelopen dagen/weken wordt bedoeld. Dit kan erop duiden dat deze jongen zich slechts ten dele bewust is van zijn problematiek.

Tijdens een interview met een jongere, is hem de vraag gesteld of hij blij was dat hij nu niet meer thuis zit, maar weer naar school gaat in de vorm van de Rebound. Op deze vraag reageerde hij anders dan verwacht:

Interviewer: Ben je er blij om dat dat nu beter is? Of maakt het je niet zoveel uit?

Jongere: Het maakt me niet zoveel uit. Het is natuurlijk wel beter, maar ik vind het zelf niet heel erg.

[respondent 3: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Hieruit blijkt dat hij de ernst van zijn periode van niet naar school gaan, die negen maanden duurde, niet in ziet.

Daarentegen zijn er ook jongeren die wel degelijk tot zelfinzicht komen. Zo vertelt een jongere vol trots dat hij de verantwoordelijkheid heeft genomen om werk te maken van zijn concentratiestoornis (ADHD). Deze jongen beseft dat zijn functioneren in de klas niet prettig was voor medeleerlingen, en wil hij zijn doelen bereiken toch echt actie moet ondernemen. Deze beslissing, die voor hem niet eenvoudig was, duidt op een sterk bewustzijn van zijn problematiek en functioneren. In onderstaand citaat vertelt hij over zijn beslissing:

Je denkt erover na en praat erover met je ouders. En op het laatst kom je er achter van: zoals het nu loopt zo, werkt het niet. Dan kijk je naar oplossingen en dit was voor mij de oplossing [doelend op gebruik van Ritalin]. Tot nu toe helpt het. Het is een hulpmiddel, alsnog moet je het zelf wel doen. Als je er niet voor open staat. Je moet het echt wel gebruiken die medicatie. Die verantwoordelijkheid heb ik wel genomen, tot nu toe. [...] Zelf zag ik ook wel in van: dit is toch een probleem. Het is wel een ergernis als ik zo in de klas zit. En het helpt echt. [...] Het is ook wel voor mijzelf. Ik wil ook wel gewoon iets bereiken later natuurlijk, en dan moet je daar ook wel wat werk voor doen. Maar de manier waarop het hiervoor ging werkte het ook gewoon niet. [respondent 2: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Uit het bovenstaande verhaal komt naar voren dat deze jongen zich gedurende het traject van de Rebound steeds meer bewust werd van zijn problematiek. Vervolgens bleef het niet bij alleen de bewustwording, hij besloot om ook daadwerkelijk actie te ondernemen. Voor deze jongen was dit een enorme stap en tegelijkertijd ook een bevestiging naar de mensen om zich heen dat hij wel degelijk problemen ondervond in zijn functioneren door zijn concentratiestoornis.

In de onderstaande reactie van een andere jongere blijkt dat hij zich bewust was van zijn problematiek.

Ik werd gewoon van mezelf meer bewust van hoe ik bezig was zeg maar. Hoe ik mijn leven eigenlijk aan het verkloten was. Want dat krijg je op den duur gewoon door. [respondent 1: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Met de bovenstaande citaten wordt duidelijk dat er wisselend wordt gereageerd op de vraag of jongeren zich bewust zijn van hun problematiek.

Tussenbalans

In deze paragraaf is beschreven wat de beweegredenen voorafgaand aan het plustraject van de geïnterviewde jongeren waren om niet meer naar school te gaan (redenen als: geen motivatie om naar school te gaan; liever gaan werken; verkeerde studiekeuze; andere bezigheden/prioriteiten; verslavingen; ontbreken van structuur en dag- en nachtritme enzovoort) en vervolgens het proces van bewustwording dat het toch wel zinvol is om een diploma te halen wil je iets bereiken in je leven. Uit de verhalen van de jongeren blijkt dat ze veelal geen zin meer hadden in school en/of liever wilden werken. Deze resultaten komen overeen met de literatuur. Uit onderzoek van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA), dat in de afgelopen decennia onderzoek heeft gedaan naar redenen van voortijdig schoolverlaten, blijkt dat schoolverlaters uit het (V)MBO met name: 'geen zin meer in school' hadden (25%); 'vonden werken leuker' (22%); en 'wisten niet welke opleiding' (18) zij moesten doen. De geïnterviewde jongeren uit de Plusvoorziening hebben variërend tussen een paar maanden tot soms wel een jaar thuis gezeten. Het omslagpunt naar het besef dat een diploma belangrijk is, is bij jongeren vanuit verschillende motieven ontstaan. Zo zijn er enerzijds jongeren die aangeven met name vanuit financieel oogpunt een diploma te willen halen en anderzijds jongeren die vanuit een meer sociaal ontwikkelings- en/of maatschappelijk oogpunt willen (door)studeren en een diploma('s) halen.

Jongeren zijn zich over het algemeen dan ook bewust van hun problematiek en zien in dat ze aan bepaalde zaken moeten werken willen ze iets bereiken in de toekomst. Dit besef van werken aan problematiek en toekomstplannen is echter afhankelijk van het zelfinzicht van de jongere. Opvallend is dat de geïnterviewde jongeren in mindere mate inzien wat hun problematiek is, waarom ze daaraan zouden moeten werken, en wat hun toekomstplannen zijn.

In de volgende paragraaf zal er verder worden ingegaan op het functioneren van de Plusvoorziening. Jongeren vertellen wat er volgens hun goed gaat binnen de Plusvoorziening en waar er volgens hen nog verbeterpunten liggen.

F.3 PLUSVOORZIENING: PERCEPTIES VAN JONGEREN

In de verschillende interviews hebben de jongeren aangegeven wat hun mening is ten aanzien van het functioneren van de Plusvoorziening. Deze paragraaf zal ingaan op de verwachtingen die de jongeren hadden voorafgaand aan het traject, hun ervaringen met het traject in het algemeen en daarnaast ook specifiek over de lessen die gegeven worden bij de Rebound, de betrokkenheid van de school gedurende het traject en als laatste over mogelijke verbeterpunten.

Verwachtingen voorafgaand aan het traject

Over het algemeen kan er vastgesteld worden dat de meerderheid van de geïnterviewde jongeren geen specifieke verwachtingen had voorafgaand aan het traject. Al was het maar alleen in het geval van de Rebound om een dagbesteding te hebben. De meeste jongeren geven dan ook aan blanco in het traject te zijn gestapt. Hoewel de meesten toch wel dit met de overtuiging doen dat het hun 'iets' zou gaan brengen. Maar wat dat 'iets' is vinden de meeste jongeren lastig om onder woorden te brengen. Dit blijkt uit de volgende reactie van een jongere uit de Rebound:

Verwachtingen had ik niet echt. Ik hoorde wel goede dingen over de Rebound en dat het wel helpt, dus dan verwacht je wel iets, maar ik kan het niet goed onder woorden brengen. [respondent 2: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Een andere jongere geeft daarentegen aan dat hij slechte berichten had gehoord over de Rebound van het voortgezet onderwijs. Hierdoor zag hij voorafgaand aan het traject er behoorlijk tegenop om aan het traject deel te nemen en verwachtte dan ook niet veel van de Rebound. Hij kwam al snel tot de ontdekking dat zijn verwachtingen niet juist bleken te zijn en vertelt erg opgelucht te zijn toen hij merkte dat er juist wél mensen waren die betrokkenheid toonden en hem wilden begeleiden. In het volgende citaat vertelt deze jongen hierover:

In het begin zag ik er wel echt tegenop, want van mijn vrienden had ik gehoord, die zaten op Rebound voor het VO, dat de mensen daar niet eens heel goed op je letten. Van je doet maar wat je wilt, en dat het eigenlijk helemaal geen nut heeft. Dus mijn verwachtingen waren eigenlijk dat als ik hier klaar was, dat mijn situatie dan hetzelfde zou blijven, dat ik niet verder zou komen. Toen ik hier kwam zag ik wel het tegenovergestelde! [respondent 1: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Dezelfde vraag werd ook voorgelegd aan jongeren uit het coachingtraject. Ook deze jongeren gaven aan dat ze bij aanvang weinig verwachtingen hadden van het traject. Zo vertelde een meisje dat ze op advies van de schoolpsycholoog was begonnen met het coachingtraject. Deze psycholoog had aangegeven te denken dat het goed voor haar zou zijn om intensief met een coach aan de slag te gaan. Deze jongere liep vanwege depressieve klachten bij een traject van PsyQ³⁴, en verwachtte daarom dat zo'n coachingtraject een soortgelijk traject zou zijn. Haar vergelijking bleek niet op te gaan, aangezien het coachingtraject van de Plusvoorziening veel intensiever was dan haar traject bij PsyQ:

³⁴ PsyQ: dagbehandeling vanuit Lentis (voormalig GGZ Groningen) met psychoeducatieve en medische programma's.

Jongere: Ik was eigenlijk ingestapt gewoon zo van, Tim [gefingerde naam] had gezegd 'goed voor je'. 'Nou ja, ik ga wel, ik zie het wel even.' Ik had eigenlijk helemaal niet zo van dit en dat gaat er gebeuren. Ik dacht één keer in de week een gesprekje, net als bij PsyQ en het gaat vast nergens over.

Interviewer: Dus je had niet zoveel verwachtingen ervan?

Jongere: Nee, helemaal niet. Tim zei op een gegeven moment van: 'Het is wel intensief'. 'Nou ja ik zie wel of het intensief is.' Maar op een gegeven moment had ik drie dagen in de week, en dan dacht ik van dat is wel heel veel. En dat moest dan na school. En dan dacht ik van dan ben ik pas om zes uur thuis en dan moet ik nog met de hond naar mijn moeder toe, en dan denk ik van 'oh mijn god dat duurt dan wel heel lang'. Maar ik had er geen beeld van te voren. Echt helemaal niet.

[respondent 7: jongere (v) uit de coaching]

Uiteindelijk heeft de intensiteit van het coachingstraject en het gebrek aan vertrouwen tussen de jongere en de coach, ervoor gezorgd dat het meisje uit het bovenstaande interviewfragment besloten heeft te stoppen met de begeleiding vanuit de Plusvoorziening.

Een jongere uit de coaching gaf aan, naast de hoop dat het door de coaching beter zou gaan met haar schoolwerk, niet veel verwachtingen te hebben bij de start van het traject. Dit omdat ze in het verleden al veel met hulpverleners te maken heeft gehad. Dit blijkt uit het volgende citaat:

Eigenlijk had ik niet zo heel veel verwachtingen. Want ik heb ook al heel veel begeleiders gehad. En aangezien daar een paar van niet goed gingen, dacht ik van: nou kom maar op. En ik kijk wel wat er allemaal aan kan gebeuren, aan mijn problemen. Ik had wel de verwachting van: mijn school moet wel goed gaan. Dat was ook gewoon prioriteit, van: dat moet gewoon goed gaan lopen. En daarna, ja dacht ik van: ja wat de rest kan doen, dat is mooi meegenomen. En waar ik aan kan werken is ook wel gewoon goed. Maar ja, het eerste was toch wel mijn aanwezigheid en dat ik van de coach motivatie kreeg om weer naar school te gaan.

[respondent 9: jongere (v) uit de coaching]

Uit verhalen van jongeren blijkt dat de hulpverlening in het verleden niet altijd kon voldoen aan de verwachtingen van de jongeren. Dat is mogelijk één van de redenen dat er kan worden vastgesteld dat jongeren niet met grote verwachtingen het traject van de Plusvoorziening zijn gestart.

Ervaringen van jongeren met de Plusvoorziening

Jongeren die te kampen hebben met problematiek op diverse leefgebieden hebben behoefte aan extra betrokkenheid en structuur (zie onder andere Winsemius *et al.*, 2009). Uit de interviews met de jongeren wordt het belang van de aspecten betrokkenheid, verbondenheid en structuur bevestigd.

Jongeren die het zonder extra begeleiding niet redden op school, ervaren over het algemeen de hulp die ze krijgen vanuit de Plusvoorziening als prettig en geven toe deze betrokkenheid te missen op hun oorspronkelijke school. Het volgende citaat is een uitspraak van een jongere uit de Rebound die dit gemis van betrokkenheid en verbondenheid op scholen treffend weergeeft:

Maar ah, de school zelf is vaak ook te groot, die kunnen je niet helpen met je problemen. Als ik kijk van op het MBO ook. Je hebt problemen en je bent nummertje 3112. Jij bent het probleem, dus ga maar weg. Ik merk ook dat je op scholen gewoon een nummertje bent. Er wordt daar niet naar je gekeken. En hier op de Rebound ben je een persoon en daarom kunnen ze je gewoon beter helpen. Maar als je hier bij de Rebound had gezeten met vijftig man, dan was het ook heel anders geweest. Maar omdat de groepen zo klein zijn, kunnen ze je ook heel veel aandacht geven. [respondent 2: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Uit het bovenstaande citaat blijkt dat jongeren zich vaak onpersoonlijk behandeld voelen door de grote schaal van de onderwijsinstelling. Hij geeft hiermee aan de persoonlijke en individuele aandacht voor zijn problemen te missen. Deze aandacht en betrokkenheid meent hij wel te krijgen op de Rebound, waar de groepen kleiner zijn en de docenten meer tijd hebben om met de jongeren mee te denken. Dit aspect van betrokkenheid en aandacht binnen de Plusvoorziening wordt ook door andere jongeren bevestigd.

Zo geeft een meisje uit de Rebound in Stadskanaal aan deze persoonlijke aandacht erg te waarderen. Daarnaast zegt ze ook de sfeer in de klas prettig te vinden. Ze zegt hierover het volgende:

Het is gewoon een time-out. Als het echt niet gaat op school, dan is dit echt de oplossing. Je wordt hier geholpen, je kan hier je rust krijgen, als het echt niet gaat dan meld je je maar ziek en dan blijf je gewoon op bed liggen, dat is geen probleem. Je komt hier tot rust, je leert hier dingen, het is gewoon goed. [...] Sowieso, de sfeer in de klas is heel leuk. Nou ja, en ik kan het ook goed vinden met andere leerlingen hier, en het is gewoon harstikke gezellig hier. En de leraren, die snappen je. [respondent 5: jongere (v) uit de Rebound – Stadskanaal]

Deze jongere vertelt dat de Rebound voor haar als een soort time-out werkt. Een periode van tot rust en bezinning komen. Ze is erg te spreken over de ontspannen en open sfeer in de klas, het contact met de docenten en de gezelligheid die er is tussen de leerlingen.

Zoals reeds doorschemerde, geven de geïnterviewde jongeren aan dat ze de indruk hebben dat de begeleiders hun begrijpen. Zo waren er een paar jongeren uit de Rebound die vertelden dat met name de stagiaire, die dus ook wat jonger was dan de professionele begeleiders, hun goed begreep. Volgens de rebound-jongeren hadden de oudere begeleiders wat minder begrip voor bepaalde aspecten. Bij de jongeren uit het coachingstraject was er één meisje die aangaf dat het totaal niet klikte tussen haar en de coach. Deze jongere had het idee dat de coach haar niet begreep en niet aanvoelde wat zij nodig had. De andere geïnterviewde jongeren geven daarentegen allemaal aan zich begrepen te voelen door de coach. Ook de uitkomsten van de uitsprakenlijst bevestigt het bovenstaande, namelijk dat jongeren gemiddeld een 7,9 geven op de uitspraak *er is een begeleider of docent binnen dit project die begrijpt wat er in mij omgaat*, en zelfs gemiddeld een 8,5 op de uitspraak *begeleiders of docenten binnen dit project vinden het belangrijk hoe het met me gaat* (zie voor uitgebreide resultaten hoofdstuk 3).

In tegenstelling tot het bovenstaande citaat waarin een jongere aangeeft zich verbonden te voelen met de medeleerlingen in het traject, zijn er ook jongeren die aangeven dat zij niet passen in de rebound-groep. Zo vertelt een jongen dat hij het een beetje onder zijn niveau vindt en daarnaast geen aansluiting ervaart met zijn medeleerlingen. Dit resulteert ook in een lager gemiddelde voor de uitspraak *dit project past bij mij*, namelijk een 6,9. Weliswaar gaf deze jongen aan zich hierdoor niet te veel te laten leiden, omdat hij het voornamelijk voor zichzelf doet.

Een aantal jongeren die actief zijn in de Rebound, geven aan dat zij de Rebound puur zien ter vervanging van hun school en niet zien voor hulp bij hun persoonlijk leven. De Rebound zorgt in de ogen van de jongeren er alleen voor dat ze een dagbesteding hebben en een mogelijke kans op verbetering van onderwijsprestaties krijgen. Dit blijkt ook uit het volgende gesprek tussen de interviewer en een jongere:

Interviewer: Kom je bij de Rebound puur voor het onderwijs en niet zozeer voor je persoonlijke leven?

Jongere: Nee. en sowieso is er verder niks veranderd. Buiten school doe ik wat ik altijd al doe. En Rebound heeft daar niet echt verandering in gebracht.

Interviewer: Dus het is echt puur Rebound om te zorgen dat je de Havo gaat halen?

Jongere: Ja.

[respondent 3: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Of een soortgelijke uitspraak:

Ik zie school en privé apart. Mijn structuur thuis zie ik anders dan de structuur hier op school. Daar is niks in veranderd. [...] Ze bieden je in zo verre wel een helpende hand dat ik in ieder geval hier wel elke dag ben, alleen ja, het helpt me verder niet. Ja, ik ontspoor hier in ieder geval niet door, dat is wel een feit. Maar het helpt me ook niet verder. [respondent 4: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Bovenstaande citaten geven aan dat de jongeren uit de Rebound hun deelname loskoppelen van hun privéleven. Dit wordt bevestigd door de uitsprakenlijst, waar in gemiddeld een 5,8 wordt gegeven op de uitspraak *door dit project gaat het beter met mijn persoonlijk leven*.³⁵ Bij de jongeren uit het coachingstraject is dit vanzelfsprekend anders. Deze trajecten zijn doorgaans breder georiënteerd,

³⁵ Door een oververtegenwoordiging van rebound-jongeren is dit cijfer lager uitgevallen.

focussen zich op de verschillende leefgebieden en is de verbetering van de schoolgang slechts één van de vele opgestelde doelen.

Uit de interviews kan worden afgeleid dat er over het algemeen redelijk positief wordt gesproken over de Rebound en het coachingstraject. Jongeren met meervoudige problematiek hebben veel baat bij persoonlijke begeleiding en betrokkenheid. Dit zal ook blijken in paragraaf F.5, waarin specifiek zal worden ingegaan op leervorderingen. In de nu volgende subparagraaf staan de ervaringen van de jongeren uit de Rebound met de lessen die gegeven worden centraal.

Ervaringen van rebound-jongeren met de gegeven lessen.

Een dag op de Rebound begint met koffie en/of thee, tegelijkertijd wordt besproken wat er voor die dag op het programma staat. Er worden persoonlijke afspraken over concrete doelen met de jongeren gemaakt.

Vaak gaan jongeren 's ochtends zelfstandig aan het werk met hun schoolwerk van de oorspronkelijke school. Zoals al de vorige appendix is aangegeven zorgt dit geregeld voor problemen, aangezien de docenten van de Rebound de leerlingen doorgaans niet kunnen assisteren of begeleiden bij hun schoolwerk. De vragen van leerlingen zijn veelal dermate opleiding-specifiek dat jongeren genoodzaakt zijn hun vragen neer te leggen bij hun oud-docenten. In het volgende citaat komt dit spanningsveld duidelijk naar voren:

Jongere: Iedereen die hier op school zit, volgt een bepaalde opleiding, de één tot automonteur, de ander leert voor boekhoudkundige, dat is allemaal zo breed. Die docenten zijn daar niet op getraind, die kunnen je gewoon niet helpen. En dat vind ik zelf ook wel een frustratie, want je kan niet met je vragen bij hun terecht. Ze kunnen je wel een beetje helpen, maar...

Interviewer: Inderdaad want inhoudelijk kunnen ze je natuurlijk niet helpen hoe je een auto in elkaar moet zetten.

Jongere: Ja, daarom. Ze hebben er niet voor geleerd. Dan kijken ze een half uur naar die vragen en dan denk ik ook van: ah laat ook maar zitten. Dus dat zijn ook weer van die dingen.

[respondent 2: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

De jongere uit het bovenstaande citaat spreekt zijn onvrede uit over de expertise van de docenten van de Rebound. Tegelijkertijd geeft hij ook wel aan dat dit niet zozeer ligt aan de docenten, maar aan het feit dat iedereen die op de Rebound zit vanuit een verschillende opleidingsachtergrond komt.

Naast het zelfstandig werken zijn er geregeld momenten voor klassikale lessen en/of het bespreken van thema's en sociale vaardigheden. Op deze klassikale lessen wordt door de geïnterviewde jongeren niet altijd even positief gereageerd. De ene jongere zegt dat hij er veel aan heeft en het erg leuk vindt, terwijl een andere jongere aangeeft dat het over onderwerpen gaat die jongeren niet interesseren. Een jongere vertelde daarover het volgende:

Ik denk in algemene zin, je hebt heel veel klassikaal les en dat gaat over hele brede onderwerpen, dat gaat gewoon over dingen die jongeren niet interesseren. Dan praat je over proactief en reactief en wat die verschillen zijn, maar ik denk dat dat niet echt van toepassing is. De mensen die er zitten variëren toch tussen de 16 en 22 jaar. [...] Het leeftijdsverschil is niet echt te groot, maar de interesses bij ons liggen natuurlijk toch wel ergens anders. Zelf persoonlijk, interesseert het me ook niet zo wat proactief en reactief is. Ik weet wel wat het is, maar om daar nu meerdere lessen aan te gaan besteden... Dus dat zijn van die dingen van...het moet echt bij jezelf weggkomen. Ze kunnen je niet echt veranderen. Het is net een soort van therapie. Ze proberen je zelf erachter te laten komen wat je probleem is en dat je er zelf aan kunt werken en dat proberen ze hier eigenlijk ook. [...] Ik ben er gewoon van overtuigd van je kan wel tegen die jongens zeggen, van: 'Tel tot 10', maar als we dat wisten dan zaten we hier ook niet. Ik vind die sociale vaardigheidslessen...het effect slaat niet echt aan denk ik. De bedoeling, of intentie erachter is wel goed.

[respondent 2: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Het bovenstaande citaat geeft aan dat de klassikale lessen ervoor moeten zorgen dat de leerlingen zelf achter hun problemen moeten komen zodat ze daar vervolgens, weliswaar met hulp en onder begeleiding, aan kunnen werken. De jongen van bovenstaand citaat zegt over die klassikale lessen, dat de

bedoeling of intentie erachter wel goed is, maar dat het effect niet aanslaat. Uit de gesprekken met de jongeren blijkt dat veel jongeren niet altijd behoefte hebben aan deze klassikale lessen en het werken aan problemen. Dezelfde jongen merkt op dat door de uiteenlopende problematiek van de jongeren, het wellicht meer effect heeft om de focus te leggen op een meer individuele aanpak van de problemen van de jongeren:

Jongere: Alleen ja, de gezamenlijke lessen vind ik wat tegen vallen. Iedereen heeft een probleem als die hier komt. De één heeft een gedragsstoornis, de ander heeft weet ik veel wat. Iedereen heeft wel z'n problematiek. En ik denk dat je dat met een individuele aanpak wel beter kan aanpakken. We hebben bijvoorbeeld elke woensdagochtend lessen en dan heeft iemand een probleem en dan bespreek je dat als jongeren onder elkaar. En die techniek werkt gewoon wel heel erg goed. Jongeren kunnen op elkaar toch wel op een betere manier inspelen dan dat een volwassene zegt van 'je moet het beter doen'.

Interviewer: Dat je als jongeren zo elkaar een beetje scherp houdt?

Jongere: Ja.

Interviewer: Zo van misschien doe je dit fout en zou je het beter zus of zo kunnen doen?

Jongere: Ja. Ik denk dat dat ook veel beter aansluit bij de jongeren. We zitten allemaal op een leeftijd dat we een beetje eigenwijs zijn. Van die ouderen willen we toch niks aannemen, zo is het toch?! En als jongeren zelf het probleem zien en daarmee elkaar kunnen helpen, leeftijdsgenoten dan, dan is dat toch al heel anders. Dan ervaar je het ook heel anders en sta je er meer open voor denk ik. Dan zie je denk ik zelf sneller het probleem.

Interviewer: En hoe vaak doen jullie dat dan?

Jongere: Dat doen we één keer in de week.

[respondent 2: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Deze jongen geeft aan dat het zinvol is om als jongeren onder elkaar te spreken over onderwerpen waar jongeren mee te maken hebben. Hij geeft aan dat als jongeren zelf het probleem niet zien, leeftijdsgenoten hen daarop beter kunnen wijzen en helpen. Volgens hem komen deze adviezen en hulp minder 'bedreigend' over dan dat je het zou horen van een volwassene (lees: professioneel begeleider). Zoals reeds gemeld zijn er gedurende de onderzoeksperiode een aantal observaties uitgevoerd bij de Rebound. Zo vond een observatie plaats van een creatieve les, waarbij leerlingen de opdracht kregen om een doosje te versieren. In dit doosje konden de leerlingen vervolgens briefjes doen met complimenten voor jezelf of dingen uit het verleden die pijn hadden gedaan. De volgende aantekeningen van deze observatie geven een beeld van een dergelijke klassikale les op de Rebound:

De ene leerling strubbelt tegen en geeft duidelijk aan hier geen zin in te hebben: "Ik ga toch niet verven, ik ben geen kleuter!", terwijl de ander meteen aan de slag gaat met het mengen van roze verf. Uiteindelijk gaat toch iedereen aan de slag. Er hangt een goede sfeer, ontspannen, radio staat aan enzovoort. Ondertussen loopt de docent wat rond en kijkt naar de vorderingen van de leerlingen. Door de zware (harde bas)muziek die even later wordt opgezet, wordt het wel wat chaotischer in het lokaal. Je merkt dat enkele jongeren drukker worden.

Na zo'n dertig minuten zijn de meeste leerlingen toch wel fanatiek aan het werk. Leerling(2) heeft er zo te zien totaal geen zin meer in. Ze heeft het doosje alleen roze geschilderd en zegt van: "Zo is het toch ook wel goed?" Ze zondert zich ook af van de rest, en gaat aan een andere tafel zitten spelen met haar mobiel. De docent spoort haar aan, maar dringt zich niet op. Hij laat de verantwoordelijkheid bij de leerling. [observatie aantekeningen Rebound Groningen – stad]

Aan de hand van de gesprekken met de rebound-jongeren kunnen we vaststellen dat drie van de vijf geïnterviewde rebound-jongeren niet altijd het nut inzien van de gezamenlijke lessen. Volgens deze jongeren spreken de onderwerpen niet altijd even goed aan en geven de jongeren aan meer te hebben aan de individuele begeleiding van de docent/coach.

Verbeterpunten Plusvoorziening volgens jongeren

In de vorige subparagraaf, werd aangehaald dat uit de literatuur blijkt dat de gedefinieerde groep overbelaste jongeren behoefte heeft aan onder andere verbondenheid, betrokkenheid en structuur (zie Winsemius *et al.*, 2009). Jongeren bevestigen dat met name deze persoonlijke aandacht erg gewaardeerd

wordt. In het nu volgende gedeelte zal er ingegaan worden op het belang dat jongeren hechten aan structuur.³⁶

Uit de interviews met de jongeren uit de Rebound blijkt dat zij, naast de betrokkenheid van docenten en coaches, behoefte hebben aan een duidelijke structuur. Volgens deze jongeren zouden de regels scherper gehandhaafd moeten worden en zou de structuur binnen de Rebound nog duidelijker moeten zijn. Ondanks de structuur die er volgens de docenten van de Rebound wel degelijk is, blijkt uit de volgende citaten dat jongeren meer behoefte hebben aan vaste tijden. Daarbij hebben docenten en jongeren van de Rebound een verschillende beleving:

Je hebt een duidelijk lesrooster waar de tijden in staan. Het is alleen omdat je kleinschalig bent en toch vrij individueel werkt, je er wat mee kan schipperen. Zonder dat je daarmee afbreuk doet aan de continuïteit daarvan. Ze weten: er is een rooster, je hebt het te volgen. Oké, het is een keer geen kwart over tien, maar tien over tien dat ze pauze mogen nemen, die ruimte heb je. En die ruimte heb je natuurlijk in het reguliere onderwijs niet. [zie tabel E.1, respondent 5: docent/coach uit de Rebound – Stadskanaal]

Deze docent geeft aan dat door de kleinschaligheid, het prettig is (hoewel minimaal) te kunnen schuiven met tijden. Uit onderstaand citaat van een jongere blijkt dat zij deze afwijking van de tijden als onprettig ervaart. Het zorgt volgens de jongere voor onrust in de klas:

Jongere: Ik vind dat er weinig structuur is, want je moet er eigenlijk om kwart voor negen zijn, en dan kan je tot negen uur thee drinken. Maar meestal zijn de mensen er om negen uur of zelfs tien over negen, dus dan loopt het al weer uit. Dan mag je de ene keer wel thee, de andere keer niet. En om kwart over tien is het pauze, de andere keer later, dus dat is ook verschillend. De ene keer om half elf en de andere keer om tien uur.

Interviewer: Dus je zegt van het moet eigenlijk nog wat duidelijker, hoe de lijnen zijn?

Jongere: Ja, dat geeft toch onrust in de klas, van: wanneer gaan we nou dat doen, wanneer dat?

[respondent 5: jongere (v) uit de Rebound – Stadskanaal]

Ook uit interviews met andere jongeren uit de Rebound blijkt dat zij ondanks de structuur die er al is, behoefte hebben aan een nóg consequentere en duidelijkere structuur. Met het oog op terugplaatsing van de jongere naar het reguliere onderwijs is het voor de jongere goed om een duidelijke structuur aangeleerd te krijgen. Door de verschillen in de structuur en geldende regels is het voor jongeren soms lastig om na een periode in de Rebound terug te keren naar de reguliere school. Dit blijkt uit de interviews, waarbij jongeren aangaven het verwarrend te vinden te moeten schakelen tussen de diverse regels. Volgens een jongere bestaat hier het gevaar dat jongeren deze verschillen in regels gaan misbruiken. Hij zegt hierover het volgende:

Jongere: Je doet het nou zo... en dan kom je op een andere school... je hebt bepaalde regels hier... ze zijn heel makkelijk. Je hebt hier geen duidelijke regels. En wat ze hebben moet dan nog gehandhaafd worden. En wat er dan gebeurd zien ze dan door de vingers. Wat je hier bijvoorbeeld hebt... ik kan hier gewoon bellen in de klas als ik dat zou willen. Ik kwam terug op het MBO een dag, dan ga je automatisch al bellen, en dat mag daar niet. Daar moet ie gewoon uit staan. Dus dan weet je dat ie uit moet staan, dan doe je hem gewoon op stil. Wat je hier leert neem je natuurlijk wel mee naar andere scholen. Ik denk dat je daar dan toch wel misbruik van gaat maken. Van: op de Rebound deden we het zo, en daar deden we het zo.

Interviewer: Dus het zou misschien nog strikter moeten zijn?

Jongere: Nou, duidelijker. Ik denk dat de leiding daar duidelijker afspraken over moet maken. En ook over verzuim: al die jongens zijn hier gewoon een paar uur te laat. De klas is nu nog klein, we zijn nu met vier man, moet je nagaan, het is kwart voor tien. De laatste leerlingen komen misschien binnen om twaalf uur. En daar zijn ze ook niet heel strikt in. Ze zeggen gewoon van: je moet op tijd komen. Maar jongens die hier zitten voor problemen met verzuim, dat ze nooit op tijd op school komen, daar wordt ook gewoon niets mee gedaan. Bij ons op het Noorderpoort, als je te laat kwam dan werd leerplicht ingeschakeld en kreeg je een taakstraf. Dat vind ik ook wel weer heel heavy, dat vind ik ook weer nergens op slaan. Maar hier zijn ze denk ik iets té gemakkelijk. Nou goed. Dat is mijn persoonlijke mening. Zo ervaar ik het zelf.

³⁶ Het is begrijpelijk dat met name tijdens de interviews met de rebound-jongeren het aspect 'structuur' aan bod kwam. Bij de jongeren uit de coaching is dit een ander verhaal aangezien iedere jongere een andere, dan wel geen, dagbesteding heeft.

Deze jongere geeft aan dat er een duidelijke discrepantie bestaat in de naleving van de regels tussen de Rebound en het reguliere onderwijs. Een simpele regel als niet bellen in de klas kan op deze manier voor jongeren al voor problemen zorgen. Bovendien geven jongeren hier de keerzijde aan van het meedoen met de Rebound. Het gevaar van stigmatisering en ongelijkwaardige behandeling van docenten en/of medeleerlingen in het reguliere onderwijs ligt op de loer. Het is heel begrijpelijk dat dit zeer demotiverend voor deze jongeren kan werken. Jongeren willen het gevoel hebben dat zij niet alleen hun best doen om te veranderen, maar dat ook de scholen en de docenten hun best doen om in het vervolg op een betere manier om te gaan met het gedrag van zo'n jongere. Het is dan ook niet voor niets dat zelfs de jongeren pleiten om meer gesprekken aan te gaan tussen de Rebound en de scholen, om vervolgens ook deze contacten met scholen proberen te onderhouden. Op deze manier is het gedurende de periode dat de jongere op de Rebound zit mogelijk om met specifieke opleidingsgerelateerde vragen terecht te kunnen bij de reguliere school. Het volgende citaat geeft deze spanning van terugplaatsing van een jongere naar het reguliere onderwijs weer:

Ik loop nou weer één dag daar mee, sinds twee maanden. En dat kon als mijn gedrag een beetje zou veranderen, dan mocht ik het daar weer proberen. Dat ging ook wel goed en leuk. Alleen, ik merk wel gewoon, je zit hier op de Rebound en dat gaat o zo moeilijk als je terugkomt. Weet je, ze kennen je op een bepaalde manier, dus ik ben er van overtuigd dat je gewoon geen krediet meer hebt. Ze blijven je toch gewoon in de gaten houden en doordat ze dat doen...ze hebben gewoon een vergrootglas op je. En dan vallen dingen eerder op. Je hoeft maar zo te doen en dan pakken ze je weer. En dan is het al weer helemaal mis. Dat denk ik wel. Daar ben ik wel bang voor. [...] Dus ik denk, je hoeft ook maar één ding weer te flikken en dan...? Je wordt niet op een gelijkwaardige manier behandeld. Kijk, je bent wel veranderd, maar er zijn altijd wel eens van die dagen dat je niet jezelf bent of je bent wat drukker en ik denk gewoon dat daar geen rekening mee gehouden wordt. Toen ik de eerste dag terugkwam werd ik ook alweer aangekeken en niet begroet en blikken van: wat moet jij hier? En dat heb ik ook gezegd, van: ik kan het wel leren maar als die docent dat niet wil, dan kan ik beter wegblijven. Dan zoek ik wel wat anders. Wie houdt wie dan voor de gek? Ik doe mijn best om te veranderen en terug te kunnen gaan, en ah dan kom je daar vervolgens terug en dan hebben ze je daar liever niet. Weet je, zo komt het over. Dan denk ik ook van: hallo, ik ben hier keihard aan het knokken, ik zit hier mijn best te doen om terug te komen. [respondent 2: jongere (m) van de Rebound Groningen – stad]

Uit dit citaat en uit gesprekken met andere jongeren wordt duidelijk dat ze zich zorgen maken over de manier waarop ze behandeld zullen worden door docenten en medeleerlingen na de periode op de Rebound. Er bestaat de kans dat de jongere blijvend wordt gezien als een 'probleem leerling' en derhalve niet op een neutrale manier wordt behandeld. Jongeren geven aan dat het belangrijk is om docenten voor te lichten over dat wat de jongere gedurende de periode op de Rebound geleerd heeft en hoe de docent het beste om kan gaan met het gedrag van deze jongere.

Het belang van communicatie tussen de school en het traject van de Plusvoorziening wordt niet alleen bevestigd bij de Rebound, ook bij het coachingstraject benadrukken coaches en jongeren het belang van een goed contact met de school. In het onderstaande citaat is een gesprek weergegeven tussen een coach en zijn jongere over het belang van de betrokkenheid van de school bij het coachingstraject:

Coach: Alleen school, dat is echt een probleem. De samenwerking met school verloopt gewoon niet wenselijk. En er is te weinig overleg en we proberen het wel en Kees [gefingerde naam] heeft natuurlijk heel veel kansen gehad die hij niet heeft gekregen...maar op een gegeven moment...

Jongere: Hé, daar kon ik niets aan doen!

Coach: Ja, op een gegeven moment had jij wel zoiets van: ik ga ervoor. En toen liet school het afweten en dat is zeker in het kader van de Plusvoorziening niet heel handig. Dus daar zijn we nu best wel een beetje mee aan het zoeken hoe we dit gaan oplossen. En inderdaad wat Kees terecht zegt van: ik zit op maatwerk dan verwacht je toch extra ondersteuning?

Jongere: Dat is geen domme uitspraak.

Coach: Ja dat is wel terecht denk ik dat je dat zegt. De stagebegeleider van Kees van de V&D die zegt ook van: zoals het nu gaat, dat is niet oké. Vaak worden afspraken afgezegd vanuit school terwijl als zij [ofwel de jongeren], dat andersom doen, dan heb je gelijk een probleem. We hebben nu gevraagd of school hem dan in

ieder geval wil gaan begeleiden om te gaan kijken naar een vervolgopleiding voor ná de zomervakantie, maar ook dat schiet nog niet heel erg op.
[gesprek tussen respondent 6 jongere (m) uit de coaching en zijn coach van MJD, zie tabel E.I respondent 10]

Bovenstaand citaat geeft weer dat het belangrijk is dat de reguliere school nauw betrokken blijft bij het coaching- of reboundtraject van de jongere. Het is begrijpelijk dat het voor een jongere, die zich serieus wil inzetten om een opleiding met succes af te ronden, demotiverend is om te merken dat een mentor van school afspraken afzegt of niet komt opdagen.

Een laatste punt waar jongeren verbeterpunten in zien met betrekking tot het coaching- of reboundtraject, is de communicatie tussen de jongere en de coach (in het geval van het coachingtraject), en tussen de docenten (in het geval van de Rebound). Zo bleek uit een interview met een jongere dat haar coach zwanger was en dat ze waarschijnlijk op de helft van het coachingtraject met zwangerschapsverlof zou gaan. Dit zou betekenen dat de jongere gedurende het traject over zou moeten stappen op een andere coach wat op z'n minst aanpassingstijd vergt. Toen de jongere er weet van kreeg heeft deze jongere ervoor gekozen om het coachingtraject vroegtijdig af te breken. Ook omdat er geen klik was tussen de jongere en de coach. De jongere vertelde dat ze het absoluut niet kon vinden met de coach en achteraf gezien graag een andere had gewild. Ze geeft aan dat als de communicatie vanaf het begin beter was geweest, zij dit mogelijk wel had durven aangeven.

In het geval van de Rebound geven jongeren aan dat het belangrijk is dat de verschillende docenten die aanwezig zijn bij de Rebound op één lijn zitten. Volgens de jongeren is dit namelijk niet altijd het geval, wat zorgt voor onduidelijkheden en verwarring. Zo vertelt een jongere dat je bij de ene docent veel meer mag dan bij een andere docent, en dat de ene docent bepaalde regels hanteert die de andere docent niet nauw neemt. Dit blijkt uit het volgende citaat:

Jongere: Zoals, de een vloekt wel van de docenten, die vloekt gewoon hartstikke veel, en bij de andere docent die wil dat gewoon echt niet hebben. Die wil gewoon echt niet hebben dat je vloekt. Weet je, dat soort dingen. Ze zitten gewoon niet op één lijn. En dat merkt je echt. Als je bijvoorbeeld woensdag les hebt van die en donderdag les hebt van de ander, dan merk je gewoon dat het twee totaal verschillende dagen zijn. Van de een mag je meer dan bij de ander, die tolereert meer.

Interviewer: Dus je zegt dat dat nogal verwarrend is?

Jongere: Ja, er zit gewoon geen structuur in. Ze handhaven gewoon niet één lijn, een bepaald iets waar ze zich aan zullen houden. Nee, ieder heeft iets eigens. En bij de één mag je dit wel, en bij de ander mag je dat niet. De één zegt bijvoorbeeld, dat was in het begin toen we nog met een klein clubje waren van drie mensen, toen mochten we de kantine niet in. Toen mochten we alleen hier blijven, en niet in de kantine komen. Ze waren bang dat we ruzie zouden krijgen met die school hier en dat soort dingen. En de andere docent zegt van ga maar heen jongens. De één zegt 'godverdomme dit, godverdomme dat' en de ander zegt van 'nee nee niet vloeken, dat wil ik echt niet hebben!'. Ik vind dat gewoon heel amateuristisch, echt niet professioneel. En dat sowieso, vloeken van docenten vind ik niet professioneel. Je bent toch een voorbeeld, je hebt toch een voorbeeldfunctie?

Interviewer: Dus dat kan beter, dat de docenten beter op elkaar afstemmen van hoe doe jij het en hoe doe ik het?

Jongere: Ja. Dat is ook veel beter voor de leerlingen, zij weten dan ook waar ze aan toe zijn. [...] Nou goed, het is een beginnend traject. Het is natuurlijk eerst nog de kat uit de boom kijken, hoe het verloopt. Als ze hier eenmaal twee jaar zitten dan gaat het denk ik wel heel anders. En we zijn ook een beginnende groep, en daar hou ik dan ook wel rekening mee. Maar goed, het gaat wel ten koste van je eigen natuurlijk. Het is misschien wel leuk dat je de eerste bent, maar ja...na vijf jaar ofzo dan gaat het hier denk ik ook heel anders. Dan hebben zij ook veel meer kennis en ervaring opgebouwd. En dan weten ze ook precies hoe het een beetje gaat.

[respondent 2: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

In het bovenstaande citaat blijkt dat het voor jongeren van belang is dat docenten op één lijn zitten in hun benadering en regels. Het kan voor verwarring zorgen als de communicatie tussen de docenten niet goed loopt. Tevens geeft de jongere aan dat het waarschijnlijk komt doordat het een nieuw traject is en dat het in de komende jaren wel zal verbeteren.

In deze subparagraaf is een aantal aspecten besproken waarvan jongeren aangeven wat er in de toekomst verbeterd zou kunnen worden. Overigens zijn vrijwel alle geïnterviewde jongeren zeer tevreden over de Plusvoorziening en zien de jongeren weinig redenen voor verbetering.

Tussenbalans

In deze paragraaf is de perceptie van jongeren op aspecten uit de Plusvoorziening uitvoerig beschreven. Er is geprobeerd de mening van de jongeren, aan de hand van citaten, ten aanzien van een aantal thema's weer te geven. Zo vertellen onder andere veel jongeren dat ze met weinig tot geen verwachtingen het traject van de Plusvoorziening zijn ingestapt. Een enkele jongere geeft aan een verbetering van zijn of haar leven te verwachten. Waarschijnlijk zijn de jongeren dan ook redelijk blanco in het traject gestapt. Zou het mogelijk kunnen zijn dat jongeren deze verwachtingen voorafgaand aan het traject niet uitspraken, om zo zichzelf en anderen (zoals ouders en docenten) niet teleur te stellen?

Wat jongeren met name waarderen in de Plusvoorziening, zo blijkt uit de interviews, is de persoonlijke aandacht, betrokkenheid en de structuur binnen het traject dat ze volgen. Gedurende de Rebound en het coachingstraject worden jongeren aangespoord na te denken over datgene waar ze mee bezig zijn en krijgen ze de rust en tijd die ze nodig hebben om orde en duidelijkheid omtrent hun problematiek te creëren. Hierin worden de jongeren nauw ondersteund en begeleid door de coaches en docenten, die oprecht interesse tonen in het welzijn en leven van de jongere. Echter lijkt dit aspect van verbetering van persoonlijke leven, door de jongeren uit de Rebound minder gewaardeerd te worden dan door de jongeren uit het coachingstraject. Rebound-jongeren zien hun functioneren binnen de Rebound puur voor het verbeteren van hun schoolprestaties en een grotere kans op het behalen van een startkwalificatie. Het is opvallend dat jongeren uit het coachingstraject meer lijken open te staan voor hulp en advies voor het verbeteren van hun persoonlijk leven.

Ook is in deze paragraaf aandacht besteed aan aspecten waar jongeren verbeterpunten in zien voor de toekomst. Zo geven jongeren uit de Rebound aan dat: de klassikale lesstof beter afgestemd zou moeten worden op onderwerpen die jongeren aanspreken; de docenten in hun methodiek/werkwijze op één lijn moeten zitten; de structuur binnen de Rebound nog duidelijker moet zijn, en; de communicatie met de school van herkomst beter moet. Met name dit laatste aspect wordt ook door de jongeren uit het coachingstraject als belangrijk verbeterpunt gezien.

In de volgende paragraaf wordt uitgebreider ingegaan op specifieke aspecten die de jongeren waarderen in de begeleiding van de docenten en/of coaches uit de Plusvoorziening.

F.4 JONGEREN OVER BEGELEIDING VAN DE PLUS-PROFESSIONAL

Uit de verhalen van de geïnterviewde jongeren is een lijst met punten ontwikkeld die jongeren waarderen in de begeleiding van hun docent of coach. Deze lijst is een willekeurige opsomming van vaardigheden en/of karaktereigenschappen waar een docent of coach naar hun zeggen over zou moeten beschikken. Dit geeft tegelijkertijd een beeld van 'het soort' docent of coach waar een jongere behoefte aan heeft. Aangezien het allemaal punten zijn die door jongeren zijn genoemd. Met deze punten kunnen we inzichtelijk maken wat jongeren waarderen in de begeleiding en met name op welke manier en met welke benadering je de doelgroep kan bereiken. Als docent of coach is het namelijk een uitdagende, maar niet onmogelijke taak om het vertrouwen te winnen van een jongere. Uitsluitend dan, als er een vertrouwensband is ontstaan tussen de docent of coach en de jongere, kan er verandering plaatsvinden in het functioneren van een jongere en kan er gewerkt worden aan concreet opgestelde doelen.

Aspecten die jongeren waarderen van de Plusvoorziening

Deze paragraaf wordt voortgezet door de lijst van vaardigheden en eigenschappen van een docent/coach toe te lichten aan de hand van een aantal citaten van jongeren.

Tabel F.4 Overzicht: wat jongeren waarderen in de begeleiding

Wat jongeren waarderen in de begeleiding ³⁷		
<i>Attitude</i>	<i>Werkwijze</i>	<i>Eigenschappen</i>
<ul style="list-style-type: none"> • geïnteresseerd • begripvol • betrokken • geduldig • flexibel • open houding • positief denken • sturend 	<ul style="list-style-type: none"> • oplossingsgericht • praktische hulp bieden • handvatten/tips geven • persoonlijke benadering i.p.v. zakelijke benadering • meedenken, meehelpen; ondersteuning bieden • goed bereikbaar (mail, telefonisch) • neemt de tijd, niet haastig • goed voorbereid, zoekt zaken uit • op de hoogte van wat er speelt • laagdrempelig • duidelijk, niet chaotisch • kan jongere corrigeren en/of ergens op wijzen 	<ul style="list-style-type: none"> • dezelfde achtergrond als jongere • jong, niet te oud • zelfde soort 'type' mens • kunnen motiveren en stimuleren • kunnen inleven • kunnen luisteren • kunnen troosten, affectie tonen • is te vertrouwen • heeft vertrouwen in kunnen van jongere • gezamenlijke interesse • niet te 'zwaar', ook lol kunnen hebben • geeft complimenten, benoemt wat je goed doet

Met de onderstaande citaten worden de eigenschappen en vaardigheden toegelicht. In het nu volgende citaat vertelt een jongere over zijn ervaringen met de begeleiding in de Rebound. Hij zegt dat hij erg tevreden is met de begeleiding die hij krijgt en dat er een klik is tussen hem en de rebound-docent. In het citaat zijn diverse punten terug te vinden uit tabel F.4, onder andere: dezelfde achtergrond; jong, niet oud; geïnteresseerd; kunnen inleven; heeft vertrouwen in kunnen van jongere; neemt de tijd, niet haastig; betrokken, en; meedenken, meehelpen, ondersteuning bieden:

Mijn coach en ik hebben dezelfde afkomst, dus dat zit wel mee. Ik merk ook wel als er iets is dan weet ze precies waar ik het over heb. Ze begrijpt me ook precies en is ook heel geïnteresseerd in je. Ze neemt ook echt de tijd voor je. Ze wil weten wat er gaande is met je. Met alles staat ze erg open voor je. Ook met andere problemen. Zelf loop ik ook bij justitie, daar heb ik ook problemen mee. Ik moet ook voorkomen. En dat bespreek je dan. Ze probeert je daarmee te helpen en neemt ook echt tijd voor je. Ze wil je echt helpen en dat merk je gewoon. Dat ervaar ik dan zelf ook weer als prettig. Het is niet iemand die denkt van jij bent nummertje 12, 'wat is jouw probleem?' en loopt dan weer weg. Ze denken er ook echt over na. Ze vragen ook tussendoor in de les van: hoe gaat het met je? En ze is dan wel ouder als mij, maar ze is niet dertig of in de veertig. Dus dat scheelt ook wel. Zij is ook degene, van...in het begin wisten ze nog niet zeker of ze me wel konden helpen, zij durfde het wel aan. Dus dat scheelt ook. Ze had ook vertrouwen in mij. Zelf kan ik ook heel goed met haar werken. [respondent 2; jongeren (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Een andere jongere, een meisje uit de coaching, bevestigt andere punten uit de hierboven weergegeven tabel. Deze jongere geeft aan het prettig te vinden dat haar coach, in tegenstelling tot andere hulpverleners uit het verleden, daadwerkelijk met haar aan de slag is gegaan en praktische hulp bood. Dat er naast de betrokkenheid en persoonlijke aandacht, daadwerkelijk actie werd ondernomen. Zo werd er in haar geval meteen aan het begin van het coachingstraject een bed geregeld, want het bleek dat zij al een jaar op de bank in een woonkamer sliep. Daarnaast bevestigt onderstaand citaat andere punten uit de bovenstaande tabel met waarderingen van jongeren. Namelijk: kan troosten, affectie tonen; persoonlijke benadering in plaats van zakelijke benadering en oplossingsgericht:

³⁷ De lijst is in willekeurige volgorde ontwikkeld en opgesteld aan de hand van de interviews met elf jongeren uit de Plusvoorziening.

Mijn coach doet me denken aan mijn oude schoolarts. Die schoolarts gaf me ook gewoon een knuffel als ik verdrietig was. Het was niet zo zakelijk. Die anderen van jeugdzorg, die mensen zitten daar met hun handen over elkaar, en 'vertel het maar'. Als je zo voor mij gaat zitten, dan lach ik je gewoon uit. Zo nep. Mijn coach helpt me ook echt, er zit vooruitgang in. Ze is persoonlijk. Aan mijn schulden wordt gewerkt, er gebeurt wat. Er zit beweging in. En bij die andere hulpverlening heeft er nooit beweging in gezeten. Niet stilstaan, niet achteruit, maar vooruit gaan. [respondent 10: jongere (v) uit de coaching – Radar]

Ook uit andere gesprekken met jongeren blijkt, dat jongeren naast een luisterend oor, behoefte hebben aan iemand die hen helpt met praktische bezigheden. De jongere uit het bovenstaand citaat zegt nadrukkelijk:

Er zit beweging in. [...] Niet stilstaan, niet achteruit, maar vooruit gaan.

Jongeren hebben vaak wel degelijk door wat er aan de hand is en waar ze aan moeten werken. Ze hebben iemand nodig die hen daar daadwerkelijk bij helpt en begeleidt. Een coach die het voortouw neemt in het regelen van financiële zaken, bureaucratische rompslomp, zorgverzekering regelen enzovoort. Door aandacht te besteden als coach aan deze praktische zaken, kan er veel stress en chaos bij een jongere wegvallen. Bovendien schep je hiermee een vertrouwensband. Dit punt wordt ondersteund door onderstaand citaat:

Ik had het gevoel dat het maatschappelijk werk niet veel voor me kon betekenen, in verband met school. Want die wilden alleen mijn problemen weten. Die wilden alleen praten en praten en praten. En dat helpt bij mij gewoon niet. Dit helpt gewoon veel beter. [respondent 10: jongere (v) uit de coaching – Radar]

Uit een ander voorbeeld van een meisje uit de coaching blijkt dat zij het enorm waardeert dat het gezellig was om samen met de coach af te spreken. Deze jongere voelt zich (h)erkend en dus veilig en stelt zich 'open' op doordat de coach hetzelfde soort 'type' mens is. Hierdoor ontstond er volgens haar al snel een vertrouwensband waardoor zij adviezen van de coach wilde accepteren en aannemen. Punten als; 'jong, niet oud' worden wederom bevestigd, en een punt als; niet 'te' zwaar, ook lol kunnen hebben komen naar voren in het volgende citaat:

Het eerste contact, dat vond ik wel grappig, want het klikte al wel gauw, en we zaten ook al wel veel te lachen enzo. En ja, ik voelde me gewoon wel echt op mijn plekje bij haar. [...] Haar doen en laten, dat spreekt mij heel erg aan. Ik heb ook geen zin om met een bekakt meisje om de tafel te gaan zitten. Bij haar is dat gewoon normaal. [...] Het is ook gewoon om met iemand te praten, die niet zoveel ouder is, en ook dat als je wat zegt, het voelt wel gewoon vertrouwd. En dat had ik wel nodig. [respondent 9: jongere (v) uit de coaching – Elker]

Bij de Rebound vertellen meerdere jongeren dat ze het met name waarderen dat als het even niet goed met ze gaat, de docenten dat meteen opmerken en ze vervolgens even met rust worden gelaten. Op die manier toont de docent begrip voor de situatie of problematiek van de jongere en tegelijkertijd heeft hij of zij het geduld om het niet ter sprake te brengen op een moment dat de jongere daar (nog) niet aan toe is. Hierdoor voelen de jongeren zich op hun gemak en weten ze dat als ze iets willen de docent voor hen klaar staat. Dit blijkt uit het volgende citaat:

Jongere: Gewoon het praten, ze hebben wel begrip voor je, snap je. Als het gewoon niet gaat, dan is dat goed, dan ga je gewoon even een kop thee drinken en dan komen ze zo wel bij je terug. Ze zien het meteen als het niet gaat. Dan proberen ze het schoolwerk wat te regelen, ook voor mij omdat ik niks had. Dus ja, dat gaat allemaal wel goed.

Interviewer: Nou mooi, dus ze luisteren wel goed naar je?

Jongere: Ja, en ze zijn begripvol.

Interviewer: Heb je nog meer dingen misschien die in je opkomen?

Jongere: Ze zijn in ieder geval te vertrouwen. Ze praten alleen met de andere docenten over je, verder niet.

[respondent 5: jongere (v) uit de Rebound – Stadskanaal]

In het bovenstaande citaat komen verschillende punten naar voren uit tabel F.4 namelijk: begripvol; kunnen inleven; geduldig; flexibel, en; open houding.

Een ander punt dat in de vorige citaten nog niet aan bod kwam, is dat jongeren het waarderen dat de coach op de hoogte is van wat er speelt, goed is voorbereid en dat de jongere in vervolgesprekken niet alles opnieuw hoeft te vertellen. Als de jongere het gevoel heeft dat de coach met hem of haar begaan is en onthoudt wat de jongere heeft verteld, voelt de jongere zich serieus genomen. Dit blijkt uit het volgende citaat:

De gesprekken gaan wel goed. Zo van, ze heeft van alles voorbereid en overal wel veel weet van. Dat is wel fijn dat ze alles weet. Dat ik ook niet alles hoeft te herhalen ofzo. Zeg maar, ze is er zo bij betrokken dat ze het wel weet waar ik het over heb als ik ergens over begin. [respondent 8: jongere (v) uit de coaching – MJD]

In het bovenstaande citaat zien we de volgende punten uit tabel F.4 terug: goed voorbereid, zoekt zaken uit; op de hoogte van wat er speelt, en; duidelijk, niet chaotisch.

Naast de doorgaans positieve verhalen over de begeleiding van de docenten en coaches, was er een jongere die aangaf niet tevreden te zijn met de begeleiding van de coach. Door te beschrijven waardoor het niet klikte tussen deze coach en de jongere, kunnen we vaststellen wat voor jongeren juist wel belangrijk is in een hulpverlener. Het coachingstraject werd in casu vroegtijdig afgebroken, omdat de klik tussen de coach en de jongere er niet was en er geen vooruitzicht was dat dit in de loop van het traject zou verbeteren. Deze jongere irriteerde zich aan de houding van de coach en kon de wijze van begeleiding niet meer waarderen. In het volgende citaat vertelt deze jongere waarom het niet klikte tussen haar en de coach:

Interviewer: Want hoe vond je bijvoorbeeld dat de coach tegen je deed? Hoe benaderde ze je?

Jongere: Ze was altijd heel positief en heel blij. En daar kan ik niet tegen.

Interviewer: Nee?

Jongere: Nee, daar kan ik helemaal niet tegen. Ik kan niet tegen mensen die altijd blij zijn en heel druk zijn.

En dat was zij. Ja.

Interviewer: Was het denk je daardoor ook dat het niet goed klikte?

Jongere: Ja, daardoor klikte het niet. Nee zeker. Met de psycholoog op school kan ik gewoon heel goed praten. Dat ging heel goed. Maar de coach was gewoon heel blij en heel druk, en dat is goed. Maar op een gegeven moment had ik zoiets...kwam ik er gewoon een beetje met hoofdpijn vandaan. Een beetje gefrustreerd van het is me allemaal wel een beetje te positief. En daar kan ik gewoon niet tegen.

[respondent 7: jongere (v) uit de coaching – Elker]

We moeten vaststellen dat het ontbreken van een klik tussen de hulpverlener en de jongere, bij meer geïnterviewde jongeren in het verleden is gebeurd. Zo vertelde een jongere in een interview dat zij in het verleden al veel te maken heeft gehad zoals met maatschappelijk werkers, medewerkers van jeugdzorg, psychologen en jongerenwerkers. Over de coaching van de Plusvoorziening is zij daarentegen erg positief en geeft zij aan dat deze begeleiding haar eindelijk vooruit heeft geholpen. Volgens haar kwam het door het volgende dat het niet klikte tussen haar en een psycholoog waar ze tot voor kort bij in behandeling was:

De vorige, een psycholoog, die had ik toen. Daar praatte ik wat mee, maar hij was zo oud. Hoe ik praat, hij snapte mij op de een of andere manier niet. Dus hij vroeg de hele tijd van: hoe bedoel je dit, hoe bedoel je dat? Op een gegeven moment moest je er eerst aan denken hoe ik het moest gaan zeggen, en dan ook nog een keer jezelf laten uiten, want ja, je wilt gewoon je verhaal kwijt. En dan kan je je verhaal niet kwijt. Want dan denk ik van: hoe moet ik dat gaan zeggen zodat hij het begrijpt? En ja, gewoon ook, toch wel, je vertrouwd voelen. Dat is denk ik wel het belangrijkste. [respondent 10: jongere (v) uit de coaching – Radar]

Uit het bovenstaande citaat blijkt dat het voor de jongere belangrijk is dat de coach zich goed kan inleven in de situatie van de jongere. Dat de coach daadwerkelijk snapt en begrijpt wat er in de jongere omgaat. Het is frustrerend om constant uit te moeten leggen wat hij of zij bedoelt, en het is dan ook

begrijpelijk dat als een jongere na een periode merkt dat er geen progressie in zit, de hulpverlening vroegtijdig wordt beëindigd.

Het volgende citaat impliceert dat het belangrijk voor jongeren is dat zij het gevoel hebben dat de coach zich kan inleven in de wereld van de jongere:

Jongere: Ik zag haar gewoon echt als een oudere zus. Gewoon echt hoe een zus kan zorgen. Eigenlijk hoe mijn eigen zus voor mij had moeten zorgen, zo zag ik haar.

Interviewer: En je wilde het ook wel van de coach aannemen?

Jongere: Ja ik vond het ook wel gewoon goed. En als ik echt problemen had dan belde ik haar. En als ze op dat moment niet kon dan belde ze mij wel terug. Dus op de momenten dat ik haar nodig had, dan was ze er ook. [...] Want ja, als ik een probleem had, dan wist zij gewoon wat ik voelde, ja, wat voor consequenties het had, en hoe we het konden gaan oplossen. Niet dat je bijvoorbeeld zegt van: ik voel me kut en dit en dat. Nee, ze ging er gewoon echt wel op in: 'Als je dit doet dan kan dit of dat gebeuren.' Dus dan ga je ook meer denken aan een oplossing. [...] Ze kon zich altijd wel inleven in wat ik bedoelde. En dat vond ik wel echt fijn. En hoe zij ook over bepaalde dingen dacht, van: 'Meid dat moet je gewoon echt niet doen.' Dat zei ze ook. En dat waardeerde ik echt.

[respondent 9: jongere (v) uit de coaching traject – Elker]

De jongere vertelt dat als ze haar coach nodig had, ze ook bereikbaar was en klaarstond om te helpen. De punten uit tabel F.4 die we uit het citaat kunnen destilleren zijn: kunnen inleven; goed bereikbaar (mail, telefonisch); oplossingsgericht, en; kan jongere corrigeren en/of ergens op wijzen. Nogmaals, dit laatste punt, 'kan een jongere corrigeren en/of ergens op wijzen', is alleen mogelijk als er een vertrouwensband is tussen de coach en de jongere, en dat een jongere voelt dat de coach hem of haar begrijpt (zie ook Schout *et al.*, 2010).

Met bovenstaande verhalen en citaten, zijn de meeste punten uit tabel F.4 die jongeren waarderen uit de begeleiding toegelicht. We kunnen concluderen dat jongeren behoefte hebben aan *een docent of coach die begrijpt wat er in de jongere omgaat, een luisterend oor biedt, een persoonlijke benadering heeft, meedenkt en ondersteunt, oplossingsgericht kan werken* en als laatste belangrijk punt ook daadwerkelijk *helpt bij praktische zaken en bureaucratische rompslomp*.

Naast het beschrijven van de punten die jongeren waarderen uit de begeleiding van de docent of coach van de Plusvoorziening, is er geprobeerd duidelijk te maken waar jongeren in zo'n plustraject behoefte aan hebben. De meeste jongeren geven wel toe dat ze behoefte hebben aan iemand als een docent of coach:

Jongere: Ze denken mee, ze luisteren naar je, ze werken met je mee, ze helpen je als je hulp nodig hebt, je kan eigenlijk met al je problemen bij ze komen.

Interviewer: En dat vind je ook wel fijn? Dat had je ook wel nodig?

Jongere: Ja, eerlijk gezegd wel.

(respondent 1: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad)

Het is voorstelbaar dat het voor een jongere uit de Rebound niet eenvoudig is om toe te geven dat je hulp nodig hebt bij je schoolwerk. Een aantal jongeren uit de Rebound geven aan niet echt behoefte te hebben aan extra begeleiding en hulp van een docent of coach. Ze zitten daar op de Rebound puur voor hun schoolwerk en wat er verder in hen omgaat 'daár redden ze zich wel mee'. Het is waarschijnlijk vanwege deze reden dat het voor jongeren uit de coaching minder moeilijk is om toe te geven dat ze behoefte hebben aan extra hulp en ondersteuning van een coach. Een coachingstraject is breder dan alleen ondersteuning bij het behalen van een startkwalificatie.

Tussenbalans

In tabel F.4 zijn de verschillende aspecten die jongeren waarderen uit de begeleiding samengevat en onderverdeeld in drie categorieën: attitude, werkwijze en eigenschappen.

Uit de verschillende citaten van de geïnterviewde jongeren wordt duidelijk dat de kracht in de begeleiding van coaches en docenten vooral ligt in het persoonlijke contact en een vertrouwensrelatie met de jongeren. Jongeren hebben belang bij een: persoonlijke; positieve; oplossingsgerichte; praktische;

sturende, en; motiverende benadering. Jongeren geven aan dat door de Rebound of het coachingtraject er gezamenlijk wordt gezocht naar oplossingen voor hun problematiek en dat ze gaan nadenken over wie ze zijn en wat ze willen in hun leven. Dit laatste aspect heeft een filosofische lading en heeft overeenkomsten met de filosofie van Taylor (1989; 2007). Taylor stelt dat *“weten wie ik ben, is een afgeleide van weten waar ik sta”* (Taylor, 2007, p. 69) en dat je identiteit wordt afgebakend door verbintenissen en identificaties die het kader bieden waarbinnen je van geval tot geval probeert te bepalen wat waardevol voor jou is en waar je je tegen verzet. Als mensen als het ware deze verbinding met dit kader uit het oog verliezen, raken ze gedesoriënteerd en zouden ze niet meer weten welke betekenis de dingen voor hen hebben. Taylor noemt dit ook wel een ‘identiteitscrisis’ en koppelt dit identiteitsvraagstuk aan een ‘zelf’. Wat je als mens bent als zelf, ofwel jouw identiteit, wordt grotendeels bepaald door de waarde die je hecht aan dingen en de verbondenheid met mensen. Taylor stelt dus dat als een mens zich niet verbonden voelt met de medemens, zijn of haar referentiekader uit het oog zal verliezen en dreigt in een ‘identiteitscrisis’ te belanden. Zouden we kunnen zeggen dat overbelaste jongeren ook in een soort van ‘identiteitscrisis’ zitten en opnieuw op zoek moeten naar hun referentiekader?

In de laatste paragraaf van deze appendix, zal er verder ingegaan worden op dat wat de jongeren gedurende het traject van de Plusvoorziening geleerd hebben.

F.5 GROEI IN FUNCTIONEREN VAN OVERBELASTE JONGEREN

In deze paragraaf wordt aandacht besteed aan: de leervorderingen van de jongeren gedurende de periode van het plustraject; of ze een traject van de Plusvoorziening aanraden aan andere jongeren, en; wat er met ze was gebeurd als ze niet hadden geparticipeerd in de Plusvoorziening. Deze paragraaf begint met een aspect dat in veel gesprekken met jongeren terugkwam, namelijk het aspect van de eigen verantwoordelijkheid van de jongere wil een Plusvoorziening een positief effect hebben.

Eigen verantwoordelijkheid van de jongere

In alle interviews die plaats hebben gevonden, hoewel in verschillende mate, komt het aspect van de eigen verantwoordelijkheid van de jongere naar voren. Met name de jongeren van de Rebound geven aan dat een traject als de Rebound, of een ander begeleidingsstraject, geen zin heeft als de jongere niet wil meewerken of niet bereid is om te veranderen. Ze geven aan dat ze het traject van de Plus puur voor zichzelf doen en zich niet willen laten afleiden door andere jongeren bij de Rebound. Dit wordt duidelijk in het volgende citaat:

Je moet het wel echt zelf willen. Je moet zelf open staan om te veranderen en dat soort dingen. Anders heeft het geen zin. En veel jongeren, eerlijk gezegd, die doen dat niet. Die doen en laten wat ze willen. Er zitten hier maar vier mensen in de klas, terwijl er wel achttien horen te zijn. [respondent 1: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Of een ander citaat:

Jongere: De Rebound helpt je wel en ondersteunt je, maar het moet natuurlijk wel bij jezelf wegkomen. Hoe je er zelf voor openstaat. Als je er niet voor openstaat kan de Rebound je ook niet helpen. [...] Je ouders kunnen wel zeggen hoe het moet, maar als je er niet open voor staat, dan heeft het helemaal geen zin. Je moet het zelf ook echt willen, het ligt aan jezelf. Je kan hier niet naartoe gaan met de intentie van: ik ga niks doen. Dan kan je beter thuis zitten. Je komt hier en je wilt hier echt wat leren, je wilt er iets van opsteken. Je wilt wel veranderen. Je moet ook wel openstaan voor verandering natuurlijk.

Interviewer: Hoe is dat bij jou dan?

Jongere: Het is ook wel voor mijzelf. Ik wil ook wel gewoon iets bereiken later natuurlijk, en dan moet je daar ook wel wat werk voor doen. Maar de manier waarop het hiervoor ging werkte het ook gewoon niet.

[respondent 2: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Uit het bovenstaande citaat blijkt dat jongeren inzien dat ze zelf de verantwoordelijkheid moeten nemen om te willen veranderen en adviezen van docenten of coaches moeten aannemen wil dit gebeuren. Veel jongeren benadrukken ook dat hun deelname aan het plustraject vrijwillig was en dat ze zelf de keuze hebben gemaakt om te gaan werken aan hun leven:

Jongere: Het ligt allemaal aan jezelf.

Interviewer: Dat is wel eerlijk om te zeggen dat het alleen aan jezelf ligt en niet aan anderen.

Jongere: Ja. Als je niet op komt dagen op school alle dagen, en je haalt het niet, dan ligt het aan jezelf. En niet aan een ander. Ik moet de verantwoordelijkheid dragen omdat ik hier wel voor mijzelf zit en niet voor 'jan met de korte achternaam'.

Interviewer: Wat vind je daarvan, als je er nu op terug kijkt?

Jongere: Daar verander je niks meer aan. Maar daar kan je van leren. Ik ben nog jong, wat maakt één jaar dan uit?

[respondent 4: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

De eigen verantwoordelijkheid kwam ook terug in één van de observaties op de Rebound in Stadskanaal. Daar was een docent in gesprek met een jongere over het feit dat iedereen zich moet focussen op zijn of haar eigen problematiek en zich niet moet laten leiden door acties of handelingen van medeleerlingen. Dit blijkt uit de volgende observatie-aantekening:

De docent spoort aan om weer aan het werk te gaan. Een leerling gaat hier niet op in. De docent: "Wat ben jij opstandig vandaag!". "Ja, ik ben met het verkeerde been uit bed gestapt vandaag", aldus de leerling. "Nou wat wil je doen dan?" De leerling antwoordt met: "Naar huis." Docent reageert door te vragen wat de leerling daar dan wil gaan doen. Leerling: "Slapen!". Docent: "Maar wat schiet je daar mee op dan?". "Ja dat is waar, dan haal ik weer niet m'n diploma." De leerling reageert door te gaan zitten en haar werk erbij te pakken.

Een andere leerling blijkt na de pauze zich niet meer te kunnen concentreren en besluit om weg te gaan. Andere leerlingen reageren hierop: "Mag ik ook weg? B. is ook weg!" De docent reageert door te zeggen: "Iedereen moet zich focussen op zijn eigen problematiek. Je zit hier puur voor jezelf! Dus focus je niet op de ander. Als een ander weggaat, dan is dat zijn keuze."

[observatie Rebound – Stadskanaal]

Jongeren uit de coachingtrajecten geven aan dat bij bereidheid tot begeleiding en verandering van hun kant, de coach eerder inzet zal tonen om de jongere te helpen:

Ik zet me er echt helemaal voor in. Dat ik ook mijn best doe om er een goed einde aan te breien zeg maar. Dus, als ik mijn best wil doen, dan doen zij ook hun best. Dat gaat een beetje samen. [respondent 8: jongere (v) uit de coaching – MJJD]

De jongere uit het voorgaande citaat beseft dat de motivatie van twee kanten moet komen – dat coach en jongere in die zin een zeker wederkerig effect op elkaar hebben.

Nu het aspect van de eigen verantwoordelijkheid is benadrukt en beschreven, zal er in de volgende sub-paragraaf verder ingegaan worden op dat wat de jongeren gedurende het plustraject naar hun idee hebben geleerd.

Leervorderingen gedurende het plustraject

Allereerst geven jongeren aan dat er meer structuur is gekomen in hun leven. De meeste jongeren hebben moeite met het 'normale' dag- en nachtritme – de Rebound en het coachingtraject zorgen ervoor dat de jongeren in een ritme van een bepaalde dagbesteding terechtkomen. Het vergt doorzettingsvermogen van een jongere om 's ochtends vroeg uit bed te komen om zo weer in een nieuw ritme te komen. Hier gaat veel tijd en inspanning in zitten, zowel van de jongere als van de docenten en coaches. De meeste jongeren geven in de gesprekken aan dat dit op tijd opstaan nog niet helemaal goed gaat, maar dat het al wel verbeterd is ten opzichte van de periode voor de Rebound of het coachingtraject. In het volgende citaat wordt dit duidelijk gemaakt:

De Rebound is sowieso goed voor mij. Ik ga nu weer naar school en ik zit nu weer in een ritme, ik ben bezig met iets. [...] Weet je, ik zie het, nu ik met school bezig ben, dan vind ik dat ik meer verantwoordelijkheid draag omdat het beter is dan niks doen. Dus, dat ik bezig ben met mijn toekomst, en niet de hele dag op straat hang. [respondent 3: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Een andere jongere van de Rebound geeft ook aan dat de Rebound hem structuur heeft gegeven en heeft laten inzien dat je moet leven naar bepaalde doelen. Hij zegt hierover het volgende:

Ze hebben me eigenlijk een beetje geleerd om meer structuur te hebben, dat school en blowen niet samen gaan, en dat je gewoon moet gaan voor wat je wilt. En dat je doelen moet opstellen. [respondent 1: jongere (m) van de Rebound Groningen – stad]

Om een ander voorbeeld te geven:

Met mijn opleiding zelf gaat het niet goed. Ik heb een achterstand, dat is gewoon niet te geloven. Die is zo drastisch groot, dat is niet normaal. Maar goed, mijn houding is wel verbeterd en daar kijk ik dan ook wel naar. Mijn houding en mijn gedrag zijn wel heel veel verbeterd. En dat heb ik zelf ook wel onder ogen gezien, ik zie ook echt wel de problemen en dat ik die moet aanpakken. [respondent 2: jongere (m) van de Rebound Groningen – stad]

In het bovenstaande citaat wordt duidelijk dat het schoolwerk van deze jongere niet echt verbeterd is gedurende de periode in de Rebound, maar dat het met name zijn gedrag en houding is waar een positieve verandering zich heeft voorgedaan. Ook bij jongeren uit de coaching is het met name het gedrag en de houding van de jongere waar verandering in heeft plaatsgevonden. Dit blijkt ook uit het volgende gesprek tussen een jongere en zijn coach. De coach geeft aan dat deze jongere erg veel heeft geleerd gedurende het coachingtraject:

Jongere: Hiervoor was ik asociaal, daar is geen ander woord voor mogelijk. En nu ben ik normaal, voor mijn doen. Ik gedraag me goed.

Coach: Ja, dat gaat steeds beter, absoluut. Hé, en dat je zelf ook zegt van: soms vind ik het lastig om uit mijn woorden te komen.

Jongere: Dat heb ik altijd.

Coach: Ja, en te wiebelen. Ik weet nog wel een gesprek op school dat jij achterstevoren op een stoel zat. Dus ja, dat werkte niet echt. En mensen kregen daardoor ook een verkeerde indruk. Van: hij wil dus niks. En dat is eigenlijk helemaal niet aan de orde. Kees (gefingerde naam) heeft gewoon niet geleerd hoe je je dan opstelt. Hij staat er toch best wel alleen voor.

Jongere: Ja, en soms verveel ik me gewoon te pletter.

Coach: Ja oké, dat klopt. Maar goed, daar zit gewoon wel een groot stuk vooruitgang. En ook wel qua verzorging. Dat gaat steeds beter. Je ziet er beter uit dan eerst.

Jongere: Ja, en ik eet meer.

Coach: Ja, je eet meer, gezonder, je bent met je tanden bezig...

Jongere: Dat kon ook niet anders...

Coach: Nee oké, maar dat heb je een tijd voor je uitgeschoven. Maar doordat financiën beter zijn, krijgen zulke dingen nu een kans.

[Gesprek tussen respondent 6 (m) van de coaching en zijn coach – MJD, zie E.I respondent 10]

Uit bovenstaand fragment, blijkt dat indien aspecten als huisvesting, persoonlijke verzorging en financiën redelijk op orde en stabiel zijn, er weer ruimte komt om concrete stappen te kunnen maken naar het behalen van een startkwalificatie. Ook uit andere gesprekken met jongeren blijkt dat als de rust en de structuur (deels) is teruggekeerd, jongeren meer ruimte in hun hoofd hebben om zich in te zetten voor school, en na te denken over het behalen van een startkwalificatie. Het gezegde *'is het een chaos in je huis dan is het een chaos in je hoofd'* is hierop van toepassing.

Andere jongeren geven ook aan veel geleerd te hebben gedurende het coachingtraject. Zo vertelt een jongere over de verantwoordelijkheden die zij thuis altijd al droeg en hoe ze daar gedurende het coachingtraject op een goede manier mee heeft leren omgaan:

Jongere: Doordat ik altijd al wel zorgde voor mijn moeder heb ik wel geleerd om de verantwoordelijkheid over jezelf te nemen. Alleen ja, qua school enzo, dan heb ik toch wel geleerd van: je moet toch wel aanwezig zijn. En presteren is ook wel gewoon belangrijk. En dat heeft ze me wel gewoon echt gezegd van dat je aanwezig bent, en goed gaat presteren. En als het niet wil, dat ze me wel ging motiveren om te gaan.

Interviewer: Dus je had in zekere zin al wel veel verantwoordelijkheid omdat je voor iemand anders moest zorgen, maar uiteindelijk moest je ook verantwoordelijkheid nemen over je eigen leven om dat weer op de rails te krijgen.

Jongere: Ja, het was niet makkelijk iemand zijn zorgen van je af te schuiven. En dan echt voor jezelf gaan leven. Daar heb ik nu ook wel een beetje moeite mee. Van ja, dan hoor ik mijn moeder aan de telefoon, en dan wil ik gewoon al haar problemen in mijn handen nemen, en dan voor haar gaan oplossen. Mijn coach heeft me laten zien van: ik mag er ook wezen, en ik ben het ook gewoon waard naar mijzelf te kijken in plaats van eerst naar een ander. Dus, ja, met verschillende soorten dingen, door verhalen, heb ik toch wel ingezien dat het toch wel belangrijk is. [...] Ik heb wel geleerd om veel eerder 'nee' tegen mensen te zeggen. Dat als mensen wat dingen aan mij vroegen, dat ik eerst geen 'nee' kon zeggen. En ja, of gewoon, meer aan mijzelf denken. Dat is toch ook wel een belangrijk iets.

[respondent 9: jongere (v) uit de coaching – Elker]

Uit het bovenstaande citaat blijkt dat deze jongere geleerd heeft meer haar eigen leven te leiden, en de zorg die zij droeg voor haar moeder (meer) los te laten. De coach heeft de jongere hierin gestimuleerd door haar op het hart te drukken dat ze er mag wezen en dat ze het waard is om meer naar zichzelf te kijken in plaats van altijd eerst naar een ander. Voor deze jongere is er een stuk zorg en stress weggevallen, waardoor de jongere nu meer tijd en energie in haar studie kan steken.

In gesprekken met jongeren blijkt dat met name meisjes uit het coachingstraject, meer zelfvertrouwen en eigen waarde hebben ontwikkeld gedurende het coachingstraject. Net als uit bovenstaand citaat waarbij de jongere leerde om meer naar haarzelf te kijken, vertelt een andere jongere in onderstaand citaat dat doordat ze meer zelfvertrouwen heeft gekregen beter kan functioneren op school. Daarnaast vertelt ze dat ze door haar bijbaantje (hulp in de huishouding bij senioren) ervaart hoe het is om waardering en dankbaarheid te krijgen van mensen:

Ik heb zeker meer zelfvertrouwen nu, en mijn school gaat steeds beter. Ik verslaap me steeds minder, zelfs nu ik werk heb [ze helpt in de huishouding bij senioren]. Dat helpt me ook, ik krijgt veel dankbaarheid van mensen en ik krijg er veel voldoening van. Ze waarderen wat je doet. [respondent 11: jongere (v) uit de coaching – Radar]

Als ik niet mee had gedaan met de Plusvoorziening, dan...?

In deze laatste subparagraaf, zal beschreven worden of jongeren de Plusvoorziening ten eerste zouden aanraden aan andere jongeren en ten tweede of ze enig idee hebben wat er met hen zou zijn gebeurd als ze niet mee hadden gedaan aan de Plusvoorziening.

Over het algemeen geven jongeren aan dat een traject van de Plusvoorziening ook voor andere jongeren zinvol zou zijn. Aan de andere kant zijn de jongeren van mening dat verplichte deelname aan het traject niet automatisch leidt tot bereidheid tot luisteren en veranderen. Om dit te illustreren is het volgende citaat opgenomen:

Ik zou het wel aanraden, alleen ik weet niet zeker of andere mensen het wel zouden willen. Snap je? Je moet het wel echt zelf willen. Je moet zelf open staan om te veranderen en dat soort dingen. Anders heeft het geen zin. En veel jongeren, eerlijk gezegd, die doen dat niet. Die doen en laten wat ze willen. [respondent 1: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

De jongere geeft aan dat indien er motivatie is om mee te werken en zich in te zetten om het rebound- of coachingstraject goed af te ronden, het een effectief traject kan zijn.

Naast de vraag of de jongeren het traject van de Plusvoorziening een aanrader vinden voor andere jongeren, is ze ook de vraag gesteld wat er volgens hen gebeurd was als ze besloten hadden om niet deel te nemen aan de Plusvoorziening. Hadden ze dan nog steeds thuisgezeten, waren ze dan gestopt met school, of zouden ze meer schulden hebben gehad? Of zouden ze juist meer geld hebben gehad omdat

ze waren gaan werken, en zou het ze ook zonder hulp van de Plusvoorziening gelukt zijn om een startkwalificatie te behalen?

Over het algemeen kan er geconcludeerd worden dat jongeren inzien dat als ze niet mee hadden gedaan met de Plusvoorziening het zeker niet beter met ze zou zijn gegaan:

Als ik niet mee had gedaan aan dit traject dan had ik nog dieper in een dal gezeten. Dan was het van kwaad tot erger geworden denk ik. [respondent 2: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Zo geven veel jongeren aan dat als ze niet mee hadden gedaan aan de Plusvoorziening ze waarschijnlijk nog steeds thuis hadden gezeten, en nog meer problemen hadden gekregen op school:

Als ik niet had mee gedaan, dan had ik nog steeds zo rondgelopen en was ik niet naar school gegaan. En ik weet niet of ik het zelf had kunnen doen. [respondent 9: jongere (v) uit de coaching – Elker]

Het bovenstaande wordt nogmaals bevestigd door de reactie van een andere jongere:

Als ik niet naar Rebound was gegaan, dan zat ik nog thuis. Ja, dat denk ik wel. Dan was ik wel blijven werken, maar de kans op een diploma was dan klein. [respondent 1: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

Het is duidelijk dat jongeren denken dat de kans dat ze een diploma zouden halen kleiner was geworden zonder de Plusvoorziening. Een ander aspect dat in het bovenstaande citaat naar voren wordt gehaald is de rol van werken in het geheel. Een aantal jongeren geeft namelijk aan dat in de periode dat ze thuis zaten en niet naar school gingen, ze met name druk waren met werken en geld verdienen. Jongeren beseffen dat het belangrijk is om geld te verdienen en in de periode dat ze niet naar school gingen waren veel jongeren dan ook druk met hun bijbaantje. Zo vertelt een jongen, een beetje geërgerd, dat als hij niet mee had gedaan met de Rebound, weliswaar niet in een ritme had gezeten, maar juist wel meer geld had gehad en minder schulden omdat hij dan veel meer tijd had gehad om te kunnen werken:

Interviewer: Dus je zegt van door de Rebound is het niet verbeterd maar ook niet verslechterd...?

Jongere: Ja. Want als ik niet naar de Rebound was gegaan dan was ik alsnog volgend jaar naar een andere opleiding gegaan, alleen dan zat ik nu compleet niet in een ritme.

Interviewer: En denk je dat je dan ook meer schulden had gehad of iets anders?

Jongere: Nee hoor. Dan had ik juist minder schulden gehad, want dan had ik veel meer kunnen werken! [respondent 4: jongere (m) uit de Rebound Groningen – stad]

De jongere uit het bovenstaande citaat geeft expliciet aan dat hij toch wel weer naar school was gegaan. In tegenstelling tot andere jongeren, is de jongere zich minder bewust van het belang van een diploma. Deze jongere, die de jongste was, namelijk 16 jaar oud, heeft meer oog voor de effecten op de korte termijn (meer geld om leuke dingen van te kopen) dan het effect op de lange termijn (door een diploma meer kans op beter werk).

Er zijn ook andere geluiden. Een jongere gaf aan juist minder schulden te hebben door het coachingstraject:

Interviewer: Stel nou dat je niet mee had gedaan en de begeleiding niet had gehad. Wat denk je dat er dan gebeurd was? Had je dan nog in Leek gewoond?

Jongere: Ja, dan had ik nog in Leek gewoond, met heel veel schulden. Drie keer zoveel als dat ik nu heb denk ik. [...] Ik had nooit zin in betalen.

Coach: Je was een beetje je kop in het zand aan het steken daar.

Jongere: Ja, van: laat maar lekker gaan. Ik doe mijn eigen ding.

[respondent 6: jongere (m) uit de coaching – MJD]

Hiermee wordt duidelijk dat als jongeren te lang in een situatie zitten die niet goed voor hun is (bijvoorbeeld onstabiele thuissituatie, veel geld lenen en een ongezonde leefstijl hanteren), dan kan het

in een korte tijd flink uit de hand lopen. In het geval van deze jongere is de achterstand beperkt gebleven doordat hij niet bij zijn moeder bleef ‘hangen’ maar zelfstanding ging wonen met professionele begeleiding, zoals van Kamer met Kansen.

F.6 SLOTSOM

Over het algemeen kunnen we stellen dat de geïnterviewde jongeren blij zijn dat ze aan het traject van de Plusvoorziening zijn begonnen, omdat de meeste jongeren aangeven dat het anders niet veel beter met ze was gegaan. Jongeren hadden nog steeds thuis gezeten, niet naar school gegaan, veel geld uitgegeven aan verslavingen, en niet in een bepaalde structuur gezeten. Positieve resultaten die ook doorschemeren in de volgende twee tabellen – in totaal 19 jongeren die aan een plustraject deelnemen is gevraagd om aan de hand van een meetschaal (van 1-10; een laag cijfer impliceert dat de jongere van mening is dat de leefsituatie slecht is en de kans op het behalen van een diploma gering) aan te geven in hoeverre de kwaliteit van de leefsituatie en de kans op het behalen van een startkwalificatie tijdens het plustraject is toe- of afgenomen, of gelijk is gebleven.

Tabel F.5 Meetschaal: kwaliteit van leefsituatie volgens de plusjongeren

Respondenten	Vooraf	Heden	Toename of afname	Toelichting van jongere
Jongere 1	1	5	+4	Omdat het gewoon eerst echt kut was. Nu een 5 omdat ik nog steeds niet een eigen huis heb. En dat moet nog steeds gebeuren, en dat gebeurt ook wel, maar ik heb al wel een bed!
Jongere 2	5	8	+3	
Jongere 3	6	8	+2	Het is gewoon beter geworden.
Jongere 4	6	4	-2	
Jongere 5	4,5	7,5	+3	
Jongere 6	6	9	+3	
Jongere 7	8	8	-	
Jongere 8	5	6	+1	Ik ben minder druk.
Jongere 9	5	8	+3	Ik denk nu eerder na voor ik iets doe.
Jongere 10	6	8	+2	Ik kan nu al beter met dingen en met discussies omgaan.
Jongere 11	7	9	+2	Mijn dagritme is anders geworden. Ik heb meer structuur.
Jongere 12	5	7	+2	Ik hoef niet zoveel te werken en kan dingen doen die ik graag wil doen.
Jongere 13	6	6	-	Is hetzelfde gebleven omdat ik er [Rebound] net op zit.
Jongere 14	7	7	-	Is hetzelfde gebleven.
Jongere 15	7	7	-	
Jongere 16	8	8	-	

Jongere 17	4	8	+4	Ik bleef vaak in mijn bed liggen, of ik ging wel naar school toe, maar daar deed ik niks. Dus ik denk dat het wel een 4 was. Maar nu na, het coachingprogramma, ik ben weer aan het werk, en ik ga weer naar school, en de relatie met mijn moeder is beter. Misschien dat ik het zelf heb gedaan maar ik denk wel dat daar een deel door het coachingprogramma komt. Ja, ik heb nu gewoon dingen gedaan en die wilde ik heel graag doen, en omdat je nu steeds vaker naar school gaat voel je je ook gewoon beter. Dus dat geef ik zeker wel een 8.
Jongere 18	4	9	+5	Het cijfer dat ik vooraf zou geven, dat is toch wel een 4. Want ik zat toch best wel in een diepe punt waar ik niet uit kon komen en de motivatie niet voor had. En daarna... een 9. Niet alle dingen zijn gelukt, maar toch wel de meeste dingen. En school gaat nu ook gewoon beter. Ja, ik woon op mijzelf, dat was toch wel echt een opgave.
Jongere 19	4	8	+4	Ik durf mezelf meer te uiten naar mijn vriend toe en mijn familie. Ik laat mij ook minder leiden door mijn vriend. En ik ben nu bij een diëtiste in verband met mijn eetpatroon, en nu eet ik helemaal geen suikers meer.
Gemiddelde	5,5	7,4	+1,9	

Tabel F.6 Meetschaal: kans op behalen startkwalificatie volgens de plusjongeren

Respondenten	Vooraf	Heden	Toename of afname	Toelichting
Jongere 1	1	5	+4	Of ik war er niet of ik was te laat, en dan was het eigenlijk een beetje onzin dat ik er was. Maar ik wil het toch altijd nog proberen, maar ik kon het gewoon zelf niet. Het ging gewoon echt kut. En als ik er dan was dan had ik de eerste twee uren een gesprek met Tim [gefingeerde naam] omdat ik helemaal overstuur was. En nu is het wel iets beter gegaan, maar ik heb nog steeds niet echt het gevoel dat ik het kan halen. Maar als de vakantie dan straks voorbij is... dat het dan naar een 10 gaat.
Jongere 2	4	5	+1	Ik zit op de Rebound omdat ik naar school moet. Ik schiet er verder niks mee op, want volgend jaar moet ik opnieuw op hetzelfde niveau beginnen.
Jongere 3	6	7	+1	Ik moet goed mijn best doen.
Jongere 4	3	7	+4	Ja, ik ga volgend jaar een opleiding doen.
Jongere 5	4	7	+3	Hmm... door de Rebound? Nou, dat ligt eerder aan jezelf natuurlijk. De Rebound helpt je wel en ondersteunt je, maar het moet natuurlijk wel bij jezelf weggkomen. Hoe je er zelf voor openstaat. Als je er niet voor openstaat kan de Rebound je ook niet helpen.
Jongere 6	6	8	+2	

Jongere 7	0	6	+6	
Jongere 8	5	6	+1	Ik kan me nu beter concentreren.
Jongere 9	4	8	+4	Goeie leraren hebben mij getraind om door te zetten.
Jongere 10	7	9	+2	Omdat ik nu beter met dingen om ga, gaat het ook beter.
Jongere 11	(?)	9	(?)	Ze doen hun best voor mij, zodat ik mijn diploma haal.
Jongere 12	6	9	+3	Ik weet nu wel wat ik wil en maak mijn school af.
Jongere 13	0	5	+5	Omdat ik wil gaan werken.
Jongere 14	8	9	+1	Er wordt voor gezorgd dat ik terug naar mijn school mag.
Jongere 15	7	7	-	
Jongere 16	10	4	-6	
Jongere 17	6	9	+3	Ik denk dat ik niet school verlaten had. Ik denk dat ik wel gewoon de cijfers had gehaald om net over te gaan dus ik denk dat ik een 6je geef. Want 5,5 en 6jes had ik wel, sommige vakken wel een 4, maar ik had wel cijfers om een diploma te halen. Maar niet zo van: ik haal het met 8en en 9ens. En nu weet ik gewoon zeker dat ik mijn diploma haal, gewoon echt zeker, dus ik geef het nu een 9.
Jongere 18	4	8	+4	In het begin was het gewoon echt slecht, cijfers, dat waren hele slechte cijfers, ik denk dat ik dan ook voor een 4 ga. En hoe ik er nu voor sta? Ik zie nu gewoon alles als een uitdaging die ik wel ook gewoon goed zie komen, van: kom maar op, ik kan het wel! Ja. Nu vind ik toch wel dat ik een 8 ervoor schrijf.
Jongere 19	3	8	+5	Ik heb nu veel meer zelfvertrouwen door de coaching, ik verslaap me niet meer. En ik zie meer het belang in van een diploma.
Gemiddelde	4,7	7,5	+2,5	

Uit bovenstaande tabellen blijkt dat de jongeren gemiddeld een 5,5 geven voor hun leefsituatie voorafgaand aan participatie in een plustraject, en dat deze score nu ze aan een traject deelnemen (of deel hebben genomen) gemiddeld een 7,4 is. Voor de kans op het behalen van een startkwalificatie geven de jongeren voorafgaand aan het traject eerst gemiddeld een 4,7, en nu het traject loopt gemiddeld een 7,2. Hieruit is op te merken dat zowel voor de meetschaal *leefsituatie*, als ook voor de meetschaal *kans op het behalen van een startkwalificatie*, een toename is te zien. Deze toename is voor de meetschaal *leefsituatie* gemiddeld +1,9. Voor de meetschaal *kans op het behalen van een startkwalificatie* is deze toename nog iets hoger, namelijk +2,5. Op basis van de bovenstaande gegevens kunnen we concluderen dat de Plusvoorziening een positief effect heeft gehad op hoe de jongeren hun leefsituatie ervaren, als ook de kans die zij zichzelf toedichten om een startkwalificatie te behalen nu ze deelnemen (of deel hebben genomen) aan een plustraject.

Deze appendix wordt afgesloten met een citaat van een jongere waaruit het nut van de Plusvoorziening duidelijk naar voren komt:

Want als dit er niet was, moest ik mijn hele opleiding overnieuw doen. En ja, de motivatie om de hele opleiding over te doen, dát was ook nog maar de vraag. Dus ja, dit project heeft me wel echt geholpen.
[respondent 9: jongere (v) uit de coachingtraject – Elker]

Appendix G

Bevindingen onderzoek VSV-projecten

In deze appendix worden de resultaten van het onderzoek naar de Groningse VSV-projecten door Jeanet Knapper en Marjolein Westenberg (ondertussen afgestudeerd aan de opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening van de Hanzehogeschool Groningen) weergegeven. De resultaten worden per project behandeld. Iedere paragraaf zal beginnen met een projectomschrijving, waarna de bevindingen uit het onderzoek zullen volgen. Dan volgen de belangrijkste tussentijdse conclusies. Iedere paragraaf wordt afgesloten met de verbeterpunten die aangedragen zijn door de respondenten. Allereerst wordt kort ingegaan op de onderzoeksprocedure.

G.1 ONDERZOEKSPROCEDURE EN RESPONDENTEN

Er is voor gekozen om zowel deelnemers als uitvoerders van de projecten te interviewen. Geleidelijk aan kwamen de onderzoekers erachter dat het voor verscheidene projecten vrijwel onmogelijk was de mening van leerlingen mee te nemen. Redenen hiervan waren onder andere de te korte looptijd van een project en onwetendheid bij leerlingen dat zij deelnamen aan een VSV-project (omdat het om preventieve initiatieven ging die niet onder de VSV-vlag aan hen werden gepresenteerd). Bij twee van de projecten is een groepsinterview met leerlingen uitgevoerd, waarbij respectievelijk ongeveer vijf tot tien leerlingen betrokken waren. Van elk project is het wel gelukt minimaal één uitvoerder of coördinator te interviewen. In totaal zijn 16 semigestructureerde diepte-interviews aan de hand van een topiclijst afgenomen, waarin totaal 43 respondenten (zowel medewerkers, coördinatoren en leerlingen) hebben geparticipeerd. Interviews duurden minimaal 15 tot maximaal 105 minuten, de gemiddelde duur van de interviews is 53 minuten.

Tabel G.1 Overzicht respondenten

Project	Functie	Aantal (N=43)	Duur	Bijzonderheden
Talentenmap	Projectuitvoerder	1	80 minuten	De contactpersonen van de Talentenmap en Loeks zijn gezamenlijk geïnterviewd
Loeks	Projectuitvoerder	1	80 minuten	
VMBO Carrousel	Projectuitvoerder en coördinator	2	50 minuten	
Brugfunctionaris	Projectuitvoerders	3	105 minuten	Het interview begint met één brugfunctionaris, maar gedurende het gesprek schuiven de andere twee brugfunctionarissen ook aan
Brugfunctionaris	Leerlingen	4	20 minuten	
Decaan+	Projectuitvoerder	1	40 minuten	
De niveau opstroomcoach	Coördinator	1	40 minuten	
De niveau opstroomcoach	Leerlingen	5		
Zorgadviesteam	Coördinator	1	60 minuten	
Doorstroomgroepen in	Coördinator	1	70 minuten	De opvolger van de

MBO				coördinator was aanwezig bij het interview, maar nam hier niet aan deel
Doorstroomgroepen in het MBO	Projectuitvoerders en docenten	2	30 minuten	
Doorstroomgroepen in MBO	Leerlingen	10	60 minuten	Het interview is afgenomen in groepsverband
Groninger Loopbaan Academie	Projectuitvoerders	2	35 minuten	
VSV Theater	Regisseur	1	60 minuten	
Martinigilde	Coördinator	1	70 minuten	
Martinigilde	Projectuitvoerder	1	15 minuten	
Martinigilde	Leerlingen	5	30 minuten	Het interview is afgenomen in groepsverband
Sportieve aanval op de uitval	Coördinator	1	55 minuten	

G.2 MAATREGEL A: KWALITEITSIMPLUS LOOPBAANORIENTATIE EN -BEGELEIDING

De Talentenmap, VMBO Carrousel en Loeks vormen samen de projecten die vallen onder loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB). Het is voor een school echter duur en arbeidsintensief om alle drie de projecten aan te bieden. Scholen schrikken daar vaak voor terug en kiezen voor slechts één project, of uiterlijk twee. Dit heeft met name te maken met de keuzes die de school maakt, want waar wil een school zich tijdens LOB op richten, wat is het budget van de school en hoeveel tijd wil de school investeren?

Het geld van VSV was bedoeld om te achterhalen of de Talentenmap, Loeks en de Carrousel wellicht gekoppeld konden worden en als één product worden gepresenteerd. Dit bleek echter lastig, omdat de drie projecten verschillende doelstellingen hebben. Daarbij zouden Loeks en de Carrousel een grote vraag niet aan kunnen. Het voordeel van de overleggen die er gevoerd zijn tussen de drie projecten is wel dat de projecten elkaar beter hebben leren kennen. Daardoor kunnen ze aan hun 'eigen' scholen laten weten wat er allemaal mogelijk is qua LOB.

Talentenmap

Projectomschrijving

De Talentenmap is ingeweven in de lesstof, specifiek in de LOB. De Talentenmap is vooral gericht op de leerling zelf en daarnaast voor een deel op de opleidingen en beroepen. Sommige scholen bieden de Talentenmap tijdens de mentoruren aan, andere scholen werken in projectvorm aan de Talentenmap. Er zijn twee verschillende Talentenmappen: één voor de onderbouw van het VMBO (klas twee en in enkele gevallen klas één) en één voor de bovenbouw van het VMBO (klas drie en vier). Door de Talentenmap leren de leerlingen zichzelf beter kennen en kunnen daardoor betere keuzes voor een MBO-opleiding maken, aldus de respondent waarmee in het kader van de Talentenmap is gesproken.

Bevindingen

Er zijn ongeveer 1650 leerlingen van verschillende VMBO-scholen die werken met de map voor de onderbouw en zo'n 1300 leerlingen van verschillende VMBO-scholen die de map voor de bovenbouw gebruiken. De Talentenmap voor de onderbouw begint eigenlijk als een soort vriendenboekje. De leerlingen moeten in de map iets over zichzelf vertellen, het maakt in essentie weinig uit wat het

onderwerp is. Het idee hierachter is dat ze moeten weten wie ze zelf zijn, om te kunnen weten welke opleiding bij hen past. Dat kan uiteindelijk bijdragen aan het voorkomen van voortijdig schoolverlaten. In de Talentenmap worden verschillende testjes gemaakt. Aan de hand van de uitslag kunnen de leerlingen zien wat er over hen gezegd wordt en of dat klopt. Leerlingen krijgen hierdoor meer inzicht in zichzelf en kunnen daardoor betere keuzes maken voor de toekomst, aldus de respondent. De leerlingen leren door de testjes ook communiceren over wie ze zijn. Het kwaliteitspel is eveneens een onderdeel van de Talentenmap voor de onderbouw. Door middel van het spel kunnen leerlingen ontdekken waar hun kwaliteiten liggen. Uiteindelijk wordt er in de map ook aandacht besteed aan beroepen. De leerlingen gaan nadenken over wat ze belangrijk vinden in het werkveld en moeten uiteindelijk een keuze voor een richting gaan maken. Er wordt dan gekeken naar de uitkomsten van de testen, om duidelijk te krijgen of de keuze van de leerlingen past bij deze uitkomsten. Ten slotte wordt er een portfoliogesprek gevoerd.

De vormgeving van de Talentenmap is volgens de respondent prettig en sluit goed aan bij de belevingswereld van de leerlingen. De Talentenmap voor de leerlingen van de bovenbouw heeft een soortgelijke opzet als de map voor de onderbouw. Zo is in deze map een kennismakingsspel opgenomen. Door middel van dat spel worden vragen gesteld, waardoor de leerling zichzelf beter leert kennen. De map is belangrijk voor de leerlingen van de bovenbouw, omdat er aandacht in besteed wordt aan vervolgopleidingen. Zo moeten de leerlingen bijvoorbeeld de onderwijsbeurs bezoeken en worden die bezoeken voorbereid aan de hand van de Talentenmap. Het is van belang dat deze bezoeken goed voorbereid worden, want leerlingen kunnen onzeker worden als ze niet weten waar ze precies heen gaan en waar ze aan toe zijn. In een dergelijke gemoedstoestand zouden de leerlingen weinig aan het bezoek hebben. Daarnaast zijn er intakeformulieren voor vervolgopleiding opgenomen in de map. Alle intakeformulieren zijn samengevoegd tot één formulier, waardoor de leerlingen kunnen oefenen met het invullen van een intakeformulier. Als ze uiteindelijk een keuze hebben gemaakt voor een vervolgopleiding en zich daar willen aanmelden, komen ze geen onduidelijkheden meer tegen in het intakeformulier. In de map voor de bovenbouw staat een spel, dat de leerlingen in de vierde klas zullen spelen. Door middel van dat spel wordt duidelijk gemaakt dat een goede voorbereiding op het maken van een keuze voor een vervolgopleiding belangrijk is om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan.

Door middel van de Talentenmap worden de leerlingen klaargestoomd om een goede keuze te kunnen maken voor een vervolgopleiding. 'Praten met' staat centraal. Dit betreft zowel het praten met docenten als het praten met medeleerlingen. Leerlingen vinden het vaak moeilijk om over zichzelf te praten en door middel van de Talentenmap worden de leerlingen op een leuke en speelse manier gestimuleerd om toch over zichzelf te praten.

De Talentenmap voor de onderbouw loopt nu ongeveer vijf jaar. Volgens de respondent loopt het "erg goed" en vinden zowel leerlingen als docenten het leuk om met de Talentenmap te werken. Bij de bovenbouw zijn de ervaringen wisselend. Bij leerlingen die de richting Dienstverlening hebben gekozen, gaat het wel goed. Vooral de leerlingen die technische vakken volgen, hebben moeite met de map. Volgens de respondent komt dit voort uit het feit dat de meeste technieklerlingen het moeilijk vinden om over zichzelf te praten, wellicht nog meer dan de gemiddelde leerling. De respondent is van mening dat deze (voornamelijk) jongens gestimuleerd moeten worden door middel van competitieve spelletjes. Wellicht zal daar nog aandacht voor komen. Daarnaast is de ervaring dat er meer informatie over de vervolgopleidingen in de Talentenmap moet komen.

Leerlingen zijn zich niet bewust van het feit dat ze meedoen aan een project van VSV. Daarbij draaide het project al geruime tijd voordat het onderdeel werd van VSV. Door het geld van VSV is de mogelijkheid geboden om de Talentenmap meer te ontwikkelen.

Verbeterpunten zijn met name het meer aansluiten bij de jongens van de richting techniek. Zij moeten ook geprikkeld worden door de Talentenmap. Daarnaast is er nog geen handleiding voor de bovenbouw ontwikkeld, wat nog wel moet gebeuren. Doordat de Talentenmap een preventief project betreft en een grote groep leerlingen bedient, is het niet mogelijk om te zeggen hoeveel leerlingen er dankzij dit project binnenboord blijven.

Uit de informatie van de respondent blijkt dat het vooral van belang is dat leerlingen een goede mentor hebben, die met plezier aan LOB werkt. De methode van LOB maakt dan eigenlijk niet uit volgens de respondent. Toegevoegd wordt dat de Talentenmap niet per definitie beter zal zijn dan een andere manier van LOB. Het belangrijkste is dat leerlingen voorbereid worden op het maken van een keuze voor een vervolgopleiding. Dit staat en valt met een mentor die ook gedreven is om daar aandacht aan te besteden.

Tussentijdse conclusies

In de Talentenmap wordt aandacht besteed aan wie de leerling nu eigenlijk is. Door activiteiten krijgen leerlingen meer inzicht in zichzelf. Het is belangrijk dat de leerlingen zichzelf goed leren kennen, omdat ze dan in staat zijn om een goede keuze voor een vervolgopleiding te maken. Wanneer leerlingen zichzelf goed kennen, neemt de kans op de keuze van een verkeerde vervolgopleiding af. Dit kan bijdragen aan de vermindering van voortijdig schoolverlaten.

Het is van belang dat leerlingen een goede mentor hebben, die met plezier aan LOB werkt. Leerlingen moeten voorbereid worden op het maken van een keuze voor een vervolgopleiding en dat staat en valt met een mentor die aandacht besteedt aan LOB. Een enthousiaste en gemotiveerde docent is beter in staat zijn leerlingen te motiveren. De manier van LOB is dan ook minder belangrijk dan de competenties van de docent.

Verbeterpunten

Een onderdeel van de Talentenmap is de zogenaamde 'pluimkaart'. Het idee is dat mensen van school, zoals een conciërge, leerlingen een pluim kunnen geven als ze iets goed gedaan hebben. Dit loopt echter niet naar behoren, hier moet dus iets op bedacht worden. Wellicht heeft het te maken met het feit dat het logistiek onhandig is, aangezien de talentenmappen in een kast staan. Het is voor de medewerkers van de school een logistieke drempel om de mappen uit de kast te pakken.

De Talentenmap voor de bovenbouw blijkt niet goed aan te sluiten bij de behoeftes van de techniekleerlingen. Belangrijk is dat ook zij gestimuleerd worden om over zichzelf na te denken, zodat ze tot een goede keuze kunnen komen. Wellicht kan dit gedaan worden door de leerlingen uit te dagen door middel van competitieve spellen.

In de Talentenmap wordt aandacht besteed aan de vervolgopleidingen, maar er is te weinig informatie over vervolgopleidingen opgenomen in de Talentenmap.

Bij de Talentenmap hoort een handleiding voor docenten, maar deze is nog niet ontwikkeld voor de Talentenmap die bedoeld is voor de bovenbouw.

Loeks

Projectomschrijving

Evenals de Talentenmap is Loeks ingeweven in de LOB. Het verschil is dat Loeks specifiek gericht is op vervolgopleidingen. Loeks is bestemd voor leerlingen die in de derde klas van de Theoretische Leerweg van het VMBO zitten.

Dit jaar doen er 550 leerlingen, verdeeld over zeven verschillende scholen mee aan het project. Loeks loopt al langere tijd en is begonnen als het 'Reitdiepproject'. Gedurende het hele schooljaar wordt er iedere woensdagmiddag aandacht besteed aan Loeks. De leerlingen leggen elf bezoeken af aan vastgestelde vervolgopleidingen. De bezoeken worden vooraf voorbereid en na afloop geëvalueerd. De MBO-opleidingen verzorgen een programma voor de leerlingen, wat twee uur in beslag neemt. De leerlingen doen tijdens de bezoeken simulaties: opdrachten die te maken hebben met de opleiding en met het toekomstige beroep. Ervaren is bij Loeks belangrijk. Leerlingen kunnen ervaren wat een beroep en opleiding inhoudt, waardoor irreële gedachten en verwachtingen weggenomen kunnen worden. Leerlingen hebben vooraf vaak een heel verkeerd beeld van een opleiding. Door Loeks krijgen de leerlingen een goed beeld van de opleiding en komen ze er achter waar ze in de opleiding eventueel mee te maken kunnen krijgen. Ze krijgen dus een reëler beeld van een opleiding en dat kan twee kanten op

werken: het kan stimulerend werken, maar leerlingen kunnen er ook achter komen dat een opleiding niet bij hen past. Leerlingen tonen eerst vaak weinig interesse in een opleiding, maar dat verandert vaak wanneer ze praktisch bezig mogen met een opdracht tijdens het bezoek.

Alle leerlingen gaan naar alle vastgestelde opleidingen en ze kunnen in mei nog naar een keuzesimulatie, wat vrijwillig is. Er worden bezoeken gebracht aan de meest relevante opleidingen en sectoren, zoals zorg, administratie en techniek. Er is voor gekozen om Loeks alleen aan te bieden aan de leerlingen van de Theoretische Leerweg. Dit is gedaan omdat de leerlingen van lagere niveaus, zoals de Basisberoepsgerichte Leerweg, al een richting gekozen hebben aan het einde van de tweede klas. Zij beschikken al over meer ervaring en hebben al een oriëntatietraject gehad. Ze hebben echter nog geen ervaring met de opleidingen van het MBO. Eigenlijk zou Loeks ook wel aan te bevelen zijn voor deze leerlingen, omdat ze vaak niet weten wat ze willen na het VMBO. Er is echter voor gekozen Loeks aan te bieden aan de leerlingen van de Theoretische Leerweg, omdat zij vooral een theoretische opleiding volgen en daardoor weinig tot geen praktijkervaring hebben. Deze praktijkervaring kunnen ze wel opdoen door Loeks. Loeks wordt in het derde jaar aangeboden, omdat de leerlingen dan een richting moeten kiezen voor het vierde jaar.

Bevindingen

Uit de informatie van de respondent blijkt dat er ongeveer vijf jaar geleden onderzoek is gedaan naar Loeks. Onduidelijk is echter door wie dit onderzoek is uitgevoerd. Uit het onderzoek kwam volgens de respondent naar voren dat leerlingen die eerst twijfelden, een betere keuze konden maken door Loeks. Daarnaast konden leerlingen duidelijker kiezen voor een vervolgopleiding. De keuzes worden meer overwogen gemaakt en het kiezen van een vervolgopleiding gaat bewuster.

De respondent stelt dat opleidingen vaak 'onbekend en daardoor onbemind' zijn zodat leerlingen mogelijk niet volledig zijn ingelicht over een opleiding waar ze eerst onwelwillend tegenover staan, maar met de juiste informatie toch geneigd zijn voor te kiezen. Het kan dus voorkomen dat leerlingen door Loeks toch een andere keuze zullen maken voor een vervolgopleiding, omdat ze tijdens de bezoeken tot nieuwe inzichten zijn gekomen. Tegelijkertijd kunnen ze door Loeks bevestigd worden in hun keuze.

Leerlingen die deelnemen aan Loeks zijn zich er niet van bewust dat ze meedoen aan een project van VSV, aldus de respondent. Het doel van Loeks is echter wel dat leerlingen een goede keuze voor een vervolgopleiding kunnen maken en daardoor niet zullen uitvallen of switchen, wat natuurlijk ten goede komt aan het verminderen van het aantal voortijdig schoolverlaters. Toch gaat het er bij Loeks uiteindelijk niet om of leerlingen een diploma van een vervolgopleiding behalen, maar dat ze zich goed voorbereiden en oriënteren op de verschillende vervolgopleidingen.

Binnen Loeks is gekeken naar wat verbeterd kan worden. Zo is het materiaal onlangs herzien. Volgens de respondent is het nu meer competentiegericht en het sluit beter aan bij de Talentenmap, wat prettig is voor scholen die met beide producten werken.

Tussentijdse conclusies

Leerlingen die voorafgaand aan deelname aan Loeks nog twijfelen over een vervolgopleiding, zijn dankzij Loeks beter in staat om een keuze voor een vervolgopleiding te maken. De keuzes worden meer overwogen en bewuster gemaakt.

Verbeterpunten

Er is nu behoefte aan een monitor vanuit Loeks, waarbij gevolgd kan worden hoe het met de leerlingen gaat die deelgenomen hebben aan Loeks. Heeft Loeks bijgedragen aan de gemaakte keuze en is er een juiste keuze gemaakt? Het is echter wel lastig om een monitor te starten, aangezien er ook een controlegroep nodig is. De cijfers zouden echter wel afgezet kunnen worden tegen de landelijke cijfers. Buiten de behoefte aan de monitor zijn er geen elementen die bij Loeks gemist worden. Loeks is volgens de respondent altijd in beweging, er wordt dan ook constant gekeken of er wellicht onderdelen aangepast moeten worden.

VMBO Carrousel

Projectomschrijving

De VMBO Carrousel is in 2005 in Groningen gestart en is inmiddels een landelijk project. Calibris³⁸ speelt hier een grote rol in. De VMBO Carrousel was in eerste instantie een gesubsidieerd project en werd betaald door geld van het ministerie van OCW. Inmiddels is daar geen sprake meer van en wordt de Carrousel betaald door de deelnemende scholen.

Voor de leerlingen die in de vierde klas van de Theoretische Leerweg zitten, is de 'brede' Carrousel ontwikkeld. Deze leerlingen maken veelal in één week kennis met drie tot vijf beroepen in de sector van hun keuze. Eén bezoek neemt een dagdeel in beslag. Deze leerlingen hebben zich al georiënteerd op een vervolgopleiding. Er kunnen echter ook leerlingen meedoen aan de Carrousel die op de Kaderberoepsgerichte, Basisberoepsgerichte of Gemengde Leerweg zitten en de richting Zorg en Welzijn hebben gekozen. Dit is de zogenaamde 'smalle' Carrousel. Zij maken kennis met zeven á acht beroepen binnen de sector Zorg en Welzijn.

Binnen de Carrousel mogen leerlingen kennis maken met een beroep en mogen ze ook activiteiten doen die te maken hebben met het beroep, zodat ze kunnen ervaren of het beroep bij hen past.

Bevindingen

Landelijk wordt er weinig samengewerkt tussen de verschillende regio's waar de Carrousel draait. Het is ook regionaal bepaald hoe er invulling wordt gegeven aan de Carrousel. Over deze regionale invulling zijn de respondenten te spreken. De problematiek in de Randstad verschilt in hun ogen bijvoorbeeld in grote mate met de problematiek in Noord-Nederland. Het samenwerkingsverband in Groningen heeft veel opgeleverd. De inzet en betrokkenheid van de verschillende instellingen die meedoen aan de VMBO Carrousel is groot.

Leerlingen worden geholpen bij het maken van keuzes voor de toekomst. Als je immers weet welke beroepen je kunt uitsluiten, is het makkelijker om een goede richting te kiezen. Leerlingen die meegedaan hebben aan de Carrousel, maken volgens de respondenten een bewustere keuze. Dit is ook voortgekomen uit een bestaand onderzoek, wat uitgevoerd is bij de VMBO Carrousel. Uit de informatie van de respondenten blijkt dat een onderzoeksbureau de VMBO Carrousel vijf jaar lang heeft gevolgd. Het is de respondenten echter onduidelijk welk onderzoeksbureau dit is geweest. De kern van het onderzoek is volgens hen dat de leerlingen aangegeven hebben dat ze een bewustere keuze gemaakt hebben voor een vervolgopleiding. Eveneens geven de respondenten aan dat uit het onderzoek is gebleken dat er bij de leerlingen van de Theoretische Leerweg sprake was van minder switchgedrag. De leerlingen van de Basisberoepsgerichte, Kaderberoepsgerichte en Gemengde Leerweg werden door de Carrousel vooral gesterkt in de keuze die ze al gemaakt hadden.

Leerlingen zijn zich er vaak niet van bewust dat de bezoeken die ze afleggen te maken hebben met LOB. Ze hebben daardoor ook niet door wat het doel van de VMBO Carrousel eigenlijk is. Het doel van de Carrousel is dat er minder uitval en switchgedrag op het MBO moet zijn. Het succes van een bezoek hangt in grote mate samen met de inzet van de school, de voorbereidingen en de begeleiding. Soms zijn de docenten niet gemotiveerd om mee te gaan naar een bezoek, het is dan ook moeilijk om het bezoek tot een succes te maken. Sommige leerlingen zijn ongemotiveerd tijdens een bezoek en dat kan verschillende redenen hebben. Het kan voorkomen dat er bijvoorbeeld veel tijd zit tussen de keuze voor welke sectoren te bezoeken en het daadwerkelijke bezoek. Daarnaast weten sommige leerlingen al naar welke vervolgopleiding ze willen en weten een aantal leerlingen van de Theoretische Leerweg al dat ze naar de havo zullen gaan. Eveneens speelt het leeftijdsaspect een rol, de leerlingen zitten namelijk middenin hun puberteit. Gevolg daarvan kan zijn dat de leerlingen een onverschillige en ongemotiveerde houding aannemen tijdens de bezoeken. Daarom wordt geprobeerd de bezoeken zo aantrekkelijk

³⁸ Calibris: een kenniscentrum voor leren in de praktijk van Zorg, Welzijn en Sport. Kenniscentrum Calibris is verantwoordelijk voor de erkenning van leerbedrijven en voor het onderhoud van de kwalificatiestructuur voor de sectoren Zorg, Welzijn en Sport.

mogelijk te maken. In het afgelopen jaar is vooral geïnvesteerd in de kwalitatieve verbetering van de bezoeken. Instellingen die al geruime tijd meedraaien in het project werken zelf ook aan verbetering en passen hun programma regelmatig aan. Leerlingen haken bijvoorbeeld snel af wanneer ze alleen maar mogen luisteren en zelf niets kunnen ondernemen tijdens een bezoek. De VMBO Carrousel heeft er daarom voor gekozen om de bedrijven te helpen om een goed programma neer te zetten. Kenniscentra spelen daar ook een grote rol in. Zo gaan adviseurs naar alle bedrijven toe die deelnemen aan de Carrousel. Ze gaan ook naar de bezoeken en bespreken en evalueren het programma met het bedrijf. De bedrijven doen op vrijwillige basis mee met de Carrousel. Voor hen is de kwaliteit van de bezoeken belangrijk en daarom is daar het afgelopen jaar ook op ingezet. Uit de informatie van de respondenten blijkt echter dat sommige bedrijven niet langer met de Carrousel willen meedoen, omdat het teveel tijd, inspanning en geld kost. Daarbij krijgen de bedrijven niet op korte termijn resultaat van hun inspanningen, wat het lastig maakt om bedrijven te werven die mee willen doen aan de VMBO Carrousel. Desalniettemin doen er ongeveer 300 bedrijven mee aan de Carrousel. Het positieve neveneffect van de Carrousel is dat het onderwijs en het bedrijfsleven elkaar beter leren kennen. Ze kunnen van elkaar leren en de kennis van docenten blijft op peil als ze meegaan op de bezoeken.

De Carrousel is vraaggestuurd en aanbodgericht, aldus de respondenten. Ze voegen echter toe dat er een spanningsveld is. Zo zijn er populaire beroepen met weinig kans op een baan en minder populaire beroepen, met meer kans op een baan. De Carrousel brengt vraag en aanbod bij elkaar. De scholen en bedrijven maken onderling detailafspraken.

Het doel van de VMBO Carrousel is dat de leerling betere keuzes kan maken. Het is onmogelijk om te zeggen hoeveel leerlingen er binnenboord blijven dankzij de Carrousel. De respondenten zijn echter van mening dat het project wel bijdraagt aan het voorkomen van voortijdig schoolverlaten, aangezien het leerlingen helpt om beter en bewuster te kiezen voor een vervolgopleiding en een beroep.

De bevindingen van de respondenten van de Carrousel zijn dat er te weinig gebruik wordt gemaakt van bestaande expertise. Mensen van uiteenlopende opleidingen maken te weinig contact met elkaar. Op het VMBO, MBO en HBO ontmoet men elkaar bijvoorbeeld niet. VSV zou daar wellicht wat in kunnen betekenen. Daarbij was het Noorderpoort als penvoerder niet altijd even zichtbaar. De VMBO Carrousel zou meer betrokkenheid willen zien van het Noorderpoort.

De MBO-opleidingen betalen niet mee aan de Carrousel, maar hebben er wel baat bij dat leerlingen gemotiveerd aan een opleiding beginnen en niet switchen of uitvallen. Daarom zouden deze opleidingen eigenlijk mee moeten betalen aan de VMBO Carrousel, aldus de respondenten.

Tussentijdse conclusies

De leerlingen die meegedaan hebben aan de VMBO Carrousel maken een bewustere keuze voor een vervolgopleiding. Dit is eveneens gebleken uit een bestaand onderzoek, wat uitgevoerd is bij de VMBO Carrousel. Uit dit onderzoek bleek ook dat er bij de leerlingen van de Theoretische Leerweg van het VMBO sprake was van minder switchgedrag tussen verschillende vervolgopleidingen.

Of een bezoek aan een bedrijf een succes kan worden, hangt af van verschillende factoren. De inzet van de school, de voorbereidingen op het bezoek en de begeleiding tijdens een bezoek zijn van cruciaal belang.

Verbeterpunten

De VMBO Carrousel heeft behoefte aan betrokkenheid van het Noorderpoort, als penvoerder van VSV. Het Noorderpoort is niet altijd even zichtbaar geweest voor de respondenten.

De MBO-opleidingen hebben baat bij leerlingen die een goede keuze hebben gemaakt en die gemotiveerd aan een vervolgopleiding beginnen. Deze MBO-opleidingen betalen echter niet mee aan de VMBO Carrousel. Mogelijk kunnen deze opleidingen het project mede financieren, omdat het voor deze opleidingen gunstig is dat leerlingen niet uitvallen en geen switchgedrag vertonen.

G.3 MAATREGEL B: OVERSTAP NIEUWE STIJL VMBO – MBO

Brugfunctionaris

Projectomschrijving

Een brugfunctionaris begeleidt risicojongeren bij hun overstap van het VMBO naar het MBO. Deze risicojongeren worden aangeleverd door het VMBO, waarna de brugfunctionaris een aanmeldingsprocedure in gang zet. Indien de brugfunctionaris eveneens van mening is dat het een risicojongere betreft, wordt het traject in gang gezet. Voor een risicojongere wordt hierbij geen definitie gehanteerd, maar wordt er gewerkt met zogenaamde ‘onderbuikgevoelens’. Wanneer een mentor deze gevoelens heeft, kan hij de leerling aanmelden bij een brugfunctionaris. In de praktijk komt het erop neer dat dit vaak leerlingen zijn die veelvuldig spijbelen, twijfelachtig overkomen of een (mogelijke) gedragsstoornis hebben.

De begeleiding van de brugfunctionaris start in januari van het laatste schooljaar op het VMBO en eindigt in december van het eerste schooljaar op het MBO. In de praktijk wordt de leerling vaak echter pas later aangemeld, waardoor de begeleiding in medio mei start. De begeleiding wordt op maat gegeven en daardoor verschillen de frequentie, intensiteit en vorm per leerling. De begeleiding richt zich in de meeste gevallen voornamelijk op het ondersteunen bij het maken van de juiste keuze van een vervolgopleiding en de aanmelding hiervan. Gedurende deze periode geldt voor alle leerlingen dat het contact hier het meest intensief is. Op het moment dat een leerling is aangenomen op de vervolgopleiding, wordt de verantwoordelijkheid over deze leerling overgedragen aan het MBO. De brugfunctionaris controleert of het MBO deze verantwoordelijkheid ook daadwerkelijk neemt en blijft de leerling monitoren.

Bevindingen

Het merendeel van het leerlingenbestand van een brugfunctionaris bestaat uit leerlingen die een vervolgopleiding op niveau één of twee zullen gaan volgen. Het percentage voortijdig schoolverlaters is op deze niveaus relatief ook het grootst volgens de respondenten. Veel van de leerlingen hebben te maken met verschillende soorten problematiek. Veelal zijn het jongeren met concentratie- en/of slaapproblemen. Een aantal van de jongeren heeft volgens de brugfunctionarissen ADD-problematiek, zonder dat zij hiervoor gediagnosticeerd zijn. Wanneer een brugfunctionaris een sterk vermoeden heeft van een stoornis, adviseert hij de leerling om zich te laten testen. Indien er een diagnose gesteld wordt, kan er een zorgstructuur voor de leerling worden opgezet vanuit het persoonsgebonden budget (PGB). De respondenten schatten dat zestig procent van de leerlingen wordt doorverwezen naar hulpverlening in de eerste lijn. Naast het feit dat er bij een deel van de leerlingen sprake is van verschillende problematiek, komt een groot deel van de leerlingen uit een lager sociaal milieu, waarin (één van de) ouders vaak geen diploma bezitten.

De provincie Groningen is verdeeld in drie RMC-regio's, die allemaal beschikken over een eigen brugfunctionaris. Afhankelijk van de woonplaats van de leerling, wordt de leerling toegewezen aan een bepaalde brugfunctionaris. De brugfunctionaris van de regio Oost-Groningen heeft 25 leerlingen onder haar hoede. Om de kwaliteit van haar begeleiding te kunnen waarborgen, is door de brugfunctionaris bewust gekozen voor dit aantal leerlingen. De brugfunctionaris die werkzaam is in de regio Noord-Groningen begeleidt 34 leerlingen. De brugfunctionaris van de regio Centraal en Westelijk Groningen begeleidt niet alleen risicojongeren, maar ook jongeren die in de Internationale Schakelklas (ISK) van het Werkman College zitten. De jongeren in deze klas hebben door hun culturele achtergrond of taalachterstand extra begeleiding nodig. De brugfunctionaris geeft deze leerlingen voorlichting over de verschillende MBO-opleidingen. Een aantal van deze leerlingen blijft begeleiding ontvangen zolang ze in de schakelklas zitten. De respondenten geven daarom aan dat het lastig is een specifiek aantal leerlingen te noemen, die door de brugfunctionaris van de regio Centraal en Westelijk Groningen wordt begeleid.

De werkwijze van de verschillende brugfunctionarissen is in principe gelijk en de problematiek van de leerlingen komt veelal overeen. Toch zijn er een aantal verschillen te benoemen per regio. Voor de

regio's Oost-Groningen en Noord-Groningen geldt dat een groot gedeelte van de ouders werkloos is, wat in de regio Centraal en Westelijk Groningen in mindere mate aan de orde is. De samenwerking met andere professionals verschilt per regio. In de regio Oost-Groningen is er weinig sprake van contact tussen professionals. Een voorbeeld hiervan zijn de verschillende RMC-medewerkers die niet met elkaar samenwerken. In de regio Noord-Groningen is daarentegen sprake van veel samenwerking tussen bijvoorbeeld de brugfunctionaris, de gemeentes en de leerplichtambtenaren. De brugfunctionaris voor deze regio is eveneens de RMC-medewerker, waardoor hij korte lijnen heeft en snel hulp kan inschakelen wanneer dat nodig is. In de regio Centraal en Westelijk Groningen heeft de brugfunctionaris meer contact met de VMBO-scholen, waardoor leerlingen gemeld worden door de zorgcoördinatoren of decanen van de VMBO-scholen.

In de regio Oost-Groningen wonen leerlingen vaak in kleine dorpjes, waardoor leerlingen al snel ver moeten reizen voor een vervolgopleiding. De keuze voor een vervolgopleiding wordt door deze leerlingen niet gemaakt op basis van wat ze leuk vinden, maar welke opleidingen in de buurt worden aangeboden. Daarbij hebben sommige ouders niet de financiële mogelijkheid om hun kinderen met het openbaar vervoer naar Groningen te laten gaan.

De leerplichtambtenaar wordt ingelicht over de leerlingen die begeleiding van een brugfunctionaris ontvangen. Volgens de respondenten is het voordeel van de brugfunctionaris dat hij of zij niet aan een school of gemeente is gekoppeld. In hun ogen is het een nadeel dat de brugfunctionaris niets kan betekenen voor een leerling die niets wil, in tegenstelling tot een leerplichtambtenaar die sancties op kan leggen. Toch geeft dit de brugfunctionaris in sommige gevallen een opening die een leerplichtambtenaar niet heeft.

Er kunnen geen concrete cijfers worden gegeven over de effectiviteit van dit project. Reden hiervoor is dat er geen controlegroep is geweest. Om de effectiviteit van de begeleiding van de brugfunctionaris op de leerling te kunnen meten, zou een leerling bij wijze van spreken terug moeten worden gezet in de tijd om vervolgens te verifiëren hoe het de leerling zou zijn vergaan zonder begeleiding. De respondenten schatten dat 95 procent van de leerlingen op de juiste wijze op een MBO-opleiding geplaatst wordt. De overige vijf procent wordt begeleid naar een Wajong-uitkering³⁹ en/of een traject bij de leerplichtambtenaar. Van de groep leerlingen die met succes op een opleiding geplaatst wordt, behaalt naar schatting van de respondenten 95 procent daar een startkwalificatie.

Leerlingen geven tijdens de interviews aan positief te zijn over de brugfunctionaris. Ze zijn allemaal in de veronderstelling dat de begeleiding van de brugfunctionaris bijdraagt aan de kans op het behalen van een startkwalificatie. Leerlingen vinden het positief dat ze goed met de brugfunctionaris kunnen praten.

Tussentijdse conclusies

Het grootste deel van de leerlingen die begeleid worden door een brugfunctionaris, volgt een MBO-opleiding op niveau één of twee nadat ze hun diploma voor het VMBO behaald hebben. Het percentage voortijdig schoolverlaters is binnen deze niveaus relatief gezien het hoogst. Een deel van de leerlingen heeft te maken met verschillende soorten problematiek, zoals concentratie- en/of slaapproblemen. Daarnaast komen leerlingen veelal uit een lager sociaal milieu, waarin (één van de) ouders vaak geen diploma in hun bezit hebben.

In de regio Oost-Groningen worden de leerlingen in hun keuze voor een vervolgopleiding vaak beperkt door het feit dat ze ver moeten reizen voor een opleiding. Ze kiezen daardoor eerder voor een opleiding die bij hen in de buurt aangeboden wordt dan voor een opleiding die ze graag willen volgen maar waarvoor ze ver moeten reizen. Daarbij hebben sommige ouders geen financiële mogelijkheden om hun kinderen met het openbaar vervoer naar Groningen te laten gaan.

³⁹ Wajong-uitkering: jonggehandicapten en studenten die op jonge leeftijd arbeidsongeschikt raken, kunnen via de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten ondersteuning krijgen bij het vinden van passend werk. Indien ze niet genoeg geld kunnen verdienen door hun beperking om in eigen levensonderhoud te voorzien, kunnen ze een (aanvullende) uitkering krijgen.

Leerlingen zijn tevreden over de begeleiding van de brugfunctionaris en zijn van mening dat deze begeleiding de kans op het behalen van hun diploma vergroot.

Verbeterpunten

De respondenten geven aan soms hinder te ontvangen van de instroommomenten op het MBO. Voor de meeste opleidingen gelden twee instroommomenten, namelijk september en februari. Het instroommoment in februari geldt echter niet voor alle MBO- opleidingen. Wanneer een leerling geplaatst is op een opleiding en al snel tot de conclusie komt dat hij niet de juiste opleiding gekozen heeft, moet hij voor 1 oktober instromen op een andere opleiding. Echter heeft een groot deel van de leerlingen zich tijdens de eerste maand op de vervolgopleiding nog geen reëel beeld van de opleiding kunnen vormen.

Decaan+

Projectomschrijving

Bij het project Decaan+ volgt de decaan van de afleverende school (VMBO) leerlingen die naar een MBO-opleiding zijn gegaan. Het project loopt twee jaar en is op het Augustinus College begonnen. Daarna is ook een vestiging van zowel het Noorderpoort als het Gomarus College aangehaakt.

Bevindingen

Oorspronkelijk was de bedoeling dat de Decaan+ van het Noorderpoort drie keer contact zou hebben met de geselecteerde leerlingen, maar dat is niet in alle gevallen gelukt. De Decaan+ slaagde er niet bij alle leerlingen in om hen te bereiken, omdat telefoonnummers bijvoorbeeld gewijzigd waren. Gelukkig is bij de meeste leerlingen twee keer contact opnemen voldoende. Gebleken is dat het soms lastig is om respons van leerlingen te krijgen. De afleverende school is benieuwd hoe het de leerlingen vergaat op het MBO en of ze bepaalde valkuilen tegenkomen. Het geeft tegelijkertijd ook zicht op leerlingen die een verkeerde keuze gemaakt hebben qua vervolgopleiding. De school kan dan nagaan of het daar een rol in had kunnen spelen en of het voorkomen had kunnen worden.

De leerlingen zijn dit jaar min of meer willekeurig gekozen. Er is daarnaast contact geweest met leerlingen die het zonder hulp ook hadden gered. Wanneer het project na december doorgaat, zullen er slechts een paar leerlingen per klas gevolgd moeten worden. Het zal dan gaan om leerlingen waar de mentoren over twijfelen: de risicoleerlingen. Bij dit project wordt het volgende verstaan onder de term 'risicoleerling': leerlingen die een zwakke studiehouding hadden in het examenjaar, leerlingen die pas laat de keus hebben gemaakt voor een vervolgopleiding en leerlingen die in de ogen van de school een verkeerde studiekeuze hebben gemaakt. Het zal wellicht lastig zijn om deze leerlingen te benaderen, aangezien het risicoleerlingen zijn – het is namelijk vaak moeilijk om ze te traceren en om contact met ze te krijgen. Belangrijk volgens de respondent is dat de Decaan+ over een goede database met contactgegevens beschikt, wat in het afgelopen jaar niet het geval was. De Decaan+ heeft daardoor veel tijd verloren met het zoeken naar contactgegevens.

Verondersteld wordt dat het prettig zou zijn wanneer de mentor de leerling gaat volgen, omdat de mentor vaak al een band met de leerling heeft opgebouwd. De Decaan+ zou dan een wat meer coördinerende rol moeten krijgen.

De leerlingen vinden het volgens de respondent, zeker in het begin van de nieuwe opleiding, prettig om contact met de oude school te houden. De interesse die in hen getoond wordt, ervaren zij als positief. De respondent geeft aan dat uit die contacten is gebleken dat in ieder geval tachtig procent van de begeleidde jongeren die op het Noorderpoort zitten, een goede studiekeus heeft gemaakt. Er is wel een aantal leerlingen geswitcht, maar ook binnen de eigen sector. Er zijn echter geen 'echte' voortijdig schoolverlaters bijgekomen, gezien het feit dat alle leerlingen nog wel op een opleiding zitten. Er is één leerling die een aantal weken thuis heeft gezeten, maar die inmiddels deelneemt aan een heroriëntatie. Dit is te danken aan de Decaan+. De Decaan+ houdt eigenlijk een oogje in het zeil. Zo kijkt hij of zij ook of leerlingen worden opgepikt door de cursistendienstverlening wanneer dat van toepassing is. De

leerlingen worden anderhalf jaar gemonitord, waardoor de kans op uitval kleiner is. Als op een gegeven moment blijkt dat een leerling gestopt is met zijn opleiding, wordt er door de Decaan+ contact opgenomen met de cursistendienstverlening. Er wordt dan gekeken of de leerling in beeld is en dat dit wordt gerealiseerd wanneer dit nog niet het geval is.

De Decaan+ krijgt door zijn functie ook meer inzicht in de verschillende vervolgoopleidingen, zeker door het contact met de cursistendienstverlening. De Decaan+ weet daardoor beter welke competenties leerlingen nodig hebben bij bepaalde opleidingen. Volgens de respondent is voor een groot deel van de leerlingen die van het VMBO komen het competentiegericht leren een moeilijke vorm van onderwijs. De begeleiding die de leerlingen op het MBO krijgen ervaren ze als mager en ze voelen zich vaak te weinig gesteund door hun opleiding.

De Decaan+ onderhoudt ook contact met de Brugfunctionaris. Wanneer de Decaan+ ontdekt dat een leerling geen realistisch beeld heeft van de vervolgoopleidingen, wordt hij doorgestuurd naar de Brugfunctionaris. De Brugfunctionaris heeft meer tijd om de leerling te helpen met de keuze van een vervolgopleiding en heeft een vrij intensief contact met de leerling. De Decaan+ komt dan pas weer in beeld in het nieuwe schooljaar als de leerlingen al geplaatst zijn. Hij of zij onderhoudt dan het contact met de leerlingen, zodat tijdig hulp ingeschakeld kan worden wanneer dat noodzakelijk wordt geacht. De Decaan+ kan met behulp van de computer het programma Intergrip raadplegen, waarin de studiekeuzes van de leerlingen gevolgd kunnen worden. De leerlingen kunnen zo gedurende hun vervolgopleiding gevolgd worden, wat een goede monitoring is. Intergrip laat bijvoorbeeld ook zien of een leerling al dan niet ingeschreven staat bij een opleiding.

De doorlopende leerlijnen blijken soms nog lastig te zijn. Veel leerlingen die op het VMBO een bepaalde richting gekozen hebben, kiezen op het MBO toch voor een andere richting. Daardoor lopen ze een achterstand op, aldus de respondent. Tegelijkertijd kan het echter ook een voordeel zijn, omdat de leerling de richting heeft ervaren en tot de conclusie is gekomen dat het niet de juiste richting is. Eveneens is gebleken dat de MBO-opleidingen selectiever zijn geworden met betrekking tot het aannemen van leerlingen. Sommige leerlingen vallen daardoor buiten de boot, omdat ze bijvoorbeeld wat teruggetrokken zijn tijdens een intakegesprek voor de nieuwe opleiding. Geconcludeerd wordt dan dat ze niet enthousiast genoeg zijn. De mentor of Decaan+ zou dan voorafgaand aan het intakegesprek moeten aangeven dat de leerling bijvoorbeeld introvert is.

Tussentijdse conclusies

Het was oorspronkelijk de bedoeling dat de Decaan+ drie keer contact zou hebben met de geselecteerde leerlingen, dit bleek in de praktijk vaak niet te lukken. Het was lastig om de leerlingen te bereiken, omdat telefoonnummers in de loop van het schooljaar bijvoorbeeld gewijzigd waren. Het was lastig om respons van de leerlingen te krijgen. Bij de meeste leerlingen was twee keer contact gedurende het schooljaar voldoende.

De leerlingen die begeleid werden door de Decaan+ zijn willekeuring gekozen. Een groot aantal van hen had het prima gered zonder extra begeleiding. De leerlingen hadden beter geselecteerd moeten worden – voornamelijk risicoleerlingen zouden begeleiding moeten ontvangen. Daarnaast is het aan te bevelen dat de mentor de leerling blijft volgen en er voor de Decaan+ een meer coördinerende rol wordt weggelegd. Uit de contacten die de respondent heeft onderhouden blijkt dat tachtig procent van de leerlingen die op het Noorderpoort zitten en door hem zijn begeleid, een goede studiekeuze heeft gemaakt.

Verbeterpunten

Het is aan te bevelen dat de mentor de leerling gaat volgen en de Decaan+ meer een coördinerende rol krijgt. Reden hiervoor is dat de mentor de leerling doorgaans goed kent en al een band met de leerling heeft opgebouwd.

Het is belangrijk om over de juiste contactgegevens te beschikken, aangezien de Decaan+ daar in het afgelopen schooljaar tijd door heeft verloren – er was namelijk geen database beschikbaar met juiste contactgegevens.

G.4 MAATREGEL C: NIET BUITENBOORD MAAR BINNENBOORD

Niveau Opstroomcoach

Projectomschrijving

De Niveau Opstroomcoach is een project dat loopt op het Noorderpoort, Alfa-college en AOC Terra. Het doel van het project is dat de doorstroom van niveau één naar niveau twee op het MBO beter verloopt en dat daarmee het aantal uitvallers vermindert. Hierdoor zijn meer leerlingen van niveau één in staat ook een diploma te behalen op niveau twee.

Wat een Niveau Opstroomcoach precies doet, verschilt per opleiding. De coach op niveau één heeft als taak de leerling die zou kunnen doorstromen goed te begeleiden en goed voor te bereiden op de overstap naar niveau twee. Daarnaast moet deze opstroomcoach zorgen voor de overdracht van de leerling. De Niveau Opstroomcoach op niveau twee heeft als coach een rol in de warme overdracht, maar ook een taak in de begeleiding van de instroom. Daarnaast moet deze coach de leerling in niveau twee goed in beeld houden en begeleiden, zodat de overstap minder risicovol wordt.

De Niveau Opstroomcoach is bedoeld voor die leerlingen waarvan verwacht wordt dat ze niveau twee succesvol kunnen afronden, mits ze extra ondersteuning krijgen. Om te bepalen of potentiële leerlingen voor niveau twee in aanmerking komen voor een Niveau Opstroomcoach, kan gebruik worden gemaakt van een haalbaarheidsinstrument. Het haalbaarheidsinstrument wordt gebruikt door de Niveau Opstroomcoach van niveau één, maar onder begeleiding van de Niveau Opstroomcoach van niveau twee. Niet alleen de Niveau Opstroomcoach van niveau twee is er uiteindelijk verantwoordelijk voor dat de leerling een diploma behaalt op niveau twee, maar de coach van niveau één ook. Die moet zich goed afvragen of hij of zij een leerling überhaupt naar niveau twee door wil laten stromen. Wanneer leerlingen van niveau één naar niveau twee gaat, wisselen ze van opstroomcoach.

Bevindingen

Ten tijde van het interview met de coördinator van het project, maakten 38 leerlingen gebruik van een Niveau Opstroomcoach – deze leerlingen volgden inmiddels een opleiding op niveau twee. Van de eerste groep leerlingen, van ongeveer acht personen, zijn zes personen inmiddels bezig met hun examens. Twee leerlingen zijn gestopt met hun opleiding. Dit hangt voornamelijk samen met de persoonlijke situatie van de leerlingen. In totaal zit ongeveer tachtig procent van de leerlingen die begeleid zijn nog op hun opleiding. Er is geen meting gedaan naar de situatie van de leerlingen voordat het project begon, maar er werd aangenomen dat er uitval was bij de overgang van niveau één naar niveau twee. Er is nog steeds wel uitval, maar dat heeft meestal te maken met persoonlijke omstandigheden van leerlingen, aldus de respondent. In sommige gevallen blijkt niveau twee voor de leerlingen die uitvallen toch te hoog gegrepen. Bij de leerlingen die uitgevallen zijn is geen capaciteitentest afgenomen.

Volgens de respondent vinden leerlingen de extra aandacht die er voor hen is heel prettig. Eigenlijk zijn ze die aandacht al gewend van niveau één. Het verschil tussen niveau één en twee is groot, zowel qua niveau als de persoonlijke aandacht die de leerlingen krijgen. Leerlingen hebben volgens de respondent wel baat bij het project, de meeste leerlingen die begeleid zijn door een Niveau Opstroomcoach blijven binnenboord. Het is de bedoeling dat alle scholen er wat van leren en dat de Niveau Opstroomcoach niet verdwijnt wanneer de subsidie stopt. Onduidelijk is hoe dit project in de toekomst vormgegeven zal worden. Als blijkt dat het echt werkt, zijn scholen eerder geneigd om er tijd in te investeren.

Wanneer het project stopt en docenten twijfelen of ze een leerling door kunnen sturen naar niveau twee, bijvoorbeeld omdat ze twijfelen aan zijn capaciteiten, kan de leerling doorgestuurd worden naar de cursistendienstverlening. Tijdens het project is eveneens een stappenplan ontwikkeld betreffende hoe leerlingen overgedragen moeten worden. De tijdsinvestering die gedaan wordt in de leerlingen, levert op de langere termijn voordelen op. Echter zijn er ook leerlingen die geen warme overdracht willen, omdat ze zich bijvoorbeeld schamen omdat ze van niveau één komen.

Het is aan te bevelen dat een leerling in een BBL-opleiding kan blijven participeren in een geschikte werkplek wanneer hij of zij doorstroomt van niveau één naar twee. Dit is een belangrijke basis voor de

leerling, omdat hij of zij daar vier dagen per week is. Wanneer het goed gaat op de werkplaats, is dat een grote steun voor de leerling.

Als er meer tijd en aandacht in de leerlingen geïnvesteerd wordt, kunnen veel meer leerlingen niveau twee met succes doorlopen. Er zijn uiteindelijk meerdere redenen waarom een leerling niveau twee wel of niet haalt. Dat heeft onder andere te maken met hoe de school is georganiseerd. Op het AOC Terra zijn niveau één en twee gekoppeld en zitten ze bij elkaar in de klas. De ene leerling stroomt uit op niveau één en de ander op niveau twee. Er is overlap tussen de lesstof en waarschijnlijk is dat alleen maar gunstig voor de leerlingen.

De overstap naar de nieuwe opleiding is een kritische fase. Zeker in de eerste maanden na de overstap moet daar aandacht voor zijn. Wanneer dat niet gebeurt, bestaat de kans dat een leerling buiten beeld komt. De leerling komt vaak namelijk binnen op een grote school en kan zich daardoor verloren voelen. Als daar geen aandacht voor is, kan het mis gaan. Er moet op een positieve manier aandacht voor zijn.

Tussentijdse conclusies

Ongeveer tachtig procent van de leerlingen die meegedaan hebben aan het project zit nog op een opleiding. Het blijkt dat leerlingen baat hebben bij het project en dankzij het project binnenboord blijven. Het verschil tussen niveau één en twee is groot, zowel qua niveau als de persoonlijke aandacht die leerlingen ontvangen. Sommige leerlingen hebben daardoor meer begeleiding nodig bij hun overstap. Er zijn echter ook leerlingen die geen begeleiding willen ontvangen bij hun overstap, bijvoorbeeld omdat ze zich schamen voor het feit dat ze van niveau één komen. Meer leerlingen kunnen niveau twee succesvol doorlopen wanneer er meer tijd en aandacht in hen wordt geïnvesteerd. De overstap van niveau één naar niveau twee is een kritische fase, waar aandacht voor moet zijn. De kans bestaat dat de leerlingen buiten beeld raken wanneer dat niet het geval is. Er moet op een positieve manier aandacht zijn voor de overstap.

Verbeterpunten

De gelden van VSV waren een stimulans voor het ondersteunen van de leerlingen en ook voor methodiekontwikkeling. Wil het project worden voortgezet dan zou hier structureel geld voor moeten worden vrijgemaakt.

Zorg Advies Team (V)MBO

Projectomschrijving

Een overkoepelend Zorg Advies Team (ZAT) was één van de weinige faciliteiten die nog miste in de zorgstructuur. Meerdere scholen hebben wel een eigen ZAT, maar van een overkoepelend ZAT was nog geen sprake. Daarbij was de tijd tussen de zorgoverleggen op verschillende scholen te lang, waardoor het meer een 'coldcase'-bijeenkomst werd: de ingebrachte cases waren niet meer actueel genoeg en werden vooral gebruikt om iets van te leren voor de toekomst. Er was al wel overleg tussen scholen en gemeenten over de uitval van leerlingen en daardoor was er eigenlijk al wel een goede zorgstructuur. Toch miste er nog iets en daar moest verandering in komen. Het idee voor een zogenaamde stadZAT bestond al, maar onduidelijk was hoe daar vorm aan gegeven moest worden. Het stadZAT heeft bemoeienis met jongeren uit de hele provincie Groningen en soms zelfs met jongeren over de provinciegrens heen. Criterium is dat de jongere een MBO-opleiding volgt in de stad Groningen. Er wordt één keer per veertien dagen een bijeenkomst gehouden, wat efficiënt is en ervoor zorgt dat cases niet te lang blijven liggen. De benodigde hulp kan snel opgestart worden. Er zijn vaste mensen die deelnemen aan het stadZAT, zoals GGD, GGZ, RMC en maatschappelijk werk. Afhankelijk van de case die ingebracht wordt kunnen er andere disciplines uitgenodigd worden, zoals de politie, verslavingszorg en de kredietbank.

Bevindingen

Per stadZAT worden er ongeveer zes cases besproken. Onduidelijk is hoe er in de toekomst

vormgegeven moet worden aan het stadZAT als er wellicht meer cases ingebracht zullen worden. Het is echter wel mogelijk om in plaats van één keer per veertien dagen wekelijks een bijeenkomst te organiseren. Op die manier kunnen er meer cases behandeld worden.

De bevindingen van de respondent was dat de scholen er nog een beetje 'in moeten komen' (het interview vond plaats mei 2011). Er heeft tot dan toe één stadZAT plaatsgevonden. Oorspronkelijk zou het stadZAT op 1 augustus 2011 van start gaan, maar er is voor gekozen om al in april 2011 te starten. Zo kon er gekeken worden of de huidige opzet goed loopt en of er wellicht nog zaken aangepast moeten worden. Er wordt gezocht naar een systeem waar iedere partij iets aan heeft en hen winst oplevert. Het is voor scholen nog wennen, omdat ze het gevoel hebben dat ze een case uit handen moeten geven. Mentoren willen toch het liefste de begeleiding in eigen hand houden en vinden het moeilijk om het over te dragen, maar uiteindelijk zou dat wel efficiënter en effectiever zijn volgens de respondent. De overdracht kost nog wel behoorlijk wat tijd, zo moet de case uitgelegd worden en tevens moet de privacy van de leerling worden gewaarborgd. Op dit moment is het vooral van belang om de docenten goed te instrueren, want wanneer lever je een case aan? Dit moet niet te vroeg gebeuren, maar ook zeker niet te laat.

Veel tweedelijns begeleiders van de scholen zijn gewend om hun cases zelf aan te pakken en om problemen intern op te lossen. Het stadZAT staat daarom nog niet zo hoog op hun agenda. Feit is echter dat deze tweedelijns begeleiders vaak te maken krijgen met multi-problematiek, waar een 'gewone' coach volgens de respondent niet altijd bij kan helpen. Een deskundige uit het stadZAT kan dan sneller tot adequate oplossingen komen, omdat deze in de praktijk werkzaam is en daarnaast op de hoogte is van relevante literatuur en onderzoeken.

Een voordeel van het stadZAT is dat scholen van elkaar kunnen leren. Wanneer een school een case inbrengt, mogen ze ook aanwezig zijn bij de cases van andere scholen. De scholen kunnen daardoor leren van elkaars zorgstructuur. Het loopt momenteel nog niet storm bij het stadZAT, de oorzaak daarvan is onbekend (wellicht dat momenteel veel potentiële stadZAT-cases eerst bij de indicatiecommissie van de Plusvoorziening worden aangemeld). Degenen die al eens een case hebben ingebracht, blijven wel terugkomen. Verondersteld wordt dat de verschillende spelers eerst kennis moeten maken met het stadZAT. Hierin schuilen nog wel leerpunten, want hoe kunnen de docenten en tweedelijns begeleiders enthousiast gemaakt worden? Hoe kunnen de scholen van elkaars zorgstructuur leren en hoe kunnen de externe organisaties leren van de scholen?

Struikelpunt is dat de verwijzindex die gebruikt wordt door de scholen van het (V)MBO niet gekoppeld is aan het stadZAT. Het kan daardoor gebeuren dat twee lijnen langs elkaar heenwerken. Het kan echter ook zo zijn dat een jongere geen problemen heeft op school, maar wel op andere levensgebieden. Verondersteld wordt dat het stadZAT nu goed geregeld is, maar dat de verschillende partijen er nog vertrouwen in moeten krijgen. Het is onduidelijk wat leerlingen van het stadZAT vinden, gezien het feit dat het pas kort geleden gestart is en er tot aan het interview slecht drie cases behandeld zijn.

Het stadZAT kan volgens de respondent bijdragen aan het verminderen van de uitval op het MBO, omdat het ervoor zorgt dat scholen beter gaan nadenken over hun zorgstructuur. Ze zijn zich er van bewust wanneer ze leerlingen zelf kunnen helpen en wanneer ze de leerlingen moeten doorverwijzen. De ambitie is dat geen enkele jongere uitvalt, zonder dat hij of zij in het stadZAT is besproken en hem of haar hulp is aangeboden.

Iets waar het stadZAT in de toekomst aan wil werken is het ontwikkelen van een instrument wat ze aan de tweedelijns begeleiders en docenten kunnen geven, waardoor zij weten wanneer ze een leerling zelf kunnen helpen en wanneer ze de leerling moeten doorverwijzen. Hierbij wordt gedacht aan een soort meetschaal. Ze kunnen dan bijvoorbeeld zien wanneer een leerling doorverwezen moet worden. Volgens de respondent is de leerling daar uiteindelijk alleen maar bij gebaat.

Tussentijdse conclusies

Volgens de respondent is het stadZAT voor de scholen nog wennen, omdat ze voor hun gevoel een case uit handen moeten geven. Mentoren willen de begeleiding vaak in eigen hand houden en vinden het daarom moeilijk om een leerling over te dragen.

Omdat de meeste tweedelijsbegeleiders van scholen gewend zijn om hun cases zelf aan te pakken en intern op te lossen, staat het stadZAT nog niet hoog op de agenda. De tweedelijsbegeleiders krijgen echter vaak te maken met multi-problematiek, waarbij zij als 'gewone' coaches niet altijd kunnen helpen. Een deskundige uit het stadZAT kan sneller tot adequate oplossingen komen, omdat deze werkzaam is in de praktijk en daarbij op de hoogte is van relevantie literatuur en onderzoeken.

Verbeterpunten

De verwijzindex die door de scholen van het (V)MBO gebruikt wordt, is niet gekoppeld aan het stadZAT. Hierdoor kan het gebeuren dat twee lijnen elkaar kruisen en er op meerdere manieren hulp geboden wordt aan een leerling.

Het stadZAT wil een instrument ontwikkelen wat ze aan docenten en tweedelijsbegeleiders docenten kunnen geven, waardoor zij weten wanneer ze een leerling zelf kunnen helpen en wanneer een leerling doorverwezen moet worden. Hierbij wordt gedacht aan een soort meetschaal.

Doorstroomgroep in MBO

Projectomschrijving

De doorstroomgroep richt zich op leerlingen die geen keuze kunnen maken voor een MBO-opleiding. Deze leerlingen dreigen hierdoor buitenboord te vallen. Kenmerkend is dat de doorstroomgroep zich richt op leerlingen met problemen omtrent studiekeuzes en niet op gedrags- en/of psychosociale problematiek. Het is echter lastig te scheiden, omdat het niet kunnen maken van een studiekeuze van invloed is op (eventuele) psychosociale problematiek en andersom. Om deel te mogen nemen aan de doorstroomgroep moet de leerling in staat zijn op normale wijze onderwijs te kunnen volgen. Dit geldt voor zowel de lessen als voor stages. Indien er twijfel over bestaat of de leerling hiertoe in staat is, beschikt de Groningse Plusvoorziening over een instrument waarmee kan worden geverifieerd of er sprake is van zogenaamde multiproblematiek.

Bevindingen

Het project is in juni 2010 van start gegaan. Alle MBO-instellingen in de provincie nemen aan dit project deel. Er zijn vijf verschillende pilotlocaties opgezet: twee in Groningen, één in Stadskanaal, één in Appingedam en één in Winschoten. Vanuit de pilot is gekeken hoe het project vormgegeven moest worden, waardoor er verschillen in uitvoering per locatie zijn ontstaan. In Stadskanaal is er bijvoorbeeld sprake van een goede zorgstructuur, waardoor er daar meer gebruik wordt gemaakt van een doorstroomcoach die de leerlingen individueel begeleidt. In Groningen is er echter een groep leerlingen die de doorstroomgroep vormt. Een dergelijke groep wordt ook in Winschoten opgestart. Vanaf januari 2011 is het project daadwerkelijk ten uitvoer gebracht.

De leerlingen die deelnemen aan de doorstroomgroep worden doorgaans aangeleverd door de tweedelijsbegeleider van de MBO-opleiding waar de leerling op dat moment ingeschreven staat. Er is volgens de respondenten een verschil merkbaar bij de omvang van de school. Kleinere scholen voelen zich vaker meer verantwoordelijk voor hun leerlingen, waardoor doorstroom meestal gemakkelijker verloopt. Het is dan bijvoorbeeld mogelijk dat de leerling deel blijft nemen aan de standaardvakken en daarnaast een stage volgt in de sector waarnaar de leerling wil doorstromen. Dit gebeurt veelal in de regio's waar wordt gewerkt met een doorstroomcoach. Wanneer de leerling klaar is voor de nieuwe opleiding, is het wachten op het volgende instroommoment. Lesmateriaal van de opleiding waar de leerling naar toe gaat, wordt vaak niet geboden. Argument hiervoor is dat de opleiding over het bijbehorende programma beschikt en daartoe opgeleide docenten heeft. Het wordt echter lastig om de motivatie van de leerling te behouden wanneer het instroommoment van de opleiding nog ver weg is. De meeste opleidingen beschikken over twee instroommomenten, in september en februari. Er zijn echter nog steeds een aantal opleidingen, die alleen een instroommoment in september aanbieden. Zonder het tweede instroommoment kunnen de perspectieven van een doorstroomgroep zijn waarde verliezen, omdat de leerling dan te lang in de doorstroomgroep blijft. Eveneens geldt voor een deel van de

leerlingen dat ze zich graag zouden willen heroriënteren. De heroriëntatiestrajecten worden echter alleen in Groningen aangeboden. Dit is voor leerlingen elders uit de regio vaak een lange reis. Hierdoor richten doorstroomcoaches buiten de stad Groningen zich ook op heroriëntatie bij de leerlingen.

Momenteel richt de doorstroomgroep zich op leerlingen die uitvallen in het MBO. Er zit echter eveneens een potentiële groep in de leerlingen die vanuit het vierde leerjaar van de havo besluiten over te stappen naar het MBO. Preventief kan er volgens de coördinatoren van het project nog ruime aandacht worden besteed aan de voorlichting van MBO-opleidingen. Eveneens is er winst te behalen in de intakegesprekken op MBO-opleidingen. Naast cijfers zou meer aandacht moeten worden besteed aan competenties en motivatie. Er kan dan ingegrepen worden als de opleiding niet passend is en wellicht kan de leerling dan naar een andere opleiding begeleid worden. De leerling moet zich niet gepasseerd voelen, maar wellicht liggen zijn mogelijkheden en talenten in een andere richting.

Voor de uitvoerders van de projecten is aandacht besteed aan de competenties en ervaringen van de medewerkers. Er is een sollicitatieprocedure gevolgd, waardoor er vanuit mag worden gegaan dat de juiste personen zijn aangenomen om het project ten uitvoer te brengen.

Volgens de respondenten zijn er in het afgelopen jaar zestig leerlingen binnenboord gebleven dankzij de doorstroomgroep, dit was eveneens het totale aantal deelnemers. Deze leerlingen zouden anders wellicht voortijdige schoolverlaters zijn geworden. Sommige van deze leerlingen waren door de opleiding van herkomst al uit het oog verloren en zijn letterlijk van huis opgehaald. Alle leerlingen die hebben deelgenomen aan het project zijn met succes geplaatst in een nieuwe opleiding. Van belang is dat deze leerlingen het vertrouwen in zichzelf herwinnen. Om het toekomstperspectief van de leerling te waarborgen zou deelname aan de doorstroomgroep niet langer dan drie maanden moeten bedragen. De leerlingen zijn eigenlijk met een soort tussenprogramma bezig en komen niet verder qua beroepsontwikkeling. Het is het zinvol uitdienen van een schooljaar, maar de motivatie van de leerlingen kan snel wegzakken. Daarom is het belangrijk dat een leerling snel doorgeleid kan worden naar een nieuwe vervolgopleiding. De leerling krijgt daardoor weer een toekomstperspectief.

De leerlingen vinden de doorstroomgroep een goed initiatief, zo blijkt uit het interview met hen. Ze hadden vrijwel allemaal een verkeerde keuze voor een vervolgopleiding gemaakt en dreigden daardoor uit te vallen. Door de doorstroomgroep zijn ze echter binnen het onderwijs gebleven en stromen ze binnenkort allemaal in op een nieuwe opleiding. Wat de leerlingen wel missen zijn vakken gericht op de nieuwe opleiding. Binnen de doorstroomgroep volgen ze vrijwel alleen algemene vakken. Ze krijgen wel de mogelijkheid om stage te lopen in de sector van hun keuze.

Tussentijdse conclusies

De omvang van een school is een bepalende factor. Kleinere scholen voelen zich vaak meer verantwoordelijk voor hun leerlingen, waardoor de doorstroom in de meeste gevallen wat soepeler verloopt.

Het is lastig om de leerlingen gemotiveerd te houden, wanneer het instroommoment van de nieuwe opleiding nog ver weg is. Hoewel een groot deel van de opleidingen over een tweede instroommoment beschikt, zijn er nog altijd opleidingen die slechts één instroommoment, in september, aanbieden. Zonder het tweede instroommoment in februari kunnen de perspectieven van de doorstroomgroep hun waarde verliezen volgens de respondenten, omdat de leerling dan te lang in een doorstroomgroep blijft. Er zijn in het afgelopen jaar zestig leerlingen binnenboord gebleven dankzij de doorstroomgroep, dit was eveneens het totale aantal deelnemers. Deze leerlingen zouden anders wellicht voortijdige schoolverlaters zijn geworden.

De leerlingen zijn tevreden over de doorstroomgroep en hebben het idee dat ze daardoor binnenboord blijven.

Verbeterpunten

Er zou meer aandacht moeten worden besteed aan de voorlichtingen van MBO-opleidingen. Daarnaast is er winst te behalen bij de intakegesprekken op MBO-opleidingen. Er moet niet alleen gekeken worden naar de cijfers die leerlingen behaald hebben, maar ook naar hun motivatie en competenties.

De leerlingen zouden graag vakken willen volgen die aansluiten bij de vervolgopleiding die ze gaan volgen na de doorstroomgroep.

G.5 MAATREGEL D: DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING

Groninger Loopbaan Academie

Projectomschrijving

De Groninger Loopbaan Academie (GLA) biedt scholing aan medewerkers in het onderwijs, die te maken hebben met voortijdige schoolverlaters. Door de trainingen die de GLA te bieden heeft, wordt getracht medewerkers van scholen deskundiger te maken op het gebied van voortijdig schoolverlaten en daardoor de uitval te verminderen. Gekeken wordt dan of en op welke manier de mogelijke voortijdig schoolverlaters binnenboord gehouden kunnen worden.

Bevindingen

De bedoeling van de GLA was om een soort databank op te zetten: een trainerspool die allerlei verschillende trainingen zou kunnen geven op verschillende locaties. Scholen die vragen hebben over onderwerpen die te maken hebben met schoolverzuim of voortijdig schoolverlaten kunnen op die manier via de GLA een passende training of trainer vinden. Het bijzondere is dat het een samenwerkingsverband betreft tussen alle MBO-instellingen en scholen voor voortgezet onderwijs in de provincie. Het Menso Alting is inmiddels echter afgehaakt, omdat het percentage voortijdig schoolverlaters op die school vrij laag is. Het idee was om een pool op te richten, die schooloverstijgend is. Daarbij is het aanbod van trainingen breed. Het idee is volgens de respondenten dat als docenten beter gaan lesgeven en een beter contact met leerlingen kunnen onderhouden, leerlingen binnenboord blijven. Dit komt volgens de respondenten eveneens naar voren in het rapport 'Vertrouwen in de school' van Winsemius *et al.* (2009), dat door hen aangehaald wordt tijdens het interview. Als een leerling zich verbonden voelt aan een school, valt hij minder snel uit. Volgens Winsemius *et al.* zijn structuur en verbondenheid de twee belangrijkste pijlers om een leerling binnenboord te houden. Voor de GLA zijn dat belangrijke handvatten, die gebruikt worden als leidraad bij het ontwikkelen van de trainingen.

Naast een trainerspool en een databank is de GLA ook een soort 'geldmachine'. Het kan namelijk trainingen (gedeeltelijk) vergoeden. Voorwaarde hiervoor is wel dat de training kan bijdragen aan het terugdringen van het voortijdig schoolverlaten en niet alleen aan de eigen ontwikkeling van docenten.

De GLA heeft onder andere trainingen over intakegesprekken ontwikkeld. Volgens de respondenten is gebleken dat de intakegesprekken een belangrijke factor zijn in het voorkomen van voortijdig schoolverlaten. Middels een training leren de medewerkers van scholen hoe ze een goed intakegesprek kunnen voeren. Ook wordt er bijvoorbeeld getraind op wet- en regelgeving. Medewerkers in het onderwijs leren wat de signalen voor uitval zijn en leren wat ze moeten doen wanneer een leerling daadwerkelijk uitvalt.

De GLA reageert op de verzoeken van scholen en zoekt dan naar een passende training. Scholen kunnen daarnaast diverse trainingen vinden op de website van de GLA. Trainers worden meestal ingehuurd van buitenaf, tenzij iemand van de school de training al gevolgd heeft. Het is dan de bedoeling dat hij de training aan zijn collega's geeft. Als de GLA ophoudt te bestaan, moeten scholen het stokje overnemen, aldus de respondent.

Er zijn verschillende factoren die bijdragen aan voortijdig schoolverlaten. Deze factoren kunnen niet allemaal aangepakt worden door middel van scholing. Daarbij is het moeilijk om de effecten van scholing te meten. Het effect van de GLA op voortijdig schoolverlaten is daardoor eigenlijk niet te meten. Je kunt alleen de cijfers van voortijdig schoolverlaten nader onder de loep nemen en natrekken of die cijfers dalen. Als de cijfers dalen, kan dat natuurlijk door verschillende factoren komen en hoeft de

GLA daar niet perse de reden van te zijn. Uitgangspunt is wel dat een bekwame docent die weet te binden en boeien zijn of haar leerlingen beter voor het onderwijs kan behouden.

Belangrijk is dat scholen wel doorgaan met het verzorgen van trainingen op het gebied van voortijdig schoolverlaten. Ondanks dat er geen duidelijke effectmeting is, wordt wel verondersteld dat de GLA zinvol is. Het is belangrijk om de professionaliteit van de docenten met betrekking tot voortijdig schoolverlaten op peil te brengen en te houden. Dit kan gerealiseerd worden met behulp van de trainingen van de GLA. Er wordt nu nagedacht hoe de GLA kan blijven bestaan als de subsidie stopt. Geïntervieweerd moet worden hoe scholen er zelf mee verder willen.

De GLA is gericht op de scholing van docenten of andere mensen in het onderwijs die te maken krijgen met leerlingen en het is niet gericht op de leerlingen zelf. Leerlingen kunnen echter wel merken dat hun docent kwalitatief beter wordt. Daarnaast speelt het leerlingvolgsysteem een rol. Leerlingen worden beter in de gaten gehouden en scholen registreren absentie beter, waardoor leerlingen aangesproken kunnen worden wanneer ze overmatig verzuimen. Leerlingen merken daardoor dat er beter op hen gelet wordt.

De GLA komt volgens de respondenten nu pas echt goed tot zijn recht. In het komende jaar zou volgens hen veel werk gedaan kunnen worden, zeker nu het passend onderwijs dichterbij komt. Het project heeft een lange aanlooptijd nodig gehad en het stopt eigenlijk net te vroeg. Als de GLA nog een jaar langer door zou kunnen gaan, is de verwachting dat het een hoger rendement biedt. In dat eventuele laatste jaar zouden de behoeftes van de scholen duidelijk geïntervieweerd kunnen worden en in navolging op worden ingespeeld. Eveneens kunnen er dan zorgprofielen opgesteld worden. Scholen moeten dat binnen anderhalf jaar doen, om aan te kunnen geven welke type leerlingen ze aan kunnen nemen op school. De GLA kan op dat gebied trainingen aanbieden zodat de doelgroep beter wordt bediend.

Tussentijdse conclusies

Docenten die bekwaam zijn in het lesgeven en een goed contact met leerlingen onderhouden – ofwel weten te binden en boeien – dragen eraan bij dat leerlingen minder snel uitvallen. Een leerling valt minder snel uit wanneer hij of zij zich verbonden voelt met de school.

Verbeterpunten

De GLA wordt eigenlijk net te vroeg stopgezet terwijl het nu goed tot zijn recht begint te komen. Volgens de respondenten zou de GLA een hoger rendement hebben wanneer het nog een jaar door kan gaan.

VSV-Theater Noord-Nederland

Projectomschrijving

Het VSV-Theater staat momenteel nog in de kinderschoenen. De première van het stuk 'Dwars' zal op 10 oktober 2011 plaatsvinden. Daarna zullen er dertig tot veertig voorstellingen worden uitgevoerd, verdeeld over acht tot tien weken. De voorstelling wordt gratis aangeboden op scholen. Theatergroep 'de Steeg' is gevraagd om een voorstelling te maken over een jongere die voortijdig schoolverlater is. De bedoeling is dat de kijkers de jongere leren kennen tijdens de voorstelling en inzien dat de jongere niet alleen maar lastig is, maar vaak ook een verhaal heeft waardoor begrip voor zijn gedrag ontstaat. Het stuk heeft daarnaast als doel dat leerlingen beseffen waar ze in terecht komen als ze hun school voortijdig verlaten. Er zijn immers allemaal middelen die ervoor zorgen dat een leerling niet hoeft uit te vallen. Het is educatief voor de kijkers, omdat het verhaal verteld wordt door leerlingen en de mensen daar omheen, zoals een mentor.

Bevindingen

Volgens de respondent kijken en luisteren jongeren liever naar jongeren dan naar volwassenen. Daarom wordt dit stuk gespeeld door vijf jongeren en slechts één volwassene, die verschillende rollen zal spelen.

De bedoeling was in eerste instantie om het stuk te laten spelen door echte voortijdige schoolverlaters, maar dat bleek niet realistisch. Deze jongeren zijn vaak geen spelers en hebben dus geen acteervaring. De spelers zijn bijvoorbeeld wel geswitcht van opleiding.

Voorafgaand aan het ontwikkelen van het stuk is onderzoek door de deelnemers gedaan naar voortijdig schoolverlaten. Daaruit bleek dat een deel van de jongeren die voortijdig school hebben verlaten, vaak al contact heeft gehad met hulpverleners en/of politie. Daarbij komen voortijdige schoolverlaters relatief vaak uit gezinnen met gescheiden ouders. Er zijn ook leerlingen die wel naar school willen, maar dat niet mogen. Dit betreft bijvoorbeeld meisjes uit Iran. Zodra ze niet meer leerplichtig zijn, worden ze van school gehaald. De omgeving van de jongere kan bepalend zijn waar de jongere uiteindelijk terechtkomt. Tijdens deze verkenning is er ook gesproken met drie voortijdige schoolverlaters, hun moeders en met een leerplichtambtenaar. Dit alles is gedaan om een zo waarheidsgetrouwe weergave te geven van voortijdige schoolverlaters. De spelers hebben bijvoorbeeld ook opdrachten moeten doen, zoals het spreken met een voortijdige schoolverlater en een leerplichtambtenaar. Zo weten de spelers zelf ook hoe voortijdig schoolverlaten in zijn werk gaat.

Jongeren hebben volgens de respondent vaak niet door wat de nadelige gevolgen van voortijdig schoolverlaten zijn. Ze denken 'lekker vrij' te zijn en komen pas later achter de nadelige consequenties. In eerste instantie vinden ze het wel prima om niet naar school te gaan. Later komen ze er wel achter dat het niet vrijblijvend is.

Volgens de respondent heeft een deel van de leerlingen van het VMBO geen beeld van de MBO-opleiding waarvoor ze gaan kiezen. Anderen zeggen tegen hen dat een bepaalde opleiding wel leuk is en bij hen past en daarom kiezen ze voor die opleiding. Leerlingen van de havo of het vwo daarentegen hebben vaak al een duidelijk toekomstbeeld en hebben precies uitgezocht welke opleiding ze willen gaan volgen. De leerlingen van het VMBO kiezen vaak dezelfde opleiding als hun vrienden. Daarbij is er natuurlijk een groot aanbod van opleidingen, wat de keuze niet makkelijker maakt. Uiteindelijk blijkt vaak dat deze leerlingen een verkeerde keuze maken en daardoor een vergrote kans hebben op uitval. Jongeren moeten beter begeleid worden bij de keuze van een vervolgopleiding en dit is volgens de respondent een taak voor de middelbare school. De overstap naar het MBO en de keuze voor opleidingen is voor jongeren vaak groot.

Verondersteld wordt dat leerlingen van het VMBO in eerste instantie waarschijnlijk zullen ageren tegen het bezoeken van een theatervoorstelling. Het stuk bevat echter wel humor, waardoor de assumptie is dat leerlingen uiteindelijk wel enthousiast zullen worden. De respondent stelt dat een uitgangspunt van het theaterstuk is dat de leerlingen die het risico lopen voortijdig school te verlaten, zich in het stuk zullen herkennen. Doel is dus dat de voorstelling preventief zal werken.

Tussentijdse conclusies

Een deel van de leerlingen van het VMBO heeft geen duidelijk beeld van de opleiding die ze gekozen hebben. Keuzes worden gebaseerd op wat anderen een passende opleiding voor de jongere vinden of jongeren kiezen voor de opleiding die hun vrienden ook gaan volgen. Leerlingen maken vaak een verkeerde keuze en hebben daardoor meer kans op uitval. Jongeren moeten op hun middelbare school beter begeleid worden bij de keuze voor een vervolgopleiding. De VSV-theatervoorstelling kan een preventieve taak vervullen doordat het leerlingen bewust maakt van de consequenties van een verkeerde schoolkeuze en het dientengevolge uit het onderwijs vallen.

Verbeterpunten

De respondent heeft geen verbeterpunten aan kunnen dragen, gezien het feit dat het stuk nog niet gespeeld wordt (interview vond plaats juni 2011).

G.6 MAATREGEL E: MARTINIGILDE

Martinigilde

Projectomschrijving

In het Martinigilde volgen twaalf leerlingen van de MBO-opleiding Zorghulp niveau één en twaalf leerlingen van de MBO-opleiding Helpende Zorg en Welzijn niveau twee hun volledige opleiding in het Martini Ziekenhuis in de stad Groningen. De leerlingen die de opleiding op niveau één volgen, komen van het Noorderpoort, de leerlingen van niveau twee staan ingeschreven op het Alfa-college. Het Menso Alting College kan ook leerlingen plaatsen, in overleg met de twee eerdergenoemde scholen.

Het idee voor Martinigilde is ongeveer vijf jaar geleden ontstaan. Na een voorbereidingsperiode van een jaar is het Martinigilde van start gegaan. Doel is dat het Gilde duurzaam wordt ingebed en zich steeds blijft innoveren.

Bevindingen

Al jaren is er volgens de respondent een groot tekort aan werkplekken voor leerlingen van niveau één en twee in de zorg, iets waar constant tegenaan wordt gelopen. Calibris en scholen werken samen in een stagebureau: een loket voor stageplaatsen in de wereld van de zorg. De respondent, die initiator is van het Martinigilde en eveneens werkzaam is bij Calibris, was van mening dat het toch mogelijk moet zijn om voor leerlingen uit de laagste niveaus van het MBO stageplaatsen te realiseren. Doel was instellingen enthousiast te maken meerdere leerlingen aan te nemen en vervolgens het onderwijs naar deze instellingen te verplaatsen. Het bleek echter dat instellingen 'stage-moe' waren van leerlingen op niveau één en twee, omdat zij aanlopen tegen de sociaal-emotionele problematiek van de doelgroep. Deze problematiek heeft een negatieve uitwerking op het werk van de jongeren. Uiteindelijk werd het Martini Ziekenhuis bereid gevonden om mee te werken aan de bedachte constructie.

De leerlingen van het Martinigilde krijgen onderwijs in het Gilde. Om 07.15 uur voegt de docent zich in het 'leer-home', een 'school' binnen het Martini Ziekenhuis. Daar vindt een zogeheten dagstart plaats, waarin besproken wordt wat iedereen die dag gaat doen en of er ergens problemen zijn. Daarna gaan de leerlingen naar de afdelingen, waar ze worden opgevangen door hun werkbegeleider. Deze werkbegeleider wordt ook wel 'gezel' genoemd en hij of zij brengt de leerling het vakmanschap bij. De werkbegeleiders zijn goed geschoold, de leerlingen zijn immers meerdere uren per dag aan die persoon toevertrouwd. Er moet een goed leerklimaat gecreëerd worden. Werkbegeleiders hebben hetzelfde niveau als hun leerlingen (niveau één of twee) en daarom moet de leerstof laagdrempelig aangeboden worden. Met het geld van VSV is een portfolio voor de werkbegeleiders opgesteld. Het Martinigilde wil daarmee volgens de respondent laten zien dat de werkbegeleider belangrijk is en dat hij zich ook moet blijven ontwikkelen. Daarmee wordt de functie van werkbegeleider steeds meer vervlochten met de dagelijkse taken die de werkbegeleider als reguliere werknemer normaal gesproken uitvoert.

De leerlingen hebben één dag per week les en zijn de rest van de week in de praktijk aan het werk. Het onderwijs wordt daarom zoveel mogelijk afgestemd op de praktijk. Mensen uit het werkveld verzorgen met regelmaat een gastles. Ook de werkbegeleiders mogen aanschuiven bij de les. Er wordt zoveel mogelijk een praktijkschool gecreëerd, waarin ook de medewerkers van het ziekenhuis kunnen participeren. Het Martinigilde is eigenlijk een kweekvijver voor de nieuwe medewerkers van het ziekenhuis.

Na een dag in de praktijk komen de leerlingen weer terug in het leer-home. Hier wordt gesproken over hoe de dag is verlopen en leerlingen krijgen de mogelijkheid om hun huiswerk te maken. Wanneer de leerlingen in de praktijk aan het werk zijn, gaat de docent de afdelingen op om te kijken hoe de leerlingen het doen en hoe het gaat tussen de leerling en de werkbegeleider. De docent en de werkbegeleider zijn bij het Martinigilde cruciaal. Daarbij is niet iedere docent geschikt voor het gilde-leren. De docent moet het prettig vinden om in de praktijk te werken en moet solistisch kunnen werken. Daarnaast moet de docent strenger zijn voor de leerlingen, omdat de leerlingen direct in de praktijk zitten. De leerlingen kunnen bijvoorbeeld niet luidruchtig zijn, omdat ze dichtbij de patiënten zijn. De leerlingen moeten zich professioneler gedragen dan op school.

Wanneer de leerlingen uiteindelijk hun diploma halen binnen het Martinigilde, krijgt de werkbegeleider ook een certificaat. Voor de werkbegeleiders is het soms de eerste keer in hun leven dat ze een certificaat krijgen, daar zijn ze dan ook trots op.

Het Martinigilde is volgens de respondent een steeds beter lopend project, het kan dan ook in toenemende mate overgedragen worden aan de scholen en het Martini Ziekenhuis. Daarbij krijgt het steeds meer de beschikking over een eigen budget.

Er zijn 24 leerlingen betrokken bij het Martinigilde, gelijkwaardig verdeeld over niveau één en twee. Sommige leerlingen van niveau één kunnen doorstromen naar niveau twee, maar een groot deel zou gezien de cognitieve capaciteiten tevreden moeten zijn met een certificaat van niveau één. De leerlingen van niveau twee stromen na het Martinigilde vaak door naar de opleiding Verzorgende Individuele Gezondheidszorg (niveau drie). Het is belangrijk om de leerlingen een goed advies mee te geven. De respondent is namelijk van mening dat het gat tussen niveau één en twee groot is. Een deel van de leerlingen zal het daarom niet redden in het reguliere schoolsysteem om door te stromen naar een hoger niveau, omdat dit te theoretisch voor hen is. Partijen in het onderwijs op niveau drie zijn ook geïnteresseerd in het gilde-leren, maar het gevaar bestaat dat de leerlingen van niveau één en twee weggedrukt worden door leerlingen uit hogere niveaus, terwijl het project juist voor hen is opgestart.

Op managementniveau moet blijvend draagvlak gecreëerd worden, zeker omdat er een grote afstand is tussen het management en de werknemers. Het Martinigilde is niet afhankelijk van het geld van VSV. Dat zou namelijk betekenen dat het Gilde in elkaar zou zakken wanneer die subsidie gestopt zou worden. De gelden van VSV zijn gebruikt als impuls, zo zijn de portfolio's ontwikkeld en is er aandacht geweest voor deskundigheidsbevordering. Tevens is er met behulp van het geld van VSV een leerling-profiel opgesteld. De school kan leerlingen op basis van dat leerling-profiel selecteren. In de selectieprocedure van de leerlingen zijn ook zogenaamde speeddates georganiseerd. Het bedrijf kon hierbij ook kennis maken met de leerling en 'ja' zeggen tegen de leerling, zodat de leerling ook echt opgenomen kan worden in het bedrijf. Het Martinigilde heeft ook spellen aangeschaft van het geld van VSV. Zo is er een spel met competenties – een soort kwartet waardoor leerlingen kunnen leren wat hun competenties zijn. Eveneens is er een spel aangeschaft wat gaat over sociale vaardigheden en een samenwerkingsspel.

Het Martinigilde heeft volgens de respondent een positieve invloed op voortijdig schoolverlaten. Bij de helpenden is nauwelijks uitval. Dit jaar zijn er twee van de twaalf leerlingen uitgevallen, vorig jaar geen enkele. Er zijn twee leerlingen uit de beroepsopleidende leerweg (BOL) uitgevallen, beiden afkomstig uit niveau één. Ook bij de zorghulpverleners is een laag uitvalspercentage. Het project haalt qua voortijdig schoolverlaten zeker de doelstelling. Niet iedere leerling haalt zijn diploma binnen de gestelde termijn, maar uiteindelijk halen ze hun diploma wel. Verondersteld wordt dat het beter is dat leerlingen wat langer over hun opleiding kunnen doen, dan dat ze zonder diploma uitstromen. Er wordt goed gemonitord, maar de leerlingen worden niet na een jaar uit het Gilde 'gegooid'. Binnen het Gilde is er zicht op de leerlingen. Zo wordt de leerplichtambtenaar al ingeschakeld wanneer de leerling drie dagen afwezig is. Er is volgens de respondent structuur en duidelijkheid binnen het Gilde, wat de leerlingen als positief ervaren. Het zou wenselijk zijn wanneer er meer contact komt met het thuisfront van de leerling, wat extra inzet vraagt van de docent. De leerlingen zijn volgens de respondent tevreden over het Gilde. Leerlingen zijn enthousiast omdat ze complimenten krijgen en omdat ze mogen doen waar ze goed in zijn.

Het leer-home op een goede manier inrichten is lastig qua financiën. Het is aan te bevelen dat de gemeente meer betrokkenheid gaat tonen in het project en achter het Martinigilde zou gaan staan. Op die manier kunnen buitenstaanders doordrongen raken van dat dit onderwijsconcept goed werkt voor bepaalde (kwetsbare) jongeren. Daarbij zou het volgens de respondent reëel zijn als het Gilde geld blijft ontvangen van VSV, omdat het een positieve invloed heeft op het terugdringen van voortijdig schoolverlaten.

De leerlingen zijn van mening dat ze veel leren binnen het Martinigilde, zo blijkt uit het interview dat met hen is gehouden. Ze vinden het prettig om een vaste stageplek en een vaste begeleider te hebben. Daarnaast is het volgens de leerlingen een voordeel om veel in de praktijk te kunnen leren. Leerlingen

zijn in de veronderstelling dat ze binnen een reguliere opleiding en stageplek niet in staat zouden zijn om hun opleiding succesvol af te ronden. Ze illustreren dit door de kans op een diploma binnen het Gilde met een tien te becijferen en de kans op een diploma binnen het reguliere onderwijs met een zes.

Tussentijdse conclusies

Het Martinigilde is een steeds beter lopend project. Het kan in toenemende mate worden overgedragen aan de scholen en het Martini Ziekenhuis.

Er zijn 24 leerlingen betrokken bij het Martinigilde, verdeeld over niveau één en twee. Er is sprake van weinig uitval bij deze leerlingen. In het afgelopen schooljaar zijn twee leerlingen van niveau twee uitgevallen. Ook op niveau één is het uitvalspercentage laag. Het project lijkt daarom zijn doelstelling qua voortijdig schoolverlaten zeker te halen. De leerlingen zelf zijn tevreden over het Martinigilde en zijn in de veronderstelling dat ze met hulp van het gilde-leren meer kans hebben om hun diploma te behalen.

Verbeterpunten

Het is wenselijk om contact te onderhouden met het thuisfront van de leerlingen. Dit vergt echter wel extra inzet van de docent.

Aangetoond zou moeten worden dat het Martinigilde een goed werkend onderwijsconcept is en dat dit extra investering vanuit de gemeente rechtvaardigt.

G.7 MAATREGEL F: SPORTIEVE AANVAL OP DE UITVAL BUITENBOORD

Sportieve aanval op de uitval buitenboord

Projectomschrijving

Centrale vraag voorafgaand aan dit project was in hoeverre het concept sport en bewegen gebruikt kon worden om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan. Sport en bewegen is door veel MBO-instellingen wegbezuinigd. Waarom zou een MBO-instelling dit weer terug willen laten komen in de opleidingen? Wanneer aangetoond kan worden dat sport invloed heeft op het verminderen van voortijdig schoolverlaten, zullen MBO-instellingen eerder geneigd zijn om sport en bewegen weer op te nemen in hun lesprogramma.

Bevindingen

Het Noorderpoort had al een heel concreet programma waarbij uitval wordt tegengegaan door middel van sport: 'de beweegweek'. In eerste instantie was de bedoeling dat dit project werd ingebracht als project voor VSV. Echter was het project te compact – doelstelling was dat er meerdere scholen aan mee moesten doen. De MBO-instellingen die meedoen aan de programmagelden VSV nemen ook deel aan dit project. Binnen het project zijn vier deelprojecten ontstaan, want iedere MBO-instelling haar zijn eigen project. De scholen moeten hun eigen project op papier zetten, zodat het overdraagbaar is aan andere scholen. Deze beschrijvingen zullen in een digitale bibliotheek geplaatst worden, zodat het voor alle scholen beschikbaar is. Dit zal vrij beschikbaar zijn voor scholen, omdat het al betaald is door middel van het geld van VSV. Alle MBO-instellingen hebben inmiddels een project bedacht wat het voortijdig schoolverlaten moet aanpakken door middel van sport en bewegen. Het ene project is al gestart, het andere project moet nog van de grond komen.

Het Noorderpoort heeft nog steeds 'de beweegweek', al is de naam van het project nu 'goed werknemersschap'. Dit is een soort assessment-week voor een aantal werknemerscompetenties. Wanneer leerlingen deelgenomen hebben aan dit project, krijgen ze een certificaat van het Midden- en Kleinbedrijf Nederland met daarop de competenties waarover ze beschikken. Aangetoond kan worden dat een leerling bijvoorbeeld over doorzettingsvermogen beschikt. Dit certificaat kan getoond worden aan toekomstige werkgevers, zodat zij weten welke capaciteiten een leerling heeft. Door middel van

sport kan volgens de respondent aangetoond worden over welke competenties een leerling beschikt en welke competenties nog ontwikkeld moeten worden. Dit project wordt naast het geld van VSV ook gefinancierd door geld van de MBO Raad. Hierdoor wordt dit deelproject eigenlijk dubbel gefinancierd.

Op het Alfa-college was er veel uitval op de opleiding Sport en Bewegen op niveau twee. Het project op het Alfa-college is daarom op deze doelgroep gericht. Het is een programma wat gebaseerd is op sport en begeleiding. Er wordt voor gezorgd dat de leerling gemotiveerd wordt voor zijn huidige opleiding en anders wordt de leerling begeleid naar een nieuwe opleiding. Sport speelt hier een belangrijke rol in.

Op het Menso Alting College vallen regelmatig jongens uit bij opleidingen met veel meisjes en vrouwelijke docenten. Hier is bedacht dat jongens meer weerbaar gemaakt moeten worden voor vrouwelijke opleidingen en aan de andere kant moet het docententeam leren meer in te spelen op de behoeftes van de jongens. Ze willen dit doen door middel van het principe 'Rots en Water', waarin beweging een belangrijke rol speelt.

Op het AOC Terra is een laag uitvalspercentage. Als er echter uitval is, komt de leerling in aanraking met een doorstroomcoach. Deze coach doet loopbaantesten met de leerling. Daarnaast zal een docent activiteiten met de leerlingen gaan ondernemen, die gericht zijn op sport en bewegen. Dit dient ter ondersteuning van het doorstroomtraject.

Momenteel is het project eigenlijk nog in de maak, behalve op het Noorderpoort. Op het Noorderpoort wordt het project in totaal twintig keer gedraaid, daar is het ondertussen concreet. Op het Alfa-college is het project op de opleiding Sport en Bewegen al van start gegaan, maar daar zal het ook nog op een andere opleiding gaan starten. Op het Menso Alting College en AOC Terra moet het project nog ontwikkeld worden en van start gaan. De projecten lopen tot het einde van het jaar.

De gedachte achter Sportieve aanval op de uitval is dat bepaalde kenmerken van leerlingen inzichtelijk gemaakt kunnen worden met behulp van sport en bewegen. Als een leerling over bepaalde eigenschappen wel (of juist niet) beschikt, kan de kans op uitval volgens de respondent groter zijn. Belangrijke eigenschappen voor het succesvol doorlopen van een opleiding zijn bijvoorbeeld doorzettingsvermogen en de mogelijkheid tot samenwerken. Door sport en bewegen kan aangetoond worden of die competenties aanwezig zijn en kan daardoor de inschatting gemaakt worden of een leerling wellicht een risicoleerling is.

Het is lastig om uitspraken te doen over de effectiviteit van de verschillende deelprojecten, omdat twee projecten nog niet van de grond zijn gekomen. De effectiviteit van 'goed werknemerschap' wordt momenteel onderzocht door Saxion Hogeschool. Dit onderzoek is een initiatief van de MBO Raad. Het project op het Alfa-college is gericht op de leerlingen van Sport en Bewegen niveau twee, waar veel uitval is. Gekeken kan worden hoe het uitvalspercentage was toen de groep nog niet bestond en hoe hoog de uitval is nu de groep wel bestaat. Er is echter geen duidelijk zicht op de effectiviteit van de verschillende projecten.

Sport en bewegen is een middel om preventief en curatief in te zetten tegen voortijdig schoolverlaten. Daarnaast is het volgens de respondent ook een middel waardoor school gewoonweg leuker kan zijn. Als school een boeiende plek is om te komen, valt een leerling minder snel uit. Een voordeel van het project is dat alle deelnemende scholen zelf een project hebben bedacht. Hierdoor is het voortraject echter wel langzaam op gang gekomen. De tijd had efficiënter benut kunnen worden.

Tussentijdse conclusies

Door middel van sport en bewegen kan aangetoond worden over welke competenties een leerling beschikt en welke competenties nog verder ontwikkeld kunnen worden. Als een leerling over bepaalde eigenschappen beschikt (of juist niet), kan de kans op uitval groter zijn. Belangrijke eigenschappen voor het succesvol doorlopen van een opleiding zijn onder andere doorzettingsvermogen en de mogelijkheid tot samenwerken. Door sport en bewegen kan aangetoond worden of die competenties aanwezig zijn en daardoor kan ingeschat worden of een leerling wellicht een risicoleerling is.

Verbeterpunten

De respondent vindt het een voordeel dat alle deelnemende scholen zelf een project bedacht hebben waardoor uitval tegengegaan wordt door middel van sport en bewegen. Het voortraject is echter wel langzaam verlopen en sommige projecten zijn nog niet gestart. De tijd had efficiënter benut kunnen worden.

Appendix H

SROI-meting trajecten Coaching en Rebound+ van de Groningse Plusvoorziening

Colofon

Titel: SROI-meting trajecten Coaching en Rebound+ van de Groningse Plusvoorziening

Datum: oktober 2011

Opdrachtgever: Plus voorziening Groningen

Auteurs: Eddy de Tiège, drs. Erna Muntendam

Adressen: Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling Groningen
Postbus 2266
9704 CG Groningen
www.cmogroningen.nl

© Copyright 2011, Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling Groningen

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling Groningen.

H.1 AANLEIDING

Plusvoorzieningen

Naar aanleiding van het rapport 'Vertrouwen in de school: over de uitval van overbelaste jongeren' van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (zie Winsemius *et al.*, 2009) heeft de overheid subsidie beschikbaar gesteld voor het ontwikkelen van plusvoorzieningen. Deze voorzieningen zijn erop gericht om jongeren die cognitief in staat zijn om een opleiding af te maken, maar door omstandigheden uit het onderwijs dreigen uit te vallen, de ondersteuning te bieden die zij nodig hebben om hun opleiding af te maken.

In de provincie Groningen heeft de Plusvoorziening vorm gekregen in vier pilotprojecten: Rebound+⁴⁰, Coaching, Wonen-Leren-Werken en Jimmy's. De projectleiding voor deze voorzieningen is ondergebracht bij Noorderpoort.

Evaluatie voorzieningen

Na het opstarten van de pilotprojecten is het van belang om te meten welke effecten deze voorzieningen opleveren. ResearchNed brengt landelijk de effecten van de plusvoorzieningen in kaart. Daarnaast brengen de Rijksuniversiteit Groningen (RUG), de Hanzehogeschool en CMO Groningen de lokale pilotprojecten in Groningen vanuit verschillende invalshoeken in kaart.

ResearchNed meet de directe effecten van de landelijke plusvoorzieningen. Zij brengt in kaart hoeveel jongeren die deelnemen aan de plusvoorzieningen binnen het onderwijs behouden blijven en hun startkwalificatie behalen. De RUG voert een aanvullende kwalitatieve meting. Zij brengt de ervaringen van deelnemers en begeleiders van de Groningse Plusvoorziening in beeld. De Hanzehogeschool evalueert alle VSV-voorzieningen in de provincie Groningen. Naast deze kwalitatieve en kwantitatieve evaluaties is aan CMO Groningen gevraagd om met behulp van de SROI-methodiek de bredere maatschappelijke opbrengsten van de voorzieningen zichtbaar te maken. Samen met betrokkenen is ervoor gekozen om de SROI-meting te beperken tot de plustrajecten Rebound+ en Coaching.

SROI-methodiek

SROI staat voor social return on investment. Hoewel de SROI-methodiek op verschillende manieren wordt toegepast is het doel in alle gevallen om in beeld te brengen wat een organisatie of project aan resultaten oplevert. Het gaat hierbij om het in beeld brengen van de bredere maatschappelijke impact. Het is de bedoeling deze bredere impact voor zover mogelijk in monetaire waarden weer te geven. Op die manier levert het een beschrijving op wat de Plusvoorziening in financiële termen opleveren.

Deze benadering is geschikt om de meerwaarde van de Groningse Plusvoorziening te onderzoeken. Een meting van de directe effecten van de Plusvoorziening brengt alleen in beeld hoeveel jongeren gebruik maken van een plustraject en welke van deze jongeren binnen het onderwijs blijven en hun opleiding afmaken. Door deze aantallen af te zetten tegen de kosten van de Plusvoorziening ontstaat een beeld hoeveel het kost om een risicojongere in het onderwijs te behouden. Maar door uitsluitend te kijken naar de directe resultaten worden de verdere opbrengsten uit het oog verloren.

Een jongere die een startkwalificatie haalt, heeft niet alleen een grotere kans op het vinden en behouden van een baan, maar bespaart de maatschappij waarschijnlijk ook de kosten van een uitkering, re-integratie en in sommige gevallen zorgkosten die voortkomen uit een negatieve spiraal van het ontbreken van kansen op de arbeidsmarkt, een zinvolle dagbesteding en duurzame toekomstperspectieven.

Onderzoeksvragen leeswijzer

Het doel van dit onderzoek is het in kaart brengen van de meerwaarde van de trajecten Rebound+ en Coaching van de Groningse Plusvoorziening met behulp van de SROI-methodiek. Deze opdracht leidt tot de volgende onderzoeksvragen:

⁴⁰ Er bestaan ook rebound-voorzieningen in het voortgezet onderwijs. In dit document hebben we het over de rebound-voorzieningen in het MBO, vandaar de toevoeging +.

- Wat is het maatschappelijk rendement van de plustrajecten Rebound+ en Coaching?
- In hoeverre is het mogelijk om dit rendement in financiële waarden uit te drukken? En hoe hoog is dan die financiële waarde?

De volgende paragrafen geven een antwoord op deze vragen. Paragraaf H.2 geeft een overzicht van de SROI-methodiek en beschrijft kort hoe de verschillende partners bij de meting betrokken zijn. De daaropvolgende paragrafen gaan dieper in op de verschillende fasen van de SROI-meting. Paragraaf H.3 licht de omvang en aanpak van het onderzoek verder toe en bespreekt de opzet van de meting. Paragraaf H.4 beschrijft het proces van de informatieverzameling en de gegevens waarop de berekening van de maatschappelijke meerwaarde gebaseerd is. Paragraaf H.5 presenteert de berekening en de uitkomsten van de meting. Paragraaf H.6 geeft ten slotte de belangrijkste conclusies weer.

H.2 METHODIEK

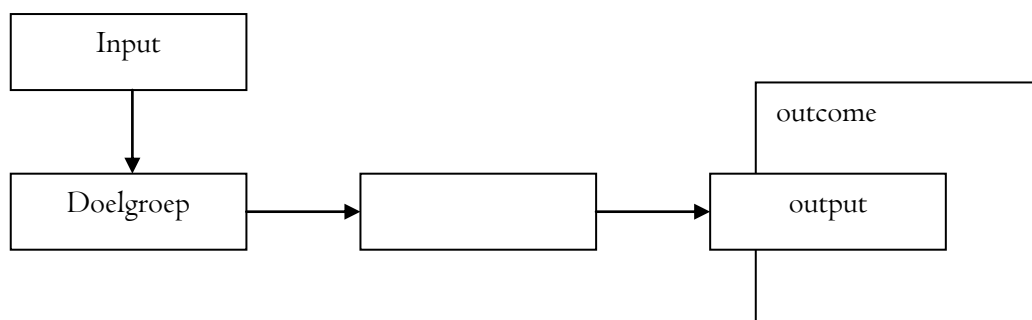
SROI-terminologie

Het bepalen van de 'social return on investment' is een poging om de maatschappelijke meerwaarde inzichtelijk te maken. Aanvankelijk is de SROI-methode ontwikkeld om de sociale opbrengst van bedrijven in beeld te brengen. De methode is voor dit onderzoek toegepast om de Groningse Plusvoorziening te beoordelen. De SROI-methode is verder in deze rapportage dan ook omschreven in termen van het analyseren van de opbrengsten van een project.

Het opzetten van een voorziening begint bij het uitgangspunt dat er een probleem is dat een oplossing vereist. De partijen die hierbij belang hebben zijn de 'stakeholders'. Zij willen zich inzetten om het probleem dat bij een bepaalde doelgroep leeft op te lossen. De stakeholders leggen vast welke uitkomsten zij ten opzichte van de doelgroep willen bewerkstelligen.

In het geval van de Plusvoorziening is het probleem dat overbelaste jongeren dreigen uit te vallen uit het onderwijs. Zij vormen de doelgroep. De stakeholders zijn de betrokken onderwijs- en zorginstellingen die met deze jongeren te maken hebben. De subsidie voor de Plusvoorziening is de investering voor de ontwikkeling van activiteiten om de gewenste uitkomsten te bereiken. Deze investering vormt de input van het project. Hieronder valt niet alleen de plussubsidie maar alle gemaakte kosten die nodig zijn om het project te realiseren.

Figuur H.1 Het SROI-proces

De activiteiten die met de jongeren zijn ondernomen hebben een bepaalde uitkomst (zie figuur H.1). De directe uitkomsten heten 'output'. De indirecte uitkomsten die zich op langere termijn voordoen vormen de 'outcome'. Het verschil tussen de 'outcome' die zich voor zou doen zonder de interventie en het resultaat van de interventie is de 'impact' van het project. Door de impact zoveel mogelijk te vertalen naar financiële waarden kan er een bedrag aan de maatschappelijke waarde worden toegekend.

Door de geschatte opbrengst te delen door de kosten van het project is een inschatting te geven van de meerwaarde. Deze verhouding geeft aan of van een project te verwachten is dat het meer oplevert dan dat het kost. Het geeft de mogelijkheid om verschillende alternatieven te wegen.

SROI proces

Het opstellen van een SROI-meting is in te delen in drie fasen. Tijdens de eerste fase, de samenstelling van de impactmap, worden zoveel mogelijk stakeholders betrokken bij het onderzoek. Gezamenlijk bepalen zij de omvang van de meting, de te meten effecten om de impact te bepalen en de wijze waarop de impact in beeld gebracht wordt.

De informatieverzameling van de kosten en effecten vormt de tweede fase van de SROI. Het proces sluit af met het uiteindelijk berekenen van de maatschappelijke opbrengsten, het vaststellen van de betrouwbaarheid en het rapporteren van de uitkomsten.

De volgende subparagrafen geven een kort overzicht van de wijze waarop de stakeholders bij de SROI-meting betrokken zijn. De daaropvolgende paragrafen lichten de voortgang van het proces en de keuzes in de verschillende fases van de SROI verder toe.

Het betrekken van de stakeholders

Een belangrijk onderdeel binnen de SROI-methodiek is het betrekken van stakeholders. De uiteindelijke resultaten zijn gebaseerd op de kennis, expertise en verwachtingen van deze stakeholders. Onder stakeholders verstaan we alle personen en organisaties die betrokken zijn bij een van de beide plustrajecten. Allen hebben een belang bij (de uitkomsten van) de Plusvoorziening. Deze belangen kunnen overigens heel goed verschillend, zo niet tegengesteld zijn. De stakeholders zijn samen met de projectleiding van de Plusvoorziening geselecteerd. Voor Rebound+ en Coaching zijn de volgende organisaties bij de SROI-methodiek betrokken geweest:

- Gemeenten (Groningen, Veendam)
- Onderwijs (Noorderpoort, Alfa-college, AOC Terra, SWV 2.01 (Stad Groningen), 2.02 (Noord Oost Groningen) en 2.03 (Haren), Renn4, Reitdiepcollege (Rebound+) en Winkler Prins (Rebound+)
- RMC's (Groningen, Noord en Oost Groningen)
- Jeugdhulp (Bureau Jeugdzorg, Elker, MJD, Radar, GGD, ZvJ)
- Provinciale projectleiding (Jeugdwerkloosheid, CJG, VSV, Plus)

De bijeenkomsten en de voortgang van de SROI-meting

Er zijn drie bijeenkomsten georganiseerd met de stakeholders, één in april, één in juli en één in september 2011. De bijeenkomsten liepen min of meer parallel met de drie eerdergenoemde fases van de SROI methodiek. In de eerste bijeenkomst is het onderzoek begrensd tot de twee plustrajecten Rebound+ en Coaching en is gekeken of er naast de aanwezige stakeholders ook anderen betrokken zouden moeten zijn. Verder is voor zover mogelijk de input van elke organisatie geïnventariseerd, alsmede de vraag welke (brede) effecten de stakeholders van de Plusvoorziening verwachten en welke ze het liefst zouden willen meten.

In de tweede bijeenkomst is het gekozen onderzoeksmodel gepresenteerd en is specifieke kennis en informatie die bij de stakeholders aanwezig is verzameld. Aan hen is gevraagd in te schatten op hoeveel deelnemers aan de Plusvoorziening de verwachte effecten van toepassing zijn zonder én met deelname aan Rebound+ of Coaching. Na deze bijeenkomst is deze vraag ook voorgelegd aan de coaches en begeleiders van Rebound+ en Coaching.

In de derde en laatste bijeenkomst zijn ten slotte de voorlopige resultaten, argumentatie en berekeningen voorgelegd. Deze stap is nodig omdat de inschattingen die de stakeholders met elkaar maken bepalend zijn voor het eindresultaat. Iedereen moet zich in de totstandkoming daarvan kunnen herkennen. De betrokkenheid van de stakeholders maakt dat het eindresultaat niet alleen van de onderzoekers is maar van alle betrokkenen.

Naast de bijeenkomsten is er regelmatig contact gezocht met de projectleiding, de uitvoerders en begeleiders van de Plusvoorziening en de indicatiecommissie. Hierbij werden tussenstappen en voorlopige resultaten voorgelegd met het verzoek om feedback of werden gegevens of toelichtingen gevraagd.

H.3 FASE ÉÉN – DE SAMENSTELLING VAN DE IMPACTMAP

Omvang meting

De omvang van een SROI-meting hangt af van de omvang van het project en de beschikbare tijd en middelen. Bij een grootschalig project ligt het voor de hand om veel tijd te steken in het nauwkeurig bepalen van het rendement van de onderneming. Naast de grote belangen die samenhangen met kostbare projecten zijn er ook meer middelen beschikbaar om een grondige meting te financieren.

De analyse van een project met een meer bescheiden omvang heeft tot gevolg dat de mogelijkheden beperkt zijn. In het uiterste geval worden de verwachte effecten van een project alleen benoemd. Dit in tegenstelling tot een uitgebreide analyse waarbij het mogelijk is alle betrokken effecten nauwkeurig te meten en te monetariseren.

In het geval van de SROI-meting van Coaching en Rebound+ is, vanwege de beperkte omvang van het onderzoek, ervoor gekozen om in de eerste plaats alleen de effecten te benoemen. Om toch concrete uitspraken over de opbrengsten te kunnen doen is daarnaast gekeken in hoeverre het mogelijk is om binnen de beschikbare middelen toch zoveel mogelijk effecten te kwantificeren en te monetariseren.

Hiervoor zijn twee hulpmiddelen gebruikt. Ten eerste is op basis van de handleiding voor kosten- en baten analyses in het sociale domein (ECORYS & Verwey-Jonker Instituut, 2008) gekeken naar alternatieve methoden die effecten in kaart kunnen brengen. Daarnaast is gezocht naar bestaande onderzoeken die kunnen bijdragen aan de SROI-meting. Uit onderzoek naar vergelijkbare voorzieningen kwam naar voren dat de Rebel-group al een model heeft ontwikkeld die de waarde van effecten van het voorkomen van voortijdig schooluitval kan berekenen. De volgende twee subparagrafen lichten deze stappen toe. De laatste subparagraaf vat samen welke bijdrage deze onderdelen hebben in de opzet van het gehele onderzoek.

Het meten van effecten

In een ideale situatie is het maatschappelijk rendement te bepalen op basis van een effectmeting. De verwachte effecten van een project zijn te vertalen naar meetbare indicatoren. Door deze indicatoren te meten bij de deelnemers van het project en bij een vergelijkbare andere groep is vast te stellen welke verbetering het project oplevert. Deze verbetering wordt dan voor zover mogelijk verbonden aan financiële waarden, zodat we de baten van het project monetair uit kunnen drukken. Na aftrek van de kosten is ten slotte het maatschappelijk rendement duidelijk.

In het geval van Rebound+ en Coaching is het niet mogelijk om een effectmeting uit te voeren omdat veel van de verwachte effecten pas op langere termijn zichtbaar zijn en het nu nog niet mogelijk is om deze te meten. Daarnaast is een onderzoeksopzet die de jongeren over langere tijd volgt te omvangrijk om uit te voeren, gegeven de beperkte tijd en middelen die voor de SROI-meting beschikbaar zijn.

ECORYS en het Verwey-Jonker instituut (2008) stellen dat, wanneer het niet mogelijk is om een effectmeting uit te voeren, men de baten van een project met andere methoden in beeld kan brengen. De alternatieven bestaan uit:

- *Het gebruiken van modellen*
Een model is een vereenvoudigde weergave van de werkelijkheid. In een model wordt een werkelijke situatie benaderd door een aantal meetbare variabelen. Door de verschillende uitgangswaarden in een model in te voeren is te berekenen welke verandering deze waarden teweegbrengen.
- *Ervaringen met vergelijkbare projecten*
De uitkomsten van vergelijkbare projecten kunnen ook een indicatie geven van de te verwachten effecten.
- *Expertoordelen*
Experts kunnen een inschatting geven van de effecten die zij verwachten op basis van hun kennis van de doelgroep en de inhoud van het project.

Het VSV-model

In 2005 heeft de Rebelgroep in opdracht van het ministerie OCW een model ontwikkeld dat het maatschappelijk rendement berekent van interventies, gericht op voortijdig schoolverlaters. Dit model is in 2006 verbeterd op basis van adviezen van het CPB en het ministerie. Inmiddels is het model meerdere malen ingezet om het maatschappelijk rendement van verschillende projecten te berekenen.

Het model gaat ervan uit dat het voorkomen van voortijdig schooluitval baten oplevert door besparingen op het gebied van uitkeringen, schulphulpverlening en zorgkosten. Daarnaast bestaan de baten uit de extra inkomsten die jongeren behalen doordat zij meer inkomen verdienen dankzij hun hogere opleiding. De kosten van het voorkomen van voortijdig schooluitval bestaan uit de kosten van de interventie en de kosten van het onderwijs dat de potentiële uitvallers zonder de interventie niet zouden volgen.

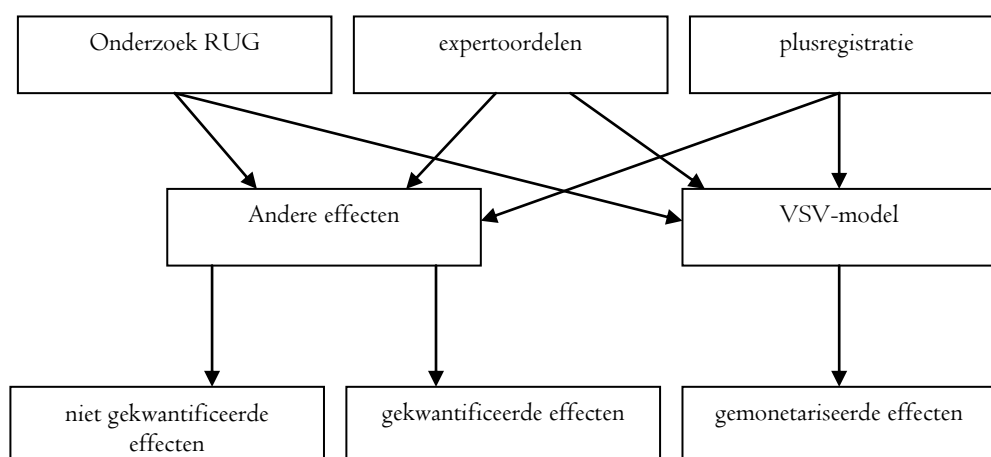
Voor de SROI-meting is gebruik gemaakt van een excel-bestand waarin het model is uitgewerkt. Alle vereiste achtergrondgegevens en rekenstappen die nodig zijn om tot concrete financiële opbrengsten te komen zijn in het model verwerkt. Door de verwachte effecten, het jaarlijkse aantal deelnemers en de kosten van de Plusvoorziening in te voeren zijn eenvoudig de baten te bepalen ten opzichte van de effecten die in het model verwerkt zijn.

Opzet SROI-meting

Door de alternatieve methoden en het rekenmodel voor VSV-ers is het mogelijk om verder te gaan dan alleen het benoemen van effecten. De expertoordelen van de stakeholders hebben geresulteerd in concrete waarden aan de effecten die de Plusvoorziening oplevert. Een aantal van deze gekwantificeerde effecten is verwerkt in het VSV-model op basis waarvan vervolgens een gemonetariseerde waarde is toegekend. Op deze wijze is een gedeeltelijke getalsmatige vertaling van het maatschappelijk rendement van Rebound+ en Coaching gemaakt.

Figuur 2.4 vat de opzet van de SROI-meting samen. De verwachte effecten zijn in de eerste plaats bepaald door de expertoordelen van de begeleiders van de Plusvoorziening, indicatiecommissie en de stakeholders. Voor zover mogelijk zijn deze oordelen gecontroleerd met de gegevens uit de plusregistratie en het onderzoek van de RUG.

Figuur H.2 Verwachte effecten van de Groningse Plusvoorziening

De verwachte effecten die verwerkt zijn in het VSV-model zijn via dit model gemonetariseerd. De verwachte effecten die niet voorkomen in het VSV-model zijn op basis van de expertmodellen gekwantificeerd. Van de effecten die niet te kwantificeren zijn, is aangegeven of de beïnvloeding door de Plusvoorziening positief of negatief is.

De gemonetariseerde, gekwantificeerde en niet-gekwantificeerde effecten geven gezamenlijk een totaalbeeld van het maatschappelijk rendement van de plustrajecten Rebound+ en Coaching.

H.4 FASE TWEE - INFORMATIEVERZAMELING

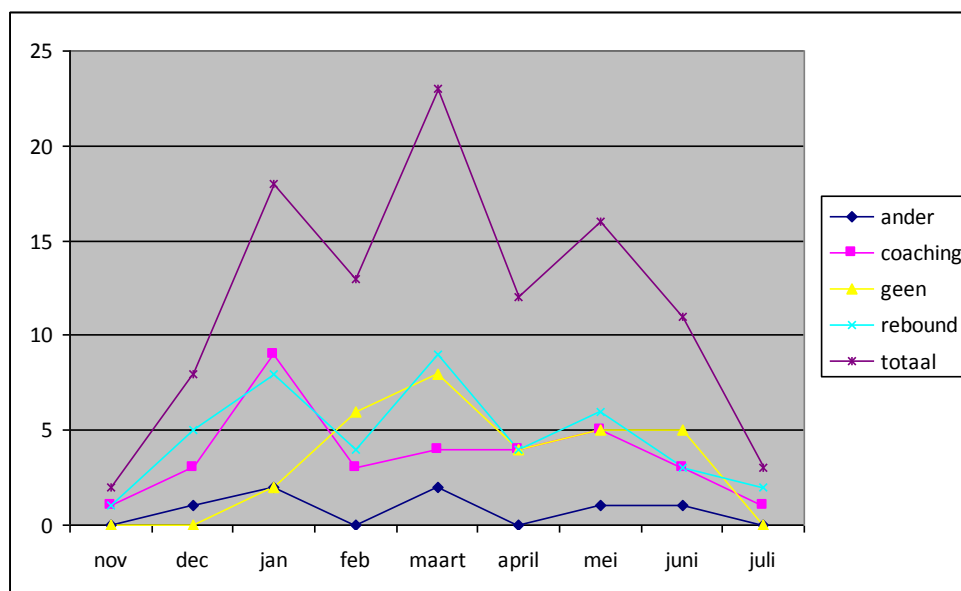
Om van het VSV-model gebruik te kunnen maken is het nodig om te weten hoeveel jongeren per jaar deelnemen aan Rebound+ en/of Coaching, wat de jaarlijkse kosten bedragen en welke effecten de voorzieningen teweegbrengen.

Omdat Rebound+ en Coaching nog geen jaar operationeel zijn is het niet mogelijk om deze factoren uitsluitend op bestaande gegevens te baseren.

Jaarlijkse instroom

Docenten en zorgcoördinatoren kunnen leerlingen aanmelden bij de indicatiecommissie. De commissie bepaalt of aanvragen worden toegewezen en aan welk plustraject de jongeren deel gaan nemen. Figuur H.3 laat het aantal aanmeldingen en doorverwijzingen zien dat door de indicatiecommissie tijdens de eerste negen maanden van de Plusvoorziening is behandeld. Er is te zien dat het aantal aanmeldingen toeneemt tot een hoogtepunt in maart. Daarna neemt het aantal aanmeldingen richting het einde van het schooljaar (maand juli) logischerwijs weer af.

Figuur H.3 Maandelijks aanmeldingen bij de indicatiecommissie Groningse Plusvoorziening

Bron: registratie indicatiecommissie

In tabel H.1 zijn de aantallen weergegeven. Op basis van deze aantallen is een inschatting gemaakt van het jaarlijks aantal doorverwezen jongeren naar Rebound+ en Coaching. Gemiddeld melden 12 jongeren per maand zich aan, waarvan gemiddeld 4 zijn doorverwezen naar Coaching en 5 naar Rebound+. Zomermaanden vallen af omdat er geen school is. Uitgaande van de 10 maanden die overblijven is de inschatting dat er per jaar ongeveer 40 jongeren naar Coaching en 50 jongeren naar Rebound+ worden doorverwezen.

De stakeholders hebben het vermoeden dat dit aantal in de toekomst hoger zou kunnen liggen. Aangezien de Plusvoorziening nog niet zo lang functioneert zijn niet alle mogelijke doorverwijzers op de hoogte van het bestaan. Wanneer de bekendheid van de Plusvoorziening toeneemt, neemt naar verwachting ook het aantal aanmeldingen toe.

Tabel H.1 Aanmeldingen en doorverwijzingen indicatiecommissie van november 2010 tot juli 2011

maand	ander	Coaching	geen	Rebound+	totaal
november	0	1	0	1	2
december	1	3	0	5	8
januari	2	9	2	8	18
februari	0	3	6	4	13
maart	2	4	8	9	23
april	0	4	4	4	12
mei	1	5	5	6	16
juni	1	3	5	3	11
juli	0	1	0	2	3
totaal	7	33	30	42	106
gemiddeld aantal verwijzingen per maand	1	4	3	5	12

Kosten

De kosten van Rebound+ en Coaching bestaan uit de plusmiddelen (subsidie) en de eigen middelen die de betrokken organisaties inzetten om de trajecten te realiseren. Tijdens het verzamelen van de gegevens bleek dat het voor veel van deze organisaties moeilijk was om concreet aan te geven welke eigen middelen zij bijdragen aan het project. Dit hangt mogelijk samen met het feit dat de Plusvoorziening nauw verweven is met de primaire taken van deze organisaties. Zo worden bijvoorbeeld de ruimtes die nodig zijn voor Rebound+ gehuurd bij scholen. Hiervoor brengen de scholen niet alle kosten bij Rebound+ in rekening. Maar het blijkt niet eenvoudig te zijn om een onderscheid te maken tussen de kosten van de hele school en de specifieke kosten voor de ruimtes voor Rebound+. Vanwege de moeilijkheden bij het in kaart brengen van de eigen middelen is besloten om deze niet in de analyse mee te nemen.

Om de inzet vanuit de plussubsidie voor Rebound+ te berekenen is uitgegaan van de begroting voor 2011. Naar verwachting besteedt de organisatie tussen 1 januari en 31 december € 485.000 aan deze voorziening. Hierbij geldt dat een deel van deze kosten verbonden zijn met het opstarten van deze voorziening. In de toekomst zullen de jaarlijkse kosten vermoedelijk lager liggen.

In het geval van Coaching is een andere benadering gebruikt. In tegenstelling tot Rebound+ is voor deze voorziening geen vaste ruimte met begeleiders nodig. Doordat iedere jongere een individueel coachingstraject volgt is het veel praktischer om de kosten uit te drukken per traject. Deze bedragen € 5.500.

Tabel H.2 geeft een overzicht van de jaarlijkse kosten gecombineerd met de jaarlijkse instroom. Uitgaande van een jaarlijkse instroom bij Rebound+ van 50 deelnemers komen de kosten uit op € 9.700 per deelnemer. Voor Coaching geldt dat bij 40 deelnemers de totale jaarlijkse kosten neerkomen op € 220.000.

Tabel H.2 Jaarlijkse kosten en kosten per deelnemer voor Rebound+ en Coaching

voorziening	totaal	aantal deelnemers	kosten per deelnemer
Rebound+	€ 485.000	50	€ 9.700
Coaching	€ 220.000	40	€ 5.500

Naast de kosten voor de Plusvoorziening spelen de kosten voor het onderwijs een rol. De plustrajecten zijn opgezet met het doel om schooluitval te voorkomen. Wanneer een jongere uit het onderwijs valt zijn er voor hem of haar ook geen onderwijskosten. Dus als een jongere dankzij de Plusvoorziening onderwijs blijft volgen dan worden er extra maatschappelijke kosten gemaakt voor het gevolgde onderwijs. Deze extra kosten vormen een onderdeel van de totale maatschappelijke kosten van deze voorzieningen. Het VSV-model gaat uit van de aanname dat een jaar onderwijs op het MBO de samenleving € 6.800 kost.⁴¹

De schatting van de effecten

Voor het inschatten van de effecten van Rebound+ en Coaching zijn de expertoordelen van de stakeholders en de begeleiders gebruikt. Na de eerste bijeenkomst is een lijst van indicatoren opgesteld om de geïnventariseerde effecten te meten. Tijdens de tweede bijeenkomst is zowel voor Rebound+ als voor Coaching aan de stakeholders gevraagd om een inschatting te maken van de effecten op basis van deze lijsten.

Verdeeld in vier groepen heeft de helft van de stakeholders de lijsten ingevuld voor Rebound+ en de andere helft voor Coaching. De aanwezigen merkten hierbij op dat het niet eenvoudig was om tot concrete schattingen te komen. Alle aanwezigen gaven het advies om de begeleiders van de voorzieningen en de indicatiecommissie de lijsten in te laten vullen omdat zij meer zicht hebben op de ontwikkeling van de jongeren. Daarom zijn na de tweede bijeenkomst de lijsten ook verstuurd naar alle begeleiders van zowel Rebound+ als Coaching.

Van de eerste inschattingen is het gemiddelde berekend. Om de kwaliteit van deze schattingen te verbeteren zijn de gemiddelden opnieuw aan de begeleiders voorgelegd met het verzoek om hun eerdere schatting te herzien. De ervaring leert namelijk dat de vergelijking met het oordeel van anderen en het reflecteren op de aanvankelijke aannames een aanzienlijke verbetering van de schattingen oplevert.

Tabel H.3 geeft een overzicht van de verwachte effecten in percentages. De schattingen hebben betrekking op de verwachte impact van de Plusvoorziening. Dat wil zeggen dat de percentages de mate weergeven waarin Rebound+ en Coaching invloed uitoefenen op hun ontwikkeling en niet hoe de jongeren zich de komende jaren zullen ontwikkelen. Zo is de verwachting dat 30% van de jongeren die deelnemen aan Rebound+ een startkwalificatie zal halen die zij zonder deelname niet behaald zou hebben.

Hoewel de geschatte uitkomsten bij Coaching iets sterker positief of negatief zijn dan die bij Rebound+, is er een redelijke samenhang te zien tussen de beide plustrajecten. De begeleiders van zowel Rebound+ als Coaching verwachten grote verbeteringen op het gebied van zelfsturing en het ontwikkelen van een realistisch zelfbeeld van de jongeren. Beiden verwachten een toename in het aantal behaalde startkwalificaties en een afname in langdurige werkloosheid. Ook verwachten de begeleiders van beide voorzieningen een afname in het overmatig middelengebruik, crimineel gedrag en overlast voor zowel docenten als anderen.

Een opvallend onderscheid tussen de geschatte effecten van Rebound+ en Coaching is dat de begeleiders van Rebound+ verwachten dat jongeren minder gebruik zullen maken van de hulpverlening terwijl de begeleiders van Coaching juist een kleine toename verwachten. Vermoedelijk is dit te wijten aan de intensievere begeleidingsvorm bij Coaching, waardoor de behoefte aan hulp sneller aan het licht komt. Hoewel zij op de kortere termijn meer gebruik zullen maken van hulpverlening wordt hiermee voorkomen dat hun problemen verder escaleren, waardoor in de toekomst nog zwaardere hulpverlening vereist is.

⁴¹ Dit bedrag is gebaseerd op de instellingskosten per deelnemer uit 'Kerncijfers 2006-2010' van het ministerie OCW.

Tabel H.3 Geschatte effecten plustrajecten Rebound+ en Coaching

indicator	Rebound+	Coaching
percentage jongeren dat een startkwalificatie/diploma haalt	30%	62%
toe of afname van het aantal langdurige werkloze jongeren	-50%	-29%
toe of afname van het aantal jongeren dat zorghulpverlening gebruikt	-30%	-13%
toe of afname van het aantal jongeren dat psychische hulpverlening gebruikt	0%	19%
toe of afname van het aantal jongeren dat hulpverlening van VNN ontvangt	-20%	7%
toe of afname van het aantal jongeren dat gebruik maakt van schuldhulpverlening	-10%	24%
toe of afname van het aantal jongeren dat overlast veroorzaakt	-25%	-45%
toe of afname in het aantal jongeren dat crimineel gedrag vertoont	-20%	-43%
toe of afname van het aantal jongeren met overmatig middelengebruik	-20%	-38%
toe of afname van het aantal jongeren dat in staat is tot zelfsturing	55%	66%
toe of afname van het aantal jongeren met een realistisch zelfbeeld	50%	61%
toe of afname van het aantal jongeren met een ondersteunend netwerk	20%	44%
toe of afname van de door jongeren veroorzaakte overlast voor docenten op school	-40%	-52%

Valideren effecten

Aan het begin van de SROI-meting is gepland om de schattingen van de effecten zoveel mogelijk te valideren op basis van de uitkomsten van het kwalitatieve onderzoek van de RUG en de registraties van de Plusvoorziening. Gedurende het onderzoek werd duidelijk dat beide bronnen weinig bij kunnen dragen aan het onderbouwen van de SROI-schattingen.

Het kwalitatieve onderzoek van de RUG is gebaseerd op interviews met de begeleiders van de Plusvoorziening en de jongeren die van de voorzieningen gebruik maken. In deze interviews geven de begeleiders aan dat zij het nog te vroeg vinden om concrete resultaten te melden. Naar hun mening zijn de voorzieningen nog in ontwikkeling en kost het tijd voordat de resultaten zichtbaar zijn. De mening van de jongeren sluiten in veel gevallen aan bij de verwachtingen zoals die in de geschatte effecten weergegeven zijn. Maar doordat van Rebound+ zes en Coaching vijf jongeren geïnterviewd zijn, geven deze meningen – net als de inschattingen van effecten door de professionals – alleen een beeld van de situatie en vormen zij geen harde onderbouwing van de cijfers.

Ook de registraties van de indicatiecommissie en van Rebound+ en Coaching hebben weinig bij kunnen dragen aan het onderbouwen van de schattingen. Ten eerste omdat de meeste deelnemers nog te kort in het traject zitten om iets te kunnen zeggen over de mate waarin ze dankzij deelname aan de Plusvoorziening vooruit zijn gegaan. En ten tweede omdat gaandeweg de uitvoering van het SROI-traject bleek dat er op een andere wijze geregistreerd wordt dan aanvankelijk werd verwacht. Hiermee willen we geen afbreuk doen aan de huidige wijze van registreren. De organisatie heeft veel tijd en energie gestoken in het ontwikkelen van een registratiesysteem. Bij aanmelding en tussentijdse evaluaties zijn uitgebreid gegevens verzameld om (de ontwikkeling van) diverse leefgebieden van de jongeren in kaart te brengen. Desondanks past deze wijze van registreren niet bij dat wat in het kader van de SROI-meting nodig was. De wijze waarop de begeleiders van de voorzieningen de voortgang en ontwikkeling van de jongeren volgen is vooral kwalitatief van aard. Voor de SROI-meting is een meer exacte, gestandaardiseerde meting nodig, waarin de ontwikkelingen steeds op dezelfde wijze en punten worden gemeten. Het ontbreken van deze gestandaardiseerde registratie maakt het moeilijk om de resultaten van de jongeren onderling te vergelijken.

H.5 FASE DRIE – DE MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE

Aannames VSV-model

Een deel van de geschatte effecten is in het rekenmodel van de RebelGroup ingevoerd om bedragen aan het maatschappelijk rendement van deze effecten toe te kunnen voegen. Het model maakt een aantal aannames over de doelgroep van de voorzieningen en de manier waarop de jongeren uit deze doelgroep zich zouden ontwikkelen wanneer zij geen gebruik van een plustraject maken. Het maatschappelijk rendement van een interventie gericht op het voorkomen van schooluitval komt voort uit het verschil tussen de maatschappelijke kosten die gemaakt worden voor de jongeren als er geen interventie plaatsvindt met de situatie waarin er wel een interventie wordt uitgevoerd.

Er is een indeling in drie groepen jongeren in het model. Jongeren met lichte problematiek, een middelste groep met iets zwaardere problematiek en jongeren met zware problematiek. In overleg met de stakeholders is vastgesteld dat de jongeren uit Rebound+ en Coaching tot de middelste groep behoren. Jongeren uit deze groep hebben te maken met meerdere problemen. Zij hebben schulden, vertonen crimineel gedrag en/of gebruiken overmatig alcohol of drugs. Jongeren die deelnemen aan de Plusvoorziening hebben met één of meerdere van deze problemen te maken.

De aanname van het model is dat de ongunstige situatie van de jongeren door de opeenstapeling van problemen zal escaleren. Doordat de jongeren geen opleiding afmaken, slagen zij er niet in om succesvol op de arbeidsmarkt te participeren en vallen zij maatschappelijk uit. Hun schulden, het criminele gedrag en het middelengebruik zullen hierdoor toenemen. Maatschappelijk gezien leidt dit tot extra kosten door de justitiële trajecten waarin de jongeren terecht komen en de aanspraak die zij maken op hulpverlening. Daarnaast dragen de jongeren maatschappelijk minder bij omdat zij hun potentie en talenten niet ontwikkelen.

Dankzij deelname aan de Plusvoorziening wordt de neerwaartse spiraal van de jongeren doorbroken. Hierdoor vermindert hun problematiek, leren zij beter gebruik te maken van hun vaardigheden en maken zij (op termijn) minder gebruik van hulpverlening.

In het model is verwerkt wat de kosten zijn van taakstraffen, schuldhelpverlening en langdurige werkloosheid. De kosten van werkloosheid zijn berekend op basis van de kosten van een uitkering, begeleiding door het UWV-werkbedrijf en de re-integratiekosten. Deze gegevens berekenen, samen met een inschatting van de mate waarin deze problemen bij de jongeren verminderen welke besparingen de Plusvoorziening oplevert.

Verder gaat het model ervan uit dat jongeren door het behalen van een startkwalificatie een betere positie op de arbeidsmarkt hebben. Hierdoor zullen zij tijdens hun werkzame leven een hoger en stabiel inkomen ontvangen. Deze toename in inkomen is in het model verwerkt door het relatief hogere inkomen van de jongeren te berekenen tot hun 65^e levensjaar.

De besparingen op het gebied van hulpverlening en justitie gecombineerd met de extra inkomsten van de jongeren vormen samen het, in het model berekende, maatschappelijk rendement. De gegevens die nodig zijn om dit rendement te kunnen berekenen zijn bepaald in de vorige paragraaf. Op basis van de mate waarin de verwachte effecten zich voordoen, het aantal jongeren waarop deze effecten van toepassing zijn en de kosten die met de Plusvoorziening verbonden zijn, bepaalt deze paragraaf met behulp van het rekenmodel wat de opbrengsten van de Plusvoorziening zijn.

Berekening van de meerwaarde

De volgende subparagrafen geven een overzicht van de opbrengsten van Rebound+ en Coaching. De inschattingen van de stakeholders en de uitvoerders zijn hiervoor gecombineerd met het verwachte aantal jongeren dat jaarlijks deelneemt en de kosten per jaar. De effecten die voorkomen in het VSV-model zijn doorgerekend naar concrete bedragen. De andere effecten zijn, voor zover dit relevant is, weergegeven in aantallen.

De afname van overlast is niet kwantitatief verwerkt. In het geval van het behalen van een startkwalificatie of het gebruik hulpverlening gaat het om dichotome indicatoren. Dat wil zeggen: een jongere haalt wel een startkwalificatie of niet. Het veroorzaken van overlast is meer een continue

indicator. De mate waarin een ander overlast ervaart kan meer of minder zijn afhankelijk van het gedrag van de jongere. Overlast is daarom niet weergegeven in termen van wel of geen overlast veroorzaken, maar in de mate waarin de overlast van de totale groep jongeren toe of afneemt.

Rebound+

Komen de verwachtingen over de effecten van Rebound+ uit dan is het sterkste effect dat deze voorziening oplevert de toename in het vermogen tot zelfsturing van de deelnemende jongeren (zie tabel H.4). 28 van de 50 jongeren die jaarlijks deelnemen, zijn aan het einde van het traject in staat om zelf sturing aan hun leven te geven, terwijl zij hier vooraf grote moeite mee hadden.

Verder worden grote effecten verwacht ten opzichte van het zelfbeeld van de jongeren en het voorkomen van werkloosheid. In beide gevallen gaat het om 25 jongeren, die dankzij Rebound+ een realistisch zelfbeeld ontwikkelen en niet in de langdurige werkloosheid terechtkomen. Daarnaast levert Rebound+ besparingen op door afname van het aantal jongeren dat schuldhulpverlening of zorg nodig heeft. Ook het middelengebruik en de criminaliteit onder jongeren neemt naar verwachting af. De overlast van de jongeren, ten slotte, zal ook verminderen. Vooral binnen de school wordt een sterke afname verwacht.

Als de verwachtingen uitkomen dan zijn de totale baten van Rebound+ ruim 2,5 miljoen euro. De kosten komen uit op € 791.000. Door de baten bij elkaar op te tellen en de kosten ervan af te trekken wordt de opbrengst van Rebound+ zichtbaar. In totaal gaat het om € 1.874.000.

Wanneer de totale baten gedeeld worden door de kosten levert dit de SROI-factor op. Deze factor geeft aan hoeveel maatschappelijke waarde gecreëerd wordt voor elke geïnvesteerde euro. Uit de analyse van Rebound+ komt een SROI-factor van 3,4. Dit houdt in dat voor elke geïnvesteerde euro Rebound+ 3,4 euro oplevert.

Tabel H.4 Verwachte jaarlijkse kosten en baten Plusvoorziening Rebound+

baten	indicator	aantal	baten
VSV-model			
beter benutten potentie gedurende levensloop	aantal behaalde startkwalificaties	15	€ 781.000
maatschappelijke besparing door voorkomen uitval	voorkomen criminaliteit	-10	€ 145.000
	voorkomen werkloosheid	-25	€ 1.650.000
	voorkomen schuldhulpverlening	-5	€ 89.000
andere effecten			
ontwikkeling van zorgbehoefte	gebruik zorghulpverlening	-15	-
	gebruik psychische hulpverlening	0	-
	overmatig middelengebruik	-10	-
aanleren van vaardigheden en opbouwen van netwerk	vermogen tot zelfsturing	28	-
	realistisch zelfbeeld	25	-
	jongeren met ondersteunend netwerk	10	-

afname van overlast	overlast buiten school	-	?(+)
	overlast op school	-	?(++)
totale baten			€ 2.665.000
totale kosten			€ 791.000
totale opbrengst			€ 1.874.000
sroi-factor (totale baten / totale kosten)			3,4

Coaching

Net als bij Rebound+ is naar verwachting het grootste effect dat deelname aan Coaching oplevert een toename van het aantal jongeren dat in staat is om zelf sturing te geven aan hun leven (zie tabel H.5). Daarna volgt het aantal startkwalificaties dat door deelname aan Coaching behaald wordt. Van de 40 jongeren die jaarlijks deelnemen halen naar verwachting 25 een startkwalificatie die zij zonder Coaching niet gehaald zouden hebben. Ook is de verwachting dat meer dan de helft van de jongeren (24) een meer realistisch zelfbeeld ontwikkelt. Het aantal jongeren met een ondersteunend netwerk zal na deelname met 18 toenemen. Daarnaast wordt een sterke afname verwacht ten opzichte van criminaliteit (17 jongeren minder) en overmatig middelengebruik (15 jongeren minder).

In vergelijking met Rebound+ valt op dat de begeleiders van Coaching inschatten dat door deelname aan de Plusvoorziening het gebruik van schulphulpverlening en zorg zal toenemen. Van de 40 jongeren die naar verwachting jaarlijks deelnemen, zullen 10 jongeren in de schuldhulpverlening komen en 8 gebruik maken van psychische hulpverlening. Het lijkt waarschijnlijk dat deze toename op de korte termijn tot hogere kosten leidt, maar op de langere termijn de behoefte aan zwaardere zorg voorkomt.

Als de verwachtingen voor de Plusvoorziening Coaching uitkomen, dan zijn de baten bijna 2,4 miljoen euro. De kosten liggen met € 539.000 een stuk lager. De opbrengst van Coaching komt daarmee uit op € 1.833.000. De SROI-factor die volgt uit de totale baten gedeeld door de totale kosten is 4,4. Dit houdt in dat voor elke geïnvesteerde euro Coaching 4,4 euro oplevert.

Tabel H.5 Verwachte jaarlijkse kosten en baten van de Plusvoorziening Coaching

baten	indicator	aantal	baten
VSV-model			
beter benutten potentie gedurende levensloop	aantal behaalde startkwalificaties	25	€ 1.367.000*
maatschappelijke besparing door voorkomen uitval	voorkomen criminaliteit	-17	€ 242.000
	voorkomen werkloosheid	-11	€ 820.000
	voorkomen schuldhulpverlening	10	€ 57.000-
andere effecten			
ontwikkeling van zorgbehoefte	gebruik zorghulpverlening	-5	-
	gebruik psychische hulpverlening	8	-
	overmatig middelengebruik	-15	-

aanleren van vaardigheden en opbouwen van netwerk	vermogen tot zelfsturing	26	-
	realistisch zelfbeeld	24	-
	jongeren met ondersteunend netwerk	18	-
afname van overlast	overlast buiten school	-	?(++)
	overlast op school	-	?(++)
totale baten			€ 2.372.000
totale kosten			€ 539.000
totale opbrengst			€ 1.833.000
sroi-factor			4,4

* afgerond op duizendtallen

Gevoeligheidsanalyse

De belangrijkste beperking van de uitkomsten is gelegen in het feit dat de baten vrijwel uitsluitend berekend zijn op basis van inschattingen. Zelfs de begeleiders die direct met de jongeren werken gaven aan grote moeite te hebben om concrete getallen te voorspellen. Daar komt bij dat de uitkomsten op langere termijn niet alleen afhankelijk zijn van de invloed van de Plusvoorziening. De toekomstige ontwikkeling van de jongeren die deelnemen aan Rebound+ en/of Coaching is van vele factoren afhankelijk. Zelfs als alle uitkomsten exact gemeten kunnen worden, is het niet mogelijk om met zekerheid te bepalen in welke mate deze uitkomsten uitsluitend door de Plusvoorziening veroorzaakt zijn.

Dit feit in combinatie met het gegeven dat deze analyse voornamelijk op schattingen en aannames gebaseerd is, leidt ertoe dat de bedragen die in de vorige subparagraaf vermeld staan alleen een indicatie geven van verwachte opbrengsten. Hoewel een andere registratie en verder onderzoek meer inzicht kunnen geven in de betrouwbaarheid van deze schattingen, geven de huidige uitkomsten vooral weer welke waarde de stakeholders en de uitvoerders van de Plusvoorziening zelf aan de trajecten toekennen. Met een gevoeligheidsanalyse is het mogelijk om meer inzicht te krijgen in de waarde van de analyse. Hiervoor zijn eerst de geschatte opbrengsten voor Rebound+ en Coaching gehalveerd om te zien welke opbrengsten te verwachten zijn als de resultaten tegenvallen ten opzichte van de verwachtingen. Daarna is gekeken welke van de indicatoren in het VSV-model de grootste invloed heeft op de berekende opbrengsten.

Halveren effecten

Voor beide plustrajecten is een variant doorgerekend waarbij alle positieve opbrengsten gehalveerd zijn en de negatieve opbrengsten verdubbeld. In deze variant zijn de kosten van Rebound+ en Coaching iets lager dan in de vorige berekening. Dit komt doordat de gehalveerde opbrengsten tot gevolg hebben dat minder jongeren onderwijs blijven volgen na deelname aan de Plusvoorziening. Hierdoor nemen de kosten voor het onderwijs van de jongeren af.

Voor Rebound+ is in tabel H.6 te zien wat de consequenties zijn als bijvoorbeeld het aantal behaalde startkwalificaties in plaats van 15 maar 8 zou zijn. Wanneer voor alle indicatoren in het model de waarde gehalveerd wordt, is de verwachte opbrengst van Rebound+ bijna € 700.000. De SROI-factor komt daarmee uit op 1,1. Dus ook als Rebound+ maar de helft van de verwachte effecten bereikt, wordt er nog steeds een kleine meerwaarde op de investering afgeleverd.

Bij de verwachte opbrengsten van Coaching was zowel sprake van besparingen als toenames in maatschappelijke kosten. Naast een afname van jongeren met langdurige werkloosheid werd ook verwacht dat het aantal jongeren met hulpverlening zou toenemen. Voor de berekening van de

gehalveerde variant van Coaching zijn de besparingen gehalveerd en de toenames in maatschappelijke kosten verdubbeld. In tabel H.6 is te zien dat ook in dit geval Rebound+ nog steeds meer waarde creëert dan dat het kost. De SROI-factor komt uit op 1,5.

Tabel H.6 Opbrengsten Rebound+ en Coaching bij gehalveerde verwachtingen

Plusvoorziening	kosten	opbrengsten	SROI-factor
Rebound+	€ 638.000-	€ 695.000	1,1
Coaching	€ 455.000-	€ 662.000	1,5

* Afgerond op duizentallen

De indicator met de grootste invloed

De indicator die de waarde van de opbrengsten het meest beïnvloed is voor zowel Rebound+ als Coaching is de afname van langdurige werkloosheid. Wanneer door deelname aan Rebound+ voor één extra jongere langdurige werkloosheid voorkomen wordt, dan levert dit € 66.000 op. In het geval van Coaching is de besparing voor één jongere iets meer dan € 70.000. De oorzaak van dit verschil in bedragen is het verschil in gemiddelde leeftijd tussen de deelnemers aan beide plustrajecten.

H.6 CONCLUSIES

Deze afsluitende paragraaf geeft op basis van de bevindingen uit de SROI methodiek de belangrijkste conclusies weer. Deze zijn zoveel mogelijk gerelateerd aan de vooraf gestelde onderzoeksvragen uit paragraaf H.1.

1. Rebound+ en Coaching leveren ook na een gevoeligheidsanalyse in financiële termen een maatschappelijk rendement op

Als de verwachtingen zoals die zijn ingeschat door de betrokkenen uitkomen, dan leveren zowel Rebound+ als Coaching een meerwaarde op. Voor Rebound+ geldt dan dat elke euro aan kosten 3,4 euro oplevert aan maatschappelijk rendement. Voor Coaching is dit zelfs 4,4 euro. Omdat het om schattingen gaat is op de cijfers een gevoeligheidsanalyse uitgevoerd, waarbij alle positieve opbrengsten gehalveerd zijn en de negatieve opbrengsten verdubbeld. Ook na deze gevoeligheidsanalyse zien we dat Rebound+ en Coaching een sociale meerwaarde opleveren. Voor Rebound+ geldt dan dat voor elke geïnvesteerde euro nog 1,1 euro aan sociaal rendement wordt voorgebracht. Coaching levert nog 1,5 euro op. Vermoedelijk zal de daadwerkelijk gerealiseerde meerwaarde ergens in de bandbreedte tussen deze waarden liggen.

2. Rebound+ en Coaching hebben een positieve invloed op de deelnemers

Uit de resultaten van de SROI-meting komt ook naar voren dat alle betrokkenen bij Rebound+ en Coaching unaniem van mening zijn dat deze plustrajecten een sterke positieve invloed hebben op het vermogen tot zelfsturing en een realistisch zelfbeeld van de jongeren. Daarnaast is de verwachting dat er een aanzienlijke afname plaatsvindt van de overlast die docenten op school van deze jongeren ervaren. Ook buiten school wordt een afname van overlast verwacht.

3. Zowel toe- als afname van zorg- en hulpverlening verwacht

Ten opzichte van de invloed op de zorg en hulpverlening die de jongeren nodig hebben verschillen de uitkomsten voor Rebound+ en Coaching. Voor Rebound+ geldt dat er een afname verwacht wordt in het aantal jongeren dat gebruik maakt van de hulpverlening. Bij Coaching wordt een toename verwacht. Vermoedelijk is dit te wijten aan de intensievere begeleidingsvorm bij Coaching, waardoor de behoefte aan hulp sneller aan het licht komt.

4. Rebound+ en Coaching zorgen ervoor dat meer jongeren behouden blijven in het onderwijs en daarmee op termijn een startkwalificatie behalen

Van alle jongeren (N=76) die zijn gestart met een van de twee plustrajecten (registratiedatum: juli 2011) volgen 63 jongeren momenteel nog steeds of opnieuw onderwijs, van hen heeft 56 een laag verzuim (zie voor uitgebreide onderbouwing appendix C). De kans is daarmee groot dat deze jongeren op termijn ook een startkwalificatie zullen behalen.

Uit de expertoordelen kwam eveneens naar voren dat de verwachting is dat een aanzienlijk aantal jongeren een startkwalificatie zal halen die zij zonder de voorzieningen niet behaald zou hebben. Bij Rebound+ is de verwachting dat dit voor 30% van de jongeren geldt, bij Coaching zelfs 62%.

5. De gemeten maatschappelijke waarde is er een die de stakeholders en uitvoerders van de Plusvoorziening zelf aan Rebound+ en Coaching toedichten

Ondanks de beperkingen in de omvang van de SROI-meting is het mogelijk om tot op zekere hoogte een inschatting te geven van de opbrengsten van Rebound+ en Coaching. Op basis van expertoordelen kan een inschatting gemaakt worden van de effecten die van beide plustrajecten verwacht worden. Met het VSV-model kan een aantal effecten zelfs in financiële waarden worden uitgedrukt. Het nadeel van deze benadering vormen de beperkte mogelijkheden om de betrouwbaarheid van de meting te bepalen. De bedragen die uit de meting voortkomen geven dan ook in de eerste plaats de waarde weer die de stakeholders en uitvoerders van de Plusvoorziening zelf aan Rebound+ en Coaching toekennen.

6. *De uitkomsten van de SROI-meting kunnen niet onderbouwd worden met de gegevens uit de registratie*

Naast het feit dat de lange termijn effecten van de Groningse Plusvoorziening zich nog moeten voordoen, is het op basis van de huidige wijze waarop de registraties binnen Rebound+ en Coaching plaatsvinden, moeilijk om de juiste gegevens voor de onderbouwing van de expertoordelen te achterhalen. Zo laat de SROI-meting zien dat stakeholders van de Plusvoorziening het verbeteren van de zelfsturing van de jongeren en het ontwikkelen van een realistisch zelfbeeld zien als belangrijke effecten van deelname aan Rebound+ of Coaching. Voor een goed zicht op de resultaten van de voorzieningen is het daarom van belang dat deze effecten op een eenduidige en kwantitatieve wijze in de registratie van de voortgang van de jongeren worden opgenomen. Nader onderzoek is nodig om te bepalen op welke wijze deze effecten het beste gemeten en gevolgd kunnen worden. Op basis hiervan zal het in de toekomst mogelijk zijn om de betrouwbaarheid van de schattingen zoals in dit rapport zijn weergegeven nauwkeuriger te bepalen.

Appendix I

Geraadpleegde literatuur

- Algemene Rekenkamer (2008). *Aanpak Harde Kern Jeugdwerklozen. Begeleiding van Bij CWI Geregistreerde Jongeren*. Den Haag: Algemene Rekenkamer.
- Algemene Rekenkamer (2011). *Aanpak Harde Kern Jeugdwerklozen. Terugblik*. Den Haag: Algemene Rekenkamer.
- Anderson, A.R., Christenson, S.L., Sinclair, M.F. & Lehr, C.A. (2004). Check & Connect: the importance of relationships for promoting engagement with school. *Journal of School Psychology*, 42(2), 95-113.
- Archambault, I., Janosz, M., Fallu, J.S. & Pagani, L.S. (2009). Student engagement and its relationship with early high school dropout. *Journal of Adolescence*, 32(3), 651-670.
- Balfanz, R., Herzog, L. & Mac Iver, D.J. (2007). Preventing student disengagement and keeping students on the graduation path in urban middle-grades schools: early identification and effective interventions. *Educational Psychologist*, 42(4), 223-235.
- Barrowman, C., Nutbeam, D. & Tresidder, J. (2001). Health risks among early school leavers: findings from an Australian study examining the reasons for, and consequences of, early school drop out. *Health Education*, 101(2), 74-82.
- Batstra, L. & Frances, A. (n.d.) Holding the line against diagnostic inflation. *Psychotherapy and Psychosomatics* (accepted for publication, September 2011).
- Battin-Pearson, S., Newcomb, M.D., Abbott, R.D., Hill, K.G., Catalano, R.F. & Hawkins, J.D. (2000). Predictors of early high school dropout: a test of five theories. *Journal of Educational Psychology*, 92(3), 568-582.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization*. London: SAGE Publications.
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: SAGE Publications.
- Beekhoven, S. & Dekker, H. (2005a). Early school leaving in the lower vocational track: Triangulation of qualitative and quantitative data. *Adolescence*, 157(40), 197-213.
- Beekhoven, S. & Dekkers, H. (2005b). The influence of participation, identification, and parental resources on the early school leaving of boys in the lower educational track. *European Educational Research Journal*, 4(3), 195-207.
- Bell, D.N.F. & Blanchflower, D.G. (2011). Youth unemployment in Europe and the United States [IZA Discussion Paper No. 5673]. Bonn: IZA. Geraadpleegd op 17 augustus 2011 via <http://ftp.iza.org/dp5673.pdf>
- Bergenhenegouwen, G.J., Mooijman, E.A.M. & Tillema, H.H. (2002). *Strategisch Opleiden en Leren in Organisaties*. Deventer: Kluwer Bedrijfsinformatie.

- Bezanson, L. & Hopkins, S. (2007). *Applying the Construct of Resilience to career Development. Lessons in Curriculum Development*. Montreal: Canada Millenium Scholarship Foundation.
- Bijsterveldt-Vliegenthart, J.M. (2009). *Tijdelijke Subsidieregeling Plusvoorzieningen Overbelaste Jongeren [Algemeen Verbindend Voorschrift Betreft de onderwijssector(en) Voorgezet onderwijs Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie]*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Bijsterveldt-Vliegenthart, J.M. (2011). *Actieplan mbo 'Focus op Vakmanschap 2011-2015'*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Bjarnason, T. & Sigurdardottir, T.J. (2003). Psychological distress during unemployment and beyond: social support and material deprivation among youth in six northern European countries. *Social Science & Medicine* 56(5), 973-985.
- Boer, P. den, Eimers, T. & Vissers, K. (2006). *Voortijdig Schoolverlaten: Stadsportretten*. 's-Hertogenbosch: CINOP.
- Bogt, T. ter, Lieshout, M. van, Doornwaard, S. & Eijkemans, Y. (2009). *Middelengebruik en Voortijdig Schoolverlaten. Twee Onderzoeken naar de Actuele en Gepercipieerde Rol van Alcohol en Cannabis in Relatie tot Spijbelen, Schoolprestaties, Motivatie en Uitval*. Utrecht: Universiteit Utrecht/Trimbos instituut.
- Bowlby, E.J.M. (1980). *Loss – Sadness and depression – Attachment and loss, Volume III*. New York: Basic Books.
- Bradshaw, C. P., O'Brennan, L. M., & McNeely, C. A. (2008). Core competencies and the prevention of school failure and early school leaving. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 122, 19-32.
- Cairney, T.H. (2000). Beyond the classroom walls: the rediscovery of the family and community as partners in education, *Educational Review*, 52(2), 163-174.
- Castells, M. (1997). *The Power of Identity - The Information Age: Economy, Society and Culture; Volume II*. Oxford (UK): Blackwell Publishers Ltd.
- Castells, M. (1998). *End of Millennium - The Information Age: Economy, Society and Culture; Volume III*. Oxford (UK): Blackwell Publishers Ltd.
- Comiskey, C.M. (2003). Young people, drug use and early school leaving: estimating the prevalence, assessing the impact and assisting policy and planning. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 10(2), 159-168.
- Commission of the European Communities (2011). *Progress Towards the Common European Objectives in Education and Training*. Brussels: European Commission. Verkregen op 29 juni 2011 via http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/report10/report_en.pdf
- Dellen, T. van (2010). Zin in (levenslang) leren. In: *Handboek Effectief Opleiden 53/67*. 7.9-5.
- Dillon, C.O., Liem, J.H. & Gore, S. (2003). Navigating disrupted transitions: getting back on track after dropping out of high school. *American Journal of Orthopsychiatry*, 73(4), 429-440.

- Dynarski, M. & Gleason, P. (2002). How can we help? What we have learned from recent federal dropout prevention evaluations. *Journal of Education for Students Placed at Risk (JESPAR)*, 7(1), 43-69.
- Dynarski, M., Clarke, L., Cobb B., Finn, J., Rumberger, R. & Smink, J. [Institute of Education Sciences] (2008). *Dropout Prevention: A Practice Guide*. Washington, DC: National Center for Education Evaluation and Regional Assistance, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education. Retrieved from <http://ies.ed.gov/ncee/wwc>.
- Eimers, T.M. (2006). *Vroeg is nog niet Voortijdig: naar een Nieuwe Beleidstheorie Voortijdig Schoolverlaten*. Nijmegen: Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt.
- Eimers, T. & Visser, K. (2009). *De Rafelrand van het Beroepsonderwijs: Afhechten. Naar een Samenhangend Onderwijs- en Zorgstelsel voor Risicjongeren*. 's-Hertogenbosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.
- Elk, R. van, Lanser, D., Veldhuizen, S. van (2011). *Onderwijsbeleid in Nederland. De Kwantificering van Effecten [CPB Achtergronddocument]*. Den Haag: Centraal Planbureau.
- Entwisle, D.R., Alexander, K.L. & Olson, L.S. (2004). Temporary as compared to permanent high school dropout. *Social Forces*, 82(3), 1181-1205.
- Finn, J.D. (1989). Withdrawing from school. *Review of Educational Research*, 59(2), 117-142.
- Franklin, C., Streeter, C.L., Kim, J.S. & Tripodi, S.J. (2007). The effectiveness of a solution-focused, public alternative school for dropout prevention and retrieval. *Children and Schools*, 29(3), 133-144.
- Fredricks, J.A., Blumenfeld, P.C. & Paris, A.H. (2004). School engagement: potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74(1), 59-109.
- Geldens, P.M. & Bourke, L. (2008). Identity, uncertainty and responsibility: privileging place in a risk society. *Children's Geographies*, 6(3), 281-294.
- Graaf-Zijl, M. de, Berkhout, P., Hop, P. & Graaf, P. de (2006). *De Onderkant van de Arbeidsmarkt vanuit Werkgeversperspectief*. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.
- Hamm, S. (2009). A work-study program for U.S. tech students. *Bloomberg Businessweek* (November 12, 2009). Verkregen op 27 oktober via http://www.businessweek.com/technology/content/nov2009/tc20091111_828204.htm
- Harvey, M.W. (2001). Vocational-technical education: a logical approach to dropout prevention for secondary special education. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 45(3), 108-113.
- Hayden, C. (2009). Family Group Conferences: are they an effective and viable way of working with attendance and behaviour problems in schools? *British Educational Research Journal*, 35(2), 205-220.
- Herweijer, L. (2008). *Gestruikeld voor de Start. De School Verlaten Zonder Startkwalificatie*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

- Holter, N. & Bruinsma, W. (2010). *Wat Werkt bij het Voorkomen van Voortijdig Schoolverlaten?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Geraadpleegd op 10 juni 2011 via http://www.aanvalopschooluitval.nl/userfiles/Bijlage%20020310%203_4%20WatWerkt_VoortijdigSchoolverlaten.pdf
- Illeris, K. (2006). Lifelong learning and the low-skilled. *International Journal of Lifelong Education*, 25 (1), 15-28.
- Inspectie van het Onderwijs (2006). *Van Visie naar Realisatie. Een Verkennend Onderzoek naar Voortijdig Schoolverlaten in VO en BVE*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Jackson, S. & Morris, K. (1999). Family Group Conferences: user empowerment or family self-reliance? – A development from Lupton. *British Journal of Social Work*, 29 (4), 621-630.
- Janosz, M., Le Blanc, M., Boulerice, B. & Tremblay, R.E. (2000). Predicting different types of school dropouts: a typological approach with two longitudinal samples. *Journal of Educational Psychology*, 92 (1), 171-190.
- Jozefowicz-Simbeni, D.H. (2008). An ecological and developmental perspective on dropout risk factors in early adolescence: role of school social workers in dropout prevention efforts. *Children and Schools*, 30 (1), 49-62.
- Kalmijn, M. & Kraaykamp, G. (2003). Dropout and downward mobility in the educational career: an event-history analysis of ethnic schooling differences in the Netherlands. *Educational Research and Evaluation*, 9 (3), 265-287.
- Klem, A.M. & Connell, J.P. (2004). Relationships matter: linking teacher support to student engagement and achievement. *Journal of School Health*, 74 (7), 262-273.
- Lagana-Riordan, C. Aguilar, J.P., Franklin, C., Streeter, C.L., Kim, J.S., Tripodi, S.J. & Hopson, L.M. (2011). At-risk students' perceptions of traditional schools and a solution-focused public alternative school. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 55 (3), 105-114.
- Langer, A. (2003). Forms of workplace literacy using reflection-with-Action Methods: A scheme for inner-city adults. *Reflective Practice*, 4 (3), 317-336.
- Langer, A. (2009). Thoughtpiece: Measuring self-esteem through reflective writing: Essential factors in workforce development for inner-city adults. *Reflective Practice*, 10 (1), 45-48.
- Langer, A. (2011). Mentoring nontraditional undergraduate students: A case study in higher education. *Mentoring & Tutoring: Partnership in Learning*, 18 (1), 23-38.
- Leccardi, C. (2005). Facing uncertainty, temporality and biographies in the new century. *Nordic Journal of Youth Research*, 13 (2), 123-146.
- Lee, T. & Breen, L. (2007). Young people's perceptions and experiences of leaving high school early: an exploration. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 17 (5), 329-346.
- Lehr, C.A., Hansen, A., Sinclair, M. & Christenson, S.L. (2003). Moving beyond dropout towards school completion: an integrative review of data-based interventions. *School Psychology Review*, 32 (3), 342-364.

- Lever, N., Sander, M.A., Lombardo, S., Randall, C., Axelrod, J., Rubenstein, M. & Weist, M.D. (2004). A drop-out prevention program for high-risk inner-city youth. *Behavior Modification*, 28 (4), 513-527.
- Libbey, H.P. (2004). Measuring student relationships to school attachment, bonding, connectedness, and engagement. *Journal of School Health*, 74 (7), 274-283.
- Lupton, C. (1998). User empowerment or family self-reliance? The Family Group Conference Model. *British Journal of Social Work*, 28 (1), 107-128.
- Luyten, H., Bosker, R., Dekkers, H. & Derks, A. (2003). Dropout in the lower tracks of Dutch secondary education: predictor variables and variation among schools. *School Effectiveness and School Improvement*, 14 (4), 373-411.
- Lyche, C. (2010). *Taking on the Completion Challenge: A Literature Review on Policies to Prevent Dropout and Early School Leaving [OECD Education Working Papers, No. 53]*. Paris: OECD Publishing. Verkregen op 17 mei 2011 <http://dx.doi.org/10.1787/5km4m2t59cmr-en>
- Mahoney, J.L. & Cairns, R.B. (1997). Do extracurricular activities protect against early school dropout? *Developmental Psychology*, 33 (2), 241-253.
- Marks, G.N. (2007). Do schools matter for early school leaving? Individual and school influences in Australia. *School Effectiveness and School Improvement*, 18 (4), 429-450.
- Martin, E.J. , Tobin, T.J. & Sugai, G.M. (2003). Current information on dropout prevention: ideas from practitioners and the literature. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 47(1), 10-17.
- Meijers, F. & Te Riele, K. (2004). From controlling to constructive: youth unemployment policy in Australia and The Netherlands. *Journal of Social Policy*, 33 (1), 3-25.
- Merkel-Holguin, L. (2004). Sharing power with the people: Family Group Conferencing as a democratic experiment. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 31 (1), 155-173.
- Ministerie van OCW: Inspectie van onderwijs (n.d.). Gegevens vsv-aantallen in de provincie Groningen. Verkregen op 4 september 2011 via url: <http://www.onderwijsinspectie.nl/actueel/publicaties>
- Montecel, M. R., Cortez, J.D. & Cortez, A. (2004). Dropout-prevention programs: right intent, wrong focus, and some suggestions on where to go from here. *Education and Urban Society*, 36 (2), 169-188.
- Mroz, T.A. & Savage, T.H. (2006). The long-term effects of youth unemployment. *The Journal of Human Resources*, 41 (2), 259-293.
- Neild, R.C., Stoner-Eby, S. & Furstenberg, F (2008). Connecting entrance and departure: the transition to ninth grade and high school dropout. *Education and Urban Society*, 40 (5), 543-569.
- OECD (2008). *Jobs for Youth. Netherlands*. Paris: OECD.

- Onderwijsraad (2005). *Werk- en Ervaringsonderwijs voor Jongeren tot 23 jaar. Briefadvies over Structureel Onderwijsaanbod en Leerplichtverruiming voor Moeilijk Bereikbare Jongeren*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Oreopoulos, P. (2007). Do dropouts drop out too soon? Wealth, health and happiness from compulsory schooling. *Journal of Public Economics*, 91 (11-12) 2213-2229.
- Osterman, K.F. (2000). Students' need for belonging in the school community. *Review of Educational Research*, 70 (3), 323-367.
- Pfeifer, C. & Cornelißen, T. (2010). The impact of participation in sports on educational attainment: new evidence from Germany. *Economics of Education Review*, 29 (1) 94-103.
- Plasterk, R. & Bijsterveldt, M. van (2007). *Aanval op de schooluitval: een kwestie van uitvoeren en doorzetten*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Rumberger, R.W. (1987). High school dropouts: a review of issues and evidence. *Review of Educational Research*, 57(2), 101-121.
- Rumberger, R.W. & Larson, K.A. (1998). Student mobility and the increased risk of high school dropout. *American Journal of Education*, 107(1), 1-35.
- Rumberger, R.W. (2001). Why students drop out of school and what can be done [revised, May 2001]. Paper presented at the Conference "Dropouts in America: How Severe is the Problem? What Do We Know about Intervention and Prevention?" Harvard University, January 13, 2001.
- Rumberger, R.W. & Lamb, S.P. (2003). The early employment and further education experiences of high school dropouts: a comparative study of the United States and Australia. *Economics of Education Review*, 22 (4), 353-366.
- Scarpetta, S., Sonnet, A. & Manfredi, T. (2010). Rising youth unemployment during the crisis: how to prevent negative long-term consequences on a generation? *OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 106*. Paris: OECD Publishing. Verkregen op 23 mei 2011 via <http://dx.doi.org/10.1787/5kmh79zb2mmv-en>
- Schoon, I. & Duckworth, K. (2010). Leaving school early – and making it! Evidence from two british birth cohorts. *European Psychologist*, 15 (4), 283-292.
- Schout, G. & Jong, G. de (2010). Eigen Kracht in de OGGz: Een verkenning van mogelijkheden. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid (MGv)*, 65 (7-8), 607-624.
- Schout, G., Jong, G. de & Zeelen, J. (2010). Establishing contact and gaining trust: An exploratory study of care avoidance. *Journal of Advanced Nursing*, 66 (2), 324-333.
- Schout, G., Jong, G. de, Zeelen, J. (2011). Beyond care avoidance and care paralysis: Theorizing public mental health care. *Sociology*, 45 (4), 665-681.
- Schout, G. & Jong, G. de (2011a). Eigen Kracht doorbreekt verkommering. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid (MGv)*, 66 (11), 840-852.

- Schout, G. & Jong, G. de (2011b). Leren van huisontruimingen. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 20(4), (proefdruk, geaccepteerd oktober 2011).
- Sen, A. & Clemente, A. (2010). Intergenerational correlations in educational attainment: birth order and family size effects using Canadian data. *Economics of Education Review* 29(1), 147-155.
- Sheldon, S.B. (2007). Improving student attendance with school, family, and community partnerships. *The Journal of Educational Research*, 100(5), 267-275.
- Smyth, J. & Hattam, R. (2001). 'Voiced' research as a sociology for understanding 'dropping out' of school. *British Journal of Sociology of Education*, 22(3), 401-415.
- Smyth, J. & Hattam, R. (2002). Early school leaving and the cultural geography of high schools. *British Educational Research Journal*, 28(3), 375-397.
- Smyth, J. (2005). An argument for new understandings and explanations of early school leaving that go beyond the conventional. *London Review of Education*, 3(2), 117-130.
- Steeg, M. van der & Webbink, D. (2006). *Voortijdig Schoolverlaten in Nederland. Omvang, Beleid en Resultaten*. Den Haag: Centraal Planbureau.
- Taylor, C. (2007). *Bronnen van het zelf: De ontstaansgeschiedenis van de moderne identiteit*. (vert. Stoltenkamp, M.) Rotterdam: Lemniscaat. (oorspronkelijke titel: Sources of the Self: the making of the modern identity, 1989).
- Terry, M. (2008). The effects that Family members and peers have on students' decisions to drop out of school. *Educational Research Quarterly*, 31(3), 25-38.
- Traag, T. & Velden, R.K.W. van der (2007). Voortijdig schoolverlaten in het vmbo. De rol van individuele kenmerken, gezinsfactoren en de school. In: Centraal Bureau voor de Statistiek, *Sociaaleconomische Trends: Statistisch Kwartaalblad over Arbeidsmarkt, Sociale Zekerheid en Inkomen [2007, aflevering 2]*, pp. 16-22 Voorburg/Heerlen: CBS.
- Traag, T. & Velden, R.K.W. van der (2011). Early school-leaving in the Netherlands: the role of family resources, school composition and background characteristics in early school-leaving in lower secondary education. *Irish Educational Studies*, 30(1), 45-62.
- ECORYS & Verwey-Jonker Instituut (2008). *Handleiding voor Kostenbatenanalyses in het Sociale Domein*. Rotterdam: ECORYS.
- VSVGroningen (n.d./a). Jimmy's / Jongeren Advies Bureau. Verkregen op 27 oktober 2011 via url: <http://www.vsvgroningen.nl/index.php?page=jimmy-s-jongeren-advies-bureau>
- VSVGroningen (n.d./b). Wonen, Werken, Leren. Verkregen op 27 oktober 2011 via url: <http://www.vsvgroningen.nl/index.php?page=wonen-werken-leren>
- VSVGroningen (n.d./c). Rebound. Verkregen op 27 oktober 2011 via url: <http://www.vsvgroningen.nl/index.php?page=rebound>
- VSVGroningen (n.d./d). Coachen. Verkregen op 27 oktober 2011 via url: <http://www.vsvgroningen.nl/index.php?page=coachen>

- Walz, G., Ommeren, M. van, Stroeker, N., Bokdam, J., Bourdrez, L. & Ince, D. (2011). *Handreiking Interventies Kwetsbare Jongeren*. Zoetermeer: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- Webbink, D., Wolf, I. de, Woessmann, L., Elk, R. van, Minne, B. & Steeg, M. van der (2009). *Wat is Bekend over de Effecten van Kenmerken van Onderwijsstelsels? Een Literatuurstudie [CPB Document No 187]*. Den Haag: Centraal Planbureau.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid [WRR] (2009). *Vertrouwen in de School: Over de Uitval van 'Overbelaste' Jongeren*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- White, S.W. & Kelly, F.D. (2010). The school counselor's role in school dropout prevention. *Journal of Counseling & Development*, 88 (2), 227-235.
- Witte, T. & Notten, T. (2008). Zorgen boeien en binden: Een internationale vergelijking van enkele interventies rond voortijdig schoolverlaten. *Sociale Interventie*, 17(1), 5-14.
- Ziomek-Daigle, J. (2010). Schools, families, and communities affecting the dropout rate: implications and strategies for family counselors. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 18(4), 377-385.